ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.014 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.014

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԽ

ՇԱՐԱԿՆԱՓՐԿԱՍ

(Օգոստոս 30/31)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ - ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Օգոստոս 30-ին Փրահայի մէջ Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարները նոր հանդիպում ունեցած են, Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի նկատմամբ: Հանդիպումին մասնակցած են Մինսկի խումբին նախագահները ալ: Երկու նախարարները չարունակած են քննարկել կարգաւորման տարբեր տեսանկիւնները, կրդպատրման հեռանկարներուն առընչուղ հարցեր: Մասնակիցներու արժեւորումով օգտակար հանդիպում մը եղած է: Վ. Օսկանեան եւ Է. Մամիկոնեարով հանդիպումէն ելլին պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն: Ադրբեջանցի լրագրող մը հարց տուած է թէ նկատելով որ վերջին չորսնին իրրեւ հակամարտութեան կողմ Ադրբեջանի մէջ կը նշուի Ղարաբաղի անունը, կարելի՞ է հետեւցնել թէ այս մէկն ալ չուտով կը մասնակցի բանակցութիւններուն: Մամիկոնեարով խուսափողական պատասխան տուած է, ըսելով. «Ինչպէս կը տեսնէք, հոս ես ու վ. Օսկանեանն ենք բանակցող: Ղարաբաղցի չկայ»: Իսկ վ. Օսկանեան ըսած է. «Այդ հարցը միշտ էլ օրակարգի վրայ է եղել: Այս պահի դրութեամբ դեռեւս որեւէ զարգացում չկայ, բայց օրակարգի վրայ է եւ մենք էլ գտնում ենք որ հոլովոյթը միայն ու միայն կը շահի եթէ լեռնային Ղարաբաղը ներկայ ըլլայ»:

***

ՀԱՅ ՕԴԱՋՈՒՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Համաքաղաքային կինէայի մէջ Օգոստոս 30ին չարունակուած է պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանուածներու, անոնց կարգին վեց հայ օդաչուներուն դատը: Նիստին ներկայ եղած են հարաւային ափրիկեցիներու յայտարարութիւնները որոնք չեն համապատասխանած նախաքննութեան իրենց ըսածներուն: Հայ օդաչուները մերժած էին իրենց ուղղուած ամբաստանութիւնը թէ մասնակցած են պետական դաւադրութեան:

***

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ - ԵՐԵՒԱՆ» ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Որոշուած է Հոկտեմբեր 13-16 Երեւանի մէջ կազմակերպել «Էրեբունի - Երեւան» տօնակատարութիւնը եւ նշել քաղաքի օրը: Օփերայի սրահին մէջ կայանալիք երեկոյթով առաջին օրը կը հնչէ Երեւանի փառերգը, ներս կը բերուի դրօշն ու զինանշանը: Այդ օրը պատուակալ երեւանցիի կոչում կը շնորհուի հինգ հոգիի: Յաջորդող օրերուն կը կիրարկուի հարուստ ծրագիր մը որ կ'ընդգրկէ այցեր, հանդիպումներ, երգահանդէս, մարզական մրցաշար, մրցումներ, փառատօներ:

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԹԻՒԵՐ

2004-2005 ուսումնական տարուան մէջ Հայաստանի 1357 հանրակրթարանները կը յաճախեն նախնական տուեալներով 488 հազար 593 աշակերտ, անոնց 42 հազարը առաջին դասարան: Բացի հանրակրթարաններէն, այս տարի կը գործեն 52 սեփական, 26 արհեստներու, 48 արտօնագրով ոչ պետական դպրոցներ: Կրթութեան, դիւտութեան նախարարութիւնը աշակերտներու անբաւարար թիւին պատճառով դպրոցներ միացնելու Սիւնիքէն կատարուած երկու առաջարկ կը քննէ: Շիրակի մարզին մէջ դպրոց մը փակուած է արդէն:

***

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ 1915Ի ԹԻՒԸ

Ռուսաստանէն Երուսաղէմ փոխադրուած անձ մը պահած է 1915ի ռուսական թերթի մը մէկ թիւը ուր անդրադարձ կայ Հայոց ցեղասպանութեան. վերջերս այդ անձը թերթին այդ թիւը յանձնած է Երեւանի Հայոց ցեղասպանութեան թանգարանին:

Վիկտոր Խրուսէր 12 տարիէ ի վեր իսկայէլ կ'ապրի. այդ թերթը ստացած է մէկ ընկերոջմէն որ հին թերթերու կապոց մը գտած է մոսկովեան շէնքի մը մուտքին: Այդ կապոցէն ելած է «Իսկրի» («կայծեր») հանդէսին 41րդ թիւը որ կը կրէ 1915 Հոկտեմբեր 18 թուականը: Հոն յօդուած մը խորագրուած՝ «Հայերու բընաջնջումը Թուրքիոյ մէջ» նիւթ կ'ընէ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին էմմիածին փոխանցած տեղեկութիւնները. ըստ է թէ 850 հազար Հայ արդէն սպաննուած են եւ թէ Թուրքերը ճանճի նման կը կոտորեն անզէն Հայերը: Ըսուած է տակաւին.. «Սահմանադրական երիտթուրքերը գերմանացի սպաներու աջակցութեամբ կանոնաւոր կերպով կը գործադրեն բնաջնջումը եւ մօտ ապագային կու գայ օր մը երբ Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ Հայ կը մընայ»: Դրութեան ընկերացած են Հայ պոհերու լուսանկարներ: Յօդուածը մեծ մասով առնուած է այդ տարիներուն լոյս տեսնող «Մշակ»էն, բայց լուսանկարները «Իսկրի»ի լուսանկարիչին են:

Վ. Խրուսէր երկար տարի յարմար մէկը փնտռած է, որպէսզի թերթը յանձնէ. ի վերջոյ գտած է Իսրայէլի Հայերուն «Արարատ» հաւաքատեղին ու հոն յանձնած թերթը:

***

ԼՂՀ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՅՈՒՄԸ

Օգոստոս 30ին Ստեփանակերտի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցած է նորընտիր քաղաքապետին ներկայացումը: Այդ առթիւ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան կառավարութեան ներկայացուցիչներու հետ այցելած է քաղաքապետարան: Շնորհաւորական խօսքերէ ետք, ան վերջին ընտրութիւնը ժողովրդավարական դործընթաց որակած է: Ցետոյ ներկայ պաշտօնատարներուն ուշադրութեան յանձնած է մայրաքաղաքի չարք մը հարցերը. փողոցներու վերանորոգում, բնակարանի չինութիւն, արուարձաններու վիճակի բարելաւում: Վարչապետը հարկ համարած է նաեւ փողոցներու առեւտուրը կազմակերպել բնակարաններու առաջին յարկերը, ինչպէս սովորութիւն է ամէն տեղ:

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ. «ՊԵՏՈՒԹԵՆԷՆ ԼԱԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՏՆԵՆՔ, ԲԱՅՑ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ ԱՆԼՈՒԾՈՒ ԿԸ ՄՆԱՆ»

Հէյպէլի կղզիի Ցունայ դպրեվանքին վերաբացումի կնճռոտ հարցը Թուրքիոյ Ազգային ապահովութեան խորհուրդին օրակարգին նիւթ ըլլալէ ետք լրատիւները սկսած են հետաքրքրուիլ հայկական չրջանակով: «Միլլիյէթ» (Օգոստոս 31) հարցազրոյց մը հրատարակած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ որ կ'ըսէ թէ Եւրոպայի անդամակցութեան պատրուակով պետութենէն պիջում ձեռք ձգելու պնդումները անհիմն են. իրենց ուզածը պարզապէս Սահմանադրութեան եւ միջազգային պայմանագրերու յարգանքն է: Կը յիշեցնէ թէ հայ համայնքը ամէն կարգի դիմումները պետութեան ուղղած է, Եւրոպայի անդամակցութեան ի նպաստ Եւրոպայի մէջ նախաձեռնութիւն առած, սակայն կան տակաւին կէտեր որոնց Թուրքիա պէտք է պատշաճի:

Պատրիարքը կը ժխտէ պետական ճնշումի ենթարկուած ըլլալու վարկածը. այսուհանդերձ կ'ըսէ թէ երբեմն հասարակ պաշտօնեայի մտայնութեամբ կը պատահի որ հակադրութեան հանդիպին: Պետութեան հետ յարաբերութիւնները կ'ամփոփէ հետեւեալ պատկերով. «Մեր հարցերը կը ներկայացնենք պետական իշխանութիւններուն: Շատ հաճելի, շատ լաւ ընդունելութիւն կը գտնենք, բայց որոշ հարցեր անլուծ կը մնան»:

Անդրադառնալէ ետք հայ համայնքին եւս հրէականին, յունականին նման կրօնաւոր հաստիներ անկարելիութեան, Մեսրոպ Արք. կը պատասխանէ փոքրամասնութիւններու առընչուած նիւթերու Ազգային ապահովութեան խորհուրդին օրակարգին վրայ տեղ գտնելու երեւոյթին մասին հարցումին. կ'ըսէ. «Ցունաց դպրեվանքին Ազգային ապահովութեան խորհուրդին օրակարգին վրայ առնուիլը ցընցող պարագայ մըն է որ ցոյց կու տայ թէ փոքրամասնութիւններու վերաբերող նիւթերը կը շարունակեն ազգային ապահովութեան շրջանակին մէջ նկատի առնուիլ: Փոքրամասնութիւնները որպէս այս երկրին բաղաքացիները, անհանգիստ են տեսնելով որ իրենց հարցերը որպէս ապահովութեան հարց կը դիտուին: Նոյն անհանգստութիւնը կ'ապրին նաեւ փոքրամասնութիւններու վարժարանները: Անձնատողականութիւնը հրահրող պարբերութիւնները միայն գիրքերու մէջ տեղ գրտած չեն»:

Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը ժխտած է նաեւ իր անորոշ օրինավիճակէն. կ'ըսէ թէ նախարարներու խորհուրդին մէկ որոշումնագրով պատրիարքը կ'ուղխտէ հայ համայնքին կրօնական, բարեսիրական, ընկերային հիմնարկներուն հսկողն ու իրաւունքները պաշտպանողը ըլլալ, սակայն հանրապետութեան չրջանին որոշ կանոնադիր չընդլայնով յստակ չէ թէ պատրիարքը ինչպէս պիտի կրնարկէ իր պաշտօնը: Ան չի կրնար հակակչռել իր եկեղեցիներուն վաղքինները, չի կրնար համակարգումի դործը կատարել: «Պատրիարքը պատասխանատու, այլ իշխանութենէ զուրկ է. ըստ իս այս պարագան պատրիարքութեան պաշտօնին ամէնէն դժուար կողմն է» կ'ըսէ Մեսրոպ Արք.:

Զրոյցը կ'աւարտի «ինչ կ'ուզէք ըսել որպէս պատրիարք "ազդեցիկ" ըլլալ ուզելով» հարցումով: Պատրիարքը կը պատասխանէ. «Ազդեցիկ ըլլալ ըսելով երբեմ չեմ ուզեր "ուժ" ունենալու մասին խօսիլ: Սակայն փոքրամասնութեան իրաւիճակով գոյութիւն պահպանելու համար եւս ազգագոյն ներդաշնակութիւն մը, ներքին համերաշխութիւն մը հարկաւոր է. իսկ ներկայի պայմաններուն մէջ կարելի չըլլար ատիկա ապահովել»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

ԿՈՉ ԸՐԻՆ ՈՐ ԼԱԶԱԿԻ ԴԷՄ ՕՐԷՆՔԸ ՉՆՉՈՒԻ

Մինչ Շիրաք, քանի մը ժամ յապաղումով միայն, Սոչի մեկնեցաւ Օգոստ. 30ին Քաթարի ալ-Ժեզիրա հեռատեսիլի կայանը նոր տեսերիզ մը ցոյց տուաւ Ֆրանսայի երկու լրագրողներուն: Այս անգամ, վերջնագիրը աւելի յստակ է: Ժ. Մալպրիւնօ եւ Ք. Շէնօ կոչ ըրին Շիրաքի որ ջնջէ այդ օրէնքը, հակառակ պարագային իրենց կեանքը վտանգուած է: Աւելին, կոչ մըն ալ ըրին Ֆրանսայի ժողովուրդին, որպէսզի ցոյցերով այդ ջնջումը պահանջը, որովհետեւ լաչակ կրելու արգիլքին վերաբերող օրէնքը անպատեհ է եւ սխալ: Անոնք կ'ըսեն.. «Կը հրաւիրենք Ֆրանսայի ժողովուրդը եւ ամէն մէկ Ֆրանսացի որ կը դիտակցի կեանքի արժէքին, որ ցոյցով պահանջէ օրէնքին ջնջումը, որովհետեւ մեր կեանքը վտանգի մէջ է»: Կոչը եղած է անդրերկիր: Եթէ օրէնքը չջնջուի, զայն կը վճարեն իրենց կեանքով:

***

Փարիզի մէջ, Օգոստոս 30ի իրիկունը ցոյցեր տեղի ունեցան (3000 հոգի) Զայնասփիւռի չէնքին չուրջ, ուրկէ Թափօրը մեկնեցաւ Թրոքատէրոյի հրապարակը:

***

Արաբական աշխարհի մէջ ալ, կոչերը իրարու յաջորդեցին երկու լրագրողներու ազատ արձակումը պահանջելով: Կոչ ըրաւ նաեւ Արաբական Լիկայի ընդհ. քարտուղարը, նման կոչ մը ըրաւ Նոյնիսկ, առաջին անգամ ըլլալով, Ալ Ժեզիրա կայանը «անմիջական ազատ արձակումը» պահանջելով: Կոչ մըն ալ ըրած է Արաֆաթ:

***

Ուաշինկթըն նոյնպէս կը դատապարտէ առեւանգումը, որ «ցոյց կու տայ Իրաքի ժխնամիին բուն նկարագիրը»: Կը չեշտուի որ պահանջը ոչ մէկ կապ ունի Իրաքի կացութեան հետ: Բրիտանական մամուլը որոշ հեգնանքով կը մօտենայ հարցին: Ֆայնաճնշիըլ Թայմզ կը յիշէ մանաւանդ որ Շիրաք մերժեց տեղի տալ, մինչ Թայմզ (հակաֆրանսական մամուլի անդամ) կը դրէ թէ Շիրաք կ'աղաչէ ահաբեկիչներէն որ խնայեն լրագրողներու կեանքին եւ նոյնիսկ չի քննադատեր առեւանգողները: Տէյլի Թելեկրաֆ ալ հեգնանքով կը մօտենայ հարցին որ «խուճապի մատնած է Ֆրանսական կառավարութիւնը»: Թելեկրաֆ կը յիշէ նաեւ որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 8ին եւ 22ին կատարուած երկու փուլերով ԼՂՀ մայրաքաղաք Ստեփանակերտ ընտրեց իր նոր քաղաքապետը: Լուրը տրուեցաւ քաղաքական ո՛չ առաջնային կարեւորութեան տէր, ընթացիկ պատահարի մը պէս. ըսուեցաւ թէ նորընծիր քաղաքապետը կը կոչուէր Եդուարդ Աղաբեկեան, կը նկատուէր ընդդիմութեան թեկնածուն, վայելելով Հ.Ց.Դ.եան զօրակցութիւնը: Մինչդեռ տեղական -ղաբաղեան- մամուլը կարդալու առիթ ունեցողներ պիտի տեսնէին թէ այնքան ալ երկրորդ, երրորդ կարեւորութեան հարց մը չէր նկատուեր տեղացիին համար այդ ընտրութիւնը. կային չեչտուած դժգոհութիւններ, ակնկալութիւններ որոնց նկատառումը նոր քաղաքապետին յաջողութեան առաջին պայմանը կը նկատուէր:

Ե. Աղաբեկեան երիտասարդ քաղաքական դէմք է. ծնած է 1963ին Ներկայի Ակերանի չրջանի Ակնաղբիւր գիւղը: 1986ին վկայուած է Երեւանի Մխիթար Հերացի բժշկական համալսարանէն, վերադարձած Ստեփնակերտ ուր իր արհեստին զուգահեռ դասաւանդած է բժշկական ուսումնարանին մէջ: Գործօն մասնակցութիւն ունեցած է Ղարաբաղեան չարժումին: 1992-1998 ծառայած է բանակին, դեկավարելով Ակերանի պաշտպանական չրջանի բժշկական ծառայութիւնը: Պարգեւատրուած է «Մարտական խաչ» Բ. աստիճանի չքանչանով: 1998-2000 եղած է Առողջապահութեան փոխ նախարար, 2000 Յունիսի ընտրութեան երեսփոխան ընտրուած: Անկէ ի վեր Ազգային Ժողովի ընկերային հարցերու մչտական յանձնաժողովի նախագահ է: 2004 Փետրուարին հիմնուած «Շարժում - 88» հանրային-քաղաքական կազմակերպութեան նախաձեռնողներէն է: Ամուսնացած է, երկու զաւկի հայր:

Ա.յս տեղեկութիւնները հաղորդած է «Դեմո» թերթը որ լոյս կը տեսնէ անցեալ Ապրիլէն ի վեր որպէս երկշաբաթաթերթ, գլխաւոր խմբագրութեամբ Գեղամ Պաղտասարեանի: Երկլեզու է, ունի ռուսերէն էջեր: Էջերու ընդհանուր թիւը 16 է: Առաջին ակնարկով հետաքրքրական է տեսնել Ղարաբաղցիներու դժգոհութիւններուն, դիմումներուն տրուած լայն տեղը, նաեւ միայն Ստեփանակերտի ճայն չբլլալու ակնհայտ մտադրութիւնը, չբջանները յատկացուած էջերով: Արդէն թերթին ճակատը «Դեմո» (որ «դեմոկրատիա»յին առաջին բաղկացուցիչն է, ըսուեցաւ) անունին տակ կայ «Արցախեան հանրային երկշաբաթաթերթ» մակագրութիւնը: Հրատարակութիւնը կը կատարուի Երեւան («Համարս» տպարանը): Լաւորակ թուղթի վրայ, բաւական գանազանեալ պարունակութեամբ թերթ է, տպագրութիւնը յարգելով վերջին էջը յատկացուցած ծանուցումի: Օրինակ, Յուլիս 31ի թիւին մէջ այդ էջը կը ծանօթացնէ երկու պանդուկ որոնք Ղարաբաղ այցելելու փափաք կ'արթնցնեն. մէկը «Անի»ն է որ կը գտնուի Ակերանի չբջանը, միւսը «Հեղնար»ը, «Ստեփանակերտի մի գողարիկ անկիւնում, կանաչասաղ գետում»:

Վերադառնալով քաղաքապետին նիւթին, անոր առաջադրանքներուն, անկէ ակնկալութիւններու, առաջին նչմարելին ընկերային հարցերու տիրապետող դիրքն է, այդ երկու մարզին մէջ ալ. լինք նախ վերոյիչեալ թիւին մէջ իրեն ուղղուած երկու հարցումի պատասխանելու ընթացքին կը խօսի այդ մասին. կ'ըսէ թէ բնակչութիւնը անպաշտպան է, պետութեան համար վտանգաւոր չափի հասնող ամենաթողութիւնը տարածուած, բնակչութեան կենսական հարցերը լուծումի ոչ պատչաճ մակարդակ ունին ու համատարած է դժգոհութիւնը: Նոյն թիւին մէջ լման էջ մը գրաւած ընտրարչաւի իր յայտարարութիւնն ալ կը կրէ «Կարգ ու կանոն» խորագիրը: Հոն աւելի մանրամասնուած են չեչտելի թերիները:

Նախ կը խօսի բնակեցման ոչ զոհացուցիչ պատկերին մասին. կու տայ թիւեր: Վերջին տասը տարուան ընթացքին 5329 բնակիչ, կամ 1368 ընտանիք ԼՂՀ փոխադրուած է: Տարուէ տարի թիւը կը նուազի, մինչ կը մեծնայ մեկնողներուը: Կը նուազի նաեւ ծնունդներու համեմատութիւնը: Ա.յս վերջին պարագան «Ծնելիութեան խթանման» ծրագրին կիրարկումով հանդերձ:

Ֆիչ անդին կ'ընէ ժխտականներու թուումը. պետութիւնը ներսէն քայքայելու մեծագոյն վտանգը կաչառակերութիւն -հովանաւորչութիւն զոյգը կը ներկայացնէ: Ապա կ'առաջարկէ որ Արցախի բարօր ապագային ռազմավարութեան գլխաւոր բաղադրիչ վերաբնակեցումը լրջօրէն ձեռք առնուի, «Դարձ դէպի Արցախ» ծրագրով ու իրականացուի հետեւողական քայլերով: Պետութիւնը առաւելագոյնին պէտք է հասցնէ գիւղատնտեսութեան ոլորտին իր մասնակցութիւնը: Պէտք է լուրջ վերաբերում ունենալ բնապահպանութեան բնագաւառին նկատմամբ. այսօր խնդրոյ առարկայ է անտառներու անխնայ ու անպատիժ ոչնչացումը. կայ ջրային պաչարներու կառավարման հարցը, կրթականհամակարգը ճիշդ ծրագրաւորելու հարկը, եւլն.:

Ա.յս մատնանչումներուն հետ թեկնածու Աղաբեկեանը չէ չբջանցած քննադատականն ալ, ըսելով օրինակ. «Տարերային աղէտներից գիւղացուն օգնելու համար դրամ չենք գտնում, իսկ անմիջապէս ահռելի դումարներ ենք ծախսում չքեղ մեքենաների ձեռք բերման համար»:

Նոյն յայտարարութեան մէջ յիչուած է «Շարժում - 88» կազմակերպութիւնն ալ որուն նպատակները ներկայացուած են պարբերութեամբ մը. առաջինը անկախ ԼՂՀ կայացումով նպաստել է հայկական պետութեան կառուցման: Ատոր համար կենսական է հանրապետական կարգերու զարգացումն ու կատարելագործումը ապահովել:

«Դեմո»յի նախորդ, Յուլիս 15ի թիւին մէջ, Ռուզան Իչխանեան երեք սիւնակով ընտրողներու փոքր, եօթը հոգինոց խումբի մը նոր քաղաքապետէն ակնկալութիւնները ամփոփած է: Շեչտուած երկու յատկանիչեր են մայրաքաղաքին մօտէն ծանօթ, յատկապէս ընկերային-տնտեսական ուրոյն տեսակէտ ունենալը. քաղաքապետը պէտք չէ թելադրանք կատարող մը ըլլայ, դործելու ուղղութիւնը նախատահէն, վարչապետէն ստացող մը: Ան պէտք է մայրաքաղաքի բնակչութեան վստահութիւնը վայելող մը ըլլայ:

Պատասխանները անդրադարձած են նաեւ նոր սերունդի, անոնց մէջ պատերազմի որբերուն կրթութեան դործին, ապա նաեւ թղթաբարութեան, վարչարարութեան յոգնեցնող, աւելորդ ծանրութեան: Պէտք է նորոգել դպրոցական չէնքեր, ուսուցիչներու աչխատավարձերը դուրս բերել «խղճուկի» սահմաններէն, փողոցը թափառելէն փրկել պատերազմի որբերը, կրթել զանոնք, որպէսզի արհեստ սորվին ու երկրին արժանի քաղաքացի դառնան:

Հասարակաց կարեւոր բաներ կան ըսելիք անակերտցիներու պատասխաններուն եւ քաղաքապետութեան թեկնածուին առաջադրանքներուն մէջ: Յատկապէս ինչ կը վերաբերի ընկերային ոլորտին: Ա.յսօր թեկնածուն ընտրութեան յաղթականն է ու ԼՂՀ մայրաքաղաքին առաջին պաչտոնատարը: Միայն կարելի է մաղթել որ երբեկոան հասարակացները չվրիպին, չմոլորին. քաղաքապետին թելադրեն գործելու ուղղութիւնները, առով քաղաքացիներուն ալ կարելիութիւն տան իրենց ակնկալութիւններուն պատասխան դտնելու դոհունակութիւնը ապրելու:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
1985-1991
ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԳԷՈՐԳ ԵԱԶՃԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Գէորգ Մելիտինեցի»
Գրական Մրցանակի. թիւ 58

Անթիլիաս, 2004

ԷՋ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ «ԴԵՄՈ»ՅԷՆ

ԶԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋԵԼ ՀՆԱՐԱՒՈՐ ՉԷ ԲԱՑԻ ԿԱՐԵԼԻ Է ԴԱՍԵՐ ՔԱՂԵԼ

Սամուէլ Բաբայեանն իր ժամանակի ծրնունդն էր, Հայոց երկրորդ պետականութեան ստեղծման ու կայացման անմիջական մասնակիցներից ու կազմակերպիչներից մէկը: Նորանկախ պետութեան կայացման չափազանց դժուար տարիներին նա իր ուսերին մեծ բեռ վերցրեց՝ յաղթահարելու անյաջողութիւնների ու անյաջողութիւնների, ճիշդ ու սխալ քայլերի, արդարամիտ ու անարդար որոշումների պատասխանատուութեան առիւծի բաժինը ստանձնելով: Զօրապետական ու պետական կառավարման փորձ չունեցող երիտասարդն իր բռնածին ճիրքի չնորհիւ կարողացաւ մի ժամանակահատուածում առաջնորդել ազատագրական պայքարն ու պետական չինարարութիւնը: Արցախի ներկայիս ռազմական համակարգն ու նորանկախ պետութեան կայացումը վկայութիւնն են այն բանի, որ յաղթահարելու անյաջողութիւնները, այնուամենայնիւ, չատ էին, քան անյաջողութիւնները, ճիշդ քայլերը գերակչռում էին սխալներին, անարդար որոշումներին:

Հազար անգամ ապացուցուած ճչմարտութիւն է՝ չի սխալուում նա, ոչ ոչինչ չի անում: 90ականների սկիզբը հէնց գործելու ժամանակն էր՝ արդէն ոչ խօսքով, ոչ հանրահաւաքներով, այլ ժողովրդին իր ազատութեան ու անկախութեան համար զինուած պայքարի տանելու, հնարաւոր զոհերի ու անյաջողութիւնների համար պատասխանատուութիւն ստանձնելու ու նաեւ վերջնական նպատակը պարզորոչ տեսնելու կամք, յամառութիւն ու քաջութիւն էր պէտք, որակներ, որ չատ քչերի մէջ դրսեւորուեցին, եւ այդ քչերի մէջ էր Սամուէլ Բաբայեանը:

Ա.յսօր, երբ, թւում է, մեր նորանկախ երկիրն անցել է իր գոյութեան ամենածանր, ամենաողբերգական, ամենատապալից փուլը, մեզ առաջին հերթին մեծահոգութիւն է պէտք՝ յաղթողի մեծահոգութիւն, սեփականը գնահատելու ունակութիւն, հարազատին ներելու եւ միասին, ուս-ուսի տուած ոտքի կանգնելու ու ապրելու կարողութիւն: Մինչդեռ յաճախ մենք առաւել դաժան ենք իրարայինի, քան օտարի նկատմամբ, վերջինիս ներելու աւելի հակուած, քան հարազատին: Պատերազմի տարիներին ու յետոյ մենք նեղրում ենք չնորհել ուկրանիացի օգնչութիւն, որ թշնամական ինքնաթիռից ռմբակոծում էր մեր հայրենիքը: Մենք ազատ ենք արձակել թուրք վարձկանին, որն իր պապերի ցեղասպան ատամդոյրներն էր ուզում չարունակել մեզ մօտ: Պարբերաբար ազատ ենք արձակում կամ փոխանակում ադրբեջանցի ռազմագերիներին: Իսկ Ս. Բաբայեանը չարունակում է մնալ բանտում:

Եռատոնի առթիւ տպագրելով Ս. Բաբայեանի մասին այս նիւթը, դրանով իսկ ուզում ենք չեչտել՝ պատմութիւնը հնարաւոր չէ ջնջել, այն մերն է՝ իր լուսաւոր ու մութ էջերով: Թէ չէ, յօդուածներ, դրքեր, ուսումնասիրութիւններ են տպագրուում, ֆիլմեր են նկարահանուում, ցուցահանդէսներ են ներկայացուում, յաղթանակի տօնակատարութիւններ են կազմակերպուում, որոնցում չնջանցւում է Ս. Բաբայեանը. ասես նման գործիչ չի եղել մեր ոչ հեռաւոր անցեալում: Ինչպէս ասում են՝ մարդկանց յիչողութիւնը կարճ է: Նման վերաբերմունքի արդիւնքը միչտ էլ այն է լինում, որ մենք երբեք կարգին չենք սերտում, չենք իմանում մեր պատմութիւնը, ինչն էլ յղի է նոյն սխալները կրկնելու վտանգով:

Մի հանգամանք եւս՝ չափի զգացումը յաճախ է դաւաճանում մեզ, անզուսպ ենք է՛ւ սիրոյ, է՛ւատելութեան մէջ; ղեկավարին գլխերնիս ենք դնում, յետոյ էլ անպայման ոտնատակ տալիս (ընդ որում, երկու պրոցեդուրաների հեղինակներն էլ սովորաբար նոյն մարդիկ են լինում): Մինչդեռ կայ ոսկէ միջինը, իրաքանչիւրին գնահատել ըստ արժանւոյն՝ իր դրական ու բացասական կողմերով, չֆետիչացնելով ոչ մէկը, ոչ էլ մեսը: Եւ դա անել երես առ երես, այլ ոչ թէ թիկունքին: Միաժամանակ՝ տալ ոչ միայն անձի, այլեւ երեւոյթի գնահատականը (թէ չէ՝ յաճախ ստացւում է, որ դործող անձն արդէն թատերաբեմում չէ, բայց երեւոյթը չարունակւում է): Եւ ապետ լինել: Երբ բոլորը քարկոծում են մէկին, քո ձեռքի քարը պահիր: Գուցէ յետադայում քեզ հասանելիք մի քար պակաս լինի:

Մինչեւ այս պարզագոյն ճչմարտութիւնները չհասկանանք՝ այս օրին ենք լինելու:

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՑ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ԽԱԶԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
2003_2004
ՏՄՐԵՇՐՋԱՆԻ

Կեդրոնի 17րդ այս տարին ընդհանուր կերպով բնորոչելու համար կրնանք գործածել խիտ ածականը: Սխալ չըլլար նաեւ անոր կցել արդիւնաւոր բառը: Մեր ուսանողուհիներու չախչախիչ մեծամասնութիւնը կազմուած է պաշտօնավարող տիկիններէ, որոնց որեւէ բանէ աւելի կը պակսի ժամանակը: Անոնց դժուար պայմաններուն յարմարելու նպատակով համաձայնութիւն գոյացաւ դասաւանդութիւնը կեդրոնացնելու չաբթուան երկու օրերուն վրայ միայն, Հորեքչաբթի եւ ուրբաթ: Որոչ դասանիւթեր պարտադրուեցան դասարանէն դուրս՝ օգտագործելով կեդրոնի դասախօսներու նօթերը եւ այլ աղբիւրներ: Տարեվերջին ալ տեղի ունեցան հաւաքական վերաքաղի հանդիպումներ, որոնք ծառայեցին անհատական աչխատանքները լրացնելու:

Ա.յս տարեչրջանը յիչատակելի է նաեւ մեր կեդրոնի պաշտօնական գոյութեան վերջնական վաւերացումով: Տարիներ տեւող գանազան դիմումներէ եւ ժամանակաւոր կամ վերջնական կարդադրութիւններէ հետք պետական արտօնութեան հրամանագիրը, թիւ 11715, լոյս տեսաւ պետութեան Պաշտօնաթերթին մէջ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Տարեչրջանը սկսաւ Սեպտեմբեր 17ին, արձանագրութիւններով: Դասերը սկսան Հոկտեմբեր 3ին: Տարին փակուեցաւ 24 ուսանողուհիներով, որոնց ուրը Պ.Թ.Ի մէջ եւ տասնվեցը՝ Թ.Է.Ի, առանց հաչուելու նախորդ տարուան Պէ Թէ ի ուսանողուհիները, զորս յանձն առած էինք այս տարի պետական քննութեան ներկայացնել անվճար:

Ութացած դասաւանդութիւնը կատարին Պ. Ապո Նոհրա եւ վարիչը: Առաջինը աւանդեց արաբերէնով տրուող դասանիւթեր, երկրորդը՝ հայերէնով եւ ֆրանսերէնով: Ուսանողուհիներէն ոմանք զեկուցումներով մասնակցեցան այս ալ խաւտանքին:

Արաբերէնով տրուող նիւթերն էին.
Արաբերէն լեզու, Արաբերէնի դասաւանդումի կերպ, Ընդհանուր զարգացում, Հոգեշարժողականութիւն, Մարզական վարժութիւններ:

Վարիչին կողմէ տրուող նիւթերն էին.
Մանկական գրականութիւն, Պատանեկան գրականութիւն, Ընդհանուր մանկավարժութիւն, Մանկավարժ հեղինակներ, Ֆրանսերէն:

Դասաւանդութիւնը կանդ առաւ Մայիս 14ին, բայց տարեչրջանը փաստօրէն երկարաձգուեցաւ մինչեւ Յուլիս 17՝ հաւաքական վերաքաղի հանդիպումներուն եւ վարիչի հիւանդութեան պատճառով:

Կեդրոնի այս տարուան մանկավարժական առաքելութեան ծրագիրին մաս կը կազմէր երկրորդ այցելութիւն մը Պոլիս: Օր. Յասմիկ Շահինեանը եւ վարիչը պիտի ղեկավարէին մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ միջնակարգ-երկրորդականի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուն յատուկ կազմաւորումի հանդիպումները: Այս հանդիպումները տեղի պիտի ունենային փետրուարի կիսամեայ արձակուրդին ընթացքին, բայց նախ յետաձգուեցան ամառուան, յետոյ փոխարինուեցան այլ դործունէութեամբ՝ վարիչի կրկնուող հիւանդութեան եւ արկածի պատճառով:

Ի վերջոյ որոչուեցաւ չրջել ծրագիրը եւ Ֆրանսայի ու Լիբանանի մէջ կատարել աչ-

խաոանքը: Պոլսահայ Ուսուցչաց Հիմնարկին կողմէ նշանակուեցան երեք ուսուցչուհիներ, որոնք, իբրեւ «առաջիններ հայաոարներուն մէջ», պիտի կազմակերպեն Տիկին Լուսիա Մալիքեանի, Օր. Շահինեանի եւ վարիչին կողմէ:

Այս աշխատանքին միջնակարգ-երկրորդականի վերաբերող մասը կատարուեցաւ Պէյրութի մէջ Յուլիս 9էն 17 եւ մանկապարէզինը պիտի կատարուի գալ տարեշրջանին, Ֆրանսայի մէջ:

Լիբանանի մէջ կատարուած աշխատանքին կեդրոնական դէմքն էր Տիկին Արմինէ Եազտանեանը, որ բացառիկ ճիգով ու կեդրոնացումով հետեւեցաւ հայերէնի դասաւանդումի կերպի, հայերէնի բաղկացումի եւ մանկավարժական դասախօսութիւններու, որոնց գործնական մասին իրենց մասնակցութիւնը բերին կեդրոնի կարգ մը ուսանողուհիները: Անոնք ամենօրեայ ընկերացան նաեւ Տիկին Եազտանեանին՝ երկրորդական երկու վարժարաններու տրուած ամեր այցելութիւններուն ընթացքին:

Այս կիսամեայ ոգին աւելի ապրող դարձնելու համար Տիկին Մալիքեանը եւ վարիչը պրազիլահայ ուսուցիչներու տրամադրութեան տակ դրին յատկապէս իրենց տեսած դրաւոր աշխատութիւնները:

Պետական քննութիւններու բերանացին մեղի ունեցաւ Մայիսի վերջը եւ Յունիսի սկիզբը, իսկ գրաւորը՝ Յուլիսի կէսերը: Արդիւնքները յայտնի եղան Օգոստոսի երկրորդ շաբաթը: Մենք քննութեան ներկայացուցած էինք Պէ. Թ.է.ի 5 եւ Թ. Էմ.ի 9 թեկնածուներ: Անոնցմէ երկու հոգի մէկ նիւթի վերաքննելի ունի եւ մէկ հոգի ձախողած է, դժբախտաբար: Ընդհանուր պատկերը հետեւեալն է.

Թ. Էմ.ի ինը թեկնածուներն ալ յաղթած են..

Լիսի Գազանճեան, Նորա Թաշճեան, Տորա Ղազալ, Սրբուհի Ճէնանեան, Լենա Ճինպաչեան, Սիլվա Ներսէսեան, Սիլվա Զիլինկիրեան, Թամար Ստեփանեան, Վերա Ստեփանեան:

Պէ. Թ.է.ի թեկնածուներէն վերջնականօրէն յաղթած են Լենա Ա.ճեմեան եւ Ալին Գալայճեան, մէկ վերաքննելի ունին Սալբի Ապրիլեան եւ Ծովակ Զադըրեան:

Առնցմէ չատեր մեր նախկին ուսանողուհիներն են եւ տիրացած են արդէն կեդրոնի վկայականին: Ուրիշներ հայերէնի նիւթերու քննութիւն պէտք է անցընեն եւ նոր միայն վկայական ստանան: Գալ տարեշրջանի կէսերուն լուծում գտած պիտի ըլլան բոլոր առկախ հարցերը:

ԸՆԿԵՐԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԿՈՐՈՒՆԿՈՒԹԻՒՆ

Կը կարծէինք, թէ ընկերամշակութային գործունէութիւնը աղքատ պիտի ըլլայ ժամանակի սղութեան պատճառով: Ոչպէս չեղաւ սակայն, գոնէ մշակութային կալուածին մէջ: Բազմաթիւ առիթներ ունեցանք միջոցառումներու, դրեթէ բոլորն ալ դասերու կապուած:

Այսպէս, մանկական դիրքերու երկու ցուցահանդէսի գացինք, անգամ մը տարեվերջին, անգամ մըն ալ տարեվերջին: Նկատինք երկու մանկավարժական դասախօսութիւն՝ առաջինը հեղինակութեան մասին, երկրորդը՝ ինքնափակութեան (օթիզմ): Այցելեցինք նաեւ կաթողիկոսարանի տպարանը, ուր հետաքրքրուեցանք մանաւանդ կապարէ գիրերու գործածութեամբ, որովհետեւ ժամանակին այս ձեւի տպագրութիւնը օգտագործած է իրեն մանկավարժական միջոց: Երկու անգամ ուսանողական զեկուցում - դաս ունեցանք Շամլեան-Թաթիկեան վարժարանի մէջ, մէկ անգամ ալ գացինք նոյն դէպրոցի մանկապարէզի ցուցահանդէսին, որուն պատրաստութեան մէջ մեծ դեր ունեցած էին մանկապարէզի ուսուցչուհիները, որոնք մեր ուսանողուհիներն են միաժամանակ: Գրեթէ այս բոլոր առիթներէն ալ օգտուեցանք հիւրասիրութեամբ եւ զուարճութեամբ հաճելի մթնոլորտ ըստեղծելու համար:

Ձուտ ընկերային ձեռնարկներու չարքին կրնանք յիշել տարեկիզքի ընդունելութիւնը կեդրոնին մէջ, ուրախ հաւաքոյթ մը ատենկիզքին, անգամ մըն ալ տարեվերջին: Նկատինք երկու մանկավարժական դասախօսութիւն՝ առաջինը հեղինակութեան մասին, երկրորդը՝ ինքնափակութեան (օթիզմ): Այցելեցինք նաեւ կաթողիկոսարանի տպարանը, ուր հետաքրքրուեցանք մանաւանդ կապարէ գիրերու գործածութեամբ, որովհետեւ ժամանակին այս ձեւի տպագրութիւնը օգտագործած է իրեն մանկավարժական միջոց: Երկու անգամ ուսանողական զեկուցում - դաս ունեցանք Շամլեան-Թաթիկեան վարժարանի մէջ, մէկ անգամ ալ գացինք նոյն դէպրոցի մանկապարէզի ցուցահանդէսին, որուն պատրաստութեան մէջ մեծ դեր ունեցած էին մանկապարէզի ուսուցչուհիները, որոնք մեր ուսանողուհիներն են միաժամանակ: Գրեթէ այս բոլոր առիթներէն ալ օգտուեցանք հիւրասիրութեամբ եւ զուարճութեամբ հաճելի մթնոլորտ ըստեղծելու համար:

Ձուտ ընկերային ձեռնարկներու չարքին կրնանք յիշել տարեկիզքի ընդունելութիւնը կեդրոնին մէջ, ուրախ հաւաքոյթ մը ատեն մը մէջ, տարեդարձի մը նշումը եւ երկու հիւանդատես: Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ մեր գործունէութիւնները ընկերային ձեռնարկներ էին յատկապէս ուրբաթ երեկոներուն, որոնք մեզի համար ուրախ հանդիպումներ էին ընկերներու եւ բարեկամներու հետ:

Ուրբաթ երեկոներուն մասնակցութիւնը յատուկ հաճոյքով: Տարեշրջանը փակուեցաւ հաւաքական ճաշով:

ԳԱԼ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Գալ տարեշրջանի կարեւորագոյն ծրագիրը աւանդումն է հայերէնի նիւթերու անոնց համար յատկապէս, որ առիթ չեն ունեցած հետեւելու հայերէնի քարելաւումի, հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ կրօնքի դասաւանդումի կերպի դասանիւթերուն: Երկրորդ կարեւոր ծրագիրը հոգեբանութեան դասաւանդումն է: Համաձայնաբար պէտք է որոշուին նաեւ ամբարերէնով տրուող դասա-

ԵՐԲ ԼԿՏԻՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏՈՒՄ Է ԱՄԷՆ ՍԱՀՄԱՆ

Նիւթական կուրութեամբ բռնուած մամոնայի սպասաւոր ընչատէրեր ակնյայտօրէն ամլացնում են Հայոց հողը՝ ստրկամըտութեան տանում մարդկանց՝ նրանց դատապարտելով գետնամած ու սողացող կենսակերպի, որում ստեղծագործումի, մտքի, վերլուծումի եւ որեւէ առողջ հունտ արդէն իսկ ծլարձակուելու ընդունակ չի կարող լինել, երբ ամէնուրեք վախի ու անկարողութեան ուրուականն է չրջում: Ծախու հասարակութիւն, որ ընտրութիւնից ընտրութիւն պատրաստ է 2-5 հազար դրամով աճուրդի հանել իր ազատութիւնը (ընտրութեան իրաւունքը), «մի եանայն է, ոչինչ չենք փոխելու, մենք էլ ապրենք»ի մտայնութեամբ պատեհապաշտ մտաւորականութիւն: Հասարակական հոգեբանական եւ խառնուածքային նմանօրինակ ուրուագծային քարտէսին քալածանօթ, ամենազօր այդ դղեակատէրերն ինչ ուզես կը խզրզեն՝ Ծաղկաճորի անտառներն էլ կը հատեն, Միջերնրական-երդի անտառներն էլ հրոյ ճարակ կը դարձնեն, չրեր ու գետերն էլ կը ցամաքեցնեն, որ արտադրեն իրենց «էլիտար» չրերն ու մածուկները:

Քանի դեռ մենք նման մտածողութեան կրողներ ենք, չարունակելու է Ֆանտաստիկ «հազարներին խաբելու ու թալանելու հաշուին» կուտակուած գումարներով կառուցած դղեակների մասին դրող կամ լուսանկարող որեւէ լրագրողի կամ Ֆոթոլրագրողի սպառնալ Մխիթար Աչառերեանի եւ միւսների ճակատագիրը: Ծանօթ ձեռագիր: Փորձիր մատդ դնել թա-

րախակալած վէրքի ծորանին, որտեղից ժահրոտ փողեր են հոսում, փորձիր երկրիդ բնահարստութիւնների մասին մտահոգուել, անտառ լինի, ընդերք կամ մշակութային արժէք, այն էլ հրապարակայնօրէն, կորած ես, կը յայտնուեն հաստատվզերը ու սափրած գլուխները: Պատասխանատուութիւն կրող չկայ: Դատարարտումի մի յայտարարութիւն, մէկ-երկու հրապարակում կամ հաղորդում՝ ու ներկայացումն աւարտուում է: Անպատժելիութեան մթնոլորտը հասկնալի է այլեւս: Սա խաղ է, մասնակիցները թատերաբեմից էլջնող բոլորին յայտնի քաղաքական ու դործարար աչխարհի մարդիկ են, միւսներն այլեւս հանդիսատես էլ չեն: Խաղը գնում է իրենց փակ չրջանակում. տպիս են, առնում, միմեանց մէջ երկիրը, հողը մաս-մաս անում, ազատ է, հարստանալու, փողի մրցավազք: Թքած ունեն միւսների վրայ, դրում են, չեն դրում, բարոյականութիւն են պահանջում, հայրենիք են ուզում ունենալ, երկիր են ուզում կառուցել, դատարկ բաներ են: Խաղի մէջ խցկուեցիր, գլուխդ կը կարդեն:

Ու այս ամէնից, օր-օրի չատանում է Հայաստանը լքել ցանկացողների քանակը, որովհետեւ յուսահատում ու չեն հաւատում, թէ գալու է քարերը հաւաքելու ժամանակը: Բայց այնուամենայնիւ, նա՝ այդ ժամանակը, գալու է:

ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«Ա զ գ», Օգոստոս 27

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՓԱԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Ողիմպիականներու պատրաստութեան դժուարին դրաւը յաչողելէ ետք Ցոյները հարց կու տան թէ ի՛նչ պիտի ըլլան այդ նպատակով չինուած կառոյցները խաղերու աւարտէն ետք: Ինչպէս կազմակերպիչ ամէն երկիր, Ցունաստան ալ առիթէն օգտուեցաւ նորոգելու, այժմէականացնելու համար ենթակառոյցները: Նոյնիսկ ստիկա եղաւ բազմամշակոյթ կազմակերպութեամբ. Աթէնքի նոր օդակայանը եւ չրջուղին Գերմանացիներու յատակագիծով չինուեցան, ողիմպիական մարզարանը յղացողը Սպանացի էր, լայնօրէն ներչնչուած Ամերիկացիներէն: Այդ բոլորը արդիականութեան չունչով օծելին մայրաքաղաքը որուն քնակիչները կը զգան թէ վերջապէս իսկական եւրոպացիներ դարձած են:

Դրական այս կողմին քով կայ մտահոգիչն ալ: Ողիմպիականներու նման մեծարժէք ձեռնարկ մը ի՞նչպէս պիտի դիմագրաւէ Ցունաստանի նման փոքր երկիրը: Խաղերը եօթը միլիառ Եւրօ արժած են եւ կառավարական զանազան գործակալութիւններ կը չեչտեն թէ անոնք Ողիմպիականներու պատմութեան ամէնէն մեծ պիւտճէն ունեցան: Մրցանիչ մը որ պատասխանը ըլլալէ հեռու է, քանի որ Սեպտեմբերէն սկսեալ պէտք պիտի ըլլայ ճար գտնել գործազրկութեան յաւելումին, պարտքերը վճարել, մնալով կայունութեան ուխտով ճղդուած սահմաններուն մէջ: Արդէն յայտնի է թէ Աթէնքի պիւտճէն այս տարի պիտի չյարդէ Պրիւսէլի ճշդած 3% բացի սահմանը: Կառավարութիւնն ալ նուազագոյն աչխատավարձքին տարեկան աւանդական յաւելումը պիտի չընէ: Եւ ըսել որ Ողիմպիականներու տոմսերը ակնկալուած մակարդակով չաճախորդ չունեցան, գբօսաչրջութեան յաւելեալ ճամ ալ չարձանագրուեցաւ:

Այս պայմաններուն մէջ Ցունաստան պարտի ոչ միայն խաղերուն պիւտճէն փակելու աղբիւր գտնել, այլեւ գտնել նաեւ միջոցներ ողիմպիական կառոյցներուն անհնաժեչտ խնամքը տանելու համար: Արագ հաչիւ մը ցոյց տուած է որ այս ուղղութեամբ հարկաւորը ընելու համար տարեկան 25 միլիոն Եւրոյի գումար անհրաժեչտ է:

Այս ծանր բեռէն փրկուելու առաջին ճար մը կը նկատուի որոշ կառոյցներու ածուրդով վաճառքը: Երկրորդ լուծումն ալ կը հիմնուի Եւրոպայի պիւտճէին վրայ: Ցունաստան կրնայ Պրիւսէլի դիմել, որպէսզի մարզական բոլոր նոր կառոյցները իբ յետագունէ ընդդրկուին միանական ծրագիրներու մէջ: Եթէ ատիկա ըլլայ, Միութեան կողմէ Ցունաստանի յատկացուած ժամանակութիւնը 4,6 միլիառ Եւրօ պիտի զեղչուի, բայց միւս կողմէ կարելիութիւն պիտի տայ ողիմպիական ժառանգութիւնը փրկելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գաւաթները լեցուցին: Հեռուէն զիրար բարեւեցին, իրարու կենաց խմեցին: Կնքահայրը մնջկատակով երգը պահանջեց: Ոտքի ելաւ Սարգիս աղա ու մէկ ձեռքը Թօսեաղլի ուսին ու միւս ձեռքը Թօնիի ուսին վրայ դրած՝ կեցաւ արձանի պէս: Ուշադրութիւնները դարձան Սարգիս աղայի կողմը:

- Սո՛ւս, սո՛ւս, Սարգիս աղան է:

Լռութիւն տիրեց:

Թօսեաղլը նախանձեցաւ բարութիւնով: Զգաց իր ճղճիմութիւնը եւ Սարգիսի մոգութիւնը, աւելի քան երբեք: Ինքն իր մէջ խոստովանեցաւ որ ամէն մարդու զործ չէ ժողովուրդին հետ խօսիլ:

Լռութիւնը հետզհետէ խորացաւ: Թօսեաղլը ապչեցուցիչ գտաւ այս երեւոյթը:

Տիրացու Տրդատ զգաց որ իր արժանապատուութեան վէրքին վրայ վարդ մը կը բուսնի:

Սարգիս աղա նայուածքը չեչտակի յառած հեռուն, զարթնչրատան դրան վրայ գտնուող ձիու պայտին, կը չարունակէր իբր նորաձինքս մը մնալ, անխլիրտ, անսասրսուռ եւ անխօս: Լռութիւնը զամբեցաւ կզակներու, աթոռներու, սեղաններու, չիչերու, գաւաթներու, պնակներու եւ գաւազաններու վրայ:

Սարգիս աղա տեղը նստաւ ըսելով.

- Տրդատիկ, սկսէ:

Ծափահարութիւնը սկսաւ: Քանի մը երկվայրկեան վերջ Սարգիս աղա իր մոգական ձեռքը վեր բարձրացուց ու կտրեց ծափահարութիւնները:

- Սկսէ, Տրդատիկ:

Ու Տիրացու Տրդատ զգաց որ դափնի կը կապուի իր արժանապատուութեան վէրքին վրայ: Անիկա եկեղեցական երգերու եւ թրքական «կաղէլ»ներու մէջ կաղապարած իր երբուն ձայնով - որուն մէջ «ա»երը անհուն երկարներ կը հագնէին, կզակը օրօրելով - սկսաւ երգել «Հեռաւոր երկիր»ը: Երբ լրընցուց, չղաղրեցան ծափահարութիւնները:

Երգ մը եւս պահանջեցին: Տրդատ տխուր դէմք մը հագաւ եւ յուզումի ժպաւէններ կապեց իր ճակատին ու վերսկսաւ երգել. «Հերի՛ֆ, որդեակ, այսման տարուան տառապանի՛ֆ»...

Դուրսը, գիւղատան առջեւ, ահագին ունկընդիր յաղմութիւն խռնուած էր: Խանութպանը եւ իր երկու ծառայողները դուրս նետուած էին ու կը հրաւիրէին հասարակութիւնը որ նստի: Սեղաններ, աթոռներ կը պատրաստէին: Հրաւէրներ, խնամարկութիւններ: Երկու սպասարկողները դուրս ձգելով՝ խանութպանը ներս վազեց նոր ապսպրանքներ ընդունելու համար: Ու չարունակել տալու համար խանդավառ մթնոլորտը իր կողմէ չորս չիշ օղի նուիրեց Տրդատի՝ խնդրելով որ քիչ վերը բարեհաճի երգել՝ «Լուսին չկար»ը:

Տիրացու Տրդատ կրկնապէս գինովցած էր: Կը քննադատէր ինքզինքը ըսելով ներքնապէս.. Ինչո՞ւ Ազատութեան առաջին օրերուն հրապարակ չնետուեցայ իբրեւ երգիչ: Նետուողն է որ կը տիրէ: Մե՛ղք... Լաւ է անագան քան երբեք...

Տրդատ անուանի տիրացուներէն մէկն էր եղած Պոլսոյ մէջ՝ նախ քան Օամ. Սահմանադրութեան հռչակումը: Ազատութեան արեգակը խաւարած էր իր աստղը: Հիմակ սակայն յանկարծ ահա կը սկսէր իր նախկին, կորսուեալ փայլերը կրկին արձակել:

Սրահը ամբողջ խմելով զբաղած էր: Տիրացուն ալ վրայէ վրայ քանի մը հատ կոնծեց: Սեղանին վրայ կը խօսէին Գրիգորի մասին: Թօսեաղլի կարծիքը անընդհատ էր: Թօնի համաձայն էր Թօսեաղլի: Սարգիս աղա կ'ըսէր:

- Դեռ երիտասարդ է ... դեռ կը փոխուի: Աչխատելու, խօսելու է, քննադատելու տեղ: Դեռ ճամբու կը մտնէ:

- Բարեւ մը անգամ չէր տար, երկու փարայի տէր ըլլալէն վերջը, կ'ըսէր Թօնի:

Տիրացուն այդ կարգի ճղճիմ խնդիրներով չէր զբաղեր: Խանութպանը կրկին մօտեցաւ՝ կրկնելու իր խնդիրը: Տրդատ ըսաւ.. Ինծի մ'ըսեր, Սարգիս աղային ըսէ: Սարգիս աղա ըսաւ.. Քիչ վերջը, քիչ քիչ մը վերջը:

(Շար. 106)

(Շար. Ա. Էջէն)

Փարիզ, անցեալին մեզադրուած էր որ Ֆրանսայի պատանդներու ազատ արձակումը ապահոված էր վերկոչնիք վճարելով: Ֆիկարօ ալ իր կարգին, տեղին պատասխան մը գրած է յիշեցնելով, որ ճիշդ է, 1360ին օրինակ, Յովհաննէս Բարի Թագաւորին ազատագրման համար Ֆրանսա 3000 ոսկի էքիւ վճարած է Անգլիոյ...:

***

«Իրաքի իսլամական բանակը» երեւան եկած է 2004 Փետրուարին, կը պատկանի սալաֆիստ հոսանքին, որ իսլամականութեան ծայրայեղ թեւն է: Յարձակեր եղած է ամերիկեան ապահովութեան չորս պահակներու, վաքիստանցի երկու բանւորներու եւ իտալացի լրագրողին սպանութեան:

Պարագաներ կան նաեւ որ հարցականներու դուռ կը բանան: Կը պատահի որ ահաբեկչական խմբակներու առեւանգումներ կ'ընեն եւ կը ձախեն քաղաքական կամ ահաբեկչական խմբակներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի Փուիէնքուր փողոցի հրէական ընկերային կեդրոնի հրդեհին հեղինակը յայտնաբերուած է, ըստ ոստիկանութեան: Կասկածելին, 52 տարեկան, մաս կը կազմէ հրեայ համայնքին եւ կ'օգտուէր կեդրոնին ճաշերէն եւ հոն ալ սիրայօժար կ'աշխատէր: Քննիչներուն համաձայն տունը դռնուած են կեդրոնին բանալիները, բնակարանն ալ իրեն տրամադրուած էր կեդրոնին կողմէ, որ յայտնած կ'ըլլայ իրեն որ այլեւս պիտի չօգտուի բնակարանէն: Այս պարագան հաւանութեամբ ընդունած է եւ կը կարծուի որ ուզած է վրէժ լուծել: Ենթական Օգոստոս 30ին յանձնուած էր: Հրդեհին օրը, Պ. Տըլանոյէի եւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի դիմաւորութեամբ, քաղաքական դէմքեր հաւաքուած էին տեղւոյն վրայ, յայտնելով իրենց վրդովումը, բայց, ոստիկանութիւնը արդէն իսկ «տեղական» հետք մը կը հետապնդէր: Արձանագրութիւնները ալ ուղղագրական կոպիտ սխալներով լեցուած էին, հակահրէական լոզունգներով եւ իսլամապաշտ տարրերով: Ոստիկանութիւնը քննած էր նաեւ կղպանքը եւ համոզուած որ յանցագործը կեդրոնին ծանօթ անձ մըն է: Մէկ առաւան մէջ, էմ. Ը. էմ.-ի առաջնոյ կնոջ «հակահրէական» յարձակումէն ետք, երկրորդ հակահրէական չինծու պատմութիւնն է որու զոհ կ'երթան պետական անճնաւորութիւններ, անհասկնալի փութկոտութիւն մը ցոյց տալով, նախքան լուրջ քննութիւն մը: Յանցաւորը մեխանները կը նկատուին: Հրէական ժողովի (Գոնսիսթուար) նախագահն ալ խոհեմութեան կը հրաւիրէ Հրեաները ալ, չթան ծուղակներէ խուսափելու համար: Ժ.Թաղամասի հրեայ համայնքին պատասխանատուն ալ՝ Ս. Պէնհամի ցաւալի կը գտնէ որ արարքին հեղինակը հրեայ ըլլայ, բայց կ'ըսէ. «ծայրայեղ աջի կամ հրեայի մը կողմէ գործուած, արարքը հակահրեայ արարք է»: Բնական կը գտնէ որ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն անմիջապէս եկած ըլլայ հրդեհուած կեդրոնը: Կասկածելին դիպահ կը մնար Օգոստոս 31ին:

ՈՐՆՕ ՄԻՒԶԼԻԷ, Արտաքին նախանախարարը, Օգոստոս 30ին փոր օ փրէնսի (Հայլեթի) մէկ հիւանդանոցը այցելած առեն դինեալ յարձակում մը գործուած է հիւանդանոցին վրայ եւ երկու ժամ եւրք միայն կարելի եղած է զինք տեղափոխել ՄԱԿ-ի ուժերու պաշտպանութեամբ:

ԱԼԺԱՆՈՎ, Չէչէնիոյ նախագահ ընտրուած է ձայներու 73%ով, քուէարկութեամբ մը որ խնդրայարոյց է: Մասնակցութեան համեմատութիւնը 85,24% եղած է:

ՇԱԻԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

MARSEILLE

«Les 3 A»

L'Association Artistique Arménienne **«Les 3 A»**, 12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille, va assurer dès la rentrée des cours de solfège et de piano, destinés aux enfants et aux adultes.

Ces cours seront dispensés par Mme SIMONIAN-CHUET, tous les mercredis de 10h à 11h30 ou les samedis de 14h30 à 15h30.

P.A.F.: 30 Euros par mois pour 1 heure de cours par semaine.
Renseignements et inscriptions :
A partir du 1er septembre;
auprès de notre Association, tous les après-midi sauf le mardi.
☎ **04 91 50 15 09.**

«Les 3 A» vous signale également qu'elle recherche des acteurs et des actrices pour sa troupe théâtrale qui est en train de préparer une représentation.

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,

2 avenue de Stalingrand à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.
Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian:
01 46 65 81 53

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de l'**Association Cultuelle**
des Arméniens de Gap
et des Hautes Alpes

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
et Vicaire du Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87
Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

ANNEE SCOLAIRE 2004 - 2005

PARENTS! ԾՆՈՂՆԵՐ

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS

L'Ecole bi-hebdomadaire Samuel-Moorat
sous l'égide de l'Association des Parents d'Elèves et des Anciens Elèves
propose tous les mercredis et samedis
de 9h30 à 16h

cours de langue,
d'éveil à la culture et à l'identité arméniennes
DE LA MATERNELLE AU LYCEE

Travaux manuels — Danses et chants traditionnels — Théâtre — Informatique
Vaste aire de jeux

REPRISE DES COURS
mercredi 8 septembre à 9 heures 30

Inscriptions-Contact : Sur place les mercredis et samedis
Tél. : **01 45 34 94 04**
06 07 37 40 45

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ·
Յայտագիրը կը վարէ Ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարլեթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարլեթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Ծարիպի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլըլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լը-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակներուն:

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՄԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՐՆԲԱՁԷՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻՆ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Աբջուկենց
եւ եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու ատարին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու ատենդական ՄԱՏՈՒԱԼԻՆ,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI
2 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏՕՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·015 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·015

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ ՊԷՐՇԵՒԱՑԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Օգոստոս 31ին, կրկնակ ոճրափորձեր խուճապ առեղծեցին Իրայէլէն Ռուսաստան:

Կրկնակ երկու անճնասպանական ոճրափորձեր գործուեցան ժամը 15ի չուրջ, Իրայէլի հարաւը՝ Պէրշեւա: Քաղաքապետարանին առջեւն է որ երկու հանրակառքեր, իրարմէ քիչ հեռու, պայթած են: Այս քիչ մը կղզիացած քաղաքին մէջ, առաջին ոճրափորձն է որ նման տարողութիւն ունի եւ ամէնէն արիւնալին կը նկատուի: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 16 մեռեալ կար եւ աւելի քան 80 վիրաւորներ, որոնց մէջ ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ էին: Աւրարքին տէր եղած էր Համասը: Ներքին Ապահովութեան նախարարը՝ Հանեկպի Դիտեր կու տայ որ եղրակացութիւնը յստակ է՝ հոն ուր ապահովութեան պատնէշը կայ, այլեւս ահաբեկչութիւն չկայ, այլ պատճառով պէտք է արագացնել անոր չինուածքը եւ ամբողջացնել: Վարչապետն ալ նոյն համոզումն ունի եւ յայտարարած է որ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը աւելի պիտի սաստկանայ: Ոճրափորձերէն քիչ առաջ, Ա. Շարոն յայտարարած էր Լիքուտի խորհրդարանական յանձնախումբին, որ կը խորհի արագացնել Գազայի գօտին պարպելու իր ծրագիրը: Գործողութիւնը նախատեսուած է 2005 Սեպտեմբերին հասար, բայց տեղի պիտի ունենայ չատ աւելի առաջ, հաւանաբար Փետրուար-Մարտին:

Ոճրափորձերը դատապարտուեցան Միացեալ Նահանգներու եւ Եւրոպական Միութեան կողմէ, նաեւ պաղեստինեան իշխանութեան: Վարչապետը՝ Ա. Քորէյի յայտարարած է որ պաղեստինեան չահեքրն չեն ծառայեր նման արարքներ, որոնք պէտք է դադրին անմիջապէս:

*
**

Քիչ մը ասելի ուշ, այսինքն իրիկուան մօտ, անճնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է մեթրոյի մուտքի մը մօտ, Մոսկուայի հիւսիսը, մեծ խուճապ ըստեղծելով: Աւրարքին հեղինակը կին մըն է: Աւելի քան 10 մեռեալ կար եւ 51 վիրաւորներուն մէջ 10 վիրաւորներ չատ ծանր վիճակի մէջ էին: Ականատեսները սարսափի տեսարան մը նկարագրած են: Աւրարքին տէր եղած է չէչէնամէտ խալաժապաշտ խմբակ մը՝ Իսլամպուլի Ջոկոտաները: Ոճրափորձը գործուած է չատ բանուկ թաղամասի մը մէջ, ուր կան վաճառատուներ եւ բազմութիւնն ալ խոնուած է: Քաղաքապետին համաձայն, որ տեղւոյն վրայ փութացած էր, քամիքազ կինը կը մատրէր մեթրոյի Ռիգա կայարանը մտնել, բայց մուտքին երկու ոստիկան տեսած է եւ սարսափած, ետ գացած է եւ պրծած է կրած ռումբը անմիջապէս պայթեցնել: Ոճրափորձէն 48 ժամ առաջ էր, որ Չէչէնիոյ ռուսամէտ նախագահ մը ընտրուած էր յանձին՝ Ա. Ալխանովի: Օգոստոս 31ին է նաեւ որ Շերաք եւ Շրէօտէր իրենց գօրակցութիւնը յայտնած են Պուտինի Չէչէնիա վարած իր ռազմավարութեան համար: Շերաք ըսած է թէ ի վիճակի չէ առարկութիւններ ընելու Չէչենոյ ընտրութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍԼԱՄԸ Ֆրանսայի կողքին է պահանջելու համար երկու լրագրողներու ազատ արձակումը, որոնց մասին լուրերը հակասական էին դեռ Սեպտ. 1ի առաւօտը: Արտաքին նախարարը՝ Մ. Պարնիէ Գահիրէէն անցած էր Ամման, ապա՝ Քաթար: Փարիզի մէջ, Օգոստոս 31ին, մեծ մզկիթին մէջ աղօթքի հրաւիրուած էր նաեւ Ներքին նախարարը՝ Տ. Տը Վիլլբիէն: Մինչ առեւանգողները պայմանաժամը երկարաձգած էին, Սեպտ. 1ին ոչ մէկ լուր կար պատանդներու մասին, հակառակ անոր որ նախորդ օրը արաբական հեռատեսիլի ալ-Արապիա կայանը յայտարարած էր որ լրագրողներուն ազատ արձակումը անմիջական է: Իրաքի մէջ, զինդակահարուած են 12 Նեփալցիներ, որոնք պատանդ էին իսլամական խումբի մը ձեռքը եւ հոն էին աշխատանքի համար ամերիկեան ուժերու կողքին: Փոխվրէժի համար, Քաթմանտուի մէջ (Նեփալ) մզկիթ մը կրակի տրուած է:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՕՍԷԹԻՈՑ *(Ռուսաստան) Բեսլան քաղաքին մէջ զինեալ ուժեր դէպրոց մը (Թիւ 1) գրաւած են Սեպտ. 1ի առաւօտուն եւ 200 աշակերտներ համախմբած են մարզարանին մէջ: Առաջին լուրերու համաձայն վիրաւորներ կային, բայց կարելի չէր հաւանականոց փոխադրել, որովհետեւ հրացանաձգութիւնը արձակ էր: Աւրարքը գործողներու թիւը 30 է: Երախաները պատուհաններու առջեւ չարուած են, որպէսզի ապահովութեան ուժերը չյարձակին: Կ'ըսուէր թէ ուրիշ դպրոց մըն ալ (Թիւ 6) գրաւուած է: Առաջին դպրոցին պատանդներու թիւը 400 է եւ չատ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ: 400ին մէջ են նաեւ պաշտօնէութիւն եւ ծնողք: Կ'ըսուէր թէ յարձակողները լրենոց պայմանները դրած են: Կը պահանջեն որ ազատ արձակուին Ինգուշիա ձերբակալուած բոլոր բանտարկեալները եւ իշխանութեան պարագլուխն ալ գայ տեղւոյն վրայ: Կը սպասուի դպրոցը օդը հանել:*

ԹՈՒՐՔԻՈՑ *Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ Եւրոպական Միութեան պատշաճելու ընթացքը ամբողջացնելու համար ըլլալիքներու կարդին դատած է փոքրամասնութիւններու առընչուած հարցերը: Ըսած է թէ կարճ ժամանակի մէջ պիտի կարգադրուին վազքփներու խընդիրները եւ եկեղեցական վարչութեան ընտրութեան կանոնները պիտի սրբագրուին:*

ՖՐԱՆՍԱՑԻ *մէջ գործազրկութիւնը նըւազած է գլալի ձեւով: Յուլիսին 12·500 գործազուրկ աշխատանք գտած էին եւ ամսուն վերջ գործազրկութեան համեմատութիւնը 0,1% նուազ է: Գլխաւոր օգտուողները երիտասարդներն են:*

ՌԻԻ ՓՈՓԷՆՔՈՒՐԻ *հրէական կեդրոնին հրդեհին հեղինակը վերջնապէս հաստատուած է յանձին սեֆարատ հրեայի մը՝ Ռաֆայէլ Պ., Գազպլանքա ծնած: Ոստիկանութիւնը իր բնակարանը գտած է անհրաժեշտ բոլոր փաստերը: Դրպասպատճառները չատ յստակ չեն: Տասը տարի է պաշտօնապրկուած էր հրեայ կինեդրու կեդրոնի մը (ռիւ Տոմբմի) սպահակի իր աշխատանքէն եւ անգործ էր, ուրիմն կրնայ վրէժ լուծած ըլլալ: Ենթական ներքնչուած է հեռատեսիլի փիլմէ մը՝ «Կրօնք» անունով, ուր ոճրային հըրդեհ մը կը գործուի հրէական դպրոցի մը մէջ, հրեայի մը կողմէ:*

ՇԸՐՆԱՔԻ *գաւառը, Իրաքի սահմանապլուխին մօտ, երեք օրուան բախտմներէ ետք 11 Քիւրտեր եւ երկու Թուրք զինուորներ սպանուած էին: Ցունիս 1էն ի վեր փՔՔ-ն վերջ տուած էր միակողմանի հրադադարին, որ ի զօրու էր վեց տարի է:*

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 31/Սեպտեմբեր 1)

ԿԻՆԷԱՑԻ ԴԱՏԸ ԸՆԴՄԻՋՈՒԱԾ

Հասարակածային Կինէայի մէջ պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանուածներու դատավարութեան Օգոստոս 31ի նիստին դատախազը ընդմիջում առաջարկած է, այն պատճառաբանութեամբ որ հարցը լուրջ է եւ առանձին կէտեր աւելի մանրամասն պէտք է քննուին: Դատաւորը ընդառաջելով առաջարկին անտրոշ ժամանակով յետաձգած է դատը: Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մըշտական կապի մէջ է դեսպան Ս. Մանասարեանի հետ որ սկիզբէն ի վեր ներկայ է դատավարութեան եւ հաւաստի տեղեկութիւն կը հաղորդէ լրատուիւններուն:

*
**

ՋԱԻԱԽՔԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Վերամուտի այս օրերուն «Ռուսեւհայկական համագործակցութեան» միութեան նախագահը Եուրի Նաւոյեան յայտնած է թէ Ջաւախքի մօտ 100 հայկական դպրոցները զտնուելով հանդերձ Հայաստանի Կրթութեան ու դիտութեան նախարարութեան հոգածութեան տակ, արտագաղթի եւ այլ դժուարութիւններու պատճառով նեղութիւններու մէջ են: Խնդիրներ ունին նաեւ Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան դասաւանդումին պաշտօնական արտօնութեան առումով:

Իսկ Աբխազիոյ աւելի քան երեսուն հայկական դպրոցները երկրին կրթական համակարգին մաս կը կազմեն եւ որոշ ինքնավարութիւն ունին: Անոնք եւս աշակերտի թիւի անկում կ'արձանագրեն եւ այլ դժուարութիւններ ունին: Կը գործածեն Հայաստան հրատարակուած դասագիրքերը:

ՀԱՊ-ի չրջանակին մէջ ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ կան Մոսկուա, Սոչիի եւ Ռոստովի մարզին մէջ: Իսկ կիրակնօրեաներըմիայն Ռուսաստանի մէջ 150ի չափ են:

Լ.ԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ 13 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Ինչպէս ամէն տարի, այս Սեպտեմբեր 2ին ալ մայրաքաղաք Ստեփանակերտի ու չրջաններուն մէջ կը նչուի հանրապետութեան հռչակումին 13րդ տարեդարձը: Այդ օրը դպրոցներու առաջին դասին նիւթ կ'ըլլայ հանրապետութեան հռչակումը, բանակի չարասիւներ թափօրներով կ'անցնին Ստեփանակերտի փողոցներէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԱԻԱՌԱՊԵՏԸ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

«Մարմարա» (Օգոստոս 31) կը տեղեկացնէ թէ Տիյարպէքիրի Զիւնկիւշ գաւառակի քաղաքապետը Պոլսոյ պատրիարքութեան ուղղած է գրութիւն մը ուր կ'ըսուի.

«Գիւղախաղաքիս մէջ Հայերէ մնացած եկեղեցի մը, վանք մը եւ կարգ մը պատմական շէնքեր գոյութիւն ունին: Այս շէնքերէն՝ եկեղեցին եւ վանքը որպէս կառոյց, ծայրայեղօրէն վատթար տեսարան մը կը պարզեն: Այս կառոյցներու կողմնակի պատերը փլած են իսկ խոյակներն ալ փլչելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուին: Քաղաքապետութիւնս նիւթական անփառունակ պայմաններու բերումով ի վիճակի չէ այդ փլուզումները կանխելու: Կը խնդրենք որ քաղաքապետութեանս կողմէ տրամադրելի կարգ մը օժանդակութիւններու առընթեր, դուք եւս ճնարկումի և ուսումնասիրութեան յանձնախումբ մը ուղարկէք յիշեալ վայրը եւ նորոգութեան ձեռնարկէք»

ՄԻՀՄԻՏ ԿԻԶԻԹԼԻ
Տիյարպէքիրի Զիւնկիւշ գիւղաքաղաքի քաղաքապետ

Իշխանութիւններու եւ հանրային մարմիններու ներկայացուցիչներ, նաեւ Հայաստանէն եւ Ռուսաստանէն հիւրեր կ'այցելեն Ստեփանակերտի յուշահամալիրը: Համերգներ կը սարքուին որոնց ընթացքին ելոյթ կ'ունենան տեղացի, հայաստանցի եւ ռուս արուեստագէտներ:

*
**

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԵԳԷԱԿԱՆԻ ՎՐԱՑ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը Օգոստոս 27-29 Ամէնքի նաւահանգիստը մնալէ ետք, ուղղուած է դէպի Եգէականի հարաւային ջուրերը· այդ երկու օրուան ընթացքին հայ ծովայինները չրջած են Ամէնքը:

«Ազգ» (Օգոստոս 31) փոխանցելով ծովային հետազօտութիւններու «Այաս» ակումբին փոխ նախագահ Հմայեակ Տարախչեանէն ստացած տեղեկութիւնները, կը գրէր թէ առագաստանաւուն նոր թիւրախն է պատմական Այաս նաւահանգիստը: Ան կը գտնուէր ներկայի Իսկէնտէրունի (Ալեքսանտրէթ) ծոցը: Հայկական նաւը Թրքական չուրերուն վրայ նաւարկելու իրաւունք ունի ,բայց յայտնի չէ թէ արտօնութիւն կ'ունենա՞յ նաւահանգիստ մտնելու: Հ. Տարախչեան յոյս յայտնած է որ «Կիլիկիա»ն կը յաջողի խարսխել պատմական Այաս նաւահանգիստը:

Իշխանութիւններու եւ հանրային մարմիններու ներկայացուցիչներ, նաեւ Հայաստանէն եւ Ռուսաստանէն հիւրեր կ'այցելեն Ստեփանակերտի յուշահամալիրը: Համերգներ կը սարքուին որոնց ընթացքին ելոյթ կ'ունենան տեղացի, հայաստանցի եւ ռուս արուեստագէտներ:

*
**

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԵԳԷԱԿԱՆԻ ՎՐԱՑ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը Օգոստոս 27-29 Ամէնքի նաւահանգիստը մնալէ ետք, ուղղուած է դէպի Եգէականի հարաւային ջուրերը· այդ երկու օրուան ընթացքին հայ ծովայինները չրջած են Ամէնքը:

«Ազգ» (Օգոստոս 31) փոխանցելով ծովային հետազօտութիւններու «Այաս» ակումբին փոխ նախագահ Հմայեակ Տարախչեանէն ստացած տեղեկութիւնները, կը գրէր թէ առագաստանաւուն նոր թիւրախն է պատմական Այաս նաւահանգիստը: Ան կը գտնուէր ներկայի Իսկէնտէրունի (Ալեքսանտրէթ) ծոցը: Հայկական նաւը Թրքական չուրերուն վրայ նաւարկելու իրաւունք ունի ,բայց յայտնի չէ թէ արտօնութիւն կ'ունենա՞յ նաւահանգիստ մտնելու: Հ. Տարախչեան յոյս յայտնած է որ «Կիլիկիա»ն կը յաջողի խարսխել պատմական Այաս նաւահանգիստը:

«ԻՄԱՆԻԹԷ»Ն, Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը «խիստ մըտահոգիչ կացութեան մէջ է» կը խոստովանի թերթին տնօրէնը: 2003ին 546 հազար Եւրոյի կորուստ մը ունեցած է եւ 2004ին կացութիւնը վատթարացած է: Գլխաւոր պատճառները կը նկատուին ծախքերու յաւելումը: Սոսկալի կը նկատուի կրկին բանակցիլ փոխատուութիւնները:

ՄՈՑԱՐԹԻ «ՌԷՔՈՒԻՅԷՄ»Ը ՊԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼԻԱԿ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Դասական երաժշտութեան բանաստեղծ Մոցարթ ծնած 1756ին, Սալցպուրկ, երաժըշտական աշխարհին մէջ հանրածանօթ է իր անկրկնելի «Ռէքուիյէմ»ով:

Այս վերացնող երաժշտական յօրինուածքին համերգը տեղի ունեցաւ Փարիզի Մատլէնի եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ Վոլֆկանկ - Ամատէուս Երգչախումբ եւ նուագախումբին, Լիւք Պաղտասարեանի տիրապետող ճաղատին տակ:

Ինչպէս որ գրած էի «Ճառագ» օրաթերթի Ցունիս 9ի թիւին մէջ, Լիւք Պաղտասարեան հեզահամբոյր, ազնուական եւ ղեկավարող երիտասարդ տաղանդաւոր նուագավար մըն է: Առանց ծանրանալու իր հեղինակաւոր անճնաւորութեան վրայ, կը փափաքիմ աւելցնել թէ ան մին է այն հոյս ուսանողներէն որոնց մաս կազմած է նաեւ յայտնի իտալացի նուագավար Ճիուլինի եւ ստացած այս վերջինին հետ բարձրարժէք «Պատուոյ վկայական»ը:

Լիւք Պաղտասարեան Ցուլիս-Օգոստոս ամիսներուն ընթացքին ղեկավարեց տասնեակ մը համերգներ, սկսելով Հռոմէն, անցնելով Զուիցերիայէն, վերջապէս հասնելու համար Փարիզի Մատլէնի եկեղեցին:

Համերգը սկսաւ սոփրանօ Լիզա Լեվլիի մեկնաբանութեամբ՝ երկու հանրածանօթ «Ա՛է Մարիա»ներով: Շուպէրթի երկը չատ աւելի հեշտ ու մեղեդիական, իսկ Կոնոյի գործը, թէքնիքի գէնէի վրայ դժուար, բարձր ձայնանիչերով, որ մեներգչուհին երգեց աւելի յաջող, յայտնաբերելով իր ձայնային թէքնիք կարողութիւնները:

Համերգը չարունակուեցաւ Մոցարթի պատուիրուած «Ա՛է վէրում քօրփուս»ով, որ հատուցաձայ Մոցարթին խոր յուզականութեամբ հարուստ հոգեւոր երաժըշտութիւնն է: Այս երկը կ'ոգեկոչէ Քրիստոսի չարչարանալի մահը մարդկութեան սիրոյն: Հոս կարեւոր կը նկատենք նշել թէ այս կարճ գլուխ-գործոցը գրած է մահէն մէյ մը վեց ամիս առաջ: Կսկծեցուցիչ դեղեցկութեամբ գործ մը որուն մեղեդիական դիծը կը յայտնաբերէ հոգեւոր մը վեհութիւնը եւ նրբութիւնը:

Պաղտասարեան ղեկավարեց այս գործը խանդաղատանքով եւ վերացած երկնային լոյսով:

Մոցարթի րէ մինէօր «Ռէքուիյէմ»ը մաս կը կազմէ երաժշտական առասպելներուն, մնալով միշտ խորհրդաւոր: Այս ստեղծագործութիւնը եթէ նոյնիսկ մեծագոյն մասով Մոցարթի հեղինակութիւնն է, կը մնայ միշտ կիսաւարտ. քանի ծանօթ «Լաքրիմոզան» («Արտասուքը») գագաթնակէտը երկին, ութերորդ «Հատածէն» - մըզիւր- չարունակած եւ աւարտած է Սուսմայրը: Ինչպէս նաեւ մնացեալ «Սանքթուս», «Պէնէտիքթուս» - Օրհնեալ եկեալդ եւ «Անուս Տէյ» - Գառն Աստուծոյ կտորները:

Մոցարթի մահուան առջեւ կը մնայ քնքոյշ, ծանրախոհ, անխռով եւ երբեմն ալ կատաղի՝ ապրելու յոյսով:

«Ռէքուիյէմ»ի նուագադրութիւնը մանուշակագոյն բաժին- կը մնայ մոայլ, հոգեմաստաբար փայլուն երգչախումբի յօրինումին հիանալի բարձրութեան քով:

Մոցարթ գիտակից էր, որ կը գրէր իր իսկ «Ռէքուիյէմ»ը, իր «Հոգեհանգստեան պատարագը»:

«Ռէքուիյէմ»ը սկսաւ «Ժամամուտ»ի հոգիւ լսելի նուագակցութեամբ որուն մի-ացաւ երգաչխումբը: «Քիրի էյէյսօն». Տէր Ողորմեան դժուար ու հիասքանչ փիւկ մըն է, զոր Պաղտասարեան հնչեցուց աչխուժօրէն: Նոյնպէս չշմեցուցիչ կորովով մեկնաբանեց, տրամաթիկ և հերոսական չեշտերով «Զայրոյթի Օր» բաժինը:

Մոցարթեան ոճին չհամապատասխանող Թրոմպոնի, պղնձեայ փողային «Թուպա միրում»ի մենանուագին ընկերացաւ բարձ ձայնով մենեղրիչը: Ապա, երգչախումբին ահեղակոչ կատաղութեամբ, երկրյս կըրկնուած «Ռէքա թրէմէնտէ»ով չարունակուեցաւ համերգը ու «Ռէքուոարէ»ով, խոնարհութեան եւ թողութեան պահ մը առեղծելով:

Մոցարթի «Լաքրիմոզա»ն կը մնայ միշտ մահու օրորը՝ լալագին չութախներու նուագակցութեամբ, իսկ մնացեալ աղօթք երգերէն կը պակսի Մոցարթի ոգին:

Պէտք չէ մոռնալ, որ Մոցարթի այս գլուխ-գործոցը խտացումն է իր երաժըշտական գիտութեան, ինչպէս է պարագան, ըստ իս, Պախի «Մանյիֆիքաթ»ին:

Երգեցիկ քառեակը կազմուած էր սոփրանօ Լիզա Լեվլիէն, բարձր թենոր, մարկիզական թաւ երգաճայն քոնթր-ալթոյի, Թիէրրի Տակոնիէնն, թենոր Կի Ֆլէչէրէն եւ բամբ Օլիվիէ Փէրէպրիւնիէ:

Վստահաբար ընտրեալ ձայներ, մանաւանդ հազուագիւտ բարձր թենորի վճիռ, փայլուն, զգայուն ձայնը: Նկատելի էր սակայն որ պասը, չունէր հոգեւոր երաժշտութեան մը «կլոր», խորունկ եւ մաքուր երանգներով ձայնի մը յատկանիշները:

Վոլֆկանկ-Ամատէուս երգչախումբն ու նուագախումբը, Ֆրանսական երաժշտական բնագաւառին մէջ ծանօթ համոյթ է:

Նուագախումբը աւելի քան դոհացուցիչ էր: Սակայն, դժբախտաբար, երգչախումբը չկրցաւ համապատասխանել այս երեկոյ մնալ իր ընդհանրապէս փայլուն մակարդակին վրայ:

Արդարեւ, լիգական ձայներու թոմփուքիւնը պակաս էր, իսկ թենորները մխացայլ, հեզասահ չէին եւ լսել պէտք է, որ նոյնիսկ անկանոն էին իրենց կարողապահութեան մէջ: Վերջապէս չունէին Ջերէրիոյ Վէվէյ քաղաքի երգչախումբի երաժշտականութիւնը:

Եթէ արժեւորումներուս մէջ աւելի խստապահանջ եղած եմ, ինչ կը վերաբերի Վոլֆկանկ-Ամատէուս երգչախումբին, կը խորհիմ թէ յիշողութեանս մէջ տակաւին թարմ մնացած է Հայաստանի մէջ տեսած բազմաթիւ համոյթներուս կատարողական բարձր մակարդակը: Կը խորհիմ թէ այս նշումները զուրկ կը կատարեմ, առարկայական են եւ ոչ թէ պզտամասնական, տարուած ազգային ոգիէն: Ուրախանալ եմ յայտնելու, որ նոյն այս հաստատումները կրնան արուած են նաեւ նոյնինքն Լիւք Պաղտասարեանի կողմէ:

Իրրեւ վերջաբան, հիանալի էր ան ոչ միայն զուսպ եւ միշտ համակրելի ղեկավարի դերին մէջ, այլ նաեւ իր մեկնաբանութեամբ:

«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»ՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՇԱՐԱՆԸ

«Կը փնտռուի» խորագիրը 1915ի յաջորդող տասնամեակներուն մեր մամուլին մէջ մնայուն, չատ արմատական անկիւն մը թնորոշեց: Կարելի ալ չէ այսօր իսկ ըսել թէ այդ անկիւնները այլեւս վերջնապէս գաղրած են յայտնուելէ հայկական մամուլին մէջ: 1915էն գրեթէ դար մը ետք տակաւին կը պատահի որ այս կամ այն գաղութին մէկ թերթէն անոնք ձայնեն ամբողջ հայութեան, պատասխան սպասողի լուռ անհամբերութեամբ, խընդրանքով:

«Կը փնտռուի»ները առընչուած էին ու այդպէս ալ են, 1915ի փոթորիկին մէջ կորսուածներու: Ապահով ափ մը ապաստան գտած մը, կամ գտածներ այդ կոչը կը հնչեցնէին մամուլի էջերէն, ըսելու համար թէ մայր, քոյր, եղբայր, զաւակ, վերջնապէս որեւէ հարազատ կորնչուցած են ու կը փնտռեն: Հայ մամուլը, մանաւանդ եղեռնին յաջորդած առաջին տասնամեակներուն, այն լարն էր որ կ'անցնէր Հայուն ցրւումի բոլոր կայքերէն, ծուէններէն նոր ամբողջութիւն մը կազմելու ծանր առաքելութեամբ: Ու ո՞վ աւելի լաւ քան ան կրնար յոյսի այդ զանգը հնչեցընել, զայն լսելի ընել մինչեւ ամէնէն անեռեւակայելի անկիւնները:

«Կը փնտռուի»ներուն հեղինակները այդ քանի մը տողերուն մէջ կը կուտակէին կարելի առաւելագոյն տեղեկութիւնը: Մինդաւայր, ծննդեան թուական, ծնողքի անուն, արհեստ, յիշարժան նկատած այլ տեղեկութիւններ որոնք յոյսի չատոյն տախտակները պէտք է ըլլային, յիշեցնելով կորսուած ենթական ու անդրադարձներ արթնցնելով անոր մասին տեղեկութիւն ունեցողներու մտքին մէջ: Այդ յայտարարութիւններուն աշխարհագրութիւնը այնքան ընդարձակ է որ մէս մինակը կը բաւէ գծելու մեր ողբերգութեան լման քարտէսը: Հետաքրքրական աշխատանք պիտի ըլլար հազարաւոր այդ «Կը փնտռուի»ները քով քովի բերել, խմբել, սանտրել ու անոնց հիմով դրի առնել կատարուածին լման, ուրոյն պատմութիւնը:

Տարիներու ընթացքին բնական է որ այդ կոչերուն թիւը նուազեցաւ: Ո՛չ անոր համար որ փնտռուելիք մարդ չմնաց, բոլորն ալ գտնուած էին: Այլ այն պատճառով որ ժամանակը քիչ-քիչ մարեց յիշողութիւնները, անոնց ցաւերու հնոց տէրերը մէկ-մէկ տանելէ առաջ: Ճիշդ է որ կորսուածը, յետոյ անոր եղեռնագրելի ընտանիքը, զաւակները դանելու յամառութիւնը վերապրողներու սերունդէն փոխանցուեցաւ յաջորդներուն. բանակներ կը կազմեն անոնց կողմէ թերթերուն ղրկուած «Կը փնտռուի»ներն ալ, որոնք անպայման կը վերջանային «Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել» նշումով. անով յայտարարութիւնը հրատարակող թերթը ամբողջ ցանցը չարժումի կը հրաւիրէր, փնտռողին առնչուան զօրակցելու թերագրանքով: Ո՞վ կրնայ գիտնալ թէ ինչ թիւ կը ներկայացընեն այդ ցանցին զօրակցութեան չնորհիւ գտնուածները: Նոյնն է պարագան լռութեան մէջ խրած մնացած կոչերուն որոնցմով փնտռուածները արդէն չատոնց յաւիտեան խռով քունով կը ննջէին անապատի մը աւազին, կամ գետի մը յորձանքներուն տակ. կամ այն միւսները որոնք այդ խռով քունին ալ կարօտ, իրենց անիծուած գոյութիւնը կը քաչքչէին թուրք պետի մը, քիւրտ աղայի մը տանիքին տակ:

Եղան վստահաբար այս վերջիններուն խումբէն ալ «Կը փնտռուի»ի մը թերերով փրկուածներ: Սակայն այնքա՛ն հրաչքի համազօր է այդ փրկութիւնը որ մարդ կը կարծէ միայն վէպերու մէջ հանդիպիլ նման բանի: Ու այդ նոյն խումբը կը կազմէ իսկական կորսուածներու բանակը: Մեռնողները կորսուածներ չեն այդ իմաստով: Մեռնողը չկան է. արմատապէս հաչիւը վակուած մը: Մինչ միւսները կան ու չկան. կորսուածը կ'ապրի, կը սերնդագործէ, ազգակ կ'ըլլայ կեանքին չարունակութեան: Բայց ո՛չ այն աչխարհին մէջ ուրուն տահմանուած բնակիչն էր: Այլ ուրիչի մը ուրուն մէջ պարտադրուեցաւ «ապրիլ» չարունակել:

Կորսուած ու մեր իրականութեան համար լայն չափով մոռցուածներու մասին յուչող նորօրեայ «Կը փնտռուի» մը բացած է վերջնապէս փակուած նկատուած աչխարհի մը դռնակը: Այդ յայտարարութիւնը թրքերէն է. զայն տուողն ալ «Թուրք»: «Ակօս»ի (Օգոստոս 13) առաջին էջին վրայ, ճիշդ վարչապետ Էրտողանի նկարին տակ (որուն առընչուած դրութիւնը քովի սիւնակները դրաւած է) տեղեւուած է «Ազգականներս կը փնտռեմ» խորագիրը: Ներքագրութիւնը համառօտ նախաբանով մը կը տեղեկացնէ թէ Հիւսէյին Կիւզկան որուն ծագումը ստուգուած է թէ հայկական է, ազգականները կը փնտռէ: Ան դիմած է թերթին ու խընդրած որ այդ ծագումին մասին տուած տեղեկութիւնը հրատարակուի, ատով օ ժանդակէն ազգականներուն յայտնաբերումին: Ցետոյ տեղ գտած է հայկական ծագումով Հիւսէյինին յայտարարութիւնը:

Ան կ'ըսէ.

«Մօրեղբայրս մեծ մայրս՝ Հնազանդ Փրզատիկէն քնիկ Երզնկայէն, էէմախցի էր, նախկին անունով Բագարիճ գիւղէն (ներկայիս Հաճպիլիր). հայրը Աբրահամ գիւղապետ էր: Մեծ մայրս Հնազանդ 1915էն ետք մօտը ապրած ընտանիքին կողմէ ժանտարմայի յիսնապետի մը կնութեան տրուած ու երկու աղջիկ, մէկ մանչ զաւակ ունեցած է: Հնազանդին զարմուհիներէն մէկը Սաթենիկ կը կոչուէր, միւսն ալ որ Հայաստան կ'ապրէր, Մարիամ: Հնազանդին փոքր եղբայրները Այտընի մէջ միջոց մը բամպակի առեւտուրով զբաղած, յետոյ գաղթած են Ամերիկա: Անոնք Հնազանդին կենդանութեան ամէն ամիս նամակով ոսկեդրամ մը կը ղրկեն եղեր իրեն, սակայն այդ նամակներէն ոչ մէկը ձեռքը անցեր է: Ամուսնին պարագաները կ'առնեն ու իրեն ոչինչ կ'ըսեն եղեր:

Հնազանդ նաեւ Շիշլի բնակող Մաբրիկ անուն ազգական մը ունէր: Գիտեմ թէ մայրս ու մեծ մայրս իրեն այցելութեան կ'երթայինք:

Ազգականներս կը փնտռեմ ու կ'ուզեմ կապ հաստատել, տեսակցիլ անոնց հետ»:

Պետրոս, Յակոբ կամ Գրիգոր մը ու անոնց մականունին «եան»ը «Հիւսէյին Կիւզկան»ով փոխարինած այս յայտարարութիւնը նման չէ՞ մեր մամուլին թիւերով աչխարհը հազար անգամ չրջան ըրածներուն: Անոնց չարաղրութենէն, կազապարէն անգամ ոչինչ փոխուած է. կարծես բազատիճեցի Հնազանդին Թոռ Հիւսէյին ամբողջ կեանքը այդ «Կը փնտռուի»ները կարդալով անցուցած է: Այս յայտարարութիւնը ցնցող նախընթաց մըն է ամէն բանէ առաջ այն յատկանիչով որ զուտ անձնական մղում կը մատնէ:

Նոյն թերթին մէջ մէկէ-երկու տարի առաջ «Թուրք» փաստաբանուհի մըն ալ նման փնտռտուքով հանդէս եկած էր, բայց անոր արարքին մէջ փչոտ, յաւտա դետին մը հարթելու ճգտումը աւելի ակներեւ էր, քան ուրացուած ծագումի մը հետ կապը վերահաստատելու նպատակը: Թերեւս այդ օրերուն կարելի չէր առանց այդ պատեհին միջուկը հրապարակ հանել, ո՛վ գիտէ:

Հիւսէյին Կիւզկանի «Կը փնտռուի»ն ըրոշ է որ Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն Թուրքիոյ ինքն իրեն պարտադրած լռնախոհութեան, ազատութեան մթնոլորտին ամէնէն անսպասելի պտուղներէն է: Մանաւանդ որ քէմախեան մեկնաբանով Պոլիս, ԱՄՆ, Հայաստան ու ո՛վ գիտէ տակաւին ինչ անկիւններ ընդգրկող չրջածիրը ըսուածներէն չատ չըսուածները պատմելու զօրութիւնը ունի:

Երեւոյթը գրեթէ անխուսափելի կերպով կը պարտադրէ մտածումն ալ թէ «Ակօս»ի այս յայտարարութիւնը որպէս բացառութիւն պիտի մնա՞յ, թէ...: Ինչ պիտի ըլլայ Թուրք ընկերութեան, ղեկավարութեան անդրադարձը երբ նման «Կը փընտռուի»ներ յաջորդեն իրարու, խօսելով «հայկական ծագում»ի մը, Թուրքի, Քիւրտի կնութեան տրուած մեծ մօր մը (երբեք մեծ հօր մը), յիշուած հայ ազգականներու մասին:

Թրքական ժխտումին այս ոչ այնքան անսպասելի հարուածը յաւելեալ փաստի յատկանիչին հետ ժխտումի նորովի ռազմավարութիւն պիտի չպարտադրէ՞ Անգարայի: Մինչեւ այսօր մշակուածէն քիչ մը աւելի դժուարութեամբ ու նուազ համոզիչ ըլլալու դատապարտուած:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԿՈՉ «ԾՆՈՂԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՄՈՒՐ»Ի

Ներկայ կեանքի ընկերային պայմաններու բերումով, այր եւ կին ստիպուած են աշխատելու կողք-կողքի դիմագրաւելու համար ապրուստի նիւթական դժուարութիւնները: Այս բարդ պայմաններուն պատճառաւ ամէն աշխատող ծնողքի մը տահոգութեան հիմնական առարկան կը դառնայ իր երախան, թէ մինչեւ մանկապարտէզի տարիք անոր խնամքը ո՞վ յանձն պիտի առնէ, ո՞վ պիտի հոգայ: Ուստի ծնողքին առաջին քայլը կ'ըլլայ դիմել քաղքապետարանի մանկամատուրներուն, ուր ընդհանրապէս տեղ չըլլար կամ երախան կը դրուի սպասման ցանկի վրայ, երբմէն բախտի բերմամբ պզտիկը կը յանձնուի քաղքապետարանին կողմէ արհեստավարժական իրաւասութիւն ունեցող կիներու խնամքին, որոնք կը կոչուին «ընտանեկան մանկամատուր»ը (գրէշ ֆամիլիալ), որ արդէն մօտ օրէն պիտի ընդգրկուի Փարիզի արուարձան Գլամարի պարագային: Այս նոր անելիին դիմաց ծնողքը կը ստիպուի պզտիկը յանձնել օտար խնամողներու ձեռքը ու հոնկէ կը սկսին ծագիլ ահաւոր բարդութիւններ:

Սոյն մարդին մէջ դործող տիկին Լուսին Ալանեան այս հարցին առընչութեամբ մեզի ծանօթացուց Ֆրանսայի մանկապէտ մանկավարժուհիի մը, որ պարզեց այս խնդիրը, բացայայտելով յատ մը պարադաներ Ֆրանսական մանկապարտէզներէն նեբս, ուր հայ մանուկներ դժուարութիւն ունին արտայայտուելու նոյնիսկ խօսելու. բառապաշարի ահաւոր պակաս մը եւ այդ մանուկներուն պարագաներուն լո՛ւրջ հետապնդումէ ետք ի յայտ եկած է թէ անոնք յանձնուած են օտար խնամողներու, որոնք առաջին հերթին լաւ չեն տիրապետեր Ֆրանսերէն լեզուին, բնականաբար ո՛չ հայերէնին, մանուկին տալով խառնակ լեզու մը սահմանափակ եւ աղաւաղուած բառապաշարով, զինք լճացած ձգելով օտար խնամողին տունը առանց առիթը ունենալու փուելու իր տարիքի մանուկներուն հետ:

Մանկավարժուհին յատկօրէն բացատրեց թէ ներկայիս մանկավարժական հոգեբանութիւնը կը ժխտէ անցեալի հասկացողութիւնը, որ կ'ըսէր «պէտք չէ մանուկին ուղեղը խճողել եւ տաժանքի ենթարկել երկլեզուութեամբ»: Արդ, կ'ընդունի եւ կը քաջալերէ կանխահաս երկլեզուութիւնը (Պիլենկիզմ փրէֆոս)*, որ կը նշանակէ երկու լեզուներու խօսակցականը եւ տատանումներուն առանձնաշնորհումին անմիջական ու հիմնական յատկանշերումը մանուկին մօտ: Ըստ վերջին փորձարարական հետազօտութիւններուն, կը փաստուի թէ մանուկի մը բնական լեզուի ընտելացումը կը սկսի ծնունդէն մինչեւ եօթը տարեկան: Եօթը տարեկանէն ետք երբեք լեզուական ընկալումը նոյն ճկունութիւնը չունենար: Այսօր պիտակից մանկավարժներու ընդհանուր հոսանքը խստօրէն կը պահանջէ ծնողներէն, որ իրենց երախաներուն հետ խօսին իրենց մայրենի լեզուով, ինչ որ մեծ բախտաւորութիւն մըն է մեր պարագային: Կանխահաս երկլեզուութիւնը մեծ դիւրութիւն պիտի տայ այդ պզտիկներուն, ապագային տիրապետելու օտար լեզուները...

Այս մտահոգութիւններէն մղուած Տ/կին Լ. Ալանեան նաեւ ներկայացուց զաղափար մը, որ կ'ընդդրկէ այս մի քանի հարցերուն անմիջական լուծումը.- կազմել ծնողական մանկամատուր (գրէշ փարենթալ) մը, որ կրնայ ծնունդ առնել հայաշատ թաղամասերու մէջ. 8-10 հայ ծնողներ կրնան կազմել ծնողական մանկամատուր, ուր ամէն ծնողք օրական հերթով կը ստանձնէ իրենց խմբակի երախաներուն խնամքը: Նախ հարկ է դիմում մը ներկայացնել քաղքապետարանին, ուրկէ կրնան ունենալ կեդրոն մը, նիւթական պզտիկ օժանդակութիւն, ինչպէս նաեւ քաղքապետարանին կողմէ կը ղրկուին ընկերային պայմաններու հսկող մասնագէտներ (ասիսթանթ սոսիալ), բժշկական խնամք եւ այս ձեւով մանուկը հեռու չի մնար իր տարիքի պզտիկներու հետ չփուելէ, լեզուն կը բացուի յստակ հայերէնով ու կ'ընտելանայ Ֆրանսերէնին մինչեւ մանկապարտէզի տարիքը (3 տարեկան), ուր արդէն մանուկը դարբնուած, պատրաստ է դիւրութեամբ ընկալելու տարբեր լեզուներ եւ զանազան դիտելիքներ:

Ծնողական մանկամատուրի մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ կրնաք ունենալ հետեւեալ հասցէներով..

www.documentation@.injep.fr
INJEP — Tél. : 01. 39. 17. 27. 32

www.asso.fr
ACEPP — Tél. : 01. 44. 73. 85. 20
Association des Collectifs Enfants - Parents - Professionnels

ԼԱՐԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(*) Տե՛ս· Ժ· Տալկալեանի գիրքը՝ «Bilinguisme précoce»:

Օրուան Հարցը

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳԻՋ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 11-12ի գիշերը Հարաւային Օսէթիոյ մայրաքաղաքին Ցխինվալիի վերայ հրթիռներ լնկած էին, տասնեակ մը վիրաւորի պատճառ ըլլալով: Հրթիռները արձակուած էին վրացական շրջաններէ, գոհերէն զատ բնակչութեան փախուստին պատճառ ըլլալով: Ծանօթ է որ Հարաւային Օսէթիան որ ինքնավար շրջան էր Վրաստանի կազմին մէջ, խորհրդային կարգերու անկումէն ի վեր կը ձգտի միանալ Հիւսիսային Օսէթիոյ որ կը գտնուի Վրաստան - Ռուսաստան սահմանին միւս կողմը, Ռուսաստանի դաշնակցութեան կազմին մէջ:

Ուշագրաւ է որ թէ՛ Օսէթները, թէ՛ Վրացիները «պատերազմ» եզրը կը դործածեն պատահարները որակելու համար: Դէտերու կարծիքով՝ տեղին է ընտրութիւնը: Ու այդ պատերազմին ելքին համաձայն, Ռուսաստան կա՛մ կը պահէ կովկասի վրայ իր ազդեցութիւնը, կամ կը կորնչցնէ այդ շրջանը: Իրականութեան մէջ Հարաւային Օսէթիան մեծ կարեւորութիւն չի ներկայացներ Մոսկուայի համար եթէ չըլլայ Աբխազիոյ կնճիռին նախընթաց ծառայելու հեռանկարը: Իսկ Աբխազիան որ ինքնահռչակ այլ հանրապետութիւն մըն է զոր Թիֆլիս վճռած է վերադարձնել Վրաստանի ենթակայութեան, ռազմավարական մեծ արժէք ունի Մոսկուայի համար: Անոր Գուդաուտա քաղաքէն ոչ հեռու կայ կարեւոր օդակայան մը ուրկէ զինուորական օդանաւեր կրնան մեկնիլ, առանց ՕԹԱՆ-ի Թուրքիոյ խարիսխներուն ոտտարներէն նշմարուելու: Այսօր այդ օդակայանը ռուսական հակակշռի տակ է, իսկ եթէ Թիֆլիս յաջողի փրագործել Աբխազիոյ առընչուած իր նկրտումները, այդ հակակշիռը չի կրնար չարունակուիլ:

Ամէն զատ, Աբխազիոյ Վրաստանի ենթակայութիւնը ՕԹԱՆ-ի աչքերն ու ականջները կրնայ տանիլ մինչեւ Փոսւ գետին ափերը, իսկ այդ գետը Ռուսաստան-Վրաստան սահմանը կը գծէ: Կայ տակաւին Աբխազիոյ մէջ Ռուսերու կողմէ գնուած մեծաթիւ կալուածներու հարցը. անոնք հոն առողջարաններ, հանգըստարաններ ունին, մնացած խորհրդային օրերէն. այդ բոլորը միլիոնաւոր տոլար կ'արժեն: Մինչդեռ Թիֆլիս միշտ կը կարծանը ակաս: Տունը լեցուեցաւ դեղերով, տրամաբեկ խօսակցութիւններով, այցելուներով ու ազգականներով: Այդ բոլորը սակայն չկրցան Մարիան ազատել մահուան ճիրաններէն: Ան զատակ վիժեցընելու համար գաղտնի դեղ էր առած: Այդ մահացու դեղին մնացորդը մառանին մէջէն գտած էին:

Գրիգոր անդրչորմեան սիրով մը կը տըսյտէր իր սուգին վրայ աւելցաւ զայթակղութիւն մը: Մաղաքեանի տղան դատ կը բանար իր դէմ՝ ամբաստանելով զինքը իբր դեղձատար:

Գրիգոր անմիջապէս զգաց, որ իր ատաղը ընդմիշտ տարած է Պոլսոյ մէջ:

Իր ունեցած գոհարեղէնները, կարասիները եւ հագուստներուն մէկ մասը ծախելով ճամբայ ելաւ, գրեթէ փախուստ դէպի Հարաւային Ամերիկա՝ Արժանթին, Պուէնոս Այրէս:

Ան Ամերիկա մեկնեցաւ, զատակը թողլով իր մօրը գով:

Պուէնոս Այրէսի մէջ գրեթէ քանի մը ամիս իր դրամը կերաւ: Հինգ ամիս վերջ պատասխանեցաւ ամէնէն տաժանելի գործերուն զլուխ ծռել եւ, սակայն, ոչ մէկ դուռ հիւրընկալեց զինքը: Դրամատուն, արհեստ կամ մասնագիտութիւն չունէր: Իր դրամը սպառած էր, իր արհեստը (փոդադրիչ) աչխարհէն վերցած էր, իսկ իր մասնագիտութիւնը (լեզուաւոր, ճարպիկ, չլացնող) այդ երկնքին տակ չէր կրնար ի գործ դնել երկրին լեզուն՝ սպանիերէնը զըդիտնալուն համար: Ցուսահատութիւնը սկսած էր իր մէջ: Անիկա մտածեց.

«Ամէնէն աղտոտ գործը եթէ գտնեմ, պիտի ընեմ: Պիտի ընեմ նախ հացս վաստկելու համար եւ երկրորդ՝ տրվելու հա-

ՕԴԱՆԱՒ ՄԱՑՐԻԿԸ

Գերմանացի գիտնականները գաղթող վայրի սագերուն վերապրումին օդնական ըլլալու նպատակով ծրագրած են փոքր օդանաւ մը գործածել սագերուն մօր դերով: Հիւսիսային երկիրներուն մէջ միայն 200 դաճաճ սագեր մնացած են ու գիտնականները չեն ուզեր որ անոնց տեսակը վերջնապէս անհետանայ: Մինչդեռ ամէն տարի երբ անոնք գաղթի ճամբան կը բռնեն ու ամբողջ Ռուսաստանը կը կտրեն կ'անցնին հասնելու համար Մինջին Ա-րեւելք, բազմաթիւ մայր սագեր թիրախ կ'ըլլան որսորդներու: Այդ վտանգէն փրկելու համար գաղթող սագերուն խումբը, գերմանացի գիտնականներ եւ օդաչուներ ծրագրած են միջամտել ու ճմեռելու այլ վայր մը առաջնորդել այդ թռչունները:

Աւոր համար գործի պիտի սկսին սագի ձագերը որոշ չափով ընտելացնելով, իրենց վարժեցնելով .երբ հասնին թռչելու հանդրուանին, անոնց կարծել պիտի տան թէ իրենց թեթեւ օդանաւը անոնց մայրն է· այդպէսով կը յուսան որ գաղթի չրջանին թռչունները հետեւին օդանաւ մայրիկին ու հասնին որոշուած վայրը: Փորձը պիտի սկսի 2005ին ու կրկնուի երեք տարի, մինչեւ որ սագերը լաւ մը սորվին գաղթի ճամբան:

կրկնէ թէ անմիջապէս որ իշխանութիւնը հաստատէ Աբխազիոյ վրայ, վերաքննութեան պիտի ենթարկէ հոն կատարուած սեփականաչնորհումները:

Դժուար չէ նշմարել թէ Աբխազիոյ համար Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի պայքարը կը վերաբերի նաեւ ամբողջ Վրաստանի հակակշռին: Շնորհիւ աւոր, նաեւ նկատի առած Հայաստանի հետ ռազմավարական գործընկերութիւնը, Ռուսաստան կրնայ հակակշռել ամբողջ Անդրկովկասը: Ու չնորհիւ աւոր անչրջանցելի դիրք կ'ունենայ կեդր Ասիոյ երկիրներուն դէպի Արեւմուտք արտածումներու ճամբուն վրայ· յատկապէս ուժանիւթի փոխադրութեան, ինչպէս՝ Բաքու - Ձէյհան քարիւղատարին պարագային: Ու չատեր կենթադրեն թէ Կեդր· Ասիոյ հրկիրները ուր ԱՄՆ-ու քաղաքական ու զինուորական ներկայութիւնը վերջերս չեչտուած է, կամայ-ակամայ պիտի վերադառնան ռուսական ծիրին: Եւ այն օրը երբ Մոսկուա յաջողի իր նախկին տեղը վերադրաւել կեդր· Ասիոյ եւ Կովկասի երկիրներուն մօտ, նախկին խորհրդային կայսրութեան վերակառուցումը, անչուշտ այլ հիմերու վրայ, ցնորք մը ըլլալէ պիտի դադրի: Ահա թէ մինչեւ ո՛ւր կ'առաջնորդեն արհեստական հարցին զարդացումները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԼԸՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մէյ մէկ հատ եւս կոնծեցին: Երբեմն աչքով, ժպիտով ու ձեռքերով կը խօսէին համբաւեանին հետ: Որպիսութիւն, քէյֆ, հալ կը հարցնէին:

Այո լուռ խօսակցութեան չէր մասնակցեր Թօսեալը: Թօնի անորոշ վիճակ մը առած էր: Երբեմն գլխու չարժում մը կամ թռչուն ժպիտ մը իր մացառուտ պեխերու չուրջը: Զորս չիշ օդի եւս ղրկեցին իրենց՝ Գրիգորի կողմէ: Թօսեալը յամրաբար իր կարծիքը փոխել կը սկսէր: Գրիգոր նշան ըրաւ Սարգիս աղայի, որ իրեն զառնայ Թօսեալը: Խօսեցան մէկ երկու բառ, հինգ վեց նշաններով, ժպտեցան: Թօսեալը տկարացաւ: Կնքահայրը նշան ըրաւ Տիրացուին ու երգելու չարժում:

Տրդատ սկսաւ.

«Լուսին չկար, մութ գիշեր էր»···

Երգը հազիւ վերջացած՝ առաջին կարգի սեղանի մը առջեւ նստած չափահաս ազդին մը սկսաւ պոռալ.

- Կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստանը···

Ու ձեռքը վեր առնելով հարուած մը տուաւ իր քովը գտնուող պատուհանին ապակիին: Փշուր փշուր ապակիի կտորները վար թափեցան, «չախուր չոփխուր» ձայնով: Մարդոցմէ ձեռքէն ակաս արիւն վազել: Սրահին մէջ սկսաւ իրարանցում: Ապակիին կտորները դուրսը նստողներու սեղանին վրայ: Բողոքներ: Հանդարտութիւն պատուիրողներ: Ու թաչկինակ, սրբիչ: Տիրացու Տրդատ անորոշ դրութեան մէջ էր: Կարծես ապակիի կտոր մը իր կոկորդին մէջն էր ինկած:

Թօնի թռուեցաւ թէ ապակիի բարակ չերտ մը մտած էր իր չնատամներուն մէջ: Յուզմատը եւ մատնեմատը բերանը խրեց ու փնտռեց: Զուկի փուշ մը հանեց: Ապակին սուր դանակներու տէս ջարդած էր Սարգիս աղայի մէջ ծաղիկ նետող ճառախօսութեան մը արմատները: Ապրեցող հասարակութեան մէջ ապակիի չղային անախորժութեան մը զգայնութիւնը կար: Ոմանց ծունկը կտրուած էր կարծես, ուրիչներու տրամադրութիւնը: Թօսեալը ըսաւ.. երթանք: Ու հաշիւ մաքրելով ոտքի ելան: Համբաւեանի սեղանին առջեւ խմբուեցան:

Գրիգոր, իր կինը ու իր կնքահայրը պընդեցին մէյ մէկ օղի առնել: Որոշեցին մէյ մէկ հատ խմելէ վերջ երթալ: Գրիգոր ինքնալ հաշիւը մաքրեց ու ամէնը մէկ ճամբայ ելան:

Կնքահայրը երկու կտոր վարձեց ու խումբը հրաւիրեց Ղալաթիա՝ ճաշի, իր տունը:

*
**

Ճաշի ժամանակ դէշ անակնկալ մը եղաւ Մարիայի հիւանդութիւնը:

Հետեւեալ օրը միայն Գրիգոր կրցաւ իր կինը փոխադրել տուն: Ու բժիշկներու կարաւանը սկսաւ: Տունը լեցուեցաւ դեղերով, տրամաբեկ խօսակցութիւններով, այցելուներով ու ազգականներով: Այդ բոլորը սակայն չկրցան Մարիան ազատել մահուան ճիրաններէն: Ան զատակ վիժեցընելու համար գաղտնի դեղ էր առած: Այդ մահացու դեղին մնացորդը մառանին մէջէն գտած էին:

Գրիգոր անդրչորմեան սիրով մը կը տըսյտէր իր սուգին վրայ աւելցաւ զայթակղութիւն մը: Մաղաքեանի տղան դատ կը բանար իր դէմ՝ ամբաստանելով զինքը իբր դեղձատար:

Գրիգոր անմիջապէս զգաց, որ իր ատաղը ընդմիշտ տարած է Պոլսոյ մէջ:

Իր ունեցած գոհարեղէնները, կարասիները եւ հագուստներուն մէկ մասը ծախելով ճամբայ ելաւ, գրեթէ փախուստ դէպի Հարաւային Ամերիկա՝ Արժանթին, Պուէնոս Այրէս:

Ան Ամերիկա մեկնեցաւ, զատակը թողլով իր մօրը գով:

Պուէնոս Այրէսի մէջ գրեթէ քանի մը ամիս իր դրամը կերաւ: Հինգ ամիս վերջ պատասխանեցաւ ամէնէն տաժանելի գործերուն զլուխ ծռել եւ, սակայն, ոչ մէկ դուռ հիւրընկալեց զինքը: Դրամատուն, արհեստ կամ մասնագիտութիւն չունէր: Իր դրամը սպառած էր, իր արհեստը (փոդադրիչ) աչխարհէն վերցած էր, իսկ իր մասնագիտութիւնը (լեզուաւոր, ճարպիկ, չլացնող) այդ երկնքին տակ չէր կրնար ի գործ դնել երկրին լեզուն՝ սպանիերէնը զըդիտնալուն համար: Ցուսահատութիւնը սկսած էր իր մէջ: Անիկա մտածեց.

«Ամէնէն աղտոտ գործը եթէ գտնեմ, պիտի ընեմ: Պիտի ընեմ նախ հացս վաստկելու համար եւ երկրորդ՝ տրվելու հա-

(Շար· 107)

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de l'**Association Cultuelle**
des Arméniens de Gap
et des Hautes Alpes

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille
et Vicaire du Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens
pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87

Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԷ

Աշխատանքի իրաւունք ունեցող հայ կին մը որեւէ գործ կը փնտռէ :
Հեռաձայնել Մարի Գէորգեանի՝
06 · 23 · 33 · 12 · 09

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանուխ	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Ը.Վ.Ա. (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մեռացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վաճառքի :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 rue Pierre Semard - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ
(*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
+ CPէն մինչեւ Պաֆալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան :
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար :
Հեռաձայնել՝
- Արաբսի Գարանիփլեաճ՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

*
**

Կապոյտ Խաչի Իսիի մանուճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
Թիւերուն :

*
**

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.
Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

CHAVILLE

Eglise St Grégoire l'Illuminateur

6 rue Père Komitas

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre à 9 heures,** dans la salle de l'église.
Inscriptions sur place.
6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼ Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Մալ կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ·
Ցայտագիրը կը վարէ ժէրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ դեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՄԵՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ դեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- ԺԷրալտ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԴՐՕՄԱ» ֆառեակ՝ դեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի :

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու դրասենեակներուն :
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ :

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՈՒԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *Ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *Ժամը 10ին, ԴՈՆԲԱՇՏԻՔ,*
- *Ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵԲԱՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑԻ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
Նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք· ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք· ՔԻՊԱՐԵԱՆի, *ի Տանէ Արջուկենց*
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին :

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏՈՒԱԾԻՆ,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Գրէնկեան» սրահին մէջ :

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԵԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·016 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·016

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԼԻՈՅԻ

ԳՐԱԻՈՒԱԾ ԴՓՐՈՑԸ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ
300 ՊԱՏԱՆԴ ՈՒՆԻՆ

Սեպտեմբեր 2, Հինգշաբթի առաւօտ, Հիւսիսային Օսլոյի Բիսլան քաղաքի մէջ 1 դպրոցի մէջ 300 պատանիներ կային, որոնց մէջ 132 մանուկներ: Առեւանգողները անգիջող կը մնան եւ միշտ կը պահանջեն որ ազատ արձակումին Յունիս 22ին ինկուսիա ձերբակալուած Չէչէնները: Կ'ուզեն բանակցիլ Հիւսիսային Օսլոյի նախագահ Ծաւոխովի հետ եւ Ինգուշոյ նախագահ Զիազիկովի հետ, ինչպէս նաեւ տոքթ Ռուչալի: Այս վերջինը ծանօթ վիրաբոյժ մըն է, որ չիսմաներու մասնակցած էր 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուայի Դուբրովկա թատրոնի պրաւման առեն ահաբեկիչ զոմանոյին հետ: Այս պահանջները սակայն կ'ըլլան որոշ պայմաններու մէջ: Առեւանգողները չեն ուզեր որ ուրիշ մէկը դպրոց մտնէ: Յարաբերութիւնները կ'ըլլան միայն հեռաձայնով: Կը մերժեն նաեւ մնունդ, ջուր եւ ինամք:

Յարձակումը սկսած էր Սեպտ· 1ին, կէսօրէ ետք, հրացանաձգութեամբ մը: Սկիզբէն կային ինը մեռեալներ եւ չորս վիրաւորներ: 15 դպրոցականներ յաջողած էին խոյս տալ: Արարքը կը կատարուէր վերմուտի օրը եւ պատանիներու մէջ կան ծնողքներ եւ պաշտօնէութիւնը: Պուտին որ Սոչի էր, անմիջապէս Մոսկուա վերադարձած է եւ յետաձգած Անդրալտարեւելիք այցելութիւնը Սեպտեմբեր 3ին: Արդէն, ի նախատեսութիւն այդ այցելութեան, Չէչէնները ի նպատակ ցոյցեր ծրագրուած էին դանդաղ քաղաքներու մէջ, ակնկալով Անդրալցէն: Պուտինի դէմքը արդէն չատ վհատուած է: Ակըռնքով չի կրնար բանակցիլ եւ այդ ձեով իսլամական նկատել չէչէն ահաբեկիչները: Հակառակ պարագային, արիւն կրնայ թափիլ եւ գոհերը դէմաւորբար մանուկներ կ'ըլլան: Ահաբեկիչները ըսպառնացած են «50 երախայ ապանիել, իրենցմէ ոեւէ մէկուն մահուան պարագային եւ 20՝ ոեւէ վիրաւորի պարագային»: Կ'ըսուի թէ ահաբեկիչները պայթուցիկներ կը կրեն եւ դպրոցն ալ ականուած է· պարտաւ են դպրոցը օդը հանել, եթէ գոհացում չտրուի իրենց պահանջներուն: Չէչէն անկախապաշտներու դեկավարը՝ Ասլան Մասխադով յայտարարած է որ ոչ մէկ կապ ունի այդ հարցին հետ: Իր բաները էքօ տր Մոսկու ճայնասփիւռի կայանին բսած է թէ «Ոմքեր ալ ըլլան այդ հրէշային գործողութեան հեղինակները, չի կրնար արդարացուիլ»: Հակառակ անոր որ հեղինակները մինչեւ Չէչէն կըրնան ըլլալ, իրենց բուն ինքնութիւնը ծանօթ չէր: Այս գաղթելի դէպքն ալ կը պատահի Մոսկուայի ռճրավորձէն հազիւ 24 ժամ ետք, ան ալ յաջորդած էր երկու օդանաւերու ահաբեկման:

Արտաքին գործոց նախարարութիւնը ընդհանուր է: Լիպերասիոն իր խմբագրականով «հրէշներ» կ'որակէ ահաբեկիչները որոնք մանուկներու չհատգործումով կը ջանան իրենց վճռականութիւնը արտայայտել: Այս դպրոցին պրաւման հեղինակները 17 են, լաւ տեղեկութիւններու: Կան նաեւ կիներ: Արդէն այդ կիներն են «սեւ այրիներ», որոնք սարսափ կը պատճառէին Մոսկուա: Օդոստոս 24ին, երկու կիներ էին որոնք օդը հանած են երկու Տուպոլեւները: Մեռելաթնեան թիւը 90 էր:

Նախքան այս արարքը, արդէն մամուլը լայն տեղ կու տար Չէչէնիոյ հարցին, որու լուծում չի տեսնուիր: Կիրակի օրուան ռուսաստէն նախագահին ընտրութիւնն ալ քիչ մը ուշի պրծած է անկախապաշտները: Ասլու Ալիսանով, իր առաջին հարցազրոյցին մէջ ալ (Մոսկուայի Կազեդային) չեչուած է· «Վերապրեցայ չորս մահափորձ: Որպէս նախագահ, այլեւս թիւ 1 թիրախ եմ աւազակներուն համար: Բայց, ինծի համար կենսականը Չէչէնիոյ ապագան է եւ զաւակներուս ու թոռներուս ապագան այս Հանրապետութեան ծոցը: Անոր բաղդատմամբ, կեանքս ոչ մէկ արժէք ունի: Եթէ պիտ սպաննեն, ուրիշ մը պիտ կը փոխարինէ»: Նովոյէ Վրեմիա թերթին համար, տասը տարուան պատերազմէ ետք, Ռուսերը պէտք է հասկնան որ Չէչէնները այլեւս ռազմավարական պինակիցներն են իսլամապաշտ միջազգային ահաբեկչութեան:

Ի Ր Ա Ք

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 2ի առաւօտուն, ընդհանուր լուութիւն կը տիրէր ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի երկու լրագրողներու՝ Քրիսթիան Շէնոյի եւ Ժորժ Մալպրիւնոյի ճակատագրին: Արտաքին նախարարը կը շարունակէր իր երթուղարձերը Մերձաւոր Արեւելք, (Դահլըլ, Ամման, Քաթար, կրկին Ամման), Պաղտատ ալ կոչ մը ըրած էր, Սեպտեմբեր 1ին, որպէսզի Ֆրանսացի լրագրողները մարդկային վերաբերումի արժանանան եւ ողջ-առողջ վերադարձուին:

Սեպտեմբեր 1ին, որոշ յոյսեր ծագած էին, երբ ազատ արձակուած էին եօթը պատանդներ՝ երեք Հնդիկ, երեք Քէնիացի եւ մէկ Եգիպտացի, բայց առեւանգողները տարբեր խմբակ մըն էին «Սեւ դրօշակներու Լոկատ Խալամապաչտ դաղտնի բանակ» եւ հաստատուեցաւ որ 500 հազար տոլար փրկագին վճարուած էր: Առեւանգուած էին Յուլիս 21ին: Պատանդները կ'աշխատէին քուէյթեան ընկերութեան մը համար:

***

Արտայայտուելով Քաթարի Ալ-Ժեզիրա կայանէն, Մ· Պարնիէ ըսած է որ դրամատէն զատ ուրիշ ելք չի տեսներ:

***

Ֆալուճա, ինչը Իրաքցիներ սպաննուած են եւ վեց ուրիշներ ալ վիրաւորուած ամերիկեան ռմբակոծութեան մը հետեւանքով:

***

Մոքթատա ալ-Սատրի քաղաքապետը բանտարկած, բռնաբարած, վիրաւորած, սպաննած են այն բնակիչները որոնք ընդդիմացած են մղուած ապստամբութեան:

***

Իտալիոյ մէջ, բողոքի ճայներ կը բարձրանան առարկելով որ Ֆրանսա աւելի իրար անցաւ իր երկու լրագրողներուն համար, քան Իտալիա՝ ենծօ Պալոնիի պարագային: Զոհին հայրը հարցազրոյցով մը Գառիէէ տէլլա Սեռայի կ'ըսէ թէ իր զաւկին պարագային, վերաբերմունքը մակերեսային եղաւ, չհետեւելով թէ Ֆրանսա վերջնագրին առեն Արտաքին իր նախարարը ղրկած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ քրտական հարցին լուկական տարողութիւնը տեսնելու նպատակով Սեպտեմբեր 4ին չորս օրուան այցով մը Անգարա կ'երթայ Եւրոպայի ընդլայնման պատասխանատու պաշտօնատարը Կ· Վէրհէօկըն: Մեկնումին նախօրեակին ան յայտնած է թէ Թուրքիոյ մասին տեղեկագրին պատրաստութեան համար հինգ չաբաթ մնացած է Եւրոպայի յանձնախումբին, ուստի ինք կ'երթայ դարպացումները տեղւոյն վրայ քննելու: Այդ առիթով Եւրոպացի պաշտօնատարը կրկնած է թէ Թուրքիա անպայման պէտք է լուծում դտնէ իր հարաւ-արեւելեան չբըլանեներու հարցին, ինչպէս փոքրամասնութիւններու հարցերուն:

ՖՐԱՆՍ-ԹԵԼԵԿՈՄ սեփականաշնորհուեցաւ, քանի Տնտեսութեան նախարարը յայտնեց թէ պետութիւնը բաժնեթուղթերու 9,6%ն ալ ծախեց եւ այլեւս փոքրամասնութիւն է բաժնեթուղթերու 43%ով: Պետութիւնը 4,5 միլիառ եւրօ կը չահի:

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ էլիզէ գնաց Սեպտեմբեր 1ին եւ Շիրաքի հաւանութիւնն առաւ ԻՒ· ԷՄ· ՓԷ·ի նախագահութեան իր թեկնածութեան համար: Շիրաք եւ իր կողմնակիցները զօրավիդ ալ պիտի ըլլան իրեն այդ ընտրութեան համար, բայց պարտի ձգել Տնտեսութեան նախարարի իր պաշտօնը, ինչպէս Շիրաք պահանջած էր: Սարքոզի նախաբար կը մնայ մինչեւ ընտրութեան օրը (Նոյեմբեր 21):

ՄԵՔՍԻՔԱՑԻ հիւսիս-արեւելեան չրջանը լրագրող մը սպաննուած է Օդոստոս 31ին: 2004ի սկիզբէն ի վեր երրորդ լրագրողն է որ կը սպաննուի:

ՄԱՐԿԱՐԻԹ ԹԱՉԻՐ պարտի 247 հազար եւրօ վիրկագին վճարել, որպէսզի պատասկը դադրի դատական հակոդութեան առկ մնալէ: Ծանօթ է որ ամբաստանուած էր այն պատճառաւ որ ֆինանսաւորած է Հաւարակածային Կինեայի պետական հարուածի մը փորձը: Ինք Հարաւի Ափրիկէ կը մնայ, բայց չէր յաջողած խոյս տալ առեներն, հակառակ անոր որ անցագիրը պատրաստ էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ուղերձներ յղած են Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա· Պաղտասարեան Ղարաբաղի իր պաշտօնակից Օ· Եսայեանին, վարչապետ Ա· Մարգարեան ԼՂՀ վարչապետ Ս· Դանիէլեանին:

***

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան եւս շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է նախագահ Ա· Ղուկասեանին: Շնորհաւորելով տարեդարձը, ան հաստատած է Հայաստանի նուիրումը Արցախի ազատութեան, անկախութեան, ժողովրդավարութեան զարգացման: Ըսած է թէ ժամանակը ցոյց տուաւ որ ճիշդ էր Ղարաբաղի ժողովուրդին կատարած ընտրութիւնը եւ թէ Լեռնային Ղարաբաղի պետականութեան կայացումը անժխտելի իրողութիւն է:

ՃԱՄԲԷՆՓՐՔՍ,

(Սեպտեմբեր 1/2)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՅԹՈՒՄԻՆ ՀԱՑ ՎԻՐԱԻՈՐ ՄԸ

Մոսկուայի մեթրոյին մուտքին տեղի ունեցած պայթումին հետեւանքով վիրաւորուածներու չարքին կայ Հայուհի մը: Ան կը կոչուի Սուսաննա Սաատեան ու կը պտնուի հիւանդանոցը, այրածներու բաժնին մէջ:

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ՆԿԱՐՉՈՒՀԻ ԱՍԻԼՎԱՑԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԻՍԸ

Սեպտեմբեր 1ին Նկարիչի տան մէջ նկարիչներու միութեան նախագահ Կարէն Աղամեանի կողմէ բացումը կատարուած է Ֆրանսահայ նկարչուհի Աբիլվայի գործերու երեւանեան առաջին ցուցահանդէսին: Արուեստագիտուհիին վաստակին մասին ելոյթներ ունեցած են արուեստագէտ Հենրիկ Իգիթեան եւ նկարիչ Փարսեղ Միրզոյեան: Բացումին ներկայ եղած է նաեւ Երեւան գտնուող ծանօթ քանդակագործ Արթօ Զաքմաքճեան:

Ճ· ՔԷՐԻ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԻՆ ԴԷՄ

ԱՄՆ-ու նախագահութեան դեմոկրատ թեկնածուն Ճ· Քէրի յստակացնելով հայկական ցեղասպանութեան մասին իր դիրքը, լսած է թէ ընտրութիւնը պարզապէս պիտի պայքարի անոր մերժումին դէմ: Ան լսած է· «Իբրեւ նախագահ պիտի պայքարիմ հայկական ցեղասպանութեան մերժումին դէմ· վարչակազմս յառաջիկայ Ապրիլ 24ը պիտի ճանչնայ որպէս այս դաժանութիւններուն 90րդ տարելիցը եւ ես կ'ընեմ ամէն քաղ որպէսզի մարդկութեան դէմ այս յանցագործութեան դասերը օգտակար ըլլան ապագայ ցեղասպանութիւններու կանխումին: Այս հարցին մէջ զիջում կարելի չէ»:

ԱԵՆԹԵՐՆ ՈՒ ՏԷՐԵՐԸ

Կաթսայի մը մէջ պայթող եղիպտացորենի հատիկներու նման կ'ոստոստենք անդադար վե՛ր վար, ա՛յ էախ, առջեւ ու ետեւ, ժանդոտած, ոչ մէկ յարմարութիւն ունեցող ծերացած հանրակառքին մէջ:

Իբեն տարեկից կառքերը, օտար երկիրներու մէջ, տասնամեակնե՛ր առաջ, երեւի անցեալ դարու առաջին կէսին, արդէն չատո՛նց իրենց մահկանացուն կնքած էին: Սակայն այս երկրին մէջ, ծերացած կառքերը, որոնք ընդհանրապէս կը ծառայեն հանրութեան, իրաւունք չունին դանդատելու, հանդստանալու, նոյնի՛սկ մահանալու: Տարբեր է պարագան պետութեան ծառայող կառքերուն, որոնք չքե՛ղ են ու չփացած, մուխ սեւ անթափանց ապակիներով քօղարկուած, ամբողջովին անջատուած երկրէն եւ ժողովուրդէն, այսինքն՝ դժբախտութենէն եւ չքաւորութենէն:

Նստարան կոչեցեալը, որուն վրայ մերթ ընդ մերթ վայրէջք կը կատարեմ, չորս ոտանի փայտի կտոր մըն է: Իւրաքանչիւր թռիչքին, կը քակուին մարմնիս համա՛յն ոսկորները, կ'անջատուին, կը զարնուին մարմնիս պատերուն, իսկ իւրաքանչիւր վայրէջքին, կը փլին ու խառնաշփոթ կը դիզուին իրարու վրայ մարմնիս յատակը, մինչ ձեռքերս, տա՛շ տուշ պարող հարբածներու նման կը բարձրանան, պաշտպանելու համար անդադար կառքին առաստաղին զարնուող դանկս:

Լուացքի մեքենայի մը մէջ դարձող լուացքի նման, փոշոտ կառքին մէջ թաւալգլոր, կարծեմ կը յառաջանանք: Մեքենային խլացնող աղմուկին ընդմէջէն եւ պղտոր ապակիին ետեւէն, մերթ դլուխս վար ոտքերս վեր, մերթ դլուխս վեր ոտքերս վար, կ ը փորձեմ դիտել ու ըմբռնել դուրսի լո՛ւռ ու խաղաղ, դարերու խորքերէն սփռուած, յաւերժութիւն բուրող քարացած բնութիւնը... տառապալի՛ց վայելք:Ո՛չ ծերացած կառքն է մեղադրելի, ո՛չ ալ փոսերով եւ քարերով լի ճամբան... պարզապէս մի՛չտ՝ դարերէ ի վեր, այսպէս եղած է. տառապանքով ըմբռնելու եւ վայելե՛լ անտէր երկիրն ու երկրին անտէր մշակոյթը:

Համարձակ ու անկաշկանդ կը ճեղքենք ժամանակը, պատմութիւնը, երկիրը, Շարայիւն որկորը կշտացնող դաշտերուն մէջէն: Տակաւին կանաչ են լեռները: կ'ըսեն թէ՝ այս տարի անձրեւը եղած է յորդառատ, իսկ անձրեւային եղանակը՝ երկա՛ր: Լեռներուն թաւշային կանաչին է որ կը պարուրէ ոսկեգոյն արտերը, չնայած կը զոնուինք ամրան ճի՛շդ կէսին, խանձող արեւուն տակ:

Չհաշուած զիս, հինգ հոգի ենք կառքին մէջ: Մէկ ճարտարապետ, երկու հնագէտ, երկու մաթեմատիկ, իսկ ե՛ս, հաշիւէն դուրս գլորած մոլորած, ո՛չ ճարտարապետ, ոչ հնագէտ, ոչ ալ մաթեմատիկ. պարզապէս այն բախտաւորն եմ, ընտրուած Ամենակալին կամքով, զոնուած իր ցուցամատին տակ բախտով, դէտեղուած հինգ հիանալի անձնաւորութիւններով կազմուած այս ափին մէջ: Կը նախանձիմ ե՛ս ինքս ինծի: Մեքենաշնորհեալն եմ, որ կ'երթայ ապրելու անկրկնելի՛ն:

Կը մեղմանայ կառքին հեւքոտ աղմուկը, եւ վերջապէս կը լռէ, կանդ առնելով խանձող արեւուն տակ եփած կարմիր խեցդեղին դարձած, մօտաւորապէս տասնուէ տարեկան, խարտեաշ, օտարազգի սահմանապահին առջեւ: Իրեն կը յանձնուի կառքին մէջ զոնուողներուս անցագիրերու տրցակը, որուն մէջ աչքի կը զարնէ իմ եւ ճարտարապետ բարեկամուհիս օտար գոյնի անցագիրերը: Ինդիր չի՛, կ'ըսեն ընդհանրապէս այս երկրին մէջ: Ցատուկ արտօնագիր դասաւորած են մեզի համար, մեր երկու հնագէտ բարեկամները: Ուստի, կը բացուի փչալարերով հիւսուած դարպասը, ծերացած փոշոտ կառքին առջեւ... Այո՛... կ'անցնինք փչալարերը, կ'երթանք ապրելու անկրկնելի՛ն: Կ'ելլենք դո՞ւրս, թէ կը մըտնենք ներս, դժուար է սահմանելը... կ'երթանք միացնելու անգութօրէն ճեղքուած ու բաժնուած պատմութեան երկու հեռաւոր ծայրամասերը:

Գիւմրեցի՛ են, ինձմէ եւ ճարտարապետ բարեկամուհիէս զատ փոշոտ կառքին մէջ զոնուողները: Գիւմրի՞, Կումայրի՞, ... ճիշդ անուանակոչումը որոշելու վիճաբանութիւնը կը ձգեմ ճարտարապետ, հնագէտ եւ մաթեմատիկ բարեկամներուս, եւ ես կը կոչեմ «տոմիկ»ներու քաղաք: Ինա՛ւ երբեք չհաւատաք, երբ պատմեն՝ թէ անհետացեր են ժամանակին զետեղուած ժամանակաւոր տոմիկները... հէքեաթ՞ կը պատմեն: Այնոնք կա՛ն, եւ դըժբախտաբար, կարծեմ տակաւին երկա՛ր պիտի մնան. պարզապէս տոմիկներուն միահիւսուած աւելցած են քար քարի վրայ անաւարտ կառոյցները:

Ահաւոր եղած է յանկարծակի դաժան ապտակը՝ արհաւիրքը: Աչքերս, ականջներս կը փակեմ. չե՛մ ուզեր տեսնել, լսել դաժան օրերը... չա՛տ դաժան է ի՛նքը՝ այօ՛րը: Տասնվեց տարիներ ետք, բարգաւաճած է քաղաքին գերեզմանոցը, ուր հորիզոնական դիրքով կը նըստեն արհաւիրքին զոհերը, մինչ ճողոպրածները՝ ուղղահայեաց դիրքով ննջեցեալնե՛րը, անյոյս կը թափառին քաղաքին մէջ, գերեզմանոցին պատերէն դո՛ւրս, կամ գերեզմանոցին պատերէն նե՛րս:

Փլած է նաեւ Շիրակի երկրագիտական թանգարանը: Դաժան ապտակին անխուսափելի եւ անմխիթար ցաւին հետ մէկտեղ երկու հնագէտ բարեկամներս կը ստանձնեն երկրին պատմական մասունքները փրկելու անկարելի առաքելութիւնը, ապաւինելով իրենց մերկ բազուկներուն: Թանգարանին անդին հարստութիւնը կը փոխադրեն եւ ժամանակաւոր կը տեղաւորեն քաղաքին Միհանիկեան փողոցին վրայ դտնուող, ինքն ալ իր հերթին վերնատուն, հարիւրտասնուեթերորդ բնակարանին մէջ:

Այսօր, արհաւիրքէն տասնվեց տարիներ ետք, ժամանակաւոր տոմիկներուն նման, ժամանակաւոր թանգարանն ալ կը մնայ մի՛չտ նոյն հասցէին, իսկ անդին հարըստութիւնը՝ ծրարուած ու պահպանուած հազար ու մէկ տեսակ, աչքէն ձախէն դըտնուած, հաւաքուած, յարմարեցուած տուփիկներու մէջ:

Ազա՞տ կ'երթայ ծերացած փոշոտ կառքը, մանիչակագոյն անթառամ ծաղիկներուն մէջէն: Չկայ նոյնիսկ փոսերով եւ քարերով լի ճամբան: Ազա՞տ կ'երթայ երբեմն թռչող թռչուններուն նման, երբեմն սողացող սողուններուն նման:

Չեռուներէ՛ն, մանիչակագոյն անթառամներուն մէջէն, կը յայտնուի զանգակատունը, գրեթէ քանդուած գմբէթը... Դանդա՛ղ, դանդա՛ղ կը մօտենանք յայտնութեան... հեռագէտ կը մեծնայ պատկերը, եւ կ'ամբողջանայ ծածքի բոլո՛ր սրբատաշ քարերը կորսնցուցած վանքին կերպարը... Կը մօտենա՞նք, կը մօտենա՞նք, գրեթէ կը հասնինք գրկելու զայն, երբ յանկարծ կը ճեղքուի ու կը բաժնուի երկի՛րը, պատմութի՛ւնը, ժամանա՛կը... ի յայտ կու գայ բաժնող կիրճը... Մեբացած կառքը պիտի իր ղերը. ինքնաբերաբար կը լռէ, ու դո՛ւրս կը գլորէ մեզ, կիրճին ճի՛շդ բերանը...

Քա՛ր բնութիւն...

Քա՛ր լռութիւն...

Ախուբեան՞ն է որ հանդի՛ստ կը ճեղքէ բնութեան լռութիւնը...

Հոռոմո՛ս...

Եկած ենք հո՛ս, միացնելու անգութօրէն ճեղքուած ու բաժնուած պատմութեան այնքան հեռո՛ւ, այսքան մօտիկ, երկու ծայրամասերը:

Տարինե՛ր պեղած, աշխատած են առանձին, ճարտարապետ բարեկամուհիս եւ երկու հնագէտ բարեկամներս... եւ տակաւին, աշխատակցած են միասին, առանց ճանչնալու մէկը միւսը...

Հո՛ս են այսօր, անգութօրէն ճեղքուած ու բաժնուած աշխարհին հեռու մօտիկ ծայրամասերուն մէջտեղը, միահիւսելու իրենց տարիներու պեղած գիտելիքներն ու զգացումները:

Ազա՞տ թռչող թռչունները, փչալարերէն ասդի՛ն ու անդի՛ն... Մանիչակագոյն անթառամները, փչալարերէն անդի՛ն ու ասդի՛ն... Գլորա՞ծ մոլորա՞ծ ե՛ս՝ ոտքերս մխրճած մէջն այս հողին, որ կը պատկանի ո՛չ ոքին...

Տխո՞ւր կը նայիմ Հոռոմոսին,
հազար ու մէկ լռած, անհետացող
եկեղեցիներու գեղեցկուհիին,
դարաւո՞ր համայքը պահած,
հրուանդանին վրայ միայնա՛կ բազմած,
փէչերը մինչեւ Ախուրեան թրջած...

- Աղջի Հոռո՛մ,
ինչո՞ւ այդպէս տխո՞ւր կը նայիս...
պիտի թափինք, թափթփինք այսպէս,
դո՛ւն եւ ե՛ս,
տարիներու ընթացքին,
թերեւս առանձին,
թերեւս երկուքս միասին,
ե՛ս՝ քար առ քար,
դո՛ւն՝ բառ առ բառ...

Յուսահա՞տ կը նայիմ Հոռոմոսին,
հազար ու մէկ լռած, անհետացող
եկեղեցիներու գեղեցկուհիին,
դարաւո՞ր համայքը մի՛չտ պահած,
հրուանդանին վրայ միայնա՛կ բազմած,
փէչերը մինչեւ Ախուրեան թրջած...

- Աղջի Հոռո՛մ,
ինչո՞ւ այդպէս յուսահատ
կը նայիս...
պիտի անհետանանք այսպէս,
դո՛ւն եւ ե՛ս
տարիներու ընթացքին,
թերեւս առանձին,
թերեւս երկուքս միասին,
սակայն պիտի մնանք մի՛չտ
հաւաքով,
մի՛չտ գեղեցիկ,
մինչեւ վերջին քա՛ր,
մինչեւ վերջին բա՛ռ...

Կակիծը սրտիս, թախի՛ծը աչքիս. կը նստիմ տոմիկներու քաղաքին, Միհանիկեան փողոցի հարիւրտասնուեթերորդ բնակարանին՝ Շիրակի երկրագիտական թանգարանին անո՛ւշ սեմին: Նե՛րսը ճարտարապետ, հնագէտ եւ մաթեմատիկ բարեկամներս կը փոխանակեն իրենց տարիներու փորձառութիւնը, փորձառութենէն ձեռք բերուած բազում գիտելիքներն ու զգացումները: Դո՛ւրսը՝ ո՛չ ճարտարապետ, ոչ հնագէտ, ոչ ալ մաթեմատիկ, պարզապէս ուժասպա՛ռ նստած բախտաւորը՝ ե՛ս, կը փորձեմ բանալ մաղերուս թենճուվները եւ քակե՛լ զգացումներուս հանդոյցները...

Հեռուէն, յարդով լեցուն հսկա՛յ պարկի մը տակ ինկնաւն աստիճան կ'քած պապիկ մը, դողդողացող քայլերով կը մօտենայ, յառաջ քշելով երեք կով: կ'ենթադրեմ որ պիտի անցնին քթիս տակէն, Միհանիկեան փողոցէն, երեւի դէպի քաղաքէն ոչ շատ հեռու, գիւղակ մը, հիւղակ մը... սակայն քթիս տակ կը կանգնի յարդով լեցուն հսկա՛յ պարկին տակ ինկնաւն աստիճան կ'քած պապիկը, կը բանայ ճի՛շդ դիմացս գտնուղ դուռը: Կը մտնեն ներս, պապիկն ու հսկա՛յ պարկը. եռեւին թրըխկոցով կը փակուի դուռը: Քթիս տակ կը մնան երեք անհոդ կոկերը, Միհանիկեան փողոցին վրայ դտնուող հարիւրտասնուեթերորդ բնակարանին՝ Շիրակի երկրագիտական թանգարանին դիմացի տունը...

Ճռռոցով եւ թրըխկոցով կը փակի դուռը:

Կը մնամ ապշահար:

Տոմիկներու քաղա՞ք, թէ տոմիկներու աւան...

Յորդող զգացումներուս ծանրութեան տակ ինկնաւն աստիճան կ'քած, կակիծը սրտիս, թախիծը աչքիս, Միհանիկեան փողոցին հեռացող կառքին ետեւի պատուհանէն, երկա՛ր կը դիտեմ երկու հնագէտ հարազատներս, կանգնած Շիրակի երկրագիտական թանգարանին եւ երեք անհոդ կոկերը ունեցող, ինկնաւն աստիճան կ'քած պապիկին բնակարանին դռներուն մէջտեղը...

Թանգարանի նոր չէնք պիտի ունենա՞ն երկու հնագէտ բարեկամներս... չունիմ վստահ կամ յստակ պատասխան: Փոխարէնը, կրնամ ըսել, թէ ինկնաւն աստիճան կ'քած պապիկին անհոդ երեք կոկերը թերեւս երկու կը մնան, իսկ եթէ լաւատես ենք, չորս կը դառնան...

Ցորդող զգացումներուս ծանրութեան տակ փլատակ, կակիծը սրտիս, թախիծն ու արցունքը աչքիս, եռիս կը ձգեմ տոմիկներու աւանը՝ Գիւմրի՞ Կումայրի՞, եւ վերջապէս կը հասկնամ, թէ խեղճերն են որ կերտած են այս երկրին դարաւո՛ր մշակոյթը, խեղճե՛րն են որ կը պահեն եւ պիտի պահպանեն այս երկրին դարաւո՛ր մշակոյթը, մինչ Տէրերը կը մնան մո՛ւթ սեւ անթափանց ապակիներու ետեւ քօղարկուած, չքե՛ղ ու չփացա՛ծ կառքերու մէջ բանտարկուած:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

2004 Օգոստոս 26

Յ.Գ. Երկու հնագէտ բարեկամներս են՝ Համազասպ Խաչատրեան եւ Լարիսա Ենգիբարեան: Իսկ խուսափելու հակար փոսերով եւ քարերով լի ճամբաներէն, բանգրաները կարելի է այցելել http://www.shirakmuseum.am կայքէջով:

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԱՑԺՄԷԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ
ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԹԷՑԻ ՄԱՍԻՆ

Նախաճաշի ընթացքին թէ՞յ կը խմէք, թէ սուրճ: Ըստ կարդ մը ուսումնասիրութիւններու թէյը մեր առօրեայ կեանքին մէջ ջուրէն յետոյ ամէնէն շատ սպառող խմիչքն է: Ահաւասիկ ճիշդ թէ սխալ դատումներէ բաղկացած իրողութիւններու շարք մը անոր մասին.

Թէյը պտուղներէ եւ բանջարեղէններէ աւելի շատ ֆլավոնոյիտ կը պարունակէ իր բաղադրութեան մէջ:

Ճիշդ· Թէյի չորցուած տերեւներուն մէկ երրորդը ֆլավոնոյիտէ կը բաղկանայ· այս վերջինը այն քիմիական նիւթն է որ բջիջներուն երկարակեցութիւնը կ'ապահովէ: Այս ուղղութեամբ մխիթարիչ եղակն է որ կը գերազանցէ թէյը: Հաշիւ չորս վայրկեաննոց հեղումէ մը յետոյ, այս բարերար քիմիական նիւթերուն 80 տոկոսը արդէն ազատ կ'արձակուի թէյին մէջ: Հիւսիսային Եւրոպայի մէջ անունդներուն պարունակած ֆլավոնոյիտներու 60 տոկոսէն աւելին թէյի սպառումին չորհիւ կ'իրազործուի: Երկրորդ գիծի վրայ կու գայ մխիթարիչ 13 տոկոսով, սոխը: Ինձորը, խաղողը եւ միւս պտուղներն ու բանջարեղէնները կ'ամբողջացնեն մնացեալը:

Ճաշի ընթացքին թէյի չափազանցուած սպառումը անարիւնութեան պատճառ կրնայ ըլլալ:

Ճիշդ· Ճաշի ընթացքին խմուած թէյը մնունդներու 1-էն 20 տոկոսով պարունակած երկաթի լուլացումին արգելք կ'ըլլայ, մինչդեռ Սէ· կենսանիւթը կը դիւրացնէ երկաթին ծծումը: Այսպէսով ճաշի ընթացքին թէյի կանոնաւոր սպառումը մանաւանդ բանջարակերներու, յղի կիներու եւ երախաներու մօտ երկաթի պահեստը կը տկարացնէ մինչեւ անարիւնութեան հասցնելով ենթական: Այս անպատեհութեան առաջքը առնելու միակ միջոցը՝ ժամերու միջեւ թէյ խմելու մէջ կը կայանայ:

Թէյը որկորի հագցկեղի կրնայ պատճառ ըլլալ:

Սխալ· Ինքնին՝ թէյը չէ որ քաղցկեղի պատճառ կրնայ դառնալ, այլ խմուած չէզմաստիճանը: 55 աստիճանէն վեր թէյը խոչափողը կրնայ դրդռել, այսպէսով քաղցկեղի վտանգը կրնայ բազմապատկել: Իրականութեան մէջ թէյ սիրողները՝ ընդհակառակը, որոշ քաղցկեղի տեսակներու դէմ (ինչպիսին են բերնի, մաղձային գեղձի, հաստ աղիքի, շագանակագեղձի եւ կանոնց մօտ միջապարկի քաղցկեղները) պաշտպանուած են 60 տոկոսով:

Թէյը ֆոլեաթերոլը կը նուազեցնէ:

Ճիշդ· Թէյի սիրահարները ընդհանուր առմամբ քոլեսթերոլի աւելի ցած մակարդակ մը կը ցուցաբերեն բաղդատմամբ այն անձերուն որոնք հազուադիպօրէն թէյ կը խմեն: Մարդոց մօտ նչմարուած այս երեւոյթը ստուգուած է նաեւ մուկերու մօտ· Թէյը այս վերջիններուն ոչ միայն քոլեսթերոլը այլ նաեւ արեան ճնճղուկը կը պակասեցնէ: Այս երեւոյթին պատճառական բացատրութիւնը այն է որ ֆլավոնոյիտները «վատորակ քոլեսթերոլ»ին կը· եռեւնէն թրըխկոցով կը վակուի դուռը: Քթիս տակ կը մնան երեք անհոդ կոկերը, Միհանիկեան փողոցին մէջտեղը, որոնք անտարբեր կը ծամեն մայթին վրայ բուսած անհոդ խոտերը: Ճռռոցով կը բացուի դուռը, դուրս կու գայ մի՛չտ իննսուն աստիճան կ'քած պապիկը առանձին, առա՛նց յարդով լեցուն հսկա՛յ պարկին:

- Հե - րէ - հե - րէ - հե - րէ - հե - րէ, կը քշէ կովերը: Կը հնազանդին երեք անհոդ կովերը, եւ կը մտնեն Միհանիկեան փողոցին վրայ դտնուող հարիւրտասնուԹերորդ բնակարանին՝ Շիրակի երկրագիտական Թանգարանին դիմացի տունը...

Ճռռոցով եւ Թրըխկոցով կը փակի դուռը:

Կը մնամ ապշահար:

Տոմիկներու քաղա՞ք, Թէ տոմիկներու աւան...

Ցորդող զգացումներուս ծանրութեան տակ իննսուն աստիճան կ'քած, կակիծը սրտիս, Թախիծը աչքիս, Միհանիկեան փողոցին հեռացող կառքին ետեւի պատուհանէն, երկա՛ր կը դիտեմ երկու հնագէտ հարազատներս, կանգնած Շիրակի երկրագիտական Թանգարանին եւ երեք անհոդ կովեր ունեցող, իննսուն աստիճան կ'քած պապիկին բնակարանին դռներուն մէջտեղը...

Թանգարանի նոր չէնք պիտի ունենա՞ն երկու հնագէտ բարեկամներս... չունիմ վստահ կամ յստակ պատասխան: Փոխարէնը, կրնամ ըսել, Թէ իննսուն աստիճան կ'քած պապիկին անհոդ երեք կովերը Թերեւս երկու կը մնան, իսկ եԹէ լաւատես ենք, չորս կը դառնան...

Ցորդող զգացումներուս ծանրութեան տակ փլատակ, կակիծը սրտիս, Թախիծն ու արցունքը աչքիս, եռիս կը ձգեմ տոմիկներու աւանը՝ Գիւմրի՞ Կումայրի՞, եւ վերջապէս կը հասկնամ, Թէ խեղճերն են որ կերտած են այս երկրին դարաւո՛ր մշակոյթը, խեղճե՛րն են որ կը պահեն եւ պիտի պահպանեն այս երկրին դարաւո՛ր մշակոյթը, մինչ Տէրերը կը մնան մո՛ւթ սեւ անթափանց ապակիներու ետեւ քօղարկուած, չքե՛ղ ու չփացա՛ծ կառքերու մէջ բանտարկուած:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

2004 Օգոստոս 26

Յ.Գ. Երկու հնագէտ բարեկամներս են՝ Համազասպ Խաչատրեան եւ Լարիսա Ենգիբարեան: Իսկ խուսափելու հակար փոսերով եւ քարերով լի ճամբաներէն, բանգրաները կարելի է այցելել http://www.shirakmuseum.am կայքէջով:

զքնատացումին արդելք կը հանդիսանան, գործընթաց մը որ սրտի տապնապին ծայր տուող երակային խցումին դէմառնոր պատասխանատուն կը նկատուի: Մօտ ատոր հազար անձերու վրայ Նորվեկիոյ մէջ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը ե-րեան հանած է որ օրական մէկ կամ աւելի թէյ խմողները թէյ չխմողներու բաղդատմամբ 40 տոկոսով նուազ սրտե-րակային ախտերու ենթակայ են:

Թէյը ֆոֆէյին չի պարունակեր:

Սխալ· Թէյին գործօն քիմիական նիւ-թը «թէյին» կը կոչուի որ ուրիչ բան չէ եթէ ոչ քաֆէյինին քիմիական մէկ տար-բերակը: Թէյինին հարիւրին համեմատու-թիւնը քաֆէյինէն քիչ է: Գաւաթ մը թէյը միջին հաշուով 40 միլիկրամ թէյին կը պարունակէ բաղդատած գաւաթ մը սուրճին պարունակած 150 միլիկրա-մին: Ակէ դուրս, թէյը կը խթանէ, իսկ սուրճը ջիղերը կը գրգռէ:

*
**

ՍՏԱՄՈՔԻ ԱՑՐՈՒՄԸ ԵՒ ՈՐԿՈՐԱ-ՍՏԱՄՈՔՍԱՅԻՆ ՑԵՏԱՀՈՍՔԸ
(REFLUX GASTRO-OESOPHAGIEN)

Ստամոքսի այրումները սա կամ նա պա-հուն գրեթէ ամէն մարդու պատահած ան-հանգստութեանց մաս կը կազմեն: Այս այրումի զգայութիւնը որ կուրծքէն դէ-պի կոկորդ կը տեղափոխուի՝ յաճախ ճա-շերէ վերջ կամ անկողին մտնելէ առաջ կը պատահի, եթէ բաւարար ժամանակ չանց-նի դիւերուան ընթրիքի եւ պառկելու ժա-մուն միջեւ: Այս անհանգստութիւնը որ-քան չափահասներու, նոյնքան ալ երախա-ներու մօտ կրնայ տեղի ունենալ, այ-սուհանդերձ տարիքը որքան յառաջա-նայ, ախտանիշը այնքան յաճախակի բը-նոյթ կը ստանայ: Ցաղի կանանց գրեթէ կէսը իրենց յղութեան երկրորդ կիսաշրը-ջանին այս կարգի անհանգստութենէն կը տառապին, իսկ գերծանր անձերու մօտ այս տեսակի գանգատները ալ աւելի տա-րածուած են: Եթէ ստամոքսի այրումնե-րը յաճախակի բնոյթ ստանան (օրինակ չորքը երկու անգամէ աւելի) մանգա-մայն տարբեր ախտանիշերու երեւումով ներկայանալով՝ այդ պարագային աւելի լուրջ ախտ մը դէմ յանդիման կը դտնը-վիք որն է որկորա-ստամոքսային յետա-հոսքը: Այս հիւանդութեան ստեղծած ա-նախորժ ախտանիշերը կարգ մը անձե-րու մօտ լուրջ բարդութիւններու ծնունդ կրնան տալ:

Ախտաճանաչում

*Երբ անուռդները ստամոքս կը հասնին, որկորին վարի մասը գտնուող փոքրիկ ծորակ մը կը զոցուի: Այս փոքր ծորակը որ կը կոչուի «որկորի ստորադաս սեղ-միչ դնդեր», իրականութեան մէջ օդակի ձեւով մկան մըն է որ սկիզբը որկորը բանալու կը ծառայէ, թոյլ տալու համար անուռդներու անցքին, որոնք կ'ուղղուին դէպի ստամոքս եւ անմիջապէս յետոյ կը զոցուի որպէսզի անուռդները չբարձ-րանան դէպի վեր այսինքն դէպի որկոր եւ կոկորդ: Երբեմն կը պատահի որ այս դործարանը չափէն աւելի նեղ կամ ընդ-հակառակը լայն ըլլայ եւ չկարենայ կա-տարել իր դերը: Այս պարագային կամ կծկուելու դիւրութիւնը կը կորսնցնէ եւ կամ անյարմար պահուն կը բացուի: Այս մէկոցին է որ ստամոքսի պարունակութիւ-նը (որ մասամբ մարսուած անուռդի մը-նացորդներու եւ ստամոքսային յոյզի թթու խառնուրդ մըն է) կրնայ դէպի վեր հոսք մը ունենալ: Որկորին ներքին մաշ-կը որ ստամոքսինին բաղդատմամբ չատ աւելի զգայուն է, թթու զանգուածին հետ չփուելու ընթացքին կուրծքին վերի մա-սը կամ կոկորդին մէջ այրումի զգացում մը կը յառաջացնէ: Կարգ մը անձեր ի ծնէ անյարմար սեղմիչ դնդեր մը կրնան ունե-նալ, սակայն ընդհանուր առմամբ անոնք կանոնը եւ ապրելակերպը կարեւոր դեր կը խաղան այս անախորժ հիւանդութեան ծագման մէջ:

Պատճառները

Բազմաթիւ գործօններ կրնան ծնունդ տալ կամ ծանրացնել ստամոքսի այրում-ները, նաեւ որկորա-ստամոքսային յետա-հոսքը: Այս գործօններուն ազդեցութեան եղանակները տարբեր կրնան ըլլալ: Օրի-նակ որոշ անոնդեղիններ ստորադաս սեղմիչ դնդերին թուլացումը կը դիւրացնեն: Ու-րիշներ ստամոքսային յոյզին արտադ-րութիւնը կ'աւելցնեն, այսպէսով այս վերջինին թթուութիւնը չատցնելով: Դեռ ուրիշներ որկորի ներքին մաշկին զերզդայութեան աոիթ կ'ընծայեն: Կարգ մը սովորութիւններ ստամոքսա-որկորա-յին եռզարձը կը գրգռեն վնասելով ստա-մոքսի պարպումին եւ ճնշում բանեցնե-լով ստորադաս սեղմիչ դնդերին վրայ: Այս վերջին պարագան «ետթալ աղեթափ-էնոլի եաթ-ալ»ի երեւոյթն է ուր այրում-ները պառկած վիճակի մէջ կամ պորտի հրոցներու ընթացքին կատարուած ջան-քերու հետեւանքն են: Այս ախտին բուն պատճառը կ'անդիտանանք, հակառակ այն իրողութեան որուն համաձայն գեր-ծանրութիւնը նպաստող գործօն մըն է, նաեւ ենթակային ապրելակերպը կարեւոր դեր կը խաղայ: Ընդհանուր առմամբ կարգ մը միջոցառումներ յաճախ բաւա-բար կ'ըլլան ախտանիշերը մեղմացնե-լու:

Նախազգուշական միջոցներ

Ստամոքսային այրումները եւ որկոր-ստամոքսային յետահոսքը կանխելու հա-մար կը յանձնարարուի թեթեւ ճաշեր ը-նել, դանդաղօրէն ուտել, խմել եւ ճաշե-լէ յետոյ բաւականանալ թեթեւ գործու-նէութեամբ մը: Մորհուրդ կը տրուի ճա-շերէ անմիջապէս վերջ չպառկիլ (թող-լով նուազագոյն երեք ժամուան միջոց), իսկ պառկած դիրքի մէջ դլուխը մահճա-կալի նկատմամբ վեր բռնել քանի մը սմ., յարմար բարձով մը, անուռդներու դէպի ստամոքս բնական հոսքը դիւրացնելու համար: Գերծանր անձերու մօտ ծանրու-թեան նուազումը ստամոքսի այրումները յաճախ կը մեղմացնէ, որովհետեւ փորին մէջ ստեղծուած ճնշումը կը պակասեցնէ: Դեղերը պէտք է կլլել միշտ առատ ջու-րով:

Ալէոլը եւ ծխախոտը

Ալքոլը ստամոքսի այրումներ կրնայ պատճառել, այլազան ձեւերով ազդելով մարսողական գործարաններու վրայ. նախ ստորադաս սեղմիչ դնդերին վրայ թուլցը-նող ազդեցութիւն մը ունի, ինչ որ այս վերջինը տկարացնելով անուռդներուն դէ-պի վեր բարձրանալուն գործօն կրնայ հանդիսանալ, մանաւանդ եթէ ճաշելէ քիչ յետոյ անկողին մտնուի: Ալքոլը նա-եւ ստամոքսային յոյզի արտադրութիւնը աւելցնելու յատկութիւնը ունի այսպէ-սով ստամոքսի պարունակութեան թթու-ութիւնը չատցնելով: Հետեւաբար սը-նունդներու վերադարձի պարագային դա-ը աւելի կարեւոր կրնայ ըլլալ: Վերջա-պէս ալքոլը կենդանի գրգռիչ մըն է որ որկորէն անցքի ընթացքին ջերմութեան զգայութիւն մը կը ստեղծէ: Եթէ խոչա-փողը արդէն վնասուած է, ալքոլը աւելի ուժգին այրումներու պատճառ կրնայ ըլլալ եւ յաճախ ալ աւելի կը չեչտուի: Իսկ դալով ծխախոտին՝ այս վերջինը որկորա-յին ստորադաս սեղմիչ դնդերը տկարա-ցընող ուրիշ ազդակ մըն է: Հետեւաբար ծխողները ուրիշներու բաղդատմամբ ստա-մոքսի այրումներու եւ որկորային վերա-դարձներու աւելի հակամէտ են:

Սնունդանիւթերու ընտրութիւնը

Որոշ սնունդներ ստորադաս սեղմիչ դնդ-երին վրայ կիւրարկուած ճնշումը աւել-ցընելու յատկութիւնը ունին: Փրոթէին-ով հարուստ մսեղէն եւ ձկնեղէնները, կաթը եւ սերուտ կաթնեղէնն արտադրու-թիւնները այս կարգի սնունդներու մաս կը կազմեն: Ստամոքսի այրումներէ եւ որկորային յետահոսքէ տառապողները ի-րենց սննդականոնին մէջ պարտին ներ-առնել այս տեսակի սնունդները: Հարկ է ուրեմն ընտրել ոչ-ճարպոտ եղան, հոր-թի, խոզի եւ գառնուկի միսերը, ինչպէս նաեւ ճուտիկը եւ հնդկահաւը առանց մորթի, թարմ ձուկերուն մեծամասնու-թիւնը, նաեւ պղկերը, քիչ ճարպոտ պա-նիրները եւ երկու առ հարիւրէն նուազ ճարպ պարունակող մածունը:

Ճարպոտ նիւթերով հարուստ սննդա-նիւթերուն մեծամասնութիւնը ժխտական դեր ունին ստամոքսային ախտերու նը-կատմամբ: Աւելին՝ մարսողութիւնը կ'ու-շացնեն, այսպէսով ստամոքսին մէջ յոյ-զի կուտակումին նպաստելով: Կը յանձ-նարարուի ուրեմն կանխել տապակածները, խորովեղէնը, ամբողջական կաթը, ճարպոտ պանիրները, ճարպով հարուստ հեղուկ հա-մեմները եւ խաղոտ միսերը: Տուրմը իր պարունակած բազմաթիւ քիմիական տար-րերով, սեղմիչ մկանին թուլացման կը նպաստէ ինչպէս նաեւ սուրճն ու թէյը եւ փոքրոտ գովացուցիչները (մանաւանդ քո-քա-քոլան): Անտուելի պարունակող խը-միչքներէ եւ սննդեղիններէ պէտք է հեռու կենալ: Սոխը նոյնպէս ծանօթ է որպէս որկորը ուղղակի գրգռող: Երբ որկորը արդէն գրգռուած է, պէտք է առաւելագոյն չափով զգոյշ ըլլալ սպառելէ մանաւանդ չատ համեմուած ճաշեր, ալքոլ, լոլիկ, նարինջ եւ կիտրոն, հնդկալիմոն եւ բոլոր այն խմիչքները որոնք կը սաստկացնեն ստամոքսի այրումները:

Գործնական խորհուրդներ

Օրուան մէջ բազմաթիւ անգամներ փոքր ճաշերով բաւականանալը, դանդա-ղօրէն ուտելը, լաւ ծամելը, ծխախոտ չգործածելը այրումները եւ յարակից անհանգստութիւնները կանխելու կամ մեղմացնելու ազդու միջոցներ են: Վեր-ջապէս, որկորի պրկում կամ ցնցում չըս-տեղծելու համար նախընտրելի է չխմել ոչ չատ տաք, ոչ չատ պաղ ըմպելիներ:

Այս կարգի հիւանդութիւնները հիմնա-կանօրէն չեն բուժուիր, սակայն ախտա-նիշերը մեղմացնել կարելի է: Ընդհանուր առմամբ ցաւը ամոքելու համար կաթի սպառումը կամ հակաթթուներու գործա-ծութիւնը յանձնարարելի է: Հրապարակի վրայ գտնուող բազմաթիւ դեղեր չատ չատ ազդու են: Հակաթթուները օրինակ պատահական ստամոքսային այրումները չէզոքացնելու նկատմամբ չատ օգտակար են: Պէտք է այսուհանդերձ դիտնալ որ այս դեղերուն երկարատեւ գործածու-թիւնը փորհարութեան նման երկրորդա-կան երեւոյթներու դուռ կրնան բանալ: Նաեւ քալսիումի եւ մակնեզիումի իւրա-ցումը կրնան խանգարել: Հակաթթունե-րու կանոնաւոր գործածութեան համար մասնագէտ բժիշկի մը դիմել անհրաժեշտ է: Այս վերջինը մասնաւոր պարագանե-րու դիմաց մասնայատուկ դեղը կրնայ առաջարկել:

Վերջապէս, առանց մանրամասնութեան մտնելու, յիշեցնենք թէ վիրահատութիւնը որկորա-ստամոքսային լուրջ եւ բարդ պա-րագաներուն կրնայ անխուսափելի միակ միջոցը նկատուիլ:

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՒ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՈՒՆԴ

■

Ապարանցին ոսկէ ձկնիկ է բռնած: Վերջինս ասում է.

- Կը կատարեմ քո երեք ցանկութիւնը:

Դէ, այդպէս էլ յայտնուեցին ապարան-ցու երեք կովերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բանուորները կը փոխադրին իրենց մէջ ու երբեմն նոյնիսկ Գրիգորի (որ եղած էր Գրիգորիս) երեսին.

- Ախպէ՛ր, ախպէ՛ր... չատ լաւ է... նախկին բախիբալիստ հա՛, հա՛, հա՛... կամաց կամաց ամէնքն ալ այս վիճակին պիտի գան...

Ո՛վ գիտէ քանի հազար հոգի չհասկըց-ած է... Թող տեսնէ թէ դիւրի՞ն է աշխա-տիլը...

- Ամէն մարդ իր կարգին... Երէկ գոր-ծարանատէր՝ այսօր բանուոր...

- Աթիկա անպատճառ ոճիր մը գործած է իր երկրին մէջ ու գործարանը ձգած փա-խած է ...

- Բան մը կայ, գաղտնիք մը կայ... խոր-հրդաւոր ու կասկածելի կ'երեւայ...

Գրիգոր իր աղքատ սպաներէնով կը պո-ռար անոնց երեսին.

- Ի՞նչ չուներու նման կը հայհոյէք վրաս: Դուք պատապարտուած էք այսպէս մնա-լու, որովհետեւ դուք անճարակներ էք: Դուք մեքենաներ էք: Ե՞ս... Օր մը կը տես-նէք դիս... Այս բոլորը ժամանակաւոր են ինձի համար: Ես նորէն պիտի բարձրա-նամ:

- Աչքը պիտի բարձրանաս, խա՛չը...

- Գողգոթա՛...

- Կը տեսնե՞նք, կը տեսնե՞նք,- կը կըրկ-նէր Գրիգոր, հեգնական ժպիտով մը.. Ա-յո՛, դուք այսպէս պիտի մնաք, այսպէս, սա աղտոտութեան մէջ, եւ մինչեւ ձեր կեանքին վերջին օրը:

Սպանացիները, իտալացիները եւ ար-ժանթինցիները կը կատղէին ու կը պոռա-յի անոր երեսին.

- Թուրքօ, Թուրքօ, չոմն, խոզ Թուրքօ...

Անոնց համար ով որ Թուրքիոյ մէջ էր ծնած «Թուրքօ» էր: Սկիզբները Գրիգոր ի զուր ջանացած էր հասկցնել իրենց, թէ պնք հայ է, «արմէնօ», թէ Հայերը քրիս-տոնեայ են, նոյնիսկ կաթոլիկ, թէ Հայերը չատ հակառակ են «Թուրքօ»ներուն: Թէ... Թէ... Թէ... Բայց անօգուտ: Անկարելի եղած էր տարհամոզել զիրենք: Ամէն հայ, ամէն յոյն, ամէն հրեայ որ Թուրքիոյ մէջ ծնած էր եւ ունէր Թրքական հպատակու-թիւն, «Թուրքօ» էր: Իսկ «Թուրքօ»ն հո-մանիք էր անոնց համար վայրենիի, ոճ-րագործի, աղտոտի, խոզի, չատակիրի, կնատուի եւայլն:

Այդ բառը մականունի նման փակած էր իր վրայ: Գրիգոր կը զգար որ այդ բառը ամէն չերէ ու ամէն արատէ աւելի ծանր կուգար: Ուզեց թօթափել այդ բառը իր վրայէն: Նախ գործէն հրաժարեցաւ: Մէկ ամսուան համար դրամ կար գրպանը: Այն-տեղ գտնուող քանի մը «գարիպ» հայերէն խմացաւ որ երկաթուղիի ընկերութեան մէջ հայ երկրաչափ մը կայ: Անմիջապէս դիմեց անոր: Իր բարեխօսութիւնը խընդ-րեց պաշտօն մը ձեռք անցնելու համար: Հայ երկրաչափը իրեն պարզեց ամէն բան: «Թուրքօ» հայերը չէին կրնար մտնալ ընկե-րութեան մէջ: Երկրաչափը իր պաշտօնը կը պարտէր ուժեղ միջամտութեան, իր մասնագիտութեան, իր անգլիագիտու-թեան: Բացառութիւն մըն էր:

Գրիգոր որոշեց իր ընթերքը: Իր Ֆրան-սերէնը սիրտ օգտագործէր: Ճաշարանի մը մէջ դտաւ ծերունի Ֆրանսացի մը, որ երկար տարիներէ ի վեր կ'ապրէր Պուէնոս Այրէսի մէջ, իր կնոջ հետ, ունենալով փոք-րիկ առեւտրական դործ մը: Գրիգոր ներ-կայացաւ անոր իբր Պորտօցի, Ֆրանսացի մը, Կրէկուար Վիկէ անունով: Ըսաւ թէ կողոպտուած է ճամբորդութեան մէջ, իր թուղթերը եւ դրամները կորսնցուցած: Տարի մը աշխատած իբր «մանէօվր»: Ինդրեց որ իր Ֆրանսական հպատակու-թեան համար անհրաժեշտ դիմումներ կա-տարէ: Ծերունի Ֆրանսացին հիւպատոսա-րանը իրար անցուց ու վերջապէս յաջողե-ցաւ Գրիգորը օրինաւոր ձեւով ինքնու-թեան թուղթի տէր ընել, իբր հարազատ Ֆրանսացի, ընկէր Պորտօցի: Յաջողեցաւ նաեւ յանձնարարական մը առնել հիւպա-տոսարանէն՝ ուղղուած երկաթուղիի ըն-կերութեան: Գրիգոր անմիջապէս ընդունե-ւեցաւ չոգեկառքի մէջ իբր տոմսակավա-ճառ: Իր ամսականէն զատ կը ստանար ահագին նուէր:

Գրիգոր քիչ առեղուան մէջ վերստացաւ իր նախկին փիզիքը: Սկսաւ մաքուր հագ-ուիլ ու հանդիստ, ապահով կեանք մը վա-րիլ: Մէկ տարի վերջ իր պաշտօնը բարձրա-ցաւ: Տնօրէնութիւնը նկատի առնելով որ Գրէկօրիօն բարձրահասակ, գեղեցիկ, վա-յելուչ ու կիրթ ձեւերով երիտասարդ մըն է եւ միշտ անթերի կերպով կը հագուի, զայն դրաւ վիւքս վակոններուն մէջ: Գրի-գոր իր նոր պաշտօնին մէջ իր վայելչասիրութիւնը հագցուց ծայրայեղութեան:

Նկատելով որ ընկերութիւնը գնահատել գիտէ լաւ հաղուողը, լաւ կազմ ունեցողը, ներկայացնալի պաշտօնեան՝ Գրիգոր սկսաւ ամէն օր կօշիկ, մեառաքս գուլպայ, մե-տաքս շապիկ փոխել: Այն սկսաւ նոյնիսկ բարեկամանալ մեծահարուստի աղջիկնե-րուս եւ կիներու հետ, պատմել, հազար ու մէկ չափազանցութիւններով եւ սու-տերով իր անցեալ կեանքը, իր դործարա-նատէր ըլլալը, հազարաւոր բանուորներ, հարիւրաւոր պաշտօնեաներ ունենալը, իր դղեակները, տուները, խանութները, իր վարած կեանքը Պոլսոյ գիւթական ափե-րուն վրայ... Եւ յետոյ, յետոյ, աւա՛ղ, մահե՛ր, դժբախտութիւննե՛ր, մրցակցու-թիւննե՛ր, գեղձարարութիւննե՛ր, գողու-թիւննե՛ր, կառավարական արդելքներ, դատական խնդիրներ, ժառանգական հար-ցեր, քաղաքականութիւն, դիւանագիտու-թիւն ու անանկութիւն, կործանո՛ւմ... Հարաւային Ամերիկա:

Ճամբորդ կիներէն չատեր իրենց դեղեցիկ դէմքերէն յուզումի, գթութեան ու համա-կրութեան արդիւնքներ բացին: Գրիգոր այդ արդիւնքներուն մէջէն բաւական ճամ-բորդեց ,լուսով իր կիրքերուն կրակները: Այդ կիներէն երբեք չտարակուսեցան Գը-րիգորի պատմութիւններուն համար, քա-նի որ Գրիգորի անձին գեղեցկութենէն ու վարուելու եւ խօսելու իր ձեւերէն յայտնի էր անոր նախկին պուռժուա մը ըլլալը:

(Շար. 108.

ETUDE de Maître
Lévon DJOLAKIAN
NOTAIRE

CHANGEMENT D'ADRESSE

93 RUE PARADIS
13006 MARSEILLE
☎ 04. 91. 54. 01. 15

FRANCE-CULTURE
93.9

Mardi 7 septembre, 10h-11h
«La nouvelle fabrique de l'histoire»
(programme arménien).

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,

2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.
Pour tout renseignement :

— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian:
01 46 65 81 53

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(Absentéisme exclu)**

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES
DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre S P I T A K

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de l'**Association Cultuelle**
des Arméniens de Gap
et des Hautes Alpes

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille et Vicaire du Délégué pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87

Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
- Aller-retour seul : 20 Euros;
- Aller-retour avec repas : 40 Euros.

ՇԱԻԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին։

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14։30ին
17 rue Pierre Semard - Մետրօ Գառնիէ։
Մանկապարտէզ 4 տարեկանին սկսեալ (կը խնդրուի արտօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ)։
- ՍԲԷՌ միջնեդ Պահպօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան։
Կատարուելիք Հարցերէն յետոյ, Հոգեպատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար։
Հետաքրքրուիլ՝
- Արամեան Գարաճֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

*
**

Կազմակերպութեան Խոիր մասնաճիւղի Հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասատուղութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հետաքրքրուիլ՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
Թիւերուն։

*
**

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.
Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : **Pasteur SAMUEL SAHAGIAN**

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, **envoyer acompte de 200 euros à :**
SPFA : 1, rue Cabanis, **75014 Paris** (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4-5
SAMEDI - DIMANCHE
4-5 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·017 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·017

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

ՀԱԶԱՐԻ ՄՕՏ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ

26 ԿԻՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 2ին, Բեսլանի թիւ 1 դպրոցի դրաւման երկրորդ օրը, կացութիւնը ողբերգական բնոյթ առած էր եւ նոյնն էր Սեպտեմբեր 3ի առաւօտուն, այլ խօսքով երրորդ օրը եւ պատանդները ոչ մնալով ունէին, ոչ իսկ լուր: Սեպտ· 2ին ազատ արձակուած էին 26 կիներ եւ մանուկներ (15 կին, 11 մանուկ) եւ կիները հաստատած էին թէ պատանդներու թիւը 350 չէ այլ հազարի մօտ: Գրաւող խումբը չուրջ 17 հոգիէ կը բաղկանայ, որոնց մէջ քամիքազ կիներ: Կը սպառնային մինչեւ դպրոցը օդը հանել եթէ իրենց պահանջներուն գոհացում չըտրուի: Ինզուչիա ձերբակալուած Չէչէնիոյ ազատ արձակումէն զատ, ահաբեկիչները կը պահանջեն նաեւ որ ռուսական զօրքը քաշուի Չէչէնիայէն: Սեպտեմբեր 2ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Պուտին արտայայտուեցաւ եւ չեզոքեց թէ նախապատուութիւն կը տրուի պատանդներու կեանքին եւ առողջութեան: Այլ խօսքով կը բացառէ ոյժի յարձակում: Նման կասկած մը պաճառ եղած էր որ Սեպտեմբեր 2ին երկու պայթումներ լսուին, ինչ որ հետեւանք էր ահաբեկիչներու մտավախութեան: Բանակցութիւնները կը շարունակուէին Սեպտ· 3ին ալ, միայն հետաձգմամբ:

Ուշադրութիւնը մեծ են: Ոմանք կ'ուզեն որ Պուտին ինք գայ եւ բանակցութիւնները տանի, ոմն բուն յանցաւորը ինք է: Բանակցութիւնները կը տանի Ծանօթ վիրաբոյժ ոչխար, բայց այդ մասին ալ մըտահոգիչ չուռկներ կան: Ոմանք կ'ըսեն թէ ահաբեկիչներու մէկ ծուղակն է, ոմանք հետեւ ինք էր որ բանակցութիւնները տարաւ 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուա (Թատրոնի պրաւումը) եւ ծրագրած են սպաննել, քանի այն ատեն տեղեկութիւններ փոխանցած է «Ճառուկ ուժերուն», դիւրացնելու համար յարձակումը:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը չատ ծանր էր Սեպտ· 3ի առաւօտուն, չատ փոքր տարիք ունեցող մանուկներ կան, որոնք երեք օր է անօթի-ծարաւ են:

***

Հարաւային Ռուսաստանի Հայաստանի հիպատոսարանը հաղորդած է որ պատանդներու մէջ չորս հայ երախաներ եւ ծնողք մը կան: Ասոնցմէ մէկը Հայաստանի քաղաքացի է, միւսները՝ Ռուսաստանի:

***

Վերջին լուրերուն համաձայն, ռուսական ապահովութեան ուժերը յարձակած էին դպրոցին վրայ: Կան մեռելներ եւ վիրաւորներ: Շփոթ կացութիւն մը կը տիրէր ու մանրամասնութիւնները կը պակսէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի Ֆրանսայի երկու լրագրողներու մասին, լուրերը դրական ըլլալով հանդերձ, ստոյգ ոչինչ կար Սեպտ· 3ին, թէեւ ազօթքի օր ըլլալով, կը սպասուէր որ օրուան մէջ ազատ արձակուին: Կարպ մը լուրերու համաձայն, երկու լրագրողները նախորդ օրը «տէր» փոխած էին եւ ուրիշ խումբի մը ձեռքն են: Ֆրանսայի մահմեդական պատուիրակութիւնը, որ ներկայացուցչական հանգամանք ունի եւ Պաղեստին պտյած կը, լաւատես էր ազատակոչութիւններէ հետք: Նոյն օրը, Իրաք, երեք Թուրքեր գնդակահարուած էին:

ԻՐԱՔի Ազգային Խորհուրդը, որ Խորհրդարանի դեր կը կատարէ, Սեպտ· 1ին երդմնոյ ազատրողութենէն հետք, իր առաջին նիստին ձեռամբարձ ընտրած է իր նախագահը յանձին քիւրտ Ֆուատ Մասսումի, Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան գլխաւոր գեկավարներէն մէկը (Թալապանիի կուսակցութիւնը):

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, Սեպտեմբեր 2ին, 12 միլիոն աշակերտներ դպրոցի ճամբան բռնեցին: Լաչակի վերաբերեալ 240 պատգաններ եղած են, որոնց միայն 70ը վէճի նիւթ եղած են: Ընդհանուր ձեւով եւ իրաց ներկայ մթնոլորտին մէջ, Ֆրանսայի իշխանութիւնները երեւոյթը դրական կը նկատեն:

Ճ· ՊՈՒՇ Սեպտեմբեր 2ին ընդունելով նախագահական թեկնածու ըլլալ Հանրապետական կուսակցութեան, փակման ճառ մը խօսած է Նիւ Եորքի համագումարին: Ան գոված է իր հաշուեկշիռը, արդարացուցած Իրաքի պատերազմը· այն համոզումն ալ ունի որ Ամերիկա կը պաշտպանէ ազատութեան դասը աշխարհի մէջ: Հաստատուեցաւ նաեւ որ փոխ նախագահն ալ անփոփոխ կը մնայ:

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած է Սեպտեմբեր 2ին, պահանջելով որ բոլոր օտար զօրքերը Լիբանանէն հեռանան: Ակնարկը, անշուշտ, Սուրիոյ կը վերաբերի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, հրէական եւ մահմեդական երկու թռուցիկներ կրնան տոնական օր հռչակուիլ: Այս հարցը դրած էր արդէն Սթազուիի տեղեկագիրը (լաչակի մասին), բայց բարձի թողի եղած էր եւ նախագահ Շիրաք ալ անտեղի գտած էր: Հարցը կը վերաբերի Եոմ Քիփուրի եւ Այտ-էլ-Քէպիրի եւ այս օրերուն կրկին այժմէական բնոյթ առած է: Կրթական նախարարն ալ յայտարարած է որ կառավարութիւնը պատրաստ է խօսելու այդ մասին:

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ Լիբանանքներու Հելսինքիի կոմիտէէն պատուիրակութիւն մը երեւան գացած է, տեղւոյն վրայ քննելու քիւրտ փոքրամասնութեան հարցերը: Նորվեկիացիներէ բաղկացած պատուիրակութիւնը յայտնած է որ պետութիւնը չի կրնար քրտական մշակոյթին պարզագոյն պահանջները կը փնտռեն: Անոնք մեկնած են ԺԹ· դարուն ռուս պիտանակալի մը վենետիկէն հոն տարած մէկ քարտէսէն: ԺԹ· դարու այդ քարտէսը նշուած լիճին ափին հայկական վանք մը կայ կուտայ· բուսած է որ ըստ աւանդութեան հոն թաղուած է Մաթիէոս առաքեալը: Ան մահացած է Ա· դարուն· յայտնի չէ թէ ինչ պարագաներով յայտնուած է կեդր· Ասիոյ մէջ: Ցայտնի է միայն որ Հայերը լիճին հիւսիսային ափին վրայ վանք կառուցած են, յետագային ջուրը բարձրացած է եւ վանքը ջրամոյն եղած:

***

ԹԷՆԻՍ

ԻՒ· ԷՍ· ՕՓԷՆ

Զորրորդ օրուան արդիւնքներուն կարդին, Աղասի (ԱՄՆ) յաղթած է դեմմանացի Ֆլորիան Մայէրի 7-5, 2-6, 6-2, 1-0 (լքած է):

Ս· Սարգսեան յաղթած է Նիքոլա Մասիի (Զիլի) 7-6 (8/6), 4-6, 6-3, 6-7, (6/8) եւ 6-4:

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Ճառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի վերամուտի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ Հոկտեմբեր 3ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ՄԵՏԱԼ Կ'ՈՒԶԵ՞ՆՔ, ԿԱՄ ԶԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

Աթէնքի ողիմպիականներուն Հայաստանի հաւաքականին «զրոյական» արդիւնքը յուսախաբութիւն ու զարմանք պատճառած է շատ շատերու: Մանաւանդ որ դրբացի ու ոչ միայն մարզական ոլորտի մէջ մրցակից երկիրները բոլորն ալ մետալ ունեցան ու Հայեր մետալ շահեցուցին տարբեր երկիրներու: Այս կացութեան առջեւ ոմանք «ինչո՞ւ»ներ, «ի՞նչպէս»ներ կ'ուղղեն աջ ու ձախ, ուրիշներ «իմաստում էք Հանրապետութեան իրաւիճակը» կը յանկերգեն: Կայ երրորդ խումբ մըն ալ որ «մենք մարդ չենք ըլլայ»ի փիլիսոփայական սպունգով կը սրբէ հարցականներն ալ, իրաւիճակն ալ:

Հասկնալի է որ անաւանդ բազմութիւններէն տարբեր դիրք բռնէ պաշտօնական դասը· այս պարագային՝ «Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտէ»ն· ան որ փոխնախագահը նոյն ատեն «Սպորտի պետական կոմիտէ»ին փոխնախագահն է, Միհայէլ Խպիրեան, Սեպտ· 2ին մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է հայաստանցի մարզիկներուն անյաջողութեան· ըսած է թէ այդ անյաջողութիւնը շարք մը պատճառներ ունի· Թրեւ ալ Պաղեստին պտյած կը, լաւատես էր ազատակոչութիւններէ հետք: Նոյն օրը, Իրաք, երեք Թուրքեր գնդակահարուած էին:

ԻՐԱՔի Ազգային Խորհուրդը, որ Խորհրդարանի դեր կը կատարէ, Սեպտ· 1ին երդմնոյ ազատրողութենէն հետք, իր առաջին նիստին ձեռամբարձ ընտրած է իր նախագահը յանձին քիւրտ Ֆուատ Մասսումի, Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան գլխաւոր գեկավարներէն մէկը (Թալապանիի կուսակցութիւնը):

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, Սեպտեմբեր 2ին, 12 միլիոն աշակերտներ դպրոցի ճամբան բռնեցին: Լաչակի վերաբերեալ 240 պատգաններ եղած են, որոնց միայն 70ը վէճի նիւթ եղած են: Ընդհանուր ձեւով եւ իրաց ներկայ մթնոլորտին մէջ, Ֆրանսայի իշխանութիւնները երեւոյթը դրական կը նկատեն:

Ճ· ՊՈՒՇ Սեպտեմբեր 2ին ընդունելով նախագահական թեկնածու ըլլալ Հանրապետական կուսակցութեան, փակման ճառ մը խօսած է Նիւ Եորքի համագումարին: Ան գոված է իր հաշուեկշիռը, արդարացուցած Իրաքի պատերազմը· այն համոզումն ալ ունի որ Ամերիկա կը պաշտպանէ ազատութեան դասը աշխարհի մէջ: Հաստատուեցաւ նաեւ որ փոխ նախագահն ալ անփոփոխ կը մնայ:

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած է Սեպտեմբեր 2ին, պահանջելով որ բոլոր օտար զօրքերը Լիբանանէն հեռանան: Ակնարկը, անշուշտ, Սուրիոյ կը վերաբերի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, հրէական եւ մահմեդական երկու թռուցիկներ կրնան տոնական օր հռչակուիլ: Այս հարցը դրած էր արդէն Սթազուիի տեղեկագիրը (լաչակի մասին), բայց բարձի թողի եղած էր եւ նախագահ Շիրաք ալ անտեղի գտած էր: Հարցը կը վերաբերի Եոմ Քիփուրի եւ Այտ-էլ-Քէպիրի եւ այս օրերուն կրկին այժմէական բնոյթ առած է: Կրթական նախարարն ալ յայտարարած է որ կառավարութիւնը պատրաստ է խօսելու այդ մասին:

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ Լիբանանքներու Հելսինքիի կոմիտէէն պատուիրակութիւն մը երեւան գացած է, տեղւոյն վրայ քննելու քիւրտ փոքրամասնութեան հարցերը: Նորվեկիացիներէ բաղկացած պատուիրակութիւնը յայտնած է որ պետութիւնը չի կրնար քրտական մշակոյթին պարզագոյն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Սեպտեմբեր 2/3)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՎԼ· ՊՈՒՏԻՆԻ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Հիւսիսային Օսէթիոյ ահաբեկչութեան առթիւ դատապարտումի ու աջակցութեան հեռագիր մը ղրկած է Ռուսաստանի նախագահին: Ըսած է թէ սպասման ծանր ժամերուն Հայաստանի ժողովուրդը ցաւակից է Ռուսերուն:

«Մենք խստիւ դատապարտում ենք ահաբեկչութեան ցանկացած դրսեւորում եւ այդ չարիքի դէմ վճռական պայքարում մեր աջակցութիւնն ենք յայտնում Ռուսաստանի ժողովրդին ու ղեկավարութեանը» գրած է Ռ· Քոչարեան:

***

ԲԱՔՈՒ ՉԻ ՓԱՓԱՔԻՐ ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 13-26 Ադրբեջանի մէջ տեղի կ'ունենան ՕԹԱՆ-ի ոտգմփորձերը որոնց հայ սպաներ ալ կը մասնակցին: Այդ մասնակցութեան մասին Բաքու բողոքած է Պրիւսէլ, դիտնալով հանդերձ թէ կազմակերպողը -ՕԹԱՆ- ինք կ'որոշէ մասնակիցները: Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի բաժնի ղեկավարը հաստատելով հանդերձ բողոքի լուրը, չէ բացառած երկու հայ սպայի մասնակցութեան կարելիութիւնը:

***

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՄԷՋ ԱՌԱՔԵԱԼԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ՞

Ներկայիս հնագէտներ կիրգիզստանի Իսիկ Կուլ լիճին մէջ Մաթիէոս առաքեալի գերեզմանը կը փնտռեն: Անոնք մեկնած են ԺԹ· դարուն ռուս պիտանակալի մը վենետիկէն հոն տարած մէկ քարտէսէն: ԺԹ· դարու այդ քարտէսը նշուած լիճին ափին հայկական վանք մը կայ կուտայ· բուսած է որ ըստ աւանդութեան հոն թաղուած է Մաթիէոս առաքեալը: Ան մահացած է Ա· դարուն· յայտնի չէ թէ ինչ պարագաներով յայտնուած է կեդր· Ասիոյ մէջ: Ցայտնի է միայն որ Հայերը լիճին հիւսիսային ափին վրայ վանք կառուցած են, յետագային ջուրը բարձրացած է եւ վանքը ջրամոյն եղած:

***

ԼՂՀ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Սեպտեմբեր 2ին նշելու համար ԼՂՀ անկախութեան 13րդ տարեդարձը, նախագահ Ա· Ղուկասեանի հետ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան, ԼՂՀ Սպզ· ժողովի նախագահ Օ· Եսայեան, վարչապետ Ա· Դանիէլեան, Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներ, երեսփոխաններ, նախարարներ, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, Ռուսաստանէն, Սփիւռքէն, Հայաստանէն հիւրեր այցելած են Սահմանակերտ յուշահամալիրը ու ծաղիկ դնեցած ԼՂՀ Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նախագահ Ա· Մկրտչեանի շիրմին: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը պատասխանելով Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման հիմնական սկզբունքներու մասին հարցումին ըսած է· «Լեռնային Ղարաբաղին պիտի տրուի այնպիսի կարգավիճակ, ինչը նրան անկախութեամբ կ'օժտի Ադրբեջանից, անմիջական սահմաններ կ'ունենայ Հայաստանի հետ եւ ի հարկէ անվտանգութեան յուսալի երաշխիքներ կ'ամրագրի»:

Կէսօրէ ետք քաղաքին Ս· Շահումեան հրապարակին վրայ տեղի ունեցած են համերգներ, մարզական հանդիպումներ, բռնահանդէսներ: Իսկ երեկոյեան վեբտածնունդի հրապարակին վրայ տրուած է տօնական մեծ համերգ մը:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ԴՐԱԽՏԸ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՋԵՐՒ ՈՒՆԻ

Օգոստոս 23-26ին, Պուէնոս Այրէսի մէջ գումարուեցաւ գրադարաններու եւ տեղեկատուութեան նուիրուած 70րդ միջազգային համաժողովը, որուն մասնակցեցան 170 երկիրներէ եկած 3000 գրադարանապետներ։

Իւ. դարուն, մինչ երկար առենէ ի վեր կը խօսուի գիրքի մահուան մասին, յուզիչ ու զօսնալուիչ բան մըն է լսանալ, որ մարդիկ դեռ անոր առիթով ու անոր պատրուակով կը հաւաքուին, կը զործեն, կը ծրագրեն։ Վերջին հաշուով, հայերէնն «գիրք»ը պարզապէս «դիր»ին յոգնակին է, ինչ որ կը չեշտէ երկուքին փոխկապակցութիւնը։

Այդ համաժողովին բացման դասախօսութիւնը կատարած է արժանթինցի արձակագիրը ու լրագրող Թոմաս Էլօյ Մարթինէս, որ տարիներէ ի վեր կ'ապրի Նիւ Ձըրզի, ուր կը դասաւանդէ Րաթկըրս համալսարանը։ Իր հետաքրքրական վէպերը մեծ յաջողութիւն ունեցած են վերջին տասնամեակին, սկսելով «Սրբուհի Եւիթա»յէն, որ 20 լեզուներէ աւելի թարգմանուած է (նոյնիսկ արժանթինեան մամուլին մէջ անգամ մը կարդացեր էինք, որ հայերէնի թարգմանուած է, բայց չըկրցանք ստուգել, թէ ո՞րն էր այդ լուրին աղբիւրը)։ Նորագոյն վէպը՝ «Թանկոյի երգիչը», արդէն ինը լեզուներու թարգմանուելու իրաւունքները վաճառած է։ Իսկ նախորդը՝ «Թագուհիին թռիչքը», վէպի Ազգային Մրցանակը չահած է Զիւնաստանի մէջ, ուր ծախած է մէկ միլիոն օրինակ...։

Այդ դասախօսութեան ընթացքին Էլօյ Մարթինէս նշած է...

«Մարդիկ գիրքերու մէջ կը շարունակեն փնտռել յաւերժութեան այն շունչը որ կարծէք ո՛չ մէկ այլ բանի մէջ գոյութիւն ունի։ Գիրքը միշտ ո՛չ միայն գիտութեան տօն մը եղած է, այլ, նախ եւ առաջ, կեանքի։ Ի՞նչ կը նշանակէ կեանքը տօնել շունկաներու, փիլիսոփաներու եւ արհեստագիտութեան համարկումի այս ժամանակներուն։ Կը նշանակէ մարդկային ոգիի լաւագոյնը սահմանող արժէքները վեր հանել։ Բոլորս կը շարունակենք դրախտը երեւակայել գրադարանի մը կերպարանքին տակ»։

Զենք գիտեր թէ «բոլորս», բայց թերեւս այն փոքրամասնութիւնը, որ աշխարհի երեսին կը կարդայ ու գրադարաններ կը կազմէ ո՛չ միայն անոր փոշիները մէկ-մէկ հաւաքելու համար...։

Պուէնոս Այրէսի «Լա Նասիոն» օրաթերթը Օգոստոս 24ին հարցազրոյց մը հրատարակած է գրագէտին հետ։ Առաջին հարցումով, լրագրողը իրեն հարց տուած է Արժանթինի մշակութային ներկայ վիճակի մասին իր ախտաճանաչումին չուրջ։ Հետաքրքրական է յատկապէս պատասխանին այս մասը։-

«Նախագահները երբեմն կը մտածեն, թէ մտաւորականները իշխանութենէն բաներ կը սպասեն։ Բայց անոնք ո՛չ միայն չեն սպասեր, այլեւ չեն փափաքիր զանոնք։ Լաւ կ'ըլլար, որ [*Արժանթինի*] նախագահը նշմարէր, թէ մտաւորական մը խանգարող մըն է, մէկն է, որ կրնայ նախագահին մտածածին հակառակը ըսել, բայց ատկա վերջինս պիտի չստիպէ հակառակը մտածելու։ Պարզապէս ջոյց պիտի տայ, թէ աշխարհը բազմազան, բազմակի եւ բազմագոյն է»։

Հասարակ տեղիք մըն է, պիտի մտածեն որոշ ընթերցողներ, բայց հաւանաբար իրենց մտքին մէջ պիտի արձագանգէ այս գաղափարը։ Դեռ այսօր, մեր իրականութեան մէջ կը չարունակինք կարծել, որ մտաւորականը իշխանութեան լծակից մը պէտք է ըլլայ, կամ իրաւունք չի կրնար ունենալ քննադատելու կամ հակառակ կարծիք յայտնելու։ Հայաստանի թէ Սփիւռքի պարագային, հասարակաց երեւոյթ մըն է։ Թերեւս աւելի չէչտուած հոն, ուր 70 տարի մտաւորականները իշխանութեան հակակչռին տակ գտնուած են (Սփիւռքի մէջ՝ կուսակցութիւններու, բայց երեւոյթը այնքան համատարած չէր), իսկ այսօր պետութեան այդ ծանրութիւնը դեռ կը զգացուի բաւականութեամբ, թող որ անկախութիւնը որոշ բաներ փոխած ըլլայ։

Երկրորդ հարցում մը՝ քանի մը չաբաթէն անհետացող «արագ գիրք»երու ժամանակաշրջանին մասին, զոր կ'ապրինք...

«Գիրքը կը դիմանայ, բայց շուկան յառաջացող հոդուած մըն է, փիլիսոփաները կը փոխէ, բայց ո՛չ մարդիկը։ Եւ թերեւս աւելի գէշ կ'ընէ զանոնք։ Բայց ուրիշ հարց կայ։ գրավաճառներու եւ "արագ գիրք"երու պարագան։ Անցեալ օր "Պորտըրզ" [*ԱՄՆ-ու ամբողջ տարածքին ճանապարհորդած գրախանութ մը*] գացի՝ գիրքերու, խտասալերու եւ օրացոյցներու այդ հանրախանութներէն մէկը, դպրոցին համար աղջկաս պէտք ունեցած մէկ գիրքը գնելու համար՝ "Ռոմէոյի եւ Ժիւլիէթի շատ ցաւալի ողբերգութիւնը"։ Ծախողը ըսաւ թէ չկար, ոչ ալ գտաւ իրրեւ "Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ"։ Խնդրեցի, որ հեղինակի անունով փնտռէր եւ, որոշ անտարբերութեամբ, ինծի ըսաւ. "Կրնա՞ք անունը հեգել"։ Միացեալ Նահանգներու մէջ ուր Շէյքսփիր կը կարդացուի նախակրթարաններու մէջ, մշակութային արտադրութիւններու առեւտրականացումին մէջ գրավաճառները մեծ տգիտութիւն մը կը ցուցաբերեն, ինչ որ շատ լուրջ հարց մըն է»։

Բայց, վերջին հաշուով, միայն Միացեալ Նահանգներու ախտ մը չէ։ Կամացկամաց փոքր դրախանութները կը զիջին իրենց դիրքերը հրէչային չափերով, հանրախանութի վերածուած խանութներու, ուր պաշտօնեաները համակարգիչէ մը դիրքերու անուններ տալու համար կանգնած են, բայց անկարելի է երեւակայել, որ կարդացած ըլլան իրենց ծախածներուն մեծագոյն մասը, կամ նոյնիսկ գաղափար մը ունենան, թէ ինչի՞ մասին է։ Իմացութեան դարաշրջանին մէջ, չիմացութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջանայ։

Լուծո՞ւմը։ Էլօյ Մարթինէս կ'ընդունի...

«Ձեմ գիտեր ինչպէ՞ս կը լուծուի ասիկա։ Մարտահրաւէր մըն է։ Միաժամանակ կը կարծեմ, թէ մշակոյթի տարածումը համացանցէն, լսատեսողական միջոցներէն, գրաւոր մամուլէն, մեծ շփոթի մատնած է բաղաբական իշխանութիւնը, յատկապէս անմշակ կամ մշակութային չնչին բաղաբականութիւն ունեցողը։ Ձեն գիտեր ի՞նչ ընել մշակոյթով»։

Եթէ այս տեսութիւնը ընդունելի կըրնայ ըլլալ Ափեամուտքի պարագային, թերեւս այդպէս չէ Սփիւռքի պարագային, ուր մեր ղեկավարութեան մէկ մասը կարծէք թէ բաւական առենէ ի վեր չի գիտեր ի՞նչ ընել մշակոյթով, գլխաւոր պատճառները ըլլալով տգիտութիւնը, ներդնդափոխութիւնը եւ մշակոյթի փոխանցումի ձախողութիւնը։ Հայաստանի մէջ քաղաքական իշխանութիւնը, եթէ հաւատք ընծայենք մամուլին կամ անձնական զրոյցներէն մեզի հասնող տեղեկութիւններուն, պարզապէս հետաքրքրուած չէ մշակոյթով, կամ զայն կը չահագործէ պարապ աղմուկ ստեղծելու համար։

Եւ սակայն, «առաւելութիւնը ունինք շատ հաստատուն մշակութային աւանդութիւն ունեցող երկիրները, ինչպէս Պրազիլը, Մեխսիքան կամ Գոլոմպիան»։ (Արդեօք Հայաստա՞նը...)։ «Նոյնիսկ Միացեալ Նահանգները՝ Պուշի պէս շատ տգէտ նախագահով մը։ Նախագահները երբեմն մտաւորականներու կը հանդիպին, ո՛չ միայն վստահելի, այլեւ անոնց որոնց հետ տարակարծիք են։ [Մեքսիքայի նախագահ] Ֆոքսի կամ Պուշի պարագան է։ (...) Մտաւորականներ կը հրաւիրեն ու բաներ կը հարցնեն։ Անվնաս ադարբ մըն է, բայց գաղափարներու փոխանակում մը եւ մշակութային շփում մը կայ»։

Էլօյ Մարթինէս արդէն կը չեչտէ, որ «անգլոսաքսական» մըն է, բայց հին խօսք մը, զոր լսած ենք Արժանթինի մէջ չատ տարիներէ ի վեր, կը թելադրէ, թէ «դիրքերը չեն խածներ», իսկ ուրիշ մը, որ երկրի առաջին նախագահներէն ու մշակոյթի եւ դիտութեան մեծ չատագով Սարմիէնթոյի (1811-1888) գրածն է, կը պընդէ, որ «գաղափարները չեն սպաննուիր»։ Եթէ երկու խօսքերը քով-քովի բերենք, կրնանք ամէն գոյնի, ձեւի ու տեղի մեր իշխանաւորներուն յիչեցնել, թէ գաղափարներով հարուստ գիրք մը կարդալը աշխարհին պատուհան մը բանալու ձեւ մըն է։ Այնքան չատեր կան, որ այսօր ի՞նչ կը կարդան չենք գիտեր։ Անոնց պատկերացումին մէջ, հաւանաբար, դրախտը... գրադարանի ձեւ չունի։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ձըրզի

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ... ԿԱՄ ՄԵՆՔ ՈՉ ԱՒՈՒՏՈՒՐ ԳԻՏԵՆՔ, ՈՉ ԱԼ ՏՈՒՐ ՈՒ ԱՌ

«Լիմիածին» ամսագրի 2004ի Բ.-Գ. միացեալ թիւին մէջ, արեւելահայերէն, բայց Մեսրոպեան գաղաական ուղղագրութեամբ (ինչ որ կը չեչտէ Մայր Աթոռի պաչտօնական ամսագրին արեւմտեան խեղաղրութեամբ հրատարակուելուն պատճառը), Գէորգ Տէր Վարդանեան «Ստեփանոս Եպիսկ. Ցակովբացի մականունեալ Տիրացու Ժ. Բ. դար» խորագրուած ընդարձակածաւալ յօդուած մը տարուդրած է (էջ 101-127)։ Անդրադառնալով հանդերձ վերոյիչեալ անձնաւորութեան պատկանած մէկ ձեռագիր մատեանին ոդիսականին, հեղինակը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Ա. Աչխարհամարտին ընթացքին կորսուած, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ թալանուած մեր հազարաւոր ձեռագրերու ճակատագրին, որոնց մէջ կային մեծարժէք գլուխ-գործոցներ։

Ինչպէս ամանց յայտնի է, Աւերմատահայաստանի ցարական բանակի կողմէ գրաւման ընթացքին (1915 - 1918), մէկ կողմէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, միւս կողմէ ալ Ռուսական կայսերական ակադեմիայի կողմէ, յատուկ յանձնախումբեր հոն ուղարկուեցան, հայկական ձեռագրերը փրկելու եւ Էջմիածին կամ Ռուսաստան փոխադրելու միտքով։ Այդ չնորհակալ գործին առենին իրենց ուղղակի մասնակցութիւնը բերած են Նիկողայոս Մառի, Նիկողայոս Ադոնցի, Յովսէփ Օրբելիի եւ Սմբատ Տէր Աւետիսեանի պէս մտաւորական անձնաւորութիւններ։ Բայց իրենց առաքելութիւնները միչտ չէ որ յաջողութեամբ պսակուած են. յաւօք, խիստ յաւօք, հայ տգէտ վանականները խոչընդոտ հանդիսացած են անոնց, պատճառ դառնալով որ մեր մշակութային անգնահատելի գանձերը իյնան Թուրքին ձեռքը։ Տէր Վարդանեանի յօդուածը խիստ չահեկան է նաեւ, ըստ իս, էջմիածկի իր բազմաթիւ բացատրութիւններով։ Նկատի առնելով որ «Ցառաջ»ի ընթերցողներէն չատ քիչերը կը կարդան «Էջմիածին» ամսագիրը, չահեկան նկատեցի անոնց հրամցընել այդ երկար յօդուածէն ընդարձակ պարբերութիւն մը, նաեւ թիւ 10 բացատրականը (էջ 103)։

«Այս, կուզ անապատի եւ վասպուրականի այլ վայրերի ձեռագրերի զպալի քանակի չպահպանուածութեան հանրայայտ պատճառը հետեւեալն է. Վասպուրականի ձեռագրերն էջմիածին փոխադրած Լիմ ամռապատի վերջին վանահայր Յովհաննէս Վրդ. Հիւսեանը, կուզի ձեռագրերի մասն դրել է. "ունէր մօտ հինգ հարիւր կտոր ձեռագիր մատեաններ որոնցմէ միայն 320 կտոր յաջողուեցաւ լինճ բերել էջմիածին, իսկ մնացեալը, ամենաընտիր մասը, եկեղեցական բոլոր հնութեանց եւ սրբութեանց հետ մնացին ու բաժին եղան Թուրքերուն, չնորհիւ նոյն անապատի (վանքի Ս. Պ.) միաբանի՝ անհետացեալ ու կամակոր Ստեփան աբեղայինն։ Որուն դարձեալ նման՝ վարագայի գործակալ Պետրոսին, չատ խնդրեցի ցուցնել լինճ պահարանը եւ յանձնել էջմիածին փոխադրելու, չլսեց ու չհամաձայնեցաւ"»։

Եւ դարձեալ Յովհաննէս Վրդ. Հիւսեանին խօսք տալով Գ. Տէր Վարդանեան կը գրէ թէ «Այդ հնութիւնները ու ձեռագրերը ընկերն են Թուրքերի ձեռքը 1918ին, փոխադրուած են Թուրքիա, ո՞ւր արդեօք, Անգարա՞ թէ ուրիշ քաղաք մը»։ Ութսուն եւ աւելի տարիներ յետոյ ընդվզեցուցիչ է կարդալ թէ այդ գժնդակ օրերուն տգէտ վանականներու կեցուածքը ի՛նչ ողբերգական հետեւանքներ ունեցած է...

Եւս առաւել ընդվզեցուցիչ է էջ 103ի էջատակի թիւ 10 բացատրականը զոր կու տանք ամբողջութեամբ։ Ան չի վերաբերիր անցեալի տգէտ եկեղեցականութեան այլ... այսօրուան «Ազատ ու Անկախ» Հայաստանի ղեկավարութեան։

«Վերջերս յաճախ ենք լսում ոչ-հրապարակային խօսակցութիւններ որ Անդարձի գրադարանային-դիւանական հաստատութիւններում կան եօթը փակի տակ գտնուող հայերէն հազարաւոր ձեռագրեր։ Արեւմտահայութեան նկատմամբ Թուրքերի կազմակերպած անօրինակ եղեռնի փաստը ճանաչել տալու եւ նրա չարունակութիւն՝ պահանջատիրութեան առաջին խնդիրը պէտք է լինի բռնագրաւուած այդ ձեռագրերի, մեր ժողովուրդի մշակոյթի եւ պատմական յիչողութեան անփոխարինելի նեղի յուչարձանների վերադարձը։

Այս գաղափարն անպայման համեմատելի է այն տխուր փաստի հետ որ բոլորովին վերջերս Գերմանիան Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի գրադարանից "վերստացաւ" հարիւրաւոր ձեռագրեր եւ հազարաւոր տպագիր գրքեր, որոնք գուցէ պէտք էր հարարել Համաչխարհային Երկրորդ պատերազմում զինուած երեք ու կէս հարիւր հազար հայ զինուորների արեան գինը. սակայն Հայաստանի իշխանաւորների մտքով անգամ չանցաւ դրանց դիմաց Գերմանիայի գրադարաններում գտնուող հայերէն հարիւրաւոր ձեռագրերը պահանջել։ Եւ որոնց մի մասը անկասկած այնտեղ հասել է Առաջին Համաչխարհային պատերազմին, ամենայն հաւանականութեամբ եղեռնն իրագործած Թուրքերի գերմանացի հրահանգիչների ձեռքով» (ընդգծումները իմս են Ս. Պ.)։

***

Եղեռնի 89ամեակին առթիւ թերթիս Ապրիլ 27ի թիւին մէջ «Մեր կորուստները» խորագրուած յօդուած մը տպագրած էի. իսկ «Ցառաջ»ի 2004 Յունուար 16ի 17/18 թիւերուն մէջ «Վաղը լաւ կը լինի» սկսակսէս գրութեանս մէջ երկիծական ձեւով ըսած էի թէ առուտուր բառը սքի խալ է, պէտք է ըլլար «տուրուառ»։ Այս մէկ յօդուածս ինծի բերաւ բաւական զգեստական թղթակցութիւններ, նոյնիսկ Սփիւռքի հեռաւոր վայրերէն։ Այսօր կը տեսնեմ թէ Պ. Գէորգ Տէր Վարդանեանի արժէքաւոր յօդուածը բաւական ջուր կը բերէ համեստ գրութիւններուս ջաղացքին։

Հայ Դատը համայն համայն հայութեան դատն է, մեր թալանուած մշակութային արժէքները նոյնպէս համայն հայութեանը։ Ցաճախ կ'ըսուի, կը գրուի թէ Հայ Դատի բուն իրաւատէրն է այսօր Սփիւռքահայութիւն դարձած Աւերմատահայութիւնը. միջազգային օրինականութեան տեսակէտէ օտար քաղաքացի, ազգատ ու Անկախ Հայաստանի ղեկավար գործիչներուն համար «օտարերկրացի»։ Եթէ այս հմման վրայ ճիշդ է որ հայրենիքի մէջ մենք չունեցանք քաղաքացիութեան խօսքի իրաւունք, այդ չի նշանակեր թէ Հայաստանի իշխանաւորներուն մեր գումը պիտի չպռատանք, երբ անոնք չեն տրված ո՛չ առուտուրը, ո՛չ ալ տուրուառը։ Անոնք ըլլան Լեւոն կամ Ռոպէրտները, նոյնքան անտարբեր են մեր մշակութային անփոխարինելի գանձին նկատմամբ։

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

Ց. Գ.- Մեծապէս փափաքելի պիտի ըլլար որ Հայ Դատի մարմիններն եւ օտարազգիր հայ մամուլը ներշնչուէին Գէորգ Տէր Վարդանեանի յօդուածէն, եւ օտարախօս հայորդիներուն թարգմանաբար ծանօթացնեն անոր կարեւոր մասերը։ Գ. Ե՛ջ մէջերածս։

Ս. Պ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՋԷՆՔԸ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ

Իսրայէլի վարչապետը Ա. Շարոն հրաժարած չէ Իրանը թիրախ առնող իր դիրքէն, որուն հետ կը կազմէ այդ երկրին հիւլէական զէնք ունենալու համոզումը: Անցեալին արդէն Շարոն ըրած էր այդ պնդումը, ըսելով թէ իր երկրին համար մեծագոյն սպառնալիքն էր այդ զինամբարումը: Իսկ երկրին պաշտպանութեան պատասխանատուները յայտնած էին թէ Իսրայէլ կրնայ յարձակիլ Իրանի հիւլէական կառոյցներուն վրայ: Ատոր պատասխանած էր Իրանի Պաշտպանութեան նախարարը, ըսելու համար թէ նման պարագայի մը իր երկիրը քարտէսէն կը ջնջէր Իսրայէլը:

Ներկայիս իսրայէլեան իշխանութիւնները որպէս պատրաստութիւն երկրին հիւլէական կայանին վրայ յարձակումի մը հաւանականութեան, հողաւարակման դէմ դեղահատեր կը բաժնեն կայանին չուրջ բնակողներուն:

Միջազգային դէտեր չեն բաժներ Ա. Շարոնի համոզումը: Ճիշդ է որ վերջերս Իրան հոդ-հոդ հրթիռներ փորձարկած է որոնք կրնան մինչեւ Իսրայէլ հասնիլ, բայց հիւլէական զէնք ունենալու վարկածը համոզիչ չի թուիր: Նոյնիսկ եթէ քիմիական զլխանոցներ ունենային ատոնք, չէին կրնար վտանգել Իսրայէլի գոյութիւնը:

Այդ հրթիռներէն զատ, Իրան կրնայ Լիբանանի Հեզպոլլա կազմակերպութիւնը աչխուժացնելով նեղել Իսրայէլը: Անոնք ունին բազմաթիւ հրթիռներ որոնք կընան հարուածել Իսրայէլի հիւսիսային շրջանները: Ինչ կը վերաբերի Իրանի նպատակներուն, դիւրին չէ գտնել պատճառ: Ճիշդ է որ երկրին կրօնամէտ կառավարութեան անդամները բազմաթիւ անգամներ դէմ արտայայտուած են Իսրայէլի գոյութեան, ըսած են թէ կը փափաքին քանդել այդ երկիրը. սակայն, Իրանի հիւլէական զէնքի պատրաստութեան պնդումները որոնք չուրջ տասնըհինգ տարիէ ի վեր շրջան կ'ընեն, երբեք կարելի չ եղած հիմնաւորել:

Երուսաղէմի երբայական համալսարանի պատմութեան դասախօսներէն մէկը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐ «ԻՄԱՆԻԹԷ»Ի ՏՕՆԻՆ

Ինչպէս աւանդութիւն է, Սեպտեմբերի երկրորդ շաբաթը Գուրնէօվի մէջ տեղի կ'ունենայ «Իւմանիթէ»ի տարեկան դաշտահանդէսը: Այս տարի կայ նաեւ հայկական տաղաւար մը (ճաշարան, գիրքի վաճառք, վիճարկում, եւլն.):

Stand : **M.A.F.P.,**
avenue de la Citoyenneté,
Parc de la Courneuve,
10 ,11, 12 septembre.

դրած է թէ նման հիմնաւորում այնքան ալ դիւրին չէ, մանաւանդ Իրաքի զանգուածային ընաջնջումի զէնքերու մասին Ամերիկացիներու հէքեաթէն ետք: Ան կ'ըսէ նաեւ թէ եթէ նոյնիսկ Իրանցիները ռումբ մը կը պատրաստեն, չի նշանակեր թէ իրենց առաջին թիրախը Իսրայէլն է: Իրան չրջապատուած է ամերիկեան խարիսխներու տէր երկիրներով եւ Պաշտպանութեան նախարարը վերջերս հարցազրոյցի մը համակցուցած է թէ ունին որոշ զօրավարներ որոնք անմիջապէս հարուածելու կողմնակից կ'ըլլան երբ ԱՄՆ-էն անմիջական սպառնալիք մը ըլլայ:

Մնաց որ տեսնելէ ետք թէ ինչպէ՛ս Ուսչինկթըն առանց որեւէ պատճառի հարուածեց Իրաքը, չատ բնական կը նկատուի որ Իրան փորձէ հիւլէական զէնք ունենալ: Երկրին ղեկավարները տրամաբանութենէն դիւրաւ հեռացող դէմքեր չեն. Խոմէյնիէն ի վեր ժողովուրդը արտակարգ զոհողութեան մղելու կարող մէկը չկայ անոնց մէջ. իսկ Իրաքի հետ պատերազմը Ս. Հիւսէյնի յարձակումով ծայր առած էր: Անկէ ի վեր Իրան որեւէ երկրէ աւելի յարձակողական տրամադրութիւն չէ յայտնած:

Միջազգային դէտեր կը հաստատեն թէ Իրաքի դէմ պատրաստ գտնուելու համար Իսրայէլ իր հողին ու ծովուն վրայ հրթիռներ հաստատած է, որոնք ծանր կրնան պատճառել Թեհրանի: ԱՄՆ իրենց նախագահական ընտրարշաւին լծուած ըլլալով եթէ Ա. Շարոն որոշած է գործնականի անցնիլ, պէտք է ընէ Սեպտեմբերէն Նոյեմբեր: Պատմութեան դասախօսը յիշելով 1982ի Լիբանանի ներխուժումին աղէտալի հետեւանքները, յոյս կը յայտնէ որ Իսրայէլի վարչապետը նոր-ման տարողութեամբ որոշումէ առաջ երկու անգամ կը մտածէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻԻՆ
ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Սան Ֆրանսիսքոյի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հովիւին, հոգաբարձութեան եւ «Գուլպենկեան-Զաքարեան-Վասպուրական» ազգային վարժարանի տնօրէնութեան կազմակերպութեամբ, Յուլիս 17-ին տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Տէր եւ Տիկին Հենրի եւ Ռիթա Խաչատուրեանի, այս վերջիններու բնակարանին մէջ: Խաչատուրեան ամրոցը վերջին տարիներուն չօշափելի զումարներ նուիրած է եկեղեցւոյ եւ դպրոցին, իսկ անցեալ տարի 400 հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած է դպրոցին: Մեծարանքի երեկոյթին խօսք առած է դպրոցին տնտեսական յանձնախումբին առենապետը՝ Ռոստոմ Ալթընթապեան, ի մէջ այլոց յայտարարելով որ բարերար ամրոցը անցեալ տարուան 400 հազար տոլարի նուիրատուութեան վրայ կ'աւելցնէ նաեւ 600 հազար տոլար, ընդհանուր գումարը հասցնելով մէկ միլիոն տոլարի: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են վարժարանին տնօրէնուհին՝ Օլիա Ենիգոմչեան, եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ Հրայր Շահինեան, հովիւը՝ Աւետիս Քհնյ. Թորոսեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Առաջնորդը յայտնած է թէ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան խնդրանքով, այսուհետեւ Հայ կեդրոնը պիտի կոչուի «Հենրի եւ Ռիթա Խաչատուրեան Հայ Կեդրոն»: Ապա, Մուշեղ Արք. կարդալէ ետք Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, «Կիլիկեան Ասպետ»ի շքանշանով պատուած է Հենրի Խաչատուրեանը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

*
**

ԳՐԱԿԱՆ - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ
ՁԵՌՆԱՐԿ

Պըրպէնքի Առաջնորդարանին մէջ, Օգոստոս 11ին, տեղի ունեցած է գրական-երաժշտական ձեռնարկ մը, նուիրուած Ատուածածնայ Վերափոխման տօնին: Բանախօսած է Խորէն Պալեան, պատմականը ընելով Ատուածածնայ նուիրուած հայկական շարականներուն եւ կատարելով անոնց գեղարուեստական արժեւորումը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Ծոլնան Արք. Տէրտէրեան:

*
**

ՁԱՇ՝ Ի ՆՊԱՍՏ
ՈՍԿՐԱԾՈՒԾԻ ՏՈՒՉՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Օգոստոս 6ին տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ Ոսկրածուծի տուչութեան հայկական կեդրոնին: Ներկայ եղած են 350 հոգի: Հարկ է նշել որ 2000 թուականի Դեկտեմբերէն ի վեր տարբեր չրջաններէ եկող աւելի քան ութ հազար Հայեր ստճանագրուած են ոսկրածուծի տուչութեան համար եւ կեդրոնը կը յուսայ մինչեւ 2004ի աւարտը 10 հազարի հասցնել արձանագրուողներուն թիւը: Մինչեւ այսօր 332 հիւանդներ, որոնք պէտք ունէին ոսկրածուծի, դիմած են այս կեդրոնին եւ նշեալ պարագաներէն 172ին յարմարող ոսկրածուծը հայթայթուած է, իսկ ոսկրածուծի չորս գործողութիւններ կատարուած են Լեհաստան, Լոս Անճըլըս, Իտալիա եւ Գերմանիա: Ճաշի ընթացքին պարգեւներ տրուած են այն անձերուն, որոնք մեծ դեր ունեցած են հաստատութեան աչխատանքներուն մէջ: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է չիսուն հազար տոլար:

*
**

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՂ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ
ՀՆԳՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» ազգային վարժարանին մէջ, Օգոստոս 23-27 տեղի ունեցած է հայերէն նիւթեր դասաւանդող ուսուցիչներու հնգօրեայ դասընթացքը, կազմակերպութեամբ Ազգային վարժարաններու խնամակալ մարմնին: Մասնակցած են 96 ուսուցիչներ: Հնգօրեայ ծրագրին մէջ ներառուած են հայեցի դաստիարակութեան, հայերէն լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան, մեթոտաբանութեան եւ հոգեբանական ու մանկավարժական դիտելիքներու առընչուող նիւթեր, որոնք ներկայացուած են մասնագէտ դասախօսներու կողմէ: Դասընթացքին նիւթական հովանաւորութիւնը ստանձնած է Հայ կրթական հիմնարկութիւնը, այս նպատակին յատկացնելով 15 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գրիգոր նախկին «պուտժուա» ըլլալով չէր գտնար: Ան կ'ըսէր թէ ինք ֆրանսացի ազնուական մըն է, Պոլսոյ մէջ գործած իր յայտնի «ֆապրիքան»: Ու կը հարցնէր.

- Ֆրանսերէն գիտէք, այնպէս չէ՞...

Ու կիները ամօթով կը պատասխանէին.

- Ա՛հ, ո՛չ, դժբախտաբար:

Հաղուագիւտ էր գտնել մէկը, որ խօսէր ֆրանսերէն: Ու Գրիգոր հպարտ էր իր ֆրանսերէնով: Անիկա ելը խօսէր Լիւնէն, Պորտ-Սէյտ, Մարսէյլէն, Նիսէն, Շամօնիքսէն, Պիարիցէն, Անդըսիէն, Լիլլէն ու տակաւին տասնեակ մը ֆրանսական քաղաքներէն: Ու գաղութները՝ Ալճերի, Թունուզ, Սահարա, Տաքար, Հընտկաչին, Մատակասքար: Ու մանաւանդ Փարիզի կեանքէն, Մօնմարթրէն, Սէնն Միչէլէն, Էթուալէն, Գոնգօրտէն, Շան Զէլիզէէն ու Կրան Պուլվառէն: Եւ տակաւին Պերլին, Վիեննա, Հռոմ, Նափոլի, Սիկիլիա, Սիրակուսա, Տարէնտօն, Պարի, Անգօնա, Վենետիկ, Փատուա, Միլանօ, Ֆիրենցէ, Թորինօ, Ճենուա, Փիզա, Զիւրիխ ու Ժընեւ: Ու Լիսապոն, Մատրիտ, Պարսելոնա, Վալանսիա, Սեւիլիա, Կրանատա, Պիլպաո, Սան Սեպասթիան, Պիարից, Պայոնն, Լուրտ, Պորտօ, Պրակա, Վարշավա, Պուտափեշթ, Պուքրէշ, Պելկրատ, Սոֆիա, Պուխարէսթ, Պրիւքսել, Անվերս, Ամսթերտամ, Ռոթերտամ: Մինչեւ Քրիստոնեիա: Ու Ասիա, Աֆրիկէ, Ովկիանիա... Հարաւային Ամերիկա, ասա՛ղ:

Այս ոսկեզօծ տասերը կիները դիւրաւ կը գեղահատներու նման կուլ կուտային: Գրիգոր չատ անգամ կը ժամադրուէր: Կը փափաքէին որ խօսի ան իր տեսածներէն, իր արկածներէն ու իր սէրերէն: Իրաքանչիւր կնկան առջեւ Գրիգոր խորին յուզումով կը խոստովանէր թէ չէ սիրած դեռ, չէ սիրած երբեք, չէ սիրած քնաւ եւ սակայն հիմակ...

- Այո՛, հիմակ, կը զգամ, կը սկսիմ ըզգալ սէրը... ձեր ներկայութեան:

Ու Գրիգոր չխայտառակուելու համար աչխարհագրութեան եւ պատմութեան ընդարձակ գիրքեր էր գնած: Այդ մասնագիտութիւնները ձեռք կը բերէր ինքնաչխատութիւնով՝ վստահ ըլլալով որ կրնայ այդ գիտութիւնները իրեն ծառայեցնել:

Կը նկարագրէր Փարիզը ու կ'ըսէր.

- Եթէ մահէն առաջ արքայութիւն մը կայ, ան ալ Փարիզի մէջ է: Ի՛նչ քաղաք, ի՛նչ քաղաք... Աչխարհը արեւին չուրջը դառնալէ առաջ՝ կը դառնայ Փարիզի չուրջը: Փարիզը արեգակն է, ամբողջ լոյս է: Իր սալայատակները ողողուած են լոյսով: Լոյսի ջրվէժներով, լոյսի գետերով ու հաղարաւոր աստղերով: Այդ լոյսի համբաներուն վրայէն գիշերը կը սուրան ինքնաչարժները: Անոնց մէջ գիւղար գրկած գոյդեր դէպի դրախտ կ'արշաւեն: Ամբողջ Փարիզը սիրահարներու ռոմանթիկ պարտէզն է: Զոյգերը կը գառնան, կը դառնա՞ն, կը դառնա՞ն մինչեւ արեւածագ: Քաղաքը գինովութեան ու հեչտութեան մէջ է միչտ: Ցաւիտենական հանդէս մը կայ այնտեղ: Մարդ ամէն օր ինքզինքը փետայացած կը կարծէ:

Հազիւ վեց ամիս անցած էր իր պաշտօնի բարձրացումէն ի վեր, երբ իրեն իմացուցած էին որ պետական բարձրաստիճան անձերու ճամբորդութեան ժամանակ ինք պիտի ըլլայ վակոնին չէֆը: Տնօրէնութիւնը այդ որոշումը տուած էր նկատի առնելով Գրիգորի սալոնական չարժուձեւերու ճկունութիւնն ու ընտանութիւնը մանաւանդ: Ու նաեւ նկատի առնելով որ Գրիգոր տիրացած էր լեզուին՝ խօսելով սպաներէն մատրիտեան գրական բարբառը նեղդաչնակ ձայնով ու սահունութեամբ: Եթէ չոգեկառքի ընկերութիւնը չանկարծ թատերախումբի մը վերածուէր հաւանաբար խաղացուելիք թատերգութեան գլխաւոր դերը չանձնէին Գրիգորին, քանի որ ան կը գլէր կ'անցնէր բոլոր մեծ ու պզտիկ պաշտօնեաները իր արտաքինով, գլուխով, իր ձեւերով ու ձայնով եւ իր բարձրադոյն կապիկութիւնով: Ինչ որ դերասան ծնած էր, երբեք մտքէն չէր անցուցած նետուիլ թատերական ասպարէզի: Պատճառը արուեստագէտի մը կատարելութիւնը չէր: Անհիմա դերասանները իրենց փառքին մէջ իսկ ողորմելի կը գտնէր: Անոնք մարդիկ էին, որ կը զբօսցնէին բարձր դասու պատկանող անձնաւորութիւնները: Ինչ կը նախընտրէր այդ բարձր դասու մարդոց չարքին մէջ ըլլալ: Իրեն համապատասխան էր առաջին կարգի օթեակը քան բարձրագոյն թատրոնի մը բեմը: Ան իրապաչտ վայելողը ըլլալ կը տեսնէր: Մեծագոյն արուեստը՝ կեանքը եւ մեծագոյն արուեստագէտը՝ ապրողը:

Գրիգոր անթերի խաղարկութիւնով կատարեց իր նոր պաշտօնը: Ան ընկերացաւ հանրապետութեան նախագահին, նախարարներու, երեսփոխաններու, օտար մեծ հիւրերու, միչտ գոհ թողլով ճամբորդողները: Գրիգոր ծանօթութիւններու մեծ գանձ մը չինած էր: Իրեն անունը տալու տեղ կ'ըսէին՝ «գեղեցիկ Ֆրանսացին»: Գրիգոր կ'ուրախանար ներքին ժպիտներով: Միանգամ ընդմիչտ իր բոլոր յարաբերութիւնները խզած էր Հայերու հետ: Անհանդիստ կ'ըլլար պարզապէս, երբ Հայ մը իր դէմը ելլէր ու սկսէր խօսիլ իր մայրենի լեզուով: Ծօսակցութիւնը կարճ կը կապէր ու կը հեռանար՝ մտքէն հայհոյելով որ դէչ հանդիպում մը ունեցած է: Ան նոյնիսկ կը բարկանար որ չոգենաւերը ամէն ամիս, խումբ խումբ Հայեր կը բերէին Պուէնոս Այրէս: Ապագայ անպատեհութիւններու առաջքը առնելու համար սուտ մը հնարեց ու սկսաւ գործածել զայն՝ ըսելով իր արժանթինցի բարեկամներուն.

- Փարիզի մէջ երիտասարդական խնդութիւններս տեսնելով հայրս գիս Պոլիս դրկեց ու մեծ ֆապրիքի մը տէր ըրաւ: Քանի մը տարի կեցայ Պոլիս ու սորվեցայ Թրքերէն, հայերէն, յունարէն, արաբերէն, պարսկերէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ռումանիերէն:

- Ի՛նչ կ'ըսէք, այդքան լեզո՞ւ կը խօսիք...

- Կը խօսիմ, կը գրեմ ու կը կարդամ... Շատ անգամ այստեղ կը հանդիպիմ Հայերու, Ճոյներու, Արաբներու ու քանի մը վայրկեան կը տեսնուիմ: Արեւելեան լեզուներու տեղեակ ըլլալով ամէնը կ'ուզեն հետս բարեկամանալ:

- Ու դեռ եւրոպական լեզուներ ալ կը խօսիք:

Օ՛, ո՛չ շատ: Մայրենի լեզուս՝ Ֆրանսերէնը, իտալերէնը եւ ահա սպաներէնը: Այսքան: Եթէ ժամանակ ունենայի կը փափաքէի սորվիլ նաեւ անգլերէն, դերմաներէն ու լատիներէն:

(Շար 109)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի ամուսնոյն՝ կի (Կարպիս) Մուսայեանի յիշատակին, Տիկին Շաքէ Մուսայեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» մի-օրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille

- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 եւրօ:

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն.

☎ 04. 91. 77. 84. 70

(Շար. Ա. էջէն)

ման հարկաւոր պայմանները ստեղծել եւ Քիւրտերը որպէս երկրին մեծագոյն փոքրամասնութիւնը Թորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ չունին: Քրտական օրինաթերթը այս լուրին հետ կը յայտնէ թէ Տաշիրցի քիւրտ դասալիք երիտասարդ մը Օգոստոս 18ին Երեւանի մէջ մահացած է ենթարկուած չարչարանքներէն:

ԳՐԻՖԻ (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) նախագահը դիմած է իշխանութիւններուն թելադրելով որ, ասկէ ետք հակահրէական արարքի մը որեւէ լուրի առթիւ, 48 ժամ սպասեն նախքան որեւէ հակազդեցութիւն առ ի խոհեմութիւն:

ՀԱԿԱՀՐԻԱԿԱՆ ՇԻՆՕՒ արարքները հարցեր դրած են իշխանութիւններուն առջեւ, Ֆրանսայի մէջ: Հա՞րկ է լռել թէ հապճեպ հակազդեցութիւններու դիմել, ինչպէս եղաւ վերջին երկու պատահարներուն (էմի. Ը. էմի.ի սպանութիւնը եւ ռաբ. Փոիէնքուրի հրդեհը): Այս դէպքերը պատճառ եղած են որ Ներքին նախարարը քննութիւն բանայ տարւոյն ընկերքէն ի վեր հակահրեայ եւ ցեղապաշտ նկատուած արարքներու վրայ: Երեւան եղած է որ դերեզմաններու 45 պղծումներու երեսունը քրիստոնեայ չիրմաներու կը վերաբերին, ուրիշ՝ հրէականի, եօթը՝ մահմեդականի: Պաշտամունքի վնասուած 46 վայրերու 18ը սինակոկներ եղած են, 17ը՝ եկեղեցիներ եւ 16ն ալ մզկիթներ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 8: Տօն Ծնընդեան Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու յԱնձեայք:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ֆրանք Փիլիկեաններին եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փիլիկեանին եւ զաւկին, Սօնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեանին, Եղբօվանեան եւ Օժէռ ընտանիքներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաններուն, իրենց զաւկին, թոռան եւ ազգականին, վաղամեռիկ՝ Լօրան-Գրիգոր Փիլիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու աշխատանք կը փնտռէ:
Հեռաձայնել Տիկին Աբրահամեանի՝
01 · 39 · 33 · 40 · 48

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos — Juillet
4 Vols Hebdos — Août
3 Vols Hebdos — Septembre
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ÉTÉ 2004

Pèlerinage à Tallard

A L'OCCASION
DU 1600e ANNIVERSAIRE
DE LA MORT DE SAINT GREGOIRE
sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne**
avec le concours
de l'**Association Cultuelle**
des Arméniens de Gap
et des Hautes Alpes

DIMANCHE
19 SEPTEMBRE à 10h30

La messe sera célébrée
par le **Révérend Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
et Vicaire du Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens
pour le Midi de la France
avec la participation
de la Chorale **Sahak-Mesrop**
sous la direction de
M. Khatchig YILMAZIAN

Renseignements et réservaitons :

— Cathédrale Apostolique Arménienne : Tél. 04 91 77 84 70;
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap : Tél. 04 92 51 71 80 / 04 92 51 00 87

Inscriptions S.V.P. avant le 11 septembre

Participation aux frais :
• Aller-retour seul : 20 Euros;
• Aller-retour avec repas : 40 Euros.

FRANCE-CULTURE
93.9

Mardi 7 septembre, 10h-11h
«La nouvelle fabrique de l'histoire»
(programme arménien).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 rue Pierre Picot - Métro Porte
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ
(կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
+ ՀԲԵՌ մինչեւ Պաֆալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, երգ, թատրոն, պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաֆսի Գարաճֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
Թիւերուն:

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrad à Bagneux
Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.
Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.
Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

ANNEE SCOLAIRE 2004 - 2005

PARENTS! ԾՆՈՂՆԵՐ

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS

L'Ecole bi-hebdomadaire Samuel-Moorat
sous l'égide de l'Association des Parents d'Elèves
et des Anciens Elèves
propose tous les mercredis et samedis
de 9h30 à 16h

cours de langue,
d'éveil à la culture et à l'identité arméniennes
DE LA MATERNELLE AU LYCEE

Travaux manuels — Danses et chants traditionnels — Théâtre — Informatique
Vaste aire de jeux

REPRISE DES COURS
mercredi 8 septembre à 9 heures 30

Inscriptions-Contact : Sur place les mercredis et samedis
Tél. : **01 45 34 94 04**
06 07 37 40 45

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.018 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.018

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԼԹԻԱ

ԲԵԼԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՋԱՐԴԸ

338 ՄԵՌԵԱԼ, 440 ՎԻՐԱՒՈՐ, ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ 250 ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ԵՒ ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ

Ոչ ոք կրնար երեւակայել որ Բեսլանի դպրոցին պրաւումը վերջ կրնայ դնել նման ահաւոր հաշուեկշիռով մը: Սեպտեմբեր 1-ն էր, արուած պաշտօնական թիւերը առաջին պահուն մեռելներ կը կոչէին: 338 մեռեալ, աւելի քան 440 վիրաւոր, 260 անհետացած եւ այս թիւերուն մէջ մեծ է երախաներու համեմատութիւնը: Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 3-ին է որ ռուսական ապահովութեան ուժերը յարձակման կ'անցնէին եւ ահաւոր ըմպանդի մը սկիզբն էր: Առաջին հարցումը պատասխան չունի: Կրեմլէն պնդած էր որ որեւէ յարձակում ծրագրուած չէ, ուրեմն ի՞նչ կը պատահէր: Ապահովութեան ուժերը կ'առարկէին որ պայթումները պատահած էին, պատանդները փորձած էին փախիլ եւ ապահովութեան ուժերը պարտադրաբար միջամտած էին: Հեռեանքը աննախընթաց ջարդ մըն էր, ինչ որ չէր զարմացներ անոնք որոնք ծանօթ են «Պուտին մեթոտ»ին: Պարզ է, որ ոչ ոք կրնար արդարացնել ահաբեկչական նման արարք մը որ չի ծառայեր չէչէնի դատին, բայց քիչ չեն նաեւ անոնք որոնք չեն կրնար արդարացնել ռուսական ուժերու յարձակումը, որ հարկ եղածին պէս կազմակերպուած չէ եւ սպանդը անխուսափելի կը դարձնէ: Առաջինը Լեհաստանի վարչապետն էր որ դատապարտեց և իր կրզուումը յայտնեց յարձակման համար: Ներքաշինչ ըսաւ այդ ուղղութեամբ, մինչ այս արարքը ոչ մէկուն չի ծառայեր Չէչէնիոյ դատին, այլեւ կը վատաբէ Պուտինի չէչէնեան քաղաքականութեան ճախողութիւնը:

Սպանդէն ետք պարզուած պատկերն ալ վրդովեցուցիչ էր: Բացայայտ անկազմակերպութիւն, օգնութիւններու չպատրաստ, չուարած ծնողքներ որոնք իրենց զաւակները կը փնտռեն: Եւ հարցումներ, հարցումներ, որոնք պատասխան չունին: Ինչո՞ւ մարզարանին տանիքը փլած է, ինչպէս ահաբեկիչները զէնքեր տեղաւորած էին ներսը եւ ե՞րբ, ինչպէս այդ ահաբեկիչները կրցած էին Օսէթիա մ'ըտնել, եւլն., եւլն.:

***

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 4ին, Պուտին կարճ այցելութիւն մը կատարեց Բեսլան, այցելեց հիւանդանոցը, բայց ոչ մէկ վրէժ արտայայտած է, պահելով իր պաղ վերաբերումը: Աւելի ուշ ելոյթ մըն ալ ունեցած է հեռատեսիլէն, ուր որոշ ինքնաքննադատութեան ոգիմած է: Կ'ըսէ նաեւ որ «ահաբեկիչները կը պարտուին»: «Ինչ որ պատահեցաւ, կ'ըսէ Պուտին, անմարդկային անհոմբնութեան մըն է: Ամբողջ Ռուսաստանին է որ ապարդիւ կարդացուեցաւ: Մեր գործը միջազգային ահաբեկչութեան հետ է Ռուսաստանի դէմ: Պարտինք չատ աւելի արդիւնաւէտ սիստեմ մը ստեղծել, պահանջել կարգապահութեան ուժերէն որ համապատասխան գործունէութեամբ վարուին սպառնալիքներու պարագային»: Պուտին, ամբողջ ելոյթին մէջ, Չէչէնիոյ խօսքը չէ ըրած, դատապարտած է «միջազգային ահաբեկչութիւնը»:

***

Մեռելները չատ լ վիճակի չեն առարկայօրէն արտայայտուելու: Օրինակներն ալ չեն պակսիր:

Սեպտեմբեր 2ին, մինչ հազարէ աւելի պատանդներու ճակատագիրը անորոշ է, ռուս երկու լրագրողներ, ծանօթ Չէչէնիոյ հարցին, կ'ուզեն Բեսլան երթալ: Անոնք Պոլիտկովսկայա, Նովայա Կազետայի աշխատակից, որ որոշ դէր խաղացած էր Մոսկուայի Դուբրովկա թատրոնին ըմբռնման ատեն, կը փորձէ տօքթ. Լ. Ռոշալի (միջնորդ՝ դպրոցին տագնապին համար) օգնական մտնել. չի յաջողիր: Երրորդ փորձէ մը եաք կը յաջողի Ռոստով գացող օգնական մը մտնել: Օգնականը չունի: Այն պահէն երբ տեսնեմ թէ անոնք ամբողջովին ապարդիւն են, Ադրբեջան առաջինը կ'ըլլայ ճաշուող: Անհրաժշտ է բանակցութիւնները շարունակել»: Ապա աւելցուցած է. «կ'ուզեմ յուսալ որ բանակցութիւնները արդիւնք կունենան. Ադրբեջանի հողերը կ'ազատագրուին ու հողային ամբողջականութիւնը կ'ապահովուի»:

Պատասխանելով «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութեան» անդամներուն հայ սպաներու բաքու երթալուն դէմ բողոքի ցոյցին ու այդ ցոյցին ընթացքին ձերբակալուածներու մասին հարցումին, Ի Ալիեւ ըսած է թէ նախագահը այդ մասին պատարանի վճիռը մեկնաբանելու իրաւասու չէ. բայց որպէս պարզ քաղաքացի, այն կարծիքը ունի թէ արձակուած վճիռը համապատասխան չէ դործուած յանցանքին: Այդ պատճառով, չի վաւերացներ պատիժները: Կը յուսայ որ վերաքննիչ ատեանը կրկին ձեռք կ'առնէ այդ թղթածրարը:

(Շար.-ը Դ. էջ)

«ՆԻՒ ՅՈՐՔ ԼԱՅՖ»Ի ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻՆ

Գալիֆորնիա գործող «Վարդգէս Եղիայեան» գրասենեակը, ծանօթ է որ դատի ղիմած է «Նիւ Եորք Լայֆ» ապահովագրական ընկերութեան դէմ, պահանջելու համար ցեղասպանութեան զոհ իր յաճախորդներուն չվճարուած մուրհակները: Գրասենեակը Յուլիս 30ին չհասած էր 20 միլիոն տոլարի հատուցումի դատը: Գրասենեակի պատասխանատուներէն Արման Պաղտոյեան երեւանի լրագրողներու միութեան մէջ Սեպտ. 2ին կազմակերպած ասուլիսին մանրամասն տեղեկութիւն փոխանցած է իրենց գործունէութեան մասին. ըստ է թէ 1915էն առաջ նոյն ընկերութեան կողմէ ապահովագրուածներու ժառանգորդները Սեպտ 1էն սկսեալ վեց ամիս ժամանակ ունին իրենց բաժին հատուցումը պահանջելու: Դիմումներուն պէտք է ընկերանան փաստաթուղթ ու նկար: Անոնք պիտի քննուին Գալիֆորնիոյ ապահովագրական բաժնին կողմէ կազմուած երեք հոգինոց յանձնաժողովին կողմէ, ապա հատուցումը կը կատարուի:

Ա. Պաղտոյեան յիշատած է թէ հարցը դրամատուներուն պահ տրուած գումարներուն չի վերաբերիր. պէտք չէ զայն նկատի առնել ցեղասպանութեան հատուցում: Պատմական նշանակութեան տէր քայլ մըն է, քանի որ 90 տարի եաք կը հանդիսանայ այնքան մեծ կորուստներու փոքր մէկ հատուցումը: Նախընթաց մըն է նաեւ ԱՄՆ-ու իրաւական պատմութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի 20 միլիոն տոլարին, ատոր 10,5 միլիոնը պէտք է վճարուի 2300 ժառանգորդներուն, 3 միլիոն կը յատկացուի բարեսիրական կազմակերպութիւններու. 333եակն հազար տոլար ԱՄՆ-ու երկու թեմի առաջնորդութիւններուն, նոյնքան Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներուն, Հայ Օգնութեան Միութեան, Հ.Բ.Ը.Մ.Ի.ին, Հայ կրթական հիմնարկին: Համաձայնագրով մը որոշուած է որ ատուած գումարները չդործածուին վարչական նպատակներու, հիմնադրամներ ստեղծելու. պէտք է չքաւորներու, որբերու ի նպաստ յատակ ծրագիրներու յատկացուին:

***

«ՎԱՐԴԳԷՍ ԵՂԻԱՅԵԱՆ» ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԴԱՏԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

«Վարդգէս Եղիայեան» գրասենեակը Օգոստոս 31ի հաղորդագրութեամբ կը տեղեկացնէ թէ Օգոստոս 31ին Լոս Անճըլըսի դաշնակցային տեսանին առջեւ դատ բացած է գերմանական երկու դրամատան դէմ. առաջինը «Տոյչէ պանք»ն է, երկրորդը՝ «Ալիանցը» որուն ներկայի յաջորդն է «Տրէզտներ պանք»ը:

«Տոյչէ պանք»ը Հիթլէրի գլխաւոր դրամատունն էր. դրամատուներու պատմաբան Մանֆրէտ Փոհլի կողմէ 1999ին հրապարակուած փաստաթուղթեր կը վկայեն թէ նոյն դրամատունը նիւթականը հայթայթած է Աուշվիցի կեդրոնացման ճամբարներու մեծ մասին:

Հինգ ընտանիքներ ներկայացած են որպէս ամբաստանող, յանուն այն Հայերուն որոնք ա) գումարներ աւանդ տուած են դրամատուներուն, բ) սպանուած են ցեղասպանութեան ընթացքին, գ) որոնց ժառանգորդները չեն ստացած պահ տրուած գումարներն ու տոկոսները:

Ամբաստանողները նաեւ կը պահանջեն տակ չունիմ: Այն պահէն երբ տեսնեմ թէ անոնք ամբողջովին ապարդիւն են, Ադրբեջան առաջինը կ'ըլլայ ճաշուող: Անհրաժշտ է բանակցութիւնները շարունակել»: Ապա աւելցուցած է. «կ'ուզեմ յուսալ որ բանակցութիւնները արդիւնք կունենան. Ադրբեջանի հողերը կ'ազատագրուին ու հողային ամբողջականութիւնը կ'ապահովուի»:

Պատասխանելով «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութեան» անդամներուն հայ սպաներու բաքու երթալուն դէմ բողոքի ցոյցին ու այդ ցոյցին ընթացքին ձերբակալուածներու մասին հարցումին, Ի Ալիեւ ըսած է թէ նախագահը այդ մասին պատարանի վճիռը մեկնաբանելու իրաւասու չէ. բայց որպէս պարզ քաղաքացի, այն կարծիքը ունի թէ արձակուած վճիռը համապատասխան չէ դործուած յանցանքին: Այդ պատճառով, չի վաւերացներ պատիժները: Կը յուսայ որ վերաքննիչ ատեանը կրկին ձեռք կ'առնէ այդ թղթածրարը:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐԸ ԴԱՏԻ ԿԸ ԴԻՄԵՆ

Մելգոնեանի նախկին սաները Գալիֆորնիոյ մէջ «Մելգոնեանի շրջանաւարտներ եւ բարեկամներ» կազմակերպութիւնը հիմնած են. ոչ չահամէտ այդ կազմակերպութիւնը իրաւաբանական պրասենեակի մը դիմած է, որպէսզի պաշտպանեն 78ամեայ կրթական հաստատութեան փակումին դէմ իրենց դատը:

Գալիֆորնիոյ կազմակերպութիւնը դրծակցութեան մէջ է Գունտատանի, Անթլիոյ, Գանատայի, Լիբանանի եւ այլ երկիրներու մէջ ցրուած մելգոնեացիներու, անոնց միութիւններուն հետ որոնք եւս նման դատերու պիտի դիմեն:

Կիպրական մամուլը դրած է թէ Կիպրոսի Սանուց Միութիւնը Ներկայացուցիչներու Ժողովին նախագահ Տ. Խրիստոֆիասին դիմած է, պահանջելով որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը յարգէ Խորհրդարանին Մարտի որոշումը որով կ'ըսուէր թէ Մելգոնեանը պէտք է որպէս միջնակարգ չարունակէ գործել, վարժարանին տարածքը հրուչակուած էր ազգային հարստութիւն եւ Հ.Բ.Ը.Մ.եան ներկայացուցիչ Կ. Անտէրսընին կոչ կ'ուղղէր բանակցելու տեղւոյն համայնքին ներկայացուցիչներուն, ծնողքներու եւ աշակերտներու հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԷՆԳՐԷՍ,

(Սեպտեմբեր 6)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԻ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտեմբեր 5ին պաշտօնական այցով մեկնած է Լեհաստան: Կառնոքի մէջ զինք դիմաւորած է նախագահ Ա. Կվանեւսկի ու առաջնորդած ծովափնեայ իր ամարանոցը: Ճաշկորդ օրը երկու նախագահները զրացած են Վարշաւա ուր տեղի կ'ունենային պաշտօնական հանդիպումները: Ռ. Քոչարեանին կ'ընկերանայ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան:

ՔԱՆԻ՞ ՏԻՐՈՋ ՊԷՏՔ Է ԾԱՌԱՅԷ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԱՆԴԻՐԸ

Վերամուտի օրեր են. սիրելի բոյն մը վերապահելու, գործունէութիւններու ամէնէն ազդայինը արձակուրդով ընդմիջուած կէտէն չարունակելու չըլլան: Աւանդաբար ուրախութիւն, աշխուժութիւն կ'ընկերանայ վերամուտին, որքան ալ դժուար ըլլայ արևէն, ծովէն, առուտուրէն՝ դասաժամերու, ստարտականութիւններու պարտադրանքէն ազատ օրերէ թաժանումը:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ, յատկապէս չափահասներու -ուսուցիչ, անօրէն, հոգաբարձու, թաղական- չըլլանակը վերջին տարիներուն որոշ ճմլուած մը կ'ապրի, վերամուտով քիչ մը եւս դպալի: Հայկական Սփիւռքին կրթական ցանցը յուրջ մարտահրաւէրներու դէմ յանդիման է քանի՛ տարիէ ի վեր ու սկսած է տեղի տալ ամէնէն ռազմավարական ճակատներուն վրայ: Բազմաթիւ ու բազմատեսակ պատճառներ ինչպէս՝ դէպի Արեւմուտք յարաճուն հոսքը, ընկերային անհաւասար բեւեռներու եւ անոնց հետ այլասերումներու, օտարումներու չէչտումը, պատասխանատու տարրերու անհետաքրքրութիւնը, անփութութիւն, մոլորումներ եւլն., միասնած ըլլան կը թուին դպրոցական հարցը ներկայի մեր օրակարգին գլխաւոր նիւթը դարձնելու համար: Միջին Արեւելքէն ամէն եկող, վերադարձող ահազանգ կը հնչեցնէ Լիբանանի նման սփիւռքեան միջնաբերդին դպրոցական ծանրածանր կացութեան մասին: Իրանը, Իրաքը, Սուրիան, Պոլիսը տարբեր չնոյթի հարցերով նոյն ահազանգին մեղմակի կամ ուժգնօրէն արձագանգողներ են:

Այս ենթախորքին վրայ եկաւ աւելնալու Կիպրոսի Մելգոնեանը փակելու լուրը: Կարծէք նոր փաստի պէտք ունէինք առածին ըսածը մարսելու, թէ դժբախտութիւնը առանձին չի գար: Եւ ոսկ որ չատ մը պատճառներով ամէնէն անընդունելին էր ան. աչակերտութիւն կար, դպրոցը մատակարարելու պիտոյք նախատեսուած էր հիմնադիրներուն կողմէ, ինչ կը վերաբերի ուսուցիչներու, Սփիւռքի ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերը պաշտօնավարած էին հոն եւ պատճառ չկար որ աւանդութիւնը չչարունակուի. այս բոլորը՝ բնականաբար, ուղիղ մօտեցումով ու առանց յետին նպատակներու, դժուար խոստովանելի հաշիւներու: Սակայն մօտ ութնամեայ վարժարանին պատասխանատու - մատակարար կազմակերպութիւնը -Հ.Բ.Ը.Մ.- վերջին տարիներուն Միջին Արեւելքի մէջ փակած վարժարաններու ցանկին որոշեց Մելգոնեանն ալ աւելցնել: Այդքան ալ դժուար չէր այդ նախաձեռնութիւնը. կը թուէր «դպրոց» յղացքին մէջ ուսումէն, հայեցի կրթութենէն, հայկական ապագայէն առաջ, կամ նոյնիսկ այդ բոլորին փոխարէն, կարեւոր տեսնել չէնքը, կալուածը, չահաւոր առեւտուրի մը համար անդառնալի «ապրանք»ը: Նախընտրութիւն որ «լարեզործական» թէ չահագործական» դիւրին բառախաղը կը պտըտցնէ դաղութէ-դաղութ, բերնէ-բերան:

Այնքան անհասանական էր այդ կարգի դպրոց մը փակելու որոշումը եւ այնքան ոչ համոզիչ՝ տրուած-չտրուած պատճառաբանութիւնը որ նիւթը բաւական ատմոսկ յարուցանեց հայկական չրջանակներու, հայ մամուլին մէջ: Անոր արձագանգները երկարաձգուեցան ամրան ամիսներուն ալ, հակառակ որ պատասխանատուները ոչ մէկ դժգոհութեան, առարկութեան, դիմումի, խնդրանքի ականջ կախելու տրամադրութիւն ցոյց տուած էին առաջին օրէն:

Ամրան այս նիւթով հրապարակամնեռուն երկուքը հայաստանեան մամուլէն են. «Իրաւունք» չաբաթաթերթէն ու «Առաւօտ» օրաթերթէն: Առաջինը Ցուլիսի «Հետաքննութիւն» յատկածէն (Ցուլիս 29-Օգոստոս 4), երկրորդը օրաթերթին Օգոստոս 5ի թիւէն:

«Իրաւունք»ը հոն նախորդ թիւէն չարունակած է ՀՀՇ-ի վարչութեան փոխնախագահ Արամ Մանուկեանի հետ հարցազրոյցը որուն նիւթ կ'ըլլայ Մելգոնեանը փակելու խնդիրը: Բաւական երկար արտայայտուելէ ետք կռուանիմոր վարժարանին մշակութային, հայապահպանումի տասնամեակներ կատարած դերին մասին, Հայաստանի նախորդ իշխանութեան այս ներկայացուցիչը քիչ մը զարմանալի, քիչ մըն ալ զուարճալի կերպով հարցը կը վերածէ երկրին ներկայի ղեկավարները քննադատելու ազդակի:

Առոր համար մեկնակէտ կ'առնէ Սփիւռքի գարաւոր վարժարանին վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեանին փակումը 90ական թուականներուն սկիզբը: Ապա կը յայտնէ մինչեւ այսօր չատ-չատերուս համար ամուր պահուած գաղտնիք մը. «Հայաստանի պետական ոչ իսմակարգը լծուեց վարժարանը չփակելու գործին»: Հասկնալի է որ խօսքը կը վերաբերի չրջանի մը երբ ՀՀՇ-ն իշխանութեան գլուխ էր ուստի «պետական ոչ իսմակարգ»էն պէտք է հասկնալ այն ինչ որ կ'անկնայ կըլլէ: Այդ համակարգին կը վերագրուի վենետիկ կատարուած այցեր, «Հայաստանի ուժերով աշակերտներ մատակարարելը, վազգէն Վեհափառի միջնորդութիւնը», նոյնիսկ կը յիշուի Լ. Տէր-Պետրոսեանի Պապին հետ մէկ հանդիպումը նոյն հարցով. այս բոլորը նպատակ են որ կրթօճախը աչակերտ ունենայ, տարածքները պահպանէ եւ չփակուի: Ինք ալ միջին արեւելեան երկիրներու մէջ անընդհատ քարոզչութիւն կը կատարէ եղեր ի նպաստ Վենետիկի վարժարանին ու աչակերտներ կ'երթան եղեր հոն ուսանելու: Իսկ իրենց իշխանութենէն ետք հայաստանեան որեւէ աչակցութիւն ցոյց չէ տրուեր ու դպրոցը փակուեր է:

Ա. Մանուկեան ըսածին մէջ ճշմարտութեան գլխաւոր բաժինը կը վերաբերի Հայաստանէն աչակերտներով վարժարանին կեանքը երկարաձգելու փորձին: Բայց ատիկա որքան դիտենք, վենետիկեան մեկնակէտով նախաձեռնութիւն էր որ առաջին օրէն դատապարտուած էր ձախողելու: Մուրատ Ռափայէլեանը որ չուրջ տասնամեակ մը ի վեր սխալ ու անփոյթ քաղաքականութիւններու կիրարկումով կորսնցուցած էր նախկին փայլը, աչակերտի հետ պիտճէի ալ դըժուարութեան յանգեցաւ: Այդ պայմաններով կրնա՞յ համոզիչ ըլլալ Հայաստանի նիւթական ծանօթ տուեալներով հռնկէ աչակերտով գարմանի պնդումը: Մեծամեծներու, «ճարպիկ առեւտրականներու զաւակներէն զատ ո՞վ կրնար վճարել եւրոպական դիւերօթիկի մը թոշակը: Մնաց որ նախամեծար է որ Մուրատ Ռափայէլեանի հայաստանցի աչակերտներու չրջանը գաղտնի մնայ, որպէսզի երես կարմրցընող միջադէպերու, հապճեպով Հայաստան վերադարձի սոխպոմի թղթածրարներ մնան իրենց գտնուած տեղերը:

Հասկնալի է որ դպրոցի մը փակումին նիւթը օգտագործելի առիթ նկատուի թէ՛ հայապահպանումի վաստակ մը ծանուցելու եւ թէ անով քաղաքական հակառակորդներ քննադատելու. բայց հաւաստի ըլլալու համար պայման է որ պնդումները ճիշդ ու արդար տուեալներու վրայ հիմնուած ըլլան: Ինչ կը վերաբերի Մելգոնեանին, Ա. Մանուկեան ծանօթ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք -կալուածին վաճառքի չահաբեր հեռանկարը, աչակերտութեան թիւի նուազում, Միջին Արեւելքի կացութիւն-, մեղադրական մըն ալ կ'ուղղէ Եկեղեցիին ու կուսակցութիւններուն. առաջինը «իր գործը չի անում», երկրորդները «զբաղուած են պոռոտախօսութեամբ եւ ոչնչով չեն օգնում կրթամշակութային հիմնարկների գոյատեւմանը»: Ըսուածը վաստահաբար իրականութեան կարեւոր բաժին ունի, բայց երբ հայաստանեան իրականութիւնն ալ չատ տարբեր պատկեր չի տար ու մեղադրողը այդ «նմանութեան» դերակատար եղած դէմք է, պատեհապաշտականը տեղ չի ձգեր այլ բան նշմարելու:

Հետաքրքրականը Մելգոնեանի մէջ տրուած աշխատավարձքերուն մասին տեղեկութիւնն է զոր ունի Ա. Մանուկեան. կ'ըսէ թէ վարժարանը մեծամեծ ծախքեր ունի, քանի որ «Տնօրէնը օրինակ, ամսական ստանում է 12 հազար տոլար, փոխտնօրէնը 8 հազար տոլար»:

Հայաստանեան երկրորդ թերթին՝ «Առաւօտ»ի մէջ Մելգոնեանի նիւթը տրուած է հակադիր բեւեռէն: Մելանիա Բարսեղեան խօսակից ունի Մելգոնեանի չրջանաւարտ Փանոս Թիթիզեանը: Ան չի բաժներ մելգոնեանցի բազմութիւններուն ընդվզումը. փակումը իրեն համար ոչ մէկ հարց կը ներկայացնէ, քանի որ Մելգոնեանը ամէն բանով Հ.Բ.Ը.Մ.ին տրուած է. ան այդ հողին ալ, դրամագլուխին ալ տէրն է, պարտաւորութիւնը ունի բարերարներու կտակին համաձայն տնօրինելու եւ նպատակին ծառայեցնելու: Ըսածին մէջ նորութիւն չկայ. կը կրկնէ փակելու ջրաղացին ջուր լեցնողներու թեզը: Այդքան մեծ պիտճէով Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ հայապահպանումի աւելի լաւ գործ կը տարուի, եւլն.: Կայ նաեւ Հայաստանը պահելու համար ամէն բան ընելու պարտաւորութեան յանկերգը: Ցետոյ, կարծես անդրադառնալով որ յայտնուած տեսակէտները մեծ ծանրութիւն չեն ներկայացներ, կը փակէ Հ.Բ.Ը.Մ.ական փառաբանութեամբ: Ինք անոր ղեկավարութեան անդամ եղած է ու կը վկայէ որ վաստհելի հաստատութիւն է, որուն հարիւրէ աւելի կտակ պահ տրուած է: «Անչափ մեծ գործեր է արել եւ Հայաստանում եւ Սփիւռքում. բար մը վերցնես՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ը կայ. ապաքաղաքական, վերանձնային կազմակերպութիւն է»:

Արձակուրդի օրերու Մելգոնեանի նիւթով էջերուն երրորդը ԱՄՆ-ու «Նոր Օր»ին (Օգոստոս 21) մէջ լոյս տեսած է. հոն Հայկ Նազարեան Մելգոնեանի հարցով կ'անդրադառնայ Ռոմկավար Ազատական Կուսակցութեան (ՌԱԿ) քոնած դիրքին որպէս Հ.Բ.Ը.Մ.ի «աւանդական բարեկամ եւ գործակից»: Առաջին

ԶՈՅԳ ՍԷՐԵՐՈՒՄ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Իմ՛նչ սէր, իմ՛նչ սիրոյ մասին խօսք կընայ ըլլալ՝ յոգնած, մաշած սիրտի մը համար, որ ուխտունի տեմին հասած մարդու մը կը պատկանի:

Սիրած եմ Լիբանանը նախ այն բնական ու պարզ պատճառով որ հո՛ն ծնած եմ: Ապա, անոր համար որ ինծի պէս հարիւր հազարաւորներ եւս հոն ծնան ու հասակ առին: Լիբանանցի ըլլալու կողքին, եւ աւելի, անոնք Հա՛յ եղան: Հայ ըլլալու կողքին եւ աւելի՝ անոնք հայութիւն չամբեցին Սփիւռքին: Հայաստանէն դուրս՝ Հայաստա՛ն մը եղաւ ան, Սուրիոյ հետ կողք կողքի, երկրորդ հայրենիքը համայն սփիւռքահայութեան: Եւ հակառակ իր այսօրուան հայութեան թիւը մէկ քառորդի իջած ըլլալուն, ան տակաւին կը չարունակէ մնալ Սփիւռքի հայկականութեան գլխաւոր դարբնոցը: Ճիշդ է թէ Ամերիկայի արտածած համաչարհայնացումի յորձանքները հոն ալ հասնելով խաթարեր են հայկականութեան որակը, խառն ամուսնութիւններու եւ օտարացումի չարժումին թափ տալով, տակաւին թուական համեմատութիւնները պահելով, լիբանահայութիւնը տակաւին կը պահէ հայկականութեան որակի բարձրադոյն նիշը, իր բազմատեսակ դպրոցներու եւ եկեղեցիներու ցանցով, իր Կիլիկեան Աթոռով, մամուլի զանազան օրկաններով, արտադրած գրականութեամբ եւ ազգային ու մշակութային ձեռնարկներով: Իսկ եթէ նկատի առնենք որ ամբողջ Սփիւռքի տարածքին թերթերու խմբագիրներ, հրատարակիչներ, գրողներ, արուեստի ու մշակոյթի այլազան գործիչներ, կուսակցական ու միութենական ղեկավարներ ու եկեղեցականներ մեծ մասամբ նախկին լիբանահայեր են, հասատած կ'ըլլանք վերեւ արտայայտուած միտքը, թէ լիբանահայութիւնն է եղած Սփիւռքին հայութիւն հայթայթող գլխաւոր աղբիւրը:

Բայց...

Հին յիշատակներով տարուած, ծնըն-դավայրս եւ հարազատներ տեսնելու բնական փափաքէն մղուած՝ վերջերս կնոջս հետ Լիբանան այցելեցի:

Երանի՛ այցելած չըլլայի...:

Ձեր պատանեկութեան օրե՛րուն վաստահաբար սիրած էք աղջիկ մը, որուն նայուածքն ու քալուածքը դերեր էին ձեզ, որուն մէկ համբոյրը ցանկալի երազ մը թուեր էր, բայց որուն 30-40 տարի յետոյ անակնկալ կերպով հանդիպելով, փոխանակ նոյն այդ խռովքը ապրելու, զգացեր էիք խորտակումը ձեր յիշատակներուն եւ մտածե՛ր էիք՝

- Երանի՛ տեսած չըլլայի...:

Ու ձեր յիշողութեան մէջ մնար նախկին գեղանի աղջիկը, փոխանակ այսօրուան աւերակներուն:

Ահա այդ զգացումն է որ ունեցայ ես եւ զղջումը փոթորկեց հոգիս ու պղտըցնց տրամադրութիւնս, Լիբանան այցելելով:

Ինչո՞ւ այդպէս ըլլար սակայն. Լիբանանը երազներուս աղջկան պէս ծերացեր ու տգեղացե՞ր էր: Ո՛չ անշուշտ. Լիբանանը նոյնն էր. նոյն ծովահայեաց վեհանիստ լեռները կ'իշխէին անոր բուսաւէտ հովիտներուն, բերրի դաշտերուն եւ գեղատիպ ծովափին վրայ: Զայն եզերող ծովը նոյն Միջերկրականն է, որ Լիբանանի վերապահած է իր ամէնէն հրապուրիչ կապոյտ ափերը:

Այդ ափե՛րը...

Այդ ափերը որոնք իմ մանկութեանս օրերուն տեսակաւոր ճոխերով ու ոստրէներով կը խայտային, այսօր կեղտով ծածկուած են: Ոստրէներու մեծ ու պզտիկ կճեպներուն փոխարէն ապակիի ու փլաստիքի գոյնզգոյն կտորներ ծածկած են զանոնք:

Բայց կեցէ՛ք. անոնց քովն ի վեր կառուցուեր է նաեւ ամենագեղեցիկ լողարանները՝ փլաժները: Խնդրե՛մ, վճարեցէք 10-20 տոլար եւ մտէք վայելելու այդ փլաժներուն լիւքսը՝ մաքուր աւազին վրայ փռուած անկողիններն ու հովանոցները, գեղեցիկ սրունքներու եւ բազուկներու առատ ցուցադրութիւն, եւլն. եւ եթէ քանի մը տասնեակ տոլար եւս կ'ուզէք ծախսել՝ վայելեցէք լիբանանեան համեղ օղին կամ գարեջուրը նոյնքան համեղ աղանդերով մը:

Բայց այս ամէնը՝ այդ աղտոտ միջավայրը ծովին մէջ: Եւ այդ միջավայրը որքան աղտոտ ըլլայ, այնքան աւելի աչքառու եւ վնասատելի կ'ըլլայ ձեր վայելած փլաժին մաքրութիւնը: Ուրեմն, ինչո՞ւ մաքուր պահել ծովափը: Ինչո՞ւ դիւրացնել որ տոլար սպառող յաճախորդները փորձուին ազատ ծովափը վայելել: Հաճոյքը վայելքով կը ստացուի: Անվճար ծովափ գոյութիւն չունի չքաւոր ժողովուրդին համար: Վճարողին համար ծովեզերեայ շաղէներ ալ կան, վարձու կամ ծախու: Վարձեցէք կամ գնեցէք զոնեցմէ մէկը եւ վայելեցէք ծովը որքան ուզէք: Անշուշտ ատիկա իր տարեկան տուրքն ալ ունի, որ մաքրութեան ու պահպանութեան ծախքերուն հետ քանի մը հազար տոլարի կը հասնի: Իսկ եթէ ծո-

ւած է հակադիր բեւեռէն: Մելանիա Բարսեղեան խօսակից ունի Մելգոնեանի չրջանաւարտ Փանոս Թիթիզեանը: Ան չի բաժներ մելգոնեանցի բազմութիւններուն ընդվզումը. փակումը իրեն համար ոչ մէկ հարց կը ներկայացնէ, քանի որ Մելգոնեանը ամէն բանով Հ.Բ.Ը.Մ.ին տրուած է. ան այդ հողին ալ, դրամագլուխին ալ տէրն է, պարտաւորութիւնը ունի բարերարներու կտակին համաձայն տնօրինելու եւ նպատակին ծառայեցնելու: Ըսածին մէջ նորութիւն չկայ. կը կրկնէ փակելու ջրաղացին ջուր լեցնողներու թեզը: Այդքան մեծ պիտճէով Հայաստանի ու Սփիւռքի մէջ հայապահպանումի աւելի լաւ գործ կը տարուի, եւլն.: Կայ նաեւ Հայաստանը պահելու համար ամէն բան ընելու պարտաւորութեան յանկերգը: Ցետոյ, կարծես անդրադառնալով որ յայտնուած տեսակէտները մեծ ծանրութիւն չեն ներկայացներ, կը փակէ Հ.Բ.Ը.Մ.ական փառաբանութեամբ: Ինք անոր ղեկավարութեան անդամ եղած է ու կը վկայէ որ վաստհելի հաստատութիւն է, որուն հարիւրէ աւելի կտակ պահ տրուած է: «Անչափ մեծ գործեր է արել եւ Հայաստանում եւ Սփիւռքում. բար մը վերցնես՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ը կայ. ապաքաղաքական, վերանձնային կազմակերպութիւն է»:

Արձակուրդի օրե՛րու Մելգոնեանի նիւթով էջերուն երրորդը ԱՄՆ-ու «Նոր Օր»ին (Օգոստոս 21) մէջ լոյս տեսած է. հոն Հայկ Նազարեան Մելգոնեանի հարցով կ'անդրադառնայ Ռոմկավար Ազատական Կուսակցութեան (ՌԱԿ) քոնած դիրքին որպէս Հ.Բ.Ը.Մ.ի «աւանդական բարեկամ եւ գործակից»: Առաջին

տուղէն ըսուածը այն է որ դպրոցին փակումի որոշումին դէմ ընդվզումը համայնքային տարողութիւն առած էր երբ ՌԱԿ-ի ղեկավարութիւնը որոշեց այդ մասին իր թերթերուն մէջ գրութիւն չհրատարակել:

Ցօդուածագիրը այդ որոշումը կը հիմնէ ՌԱԿ - Հ.Բ.Ը.Մ. կապերուն. կ'ըսէ թէ այդ կուսակցութեան գանազան թերթերը որոշ նպաստ ստացած են Հ.Բ.Ը.Մ.էն, յետոյ երկու կազմակերպութեան մէջ ալ յաճախ նոյն ղեկավարները կը գործէին. ասոնցմէ զատ Հ.Բ.Ը.Մ.ական մտաւորական խաւը ընդհանրապէս բաղկացած էր եւ է ռամկավարներէ: Գրութեան չարունակութիւնը կրկնելով քանիցս ըսուած պարագաներ, կ'եզրակացնէ թէ Հ.Բ.Ը.Մ.ը պէտք է վերատեսութեան ենթարկէ դպրոցը փակելու որոշումը ու կը մաղթէ որ գոնուի առոր հարկաւոր ողջմտութիւնը, իրատեսութիւնը, քաջութիւնը:

Իսկապէս համազգային բնոյթ առած Մելգոնեանի փակումի հարցը. հոգ չէ թէ ոչ միշտ ազգային իսկական մտահոգութեամբ: Քիչ մարզեր կան որոնց մէջ համազգային որակումը այսքան լայն տարողութիւն կը ստանայ, կիպրոսէն ճամբայ ելլելով անցնելու համար Հայաստանի իշխանութիւն - ընդդիմութիւն հակամարտութենէն, Հ.Բ.Ը.Մ.ական փառաւորումի առիթը չփախցնելու փութկոտութենէն ու ՌԱԿ-ի գրաքննութեան տուեալներէն: Ու ասոր բոլորը վասն դպրոցասիրութեան, մշակութասիրութեան, ազգապահպանման, եւլն. եւլն.:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱԵԱՆ

վէն չէք սխալուիր, կամ չունիք այդ շահերէն մէկը, նեռային ամարանոցնէրին մէկուն մէջ տո՞ւն ալ չունիք: Ւհ, այն առեն դուք, գիտէք· տատապեցէք 35-40 աստիճան կիզիչ արեւուն տակ, փոշիի ու քրտինքի մէջ լողալով, եւ երբ տուն հասնիք պատրաստ եղէք հինգ, հօթը կամ տասը յարկ բարձրանալ ոտքով, քանի որ վերեւին պիտի լսէք պատերազմի տարիներուն յանկերգը· —

Մաֆի քահրապա···:

Ելեկտրականութիւն չկայ···:

Հապա՛, խեղճ կառավարութիւնը, ինչպէս ելեկտրականութիւն հայթայթէ ամբողջ երկրին օրական 24 ժամ: Ամբողջ Լիբանանի ժողովուրդին համար, որ··· Մոնրէալի ժողովուրդին չափ է գրեթէ:

Բայց մի յուսահատիք, եթէ ելեկտրականութիւն չկայ, փա՛ռք Աստուծոյ, իշխիրաբը կայ: Ամբողջ 50-60 տոլարով կարելի է իշխիրաբի արձանագրուիլ, եւ երբ ելեկտրականութիւնը խզուի, կայ իշխիրաբի հայթայթած ելեկտրականութիւնը: Ա՛ս մի հարցնէքդիմ ի՞նչ է իշխիրաբը: Պետութեան թերացումը ծածկող, դերը վտիտ խարիսխ, ելեկտրականութիւն հայթայթող ձեռնարկութիւն է: Ուրեմն, հիմա կը հասկնաք թէ ինչո՛ւ կը խզուի ելեկտրականութիւնը: Ի վերջոյ, իշխիրաբն ալ պէտք է աշխատի· մարդիկ հսկայ դրամագլուխներ դրած են այդ գործին, ի՛նչ խօսք, անշուշտ ժողովուրդին բարօրութեան համար···: Եթէ սուղ կը թուի իշխիրաբը, խնդրեմ, կրնաք սեփական ժեներաթէօրով լուծել ելեկտրականութեան հարցն ալ, ինչպէս փլաժի եւ լեռնային ամարանոցի հարցերը:

***

Այս բոլոր միջոցներն ու հաճոյքները ունէի տրամադրութեանս տակ: Շրջան մը տակացի ալ այդ հաճոյքներու պատճառած··· ցաւին եւ ընդվզումին, մտածելով թէ որո՛ւ համար էին անոնք: Պարզ էր որ մենաշնորհեալ դասակարգ մը միայն կրնար վայելել զանոնք: Իսկ ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը Աստուծոյ պարգեւած ծովէն ալ վայելելու կարելիութիւնը չունէր՝ ալ ի՛նչ շալէ, ինչ ամարանոց:

Մինդավայրս եւ հարազատներ տեսած ըլլալու դժունակութիւնը տասնեակ մը օրեր միս դինովութեան մէջ պահելէ յետոյ, տիրող կացութիւնը ինծի անտանելի թուելով, մտածեցի լիբանանեան կեցութիւնս կարճ կապել ու Հայաստան փախչիլ: Չէ՞ որ ամիս մը մնալէ յետոյ արդէն այդ էր մեր ծրագիրը: Բայց մտածեցի, կեանքի պայմանները հոն աւելի լաւ չեն քան լիբանանեանները: Անձրեւէն փախեալ կարկուտի կրնանք բռնուիլ: Սակայն, ըսողներ պիտի ըլլան որ Հայաստանը հարազատ հայրենիք է, հետեւաբար կեանքային մանրուքները պէտք չէ խանգարեն մեր հայրենասիրութիւնը:

Ճի՛շդ է: Սակայն նոյնքան ճիշդ է որ այդ մանրուքներէն կազմուած են կեանքը, ժողովուրդին առօրեան: Հայրենիքի անկախութիւնը կերտելու չէ որ կ'երթանք, այլ վայելելու հայրենիքը, որ իր անկախութիւնը կերտած է արդէն 13 տարիէ ի վեր, թէեւ այդ անկախութիւնը արիւնով ու քրտինքով կերտուած չէ: Մորհ. Միւթեան փլուզումին նուէրն է: Դիւրին ձեռք ձգուած, ինքնեկ անկախութիւն է: Ասո՞ր համար է արդեօք, որ արժէքը չենք գիտեր: Արիւնով ու յամառ պայքարով ձեռք ձգուած անկախութիւնը զարաբաղեան է, բայց ատիկա մեր նիւթին մաս չի կազմեր:

Ծանօթ է, որ Հայաստանի կենցաղային պայմանները աւելի լաւ չեն, քան Լիբանանեանները· սակայն ի՞նչ են զայն կառավարող իշխանաւորներու բարոյական մակարդակը, ազգին ու հայրենիքին ծառայելու կամքը:

Այս զառն խորհրդածութիւններէն յետոյ խորհեցայ թէ ճի՞շդ կ'ընէի երթալով Հայաստան, վայելելու համար Ամերիճոր այլազան չռայլութիւնները, երեւանեան զեղակերտ պանդոկներն ու գազինոները, միաժամանակ ականատես ըլլալով մենաշնորհեալ դասակարգի մը չուայտ կենցաղին քոմն ի վեր ժողովրդային զանգուածներու թշուառութեան, տառապանքին ու ընդվզումին, զոր լսող չկայ:

Օ՛, ո՛չ, Լիբանանի զառն յուսախաբութենէն յետոյ, սիրտս ի վիճակի չէր հարազատ հայրենիքիս պատճառելիք աւելի զառն յուսախաբութիւնը եւ անզօր զայրոյթը կրելու:

Եւ այսպէ՛ս, զոյգ սէրերուս խորտակման ցաւը սրտիս մէջ տուն վերադարձայ անհայրենիք որբի մը բարոյալքուած հոգեվիճակով:

Բայց յոյս մը մխիթարեց բարոյալքումս:

Չէ՞ որ իշխանութիւններն ու իշխանաւորները գնայուն են:

Կը հետեւի, ուրեմն, որ հայրենիքները մնայուն են:

Բայց իրա՞ւ է· կրնա՞նք վստահ ըլլալ այդ իրականութեան մասին:

Հ. Ն.

Մոնրէալ

Livres reçus

LES CHEVAUX D'ANAIS
Poèmes

Illustration de **Béatrice Bulteau**

PENNY ATMADJIAN

Collection «Destin du Monde»
Les Dossiers d'Aquitaine
Bordeaux 2004

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԴԷՄ ՊԱՏՈՒԱՍՏ ՄԸ

Բրիտանիոյ մէջ ուսումնասիրութեան նիւթ է թմրամոլութեան դէմ արմատական պատուաստի ծրագիր մը: Պարզ նետարկումով մը քժիշկները երախաները պիտի պաշտպանեն յետագային ծխամոլ կամ թմրամոլ ըլլալու հեռանկարին դէմ: Ծրագիրը կարելի պիտի ըլլայ համաչխարհային չափով կիրարկել, ինչպէս հարսանեաց, խոյլականջի, կարմրուկի պարագաներուն: Պատուաստի չհաւուկը տակաւին պատրաստութեան փուլին է, դեղագործական բազմաթիւ հաստատութիւններ կ'աշխատին անոնց վրայ ու կը կարծուի որ 2 տարիէն կարելի կ'ըլլայ հրապարակ հանել վերջնական պատասխանը:

Ուզեղի, թմրեցուցիչներու եւ մոլութեան մասնագէտներու խորհուրդը որ կազմուած է քանի մը ամիս առաջ, պատասխի համազգային ծրագիր մը պատրաստած է արդէն: Անոր տեղեկագիրը պիտի հրապարակուի յառաջիկայ Մարտին ու թմրամոլութեան դէմ պատուաստը ջերմօրէն պիտի յանձնարարուի: Մասնագէտներէն մէկը կ'ըսէ թէ պիտի պատուաստուին նորածինները, ինչպէս կ'ընէինք օրինակ հարսանեաց պարագային: Թմրեցուցիչներու եւ ծխախոտին ընկերութեան պատճառած վնասը չատ աւելի մեծ է, քան որեւէ հիւանդութեան· ամէն տարի այդ երկուքը կարեւոր համեմատութեամբ կանխահաս մահերու պատճառ կ'ըլլան: Իսկ կառավարութեան վիճակագրութիւններուն համաձայն թմրամոլութիւնը ամէն տարի մօտ 18 միլիառ ելբօ կ'արժէ բրիտանական ընկերութեան· տարի մէջ նկատի առնուած են չարագործութիւնները, առողջական հարցերը որոնք մեկնակէտ ունին թմրեցուցիչի գործածութիւնը: Ուստի անյետաձգելի կը նկատուի պատուաստին կիրարկումը:

Գիտնականներու ուրիշ խումբ մըն ալ կ'ուսումնասիրէ թմրեցուցիչներու, յատկապէս դոզային մարդկային մարմնին վրայի ազդեցութիւնը չէզոքացնելիք մանրէ մը: Ան վնասակար չէ մարդկային մարմնին համար, փրոթէիններ կ'արտադրէ որոնք դոզային ազդեցութիւնը նուազեցնելու, կամ չէզոքացնելու յատկութիւնը ունին: Մուկերու վրայ կատարուած փորձեր յուսադրիչ արդիւնքներ տուած են:

Գիտնականները կ'ակնկալեն որ մարդոց վրայ այդ մանրէն թմրեցուցիչի պահանջը անզօրացնէ: Կը նախատեսեն այս մէկն ալ երկու տարիէն չուկայ հանել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

Շ. Ազնաւուր նախագահած է Շանսոփրէ-Լոշի «Գիրքերու անտառ»ի 9-րդ հաւաքոյթին եւ այդ առթիւ Արուեստի և գրականութեան կարգի հրամանատարի աստիճանը չնորհուած է կազմակերպիչ՝ Կոնզաք Սէն-Պրիի: Նախապէս ալ 200 օրինակներ մակագրած է իր վերջին հատորէն (Լը Թան տէ դ'Աման), աւելի կանուխ ալ 500 ուրիշ օրինակներ ձեռքէ ձեռք խըլուած են Արժըլէս-սիւր-Մէրի «Լէ Մէտիթերանէէն» փառատօնին: Անկէ եւս, բացումը կատարած է Շառլ Թրէնէ հրապարակին: Ազնաւուր բեմ կը բարձրանայ կիրկին Սեպտեմբեր 8էն, ապա դաւառ կ'անցնի: Շատ աւելի չհաղորդուած է ապագայով քան անցեալով եւ նորավէպերու հատոր մը կը պատրաստէ: Երգեր ալ գրած է կիներու վերապահուած եւ երաժըշտական թատերգութեան մը վրայ կ'աշխատի: Ցետագային կ'ուզէ բեմ բարձրանալ փոքր պահներու մէջ, երաժըշտական փոքր խումբերու հետ, երգերով որոնք հանրութեան թերեւս ծանօթ չեն:

Ասկէ անկէ

ՔԷՈՓՍԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Եգիպտական հնութիւններու պահակը արգելք հանդիսացած է որ երկու ֆրանսացի հնախոյզներ պեղումներ կատարեն Քէոփսի բուրգին մէջ· իրեն համար անոնց համոզումը թէ գիւտ մը ըրած են եւ գայն կեղրոնացուցած, բանդագուշանք է և կարելի չէ բուրգերը պեղել պարզ հնթադրութեան մը առթիւ: Պահակը կ'ըսէ թէ նման հնթադրութիւններ չատ տեսած է եւ իրենց կը մնայ պաշտպանել բուրգերը: Ֆրանսացիները կը խորհին որ կեղրոնացուցած են անծանօթ վայր մը, որ կրնայ Քէոփսի բուն մեռելատեղեակն ըլլալ (2560-2532 ն.Ք.): Ժիլ Տորմիոնի եւ Ժան-Իվ Վերտ'հիւրթի գիրքը՝ «Քէոփս, գաղտնի սենեակը», լոյս կը տեսնէ օրերս:

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

·Վաճիներէ՞ն ալ··· բայց ի՞նչ բանի համար···

·Վիրպիլիա կարգալու համար: Շատ կը սիրեմ այդ բանաստեղծը:

Իր խօսած սուտերէն վերջ զարմեալ խուսափելու հայերէն, ամէն անպատեհութիւններու առաջքը առնելու համար:

Տարին քանի մը անգամ կը թղթակցէր իր մօրը հետ: Ստացած նամակները կարդալէն վերջ անմիջապէս ը՛ոչնչացնէր, որպէսզի որեւէ վտանգաթուղթ չգտնուի իր վրայ իր հայութիւնը հաստատող: Մ'իշտ հակառակ պարագան մտածելով, սուտ մը եւս հնարեց: Եթէ օր մը կասկածէին իր մասին, կրնար ըսել թէ իր հայրը Ֆրանսացի է եւ սակայն ամուսնացած է հայուհիի մը հետ: Երբեք Պոլիս իր ծնողքին գրած չղրկեց, հակառակ որ իր զաւակը կը մեծնար իր օրը գոհողութիւններով եւ հակառակ որ լաւ գիտէր իրենց նիւթական անկեալ կացութիւնը: Իր նամակներուն մէջ սակայն կը պահանջէր որ պըզտիկը Ֆրանսերէնն խօսելու վարժեցնեն: Մտադիր էր իր որդին Ֆրանսական վարժարան մը դնել, որպէսզի տիրանայ Ֆրանսերէնի ու օր մը կարենայ իր քով գալ իբր ոչ Հայ: Իր այս մտահոգութիւններուն մէջ նամակ մը առացաւ, որով տեղեկացաւ իր պղտիկին մահը: Ա՛լ ամէն նամակագրութիւն խզեց իր ծնողքին հետ: Բարեկեցիկ ապառնայի ընտանիքի մը աղջկան հետ ամուսնացաւ ու քանի մը տարի վերջ Կրէկօրի Վիքլը, զանազան կողմնակցութիւններով, կրցաւ կայսրանապետ մը ըլլալ: Ունեցաւ երկու զաւակներ ու երեք չորս սիրուհիներ, իբր գեղեցիկ տղամարդ:

Պուէնոս Այրէսեան կեանքի հոսանքին մէջ նետուած էր Գրիդոր, մոռցած իր ետեւը ձգած բոլոր վայրերը, դէմքերը: Այն տարիներու ընթացքին նոյնիսկ հայերէնը մոռցաւ:

Համբաւեանններու այս ճիւղը մտաւ սպանական պարտէզի մէջ:

Գրիդոր գտած էր ինքզինքը, բայց ընդմիշտ կորսուած իր ցեղին համար:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն, կորնցնելով իր աղջիկը ու զըրկըլլալով իր տղուն՝ Գրիգորի ներկայութենէն, բոլորովին այլափոխուեցաւ:

Այն կորանցուց իր բարոյական ուժերը եւ կայծակնահար ծառի մը պէս խոնարհեց իր գլուխը բախտին դաժանութեան առջեւ: Այլեւս անկարող կը դգար ինքզինքը պայքարելու համար կեանքի որեւէ մէկ ալիքին դէմ: Ծուլութիւն մը եկած էր վրան: Ամէն գործ երեսի վրայ ձգած՝ մտածումներու մէջ ընկղմուած էր: Իր երկու սիրուհիներէ կատմուած պատռտանդանը կորսնցուցած արձանի մը պէս ինկած էր դեսին:

Երբ հետը կը խօսէին, ան կը հարցընէր·

- Ի՞նչ ըսիր···

Ու աւելի քան երբեք սկսաւ խմել: Հլու հնազանդ Թողուց որ Աղան, Թօսեալըն, Թօնին ու Տիլսացու Տրդատ պտըտցնեն գինքը գինետունէ գինետուն: Անոնց կատակները լսելով, բնաւ չէր խնդար իր երեսը: Սարդիս աղա օր մը ըսաւ

-Անտոն աղա, կարծես մեռել ես ու մենք չորս հոգի քու դագաղակիրներդ ենք··· Սանկ խմէ, խնդա: Աչխարհը աս է: Ցաւի աչխարհ է:

- Բօրfօ լա Մաtօճճա, մենք ալ անոնց քով պիտի երթանք,- կ'ըսէր Թօնի:

Տիլսացու Տրդատ կ'աւելցնէր·

- Սմբատ եպիսկոպոսին ըսածին պէս՝ ճշմարիտ հաւատացեալներու համար քաժանում չկայ: Արքայութեան մէջ պիտի միանանք իրարու: Ջանալու է մեզի վիճակուած օրերը անցընել բարեպաշտութիւնով:

- Եւ եւս խաղաղութեամբ պէտք աղաչեսցուք, - կ'ըսէր Թօսեալը· Պէ, ախպար, աստեղ մատուռ կամ եկեղեցի չէ: Հոս մեհեան է: Բուքթէրէզի տեղ է:

- Վա՛յ, ե՞րբէն ի վեր կաթոլիկութիւնդ վրայդ հանեցիր, - կ'ըսէր Տրդատ:

- Վրայէս հանեցի ու քու վրադ դրի, - կը պատասխանէր Թօսեալը:

- Եթէ Թանկապին վերարկու մը ըլլար, վրայդ հանելով ինծի չէիր հագցներ:

Անտոն ապուշ ապուշ կէտի մը կը նայէր ու երբեմն ալ հապճեպով գաւաթ մը օղի կուլ կու տար հառաչելով:

Ամէն մէկ կ'ըսէին·

- Խմէ՛, Անտոն աղա, խմէ՛··· ամէն ցաւի դարման է աս օղին, խմէ որ բացվիս:

Ու կը խմէր Անտոն աղա: Արդէն խրատի կամ խորհուրդի պէտք չունէր խմելու համար: Եւ սակայն չէր բացուեր իր հոգիին երկինքը: Ընդհակառակն ամպերով կը կուտակուէր: Սեւ ամպերով: Ու չուրջինները չէին զգար որ Անտոն աղայի մէջէն կ'անցնէին փայլակներ, կը լսուէին որոտումներ: Անոր ուղեղը կը չարժէր, աղէտալի ցնցումներով: Անիկա օղիի ազդեցութեան ներքեւ կը սկսէր լալ ու աղաչել Տիլսացու Տրդատէն, որ երդէ Թըրքական ժողովրդական երգ մը, որ իրեն պատշաճեցուցած էր Անտոն:

Ու երբեմն Տրդատ կ'երգէր: Անտոն ալ կու լար:

***

Հին կարիճներու խումբ մը չարձակած էր Անտոնի գլխուն վրայ:

Անտոնի մէջ կայծակ էր ինկած: Անոր անձը նեղսիրտ ճեղք էր ունեցած: Ու ճեղքին թացուածքէն քանդումը վար կը գըլորէր իր յիշողութիւնը, հանգարտութիւնը, բարութիւնը: Անդունդ մը բացուած էր իր մէջ ու դանձ մը գլտորած այդ խորութեան մէջ: Կարծես անոր ջիղերը իրար էին խառնուած ու խրթին հանդոյց մը չինած: Գերեզմանի մը բոլոր խաչափայտերը կ'այրէին ու կը ճարճատէին իր ուղեղին վրայ: Այդ ջերմութիւնը իրեն կու տար բառերու հեղեղներ ու չարժումի հարուածներ: Հուժկու ձեռք մը ամէն բան տեղափոխած ու իրար էր խառնած՝ Անտոնի մէջ:

(Շար. 110)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.- Տիկին Սօնա Մոմճեան 70 եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի զաւմիկին՝ կի (կարպիս) Մուրատեանի մահուան քառասունքին առթիւ Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան հետեւեալ նուէրները ըրած են. Շէնին, Հ.Ց.Դ.եան, Նոր Սերունդին, Հայ Դատի Յանձնախումբին, Կապոյտ Խաչի Պանէօյի մասնաճիւղին եւ «Ցառաջ»ին 100-ական եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է ծագումնորդում Պողոսեանի յիշատակին 500 եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեանէն եւ 40 եւրօ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճարպչեանէն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը 100 եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, Լօրան-Գրիգոր Փիլիկեանի մահուան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE

Inscriptions

Vendredi 10 septembre de 17h à 20h
Mercredi 15 septembre
et
Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30

Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8: Տօն Ծնընդեան Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու յԱՆՑԱՅԷ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ժամը 16ին Խաչվերացի ուխտաւոր ժեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Տարւոյս վերջին Անդաստանն է:

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Ցարգելի ծնողներ,

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille

- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 եւրօ:

Աբձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն..

☎ 04. 91. 77. 84. 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին 17 ռիւ Պէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գառի;
Մանկապարտէզ 4 տարեկաներէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
+ ՕբէՌ միջնեւ Պաբալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաբսի Գարաճֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ,
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Աբձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

***

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Ատղիկ» մասնաճիւղի դասընթացքներու աբձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին
130 rue Jean-Jaurès, Arnouville
Դասընթացքները կը սկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ւին մէջ թէյ մը խմելէ ետք, անհանգիստ է: Ռուսաստի հիւանդանոցը բժիշկները աղիքներու սուր վարակում մը կ'ախտաճանաչեն եւ Մոսկուա կը վերադառնայ: Ի՞նչ անցած-դարձած է: Անհանգի՞ստ էր թէ թունաւորած էին: Իր պարագան կը բաղդատուի իր պաշտօնակիցին՝ Շուչկոտչիխինի պարագային, որ 2003 Յուլիսին նըման պայմաններու մէջ մեռած էր Մոսկուայի մէկ հիւանդանոցը: Նման ճակատագրի մըն ալ դէմ յանդիման կը դնուի Անդրէյի Բաբիտսկի, որ կ'աշխատակցի Զվոբոդա ճ ինատիւռճ կայանին (Ռատիօ Լիպերթիի ռուսական տարազը), որ կը համարձակի իշխանութիւնը քննադատել: Զանազան պատրուակներով փորձ եղած է դինք ձերբակալելու օդակայանը, երբ կարելի չէ եղած, ի վերջոյ, ձերբակալուած է խուլիկանութեան համար եւ չէ կրցած Բեսլան երթալ:

***

48 ժամուան ազգային սուգ հռչակուած է Ռուսաստանի մէջ, Սեպտեմբեր 6ին եւ 7ին, մինչ Սեպտեմբեր 5ին իսկ թաղումները սկսած էին: Սեղծուած խուճապը աննկարագրելի էր, ինչպէս պատանդներու պատմած տեսարանները ահաբեկիչներն սպառնալիքին տակ երբ ծարաւ մանուկներ ստիպուած եղած են իրենց մէզը խմելու:

***

Ամէն պարագայի մէջ, այս անխնայ թայ սպանդը փաստեց որ Պուտինի բոլոր հաւաստիքները Չէչէնիոյ վերաբերեալ ոչ մէկ կապ ունին իրողութեան հետ: Դեռ նոր Շիրաք եւ Շրէօտէր իրենց զօրակցութիւնը յայտնած էին Պուտինի, ինչ որ ի տես պատահածին, բաւական կը քննադատուի: Բայց եւ այնպէս, նման սպանդով մը, Չէչէնիան ալ իր դատին չի ծառայեր:

***

Զոհերու պաշտօնական թիւերուն մէջ չկայ սպաննուած ահաբեկիչներու թիւը, որ անշուշտ կը մնայ: Ըսուեցաւ թէ 27 ահաբեկիչներ սպաննուած են, ուրիշներ խոյս տուած մէկն ալ ձերբակալուած:

***

Հայ պատանդները փրկուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ազատ չէին արձակուած Սեպտ. 6ի առաւօտուն եւ ֆրանսացի պետական դէմքերու թելադրանքն էր՝ խոհեմութիւն եւ համբերութիւն: Ֆրանսայի մահմետական պատուիրակութիւնը եւ Ազատքին նախագահը, որ Ամման էր, ձեռնունայն վերադարձած են Փարիզ: Կ'ըսուի թէ ազատ արձակման յապաղման պատճառը ամերիկեան յարձակումն է այն ըրջանին վրայ ուր կը գտնուին: Ամերիկեան եւ իրաքեան ուժերը 500 կասկածելիներ ձերբակալած են Լաթիֆիա (Պաղտատի հարաւը):

ԱԽՈՐԻԱՀ հաւաքուած էին Ի.Մ.Փէ.ի չարքայինները եւ արտակարգ խանդավառութեամբ փառքը հիւսուեցաւ Նէլսըն Սարքոզիի: Ժ.Փ. Ռաֆարէն ալ ոգեւորիչ ելոյթ մը ունեցաւ եւ յայտնեց թէ Ի.Մ.Փէ.ի նախագահութեան համար իր «նախընտրած թեկնածուն է» Ն. Սարքոզի: Ի.Տի.Էֆ., նոյն օրը, Սեպտ. 5ին ամրան իր համալսարանը կազմակերպած էր Գոկոլէն: Պայրու կ'ուզէ չեչոել իր տարբերութիւնը եւ այլ քաղաքական ծրագիր մը ներկայացնել: Ընկերակից է Ի.Մ.Փէ.ի, ինչ որ դրական կը նկատէ: Պայրու, Ֆրանս-Ինֆօ ձայնասփիւռի կայանէն Սեպտեմբեր 6ին դէմ արտայայտուեցաւ, անդամ մը եւս, Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ԱՄՆ-ու նախկին նախագահը՝ Պիլ Կլինթըն Նիւ Եորքի Փրէզպիթարիըն հիւանդանոցը փոխադրուած է Սեպտ. 4ին եւ 6ին ալ սրտի կամրջումի գործողութեան մը պիտի ենթարկուէր: Պ. Կլինթըն 58 տարեկան է:

ԹԷՆԻՍ

Ի.Ս. ՕՓԸՆ
ՖԼՇԻՆԿ ՄԻՏՈՉ

Նիւ Եորքի մրցաշարքին, Բ. ըրջանին, Եուզնի (Ռուսաստան) յաղթած է Նալպանտեանի (Արժանթին) 6-7 (4/7), 6-4, 7-5, 2-6, 6-4: Գ. ըրջանին, Ազասի յաղթած է Նովաքի (Չեխիա) 6-4, 6-2, 6-3: Նոյն ըրջանին Ս. Սարգսեան յաղթած է Մաթիէոյի 4-6, 4-6, 6-4, 6-2, 7-6 (7/4):

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

UGAB-PARIS ILE-DE-FRANCE:
Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITES PEDAGOGIQUES
2004-2005

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre culturel des cours d'**arménien :**
— pour enfants (à partir de 7 ans), le samedi à 14h30,
— pour adolescents, le samedi à 16h30,
— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales,
— pour adultes, les lundis et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 27 septembre).
Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revue de presse, etc.

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30,
— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30,
— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h,
— Danse arménienne le samedi à 16h30,
— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS
COURS ENFANTS ET ADOLESCENTS
Samedi 18 septembre à 14h30
COURS ADULTES
Lundi 20 septembre à 18 heures

RENTREE
COURS ENFANTS ET ADOLESCENTS
Samedi 25 septembre à 14 heures
COURS ADULTES
Lundi 27 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118 rue de Courcelles 75017 PARIS (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

ԻՆԸ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

Թուրստանի մամուլին համար Բեսլանի ողբերգին ահաբեկչական արարքին դեղինակն է Շամիլ Բասայեւ, նախկին փոխ վարչապետ Մասխադովի կառավարութեան (1997 եւ 1999), թէեւ որեւէ փաստ չկայ: Ինչ կը վերաբերի Ալան Մասխադովի (լեռներու մէջ ապաստանած) կը դանէ որ այն Չէչէնները, որոնք կիներ եւ երախաներ կը սպաննեն Ռուսերու մակարդակին վրայ են: Իրեն համար Բեսլանի ողբերգութեան եւ Չէչէնիոյ վիճակին պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Պուտինի վրայ: Ինք եւ իր վարչակարգը պատասխանատու են մարդկութեան դէմ ամէնէն զազրելի ոճիրներու:

Ամէն պարագայի մէջ, ահաբեկիչներուն դէմ ինքնութիւնը չատ յայտնի չէ: Ռուսաստանի դատախազին կցորդը Սերգէյ Ֆրիդինսկի յայտարարած է հեռատեսիլին որ դոմանատին մէջ կային «Զաքանիներ, Ինգուշներ, Չէչէններ, Արաբներ, Սլաւներ· միջազգային ահաբեկչութիւնը ներկայացուած էր»: Աւոնցմէ տասը արաբական երկիրներէ եկած էին, յայտնած է ապահովութեան օսէթ պատասխանատուն՝ Վ. Անդրէեւ, որ ինք չատ լաւ ռուսերէն կը խօսէին, ճըշդած էր նախապէս Օսէթիոյ Ներքին նախարարը:

Վիպերասիոն (Սեպտ. 7) հարցազրոյց հրատարակած է Ահմեթ Զակայեւի հետ, որ Լոնտոնի մէջ, չէչէն անկախատամ Մասխադովի ներկայացուցիչն է: Ըստ իրեն դրաման ատեն, դիմում եղած է իրեն եւ բացատրութիւններ կրնտայ: Սեպտեմբեր 1ին իսկ, Ինգուշիոյ նախկին նախագահը Աուշեւ հեռաձայնած է իրեն յայտնելով որ Հիւսէյնոյ Օսէթիոյ նախագահը կ'ուզէ իրեն հետ խօսիլ: Միեւնոյն ատեն, առաջին նկարները տեսած է դրաման: «Նախկին նախագահը կ'ուզէր որ միջամտեմ եւ Մասխադովի դիմեմ»: Զակայեւ տուած է որ բանակցութիւններ կան եւ դպրոցը դրաւողները կը պահանջեն որ ռուսական զօրքը քաշուի Չէչէնիայէն: Սեպտեմբեր 2ին, Մասխադով հրահանգած է իրեն որ Բեսլանի երթայ բանակցելու համար, Մասխադով նաեւ տրամադիր էր երթալու: Զակայեւի համար, իրենց բոլոր ճիդերը ապարդիւն եղած են, միաժամանակ տեսած են ողբերգութիւնը: Ըստ իրեն, Պուտին սկիզբէն պատրաստ էր միջամտութեան հարկ, ահաբեկիչի պէտք ունի, մանակցելու համար ահաբեկչութեան դէմ պատերազմին: Չէչէնիոյ հարցը ներքին հարց կը տեսնէ եւ ոչ մէկ կապ ունի ծայրայեղ շարժումներու հետ:

*
**

Տեղւոյն վրայ պարզուած պատկերը ողբերգական է: Մեռեալները թաղելու ներելման իսկ չկայ եւ դաչտերը կ'օգտագործուին: Պաշտօնական գետնի վրայ 335 մեռեալ կայ եւ մօտ 500 վիրաւոր: Բայց, չատով մեռեալներու թիւը պիտի աւելնայ վիրաւորներու մահերով եւ անհետացեալներու պարագայով:

*
**

Պուտին ծանր քննադատութիւններու առիթ կու տայ եւ Ֆրանսական մամուլն ալ կը դատապարտէ Արեւմուտքի վերջերս ալ Շրէօտէրի եւ Շիրաքի- զօրակցութիւնը Պուտինի: Չէչէնիոյ երկու պատերազմները (1994-1996 եւ 1999էն ի վեր) 40էն 60 հազար մեռեալ պատճառած են ըստ Մոսկուայի եւ 70էն 100 հազար ըստ ռուսական ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու եւ այս թիւերը կը վերաբերին ոչ պիւորականներու: Զինուորական գետնի վրայ, ռուս զինուորներու կորուստները, պաշտօնական հաշուեկշիռի համաձայն 8900 է 1994էն ի վեր, մինչ զինուորներու մայրերու կազմակերպութիւնը 13 հազարի թիւ մը կու տայ: 70 հազար ռուս զինուոր կայ Չէչէնիա:

*
**

Հարցականները չատ են եւ յստակ պատասխան չկայ: Ինչէ՞ն մեռած են պատանդները: Երկու պայթումներէն ետք, ոմանք տեղւոյն վրայ սպաննուած են կամ վիրաւորուած ահաբեկիչներուն կողմէ: Ուրիշներ վլատ տանիքէն տակը մնացած են եւ անոր հետեւած հրդեհին զոհ դացած են: Շատեր ալ բախումներու զոհ դացած են:

Ինչո՞ւ ապահովութեան ուժերու յարձակումը այդքան մահացու եւ քաոտային եղած է: Կը թուի որ ուժերու մեծ քանակութիւնը պատճառներէն մէկն է: 10 հազար զինեալ անձեր յարձակման ենթած են բանակին խառնակ ձեւով, բանակի օրինաւոր ուժեր, Օմոն (ոստիկանական ուժերու ընտրանի), ահաբեկչութեան դէմ զօրքեր եւ յատուկ ուժեր (Վիմպել) միասնաբար: Եւ դեռ զինուած քնակիչներ:

*
**

ՀԱՅ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ, ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Առաջին տեղեկութիւններով արուած չորս հայ պատանդի լուրէն ետք ստուգած է թէ թիւը աւելի բարձր է: Ռուսաստանի հարաւային չրջանի Հայաստանի հիւպատոսարանին տուեալներով պատանդներու մէջ գտնուած են 33 Հայեր, որոնցմէ 21ը երախայ: Սպաննուած են անոնցմէ ինը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ազատ արձակման հարցը դրական ելքի չէր հասած Սեպտեմբեր 7-ի առաւօտը: Սկըզբնական զօրակոչէն, մեհիաներու չորայլ տեղեկատուութենէն, նախարարներու եւ մամխուական ներկայացուցիչներու երթուղարձերէն ետք, ժամը եկած է լուսթեան եւ վերապահութեան: Սեպտեմբեր 6ին, համացանցի իսլամական կայքէջին վրայ, նոր վերջնագիր մը կար, ուրու վաւերականութիւնը չէր հաստատուած: Այս անգամ, 48 ժամուան նոր պայմանաժամ մը կը տրուէր, 5 միլիոն տոլարի փրկագին մըն ալ պահանջելով Մալպրիւնոյի եւ Շէնոյի ազատ արձակման համար: Ռաֆարէն, նոյն օրը կրկնած է որ ոչինչ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նպաստաւոր ելք մը: Միւս կողմէ, տեղւոյն վրայ, Ֆալլուճայի մէջ, ամերիկացի եօթը պիւուռներ եւ իրաքցի երեք աղգային պահակներ սպաննուած են թակարդ կառքի մը պայթումէն:

ՍԱՒրի մէջ (Գերմանիա) չրջանային ընտրութիւնը ոչ մէկ անակնկալ բերաւ Սեպտեմբեր 5ին, երբ հաստատեց ընդդիմութեան յաղթանակը, այլ խօսքով Շրէօտէրի Սոսիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան ջախջախիչ պարտութիւնը: 51 աթոռներու վրայ, Շրէօտէրի ԷՍ· ՓԷ· ՏԷ·ն 18 աթոռ միայն ապահոված է Սաոպրիւքի Լանտսթակին մէջ (Շրջանային Խորհրդարան): Քրիստոնեայ դեմոկրատները ձայներու 47,5%ով 27 աթոռ ձեռք ձգած են:

ԼԻԲԱՆԱՆի կառավարութեան չորս նախարարներ, որոնք սիւրպի դեկավարին եւ ընկերվարական յառաջդիմական կուսակցութեան նախագահ Վալիտ Ճումպլաթի խորհրդարանական խմբակը կը ներկայացնեն, հրաժարած են բողոքելու համար

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 6/7)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ԵՒ ՀԱՅՑԻՒԼԵՀԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Ռ· Քոչարեանի Լեհաստան պաշտօնական այցին առիթով նախաձեռնուած բանակցութիւնները աւարտած են չորս փաստաթուղթի ստորագրութեամբ· անոնք կը վերաբերին պաշտպանութեան, չարագործութեան դէմ պայքարի եւ տնտեսական գործակցութեան: Հայաստանի նախագահը փոխադարձ այցի հրաւէր ուղղած է Ա· Կվաչնեւսկիի որ ընդունած եւ խոստացած է մինչեւ իր պաշտօնավարութեան աւարտը այցելել Հայաստան:

*
**

ԿԻՆԷԱՅԻ ՔՆՆԻԶՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հասարակածային Կինէայէն ուր պետական չեղչերջումի մասնակցութեան ամբաստանութեամբ վեց հայ օդաչուներ բանտարկուած են, քննիչներ գացած են Երեւան· անոնք յատկապէս հետաքըրքրուած են հայեւդերմանական երկու ընկերութեան պայմանագրով որուն կինէայի ներկայացուցիչն էր գերմանացի Կ· Մերց, ինքն ալ ամբաստանուած, բանտարկուած ու բանտին մէջ մահացած: Մահը պաշտօնապէս բացատրուած է մարլարիայով, բայց անոր փաստաբանները կը պնդեն թէ խոչտանգումներու հետեւանք է:

Հայ օդաչուները կինէա գացած են Յունուարին: Ձերբակալուած են Մարտին· մինչ այդ մէկ թռիչք միայն կատարած են զիրենք վարձած հարաւային ափրիկեցի գործարարին պատուէրով· այս վերջինը պետական յեղաշրջումին դէմ սուր ամբաստանեալն է, նոյնպէս ձերբակալուած ու մահապատիժի սպառնալիքի տակ:

ՊՈԼԻՍ

ԱԶԳԱՅՆԱՄՈԼՆԵՐՈՒ ՅՈՅՑԸ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 5ին, ազգայնամոլ Թուրքերու խումբ մը յոյցի դիմած է Ֆէների Յունաց Պատրիարքարանին դէմ: Յուցարարները ուզած են ներս խուժել եւ բռնի ուժով բանալ այն ներքին դուռը որ դարերէ ի վեր փակ կը պահուի որպէս բողոքի նշան ու յիշատակութիւն օսմանեան իշխանութիւններուն կողմէ պատրիարքի մը կախաղան հանուելուն: Ազգայնամոլ երիտասարդներու «Իւլքիւ օճաղը»ներու նախագահը Ե· Գալչճի ըսած է թէ Յունաց Պատրիարքարանը կ'ներկայէ Վատիկանի նման անկախութեան տիրանալ: Յուցարարները բարթուղմէոս պատրիարքին մէկ տիկնիկը հրկիզած են:

Ոստիկանութիւնը միջամտած է յոյցին, արգելք ըլլալով յուցարարներու պատրիարքարան ներխուժելուն: Բուռն բախումներ եղած են անոնց միջեւ:

Պատրիարքարանը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ու «ցաւալի» նկատած պատահարը· հոն ըսուած է թէ յոյցը գործն էր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան դէմ ուժերուն:

ԹԷՆԻՍ

ԻՒ· ԷՍ· ՕՓԸՆ
ՖԼՇԻՆԿ ՄԻՏՈՂ

Ա.ՂԱՍԻ ՅԱՂԹԵՑ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Այրերու ութերորդ աւարտականին, նախանամութիւնը այնպէս կարգադրած էր որ Աղասի Հանդիպի Սարգսեանի: Մրցումը վերջ գտաւ Աղասիի յաղթանակով՝ 6-3, 6-2, 6-2:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

"ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ"

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՈՂ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Այժմ ձեր ուշադրութեան կը ներկայացուի Տիկին Սոնա Զէյթլեանի նորագոյն հրատարակութիւնը, որ կը կոչուի «Հայութեան ներդրումը վաղ միջնադարեան եւ արդի եգիպտոսի պատմութեան մէջ»: Վերնագիրն ինքնին կը վկայէ, որ դեռ շատ հինէն՝ վաղ միջնադարէն, եգիպտոսի մէջ կային մշտական բնակութիւն հաստատած Հայեր որոնք իրենց անջնջելի կնիքն են դրոշմած երկրի տնտեսական, քաղաքական ու ընկերային կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Այս աշխատութիւնը Եգիպտահայութեան մասին չարադրուած միակ գրութիւնը չէ, անշուշտ, բայց հոս, առաջին անգամ ըլլալով, լաւագոյն կերպով դրսեւորուած է վտարանդի Հայը՝ իրրեւ անհատականութիւն, բացայայտուած է անոր ամբողջական կերպարը: Այս իմաստով, Սոնա Զէյթլեանի գիրքը ունի ճանաչողական բացառիկ արժէք, որովհետեւ ոչ թէ սոսկ գաղթավայրի պատմութիւն է, այլեւ Հայու ազգային նկարագիրը ցուցադրելի դարձնող ուսումնասիրութիւն: Մինչեւ գիրքին բովանդակութեան ծանօթանալը, փորձենք պարզել թէ ի՞նչն է, առհասարակ, հայ գաղթավայրերու համար յատկանշականը:

Մայրենի հողէն հեռանալ եւ օտար երկրի մէջ բնակութիւն հաստատել յաւուրս չէ եղած մխայն Հայուն: Մանաւանդ ներկայիս, դժուար է գտնել բնակավայր մը, որուն ժողովուրդը բազկացած ըլլայ բացառապէս բնիկներէ: Երկրէ-երկիր մարդկանց անհատական թէ խմբական տեղաշարժները կը կատարուին, առաւելաբար, տնտեսական-քաղաքական, նաեւ աշխատանքային ու այլ հանգամանքներու բերումով, այդ ձեւով ծնունդ տալով գաղութներու: Իրողութիւն է որ Հայերը, հինէն ի վեր, ցրուեր են աշխարհով մէկ, հասնելով մեր երկրագունտի ամենահեռաւոր երկիրները, մինչեւ Ինտոնեզիա ու Փիլիպպեան կղզիներ եւ այսօր, մեր լեզուի բառապաշարը կը ներկայանայ հարստացած՝ Հնդկահայ գաղութ, Ինտոնեզիոյ գաղութ, Պարսկահայ գաղութ, Եգիպտահայ գաղութ, Գանատահայ գաղութ ու այլ նմանօրինակ անուններով:

Իսկ, ըստ էութեան, ի՞նչ է գաղութը· հայերէն այս բառը յառաջ եկած ասորերէն կալութա՚էն, որ կը նշանակէ աֆսար(1), ունի շատ հին ծագում եւ լայն գործածութիւն: Հայկազեան բառարանը գաղթ եւ գաղութ (թրանսմիկրասիօ, գոլոնիա) բառերու համար կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը· «չոլ, վտարանդութիւն, տարաբնակութիւն, բնակափոխութիւն, պանդխտութիւն, փախուստ», ինչպէս նաեւ՝ «անցք» ու կը նշէ թէ՝ յունարէնի մէջ գաղթ կամ փասեֆ անունով կը յիշուի գաղիկը(2): Ժամանակակից բացատրութեամբ գաղութը այն երկիրն է, ուր կ'ապրի մայրենի հողէն հեռացած գաղթականը, նաեւ այդ մարդկանց հաւաքականութիւնը(3): Իսկ աւելի նոր հասկացութեամբ՝ գաղութը այն երկիրն է որ թէեւ առանձին ու անջատ, բայց ամբողջապէս ենթակայ է իշխող օտար երկրի մը վարչակարգին(4):

Արդ, խօսելով Հայերու մասին, ի՞նչով բացատրել որ օտար հողի վրայ անոնք իրենց կեցութիւնը արժեւորեցին հիմնաւոր այնպիսի առանձնայատկութիւններով, որոնց շնորհիւ դարձան տուեալ երկրին չաղախուած անբակտելի մասնիկ մը, բայց միեւնոյն ժամանակ, սեփական ազգային դիմագիծը պահպանող հաւաքականութիւն, յատկանիշներ՝ որոնք այնքան ցայտուն էին ու նշանակելի, որ նոյնիսկ գաղութի նսեմացումով չէնչացան ի սպառ, ստեղծուած արժէքները չկորսուեցան անհետ (օրինակ՝ Հնդկահայ, Պարսկահայ, Եգիպտահայ գաղութները):

Հայը գաղթականութեան մղող հիմնական պատճառը քաղաքական ինքնիշխան գոյութեան բացակայութիւնն էր եւ այդ վիճակին յառաջ բերած տնտեսական անապահովութիւնը·կարեւոր է և այն,որ նման արտագաղթը, սովորաբար, կը կրէր հասական բնոյթ: Այստեղ պէտք է նկատել, որ պանդուխտ բառը՝ մեր բառարաններուն մէջ գործածուած իբրեւ գաղթականի հոմանիշ, լիովին նոյնիմաստ չէ վերջինիս հետ: Անդլերէնի փորէյնըր եւ սթրէնճըր համարժէքները եւս չեն արտացոլեր «պանդուխտ»ի բուն էութիւնը, որն ազգային հասկացութիւն մըն է· Հայը կը դիմէր պանդխտութեան լոկ տնտեսական պատճառներով եւ զուտ անհատական նախաձեռնութեամբ՝ օտար երկրի մէջ աշխատելու եւ հայրենիքը մնացած իր ընտանիքի կարիքները հոգալու նպատակով: Սովորաբար անյաջողութեան մատնուող այդ քայլը չէր կրնար մնայուն արժէքներ ստեղծել ո՛չ տուեալ երկրին, ոչ ալ ազգին ու հայրենիքին համար:

Քաղաքականապէս ազատ ու անկախ գոյութիւն ապահովելու ձգտումը բնական պահանջ է եւ հայրենիքէն հեռացած գաղթական հայութեան համար այդպիսի հայրենիք ունենալու զգացումը այնքան խորացաւ որ դարձաւ վտարանդի Հայը յատկանշող ազգային նկարագիրը: Օտար հողի վրայ ան ձեռք բերաւ բնաւորութեան նաեւ այլ գիծեր· նախ՝ բուռն ձգտում ստեղծելու ապահով կեցութիւն, իր ճաշակն ու պահանջները պատչաճեցնելով տուեալ երկրի կացութաձեւին, սովորութիւններուն ու բարքերուն· նաեւ պահպանել համախումբ գոյավիճակ՝ երաշխաւորելու համար ազգային ինքնապահպանումը: Պատահական չէ, որ Ֆրանսացի հայագէտ Անթուան Մէյէ կը բնորոշէ վտարանդի Հայու նկարագիրը ըսելով թէ՝ երբ քանի մը Հայ կը մէկտեղուին երկրի մը մէջ, առաջին գործը որ կ'ընեն, կը չինեն եկեղեցի, կը բանան դպրոց ու կը հիմնեն տպարան: Արդարեւ, այդ կերպ է որ ամբողջ աշխարհով սփռուած հայութիւնը կրցաւ իր հիմնած բազմաթիւ գաղթավայրերուն մէջ ծնունդ տալ այնպիսի գիր ու գրականութեան եւ մշակոյթի, որ իր քանակով ու արժէքով չզիջեցաւ հայրենիքի մէջ ստեղծուածներուն: Այդ գաղթավայրերու շարքին իր պատուաւոր տեղը ունեցաւ նաեւ Եգիպտահայ գաղութը:

❖

Հարիւրամեակներու պատմութիւն ունեցաւ Եգիպտահայ գաղութը տալով պետական-կառավարական բարձր պաշտօններու տէր բացառիկ կարողութիւններով օժտուած անհատներ, չնորհալի արուեստագէտներ, հմուտ արհեստաւորներ, ազնիւ եւ ուղղամիտ ազգային գործիչներ: Այդ բոլորին նուիրուած անդրադարձ մըն է որ կը կատարէ Սոնա Զէյթլեան՝ տալով գաղութի ընդգրկուն ամբողջական պատկերը, ծնունդէն մինչեւ մեր օրերը: Աշխատութեան սկիզբը, խօսելով իրեն համար մեկնակէտ ծառայած հանգամանքներու մասին, հեղինակը նաև կը նշէ· «կարեւոր է մեր քնակած երկրին պատմութիւնը գիտնալ, որպէսզի ազգային իրապաշտ կողմնորոշում ունենանք եւ ամէն քաղաքական հաւանականութիւն դիմագրաւելու պատրաստ ըլլանք»: Անմոռնալով կ'աւելցնէ՝ «Մեր բնակած երկիրներուն պատմութեան վրայ խարխուած փորձառութիւնը՝ իսկական կողմնացոյց մը կըրնար ըլլալ սփիւռքեան գոյութեան, հայութեան ինքնութեան ու հայրենիքին հետ յարաբերութեան»: Ներկայիս, երբ հայ սփիւռքի տարուբերող գոյութեան պայմաններուն մէջ ծնունդ կ'առնեն նոր գաղթավայրեր, տարաշխարհի հայութեան անցեալի փորձառութեան հետ ծանօթացումը, իրապէս, կրնայ չատ առումներով օգտակար եւ ուսանելի ըլլալ: Այս իմաստով եւս չափազանց չնորհակալ եւ մինդամայն այժմէական գործ է Սոնա Զէյթլեանի նորագոյն այս հրատարակութիւնը, որուն համար ան օգտագործած է տրամադրելի հայկական ու օտար բազմաթիւ աղբիւրներ, եգիպտահայ գործիչներու յուշեր, իսկ յատկապէս նոր չըրջանի համար ունեցած է նաեւ անձնական հանդիպումներ Եգիպտահայերու հետ:

Գրախօսուող աշխատութիւնը կը ներկայանայ երկու առանձին բաժիններով, բաղկացած է 192 տպագիր էջերէ, նաեւ ներդիր քարտէսներէ ու նկարներէ, որոնք կը գրաւեն 32 էջ ու տեղադրուած են դրքի Ա· մասի վերջաւորութեան: Բնադրին նախորդող 18 էջերուն մէջ, յաջորդաբար, տեղ են գտած Մեկնակէտ, Ներածական եւ Մուտք խորագրերը կրող փոքրածաւալ գրութիւններ, իսկ Բ· մասի աւարտին բերուած են օգտագործուած գրականութեան անուններու եւ բնագրի մէջ հանդիպող անձնանուններու ցանկը· տրուած է նաեւ կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւն՝ հեղինակի մասին:

Բնագրի Ա· մասը (19-59րդ էջերը), ունի «Հայութեան ներդրումը Եգիպտոսի գիւղատրա-քաղաքական եւ մշակութային հոլովոյթին մէջ» ընդհանուր խորագիրը: Այստեղ տրուած է 9-11րդ դարերու պատմութիւնը, առանձին ենթաբաժիններով ներկայացնելով հայ զօրավարներու եւ պետական բարձր պաշտօններ ունեցած անհատներու գործունէութիւնը՝ Եգիպտոսին յաջորդաբար տիրած Իւզանդական, Ֆաթիմեանական, Էյյուպեան, Մամլուքեան եւ Օսմանեան իշխանութիւններու ատեն: Ցոյց տրուած է հայ երեւելի անհատներու ունեցած դրական որոշիչ դերը երկրին ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Բաժինը կ'ամբողջանայ նշուած ժամանակաշրջանը բնութագրող ամփոփիչ եզրերով մատնանշելով հայ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ոչ միայն երկրին զօրացման նպաստող գործունէութիւնը, այլ նաեւ անոնց չանքերը՝ ապահովելու կազմակերպուած պետական հաւաքականութիւն եւ եկեղեցական միութիւն, խթանելու հայեցի կրթութիւնն ու պահպանելու ազգային մըշակոյթը:

ԱՐՄԻՆԷ ՔՒՕՇԿԵՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) *Ստ· Մալխասեանց*, Հայերէն բացատրական բառարան, Հատ· Ա·, Թեհրան:

(2) Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի, Հատ· Ա·, Երեւան, 1979:

(3) *Անդրանիկ Վրդ· Կոռնեան*, Գործնական բառարան հայերէն լեզուի· Պէյրութ, 1983:

(4) *Եդ· Աղայեան*, Արդի հայերէնի բացատրական բառարան· Երեւան, 1976: Տե՛ս· նաեւ՝ Random House Webster's College Dictionary. New York.

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Գուռիէ էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթը որ միջազգային մամուլէն չաբաթական քաղուածքներ կը ներկայացնէ, Սեպտեմբեր 2-8ի թիւով էջ մը յատկացուցած է արաբական մամուլի արձագանգներուն, երկու Ֆրանսացի լրագրողներու առեւանգումին առընչութեամբ: Ինչպէս կ'ըսէ խմբագրութիւնը, այդ մամուլին մէջ տիրական է զայրոյթը եւ քննադատութիւնը. այսուհանդերձ կան զարմուղի կարծիքներ ալ, յատկապէս ամերիկամէտ Արաբներու պատկանող, որոնք դժգոհ են Իրաքի պատերազմին հանդէպ Ֆրանսայի բռնած դիրքէն:

Արաբական մամուլի ծանօթ անուններու խումբէն Պէյրութի «Ան Նահար»ը ֆրանսացի լրագրողներու առեւանգումը նախընթաց մը կը նկատէ. մինչեւ հիմա կատարուած առեւանգումները ընդհանրապէս միջոց կ'ըլլային Իրաքի դրաւիչ ուժերուն պատգամ մը յղելու. կամ անոնց որոնք գրաւելու գործողութեան մասնակցած, գոնէ համամիտ գտնուած են: Մինչեւ Ք. Շէնոյի եւ Ժ. Մալբրիւնոյի առեւանգումը թերթը առած է երկիր մը որ իրաքեան պատերազմի մը Ճ. Պուշի ծրագրին դէմ միջազգային արշաւ մը գլխաւորեց: Թերթը երկրորդ մասնաւորում մը կ'ընէ հարցին մասին, ըսելով թէ առեւանգողներուն ներկայացուցած պահանջը՝ Ֆրանսայի մէջ լաչակ կրելու օրէնքը ջնջելու, ո՛չ մօսէն, ոչ ալ հեռուէն կ'առընչուի Իրաքի: Մանաւանդ երբ հետզհետէ Ֆրանսայի լաչակաւորները ձայն կը բարձրացնեն, թողոքելու համար իրենց դառը այլ նպատակներու ծառայեցնելու հեառմուտ ուժերու դէմ:

Աւելի խիստ տողերով նոյն կարծիքը կը յայտնէ Լոնտոնի «Ալ Քուց ալ-Արապի»ն: Կ'ըսէ թէ երկու Ֆրանսացի լրագրողները պատանդ առնողները որոնք նախապէս ալ իտալացի լրագրողը ապանեցին, թերեւս չեն գիտեր թէ կը ծառայեն ամերիկեան շահերուն: Աւո՛նք են որ Իրաքի մէջ աւելի քան քսան լրագրող ըսպաննեցին: Ժամանակն է որ առեւանգիչները անդրադառնան այս իրականութեան:

«Ալ Հայաթ»ը կերպով մը այսօրուան զարգացումներուն պատասխանատուն կը տեսնէ մահմետական եւ արաբական երկիրներու մէջ 2004 գարնան աշխարհավարութեան մասին ֆրանսական օրէնքին դէմ ցոյցերու դիմողները: Անոնք իրենց դժգոհութեամբ, բողոքներով արդարանալու առիթ տուին երկու լրագրողները առեւանգողներուն: Մենք Ֆրանսան ներկայացուցին որպէս երկիր մը որ մահմետականութեան դէմ դաւին մասնակից է: Այսօր, բանի չի ծառայեր այդ նոյն չբրջանակներուն կոչերը որպէսզի պատանդները ազատ արձակուին:

Լոնտոն լոյս տեսնող «Էլաֆ»ը ունի թէր կարծիքը յայտնող սիւնակ, դէմն ալ: Մէկուն մէջ կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա-ԱՄՆ յարաբերութիւնները վատթարացան Իրաքի պատերազմին մասնակցելու Փարիզի մերժումին պատճառով: Իսկ Ֆրանսա - Իսրայէլ յարաբերութիւնները զուգահեռ ընթացք ունեցան Ֆրանսայի պաղեստինամէտ դիրքին պատճառով: Իսկ իրաքեան ընդդիմութեան բաղկացուցիչ խումբերը կը յայտարարեն թէ իրենց դատը միայն պետութիւններու պատկանող բան չէ»:

Երկրորդը՝ զօրակցիլ պաղեստինեան դատին: Մինչդեռ երկու Ֆրանսացի պատանդ առնել ըսուածին հակառակ արդիւնք կու տայ, քանի որ ատով Ֆրանսան կը պատժուի:

Թերթը կը յիշեցնէ թէ լաչակի օրէնքը որուն ջնջումը կը պահանջեն առեւանգողները, քուէարկուած էր Ֆրանսացի երեսփոխաններու մեծամասնութեան կողմէ, երկարատեւ վիճարկումներէ եւ որոնց մասնակցած էին մահմետական համայնքի ներկայացուցիչներն ալ: Կը յիշեցնէ նաեւ թէ լաչակին առընչուած օրէնքը չատ ճկուն ոճով չարադրուած է, քանի որ կը խօսի «ցուցադրական ամէն տեսակի» նշանի բերուած արգելքին մասին: Նկատի առնուած չրջանակն ալ Ֆրանսայի հանրակրթական հաստատութիւններն են միայն, իսկ մնացեալ վայրերուն մէջ երկրին մահմետականները կրնան իրենց ուզածին պէս հագուիլ, իրենց ծէսերը կատարել:

Յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ ներկայի անյգքերուն դէմ բնական է որ Իրաքի պատերազմին հակադրուող ու Պաղեստինցիներուն զօրակցող Ֆրանսան պահարակողները ուրախ ըլլան, տեսնելով որ ինչպէ՛ս Արաբները կը խածնեն իրենց դատին պաշտպաններուն ձեռքերը:

Նոյն թերթին մէջ լոյս տեսած այլ դրուագին մը հին հաչիրներ ալ կը մաքրէ Ֆրանսայի հետ. կը յիշուի Սուրիոյ դրաւումը: Իսկ երկու լրագրողներուն առեւանգումը դրեթէ կը բացատրուի իրաքեան նոր կառավարութեան զօրակցելու նախագահ Շիրաքի դժկամութեամբ, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ Իրաքի միջազգային աջակցութիւն տալու մերժումով: Այդ կեցուածքը կը մեկնաբանուի Իրաքի նախկին վարչակարգը ժողովուրդին համար նախամեծար համարելու դիրքով: Խոստովանելով հանդերձ թէ Ֆրանսացի լրագրողները ոչինչով յանցաւոր են, հարց կը տրուի թէ անոնք միա՞կն էին որ առեւանգուեցան եւ սպանուելու սպառնալիքի տակ են: Քննադատական սլաք մըն ալ կ'ուղղուի Ալ-Ժեզիրա կայանին որ Իրաքի ահաբեկչութեան բանտերը ըլլալով հանդերձ, յայտարարութեամբ մը դատապարտած է առեւանգումի արարքը:

Ֆրանսայի հանդէպ կրօնամոլ տարբերու ընթացքին մասին կարծիքները կլորցընելու ոճով նիւթին պնդրադարձած է «Ալ-Քարք ալ-Աւսաթ»ն ալ. կ'ըսէ թէ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ «չէզոք» դիրքի յանկնողները դաս մը պէտք է առնեն երկու լրագրողներու առեւանգումէն: Ա՛յլ խօսքով՝ Ֆրանսա Իրաքի պատերազմին հակադրուելով չըկրցաւ դերծ մնալ ահաբեկչութեան թիրախ ըլլալէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՁԱԽԹԱԿ ԳՈՁԱՒՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Օգոստոս 21ին, բացումը կատարուած է «Օժանդակ յարկաբաժին»ին, որ կառուցած է Ֆրանսահայկական բարեգործներ Հայկազ - Գոհար Աստարճեան ամուլի նուիրական օժանդակութեամբ: Բացման խորհրդանշական կարմիր ժապաւէնը կտրելէ առաջ, խօսք առած է հոգեբարձուհիութեան առենադպիրը՝ տոքթ. Մարտիրոս Ենիճէորկան, որ իր եւ գործակից ընկերներու անունով չնորհակալութիւն յայտնած է բարերարը ամուլին, նշելով թէ այս յարկաբաժինը մեծ կարեւորութիւն ունի, քանի որ հոն ամփոփուած են նախապէս Հիւանդանոցի հիմնական չէնքին մէջ գտնուող յատուկ մասնաբաժինները ու աշխատասենեակները, աւելի ապահով պայմաններու մէջ: Ապա, Ս. Փրկիչ մատրան հոգեւոր հովիւը օրհնութեան աղօթքը ըրած է եւ ժապաւէնը կարուած է առենապետ Սեդրակ Թոքատի եւ բարերար ամուլին կողմէ: Հետեւած է քոքթէյլ մը, որու ընթացքին խօսք առած է Պ. Թոքատ եւ յիշած որ Աստարճեան ընտանիքի բարերարութեամբ երբորդ ծրագիրն է որ կ'իրականանայ Հիւանդանոցին մէջ: Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ Հայկազ Աստարճեան, որ յայտնած է թէ պիտի չարունակէ իր աջակցութիւնը Ս. Փրկիչ ազգային հիւանդանոցին:

ՊՈՒՏ Մ'ԺՊԻՏ

Ամերիկացի գբօսաշրջիկ մը կ'այցելէ Աւստրալիան, տեղացի ուղեցոյցի մը ընկերակցութեամբ: Կը հասնին լայնատարած ագարակ մը: Ամերիկացին նկատելով քիչ անդին արածող ոչխարները, ուղեցոյցին հարց կու տայ թէ ի՞նչ են անոնք:

- Ոչխար, կը պատասխանէ խօսակիցը:

- Մի՛ ըսեր, մեր մօտ ատոնց հասակը եւ պատիկն է:

Քիչ անդին կը տեսնեն արածող կովերը: Ամերիկացին կրկին կը հարցնէ.

- Ի՞նչ են ատոնք:

- Կով:

- Զարմանալի՛: Մեր մօտ անոնք երկուերեք անգամ աւելի մեծ են:

Բաւական քալելէ ետք, իրենց առջեւէն կը տողանցեն պարկերէներ: Ամերիկացին կրկին հարց կու տայ.

- Լաւ, ատոնք ի՞նչ են:

Ուղեցոյցը հանդարտ կը պատասխանէ.

- Մարախ:

Ամերիկա անկիւն մը նստած էր սարսափահար: Անտոն իր երկու ձեռքերուն մէջ առած իր փոքրիկ գաւակին կոկորդը: Իր կինը եւ միւս գաւակը՝ Նուպարը խեղդուելէ կը վտանգեցան: Իրենց ամբողջ ուժով կ'աշխատէին Անտոնի ձեռքերը քակել: Պզտիկը նուաղուն ձայնով մը կը պոռար:

Զարհուրելի էր տեսարանը: Նուպարի ուժերը սպառած էին: Մայրը դեռ կը ճըգնէր: Նուպարի մէջ կատաղութեան աստիճանը կը բարձրանար, տեսնելով իր եզբօր զոհաբերումը: Մայրը էդ վայրկեան մը նման զերազդոյն ուժ մը քրտինքը կը թափէր ազատելու համար իր գաւակը: Անմոռնալի ճեռքը ճիրաններու փոխուած էր ու անկարելի էր զանոնք քաժնել իրարմէ: Փոքրիկ զոհը արդէն կ'ընկղմէր դէպի մահ: Նուպար ուսումնասիրել կ'ընէր հօրը վրայ: Ձայն ետ կը քաշէր, տապալելու փորձեր կ'ընէր: Անօգուտ, անօգուտ...

Նուպարի ուժերը սպառած էին, բայց կատաղութիւնը չատցած էր: Կրակէ սպառակ մը չաչեցուց իր հօրը երեսին: Ահռելի գիւտ մըն էր: Անտոն սթափեցաւ իր գաւակէն եկած սպառակով: Թողուց պզտիկը ու կեցաւ չչմած.

- Դուն ինծի սպառակե՞ս, դո՛ւն, քու հայրդ սպառս... այ... ա՛...

Անտոն սկսաւ լալ: Նուպար ալ լեցուեցաւ արցունքով: Պզտիկը արդէն կուլար իր հօրը գրկին մէջ: Տիկին Նուպարդի արտասուքները լոզրէն կը հոսէին: Փոթորիկը իր փչերը կը ժողվէր: Դուրսը անձրեւ էր: Մութ գիշեր էր: Համբաւեան ընտանիքը կը պատրաստէր արցունքներու մէջ:

(Շար. 111)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անոր խաղաղ ու քաղցր հոգին վերածած էր խաւարի, քաոսի: Իր գգուարանքները երբեմն կը կորնչնէին իրենց ունակութիւնները ու երբեմն ալ զօրաւոր կերպով կը զարգանային: Երբեմն ալ իրարու կը փոխանցէին իրենց պաշտօնը:

Այդ պահերուն ան կը տեսնէր իր ականջներով, կը լսէր իր աչքերով ու կը հոտոտէր իր չօշափելիքներով: Նեղքին աւելը իր աչքերէն կը տեսնուէր: Ան վեր նետած էր իր կոպերը եւ զուրս հանած իր բիբերը: Ողնածուծը կարծես զեւ մը ծռած էր ու բռունցք մը կար իր գլխուն տեղ: Իր ներսին ու ձեռքերուն վրայ կը թափէին երկաթիներ, քարեր ու ներարներ: Միշտ ձայն մը կը լսէր, որ կը վայէր, կը հարայհոյէր, ու կ'ըսէր սարսափի պատմութիւններ եւ դէշ դուշակութիւններ:

Անտոն կը յուսահատէր: Մեքամազձոտութիւնը կը հոսէր իր մէջ, խմոր եղած մոխիրի նման, ծանր ու խոշոր ալիքներով: Այդ պահերուն իր մարմինը կը զգար գըլանի մը ներքեւ: Ամբողջ իղձն էր գլանը մէկկի նետել, որ ետ չդառնայ իր վրայէն կալական գիտակցութեան տէր դարձած ու «գրաւող»ներու դէմ զէնքի դիմած է. աւելի՛ն. քնաւ հարց չէ տուած մանաւանդ թէ ոչ այնքան հեռաւոր անցեալին Թուրքիոյ մէջ ապրուածները ինչո՛ւ ձախակողմեան ճակատին պատմութեան ծանօթութեան մէջ տեղ չեն գրաւած»:

Գրութեան հեղինակը կ'եզրակացնէ. «Հարցում չուղղել, պաշտօնական պատմութեան ապրելուն նախապայմանն է, իսկ պաշտօնական պատմութիւնը միմիայն պետութիւններու պատկանող բան չէ»:

ամանելու համար: Ծուռակտուր, ինքզինքը ուրիշ տեղ կը նետէր: Անօգուտ: Մարտիրոսի պէս կը մնար: Երբեմն ալ սակայն տոքթ պէս կը մնար: Երբեմն ալ սակայն վիշտերուն հետ, տաղնապներուն հետ դէմ դիմաց կ'ուզէր կենալ, իր եղունգներով ճանկռտելու հակառակորդները:

Երբ խմորացած մոխիրին փերթ փերթ անկումը հանդարտէր, ծրագիրներ կը չինէր Անտոն:

Առեւտրական մեծ տուն մը հաստատել: Պոլսոյ կողմը: Ահագին խանութ մը, ծառայողներ, գրատեղեակներ, պաշտօնատներ: Եկող գացողներ: Գո՛րծ, գո՛րծ, մե՛ծ գործ: Ինք՝ այնտեղ տէրը:

Ապրանքները կը մտնեն, կ'ելլեն, կը մտնեն, կ'ելլեն: Դրամները կը մտնեն, կ'ելլեն, կը մտնեն, կը մտնեն:

Յանկարծ զահավէժ անկում մը: Ծուռատութիւն: Վիհ, վիհ, խորխորատ Միքրո՛պը, մ'իքրո՛պը... Անտոն կը պոռար: Կը պոռար ցաւով, սարսափով, բողոքով բարկութիւնով: Երբեմն մէկը կը տեսնէր իր առջեւ, օդին մէջ, ու սոսկումէն, վրէժխնդրուած կը յարձակէր կոկորդը բռնելու եւ խեղդելու համար: Ու գոհը ճարն չէր հաներ: Այն ատեն ինքն էր որ խոռչ կը ճչէր կը ճչէր.

- Ին՛չ խխխ...

Ու յանկնատանջ կ'իյնար խեղճ անատուն մը նման:

Իրեն կը թուէր թէ տունը չրջապատուած է թշնամիներով: Պաշարուած ահաւոր մարդերով: Վար կը վազէր, կղպելու դուռը, յետոյ սենեակները, յետոյ դարակները, յետոյ գոցելու պատուհանները, վարագոյրները, յետոյ իր աչքերը ու ականջները: Երբեմն ալ քալի մը նման սանդուխներէն կ'իջնէր ու կ'ելլէր, հակելու համար: Թշնամիներու յաճախանքը կը չատնար դիշեր ժամանակ: Անտոն իր ճերմակ դիերազդեստը հագած դուրս կ'ելլէր իր սենեակէն, երբ ամէն ոք խոր քունի մէջ էր, ու կը լրտեսէր: Երբեմն իր կասկածը կարծելով հաստատած ըլլալ՝ կը ակսէր պոռալ.

- Է՛յ, է՛յ, հասէ՛ք, չո՛ւտ, հասէ՛ք...

Ու տնեցիները վեղապատառ կ'արթննային: Ժամ մը եւ ներսիկակ աւելի հարկ կ'ըլլար զինքը համոզելու համար թէ ոչինչ կայ: Երբեմն ալ կինը վար ը'իջնէր, իր թէ հալածելու դողերը, մարդապանները, հրաձիգները, թոնատորոցները: Ծեւոյ փողոցի դուռը կը բացուէր ու վերատին, ուժեղ կերպով կը գոցուէր, վստահեցնելու համար Անտոնը որ բոլորը մեկնած են, վտանգը անցած է, կարելի է հանդարտ քնանալ.

Անտոն կը մրմնջէ.

- Կուգեն որ մեռնինք, մեռնինք, մեռնինք... Ինչո՞ւ կ'ուզեն որ մեռնինք... Ինչո՞ւ կ'ուզեն մեռցնել մեզի... Լօժէնը մեռցուցին, Գրիգորն ալ մեռցուցին...

- Գրիգո՞րը. բայց անիկա Ամերիկա է...

- Սո՛ւտ է: Սո՛ւտ է: Գրիգոր ալ մեռցուցին:

Ու դիշեր մըն ալ յայտարարեց.

- Ա՛լ թող պիտի չտամ, որ միւս գաւակներս մեռցնեն: Ե՛ս կը մեռցնեմ, բայց անոնց թող չեմ տար...

Ու իր պզտիկ գաւակին վրայ վազեց: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը սպաննէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը փրկէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը ազատէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը պահպանէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը պաշտպանէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը սիրէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը հոգայ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը խնամէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը պահէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը կերակրէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը հագցնէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը սնուցանէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը մեծցնէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը դաստիարակէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը կրթէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը ուսուցանէ զանոնք: Ան կը կարծէր թէ ինքը կը ուսումնասիր

Տիկին Արամ Մալխասեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեան,
Գլարա Մալխասեան,
ինչպէս նաեւ Պօյաճեան եւ Վարպետեան ընտանիքները
յաւուվ կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 9 ժամը 10ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, *ուրկէ յաջմինը կը փոխադրուի Իսի-լէ-Մուլինոյի (92) Գամբիւնալ գերեզմանատունը, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ժամը 11·30ին:*

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

«ՅԱՌԱՋ»·- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեանին:

Madame Aram Malkhassian,
son épouse;
Monsieur et Madame Giraïr Malkhassian,
ses enfants;
Clara Malkhassian,
sa petite fille
ainsi que les Familles Boyadjian et Varbedian
ont la douleur de vous faire part du décès de

M. Aram MALKHASSIAN

survenu le 6 septembre 2004, à l'âge de 89 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 9 septembre 2004 à 10 heures en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, suivie de l'inhumation à 11 heures 30 au Cimetière communal d'Issy-les-Moulineaux (92).

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

(Շար· Ա· էջէն)

սահմանադրական այն փոփոխութեան դէմ, որ թոյլ կու տայ ներկայ նախագահին (Էմիլ Լահուտ) կրկին ներկայանալ: Ինդրոյ առարկայ նախարարներն են՝ Տնտեսութեան, Մշակոյթի, Տեղահանեալներու եւ Շրջապատի:

ԷՏՈՒԱՐ ՋԱՐԻՖԵԱՆ, յիմարաբուժութեան եւ բժշկական հոգեբանութեան փրոֆ· Գանի (Գալվաոս) հիւանդանոցը, հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Սեպտ· 7): Թերթը էջ մը նուիրած էր այն հարցին որ, կը վերաբերի հանդարտեցուցիչ դեղերու լայնատարած գործածութեան Ֆրանսայի մէջ: Բժիշկը որ մեծ մտահոգութիւն մըն է այդ ճիւղին մէջ, կը բացատրէ որ բժիշկները լաւատեղեակ չեն եւ լաւ պատրաստուած ալ չեն ճշդրիտ ախտաճանաչումներ ընելու համար: Այդ դեղերը (փսիխոթրոպ) դադրած են դեղ մը ըլլալէ եւ դարձած են ընկերութեան ցաւերը դարմանող ապրանք մը:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՑ մէջ երեք ոստիկաններ սպանուած են, երբ թիրախ եղած են ահաբեկչութեան դէմ տարուած գործողութեան մը ընթացքին, Ռիատի հիւսիս-արեւմտեան Պուրէյտայի շրջանը: Եօթը կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ·- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ առացած է 150 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեանէն իրենց մօր եւ աներմօր՝ Նուարդ Մելքոնեանի մահուան առիթով:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրաղադարին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Ամբրուամին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:

Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15

ժամը 18·30 - 20·30

ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

ԹԱՂՎԵՐԱԾ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Ծանօթ·- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ժամը 16ին Խաչվերացի ուխտանով մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Տարւոյս վերջին Անդաստանն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Տօն է Ս· Խաչի, Ցիշատակ Մեռելոց:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՃՈՐՎԻՒ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12· Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17ին:

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Ցարգելի ծնողներ,

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille

- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 Եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 Եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 Եւրօ:

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն·-

☎ 04. 91. 77. 84. 70

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ,

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՁԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 rue Pleyel 93210 Saint-Denis - Métro Carrefour Pleyel
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
- CPEն մինչեւ Պաֆալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաբսի Գարաճֆիլեան՝
01· 39· 83· 71· 19

*
**

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

*
**

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղի դասընթացքներու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին
130 rue Jean-Jaurès, Arnouville
Դասընթացքները կը սկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին:

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre S P I T A K

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏՕՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.020 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.020

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԻՍԻՍԱՑԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

ՊՈՒՏԻՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀՍԿԱՅ ՑՈՅՑ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6ին, ընդունելով օտար լրագրողներ եւ Ռուսաստանի մտաւորականներ, Պուտին բացատրած եւ արդարացուցած է իր քաղաքականութիւնը: Դէմ է որեւէ բռնակցութեան Չէչէնիոյ հետ, յայտնելով թէ նման առաջարկ մը կը նմանի «Աբեմտեաններու թելադրել որ Պէն Լաէնի հետ նստին խօսին, Գրիւէլ հրաւիրեն ՕԹԱՆ-ի կեդրոնատեղին կամ Ուաշինկթըն՝ Սպիտակ Տուն»: Երեք ժամ խօսած է լրագրողներուն Մոսկուայի Նոլօ Օգորեւոյի իր տունը: Իրեն համար ոչ մէկ կապ կայ Չէչէնիոյ ռուսական քաղաքականութեան եւ Բեսլանի պատանդներու հարցին միջեւ: Կը ճշդէ.. «Գիտենք թէ ինչ պէտք է ընել Չէչէնիոյ մէջ՝ չարունակել երկխօսութիւնը չէչէն ընկերութեան հետ, չարունակել քաղաքական գործընթացը, որ Ռուսաստանի պատկանելիութեան հանրաքուէէն եւ նախագահական ընտրութենէն ետք, պիտի չարունակուի խորհրդարանական ընտրութիւններով, ամրապնդել չէչէն տարրերը տեղւոյն ոստիկանութեան մէջ, ինչ որ պրպելը չէ ռուսական ուժեր ձգելու որքան առեն որ անհրաժեշտ ըլլայ, ինչպէս ամերիկեան ուժեր կան Թեքսաս կամ Գալիֆորնիա»: Անցեալի սխալներու մասին կը մեղադրէ Սաալինը, բայց կ'աւելցնէ՝ այդ բոլոր անարդարութիւնները չեն կրնար բացատրել անջատողական ձգտումները: 1996ին, կ'ըսէ, Չէչէնիոյ տրուած էր տէ ֆաքթօ անկախութիւն մը, եթէ ոչ է եղած, իսլամական մոլեռանդութիւնը արգիլած էր միջազգային ճանաչելիութեան հետ: Պուտին կը դատապարտէ նաեւ աթեմոեան պետութիւնները, որ ըստ իրեն երկակի լեզու կը գործածեն: Մէկ կողմէ, ղեկավարները իրենց զօրակցութիւնը կը յայտնեն իրեն, միւս կողմէ տեղեկատուութեանց սպասարկութիւնները եւ պիւրոքրականները չեն հրաժարած Չամարտի նախապաշարումներէն եւ չեմում կը պահեն անոնց հետ զրոյս «ապստամբ» կ'որակէ արեմտեան մամուլը: Ինչո՞ւ, հարց կու տայ Պուտին, Պէն Լաէնի մարդիկը ահաբեկիչ կը կոչուին եւ երախայ սպաննող մարդիկը ապստամբ կ'որակուին: Որո՞ւ է տրամաբանութիւնը: Որոմհետեւ Արեմուտքի քաղաքական կարգ մը շրջանակներ կ'ուզեն տկարացնել Ռուսաստանը ինչպէս Հռոմէացիք կ'ուզէին քանդել Քարկեդոնը:

*
**

Մոսկուայի մէջ, Սեպտեմբեր 7ին, կրեմլինի հրաւէրով, հսկայ ցոյց մը տեղի ունեցած է ահաբեկչութեան դէմ: Ցոյց, ի նպաստ Պուտինի այդ ցոյցը համախմբած էր նաեւ վրդոված Ռուսեր, որոնք չէին հանդուրժած Բեսլանի դպրոցին պատահածը: Ոմանք բացատրած են՝ «Պուտի՛ն, քեզի հետ ենք», ուրիշներ իրենց ընդվզումը արտայայտած են դատապարտելով իշխանութիւնը: Մէկը խոստովանած է.. «Ամօթ կը զգամ մեր երկրին եւ մեր իշխանութեան համար»: Ցոյցը սկսելէն քիչ ետք, անձրեւ սկսած է տեղալ, ինչ որ ըսել տուած է Մոսկուայի քաղաքապետին՝ «Երկինքն ալ կու լայ»:

*
**

Սիլվիա Սեռանօ, Կովկասի մասնագէտ ինԱՒՔՕ (Արեւելեան Լեզուներու եւ Քաղաքակրթութիւններու Ազգային Հիմնարկ) հարցազրոյցով մը Ֆիկարոյի (Սեպտեմբեր 8) կը բացատրէ որ Չէչէնիոյ հակամարտութիւնը այլեւս չի ծառայեր Պուտինի: Կը պնդէ որ «պարապ մը կայ ռամմատիարութեան», թէ՛ ռուսական եւ թէ չէչէնական կողմը: Կը հաստատէ որ Բեսլանի յարուցած բուն հարցը Պուտինը քննադատելը չէ իր գործելակերպին համար: Քննադատութիւնները պէտք է վերաբերին Չէչէնիոյ պատերազմին, որ ուղղակի կամ անուղղակի Բեսլանի պատանդներուն տարաւ:

*
**

Սեպտեմբեր 7ին, Պուտին մասնակցած է Մոսկուայի մէկ եկեղեցիի պատարագին, մոմ վառած եւ խաչակնքած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը, օր ցերեկով, Սեպտեմբեր 7ին երկու Իտալուհիներ եւ երկու Իրաքցիներ առեւանգուած են իրենց դրասենեակներէն իսկ: Սիմոնա Թոռեթթա եւ Սիմոնա Փարի, 29 տարեկան, կ'աշխատէին իտալական մարդասիրական կազմակերպութեան մը մէջ (Փոնթա փէր լ'Իրաք): Առեւանգողները դիւրութեամբ տեղ գրաւած են պատանդներուն հետ երեք կառքերու մէջ եւ մեկնած: Գործողութիւնը տասը վայրկեան տեւած է, հինգ վայրկեան հեռու Պաղեստին պանդոկէն, ուր են ամերիկեան ուժերը: Իտալիա խորապէս ցնցուած է: Առաջին անգամն է որ կիներ կ'առեւանգուին: Միւս կողմէ, բուռն կռիւներ կան ամերիկեան ուժերու եւ չիիներու միջեւ Սատր-Սիթի (Պաղտատի չիի արուարձանը), առնուազն 40 մեռեալ կար եւ 193 վիրաւոր: Մոքթատա ալ-Սատրի համաձայն, Ամերիկացիք խզած են հրադադարը: Ամերիկացի հազարմ աւելի զինուորներ մեռած են Իրաք, որոնց միայն 200ը պատերազմի ընթացքին: Սեպտեմբեր 8ին, ոչ մէկ նորութիւն

(Շար.ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻ Ս. ՊՕՂՈՍ...

Ինը անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին Միշել Ռոքար, Պ. Կէմէրճք (Լեհաստան) եւ Էմմա Պոնինօ (Իտալիա), Սեպտ. 6ին Պրիւսէլի մէջ արտայայտուած են ի նպաստ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Անոնց դիտաւոր պատճառաբանութիւնն է՝ «բազմակրօն Եւրոպայի մը գալուստը կրնայ ուժգնօրէն ցոյց տալ որ քաղաքակրթութիւններու հակամարտութիւնը մարդկութեան անխուսափելի ճակատագիրը չէ», բայց աւելի ուժ տալու համար իրենց դատին, օգնութեան կանչած են Ս. Պօղոսը ճշդելով.. «Անատոլուն, որ դեռ այսօր Թուրքիոյ սիրտն է, այն վայրն էր ուր Ս. Պօղոս առաքելական իր առաջին ճամբորդութիւնը ըրած է, քրիստոնէութիւնը տանելով յուդայականութեան սահմաններէն անդին եւ եղած է եւրոպական քաղաքակրթութեան օրրանը: Այդ տեսակէտով Թուրքիոյ պարագան կը տարբերի հիւսիսային Ափրիկէի երկիրներէն»:

*
**

Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատուն՝ Կոնթըը Վէրհէօկըն բաւական նըպաստաւոր արտայայտութիւններ ունեցած է Անգարայի իր տեսակցութիւններուն ընթացքին: Սեպտեմբեր 6ին, տեսնուելէ ետք էրտողանի եւ Կիւլի հետ, Տիյարպէքիր գացած է, ուր հանդիպած է Լէյլա Զանայի (նախկին երեսփոխան, Քիւրտիսին ազատ արձակուած): Թղթակիցներու համաձայն, Վէրհէօկըն գաղտնապահ երեւոյթ մը ունի, բայց եւ այնպէս կը խոստովանի.. «Ճշմարտութեան ժամն է: Խորհուրդը մեզի յստակ լիազօրութիւն մը տուաւ: Չենք կրնար խուսափիլ մեր պատասխանատուութիւններէն»: Քանի մը անգամ ալ կրկնած է.. «Նոյն Եւրոպային քաղաքացիները կ'ըլլանք»:

Առաջին անգամն էր որ անկախ Հայաստանէն գինուած ուժ մը անմիջական մասնակցութիւն ունենայ եւրոպական ապահովութեան երաշխաւորումին:

*
**

ՆՈՐ ԴԱՍԱԿ ՄԸ ՔՈՍՈՎՕ ՄԵԿՆԱԾ

Հայաստանի գինեալ ուժերէն 34 հոգինոց նոր դասակ մը Սեպտեմբեր 8ին կը մեկնէր Քոսովօ, յունական հրամանատարութեան տակ խաղաղապահ առաքելութիւն տանելու: Իրենց եւս պաշտօնավարութեան չրջանը վեց ամիս է:

*
**

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒՆ ՊԱՑԹՈՒՄԸ ԵՒ ԱՐՈՒԹԻՒՆՈՎ ՄԸ

Մոսկուայի մէջ Սեպտեմբեր 7ին ձերբակալուած է կրասնոդարի բնակիչ Ա.Ր. Մէն Սերգէյ Ագութիւնով անուն անձ մը որ ըստ իրաւապահ մարմիններու, վերջին պահուն օդանաւի տոմսեր ծախած է այն երկու կիներուն որոնք պայթեցուցած են Վոլգոգրադ եւ Սոչի մեկնող օդանաւերը: Որոշ լրատուներ ըսած են նաեւ թէ իրեն չնորհիւ այդ կիները առանց որեւէ խուզարկութեան ենթարկուելու օդանաւ մրցած են: Իսկ այդ երկու կիներուն մասին «Իզվեստիա»ն գրած է թէ անոնք ղեկավարուած էին Բաքուէն:

Մոսկուայի օդակայանին պաշտօնեաները ժխտած են երկու կիներուն առանց քննութեան օդանաւ մտնելու պնդումը, ըսելով որ տեսիկա անկարելի է:

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԼՂՀ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՐԲԱՐՆ Է

«Հայաստան» հիմնադրամին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը կը կոչուի Միշել Թանգրէզ: Ան Ֆրանսացի է, 2000 թուականէն ի վեր միշտ գործօն դեր ստանձնած է տարեկան թելեթոնին կազմակերպութեան մէջ: Ներկայիս հաստատուած է Արցախ, կը չարունակէ իրագործել բարեսիրական չարք մը ծրագրեր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա Ր Ց Ա Խ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 7/8)

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԲԵՍԼԱՆԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Առողջապահութեան նախարարութիւնը Սեպտեմբեր 7ին 21 արկղ դեղօրայք եւ մէկ արկղ արիւն ղրկած է Բեսլան: Արիւնը առնուած է մօտ հարիւր կամաւորէ որոնք վճռած են այդ նպատակով:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԸ ՔՈՍՈՎՈՅԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Հայկական խաղաղապահ 34 հոգինոց դասակը վեց ամիս Քոսովոյի մէջ խաղաղապահ առաքելութիւն կատարելէ ետք վերադարձած է: Դասակը յաջողութեամբ աւարտած է առաքելութիւնը, Աբտեմ Աւդալեանի հրամանատարութեան տակ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

”ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ ՎԱՂ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ”

(Ր. եւ վերջին Մաս)

Շատ աւելի ծաւալուն է Բ. մասը, որ խորագրուած է՝ «Հայութեան ներդրումը արդի Եգիպտոսի բաղաքա-տնտեսական, օրէնսդրական եւ կրթական հոլովոյթին մէջ»: Հոն (61-176րդ էջերը) գաղութի ակնառու ներկայացուցիչները հանդէս կու գան օգտակար ու կարեւոր նախաձեռնութիւններով՝ հասարակական կեանքի ամենատարբեր ոլորտներուն մէջ: Առանձին ենթավերնագիրներ են յատկացուած Եգիպտոսի պետական կառոյցին, ճարտարարուեստին ու թեթեւ արդիւնաբերութեան, առեւտուրին ու կրթութեան եւ այլ բնագաւառներու մէջ Հայերու կատարած ներդրումին, ամէն անգամ, զուգահեռաբար, ներկայացնելով ազգային կեանքին ի նպաստ իրագործուած քայլերը: Համեմատաբար ընդարձակ է երկրին պետական կառոյցին վերաբերող հատուածը եւ, այդ ասպարէզին մէջ աչքի ինկած գործիչներու չարքին, ամենալայն չափով՝ 22 էջերու մէջ, կը խօսուի Նուպար Փաշա Նուպարեանի մասին: Ծնած Իզմիր, ան ուսումը ձեռնեի եւ Թուլուզի մէջ ստանալէ ետք, իր քեռի՝ Պօղոս Պէյ Եուսուֆեանի հրաւէրով կուգայ հաստատուիլ Եգիպտոս, ուր չուրջ 50 տարի, մեծ ձեռնհասութեամբ կը վարէ պետական - կառավարական այլեւայլ պաշտօնները, պայծառ անուն մը ձգելով երկրի պատմութեան տարեգրութեան մէջ: Ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան գծով կատարած իր նորարարութիւններով, դիւանագիտական իր նուրբ հոտառութեամբ եւ խոհեմ գործունէութեամբ ի շահ երկրին չրջանցելով չատ վտանգներ, միջազգային համբաւի տիրացած հայազգի այդ պաշտօնեան, որ հասած էր մինչեւ վարչապետութեան աթոռին, եղաւ առաջին քրիստոնեան որուն չնորհուեցաւ Փաշա պատուանունը տիտղոսը: Ահա թէ ինչպէս կ'որակէ Եգիպտոսի օրէնսդրական բարեկարգումին վերաբերող անոր մեծագոյն իրագործումը հանդիսացող Խառն Դատարաններու ստեղծումը՝ անգլիացի քաղաքագէտ Լորա Միլները. «Խառն դատարաններու իրագործումը ոչ միայն Եգիպտոսի մշտական երախտիքին արժանի է, այլեւ համայն բաղաքակիրթ աշխարհի»:

Նուպար Փաշա, որ գիտակցական ողջ կեանքը նուիրեց իր ապրած երկրի բարգաւաճումին ու հզօրացման, միաժամանակ նիւթական ու բարոյական իր աջակցութիւնը բերաւ ազգին ու հայրենիքին՝ ստանալէ ետք թարեսիրական ու կրթական ձեռնարկումներու, հովանաւորելով ուսումնական հաստատութիւններ եւ ի նպաստ հայապահպանման կատարուող իրարանցիւր միջոցառում: «Ես կեանքս նուիրեցի Եգիպտոսին, - կ'բսէ ան, - որովհետեւ բախտը իմ առաջ այդ գործը հանեց. հրապուրուեցայ անկից եւ կապուեցայ: Բայց օտար երկրի մէջ այդ գործունէութիւնս երբեմ իմի չմոռցուց որ Հայ մըն եմ»:

Իր ապրած երկրին ու պատկանած ազգին պատիւ բերող նման գործունէութիւն ունեցաւ մեծանուն այդ Հայուն՝ Նուպար Փաշայի որդին, Պօղոս Նուպար: Փարիզի մէջ ճարտարագէտի իր ուսումն ամբողջացնելէ ետք գալով Եգիպտոս, ան եւս, հօր նման կը գրաւէ պետական բարձր պաշտօններ, իրագործելով երկրին յառաջընթացը խթանող նորարարական ձեռնարկումներ, որոնց համար կ'արժանանայ պատուի ու գնահատանքի: Ազգային գետնի վրայ, իր նախորդներուն պէս, Պօղոս Նուպար կը չարունակէ զարկ տալ կրթութեան, օժանդակել ուսումնական կեդրոններու եւ դպրոցներու չինութեան, չգլանալով օգնութեան ձեռք մեկնել հայրենի ժողովուրդին՝ հոգալով անոր կարիքները: Իր ապրած ժամանակաշրջանը կը զուգադիպի հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող անցուդարձերու. նման իրավիճակի մէջ, Պօղոս Փաշա, իրեն համախոհ ազգակիցներու հետ, Հայ Դատի խնդիրը հետապնդող դիւանագիտական զգուշաւոր բանակցութիւնները կը վարէ Թուրքիոյ եւ եւրոպական երկիրներու հետ: Պատերազմը եւ դէպքերու յետագայ զարգացումը կը խափանեն անոնց իրագործումը, բայց 1906 թուականին իր հիմնած Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, որ կը մխէր ըլլալ քաղաքական որեւէ նկատառումէ զերծ ազգային միութիւն մը, նպատակ ունենալով օգնել Հայուն, Հայաստանին, չարունակեց իր գործունէութիւնը ու կը չարունակէ այսօր ալ: Պօղոս Նուպար փաշային կը պարտինք նաեւ Եգիպտոսի Առաջնորդական Վիճակի համերաշխ ու կայուն կարգավիճակը՝ ազգային կուսակցութիւններու խաղաղ գոյակցութեան պայմաններու մէջ, որուն չնորհիւ պատղութը կրցաւ ծաղկիլ ու բարգաւաճիլ իրեւ միասնական համայնք:

Գրքի Բ. մասին այն ենթավերնագիրները տակ ուր կը խօսուի ճարտարարուեստի, թեթեւ արդիւնաբերութեան, առեւտուրի, կրթութեան եւ այլ մարզերու մասին, գաղութը նոյնպէս կը ներկայացնայ իրրեւ անհատական նախաձեռնութիւններ իրագործող, երկրի տնտեսութիւնը խթանող եւ ազգային դիմագիծը պահպանելու ձգտող հայ անհատներու հաւաքականութիւն: Այդ հաւաքականութեան լուսամիտ անդամներու չանքերով ու միջոցներով, օր աւուր կը բազմանային նաեւ ազգային ու անհատական վարժարանները՝ իրրեւ անկրաժեշտ նախապայման ինքնապահպանման, կը կազմուէին մարզական, մշակութային, տիկնանց միութիւններ, կը զարգանային արուեստն ու գրականութիւնը, մամուլի ու տպագրական գործը, այդ բոլորով գաղութը հասցնելով նախանձելի մակարդակի:

Ենթարաժիններու վերջաւորութեան, չուրջ 10 էջ զբաղեցնող «Բազմադարեան վաստակը» խորագրի տակ բերուած ամփոփագրով, հեղինակը ի մի կը բերէ հարիւրամեակներու ընթացքին կատարուածը, ձեռք բերուած արդիւնքը, 15 կէտերով տալով սպառիչ բնութագիրը, ճշգրիտ պատկերը Եգիպտահայ գաղութին: Նախորդ էջերուն մէջ Նուպար եւ Պօղոս Փաշաներու գործունէութեան վերաբերեալ մեր անդրադարձը կրնայ ծառայել որպէս հայելի այն գործելակերպի որ սրդեղրած էին գաղութը պանծացնող անհատները: Անոնք եւ անոնց նմանող ուժեղ անհատականութիւններն էին որ ունեցան ճիշդ կողմնորոշում իրենց ապրած երկրին նկատմամբ, ամբողջական նուիրումով եւ հաւատարմութեամբ ծառայելով անոր: Արտաքին գործոց նախարար Տիգրան Փաշա ո'Ալրօ, չհանդուրժելով նախարարական բոլոր որոշումները իր հակակշռին ենթարկելու Անգլիոյ ընդհ. հիւպատոս Լորա Գրոմըրի ոտնձգութիւնները, կը բողոքէ պարտադրուող այդ համակերպումին դէմ ըսելով. «Ես Եգիպտոսի նախարար մըն եմ, ոչ թէ անգլիական կառավարութեան վճարեալ մէկ պաշտօնեան»:

Իր ցաւերով եւ հոգերով, իր հետաքրքրութիւններով ինքն իր մէջ ամփոփուած, կղզեացած համայնք մը չեղաւ Եգիպտահայութիւնը: Ան ապրեցաւ Եգիպտոսի կեանքով, գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուաւ երկրի ներքին թէ արտաքին բոլոր խնդիրներուն, իր լուման բերաւ երկրին ծաղկումին ու բարգաւաճումին, ինքն ալ օգտուելով ստեղծուած բարիքներէն: Եպուպ Արթին Փաշա Զրաքեան առաջինն էր որ կատարեց աղջկանց վարժարանի բացումը, ուր սկսան յաճախել նաեւ Հայուհիներ. ան էր որ պետական միջոցներով Եւրոպա բարձրագոյն ուսման կը ղրկէր յառաջադէմ չրջանաւարտներ, որոնց մէջ փոքր թիւ չէին կազմեր Հայերը. եւ երկրին ղեկավարութիւնը հասկցաւ ու գնահատեց ընդհանուր յառաջընթացին ի նպաստ կատարուող այդ քայլերը: Մոհամմէտ Ալիի դերդաստանի ներկայացուցիչներէն Հասան Հասան, անդրադառնալով Եգիպտոսի փոքրամասնութիւններուն, Հայերուն մասին կ'արտայայտուի հետեւեալ կերպ. «Շատեր սերունդէ-սերունդ Եգիպտոս ապրած եւ հոգիով սրտով այս երկրին կապուած են: Եկուորները ներմուծած են բազմաթիւ արհեստներ ու արուեստներ եւ իրենց մասնագիտութիւնը տեղացիներուն փոխանցած են: *Ապերախտութիւն պիտի ըլլար անոնց արժէքը ուրանալ կամ կարողութիւններուն ապացոյցները անտեսել: Ճիշդ է, որ անոնք օգտուեցան հիւրընկալ երկրէն, բայց նոյնքան ճիշդ է, որ մեծապէս նպաստեցին երկրին արդիականացման ու բարգաւաճումին»:*

Եգիպտահայ գաղութի այս պատկերն է *ահա որ կը ներկայացնէ Սոնա Զէյթլեան իր գիրքին մէջ, իրրեւ հաւաքականութեան պատմութիւն՝ սկսած անոր կազմաւորումէն, եւ անոր անդամներու՝ իրրեւ անհատականութիւններու պատմութիւն: Հսկայական նիւթը որ կը մատուցուի մանրակրկիտ բծախնդրութեամբ, դէպքերու, իրազարձութիւններու եւ երեւոյթներու վերլուծումով, բացատրութիւններով ու հետեւութիւններով, կ'ապահովեն անժխտելիօրէն բարձր այնպիսի որակ, որ բնաւ պիտի չնսեմանայ նոյնիսկ եթէ առանձին էջերու մէջ սպրդած ըլլան անբաւարարութիւններ կամ վրէպներ:*

Ներկայացնել գաղութի մը պատմութիւնը, որ առաւելաբար կը պատկանի անցեալին, առաջին հայեացքով թերեւս աւելորդ թուի, բայց նպատակային այն մօտեցումը որով հեղինակը կը մատուցէ այդ պատմութիւնը, կը վկայէ որ գիրքը իր նշանակութեամբ, իր կարեւորութեամբ կը հանդիսանայ յաւուր պատշաճի անհրաժեշտութիւն, մանաւանդ նորակազմ գաղութի անդամներու համար: Պէտք է խոստովանինք, որ սփիւռքի տարածքին վերջին ժամանակները ձեւաւորուող գաղութները չունին այն կազմակերպուածութիւնը, միասնական գործելակերպի եւ համերաշխ գոյակցութեան այն ոգին, որ կ'իշխէր Եգիպտահայութեան մօտ: Ուրեմն, մեզի համար ուսանելի չատ բան կայ անցեալէն: Աչխատինք լաւագոյն կերպով եւ առաւելագոյն չափով օգտագործել այդ անցեալէն ու մեզի ժառանգուած արժէքները այնպէս փոխանցել մեր յաջորդներուն, որ անոնք ալ նոյնիսկ աւարտած ընթերցումը «Հայրենիքիս հետ» ժողովածուիս. կրնար զիս անուանել անբան, լիրբ կամ այլ անուանարկիչ ածականներով, բայց այդ մկնէն:

Նախատեսուած ապառիկին փոխարէն կը ստանայի... աթոռի մը: Անդեղի օրէնքը կը հրահանգէ որ Հայուն հարուածը ըլլայ ահարկու, երբ ճակատամը Հայու հետ է: Ո՞ղջ էի թէ մեռեալ... դպրած էր չնչառութիւնս եւ արցունքը կը հեղեղէր այտերս: Երանի՛ այդ չարագուշակ օրը գոյութիւն չունենար օրացոյցին մէջ: Ի՛նչ իզձեր վիժեցան մկնէս սաղմնային վիճակի մէջ, քանի՛ երազներ աղօտեցան:

Եթէ պապանձած չըլլար լեզուս, պիտի ըսէի Երկիր Նայիրիի այս դուստրին, որ Հ. Դեւոնդ Ալիշան, մինչեւ չիմիլը, Ս. Ղազարի մենաստանին մէջ փակուած, լմնցեց հայրենիքով եւ հայրենիքին համար, նկարագրեց Սիսուանի ամէն մէկ բոյսը: (Սակայն երբ Անկախ Հայաստանի փողոցներուն անուանաբաչխումը կը կատարուէր, Ալիշան չարժանացաւ անոնցմէ մէկուն):

Պիտի չիշեցնէի նաեւ որ բախտաւոր է ինք՝ ապրելով հայրենիքի աստղազարդ երկնքին տակ եւ կը վայելէ Արարատի հովանին: Սակայն ես ի՞նչով եմ մեղաւոր

«ԱՐԻ՛ ԱՊՐԻՐ ԷՍՏԵՂ»...

ՄԻՆԱՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Յամի Տեառն 1960· երանելի՛ ժամանակներ...

Լիբանան կը բաբախէր հոծ հայութեամբ, Հայաստան մըն էր Հայաստանէն դուրս: Բայց լիբանահայը մխային ձայնափուռի մը ջոցաւ կ'ունկնդրէր հայրենիքի ձայնը՝ անյագօրէն եւ խոնաւ աչքերով: Կարօտի երգ էր ան եւ ալրող քերթուած, նոյնիսկ մշուշապատ գոյութիւն աւելի փշաքաղիչ, քան հեռուէն հնչող գիշերային սրինգը, աւելի սրտառուչ, քան մօր օրօրը իր նորածինին օրօրոցին վերեւ: Այդ ձայնը կու գար առաջին անձրեւէն մաքրուած ծառերու թարմ չունչով, փուռէն նոր ելած հացի բոյրով:

Առաջին անգամ, որպէս ամանորեայ նուէր, Լիբանան զրկարաց կ'ընդունէր հայրենի երգի-պարի համոյթը, բազմանդամ կազմով եւ կը մխախառնուէր անոր հետ: Բառացիօրէն ճիգ կը պահանջուէր մուտքի տոմս ապահովելու, հակառակ չարաթներու վրայ երկարող ելոյթներու՝ ԻՒՆԷՍԿՕ-ի ընդարձակ սրահին մէջ: Երեկոները, ժողովուրդը խուռներամ կը խուժէր ծովեզերեայ պանդոկը, խապրիկ հայցելու հայրենի կռունկներէն կամ անոնցմէ մէկը հիւրընկալելու հաճոյքը վայելելու: Ոգեւորութիւնը զենիթին էր, կարծես մանանայ կը տեղար երկինքէն: Զգուշացումներ եղած էին, բայց անկարող՝ թումբ կանգնելու յարձանն յորձանքին:

Ջիւնհալը սկսած էր:

Խումբերուն չաչորդեցին անհատական այցեր. եաեւ-եաեւի եւ երկարաժամկէտ. բայց ծանծաղած էր նախկին խանդավառութիւնը, չըսելու համար չքացած եւ տեղի տուած գժգոհանքի արտայայտութեանց՝ հայրենիքէն հոսող անկոչ հիւրերու հասցէին: Պատահած էին բազմաթիւ ահաճ դէպքեր, որոնք չրլան կ'ընդհէին բերնէ-բերան, ամէն օր եւ ամէն տեղ, յաւելեալ զարգացումներով:

Ինչպէս միշտ կ'ըլլան, կային բացառութիւններ. այդ խմբակին մէջ կը գտնուէր երբեմնի երիտասարդը որ ես էի: Կը անուշանայի խոր համոզումը թէ քանի հայրենիքը վեհ է, հետեւաբար ամէն ինչ որ կու գայ իրմէ, սրտամօտ է, անբասիր, դէրպատս. քանի որ խնճորենին իւրայատուկ պտուղ ունի եւ ելրեք՝ տատասկ: Բարենի՞չ թէ սխալ մեկնաբանութիւն:

Իմ այս վարքագիծը զարգացաւ հետզհետէ եւ տարածուեցաւ ամէն երեւոյթի վրայ որ առընչուած էր «աչխարհից անոյշ Հայաստան»ին: Նախապատիւ կը համարէի անոր հողին արտադրանքը, մարդիկը, բարքերը, երգերը. իսկ լեզուն կը թուէր քաղցրանոյշ, հասուն միրգի նման:

Բարեկամներ կը հաւաստէին թէ հիացումս օր մը պիտի վարձատրուէր.. ապտակով: Դժուար էր հաւատք ընծայել, բայց անոնք յեղափոխական անձնական փորձառութեան, հիասթափումը կը նկատէին անխուսափելի: Ժամանակը՝ արդար դատաւորը, փաստեց ճշմարտութիւնը անոնց պատուին: Թէ ինչպէ՛ս..

Հայրենիքի սեղմ չրջանակէս զոհ մը եկած էր օգակայան, ողջերթ մաղթելու ինծի: Պատահեցաւ որ մեր մօտիկը, խումբ մը տարեց ճամբորդներ խօսակցէին... քրտերէնով: Ընկերակիցներէս ան որ կը նկատէի «իմ Երեւանի քոյրիկը», պատկաց յանկարծ.

- Սրանց նայիր, չեն ամաչում քրտերէն զրուցելու հայրենի հողում:

Բացատրեցի թէ «սրանք» Անատոլուի սպիտակ ջարդէն ճողոպրած Հայեր են: Իրենց ամբողջ վաստակը տրամաղրած են որպէսզի կեանքի մայրամուտին զգան թէ հայրենիք մը ունին եւ այդպէսով վերադառնան իրենց արմատները:

Այս խօսքերը ակնյայտօրէն հաճելի չթուեցան կարծեցեալ «քոյրիկիս»: Այս անգամ իր թաքուն մաղձը տեղացուց վրաս.

- Դու քեզ հայրենասէ՞ր ես համարում. թէ էղպէս ա, արի՛ ապրիր էստեղ:

Երկրաչա՞րժ էր արդեօք թէ երկինքը փուլ եկաւ. եղածը լուսանքի համազոր էր, ուղղուած մօրս չիրիմին. (իսկ հայրս, զոր չեմ ճանչցած, գերեզման իսկ չունի): Մանաւանդ անձի մը կողմէ, որ նոր էր աւարտած ընթերցումը «Հայրենիքիս հետ» ժողովածուիս. կրնար զիս անուանել անբան, լիրբ կամ այլ անուանարկիչ ածականներով, բայց այդ մկնէն:

Նախատեսուած ապառիկին փոխարէն կը ստանայի... աթոռի մը: Անդեղի օրէնքը կը հրահանգէ որ Հայուն հարուածը ըլլայ ահարկու, երբ ճակատամը Հայու հետ է: Ո՞ղջ էի թէ մեռեալ... դպրած էր չնչառութիւնս եւ արցունքը կը հեղեղէր այտերս: Երանի՛ այդ չարագուշակ օրը գոյութիւն չունենար օրացոյցին մէջ: Ի՛նչ իզձեր վիժեցան մկնէս սաղմնային վիճակի մէջ, քանի՛ երազներ աղօտեցան:

Եթէ պապանձած չըլլար լեզուս, պիտի ըսէի Երկիր Նայիրիի այս դուստրին, որ Հ. Դեւոնդ Ալիշան, մինչեւ չիմիլը, Ս. Ղազարի մենաստանին մէջ փակուած, լմնցեց հայրենիքով եւ հայրենիքին համար, նկարագրեց Սիսուանի ամէն մէկ բոյսը: (Սակայն երբ Անկախ Հայաստանի փողոցներուն անուանաբաչխումը կը կատարուէր, Ալիշան չարժանացաւ անոնցմէ մէկուն):

Պիտի չիշեցնէի նաեւ որ բախտաւոր է ինք՝ ապրելով հայրենիքի աստղազարդ երկնքին տակ եւ կը վայելէ Արարատի հովանին: Սակայն ես ի՞նչով եմ մեղաւոր

ԱՐՄԻՆԷ ՔՒՕՇԿԻՐԵԱՆ

եթէ ճակատագրի խորշակը այնպէս է անօրինած որ աշխարհ գամ Մայրիներու երկրին մէկ անկիւնը, ուսանիմ Ափրոդիտէի կղզիին մէջ եւ հիմա դեգերիմ էյֆէլի նեղքէլը:

Արդէն ի՞նչ է մեր կեանքը «օտար, ամայի ճամբէքի վրայ», եթէ ոչ՝ գոյութեան քաջքշուք, անդուլ պայքար հայ մնալու եւ ճղնաժամային ճիւղ՝ այդ կտակը փոխանցելու մեր յաջորդներուն, որպէսզի անոնք պահանջեն Հայուն իրաւունքը՝ անիրաւ աշխարհէն, քանի որ անարդարները կ'որոշեն արդարութիւնը: Այս գոյամարտը ջլատած է մեր կամքը եւ խլած ժպիտը մեր դէմքէն: Երբ Ազնաւուրին հարցուցած են «ի՞նչու մեղամաղձոտ են երգերդ», պատասխանած է «Զէ՞ք գիտեր որ Հայ եմ ես»: Ահա թէ ինչո՛ւ Մուշեղ իչան հառաչեց. «Ես ի՞նչ տեսայ աշխարհէն երբ Մասիսը չտեսայ»:

Ցեղով, ինչո՞ւ «մեր»ի ու «մեր»ի մերժակութիւնը, անտեղի մտայղկումը: Ի՞նչ չափ կը հեռապնդէ ճակատումը եւ որո՞ւ օգտին: Օր մը, երբ Լեւոն Անանեանին կ'ըսէի թէ Հայուն մեծագոյն թշնամին Թուրքը չէ, այլ ինքը՝ Հայը, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը եղբայրացուց փիլիսոփայաբար. «Դա ներքին Թուրքն է»: Բա՛ւ է մեզի երկրաչարժ, ըմպոթ, հոգերու կորուստ - Ուիլսընեան յայտարարած սահմաններու փոխարէն, չունեցանք ոչ իսկ լիճէ լիճ հայրենիք, այլ ովկիանոս ովկիանոս Սփիւռք՝ եղեռնի մնացորդացը: Պատմական տուեալներու համաձայն, Ք. ե. 1000 թ., Հայաստան (արեւելեան եւ արեւմտեան մասերով) ունեցած է վեց միլիոն բնակիչ, մինչ Անգլիան ունէր երկու միլիոն: 880 տարի ետք հայրենի ժողովուրդը նուազած էր կիսով, իսկ Անգլիան աճած տասնհինգ անգամ, հասնելով երեսուն միլիոնի: Հիմա՞... Գուցէ առաջին հազարամեակի թիւին մէկ երրորդը՝ լաւագոյն պարագային:

Ա՛լ պահն է զգաստութեան. դադրի՛նք չորս հայ հաւաքուելով հինգ կուսակցութիւն կազմելու ախտէն՝ նիզակները իրարու դէմ ճաճած: Երկուութեան ճակատամարտին մէջ թող յաղթանակէ Ամենայն Հայոց Հայրենիքը. չէ՞ որ նոյն ամբողջութեան բաղկացուցիչ մասերն ենք՝ «մրրկաւ բաժնուած»: Այլապէս, խոժոռ պիտի հնչէ «մէկ մշակոյթ, մէկ ազգ» լոզունգը, որ այնքան կը հոլովուի ներկայիս: Հայրենիքի կենսունակութեան համար անհրաժեշտ է առողջ Սփիւռք մը, զոր Սիլվա Կապուտիկեան կոչած է. «նաւթազուրկ Հայաստանի նաւթը»: Մինչ թէ առաջինը չըլլայ երկրորդին գերեզմանոցը եւ չգոռնայ ծերանոց՝ արտագաղթի պատճառով:

Փոխելով Ա. Իսահակեանի խօսքը Ռուսլայի բերնին մէջ, որուհետեւ եթէ նոյնիսկ կղերականը էի թէ «Սրիկա՛յ է ան որ գրիչ կը չարժէ»: Բայց չէի կրնար չգրել այս տողերը:

Եօթը անգամ բախտ է վիճակած ինծի դառնալ հայրենիք, բայց չեմ վաստակած եօթը անկեղծ, անչահախնդիր բարեկամ, հակառակ ճիգերուս, բուռն փափաքիս:

Վերջին երեք տարիներուն, Երեւանի Զեխով փողոցին վրայ վարձած էի բնակարան մը, որու պատուհանէն յստակօրէն կ'երեւէր Մասիսը, երբ ամօթխած՝ լաչակին ներքեւ թաքնուած չէր ըլլար: Բնութեան մէկ հրաշալիքն էր, ես այնպէ՛ս հիացիկ: Քանի՛ անգամ աղօթած էի վեհութեան առջեւ, ի՛նչ փոխադարձութիւններ կատարած հեռը:

Թ. Թորանեան իր «Գիրք Որդիական»ին մէջ կը յիշէ սրատեսուչ պատմութիւն մը... Առիթով մը, երբ Ալեքսէյ Քոսիկին կը դնուէր Երեւան, կը հանդիպի Մարտիրոս Սարեանին: Այս վերջինը իրեն կը նուիրէ Արարատը ներկայացնող մէկ պատառը:

- Վարպե՛տ, քեզի ի՞նչ կրնամ տալ այս նկարին դիմաց:

- Նկարին իրականը, - կ'ըլլայ պատասխանը:

Իմ մտերմութիւնս առեւանգուած հարսին հետ, ուրիշ հանդամանք ունի: Ճամբա չանցած եմ իրմէ հեռանալ, սակայն քայլերս անդադարաբար միշտ իր ուղղութեամբ են յառաջացած: Ի զուր փորձած եմ մոռնալ զինք, բայց ամէն անգամ աւելի՛ զգացած մէջս. իրմով մոռցած տառապանքս եւ աւելի՛ տառապած:

Թուրքը խլած է մեր Սրբութիւն Սրբոցը: Բայց անկարող եղած մեզ զրկելու անոր տեսքէն: Հիմա Հայ մըն է, «Երեւանի իմ քոյրիկս», որ կը փորձէ այդ արժէքը պարտադրել ինծի, զլանալով իր տրամադրութեան տակ դնուող տունը:

Կեանքի մէջ ճանչցած եմ ամէն տեսակ չարչարանք, զրկանք եւ փորձանք. անոնք մաս են կազմած առօրեայիս: Լիովին ճաշակած եմ որբութիւնը, չորս տարեկանիս կորսնցնելով հօր մը գուրգուրանքը եւ մանուկիս՝ յետին թշուառութեան: Ամէն անգամ որ մտածեմ դարձեալ երթալ Հայաստան, կ'ալեկոծի ներսիդիս եւ որդ մը կը կրծէ զայն. ես՝ որը կեանքի մէջ, որը նաեւ պաշտած հայրենիքի՞ս մէջ եւ անոր մարդոց իսկ մեղսակցութե՞ամբ: Այս գեհենը չունեցած ո՞ր մեղքիս հետեւանքով: Որքա՜ն իրաւացի է առածը երբ կ'ըսէ. «Որբը չի խնդար բնաւ»:

Սակայն չարենցեան պատգամը եղած է եւ կը մնայ իմ միակ կարգախօսը.

«Ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն
արիւնաբախ վերքերը մեր,
էլի՛ ես որքո՛ւ արնավառ
իմ Հայաստան եարն եմ սիրում»:

Որովհետեւ, եթէ նոյնիսկ կղերականը խաչագող է կամ իսլամոլ, եկեղեցին կը մնայ սրբազան: Դաստղութեան զուգադրութեամբ՝ Հայաստանի մէջ կրնան գըտնուիլ «խուլիկան» եւ «թալանճի» տըզրուկներ սակայն հայրենիքը նուիրական է որպէս մասունքը մեր պապերուն: Ի՛նչ փոյթ թէ փոքր է ծաւալով, «ճեւահիւ քարի նման»: Աչխարհի քարտէսին վրայ միայն անո՛ր տարածքը կը տեսնեմ: Ճիշդ է, պատառ մը հող է, սակայն սիրուած աչխարհով մէկ եւ ողողած ներաչխարհը բոլոր անոնց որոնք իրենք զիրենք Հայ կը դասանին: Հո՛ն է որ կը հպարտանանք ազգային պատկանելիութեամբ, անկէ կը ներծծենք անհուն կորով, խուսափելու համար սարդոստայնի թակարդներէ եւ Գ. Էմինի հետ կը յայտարարենք. «Եկել ենք դարերից եւ գնում ենք յաւիտեան, դէպի դարերը նորից, դէպի պայծառ ապագան»:

Մ. Տ. Ս.

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ

Իրենց մեծաքանակ յուսախաբութիւններով, մրցակցութիւններով, յուզումի, խանդավառութեան պահերով փակուած են Աթէնքի ողիմպիականները: Սակայն անոնց արձագանգները կը չարունակեն տեղ գտնել լրատուիւներուն, մարզական շըրջանակներուն մէջ: Այդ արձագանգներէն հետաքրքրական էջ մը հրատարակած է լեհական թերթ մը, յիչեցնելով 1940 եւ 1944ի ողիմպիականները որոնք մոռցուածներ կը նկատուին:

Ողիմպիականներու պաշտօնական պատմութեան մէջ կ'ըսուի թէ խաղերը ընդմիջուած են 1936էն 1948: Սակայն, այնպէս կը թուի թէ բոլորովին արդարացած չէ այս տեղեկութիւնը: Բ Աչխարհամարտին ընթացքին 1940ին ողիմպիականները տեղի ունեցած են պատերազմի բանտարկեալներու ճամբարի մը մէջ, Նիւրըմպէրկի մօտ: Խաղերը տեղի ունեցած են գաղտնօրէն, եօթը երկրի քաղաքացի մասնակիցներով. անոնց մէջ եղած են Ֆրանսացիներ, Լեհեր, Պելժիեր:

Վարչաւայի մարզական թանգարանին մէկ աչխատակիցը կ'ըսէ թէ մրցումները կը կատարուէին գաղտնօրէն, երբ բանտարկեալները աւարտած ըլլային օրական իրենց պարտադիր աչխատանքը: Անոնք վոլէյպոլ խաղալու համար օգտուած են լաթ չորցնելու չուանէն, ծանրաթարճութեան համար ալ խոշոր քարերէ: Քայլարշաւը, վազքը պարտադրաբար դուրս ճըգուած են, քանի որ չատ ուշադրութիւն պիտի գրաւէին. անոնց փոխարէն կազմակերպիչները կիրարկած են «գորտի ոստում»ը. ատիկա իրականութեան մէջ պատիժի ձեւ մըն էր որ բանտարկեալներուն կը կիրարկուէր: Այդ մրցումին կարենալ մասնակցելու համար բանտարկեալները պարտէին նախ պատիժի արժանի վարք ցուցաբերել. յետոյ ոստումներու ժամանակը ամէն մէկուն համար կը հաչըւէր:

Նոյն թերթին աչխատակիցները կրցած են նաեւ անտիպ լուսանկարները տեսնել 1944ի նման պայմաններով տեղի ունեցած ողիմպիականներուն, այս անգամ Լեհաստանի մէջ հաստատուած եւ սպայական կազմին վերապահուած ճամբարի մը մէջ:

Պատերազմի տարիներու այս երկրորդ ողիմպիականները 446 մասնակից ունեցած են, բոլորն ալ Լեհ, քանի որ այդ ճամբարին մէջ այլ քաղաքացիութիւն ունեցողներ չէին գտնուեր: Այս մէկը յատուկ արտօնութեամբ եղած է. Գերմանացիները արդիլած են երկու մարզաճեւ որոնցմէ մէկը ձողով բարձրութիւն ցատքելն էր, առիթ չստեղծելու համար փախուստի փորձերու:

Բացումի հանդիսութիւնը աւանդական ձեւով կատարուած է Յուլիս 23ին: Աւելի քան 4500 բանտարկեալներ վերածուած են դիտողի: Ողիմպիականներու դրօչը պարզուած ու ճամբարին նուագախումբը նուագած է յատուկ կերպով յօրինուած «Ողիմպիական Քանֆար»ը: Ցետոյ բոլոր մասնակիցները տողանցած են պատուոյ օթեակին առջեւէն: Մարզաճեւերը եղած են Ֆութպոլը, պասքէթը, կռիւմարտը, մարմնամարզը, վոլէյպոլը, հէնտպոլը: Գրական ու նկարչական մրցանակներ ալ բաչխուած են եւ ճամբարին թղթատարական կեդրոնը այդ առիթով յատուկ դրոշմաթուղթ ալ հրատարակած է: Ախոյեաններուն վկայական, մետալ ու իրենց ճաչի սակառներով պատրաստուած բաժակներով պարգեւատրուած են:

Օգոստոս 2ին երբ Վարչաւայի ապրուստմրցութեան լուրը հասած է, բանտարկեալները սկսած են հարց տալ թէ տեղի՞ն է խաղերը չարունակել: Բարձրաստիճան բանտարկեալները չարունակելու որոշում տուած են, այն մօտեցումով որ պէտք է պայքարիլ ո՛ւր որ կարելի է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն սիկարէթ մը վառեց ու անկիւն մը նստաւ: Նուպար գնաց իր հօրը ձեռքը համբուրել: Հայրը ու որդի նայեցան իրարու, աչք աչքի: Նուպար կատարեալ պատանի մըն էր եղած, ճանչցած կեանքը կանուխէն: Տառապանքին ողն էր ան: Ու երազներու: Անոր մէջ ղերդը կը քանդուէին մեծ նուագարանի մը լարերուն նման: Նուպար մտածեց.

«Հայրս եթէ խեղդուելու արժանի զանակ մը ունէր, ան ալ Գրիգորն էր: Թող սպրի սակայն, մնայուն միշտ թող մենէ հեռու ըլլայ»...

Ցետոյ մտածեց.

«Ինչո՞ւ այսպէս բաներ սահմանէր բախտը մեզի, որ ես ստիպուէի ապատակել հայրիկս»...

Ցետոյ վճռեց.

«Ես դժբախտ եմ»...

Ու մխիթարուեցաւ.

«Դժբախտութեան հետ այս ծանօթութիւնը կարեւոր է»...

Նուպար յետոյ մօտեցաւ իր հօրը եւ իր փոքր եղբօրը: Փոքր եղբայրը ըսաւ.

- Ինչո՞ւ ապտակ զարկիր հայրիկին...

Անտոն դողդոջուն ոտքի եղաւ ու գնաց համբուրել իր փոքր զաւակը:

Նուպար սենեակէն դուրս եկաւ ու վար իջաւ խոհանոցին մէջ լալու համար:

Անտոնի մէջ սակայն չէին դադրեր աւելցները: Իր ուղեղը մեքենայի մը պէս կը գործէր իր մտածումներն ու զգացումները վերածելով ալիքներու: Այդ կոհակները կը վարժուէին իր մարմնին, փշրելով, ուռեցով, քանդելով ամէն բան: Ալիքները տաք էին, եռացող: Ու ամէն օր տեղի կ'ունենար մակընթացութիւնն ու տեղատուութիւնը: Տունը կ'երերար այդ ալիքներով:

Տիկին Նուպարդ կը զգար, որ աղէտը մօտ է: Պատիկները նոյնպէս կը նախազգային, ուրբաթի մը նախանձային մէջ բռնըներած թռչունները նման: Նուպար՝ կապուտ թռչունը սեւ ամպերու մէջ կորսնցուցած էր իր գոյնը: Տան մէջ տիրող փոթորիկները կ'ուտէին այդ թռչունին հոգեկան երիտներանգ բոցերը:

Տիկին Նուպարդ ալ մատնուած էր տագնապի դրութեան: Խանութը չանձնուած ըլլալով երկու պզտիկներուն, տիկ. Նըւարդ հանդիստ չէր կրնար ըլնել տան մէջ: Օրը երկու անգամ կը վազէր խանութ: Սահիպատած էր տան գործերն ալ հոգալ եւ մանաւանդ հսկել, զսպել ու խնամել իր ամուսինը:

Տանը աղը հատած էր ու դուրս ինկած:

Անտոն հետզհետէ կը մարէր յոյսի մոմերը, որոնք իրենները կողմէ վառուած էին:

Իր ջղայնութեանը հեղեղը դեռ իր հունը գտած չըլլալով, ամէն օր երեւոյթ կը փոխէր: Երբեմն ալ կը մնար անկիւն մը նըստած անշարժօրէն ու աչքը սեւեռած գետինը պատկած վարսուխն աչքերուն:

Առեն մը վերջ իր աչքերը կ'իյնային հրդեհի մէջ ու յանկարծ իր ծխատուփը կը նետէր կատուին գլխուն: Կենդանիին հեռանալէն վերջ անհասկնալի բառեր մոլտալով կը պառկէր: Իր գլուխը բարձին վրայ կը նմանէր տանջուած մեռելի մը: Անոր քունքին երակները ուռած կ'ըլլային ու ճակտին ակռաններէն դուրս կը վազէր քըրտինքը. չատ անգամ քունին մէջ կը զառանցէր.

- Էօժէնի, Էօժէնի... աղօթէ ինծի համար, Էօժէնի... Դուն հրեչտակ եղեր ես... աղուոր հրեչտակ... Գրիգորին հետ եկուր, ինծի... ինծի... չատ է... ամէն բան... ա՜հ... ըըՙ...

Ու կը դառնար: Ակռաները իրար կը զարնէր, յետոյ բան մը կ'ապառ բերնին մէջ, ուտելու չարժուձեւներ ըրթներով ու հեծկլտուք:

Մանուկի մը նման կը տաքար: Անծանօթ անհանգստութիւններ իր քունին մէջ անդադար հանդարտ չէին թողուր զինք: Անդադար ձեւ կը փոխէր. աջին, ձախին, երեսի վրայ, կռնակի վրայ: Կարծես վրան յարձակած ըլլային ճանճեր, մժեղներ, մլուկներ, ոջիլներ: Կից կուտար, ձեռքով կը հարուածէր, քռունգքներ ու չսմսռտաքը որ քունին անդիտակից երջանկութիւնը կատարեալ դժբախտութեան կը վերածէր:

Երբ սկսէր խռկալ կամ բերանը փքոցի մը նման բանալ ու գոցել՝ այն ժամանակ չարունակող տագնապը մեղմացած էր: Լալու նման բաներ կ'ընէր: Յաւէն վերջը արտասուելու տպաւորութիւնով:

Ափթոմն մարդու մը նման կը հառաչէր խորունկէն.

- Ա՜հ... ա՜հ... ա՜հ...

Վերջէն երկար աքցով մը կ'արթննար, քունին ու արթնութեան տարբերութիւնը կորսնցուցած:

Ծարաւ կը զգար:

Ու իւրաքանչիւր քունէ վերջ երբ արթննար իր կինը կը փնտռէր, տեսած երազները պատմելու համար: Տիկ. Նըւարդ կ'ուզէր ընդմիջել զինքը, հանդարտեցնելու համար:

Անտոն կը թարկանար ու կը մեկնաբանէր իր երազը.

- Նորէն, նորէն Շիշլիի գերեզմանատան մեր թաղը կը փորէին: Ո՞վ է մեռեր նորէն: Իմ աղջկանս խրամէք չեղաւ ատ հողը, հիմակ ուրիշները մէջը կը թաղեն: Գրիգորս ալ ո՛վ գիտէ ուր տեղուանքը կը պառակի կոր: Երկու հոգի նորէն գերեզման կը փորէին կոր: Ո՞վ մեռած է... ո՞վ է մեռնողը... Ջրա՞ք... Ինձմէ հրաման չառած ինչո՞ւ մեռել թաղել կուտաք մեր թաղին մէջ... Էօժէնին Պրուսայէն հանելու հոս բերելու է: Գրիգորն ալ: Տեղ ձըգեցէք անոնց: Ես ատ հողը «օխտի օտարին» համար չեմ առած...

Անտոն ժամանակին բաւական ընդարձակ հող մը գնած էր Շիշլիի հայոց գերեզմանատան մէջ: Երբ փողոցի ղրացիներուն մէջ մէկը մեռնէր, կը խնդրէին իրմէ որ իր հողը տրամադրէ, ննջեցեալին համար տեղ չգտնելու կամ հասարակաց փոսի մէջ չթաղելու համար: Անտոն միշտ իր հաւանութիւնը տուած էր: Ու իր սրտին ցաւ էր եղած որ Էօժէնի դուրս մնացած էր այդ հողէն: Ու ատիկ իր երազը:

- Ալ թող չթաղեն: Ջաւակներուս ոսկորները թող ուրիշներուն ոսկորներուն հետ չխառնեն: Հանդիստ թող ձգեն, հանգի՛ստ... Մէկ, երկուք, տասը, կը բաւ... հասկցա՞ր... լաւ հասկցա՞ր...

Երբեմն հիւրերու առջեւ կը պատմէր իր վիճակը: Կը դանդաղէր իր կնոջմէն, որ թոյլ չէր տար իրեն գործին գլուխը երթալ:

(Շար. 112)

Տիկին Արամ Մալխասեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեան,
Գլարա Մալխասեան,
ինչպէս նաեւ Պօյաճեան եւ Վարպետեան ընտանիքները
յաւուվ կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 9 ժամը 10ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, *ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի-լէ-Մուլինոյի (92) Գոմիւնալ գերեզմանատունը, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ժամը 11·30ին:*

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

Madame Aram Malkhassian,
son épouse;
Monsieur et Madame Giraïr Malkhassian,
ses enfants;
Clara Malkhassian,
sa petite fille
ainsi que les Familles Boyadjian et Varbedian
ont la douleur de vous faire part du décès de

M. Aram MALKHASSIAN

survenu le 6 septembre 2004, à l'âge de 89 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 9 septembre 2004 à 10 heures en l'Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, suivie de l'inhumation à 11 heures 30 au Cimetière communal d'Issy-les-Moulineaux (92).

82 boulevard de Picpus 75012 Paris

ԽԱՉՎԵՐԱԾ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30ին:

Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ժամը 16ին Խաչվերացի ոգեհանգիստ մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Տաբտոյս վերջին Անդաստանն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Տօն է Ս. Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12· Խաչվերաց: Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 9ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30ին:

Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ *ժամը* 17ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Ատոլիկ» մասնաճիւղի դասընթացքներու արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 11ին
130 rue Jean-Jaurès, Arnouville
Դասընթացքները կը սկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին:

***

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**

le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**

Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.

Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազդէն Կիւրճեան, Շաքէ Թիւթիւնճեան, Լարա Մուլէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 13ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, *իրենց հօր, քեռայրին՝*

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

(Շար. Ա. Էջէն)

կար ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն: Ֆրանսական կառավարութիւնը մերժած է Իրաքի վոխանցման հրէանի կառավարութեան օժանդակութիւնը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Իզվեստիա» օրաթերթի խմբագրապետը՝ Ռաֆ Շակիրով պարտաղրաբար իր հրաժարականը տուած է, տարակարծութեան մը պատճառաւ հրատարակչութեան (Փրոֆմեհիա, որ Պուտինին կը պատկանի) հետ: Հրատարակիչը գտած է որ Բեսլանի ողբերգութեան առթիւ (Սեպտ. 4) լոյս տեսած թիւը չատ «յուզական» էր: Ծանօթ է որ երկու լրագրողները, Կովկասի մասնագէտ, հիմն կրցած էրթալ: Ինչ կը վերաբերի «Իզվեստիա»յի խմբագրապետին հեռացման, անդլիագիր «Մոսկուա Թայմզ» կը գրէ թէ կրեմլինն է որ այդ հեռացումը պահանջած է: Առաջին էջի կիսամերկ մանուկ մը՝ վրկոզի մը ձեռքը, վրդոված է եւ ըսել տուած՝ «Այն տպաւորութիւնը կար որ 1941. Յունիս 22ն էր» (գերմանական յարձակման օրը):

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը յարձակած է Գազայի կեդրոնը, սպաննած 14 Պաղեստինցիներ եւ վիրաւորած 45 ուրիշներ, որոնք Իսրայէլի կողմէ Համասի դործօն տարրերը կը նկատուին: Իսրայէլ Պէյհեւայի ռճրագործին վրէժը կը լուծէ (16 մեռեալ, Օգոստոս 30ին): Համասի մէջ, քանի մը հազար հոգի մասնակցած է պոհերուն թաղումին՝ վրէ'ժ բացագանչելով, մինչ վարչապետ Քորէյի Ռամալլայի իր պրասենեակին մէջ կը յայտարարէր՝ «ոչ մէկ ռճիր անպատիժ կը մնայ: Հակազդեցութիւն մը կ'ըլլայ եւ արդարացուցիչ է»:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Vendredi 10 septembre de 17h à 20h
Mercredi 15 septembre
et
Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30

Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՇԱԻԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրաշապարին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած յուշանկարները ցուցահանդէսին, Շաւիլի Աթրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
Բացումը՝ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Կ.Ա.Լ.Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ·
Ցայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երդչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԴԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երդչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սուիրաճօ, գուզերդ,
- «ԴՐՕՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակները:

Նկատի ունենալով որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՍԿՕՒՄ
Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *Ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *Ժամը 10ին, ԴՒՆԲԱՁԻՔ,*
- *Ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
ԵկեղեցաշէնՔ բարեբար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏՂԻՆ,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : **Pasteur SAMUEL SAHAGIAN**

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 SEPTEMBRE
2004
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.021 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.021

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔԻ ՔԱՈՍԸ

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Երկու Իտալուհիներու առեւանգումը տրտմած ցնցած է Իտալիան եւ վարչապետ Պէրլիւսքոնի ուղած է, այս անգամ, հաւսիլ Ֆրանսայի օրինակին եւ ընդդիմութեան հետ ճակատ մը կազմել : Ի դէպ, Ֆրանսայի իրարանցումը որեւէ արդիւնք չէր տուած Սեպտ. 9ին :

Իտալացի լրագրողին՝ Լնծօ Պալոնիի պատուիրեցին ի վեր, Պէրլիւսքոնի խիստ քննադատութիւններու թիրախ եղած էր եւ այս առեւանգումը առիթ է որ փորձէ իր համբաւը փրկել : Սեպտ. 8ին, վարչապետը հրաւիրած էր ընդդիմութիւնը : Այդ ընդդիմութիւնը, ինչպէս ժողովուրդը, դէմ եղած են պինուորական գործողութիւններուն Իրաքի մէջ եւ 3000 իտալացի պինուորներու ներկայութեան : Երկու Իտալուհիները (երկուքն ալ 29 տարեկան), նուիրուած կիներ էին, որոնց նպատակն էր օգնել Իրաքի երախաներուն : Մէկը Հռոմէացի, միւսը Պոլոնիացի, երկուքն ալ ծանօթ էին երկրին : Առաջինը հոն էր 1993էն ի վեր եւ երբեք չէր հեռացած : Իր պիտոյր աշխատանքը կը կայանար երախաներու դպրոցական կրթութեան, առողջութեան եւ ջուրի բաշխումին մէջ : Երկրորդը, որ Ֆրանսա ալ ուսած է (փիլիսոփայութիւն) Պաղտատ էր 2003էն ի վեր, Ազգանհատանէն եւ Պալքաններէն հոն : Մեծ նուիրում ունի մանուկներու հանդէպ, որոնց հետ արաբերէն սորված է : Երկուքն ալ դէմ էին Իտալիոյ մասնակցութեան :

Այս առեւանգումը պատճառ եղած է որ բոլոր ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները իրենց մեկնումը պատասխեն : Արդէն մեծ չէր այլեւս իրենց ներկայութիւնը : Ընդհանուր ձեւով, սարսափի դպրամ մը կը սիրէ մնացորդներուն մօտ : Ֆրանսական կարմիր խաչը տարի մըն է ներկայացուցիչ չունի :

*
* *

Ֆրանսայի լրագրողներուն մասին մասնաւոր նորութիւն մը չկար Սեպտ. 9ին : Նախորդ օրը, առեւանգողները հաղորդած էին որ, ի մօտոյ, պիտի հաղորդեն իրենց որոշումը : Համաձայնութեամբ տրուած այս տեղեկութեան աւելցուցած էին որ, ցարդ ոչ ոք լիազօրած էին, որ իրենց կողմէ արտայայտուի : Կը սպասուեր սակայն տուրիստի վարորդին տղուն, որու նկարը ցոյց տուած են պատերազմի ոճրագործի մը կողքին : Ենթական կ'ըսէ թէ չինծու նկար մըն է : Առեւանգողները կը զգուշացնեն նաեւ որեւէ կողմ որպէս միջնորդ Ֆրանսայի լրագրողներու պարագային :

Փարիզի Հոթել տը Վիլի հրապարակը հաւաքուած էին, Սեպտ. 8ի իրիկունը, շուրջ 5000 հոգի (կ'ակնկալուէր 10000) արտայայտելու համար իրենց զօրակցութիւնը : Համախմբումը կազմակերպած է «Առանց սահմանի թղթակիցներ»ուն կողմէ : Կը մասնակցէին բազմաթիւ արուեստագէտներ եւ լրագրողներ :

Ֆրանսայի լրագրողներուն հետ, պատանդներու թիւը հասած է 20ի : Ցարդ 23 պատանդ սպաննուած են :

*
* *

Ամերիկայի 1003 մեռեալներու յայտնութիւնը բաւական ցնցած է Միացեալ Նահանգները : Սպաննուած 24 տարեկան պինուորի մը մայրը վրդոված կը պատասխանէ Ռըմսֆելտը, որու համար ոչ մէկ արժէք ունին ամերիկացի երիտասարդներ : Մեռեալներուն պէտք է աւելցնել նաեւ 7000 վիրաւորներ : Կան 15էն 20 հազար ալ իրաքցի մեռեալներ :

Վերջին օրերուն իսկ, Ֆալուճայի մէջ Ամերիկացիներու ոմբակոծութիւններէն 100է աւելի մեռեալ կար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՔԱՐԹԱՑի կեդրոնը ռճրափորձ մը գործուած է Սեպտեմբեր 9ի առաւօտուն Աւստրալիոյ դեսպանատան մօտ : Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 10 մեռեալ կար եւ 100 վիրաւորներ : Պայթումը չատ զօրաւոր եղած է եւ չուրջի բոլոր բնակարանները վնասուած են :

ԵԻՐՈՊԱՑի ընդլայնումի պատասխանատու Կ. Վէրհէօկէն, որ Թուրքիա գացած էր, յիշեցուցած է Անգարայի իշխանութիւններուն, որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը ժամանակի կը կարօտի, նոյնիսկ եթէ Դեկտեմբերին Եւրոպացի դեկավարները համաձայնին որ բանակցութիւնները պիտի սկսին :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ԷՖ.ԷՍ.Պի.ն 10 միլիոն տոլար կ'առաջարկէ որեւէ տեղեկութեան համար, որ կրնայ չէզոքացնել Բասայեւն ու Մասխադովը, այսինքն հեղինակները Բեսլանի դպրոցի գրաւման : Ընդհանուր դատախազին՝ Ուստինովի համար, ձերբակալուած 32 ահաբեկիչներէն ութին ինքնութիւնը ճշդուած է : Եւ ասոնցմէ ոմանք, սկզբունքով, պէտք է բանտը դատնուէին : Փարիզ դտնուելով, միջնորդներէն մէկը՝ բժ. Լէոնիդ Ռոշալ յայտարարած է որ ոչ ոք դիմած էր իրեն, իր իսկ նախաձեռնութեամբ միջամտած է, քանի տեղւոյն վրայ կը դտնուէր : Կը հաստատէ որ յարձակում չէ եղած, կը վկայէ որ ահաբեկիչները սկսած են կրակել երախաներուն վրայ, դպրոցին ներսը պայթումէ մը եաք : Սխալ կը դտնէ նաեւ այն պնդումը որ բանակցութիւն չէ եղած : Ընդհակառակն, Ինգուշիոյ նախկին նախագահը կրցած է 26 պատանդներու ապատ արձակումը ձեռք ձգել : Տօքթ Ռոշալ, 71 տարեկան, յարգուած անձնաւորութիւն մըն է, մասնագէտ աղէտներու բժշկութեան եւ այդ պաշտօնը վարած էր 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուայի թատրոնին գրաւման ատեն :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ 2200 թոն թունաւոր նիւթ բեռցած նաւ մը ընկղմած է Թուրքիոյ միջերկրականեան ափին վրայ, Իսքէնտրունի բացը : Նաւը աւելի քան չորս տարիէ ի վեր խարխած էր այդ ծովին մէջ ու Սպանիա անպատասխանկը ճղէր զայն հոն կանչելու Անգարայի դիմումները :

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Սեւ ծովու չրջանին մէջ, Գաղթամոնու, պղինձի հանքի մը մէջ փայտուղի բանալու աշխատանքներու ընթացքին ծագած հրդեհ մը 19 բանուորի մահուան պատճառ եղած է : 31 հոգինոց փրկըւածներու խումբէն 15ն ալ վիրաւոր են :

ՌԵՄՈՆ ՄԱՐՍԸԼԷՆ, Ներքին նախկին նախարար Տը Կօլի եւ Փոնփիտուի օրով, մեռաւ 90 տարեկանին : Մանօթ էր որպէս վճռական եւ անզիջող անձ մը : Առաջին անգամ Ներքին նախարար նշանակուած է 1968 Մայիս 31ին Մայիսեան օրերու վաղորդայնին եւ համբաւ չինած կարգուկանոնի իր նուիրումով :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/9)

ԻՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Մ. ԽԱԹԱՄԻԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Պաշտօնական այցով Սեպտ. 7ին Երեւան գացած է Իրանի նախագահը Մ. Խաթամի : Նոյն օրը ան տեսակցութիւն ունեցած է Ռ. Քոչարեանի հետ : Երկուքը քննարկած են Հայաստան - Իրան յարաբերութիւններուն, գործակցութեան ներկայ վիճակին եւ հեռանկարներուն վերաբերեալ լայն չրջանակ մը :

Բանակցութիւններէն ետք գործակցութեան, Իրան - Հայաստան կազմակերպին, մաքսային նիւթով չարք մը համաձայնագրեր ստորագրուած են : Երկու նախագահները իրենց հանդիպումէն ետք պատասխանած են մամուլի ներկայացուցիչներուն հարցումներուն :

Իրանի նախագահը յաջորդ օրը այցելած է Երեւանի Կապոյտ մզկիթը, հանդիպած է պարսկերէնի ուսանողներուն հետ : Ապա դացած է Աղգային Ժողով ուր պինդը ողջունած է նախագահ Ա. Պաղտասարեան : Հոն ելոյթ ունենալով Մ. Խաթամի չեշտած է Հայաստանի հետ համակողմանի գործակցութեան փափաքը, յատկապէս չրջանին մէջ արդար ու խաղաղ նպատակներ իրականացնելու համար :

Հիւր նախագահին Սեպտեմբեր 9ի ժամանակացոյցը կազմուած էր Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հետ տեսակցութենէ մը, Երեւանի պետական համալսարան այցէն, Եղեռնի յուշահամալիրին ծաղիկներու զետեղումէն : Նոյն օրը Մ. Խաթամի կը մեկնէր Հայաստանէն :

*
* *

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Ադրբեջանի Մշակոյթի նախարարութիւնը բողոքի նամակ մը ղրկած է Ռուսաստանի իր պաշտօնակիցին, բողոք յայտնելով Լղհ անկախութեան 13րդ տարեդարձին ռուս երգիչներու եւ դերասաններու Սաեփանակերտի մէջ ունեցած ելոյթներուն առթիւ : Ըսած է թէ այդ արուեստագէտները Ադրբեջանի սեւ ցանկին վրայ առնուած են եւ այլեւս պիտի չհրաւիրուին :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՂՄԷ

Ադրբեջանի նախագահը Իլհամ Ալիեւ որ Փարիզ կ'այցելէր, Սեպտ. 7ին ընդունուած է Ժ. Շիրաքի կողմէ : Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է Ղարաբաղի հարցը : Ադրբեջանական մամուլը պրեալ հանդիպած թէ մանրամասնութիւն չէ տրուած, կ'ըսէ թէ քննութեան առնուած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն յառաջիկայ Ատանայի հանդիպումը :

Ղարաբաղէն գատ Շիրաք - Ալիեւ տեսակցութեան նիւթ եղած են Կովկասի կացութիւնը, միջազգային ահաբեկչութեան հարցը, Ադրբեջանի Եւրոպայի համարկումը :

Ի. Ալիեւ նոյն օրը տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ֆրանսայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկին տնօրէնին հետ. այդ ընթացքին եւս նիւթ եղած է Կովկասի կացութիւնը, երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն հզօրացման անհրաժեշտութիւնը : Նոյն հիմնարկին մէջ ի պատիւ Ի. Ալիեւի ընդունելութիւն մըն ալ կազմակերպուած է :

Հիւր նախագահը յաջորդ օրը ընդունուած է Մերակոյտի նախագահ Ֆ. Փոնսըլէի, Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահ Հ. Ժադոլէնի կողմէ, գլխաւորաբար Ղարաբաղի հակամարտութեան ներկային, կարգաւորումի հեռանկարներուն նիւթով :

Նախագահ ընտրուելէն ետք Ի. Ալիեւի երկրորդ այցն է Ֆրանսա :

ՖՕՏԲՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2006

ՋՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՖԻՆԼԱՆՏԱ 0 – 2

Ա. խումբին մէջ, Հայաստան իր դաշտին վրայ 0 - 2 պարտուեցաւ Ֆինլանտային : Կէտերը նշանակեցին Ֆորսէլ (24րդ վայրկեանին) եւ Էրէմէնքօ (67րդ) :

Խումբը կը գլխաւորէ Ռումանիա 9 կէտով, կը հետեւին Ֆինլանտա 6, Մակեդոնիա 3, Հոլանտա 3 կէտերով. Չեխիա, Հայաստան եւ Անտորա ոչ մէկ կէտ ունին :

Հոկտեմբեր 9ին, Ֆինլանտա կ'ընդունի Հայաստանի խումբը : Զ. խումբին մէջ, դոր կը գլխաւորէ Աւստրիա, Ազրբեջան 5րդ դիրքի վրայ է, մէկ կէտով :

Բ. խումբին մէջ, դասաւորման գլուխն է Վրաստան 4 կէտով, 4րդ է Թուրքիա, որ Սեպտեմբեր 8ին 0 - 0 արդիւնք մը արձանագրած էր Ճունաստանի հետ, որ 6րդ տեղը կը գրաւէ :

Դ. խումբին գլուխն է Զուիցերիա 4 կէտով, Ֆրանսա նոյնպէս 4 կէտով 3րդ է : Սեպտ. 8ին յաղթեց Ֆէրոյէ կղզիներուն 2 - 0 :

ԳԱՐԱՑԻՊՆԵՐՈՒ մէջ Իվան Մրրիկը 10 մեռեալներու պատճառ եղած է : Քանդըւած է նաեւ վարչապետին Կրընատի բնակարանը : Ան յայտնած է որ հովին արագութիւնը ժամական 120 քմ. եղած է : Ազգային աղէտ է, կ'ըսէ :

ԳԼԻՆԹՐՆ որ սրտի քառակի կամրջումի մը ենթարկուեցաւ չաբթու սկիզբը, ազդու խնամքներու բաժինէն եղած էր Սեպտ. 8ին :

ՁԱՓՈՆի մէջ Սոնկա Մրրիկը ամէնէն մահացուն եղած է 1993էն ի վեր : 27 մեռեալ եւ 14 անհետացած կայ :

ԽԱՐԹՈՒՄ մերժած է Աֆրիկեան Միութեան առաջարկած համաձայնութեան ծրագիրը Տարֆուրի վերաբերեալ : Սուտանի պատուիրակութեան անդամները յայտարարած են որ չեն կրնար ընդունիլ այդ ծրագիրը որ կը հակասէ Ապուձին առորագրուած Ն'Ճամենայի հրադադարի համաձայնութեան եւ կառավարութեան յանձնառութիւններուն ՄԱԿ-ի հանդէպ :

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏ ՄԸ, ՈՐ ՆԱԵՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԸՆ Է

Տանիէլ Պարէնպոյմ Պուէնոս Այրէս ծնած, բայց տասը տարեկանին՝ 1952ին իր ընտանիքին հետ Իսրայէլ հաստատած դաշնակահար ու նուագավար մըն է: 1991-1992ին Շիքակոյի սիմֆոնիք նուագախումբին երաժշտական դեկավարն էր, իսկ 1992էն ի վեր Փէրլինի օփերային ընդհանուր ու գեղարուեստական դեկավարն է:

Պարէնպոյմ պարզ երաժիշտ մը չէ: Յանձնառու մտաւորական մըն է նաեւ, որ 1999ին, իսրայէլեւպաղեստինեան հակամարտութեան լուծումներու փնտռտուքին մէջ, նորոգ հանդուցեալ պաղեստինցի մտաւորական Էտուարտ Սայիտի հետ սեղծած է «Արեւմուտք - Արեւելք Տիւան» նուագախումբը, որ բաղկացած է իսրայէլացի եւ արաբական երկիրներէ երիտասարդ երաժիշտներէ: Այս նախաձեռնութիւնը 2002ին արժանացած է «Համերաշխութեան Ատուրիասի Իշխան» մրցանակին՝ Սպանիոյ մէջ:

Պարէնպոյմ Օդեսոսին Պուէնոս Այրէս այցելած է, եւ «Լա Նասիոն» օրաթերթի թղթակիցի մը հետ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է՝ Եւրոպա վերադարձի նախօրեակին: Իր կեցութենէն ան վեր հանած է Օդեսոս 19ին տեղի ունեցած ձեռնարկ մը, ուր Արժանթինի Իսլամական կեդրոնը մեծարած է զինքը: «Այդ ձեռնարկը զիս մտածել տուաւ, որ շատ կը բնութագրենք Արժանթինը, Արժանթինցիները վրայ կը խնդանք եւ կատակներ կ'ընենք մեր ինքնահաւանութեան մասին, բայց աշխարհի մէջ ուրիշ երկիր չկայ, ուր նման արարողութիւն կրնար տեղի ունենալ: Արժանթինը աշխարհաքաղաքացիական է բառի լաւագոյն իմաստով», ըսած է երաժիշտը, աւելցնելով, թէ «Արժանթինցի մահմետականները ցոյց տուին, թէ կրնան ինքզինքին բաւական ազատ զգալ, որ Իսրայէլացի մը մեծարեն: Եւ զիս յատկապէս յուզողը այն էր, որ Պաղեստինցիներու եւ Հրեաներու խաղաղութեան ի խնդիր ըրածներուս մասին իսլամ համայնքի զգացումը փոխանցելէ ետք, բանախօսը ըսաւ թէ զինքը ամէնէն յուզողը այն էր, թէ ես հայրենակից մըն էի՝ Արժանթինցի մը»:

Ու հետաքրքրական է այս նկատողութիւնը, քանի որ առիթ կու տայ Պարէնպոյմի ընդլայնուելու եւ անցնելու ինքնութեան փչոտ հարցին...

«Իսլամական կեդրոնի կողմէ իմ անձովս զբաղիլը, թէ՛ որպէս Իսրայէլացի (այդ իմաստով, մասամբ, արաբական դատի թշնամի) եւ թէ որպէս Արժանթինցի որ հասարակաց բաներ ունի իրենց հետ, ցոյց կու տայ որ այդ համայնքը կրնայ ինքնութիւնը իրրեւ բազմադիպի բան մը հասկընալ, ինչպէս ես կ'ընեմ: Այս երկրին մէջ աշխարհաքաղաքացիութեան ձեւ մը կայ, որ կ'ընէ, թէ հրեաներ եւ իսլամներ կարենան առանց դժուարութեան գոյակցիլ, առանց որ իրենց իրավիճակը արժանթինեան ինքնութեան հետ բախում ունենայ»:

Ձիշդ է, որ թէեւ մէկ կողմէ արժանթինեան ինքնութիւնը կառուցուած է «կերուս ձուլարան»ի վարդապետութեան վրայ, երբեք չէ խոչընդոտած տարբեր համայնքներու կրթական ու մշակութային զարգացումը (արժանթինահայ գաղութը՝ վկայ), իսկ վերջին տասնամեակներուն սկսած է աւելի ու աւելի տեղի տալ բազմամշակութային ուղղութեան մը, որ իր կարգին բազմամեղային (միւլթիէթնիք) ինքնութեան մը զարգացումին տեղ բացած է: Պարէնպոյմ կը յատկանշէ ասիկա, «որովհետեւ ԱՄՆ-ու մէջ նոյնպէս կո խօսուի համայնքներուն եւ ամերիկեան ընկերութեան բազմակիութեան մասին, բայց բոլորն ալ անջատ են. Լեհերը չեն ուզեր գործ ունենալ Սկանտինաւներուն հետ, Սեւամորթները՝ Լատիներուն հետ, եւայլն: Արժանթինի մէջ, աշխարհաքաղաքացիութիւնը շատ աւելի բնական է»:

Անցնելով միջին արեւելեան հակամարտութեան վիճակին, երաժիշտը կ'ընդգծէ, թէ վիճակը փոխուած է դէպի դէպը: Բուռն քննադատելէ ետք Ա.Յորդանանի պատին իսրայէլեան ծրագիրը, ան կը նշէ, թէ երկու ժողովուրդներուն ճակատագիրները անխուսափելիօրէն միացած են...

«Իսրայէլի ներկայ կառավարութիւնը հայրենասէր չէ, այլ ազգայնական: Մեծ տարբերութիւն մըն է: Հայրենասիրութիւն կը նշանակէ ուրախ եւ նոյնիսկ հպարտ ըլլալ երկրի մը նուաճումներու եւ իրագործումներու կարելիութեամբ, դրական զգացում մըն է, որ երկրին ուժ կու տայ եւ թոյլ կու տայ երկրէն ուժ առնել: Ազգայնականութիւնը, ընդհակառակն, ժխտական վարքագիծերու հետ կապուած է, օրինակ ըսել, թէ "Միւսը ինծի պէս չէ", որմէ ետք "Միւսը ինձմէ նուազ լաւ է" ըսելուն միակ փոքր քայլ մը կայ»:

Այս տարբերակումը, առնչ տեսաբանական յաւակնութիւններու, կը կարծենք, որ կարեւոր է: Երբեմն մեր իրականութեան մէջ կը նշմարենք ամէն ապրպային երեւոյթ քննադատելու եւ ապրպայինը ազդայնականի (նացիոնալիստ) ու ապրպայնամոլականի (շովինիստ) հետ չփոթելու վտանգաւոր հակում մը: Վերջին հաշուով, երեքին միջեւ նրբերանգներ կան: Այն Հայը, օրինակ, որ կը մերժէ «ամէն բանէ վեր՝ Հայը» վտանգաւոր վարդապետութիւնը կամ անոր նմանները, անպայման հակահայ կամ ապազգային չէ, իր հայկականութիւնն ու ազգային արժէքներու հանդէպ փարումը կրնայ շատ աւելի դրական ու չինիչ ձեւերով ցոյց տալ: Իսկ ընդհակառակն, այն Հայը որ այդ փարումը ցոյց կու տայ, պահելով չափ ու կշիռ, երբեք չի կրնար ամբաստանուիլ «ազդայնական» ըլլալու մեղադրանքով:

Ու չահեկան է Պարէնպոյմի բաղձանքը... «Իսրայէլի մէջ, պիտի ուզէի հայրենասիրութեան զգացում մը տեսնել, իմա՝ մեծ պետութիւնը ստեղծեցիք, աշխարհի մէջ փոքրամասնութիւն մը ըլլալէ դադրեցաք եւ դարձաք մեծամասնութիւն մը, և մեր յաջորդ գործը պիտի ըլլայ մեր դրացիներուն օգնել որ միեւնոյնը ընեն, նոյն իրաւունքները ունենան: Թերեւս անոնք սխալեցան՝ Պաղեստինի բաժանումը չընդունելով, բայց մենք ալ նաեւ որոշ պատասխանատուութիւն մը -կամ կիսուած պատասխանատուութիւն մը- ունինք Պաղեստինցիներուն համար ադէտի վերածուած Իսրայէլի պետութեան ստեղծումին մէջ, 1948ին»:

Իսրայէլեան աւանդական մտածողութեան համար «անընդունելի» այս զգաստիարներուն տէր երաժիշտը այն նոյն անձն է, որ քանի մը տարի առաջ հոն առաջին անգամ ղեկավարած էր Վակների գործերը, մեծ թապու մը հրէական մըտայնութեան համար, որ զերմանացի երգահանին երաժշտութեան մէջ կը տեսնէ Շոայի սերմերը ցանող գործիքներէն մէկը: Եւ ասիկա, ի հարկէ, մեծ աղմուկ յառաջացուցած էր: Ուրեմն, զարմանալի չէ կարդալ, որ «չենք կրնար պարզապէս կրկնել, թէ կեդրոնացման ճամբարներէն, Ողջակէզէն կու գաք. այո, անշուշտ որ այդ բոլորը այդպէս էր, բայց չենք կրնար այդ նոյն կէտին վրայ մնալ: Աւտ կ'ուզեմ ըսել, թէ խաղաղութեան ուղիին միւսին տատապանիին գիտակցումէն եւ ճանաչումէն կ'անցնի»:

Դժուար չէ նկատել, որ այս զուգահեռը նոյն կշիռին վրայ կը դնէ թուրք պետութեան ժխտումը՝ Հայկական Ցեղասպանութեան, եւ իսրայէլեան պետութեան ժխտումը՝ պղեստինեան ինքնորոշման իրաւունքներուն: Երբ անցեալները թուրքիան կ'ամբաստանէը Իսրայէլը՝ Պաղեստինցիներու հարցին առիթով, չատ հեռու չէր ճշմարտութենէն եւ ինքնաքննադատութենէն...:

Պարէնպոյմ կը պահանջէ, որ թէ՛ Հրեաներ եւ թէ Պաղեստինցիներ փոխադարձաբար ճանչնան իրենց կրած տառապանքները: Համոզուած է, որ ասիկա տեղի պիտի չունենայ երկար բանակցութիւններու ճանապարհով, այլ Փէրլինի պատի քանդումին պէս յանկարծակի դէպքի մը պատճառով:

Ըստ իրեն, Միացեալ-Նահանգներու կոյր եւ անսակարկ զօրակցութիւնը Իսրայէլի ներկայ վարքագծին չատ վտանգաւոր է երկրի եւ ժողովուրդի ապագային համար, որովհետեւ նման քաղաքականութեան մը դէմ գալիք հակազդեցութիւն մը կրնայ սոսկալի հետեւանքներ ունենալ: Ասիկա ո՛չ միայն Իսրայէլի, այլեւ Եւրոպայի ապահովութեան դէմ մեծ սպառնալիք մըն է: Միւս կողմէ, կ'ըսէ ան, «Միացեալ Նահանգներէն կախուած ըլլալը ռազմագիտական սխալ մըն է նաեւ, որովհետեւ Իսրայէլի համար միակ արժող ապահովութիւնը այն է, որ Պաղեստինի եւ արաբական աշխարհի ճանաչումէն պիտի բխէր, ինչպէս եւ անոր անդամակցութիւնը Միջին Արեւելքի երկիրներու ընտանիքին: Ինչպէ՞ս կարելի է տարիներով սեփական ապահովութիւնը բխեցնել պետութենէ մը որ հազարաւոր բիլոմեթրներու հեռաւորութեան վրայ է եւ ենթադրեալ հրէական բոմբով»: Հետաքրքրական նկատողութիւն մըն է, որ մեզի կրնայ նիւթ բանալ մտածելու, թէ որքանո՞վ կամ մինչեւ ե՞րբ կարելի է Հայաստանի ապահովութիւնը երաշխաւորել միայն ամերիկեան եւ ռուսական խաղաթուղթերու բանեցումով, առանց հասնելու չրջակայ երկիրներու հետ համաձայնութեան մը:

«Յանցանքի ծրարներ բաժնելով տեղ մըն ալ պիտի չհասնինք: Պէտք է դադրեցնել ատիկա: Անհատական կեանքին պէս է. պէտք է վերլուծել ո՞ւր տարած է մեզ անցեալը, որ ներկան է, եւ ընդունիլ, թէ ներկան ոչ այլ բան է, բան անցում մը դէպի ապագայ: Տարբեր պատճառներով, ձախի եւ աջի յանցանքով, անցեալը մեզ բերած է ուր որ ենք: Ի՞նչ ընենք հիմա: Շարունակե՞նք նոյն բանին շուրջ դառնալ կամ ընդունինք ինչ որ անփոփոխելի է. Իսրայէլի պետութեան գոյութիւնը՝ Պաղեստինի կողմէ, եւ անկախութեան եւ բաւահաւասարութեան պաղեստինեան սահմանաժշտութիւնը՝ Իսրայէլի կողմէ: Այդ բան բարդ չէ: Կը բարդանայ որովհետեւ մտածում չկայ և որովհետեւ երկու ժողովուրդները անցեալին մէջ կ'ապրին: Հրեաները կ'ըսեն, թէ Ողջակէզը կարելի չէ կրկնել (անշուշտ, թէ պէտք չէ կրկնուի, բայց շատ տարբեր կացութեան մը մէջ է), իսկ Պաղեստինցիները կ'ըսեն, թէ ասիկա մեր հողն է (բայց Իսրայէլի գոյութիւնը իրականութիւն մընէ, զոր պէտք է ընդունիլ)»:

Կասկած չկայ, որ Իսրայէլի ու Պաղեստինի հարցը չատ տարբեր է Հայաստան-Թուրքիա - Ադրբեջան եռանկիւնի հարցէն, բայց կան նաեւ հանգիստութեան եզրեր: Նմանութիւններու և տարբերութիւններու ուսումնասիրութեան վրայ հիմնուելով (եւ ո՛չ միայն տարբերութիւններու), հաւանաբար հայ քաղաքական միտքը կրնայ հասնիլ Հայ Դատի եւ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի հետապնդումին նոր ու թարմ ուղիներու: Առանց իյնալու աւելորդ ծայրայեղութիւններու մէջ, պայմանաւ որ իսրայէլացի այս մտաւորականին նմանող ձայներ մեր իրականութեան մէջ իրաւունք ունենան գոյութիւն ունենալու, առանց որ անդադար սասքնչին ու լռութեան մատնուին՝ աջէն ու ձախէն եկած պոռչտուքներու ուժին տակ:

Ցետագայ տարիներուն մեծ մարտահրաւէրն է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԱԼՄԱԹԻ ԻՐ ՀԱՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ ՏՈՔԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՆՈՒՐՇՈՒԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

Հ.- Ընթերցողները ընդհանրապէս տեղեակ չեն Ղազախստանի դեսպանատան եւ հայ ազգային կեանքին: Կրնա՞ք ամփոփ կերպով տալ դեսպանատան կարեւոր աշխատանքներուն մասին տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ՝ ա՛յն յարաբերութիւններուն մասին, զորս կը մշակէք դազախ պետութեան հետ, անոնք ըլլան համագործակցութիւններ կամ այլ:

Պ.- Մեր յարաբերութիւնները հիմնած ենք դեռ 92 թուականին, իսկ դեսպանատունը կը գործէ 93 թուականէն: Ես առաջին արտակարգ եւ լիազօր դեսպանն եմ այստեղ, իմ նախորդս եղած է գործերու հաւատարմատար, իմ դասընկերս Արման Մելիքեանը, որ հիմա Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցիչն է Երեւան: Փաստօրէն ան բացած է դեսպանատունը եւ ես կը շարունակեմ: Ես ղրկուած եմ այստեղ 99 թուականին, 2000ին յանձնած եմ իմ հաւատարմագիրս նախագահ Նազարբայեւին, իսկ 2001 թուականէն համատեղութեան կարգով նաեւ կը ներկայացնեմ Հայաստանի շահերը Կիրգիզիստանի Հանրապետութեան մէջ: Փաստօրէն իմ շրջանային դեսպանատունն է:

Պէտք է ըսել թէ բաւական մեծ աշխատանք կը տանինք թէ պետական մասլարէդի մէջ եւ թէ դիւտամչակութային, որովհետեւ բաւական մեծ դաշտ կայ: Մենք փորձած ենք այս չորս տարուան ընթացքին կարեւոր գործեր ընել: Կայացած է պաշտօնական երկու այց. 99 թուականի Սեպտեմբերին նախագահ Ռ. Քոչարեան ժամանեց Ալմաթա՝ Ղազախստանի նոր մայրաքաղաքը. փաստօրէն պատմական այց էր, որովհետեւ ստորագրուեցան կարեւոր պայմանագրեր, ան նոր լիցք հաղորդեց մեր երկու հանրապետութիւններուն: 2001 թուականի Մայիսին տեղի ունեցաւ նախագահ Նազարբայեւի առաջին այցը Երեւան, ի պատասխան Քոչարեանի այցին: Նոյնպէս, ուրեմն ստորագրուեցան փաստաթուղթեր: Պէտք է ըսել, որ մեր իրաւական դաշտին մէջ ունինք 4 տասնեակ պայմանագիրներ, ըստորագրուած մեր երկու երկիրներու միջեւ: Անոնք չատ տարբեր են իրարմէ. քաղաքական ոլորտի եւ ռազմական, եւ տնտեսական ու դեռ տարբեր ոլորտներու մէջ: Աչխատանքի բաւական ընդարձակ դաշտ մը ունինք երկու երկիրներու միջեւ:

Բացի ատկէ, քանի որ Սփիւռքը կը ներկայացնէք այս պահուն ու ձեզ չատ կը հետաքրքրէ Սփիւռքի համայնքի մը կապուած հարցերը, պէտք է ըսենք, որ այսօր Հայկական համայնքը ունի չատ մեծ պատմութիւն: Ճիշդ է, անիկա կը համարուի ոչ աւանդական համայնք, սակայն ես ձեռնամուխ եղայ մի քանի հեռատեսութիւններու, -քանի ինքս ես պատմաբան արեւելագէտ եմ,- այդ իսկ պատճառով, ուրեմն որպէս արդիւնք մեր հեռատեսութիւններուն, լոյս տեսան մի քանի գիրքեր ու յօդուածներ, նուիրուած չատ տարբեր բնագաւառներու:

Կրնանք նշել մեր կողմէ կատարուած եւ 99 թուականին հրատարակուած հայ-ղազախական պատմութեան էջերէն այն մենագրութիւնը, որ գրուած է ռուսերէն լեզուով եւ առաջին առթիւ պետական ընդունակներուն մէջ կատարուած է գիրքին շնորհահանդէսը Ալթանայի մէջ: Գիրքի նախաբանը գրուած է երկու նախագահներուն կողմէ, իսկ որպէս հեղինակներ կը հանդիսանան ինքս եւ իմ կինը, որ ղազախ է ազգութեամբ:

*Բաւական մեծ աշխատանք տարի հայ համայնքի ուսումնասիրութեան գործին մէջ: Մի քանի թեմաներ կան, որոնք չատ հետաքրքրիր են հայագիտութեան համար: Առաջինը Սփիւռքի պատմութիւնն է՝ Ղազախստանի հայ համայնքի պատմութիւնը: Մինչեւ վերջերս անիկա սպիտակ էր մեր սփիւռքահայ պատմութեան մէջ: Մեզի յաջողեցաւ այդ կատարել. իսկ երկրորդը Հայաստան - ղազախերէն գրական նուիրուած հետազօտութիւններն են, այսինքն թրքախօս Հայերու մասին: Քանի որ Ղազախները թրքախօս ժողովուրդ են և ղազախերէն լեզուն կը վերաբերի թրքական լեզուաընտանիքի ղազախերէն բաժնին, այդ իսկ պատճառով ղազախերէնը մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ Ղազախստանի մէջ եւ ղազախ ժողովուրդին մօտ: Ու առաջին հրատարակութիւնը, ուրեմն նուիրուած այդ թեմային, եղաւ 2001 թուականին քրիստոնէութեան 1700ամեակին նուիրուած. հրատարակեցինք գիրք մը, որ կը կոչուի «Հայ ղազախերէն, Սաղմոսագիրք»: Քանի այժմ տեղ կ'ապրի չատ յայտնի գիտնական փղոֆ. Կարկաւերսը, որ չատ գիտակ կը համարուի այդ բնագաւառին, ուստի մենք ձեռնամուխ եղանք միատեղ այս գիրքի հրատարակութեան, որու հայագիտական մասը ես պատրաստած եմ, որովհետեւ թեքսթը գրուած է գրաբարով եւ կը չարունակուի հայատառ թրքերէնով, այսինքն՝ ղազախերէնով: Լատինատառ ղազախերէնի կողմէ, եւ անկախութեան եւ բաւահաւասարութեան պաղեստինեան սահմանաժշտութիւնը՝ Իսրայէլի կողմէ: Այդ բան բարդ չէ: Կը բարդանայ որովհետեւ մտածում չկայ և որովհետեւ երկու ժողովուրդները անցեալին մէջ կ'ապրին: Հրեաները կ'ըսեն, թէ Ողջակէզը կարելի չէ կրկնել (անշուշտ, թէ պէտք չէ կրկնուի, բայց շատ տարբեր կացութեան մը մէջ է), իսկ Պաղեստինցիները կ'ըսեն, թէ ասիկա մեր հողն է (բայց Իսրայէլի գոյութիւնը իրականութիւն մընէ, զոր պէտք է ընդունիլ)»:

Կասկած չկայ, որ Իսրայէլի ու Պաղեստինի հարցը չատ տարբեր է Հայաստան-Թուրքիա - Ադրբեջան եռանկիւնի հարցէն, բայց կան նաեւ հանգիստութեան եզրեր: Նմանութիւններու և տարբերութիւններու ուսումնասիրութեան վրայ հիմնուելով (եւ ո՛չ միայն տարբերութիւններու), հաւանաբար հայ քաղաքական միտքը կրնայ հասնիլ Հայ Դատի եւ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի հետապնդումին նոր ու թարմ ուղիներու: Առանց իյնալու աւելորդ ծայրայեղութիւններու մէջ, պայմանաւ որ իսրայէլացի այս մտաւորականին նմանող ձայներ մեր իրականութեան մէջ իրաւունք ունենան գոյութիւն ունենալու, առանց որ անդադար սասքնչին ու լռութեան մատնուին՝ աջէն ու ձախէն եկած պոռչտուքներու ուժին տակ:

Ցետագայ տարիներուն մեծ մարտահրաւէրն է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

տառ տուած ենք թեքսթը, բայց վերջաւորութեան կայ հայատառ օրինակը:

Ապրէն հրատարակուած է երեք գիրք: Երկրորդը «Պիւզանդիոնէն գրականութեան ժառանգութիւնը» եւ երրորդը՝ Մխիթար Գոշի թարգմանութիւնն է: Պատմութիւնը սա է. այն Հայերը որոնք կ'ապրէին Ղրիմ մէջ, դեռեւս 12-13րդ դարերէն, ստիպած կը լքեն Ղրիմը, Սելճուքներու հալածանքներու որպէս հետեւանք, կ'երթան դէպի այսօրուան Լեհաստանի եւ Ուկրանիոյ սահմանները եւ այնտեղ մեր թրքախօս Հայերը ապագային տարբեր ազգերու ժամանակով կը դառնան Լեհեր: Հայատանի մէջ, այսօր, այս թեմայով գրքեթէ ոչ ոք կը զբաղի: Մատենադարանի մէջ մենք ունինք մօտաւորապէս տասը ձեռագիր եւ մնացեալ ձեռագիրները ցրուած են հայագիտական զանազան կեդրոններու մէջ:

Ահիկա թեմա մըն է, որ ունեցաւ բանական մեծ արձագանգ:

Հաւանաբար դիտէք, որ 1933-38 թուականներուն այս հանրապետութիւնը դլխաւորած է Լեւոն Մխոգեանը, բոլիկ զարատղի, որ բաւական մեծ հետք ձգած է այստեղ: Միւս գիրքը, որ հոս հրատարակեցինք 2001 թուականին, Լեւոն Մխոգեանի նուիրուած գիրքն էր, որ իրագործուեցաւ նախագահին աղջկան հետ: Նախաբանը ես գրած եմ եւ կան տարբեր աղբիւրներ: Մխոյեանը եղած է Ղազախստանի առաջին դեկավարը:

Բայ անկէ որ մենք քաղաքական չըփոմներ կ'ապահովենք մեր երկու կամ երեք երկիրներու միջեւ, բաւական մեծ գիտական աշխատանք կը տարուի:

Քանի որ ես իրանագէտ եմ (ես թրքագէտ չեմ), երկու չաբաթէն լոյս կը տեսնէ պետական Թանգարանի Սասունեան զբրամներու նուիրուած իմ աշխատութիւնը: Իսկ յաջորդը իմ տոքթորական թեզս է, որ կը կոչուի «Հայաստան եւ Սասունեան Պարսկաստանը», որ դարձեալ ռուսերէն լեզուով է, բայց ընդարձակ ամփոփումը կայ անդլերէնով, մօտ տասը էջի վրայ, որ ինքնին հետաքրքրական գործ է քանի որ ծանօթ եմ լինքս իրանական աղբիւրներուն եւ մեծագոյն փորձ բրած եմ ներկայացնելու Հայաստանը Սասունեան հարստութեան չրջանին եւ որ եղած է մեր պատմութեան լաւագոյն չրջաններէն:

Հ.- Պ. Դեսպան, շարունակելով հայկական տեղական գաղութին մասին, արդեօք կա՞ն միութիւններ:

Պ.- Ղազախստանի մէջ ունինք 11 կամ 12 ազգային կեդրոններ: Գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ մենք ունինք. Ալմաթիի, Աթթանայի մէջ Աբթալ եւ այլ արձանագրուած հայկական հանրային կազմակերպութիւններ, սակայն, անցեալ տարի, ամրան աւարտեցաւ չինարարութիւնը Ալմաթիի ազգային մշակութային չէնքին, որ փաստօրէն մի'ակն է ամբողջ Միջին Ասիոյ մէջ. ունի առանձին չէնք, ուր կը գործէ դպրոց, բայց պէտք է աւելի բովանդակալից դարձնենք այդ կեդրոնը, քանի որ նոր է ու աւանդոյթներ չկան... ժամանակ պէտք է այդ կեդրոնը վերածելու իրա՛ւ հայկական մշակութային օճախի: Վերը յիշեցի, այս դաղութը աւանդութիւններ չունի, հիմնականին մէջ ճնշումի հետեւանքով վտարուած են հայրենիքէն եւ հիմա կը գտնուին հոս, եւ կան են այս խոպան մակարդակի մը բարձրացնելու: Ըսեմ թէ Ղազախահայերէն չատերը ռուսերէն կը խօսին..., որովհետեւ չեն դիտեր հայերէն լեզուն: Առաջին եկուորները «ազգի դաւաճաններ» որպէս բռնադաղթուած են հոս Ստալինի օրերուն...:

Հ.- Ինչպէ՞ս է գաղութին յարաբերութիւնները դեսպանատան հետ:

Պ.- Մենք ջերմօրէն կը համագործակցինք:

Հ.- Ինչպիսի՞ գործունէութիւն կ'ունենաք հոս Ղազախահայերը:

Պ.- Դէ', ըսեմ ձեզի. բաւական ծանօթ են որպէս գինեգործներ: Ցայտնի Հայեր ունինք այդ ասպարէզին մէջ եւ որոնք կը դլխաւորեն գինիի գործատուները: Անցեալին չատ եղած են պետական պաշտօններով զբաղող, բայց հիմա քիչ մը աւանդոյթը փոխուած է եւ առեւտուրով կը զբաղին, ունինք բժիշկներ: Երկու ռուսական Թատրոն կայ. Կարաքանթայի Հենրիկ Ցուվհաննիսեանը եւ Լերմոնթովի տրբամատիկական Թատրոնը, որու գլխաւոր բեմադիրն է Ռուբէն Անդրէասեան:

Վերջին մարդահամարին համաձայն, հայութեան թիւն է 14,750, բայց կան երեք այլ խմբաւորումներ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներ, որոնք կը բնակին հոս, զաղթականներ եւ քաղաքացիներ՝ վրաստանէն: Անոնց հետ միասին, որոնց թիւը չուրջ տասը հազար կ'ընէ, տեղացիներուն հետ կը հասնի 25 հազարի՝ միայն Ղազախստանի մէջ: Գացած են տարբեր երկիրներ, արտատահման - Լենինգրադ, Գանատա, Հայաստան եւ քիչեր վերադարձած են: Բայց անոնց փոխարէն նորեր եկած են:

Հ.- Նախկին խորհրդային երկիրներէն Հայեր եկա՞ն Ղազախստան:

Պ.- Գիտէք, մենք միշտ մեր զեկուցագիրներուն եւ տեղեկագիրներուն մէջ զբած ենք, որ լաւ կ'ըլլար որ եթէ Հայաստան ի վիճակի չէ օգնելու նախկին խորհրդային երկիրներու Հայերուն, մեր նման աւանդոյթ ունեցող զաղութներուն դան ու օգնեն այս նորակազմ համայնքներուն: Այժմ կու դան զանազան տեղերէ ու կը տեսնեն եւ կ'աջակցին:

Հ.- Պ. Խուրշուդեան, դեսպանատան մէջ բացի բաղաքական գործունէութենէն, տնտեսական բաժանմունք մը ունի՞ք, որովհետեւ այնպէս կ'երեւի թէ Ռուսաստանէն ետք Ղազախստանը երկրորդ ամենահարուստ երկիրն է: Վստահ եմ որ եթէ դիւրութիւններ ստեղծուին, զանազան շրջաններէ մեծ թիւով հայ առեւտրականներ պիտի գան ու հոս իրենց առեւտրական գրասենեակները հաստատեն: Եթէ նման տնտեսական գրասենեակ մը ձեր դեսպանատան յարկին տակ ըլլայ՝ դիւրութիւններ պիտի գան ու հոս իրենց առեւտրական կանոններուն եւ ճարտարարուեստի մարդոց, օգտակար գործ մը կը կատարէք:

Պ.- Դեսպանութիւնը կրնայ յանձն առնել այդպիսի համակարգումի գործեր ընդունիլ: Թէեւ չունինք նման յատուկ դրասենեակ, սակայն ես կրնամ որոշ դիւրութիւն ցուցաբերել: Մանաւանդ՝ իրաւական:

Հ.- Իսկ կրնա՞ք ձեր անձնակազմին մասին խօսիլ:

Պ.- Փոքր է: Ես եմ ու մեր հիւպատոսը: Երկու դիւանագէտ ենք, իսկ մնացեալ երեք տեղացիները զրասենեակային գործեր կը կատարեն, բայց ամէն պարագայի մէջ, վերջերս բաւական հիւպատոսական ծառայութիւններով կը զբաղինք: Բայց, առայժմ չատ սերտ տնտեսական համագործակցութիւն չունինք: Մեր չրջանառութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ, տարբեր տարիներուն տարբեր եղած է: Առաւելագոյնը 2000 թուականին 7 միլիոն տոլար եղած է, հիմա մօտ մէկ միլիոնէն երկու միլիոնի սահմանին մէջ է: Ներուժ ունինք, բայց այսօր անիկա տակաւ է: Հայաստանէն Եւրոպա ու Ամերիկա կ'երթան ու տարօրինակ ձեւով ձեզի նման Ամերիկացիներ ալ Ղազախստան կու գան տընտեսական յարաբերութիւնները մշակելու.. իսկ Ղազախստանէն կ'երթան դէպի Չինաստան ու հեռաւոր Արեւելք: Այս առումով հայաստանցի գործարարները չատ տակաւ են:

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԼԸՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Նաբաթը անդամ մը Սարգիս-Թօսեան-ը՝ Թօնի - Տրդատ չորրորդապետութիւնը կ'այցելէր Անտոն: Ամէնքն ալ կոճկուած կը նստին ու խրատ կուտային Անտոնի, որ տեղը ծանր նստի, հնազանդի իր կնոջ, զաւակներուն չդպի ու մանաւանդ զգրեցնէ օղիի գործածութիւնը:

Անտոն կ'ըսէր իր կուրծքը ցուցնելով.

- Սառեղ բան մը կայ, օճ մը կայ, իրիկուն ըլլալուն պէս գլուխը կը տանկէ: Մինչեւ որ օղի չխմեմ, օճը տեղը չի նստիր կոր:

Տրդատ կ'ըսէր իր ընկերներուն.

- Օճին կաթ սրբելը գիտէի՝ ամմա օղիի մէրաֆի ըլլալը չէի գիտեր իրաւ որ...

Սարգիս աղա կը պատասխանէր.

- Սարսախուբեան լիւգիւմի եօֆ: Օղին ալ կաթ է՝ սա տարբերութիւնով որ անիկա այծի, կովի կամ ոչխարի կաթ չէ՝ հապա առիւծի կաթ...

- Է՛, չմտնուած մարդ ես, Սարգիս աղա, կը ձայնէր Թօսեանը:

- Օճը կ'ուժովցնէ կոր առիւծի կաթով: Տիշի օճ է ձէ գործ ունինք, վաղը մէկալ օր պատակ կը ծնի, աոսկալի կ'ըլլայ, կ'ըսէր Թօնի...

Ցետոյ չորրորդութիւնը դուրս կ'ելլէր օղեսան ճամբան բռնելով: Անոնք կ'ըսէին իրարու.

- Ջաւալլը Անտոն, բիւսբիւքիւն զբվաճան թոգուցեր է...

- Շնորհքով փախցուցած է...

- Սափըք-միշ է ըրեր մարդը...

- Թօնի, սիգաք ըրէ, դուն ալ չթոցնես խելքդ, կ'ըսէր Սարգիս:

- Ատ կողմէ վախ չկայ, խելք չունի որ թոգնէ, կ'ըսէր Թօսեանը:

- Տարոսը ձեզի, կը պոռար Թօնի: Խելք ունեցողին վերջը սա է: Աւելի լաւ է պարապ տակառ ունենալ, քան թէ լեցուն պըտուկ մը, որ միշտ ծակելու վտանգ ունի...

- Էրած սրտի մխիթարանք...

Տիրացու Տրդատ հանճարեղ պլուխով ու սիզապանծ քայլերով կը քալէր առանց մասնակցելու այս կարգի խօսակցութիւններու:

Օղիի արարողութեան ժամանակ Սարգիս աղա կը մտածէր Անտոնը հիւանդացնոց դնելու մասին:

*
**

Անտոն կեանքի իր մասը լրացուցած էր: Հասած էր ճամբանելու խաչաձեւման կեդրոնը: Հովերը զինքը վար էին նետած: Իր առջեւը մշուշ էր: Իր եռեւ զերեզմանները: Ի զուր կը ճգնէին վեր բռնել զինքը: Մեռելի պէս ծանրացած էր ան:

Անցեալի մեծ մտահանգը կը ճնշէր զինքը: Այդ դլխին կսկիծը կապար էր: Իր հոգին խոյս տուած էր երմէ իր համացակատնութեան հետ: Ու մարմինը կը մնար իր օճերով, որոնք կը սպասէին ու կը կոտրէին ամէն ներքին չէնք: Մարմինը երթալով քար կը հաղնէր ու ծռած ապառաժի երեւոյթ: Շարժ մը կը փլցնէր իր երեսները: Անիկա ուրուականի մը պէս կը լռէր եւ ուրականի մը պէս կը գոռար: Կեանքը իր չուրջը կրակի փոխուած էր, ու ինք վերջին կռիւը կը մղէր իր բնազդին ամէնատուր:

Իր թշնամին չճանչցող մարդու ցասադին վիճակը պարբ իր վրայ: Ու անկարող զբաղելու, յաղթելու թշնամին, ալ կը նետէր իրենութիւնն վրայ պարպելու համար իր մէջ կուտակուած մաղձը: Այդ մաղձին հոտումէն կը թունաւորուէր ինք ու չէր կրնար պէտք եղած չափով դուրս նետել: Իր զանկին մէջ լաբիւրինթոս մը կայ: Մտածումները այնտեղ կը կորսուէին ու տրամաբանութիւնը անհետացած դիակ մըն էր: Թունաւոր միջատներ հաւաքուած էին իր ուղեղին մէջ եւ իր ողնածուծէն վար կը վազէր կարիճ մը: Ցաւի ահեղ պրկում մը կ'ունենար իր դէմքը ու այլանդակութիւններ կը խուժէին իր աչքերուն մէջ: Ան վրդովը իր մեռած անձին վրայ: Իրեն ձեւեր կուտար, մեռելի ձեւեր ու դիմացը հարթելի մը կը փնտռէր հատատելու համար թէ դիրքը նմա՞ն է ննջեցեալի մը:

Ու օր մը իր վրայ դամբանական խօսեցաւ: Նախադասութիւնները զուրկ էին առընչութենէ եւ իմաստները ինկած էին խորութիւններու մէջ: Իրեն համար քաղցրութիւն մը եղաւ մտածել որ իր բոլոր բարեկամները պիտի հետեւին իր զագաղին մեծ վիշտով մը համակուած, պաշտօնական քայլերով ու հագուստներով: Պիտի խօսին իր վրայ լուրջ դէմքերով ու պիտի ներբողեն իր անցեալը, իր գոհտուութիւնները: Իր յաւատարութիւնները, իր ցաւերը, իր առաքինութիւնները: Պիտի խօսին երմէ ծլնած գեղեցկութիւններուն մասին:

(Շար. 113)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ 10-ՐԴ «ՖՈՐՈՒՄ»Ը

Յուլիս 19-31ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ տասներորդ ուսանողական մշակութային հաւաքը, կազմակերպուած՝ Համազգայինի Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան կեդրոնական Վարչութեան կողմէ: Համազգայինի «Ֆորում»ը հրաշալի աւանդ մը եղաւ որ հայ համալսարանական երիտասարդներս աւելի մօտէն ծանօթանանք մեր ժողովուրդին ու մշակոյթին՝ հայրենիքի հողին վրայ:

Շուրջ 50 երիտասարդներ եկած Սփիւռքէն, Հայաստանէն, Արցախէն եւ Մոսկուայէն, հետեւեցանք հարուստ եւ հետաքրքրական մշակութային ծրագրի մը: Երկու չաբթուան ընթացքին, դասախօսութիւններու ընդմէջէն, աւելթը ստեղծուեցաւ դիտելիքներ ու մտքեր քաղելու եւ փոխանակելու: Դասախօսութիւններու դուռ-դահեր, մեր խումբը այցելեց հայկական պատմական վայրերը, Թանգարաններ, եկեղեցիներ, Երեւանի Պետական ու Ամերիկեան համալսարանները ու այլ տեսարժան վայրեր - այս բոլորը հաճելի եւ ընկերային մթնոլորտի մը մէջ:

Մասնաւորապէս յիշատակելի էին մեր չրջապտոյտները դէպի հնադարեան եկեղեցիները, ինչպէս՝ Նորավանք, Հաղարծին, Ս. Էջմիածին, Ս. Հռիփսիմէ եւ Գեղարդ: Այս խորհրդաւոր վայրերը, որոնք դարերէ ի վեր կան, հաստատ փաստեր են մեր ազգի գոյատեւման: Իսկապէս ուրախալի զգացում էր տարբեր ու նոր անկիւններէ ծանօթանալ եւ արժեւորել մեր մշակոյթը հայրենիքի մէջ: Աւելթը ունեցանք այցելելու Պետական եւ Ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ Սրբոյկան Սրբեսաի Թանգարանները, Մարթիրոս Սարեանի, Սերգէյ Պարաճանովի եւ Արամ Խաչատրեանի տուն-թանգարանները, այս բոլորը հետաքրքրական բացատրութիւններու ընկերակցութեամբ: Բացառիկ բախտաւորութիւնը ունեցանք այցելելու Սայեաթ-Նովա աշուղական համոյթը, ուր աւելի մօտէն ծանօթացանք հայկական երաժշտութեան հարուստ տարբերակներուն: Մեր խումբը ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Համազգայինի թատերախումբին «44 աստիճան» վերնագրով ներկայացման, որ կ'անդրադառնար արտագաղթի ու հայրենասիրութեան նիւթերուն: Անմոռանալի էր նահատակ ազատամարտիկներու հարիւրաւոր դերեզմանները Եռաբլուրի վրայ:

Համազգային Հայ Կրթական ու Մշակութային Միութիւնը որ հիմնուած է Գահիրէի մէջ 1928ին, գլխաւոր նպատակ ունեցած է պաշտպանել ու տարածել հայ մշակոյթը, որ չափազանց ահաւոր հարուած մը ստացած էր Մեծ Եղեռնի հետեւանքով:

Այսօր ալ հետեւելով հիմնադիրներու ուղեգիծին ու տեսլականին, Համազգային Հայ Կրթական ու Մշակութային Միութիւնը աշխարհի տարածքին կը չարունակէ իր առաքելութիւնը՝ փոխանցելով մշակոյթի սէրն ու գնահատանքը յաջորդ սերունդներուն:

Դժբախտաբար «Ֆորում»ի երեք չաբաթները, որու առաջին եօթը օրերը խումբը անցուցեր էր Լիբանանի մէջ, չատ արագ անցան. սակայն անկասկած որ, այս հաւաքը եղաւ տպաւորիչ եւ անմոռանալի:

Պարզ է, որ իրրեւ սփիւռքահայ երիտասարդներ, մեր մշակոյթը աւելի մօտէն ճանչնալու ծարաւը եւ կարիքը ունինք: Հետեւաբար Հայաստան գտնուիլ ու աչքով, մտքով, հոգիով ու սրտով ապրիլ այս բոլորը, իսկապէս անփոխարինելի փորձառութիւն մը եղաւ: Հայերու երեւակայութեան եւ ստեղծագործութեան արդիւնքներու ականատես ըլլալը, մեզ մեծապէս ներշնչեց:

Համազգայինի հաւաքը նաեւ աւելթ տուաւ հաղորդակցութեան մէջ ըլլալու եւ աւելի մօտէն ճանչնալու հայրենիքի ու ներքին սփիւռքի մէջ բնակող երիտասարդները: Մտքի փոխանակումները, նոր գիտելիքները ու չրջապտոյտները եկան մեր հայեացքը ընդլայնելու, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ մեր ինքնութեան կազմաւորման ու ամրապնդման:

Տեսնելով եւ արժեւորելով մեր այնքան հարուստ մշակոյթը, մեր պատմական հողին վրայ, անկասկած հայրենիքէն բաժնուեցանք՝ զօրացած ու ներչնչուած, պատրաստ մենք ալ մեր կարգին, հայկական մշակոյթը տարածելու աշխարհին:

ԼԱԼԷ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵՒՐ - Տոքթ. Լուիզ Ֆօվ 70 Եւրօ:

***

ԼՓԻՆԷ - Տիկին Զարուհի Աքթիպրիթեան 20 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի կնքահօր կի (Կարպիս) Մուսայեանի մահուան քառասունքին առթիւ եղուարդ եւ Սիլվա Մատիլեան եւ զաւակները՝ Զոլիկ եւ Անոյշ հեռեւեալ նուէրները ըրած են - Հայ Դատի Ցանձնախումբին 400 Եւրօ, Շէն Կազմակերպութեան 150 Եւրօ եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Vendredi 10 septembre de 17h à 20h
Mercredi 15 septembre
et
Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Թիւթիւնճեան, Լարա Մուլէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 13ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, իրենց հօր, քեռայրին՝

ՄԵԼՔՕՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ - 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ - 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՁԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դասակարգմ՝
Արքիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՏՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առթիւ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին: Տաղաւար օր է:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Ծանօթ - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ժամը 16ին Խաչվերացի ոգեհանոյ մեծահանդէս Թափօր-Անգաստան:
Տարեւոյս վերջին Անգաստանն է:

երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Տօն է Ս. Խաչի, Ցիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՓՕԼՈՍ-ԳԵՏՐՈՍ ԼԱՃՐՎԻԼ

կիրակի, Սեպտեմբեր 12· Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Խաչվերացի Թափօր-Անգաստան՝ ժամը 17ին:

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Տօն է Խաչվերացի:
Այս առթիւ Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13: Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12: Տօն վերացման Սուրբ Խաչի:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ ՔՀՆՑ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrad à Bagneux
Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année **scolaire.**
Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de **10 ans.**
Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian:
01 46 65 81 53

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՑԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱԻԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրաղաղարէն տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Ամֆրուամին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
Բացումը՝ Շորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գաւէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արտօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
- CPէն մինչեւ Պսճալօրէս, նաեւ չափահասներու պատարան:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գարաճֆիլեան՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայկէնի դասընթացքները կը սկսին՝
ԵրեքշաբթիՀ, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

***

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Ծարգելի ծնողներ,
Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille
- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 Եւրօ:
- Երկու աշակերտի՝ 75 Եւրօ:
- Երեք աշակերտի՝ 85 Եւրօ:
Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն..

☎ 04. 91. 77. 84. 70

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(Absentéisme exclu)**

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
11-12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏՕՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 21·022 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·022

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆԻ կառավարութիւնը կրկին ըսպառնական ելոյթ մը ունեցած է Սեպտ. 9ին Արաֆաթի դէմ, ակնարկելով իր արտաքսումին: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը յայտարարած է.- «Արաֆաթ իր ուզը չունի մեր մէջ եւ այն օրը որ զինքը դուրս պիտի ընենք այստեղէն, երբեք այսքան մօտ չէ եղած»: Շարմի համար ահաբեկիչ մըն է որու հետ կարելի չէ խօսիլ:

ՔԱԹԱՐի ալ-Ժեզիրա հեռատեսիլի կայանէն, Սեպտ. 9ին նոր տեսերիզ մը պիտուած է, ուր ալ-Ֆահիւտայի թիւ 2ը՝ Աման ալ-Զալահիրի «սարտուութիւն» մը կը խոստանայ Ամերիկացիներուն Իրաքի եւ Աֆղանիստանի մէջ, ինչ որ «ժամանակի հարց է», կը ճշդէ: Կը հաստատէ նաեւ որ «երկու երկիրներուն մէջ, Ամերիկացիք երկու կրակի մէջտեղ են.. եթէ մնան, պիտի մեռնին արեան մէջ, եթէ քաշուին ամէն բան կորսնցուցած կ'ըլլան»: Իտալիա կառավարութեան անդամ մը ըրկած է տեղւոյն վրայ, որպէսզի չանայ ձեռք ձգել երկու Իտալուհիներու ազատ արձակումը: Առեւտրական օրէն (Սեպտ. 7) մինչեւ Սեպտ. 10, ոչ ոք սէր եղած էր արարքին: Տեղւոյն վրայ Ամերիկացիք կը չարունակեն իրենց յարձակումները ցամաքէն թէ օդէն: Մեռելներու եւ վիրաւորներու թիւը մեծ է: Պաշօնապէս 45 մեռեալ եւ 85 վիրաւոր կ'ըսուէր, բայց ըստ Իրաքցիներու աւելի մեծ է թիւը:

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻՒՍ, Սեպտ. 9ին արտայայտուեցաւ հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանէն, ըսելու համար ինչ որ կը սպասէր որ ըսէ, այսինքն պայման դնէ այո՛ ըսելու համար Եւրոպական Սահմանադրութեան: Կ'ուզէ որ Շիրաք ընդառաջէ այս միակ պայմանին զոր կը դնէ եւ որ որոշումներէ կախում ունի: Նոր քաղաքականութիւն մը կ'ուզէ աշխատանքի եւ տեղահանութիւններու դեմ՝ ըսելով, Ուրեմն, հարկ են չորս որոշումներ.- կայունութեան ուխտ բարենորոգում մը որպէսզի վերածուի կայունութեան եւ աշխատանքի ուխտի մը, աւելի լայն պլուռճէ մը, տուրքերու նէրդաչնայութիւն մը որպէսզի ձեռնարկներու տեղահանութիւնը անկարելի դառնայ Եւրոպայի մէջ, հուսկ երաշխաւորութիւն մը հանրային սպասարկութեանց համար: Շիրաք պէտք է տեղի տայ այս պահանջներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ պէտք է համոզել նաեւ եւրոպացի միւս ղեկավարները: Եթէ այս պայմանները չյարգուին, Լ. Ֆապիւս ո՛չ կ'ըսէ Սահմանադրութեան: Ծանօթ է որ Ընկերվարական կուսակցութեան այլ ղեկավարներ, սկսելով ընդհանուր քարտուղար Ֆր. Հոլլանտէն, դրական դիրք բռնած էին: Սահմանադրութեան կողմնակից են նաեւ Տամինիք Սթրօս-Քահն, ձէք Լանկ: Բացասական դիրք ունին Փօլ Քիլէս, Մանուէլ Վալս: Ֆապիւս «ոչ»երու պարագլուխ կ'ուզէ ըլլալ, դուրս ելլել չուզէն, բայց այդ ձեւով «ինքնիչխանականներու» (Ֆ. որ Վիլիէ) կողքին կը գտնուի, նաեւ համայնավարներուն:

ՄԱՐի-ԺՈՐԺ ՊԻԻՖ, համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը Ֆրանս-Ինֆոյի հիւրն էր Սեպտ. 10ի առաւօտը: Ֆապիւսի «ո՛չ»ին մասին, կ'ուզէ որ ան աւելի վճռական ըլլայ, յստակ ո՛չ մը, ոչ՝ պայմանաւորուած: Թուրքիոյ անդամակցութեան համար, կողմնակից է որ ընդունուի երբ ժողովրդավարութեան վարչակարգը հաստատուի եւ կարգ մը պայմաններ լրացնէ, ինչպէս Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը:

ՃԱՖԱՐԹԱՑԻ (Ինտոնեզիա) Ալեսթալիոյ դեսպանատան առջեւ գործուած ռմբակոծութեան (Սեպտ. 9) որու հետեւանքով 10 մեռեալ եւ 182 վիրաւոր կար, տէր եղաւ Ժեմաահ Իսլամիահ, ալ-Քաիտայի կապուած: Կը պահանջեն որ Աւստրալիա քաշէ իր զօրքը Իրաքէն:

ԱՆԿԱԽԱՊԱՇՏ ԶԻՋԻՆՆԵՐԸ 20 միլիոն տոլարի պարտեւ մը կ'առաջարկեն Պուտինը ձեռք ձգելու համար: Ան «պատերազմի ոճրագործ մը» կը նկատուի բան իրենց կայքէջի հաղորդակցութեան: Ծանօթ է որ 10 միլիոն տոլար առաջարկած էր Կրեմլինը Բաասյեւի եւ Մասխադովի մասին որեւէ լուրի պարագային:

ԱՒՄԱԴՈՎ, չէչէն անկախապաշտ նախկին նախագահին Արտաքին նախարարը (1999 Յուլիս) որ այժմ ԱՄՆ ապաստանած է, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Սեպտ. 10), ուր կը չեշտէ որ Կրեմլինի քաղաքականութիւնն է որ ծրնունդ տուած է Բեսլանի խեղթերուն: Չի գիտեր թէ ո՞վ կայ այդ արարքին ետին, մութ կէտերը շատ են կ'ըսէ: Ռուսաստանն ալ, կ'ըսէ, արագօրէն կրկին կը խորհրդայնանայ:

ԼԻԲԱՆԱՆի վարչապետը Ռ. Հարիրի իր կառավարութեան մերձաւոր հրաժարականը յայտարարած է Սեպտ. 9ին: Հետեւանք կը նկատուի Սուրիոյ պահանջին՝ երեք տարիով երկարաձգելու ներկայ նախագահին՝ Է. Լահուտի պաշտօնավարութեան չրջանը:

ԳԱԶԱՅի գօտիին մէջ, Սեպտ.9ին հինգ Պաղեստինցիներ (որոնց մէջ 11 տարեկան մանուկ մը) սպաննուած են եւ 45 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, իսրայէլեան բանակին կողմէ: Միւս կողմէ ծայրայեղ ազգի ռաբունիներու խումբ մը կը պահանջէ որ Շարոնի կառավարութիւնը աւելի ուժգին կերպով յարձակի Պաղեստինցիներուն վրայ, նոյնիսկ եթէ պաղեստինցի բնակիչներ ալ զոհ պիտի երթան: Թարմուելին ապատիներով, կը գրեն.- «Եթէ մէկը փորձէ քեզ սպաննել, նախ դո՛ն սպաննէ», նամակի մը մէջ ուղղուած Պաշտպանութեան նախարար Մոֆազի, աւելցնելով.- Հրեայ տրամաբանութիւնը, առանդութիւնը եւ միջազգային իրաւունքը կ'արդարացնեն այդ դիրքը:

«ՄՈՆՏ» նիւթական տպչնապը լուծելու համար զանազան միջոցներու կը դիմէ, որոնց կարգին «կամաւոր մեկնումներու» դրութիւն մը: Թերթը 12,5 միլիոն Եւրոյի բաց ունեցած է 2001ին, 17,27 միլիոն 2002ին, 2003ին 23 միլիոն կորսնցուցած է, 2004ին կորուստը աւելի մեծ պիտի ըլլայ: 2004ին սկիզբը հաստատութիւնն ալ 10%ի կորուստ արձանագրած է, զգալի կորուստ ունի նաեւ ծանուցումներու գետնի վրայ: 730 աշխատաւորի վրայ «կամաւոր պիտի մեկնին» չուրջ 100 հոգի, 2005 Յունուար 1ին:

ԹԷՆԻՍ

ԻՒ. ԷՍ. ՕՓԸՆ ՖԼՇԻՆԿ ՄԻՏՈՑ

Զորեքշաբթի օր (Սեպտ. 8) անձրեւը պատճառ եղած էր որ ընդմիջուի Աղասի-Ֆէտէրէր քառորդ աւարտականի հանդիպումը, որ չարունակուած էր Սեպտ. 9ին եւ վերջ գտած Ֆէտէրէրի յաղթանակով Աղասիի վրայ՝ 6-3, 2-6, 7-5, 3-6, 6-3: Կը յիշուի որ Աղասի արդէն 34 տարեկան է, Ֆէտէրէր՝ 23:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՎԷՐՀԷՕԿԸՆԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին պատասխանատու պաշտօնատարը Կ. Վէրհէօկըն Թուրքիա կատարած չորս օրուան այցին աւարտին հեռատեսիլի հարցազրոյցով մը անդրադարձած է քրտական չրջաններու մէջ տեսածներուն: Այնպէս կը թուի թէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն հետ այդ մարզը ամէնէն թերի նկատածն է Թուրքիոյ կատարած բարեչրջումներուն մէջ:

Քրտական չրջաններու կացութեան մասին եւրոպացի դիւանագէտը ըսած է թէ վիճակը իր յուսացածէն աւելի զէշ է: Պարպուած գիւղերը ուր մարդիկ սկսած են վերադառնալ, անընդունելի պայմաններ ունին: Շատ կարեւոր է այդ չրջաններին յատուկ զարգացման ծրագիր մը մչակել:

Վէրհէօկըն գինք մտահոգ կարեւոր նիւթերէն գլխաւորը նկատած է քրտականը, ըսելով որ ան Թուրքիա - Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւններու հեռանկարներուն մէջ վտանգաւոր կէտ է. հարկաւոր նկատած է որ Անգարա յստակ մարտավարութիւն որոշէ որպէսզի Քիւրտերը կարենան իրենց ինքնութիւնը պահպանել, Աւելցուցած է թէ Անգարայի առած առաջին քանի մը քայլերը, ինչպէս քրտերէնի ուսուցում, քրտերէն հաղորդումներ, բաւարար չեն:

***

Կ. Վէրհէօկըն Թուրքիոյ իր չիրամներուն կարգին կրօնական փոքրամասնութիւններու հոգեւոր առաջնորդներուն հետ ալ հանդիպում մը ունեցած է Ցունաց պատրիարքարանին մէջ: Հանդիպումին չեն մասնակցած Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը եւ Ցունաց Բարթուղիմէոս պատրիարքը:

***

Կ. Վէրհէօկըն հաստատելով հանդերձ «տպաւորիչ յառաջդիմութիւններ», նկատած է նաեւ «պակասներ», ընդդիմանալով նաեւ արտասահմանական յարաբերութիւնները յանգանք նկատող ծրագրին, որ նախատեսուած է կառավարութեան բարենորոգումներու կարգին: Վէրհէօկըն նախընտրած է «կատակ» նկատել նման ծրագիր մը, կողմնակից մնալով Թուրքիոյ անդամակցութեան: Եւրոպացիներուն համար մեծ սխալ մը կ'ըլլայ նման օրէնք մը: Էրտողան փորձած է համոզել ըսելով՝ «կ'ուզենք պահպանել ընտանեկան արժէքները»: Խորհրդարանը, ուր իսլամական կուսակցութիւնը աթոռներու երկու երրորդին տէր է, օրինագիծը պիտի քննէ Սեպտեմբեր 14ին արտակարգ նիստի մը ընթացքին, նուիրուած պատժական նոր օրինագիրքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 10)

ԶՈՐՍ ՄԱՐՋԻԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ

Աթէնքի մէջ Սեպտեմբեր 17-28 տեղի կ'ունենան հաշմանդամներու ողիմպիականները: Հայաստան 5րդ անգամ կը մասնակցի անոնց չորս մարզիկով: Սպիտակէն Օննիկ Յովակիմեան թեթեւ մարմնամարզի, Երեւանէն Մարիամ Սահակեան լողի, Սպիտակէն Մարինէ Յակոբեան նետնառութեան եւ Ջաւախքէն Գէորգ Կարապետեան ծանրաբարձութեան ճիւղերուն մէջ կը ներկայացնեն Հայաստանը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՕՍԷԹՆԵՐՈՒ ԵՒ ԻՆԳՈՒՇՆԵՐՈՒ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Բեսլանի դպրոցին ողբերգութեան ծանրադոյն հետեւանքներէն մէկը ինգուշներու եւ Հիւսիսային Օսէթներու միջեւ հակամարտութեան վերաթարմացումը կրնայ ըլլալ: 1992ին այդ հակամարտութիւնը արդէն հարիւրաւոր հոլիի մահուան պատճառ եղած էր, նաեւ հազարաւոր ապաստանեալներու: Այդ հակամարտութեան մեկնակէտը պահուած է 1924ի հողային վէճերուն մէջ: Այդ տարին խորհ. իշխանութիւնները վերջ տուած են Լեռնայիններու ընկերվարական հանրապետութեան, այդ տարածքին վրայ երեք ինքնավար մարզ դեռեղելու համար: Անոնց առաջինը Չէչէնիան էր, երկրորդը Ինգուշիան, երրորդը Հիւսիսային Օսէթիան: Առաջին երկուքը 1934ին միացած են միակ հանրապետութեան մը մէջ որուն գոյութեան վերջ տրուած է 1944ին: Այդ թուականին Ստալին որոշած է բոլոր Չէչէնները ու Ինգուշները տեղահանել, ամբաստանելով զանոնք նացիներու հետ գործակցութեամբ: Այսօր կռուախնճոյրի վերածուած տարածքն ալ որ կը գտնուի Ինգուշիոյ եւ Հիւսիսային Օսէթիոյ միջեւ եւ Պրիկրոտնի Ռայոն կը կոչուի, այդ տարինեբուն մաս կը կազմէր Ինգուշիոյ. տեղահանութեան որոշումին հետ վերջնապէս ընդգրկուած է Օսէթիոյ սահմաններուն մէջ: 1957ին երբ Չէչէնաինգուշիան կըրկին յայտնուած է քարտէսին վրայ, խընդրոյ առարկայ տարածքը չէ վերադարձուած Ինգուշներուն:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Սեպտ. 9ին իր մահկանացուն կնքած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ միաբաններէն Վարդան Արք. Տէմիրճեան, որու անունը ծանօթ է նաեւ մեր ընթերցողներուն, քանի չատ աշխատակցած է «Յառաջ»ի: Այս առթիւ Հետեւեալ մահազդը ստացանք Կաթողիկոսութենէն:

***

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Միաբանութիւնը սրտի դառն կսկիծով կը դաւժեն Կիլիկեան Ուխտի երէց միաբաններէն՝

Տ. ՎԱՐԴԱՆ Ս. ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

վախճանումը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, 9 Սեպտեմբեր 2004ի վաղ առաւօտուն Անթիլիասի մէջ:

Վերջին օծման ու թաղման կարգը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ 11 Սեպտեմբեր 2004ին, առաւօտեան ժամը 11ին, յընթացս Ս. Պատարագի, նախագահութեամբ Վեհափառ Հայրապետին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ Անթիլիաս: Ապա Սրբազան Հօր մարմինը պիտի ամփոփուի Կիլիկեան Ուխտի միաբանական դամբարանին մէջ, Անթիլիասի Մայրավանքէն ներս:

Ի՛ՆՉ ԳՈՐԾ ՈՒՆԷԻՆ ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ԿԻՆԷԱՅԻ ՄԷՋ

Հայկական լրատիւներու ամառնային մնայուն լուրերէն էին հայաստանցի օդաչուներու Հասարակածային Կինէայի մէջ պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանութիւնը, ապա ատոր յետագայ զարգացումները: Հարցը փակուած չէ, այդ ամբաստանութեամբ բացուած դատը առաջին հարցաքննութիւններէ ետք ընդմիջեցաւ, իսկ հայ օդաչուները բաւական խիստ համբաւի տէր բանտի մը մէջ արգելափակուած են, ո՛վ դիտէ որքան ժամանակի համար: Պէտք է սպասել որ դատավարութիւնը վերսկսի, պատասխան դնուի բոլոր հարցականներուն, ճչդուի ամէն մէկ ամբաստանեալի յանցանքի բաժինը, կացութիւնը յստակացուի, որպէսզի կարելի ըլլայ թղթածրարը փակուած նկատել: Մինչ այդ, հիմնական հետաքրքրութիւնը պիտի ըլլայ դիտնալ թէ ի՞նչ գործ ունէին հայաստանցի օդաչուները այդ երկրին, մանաւանդ նման կնճռոտ, վտանգաւոր հարցի մը մէջ: Այլ հարց մըն է թէ կարելի՞ է անվերապահ հաւատք ունենալ Հասարակածային Կինէայի նման երկրի մը արդարութեան վրայ. մինչ հայ օդաչուներուն ուղղուածը ամբաստանութիւններու ամէնէն ծանրերէն մէկն է: Նոյնիսկ ըսուեցաւ որ մահապարտը ամբողջովին բացառելի բան չէ նման դատավարութեան մը մէջ: Գրքոյկը բարեբախտութիւնը պէտք է նկատել այն որ Հայաստանի Գահիրէի դեսպանը Ս. Մանասարեան դացած էր տեղւոյն վրայ ու կը հետեւէր դատավարութեան, նոյն ատեն կատարելով տարօրինակ այդ խնդրին զարգացումներուն տեղեկացնողի դերը:

Այս նոյն անճնաւորութեան հետ Երեւանի մէջ հարցազրոյց մը ըրած է «Արմէնիրէս», ու Սեպտեմբեր 7ի թրաչարին մէջ տեղ տուած անոր: Հարցումները կը վերաբերին դատավարութեան ընթացքին, մամուլի արձագանգներուն, հայ ամբաստանեալներու մասնուած դիրքին: Նկատը հայկական երեսակէն անջատ նաեւ բնդհանուր հետաքրքրութեան ազդակ է անով որ ամբաստանեալներու խումբին մէջ կը գտնուի Մեծն Բրիտանիոյ նախկին վարչապետուհիին տիկնին Թաչերի զաւակը:

Ինչպէս կ'ըսէ Հայաստանի դեսպանը, երկար սպասումէ ետք դատավարութիւնը սկսած է Օգոստոս 23ին: Մինչ այդ, այդ երկրին դատախազը, Ապահովութեան նախարարը, Արտաքին գործերու նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներ միշտ ըսած են թէ դատավարութիւնը 3,4 օրէն աւելի չի տեւեր: Նոյն կարծիքը յայտնած են պաշտպան փաստաբանները, դիւանագիտական կազմերու ներկայացուցիչները:

Դատին կինէայի սահմանները լայնօրէն զանցող բնոյթին ապացոյց է այն որ բացումին ներկայ գտնուած են նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններու, լրատուիւններու ներկայացուցիչներ. Կարմիր Խաչ, Միջազգային Ներում, Իրաւաբաններու միջազգային մարմին, դիւանագէտներ, բազմաթիւ լրագրողներ (Ռոյթըր, Ռատիօ Ֆրանս, Ասոչիէյթըտ Փրէս, եւլն.):

Երբ դատախազը ընթերցումը րրած է ամբաստանագրին, դահլիճին մէջ ներկայ գտնուած են բոլոր ամբաստանեալները, անոնց չարքին հայ օդաչուները: Առաջին հարցաքննուողը եղած է հարաւային ափրիկեցի Ն. սը Տուանը որուն կը վերագրուի յեղաշրջումի փորձին դեկավարութիւնը: Դատախազը իրեն դէմ մահապատիժ պահանջած է: Ինքը միակը եղած է 19 ամբաստանեալներէն որ խոստովանած է յանցանքը: Միեւնոյն ատեն պըլնդած է միւս հարաւային ափրիկեցիներուն անմեղութեան վրայ, ըսելով որ անոնք կապ չունէին իր ծրագրին հետ, միայն իր հրահանգները կը կատարէին: Այդ առաջին օրուան նիստէն յայտնի դարձած է որ դատավարութիւնը 3-4 օրէն աւարտելու ոչ մէկ հեռանկար ունի:

Յաջորդ օրն ալ հարաւային ափրիկեցիները հարցաքննուած են: Այդ ընթացքին արդէն պարզուած է որ Հայերը ոչ մէկ կապ ունին ամբաստանութիւններուն հետ:

Նոյն ուղղութեամբ հաւաստած է նաեւ դեկավար նկատուած սը Տուանը: Երրորդ օրը կարգը հասած է հայ օդաչուներուն հարցաքննութեան: Հարցաքննիչը յատկապէս կանգ առած է Փետր 17ին դէպի Զամպիա կատարուած թռիչքին մանրամասնութիւններուն վրայ: Այդ հարցաքննութեան ընթացքին կարելի չէ եղած հակասութիւններ կամ վրէպներ գտնել հայ օդաչուներու արտայայտութիւններուն մէջ:

Օգոստոս 30ի նիստին սկիզբին դատախազը անակնկալ կերպով յայտարարած է թէ հարկ է ընդմիջել դատավարութիւնը, բացատրելով որ անհրաժեշտ է լրացուցիչ փաստաթուղթեր հաւաքել: Պաշտպան փաստաբանները բողոքած են անմիջապէս, միջազգային համաձայնագրերու հիմով յոյժ տալով թէ ընդմիջումի որոշումը ապօրինի է: Սակայն դատաւորը ընդառաջած է դատախազին ու 30 օր յետաձգած դատը: Քանի մը օր ետք ալ իրենց ըսուած է թէ մեծ հաւանականութեամբ ան կը վերսկսի Հոկտեմբերի առաջին չաբթուան ընթացքին:

Ինչ կը վերաբերի այս դատավարութեան միջազգային արձագանգներուն, դեսպան Ս. Մանասարեան որոշ չափով հետեւած է մամուլին: Տեւական չըլլման մէջ գտնուած է միջազգային մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ: Կ'ըսէ թէ անոնց ուշադրութեան լայն բաժինը դրաւուած էր տեղացիներուն եւ հարաւային ափրիկեցիներուն կողմէ: Հայ օդաչուներուն մեծ տեղ չէր տրուեր:

Իսկ հայկական մամուլին գրածները յուսախաբ ըրած են Հայաստանի դեսպանը. կ'ըսէ թէ անոնց չատ մը հրապարակումները ոչ միայն չէին համապատասխաններ իրականութեան, այլեւ տրուած էին սխալ մեկնաբանութիւններով, սխալ եզրակացութիւններով, ինչ որ կրնար ուղղակի վտանգել հայ ամբաստանեալներու ճակատագիրը: Այն զարմացած է մինչեւ իսկ տեսնելով որ հայկական որեւէ լրատուփւս չէ մտածած թղթակից ղրկել կինէա, տեղւոյն վրայ դատավարութեան հետեւելու եւ անցուդարձը ճիշդ արժեւորելու համար:

Վերջին հարցումով «Արմէնիրէս»ի թղթակիցը կ'ուզէ դիտնալ թէ ի՞նչ է հայ օդաչուներու համար ենթադրելի ելքը: Դեսպանը կը կրկնէ ըսածը թէ մինչեւ դատավարութեան ընդմիջումը անոնց դէմ պետական յեղաշրջումի մասնակցութեան որեւէ ապացոյց չէ բերուած: Ատիկա որոշ լաւատեսութեան հիմ կ'ըլլայ իրեն համար: Ատկէ զատ, կինէայի քաղաքական, դատական իշխանութիւններուն, դիւանագիտական մարմնին, միջազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ ունեցած հանդիպումները իրեն օգնած են հաւանական ելքին վերաբերեալ որոշ կարծիք կազմելու: Սակայն ոչինչ կը յայտնէ, առաջարկելով քիչ մը եւս համբերութիւն ունենալ, մինչեւ դատավարութեան աւարտը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԱԼՄԱԹԻ ԻՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ ՏՕՔԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՀՈՒՐՇՈՒԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Հ.- Կը հաշուէք 25 հազար հայութիւն: Ո՞ր համեմատութիւնը այդ թուին Ալմաթիի մէջ է:

Պ.- Մօտաւորապէս հինգ հազարը: Հիմնականին մէջ Շիչուի կը գտնուին, ուր ցորենի արտեր կան:

Հ.- Մեր աւանդական գաղութներուն մէջ ընդհանրապէս Հայց. եկեղեցին է, որ կը կատարէ ազգապահպանման մեծ գործ: Գիտենք թէ հոս չունիք հայկական եկեղեցի: Մայր Աթոռի հետ նման ծրագիր մը կը մշակուի՞:

Պ.- Եղբաս Եպիսկ. Ներսիսեանը մօտիկ ընկեր է ինծի: 2001 թուականին եկած է մեր մօտ: Ըսեմ թէ միակ գործող եկեղեցին որ ունինք, Սամարղանդի հին եկեղեցին է, որ անցած տարի նշեց իր 100ամեակը: Ան տարածքաշրջանի միակ եկեղեցին է: Իսկ Ղազախստանի մէջ պատմական արմատներ ունեցող միակը Աքթանի, մերձկասպեան տարածքաշրջանի մատուռն է: Զայն հիմնած էին ժամանակին Աստրախանի հայ վաճառականները, որովհետեւ չատ աշխոյժ եղած են այդ օրուան հայ վաճառականները: Փաստօրէն Հայերու ալիք մը ներթափանցած է այս տարածքաշրջանին մէջ, կապուած են Աստրախանի հայ վաճառականներու հետ: Մատուռը հոն է, բայց քանի որ ամէնէն մօտիկ տեղը ուր Հայեր կ'ապրին Աքթանն է (նաւահանգիստ) ու մատուռը կը գտնուի կիսափլատակ վիճակի մէջ ու քանի Ռուսերը կ'ապրին այդ կողմերը, ես խնդրեցի Ռուսական Եկեղեցիէն ոտպէսզի իր հովանաւորութեան տակ առնէ:

Հ.- Իսկ ի՞նչ ծրագիր ունին տեղւոյն գաղութի պատասխանատուները հայկական եկեղեցիի մասին:

Պ.- Ըսեմ այն չէնքը որ կառուցուած է Ալմաթիի մէջ, սկիզբը ծրագիր կար, որ հոն կառուցուէր հայկական եկեղեցի: Բայց ինչ-ինչ պատճառներով փաստօրէն չյաջողեցաւ եկեղեցի կառուցելը եւ անոնք հրաժարեցան այդ դաղափարէն: Անոնք հիմնած էին Ս. Խաչ կրօնական հաստատութեանները համայնքը, որպէսզի կարենան կառուցել իրենց եկեղեցին: Փաստօրէն արձանագրուած է եկեղեցին: Շէնք չկայ: Մինչեւ բացումը, թէեւ ես գիրենք առաջնորդեցի, եկէք այն չէնքը տանք էջմիածնի, որովհետեւ իմ մօտ նախնական համաձայնութիւն կար, որ եթէ տեղ մը բան մը պատահի, վարդապետ կը ղրկեն եւ այս համայնքին տէր կը կանգնին: Շատ կարեւոր էր անիկա, ըստ ինծի, մշակութային այդ կեդրոնը այնքան կարեւոր չէր, ինչքան հայ եկեղեցին: Հիմա կան հայ գործարարներ, որոնք կ'ուզեն ծրագիր մշակել կեդրոնին կից եկեղեցի կառուցելու:

Հ.- Համայնքապետը Ռուսիկ Մնացականեան է: Ան Ղազախստանի մէջ յայտնի անճնաւորութիւն է. վերջերս նշանակուեցաւ նախարար: Կ'ապրի Ալմաթիի մէջ: Ան չատ լաւ կը ճանչնայ նախագահ Նազարբայեւը: Հիմա մտադրութիւն կայ հայ հայրենակիցներու «ասոցիացիա» ստեղծել եւ կ'ուզենք որ Ռուսիկը դլխաւորէ, որովհետեւ նախագահը անոր հետ չատ լաւ յարաբերութիւններ ունի ու այսպիսով ան կրնայ ներկայացնել ամբողջ Ղազախստանի հայութիւնը պետութեան մօտ:

Բայց, համայնքին մէջ, քայլ իրմէ, ունինք ծանօթ այլ դէմքեր:

Հ.- Կրթական մարզի մէջ ունի՞ք այնպիսի մշակներ:

Պ.- Պ.- Եթէ ոչ ամէնն տեղ, տրեքչորս համայնքներու մէջ կան դպրոցներ (կիրակնօրեայ): Գիտէք 100էն աւելի ազգութիւն կ'ապրի ու Բաւարար կայ պետական դպրոց մը, ուր կը տրուի հայերէն եւ մենք մեր ուժի սահմանները մէջ կ'օգնենք այդ դպրոցին, դասագիրքերով ու նիւթերով:

Իսկ եկեղեցւոյ հարցով, եթէ արտասահմանի Սփիւռքը ձեւով մը օգնէ Ղազախստանի մէջ հայկական եկեղեցի բարձրացնելու, լաւ կ'ըլլայ: Ի՞նչ կը խորհիք, այսպիսի բարեբար մը կարելի՞ է գտնել Ամերիկայի մէջ...: Ըսեմ որ Ղազախստանը կը գտնուի Մայր Աթոռի թեմին մէջ եւ ձեր մտահոգութիւնը որ Անթիլիասը կրնայ մարդ ղրկել, անհնար է ոտպէսն: Եղբաս Եպիսկ. Ներսիսեանը կը համարւի նաեւ թեմակալ առաջնորդը մեր համայնքին:

Ան խօսած է Գարեգին Կաթողիկոսին հետ ու վերահաստատը ըսած է Թող սկսին կառուցել, մենք յետոյ կ'օգնենք... այսպէս է խօսակցութիւնը:

Հ.- Վստահ եմ թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պիտի յարգէ իր խոստումը' իր օրով տեսնելու Ալմաթիի Հայոց եկեղեցիին օծումը: Միշտ ալ համայնքները ներեւ պէտք է նախագծեն ու ծրագրեն, որպէսզի բարձրացուելիք տեղւոյն եկեղեցիը նկատեն:

Պ.- Ես կը խորհիմ թէ հարիւր հազար տոլարով նման կառոյց մը հոս կարելի է բարձրացնել: Կառավարութիւնը հողը պիտի նուիրէ:

Հ.- Հայ մշակոյթը ծաւօթացնելու ուղղութեամբ, ի՞նչ կը կատարէք:

Պ.- Ես միշտ ելոյթ կ'ունենամ հեռատեսիլէն, թերթերէն... ես չատ աշխոյժ եմ այդ տեսակէտէն:

Հ.- Մէկ խօսքով, մէկ հոգիով հարիւր գործ տեսնելու վազվզուքի մը մէջ կը տեսնեմ ձեզ:

Պ.- Կինս նկարչուհի է: Ինքը փրոֆեսիոնալ կրթութիւն չունի: Հայաստանէն հոս եկանք:

Հ.- Սիրողական՞ է:

Պ.- Սիրողականն ո՞րն է, ան արհեստավարժի նման կը նկարէ:

Ես ամուսնացած եմ Ս. Պետերսբուրգի մէջ: Հոն ատարած եմ ասպիրանտուրան արեւելեան ինստիտուտի մէջ 91 թուականին:

Հ.- Նախքան դիւանագիտական կեանք մտնելը, ինչո՞վ կը զբաղէիք:

Պ.- Զուտ գիտական կրթութիւն ունիմ: Ատարած եմ արեւելագիտական ֆակուլտետի պարսկական - արաբական բաժինները, յետոյ դացի Ալժերիա որպէս արաբերէնի թարգման. աշխատեցայ մէկ տարի, յետոյ վերադարձայ ու դացի Ս. Պետերսբուրգ, վեց տարի Լենինդրադի մէջ աշխատեցայ, յետոյ պաշտպանեցի տոքթորականս ու դացի Գերմանիա Ալեքսանդր Ֆոն Հումպոլթ Ֆոունտէյշընի հիմնադրամով, որ ամէն տարի 500 լա-

---

ԴԱՂԱՒԹԻ ԴԱՂԱՒԹ

ԳՆԱԼԸի կազդուրման կայանի խաղավայրին մէջ, Օգոստոս 26ին, «Կամք հայախօսութեան» խմբակը հաւաքոյթ մը սարքած է, որու հանդիսավարը եղած է խըմբակի գործօն անդամներէն՝ տիկին Մարիամ Տրամէրեան: Ան վարած է յայտարիքը, մէկ կողմէ բացատրութիւններ տալով իրենց խմբակի գործունէութեան մասին եւ միւս կողմէ ներկաներուն ուշադրութեան յանձնելով մայրենիի նկատմամբ մանաւանդ երիտասարդ սերունդի ունեցած անտարբեր կեցուածքը: Ան ծանրացած է հայ ընտանիքներէ ներս հայախօսութեան նահանջին վրայ, հայերէնը որպէս խօսակցական լեզու չըգործածելու նիւթին: Մի քանի տարի ան եղեր հրաւիրած է գեղարուեստական բաժնին մասնակցողներ, երգերով, արտասանութիւններով: Ելոյթ ունեցած է նաեւ խմբակի անդամներէն՝ վաստակաւոր Սեդրակ Տաւութհան, որ չեչտած է հայախօսութեան անհրաժեշտութիւնը: Հաւաքոյթին հուսկ բանը արտասանած է Հ. Թաթուլ: Ան նչած է հայերէն լեզուի իմացութեան հարցը, որպէս ժողովուրդի մը պատկանելիութեան գլխաւոր գործօններէն մէկը: Ցորդորած է երիտասարդները եւ մանուկները որ հայերէն խօսին, թէկուզ սխալ բայց արտայայտուին հայերէն՝ աշխարհի գեղեցիկ եւ դժուար լեզուներէն մէկը: «Մարմարա» ցաւով դիտել կու տայ որ երկու ժամ հայախօսութեան մասին լսելէ ետք, հաւաքոյթէն ելքին կըրկին դիմած են Թրքերէնի:

ւագոյն ընթացասարդ գիտնականներուն կարելիութիւն կու տայ Գերմանիա, կամ եւրոպական որեւէ երկիր գիտական հետազօտութիւններ կատարելու: Իմ թեկնածուական աւարտին պիրքը, որ գրուած էր պարթեւական եւ սասանեան վարչական կազմին մասին, ծրագրուած է գերմաներէնով ու հրատարակուած է Երեւան:

Յետոյ, 1997ին ես ձեռնամուխ եղայ Երեւանի մէջ հայ-եղբայրական բարեկամութեան կապերու ստեղծման:

Հ.- Ուրեմն փաստօրէն լաւագոյն թեկնածուն դուք պիտի ըլլայիք այս երկրի մէջ դեսպանութիւնը վարելու: Ղազախերէն կը խօսի՞ք:

Պ.- Այնուհետեւ: Ղազախերէնը թրքերէնն լեզու է: Կրնամ նաեւ կարդալ: Վերջերս գիրք մը պատրաստեցի, ղազախերէնի փոփոխութիւններուն մասին: Իրենց կ'ըսեմ, ճիշդ է, ես չեմ կրնար ձեզի նման խօսիլ, բայց ձեր բառերը կրնամ բացատրել: Ըսեմ թէ 1997ին ես հրաւիրուեցայ Արտաքին գործերու նախարարութիւն, դիւանագիտի իրանի բաժինը, 1999ին նշանակուեցայ դեսպան, արդէն կը տեսնէք:

Հ.- Պ. Վարդան Օսկանեանը յանախ կ'այցելէ՞ ձեզի:

Պ.- Պ. Օսկանեանը այստեղ էր. ուրեմն այնտեղ մենք միասին փիչկէկի մէջ էինք, հոս ալ եկած է: Ես 2001ին նշանակուեցայ փիչկէկի մօտ ՀՀ դեսպան:

Հ.- Արդեօք կ'այցելէ՞ք Կիրգզստան:

Պ.- Անշուշտ. մեր վարչապետը Մարտիրոսեան Ապրիլ 16ին պիտի գայ Փիչկէկ ու պիտի երթամ հոն ու դիմաւորեմ զինք:

Հ.- Իսկ ի՞նչ կ'ըսէք Փիչկէկի հայութեան մասին:

Պ.- Այստեղի հայութիւնը թիւով աւելի քիչ է: Թիւը մօտ 3-4 հազար է: Անոնք ալ պէտ չեն, բաւական աշխոյժ են, ունին լաւ գործարարներ: Քանի փոքր է քանակը, հոն հայութիւնը ամփոփուած է:

Հ.- Անշուշտ, Հայաստան-Ռուսաստան-Ղազախստան ապահովութեան տեսակէտով կը վարեն յարաբերութիւններ:

Պ.- Ինչ կը վերաբերի այս տարածքային հայկական տարրին, ան չատ պարկեշտ է եւ նոյնպիսի վերաբերմունքի կ'արժանանայ իշխանութիւններուն կողմէ: Եւ այն հանգամանքը, որ հայ դեկավարներ եղած են այստեղ, ինչ որ տոկոսով եղած է, այդ վստահութիւնը կայ ղազախ ժողովուրդի մօտ մեր նկատմամբ և բաւական լաւ յարաբերութիւններ կան: Այս ոչ միայն վերին աստիճանի, այլեւ՝ ժողովուրդի մակարդակով: Ես ալ բացառութիւն չեմ որ հայ-ղազախական ընտանիք հիմնած եմ. չա՛տ իմ նմանները կան: Երկու աղջիկ ունիմ: Բնական նուիրուած աղջիկներ են, հայերէն կը խօսին:

Հ.- Արտասահմանէն հայեր կ'այցելե՞ն ձեզի:

Պ.- Լոնտոնէն Պ. Աատուր կիւզէլեանը հոս էր, լա՛ւ անձնաւորութիւն է եւ ըսաւ, թէ կրնայ օգտակար ըլլալ Ամմանի մէջ մեր եկեղեցւոյ չինութեան: Իսկ դուք երկրորդն էք որ արտասահմանէն եկած էք մեր մօտ եւ որու համար չնորհակալ եմ: Ըսեմ թէ, ցաւօք սրտի, քիչ կու գան արտասահմանէն: Վստահ եմ թէ ձեր խօսքը կրնայ հասնիլ չատերու մեր ապառեղի ծրագիրի համար:

Բնական մեծ կարելիութիւններու երկիր է Ղազախստանը եւ մենք կրնանք լա՛ւ լոպիինկ ընել հոս:

Հ.- Շատ մի բերէք արտասահմանի հայերէն ներկայացուցիչներ, որովհետեւ հոս, այն ատեն կրնան սկսիլ Ռամկավար Ազատական կուսակցական գործունէութիւն:

Պ.- Այո՛ կը վստահիմ: Պէ՛տք է ազգանպաստ գործունէութիւն ընել: Որեւէ կուսակցական գործունէութեան հետ կապ չունինք:

Հ.- Ամէն պարագայի, մանաւանդ Մեծ եղեռնէն ետք, երբ ժողովուրդը անորոշ ցրուած էր, մանաւանդ Միջին Արեւելքի արաբական մայր գաղութներուն մէջ, Լիբանան, Սուրիա, Պաղեստին ու Իրաք, մեր աւանդական կուսակցութիւնները, հաւապարապէս երեքն ալ, ազգապահպանման համար մեծ գործ կատարեցին: Հիմնեցին դպրոց, երիտասարդական ու մշակութային եւ մարզական կեդրոններ եւ անոր արդիւնքն է որ այսօր կրցանք փրկել ամերիկահայութիւնը: Այս նշմարտութիւն է: Ամբողջ Միջին Արեւելքի այս սերունդն է որ մեծ մասամբ գնաց Ամերիկա եւ հոն ազգային կեանքին նոր թափ տուաւ: Ես կը խորհիմ որ տակաւին մեր աւանդական երեք կուսակցութիւնները պէտք է ամէն գաղութի մէջ բերեն իրենց մասնակցութիւնը, երբեմն առանձին, երբեմն գործակցարար, ապահովելու նոր գաղութներու ազգապահպանումը, մանաւանդ որ անոնք ունին այդ փորձառութիւնը: Մըրցակցութիւն կարելի է ունենալ այս երեքին միջեւ, ինչ որ անհրաժեշտ է: Ի վերջոյ առեւտրական կեանքի փորձառութենէն գիտենք թէ յաջողութեան ենթահողը մրցակցութեան մէջ է եւ ոչ թէ մենատիրութեան: Ու կը խորհիմ թէ հոս Միջին Ասիոյ զանազան նոր գաղութներէ թէ համայնքներէ ներս անոնք պէտք է արմատներ նետեն:

Պ.- Թող հաստատուին, ես դէմ չեմ... Միայն թէ օգուտ բերեն: Փաստօրէն դաշնակցականներ կան, որոնք Մոսկուայի մէջ արմատ նետեր են: Խորէն Աւոյեանն է հոն, իմ ընկերը, որ գործ կը տեսնէ... Բնական աշխոյժ մարդ է... թէեւ դաշնակցական է: Ռամկավարներն ալ իմ բարեկամներս են, ինչպէս ՀՌԱԿ-ի անդամներէն չատեր:

Ալմաթի, 2004 Մարտ 26

«Նոր Օր» Օգոստոս 7

ՍՈՒՐԲ ԾԱԿՈՔ-ԼԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը հաղորդենք թէ Լիոնի եւ Շրջակայքից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութեան ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ 2004 Կիրակի Յունիս 27ին:

Ընտրութիւնը կատարուեցաւ կարգապահութեամբ ու խաղաղ մթնոլորտի մէջ: Հետեւեալ 15 անդամները ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցան:

Տիկիններ՝ Քրիսթիան Գիւլհանճեան, Սթելլա Ղազարեան, Ալիս Ղազարեան, Պարոններ՝ Արման Պահատուրեան, Արմէն Իլպիզեան, Դանիէլ Մկրտիչեան, Գուրգէն Ազուեան, Ժաք Ադամեան, Սուրէն Փանոսեան, Խաչատուր Փեհլիվանեան եւ Արման Տատուրեան:

Նորընտիր Վարչութիւնը Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 3ին հրաւիրուեցաւ ժողովի, որու ընթացքին տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան դիւանի կազմութիւնը պաղտնի քուէարկութեամբ: Ընտրուեցան հետեւեալները.-

Պ. Արման Պահատուրեան նախագահ, Պ. Արմէն Իլպիզեան փոխ նախագահ, Պ. Սուրէն Փանոսեան առենադպիր, Պ Դանիէլ Մկրտիչեան փոխ առենադպիր, Պ. Արման Տատուլեան դանձապահ:

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան չնորհաւորելէ ետք նորակազմ դիւանի անդամները, ընտրութեան արդիւնքները գրաւոր ներկայացուց Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նազդալեանին առ ի վաւերացում: Յայտնուեցաւ մաղթեց ամբողջ վարչական կազմին, որպէսզի իրենց յառաջիկայ քառամեայ գործունէութեան չրջանը ըլլայ արդիւնաւէտ ու թեղնաւոր չրջան մը, Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ առաւել եւս պայծառութեան եւ անասունութեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Լիոն, Սեպտեմբեր 7

ՓԻՆՈՇԷՆ ՎԵՐՋԱՊԷ՞Ս

Չիլիի Գերագոյն ատեանը մէկ քուէի տարբերութեամբ վերջապէս վճռեց թէ նախկին բռնակալը Աուկուսթօ Փինոչէ պատասխանատուներէն մէկն է ընդդիմադիրները մաքրագործելու համար Հարաւային Ամերիկայի չատ մը ապահովութեան կազմակերպութիւններուն գործակցութեամբ կիրարկուած Գոնտորեան ծրագրին: Այդ վճիռը կը նշանակէ թէ Փինոչէ կը կորսնցնէ իր անձեռնմխելիութիւնը եւ ոչ մէկ արգելք կը մնայ դատարան առաջնորդուելուն:

Ատեանը ատկէ զատ, ջնջած է անոր մրտային խանգարումի պատրուակին ալ, ինչպէս 2002ին յայտարարուած դատի չդիմելու որոշումը «Մտաւոր կարաւանը» անուանուած հարցին մասին. զինուորականներէ կազմուած այդ կարաւանը (1973) պարտականութիւն ունէր Փինոչէի հրահանգով սպաններու քաղաքական բանտարկեալներ:

Գերագոյն ատեանին այս վերջին վճիռով նախկին բռնակալը կը դրկուի դատաւոր Կիւզմանի իրաւարարութեան. արդէն ինք էր հարցը թարմացնողը: Մտային վիճակի ստուգում ալ պիտի չըլլայ նորէն, տեսնելու համար թէ Փինոչէ կրնա՞յ դատուիլ: Անոր վերջին ամիսներու ընթացքը համոզած է քուէարկողներուն մեծամասնութիւնը որ մտային կարողութենէն կասկածելու պատճառ չկայ, հակառակ իր փաստաբաններուն պնդումներուն: Այս համոզումին մէջ կարեւոր դեր ունեցած է յատկապէս Փինոչէի հեռատեսիլի սպառնական կայանի մը տուած հարցազրոյցը որուն ընթացքին ըսած է. «Բնաւ չեմ մտածեր ներողութիւն խնդրել ոեւէ մէկէն: Անո՛նք, միւսները պէտք է ինձմէ ներողութիւն խնդրեն. մարքսականները, համայնավարները»: Ատոր հետ իր մտային բնականոն վիճակին չափանիշ նկատուած են Ա.Մ.Ն.-ու դրամատնային իր դաղտնի հաշիւներուն մասին ըրած կարգադրութիւնները, «ընտրանի» չրջանակներու մէջ կատարած այցերը, հանրային ելոյթները, առեւտուրի երթերը:

Դատաւոր Կիւզման նախընտրած է ոչինչ յայտնել Փինոչէի վերաբերեալ իր ծրագիրներէն: Այսուհանդերձ, որոշ է որ առաջին ընելիքը զայն հարցաքննել պիտի ըլլայ. այդ հարցաքննութենէն ետք պիտի որոշէ ընդդիմադիրներու մաքրագործումին ընթացքին անհետացած 19 անձերու մասին դատի դիմել, թէ ոչ:

Բնական է որ Փինոչէի անձեռնմխելիութեան ջնջումը բարմաթիւ ու բարմատեսակ հակազդեցութիւններու ծնունդ տուած է: Պելժիական արդարութիւնը արդէն որոշած է հարցաքննիչ մարմին մը դրկել Չիլի, նախկին բռնակալը հարցաքննելու նպատակով: Փինոչէի պելժիական թղթածրարը բացուած է 20ի չափ Չիլիոյ քաղաքական ապաստանեալներու դիմումով: Իսկ անոր մօտիկ չրջապատը մտահոգ է այն հետեւանքներէն որոնք կրնան յառաջ գալ անձեռնմխելիութեան ջնջումով: Սպանիոյ, Ֆրանսայի, Շուէտի, Արժանթինի մէջ բարմաթիւ դիմումներ արձանագրուած են անոր դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒՋԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԼԵՒԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ինչ գաւակներու ծնունդ է տուած... Ինչ գաւակներու... Անոնցմէ մէկ մասը գերեզմանի... ահա միւսները՝ անոնք ողջ են... կը չարունակեն Համբաեան անունը... Համբաեան... Գերդաստանը կը չարունակուի... Մանչ գաւակներ կան... Առնական գեղեցիկ գլուխներ... Եւ այդ գլուխներուն մէջ տատամսով լեցուն ուղեղներ... Անոնցմէ գլուխ մը դուրս պիտի գայ... ոսկիով լեցուն գլուխ մը... գլուխ մը... գլուխ մը եւս... գլուխ...

Այո՛, գլուխ մը եւս...

Գերդաստանին մէջ...

Ան տուաւ գլուխները ազգին...

Ու դեռ պիտի տայ...

Ձերմակեան վարդապետը... գիծ մը:

Մեծ Մկրտիչ: Երկու գիծ ու տակէնն:

Նուպար: Կապոյտ գիծ:

Գլուխ գլուխի վրայ:

Այո՛, գլուխ գլուխին վրայ:

Անոնց իր գանկին վրայ զգաց որ գանկ մը եւս կայ: Բռնեց իր գլուխը: Անիկա մեծցած էր: Ու անոր վրայ բուսած էր կարծես գլուխ մը եւս: Երկու ուղեղ կար իր մէջ: Գլուխ նոր գլուխ մը հագած էր, ծանր գլխարկի մը նման: Անհուն օդի փնտռեց: Վար իջաւ: Շիշ մը գտաւ: Մէջը չորա հինգ մատ օղի: Կլլեց մէկ ումպով: Ուզեղը կը լայնանար, գլուխը կը մեծնար: Ուղեղը կը քարանար: Գլուխով լեռ կդէր: Անհանգստութիւն մը կը զգար: Ուզեց կարել իր գլուխը: Ա՛ւ... ա՛խ... գլուխ կըտրել...

Աւիկա, այս բոլորը ոչ ոք կը հասկնայ: Կեանքը զարհուրելի հանգոյց մըն է: Հազար գեներ կը խառնուին այդ հանգոյցը: Պոչեր, օձեր կը խառնուին ու նաեւ կը թափեն: Թոյնեղէն կը պաղին անոր վրայ: Մահը իր ոսկորները կը փակցնէ: Այս բոլորը ոչ ոք կը հասկնայ: Գլխուն մէջ պայթեցնող ցաւ մը կը սկսի: Նախամարդու ապատութիւնը կը սկսի: Ու ոչ ոք կը հասկնայ, ոչ ոք, ոչ հոգեբանները, ոչ բժիշկները, ոչ յիմարաբոյժերը: Ոչ ոք: Դժոխային խաղ մըն է: Կեանքը ամբողջ մեղմութիւններէ, քաղցրութիւններ կը ցնդին, կ'անհետանան: Գլուխին մէջէն գլուխ մը կը ծնի ու աւիկա ահաւոր է: Մարմինը կը տատանի: Գինովութիւնը կ'երկարի: Ոչ հաշիւ կայ, ոչ տրամաբանութիւն, ոչ կարկին, ոչ չափ, աչ կշիռ եւ ոչ ալ ուրիշ ուղեղի հատակացողութիւն մեծ ու խորունկ նեղքին չարժումներ նաեւ մը խաղալիկ կը զարմանան կեանքի ովկիանին վրայ: Մեքենավարները կ'ապշին: Սեւ հրաշքն է աս: Ու յանկարծ այդ աւերման մէջ կը ծնի կիրքը՝ բոզարոյր ու գռեհկանուշ ծաղիկի մը նման: Ամէն հիւլէ բաժակ կ'ըլլայ ու կը յորդի ցանկութիւնով: Մարմինը լինկանի մը ձեւը կ'առնէ: Ամէն ձեւ ու պաշտօն կը լուծուի: Կը մնայ անասնականը, մարդկային-անասնականը: Ու կատաղի անուշութիւն մը ու անկործանելի տենչը, որ կ'երկարի: Այս խորհուրդը բարդ է ինչպէս տիեզերականը: Մեր մոլորակին բոլոր խառնակութիւնները չեն կրնար ճնշել ու խամրել աժմ ծաղիկը: Օձերը զայն կը անուցանեն, փոթորիկները զայն կը խնամեն: Մահը անգամ իր մօտաւորութիւնով անկարող է երբեմն անոր գոյները թօշնեցնել: Այս ծաղիկին մէջ բոց կայ, ցողունը հաստատ է եւ դիմացկուն մետաղի նման:

Անտառ օդիով կը ջրէր այդ ծաղիկը: Ու ողբերգութիւնը կ'երթար անխոստովանելի ահաճանութեան մէջ: Աւիկա ոչ ոք կը հասկնայ: Աւոր վրայ ոչ մէկ գիտուն կը խօսի: Գռեհիկ, տարտափելի կը նկատեն զայն: Բայց անիկա ուժեղ է գիտութեան չափ ու վայրագ անգիտութեան նման: Ամէն իր, ամէն մարդ, ամէն ձեւ, ամէն խօսք կը հպատակեցնէ իր նիհատակին: Մարմինը տորուկ եւ թաւգաւոր կը յայտարարի: Ամէն վիլիսափատութիւն, ամէն վարդապետութիւն, ամէն դիտութիւն եւ բանաստեղծութիւն կը հալին իր կրակներուն մէջ: Ամէն բան տուտ կ'ըլլայ ու ինք մնայն իրաւ: Կը սկսի տակալին, տոսկական գեղեցիկը, իր հաճոյքի տրամներով ու ցաւի ողբերգութիւնը գործել: Դատափետուած հերոսութիւն կը սկսի ու գլուխը կը կորսնցնէ իր տիրապետութիւնը: Նոր գլուխ մը կուգայ ղեկը ձեռք առնել: Այդ նորը զաչնակիից է զգայարանքներու հետ:

Ու ոչ ոք կը հասկնայ այս բանը: Հասկցողները անգամ չեն ուզեր խոստովանիլ: Ամէն ոք առաւել կամ նուազ բարոյախօսի չապիկ կը հագուի ու իր թոչակին կը տպաւէ: Ենթակայէն դուրս սրիկայութիւնը ձեռք կը բանայ ու քրիստոնէութիւնը կը նետի աղօթքի:

Ու վերջ ի վերջոյ կը սկսին տրամին խորութիւնները, նախանձ, անյագութիւն, մահամեծականութիւն: Աչխարհը իր ընթացքը կը փոխէ: Տիեզերքը կը վախչի ու մարդ աստղերով լեցուն կը զգայ գիշերը, բայց աստուածուհի մը ու հարցեր կը վրնտռտուն իր մօտ եւ նաժիչտներ: Բնութիւնը մարդկը կը զարնէ կնոջ, դուրս կը թափէ ուժերը, հողը վեր կը հանէ ու կը խնդայ լուսնին երեսով: Բնութեան ուժերուն մէջ հանճարեղ սրիկաներ կան ու հրաչալի չացնողներ, արբեցած նկարիչներ, խելագար երաժիչտներ, անգիտակից բանաստեղծներ ու դեռ չարք մը վհուկներ, գիտական մականներով: Մարդը ինքզինքը զարնուած կը զգայ հրաչքի ու հեչտանքի պահերուն մէջ անգամ: Ու երբ մարդը կը զարնուի իր ուղեղէն, բոլոր ուժերը կը բախին իրար ու կը դառնան իր գլխուն չուրջը: Աղէտին վրայ կը դիզուին կործանումները, աւերակները, մոխիրները, բեկորները ու սիւնե՛ր, սիւնե՛ր, եօթը մէթր քառակուսի մարմարիոն քարերով:

(Շար. 115)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Թիւթիւնճեան, Լարա Մուլէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 13ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, *իրենց հօր, քեռայրին՝*

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի «Սօսէ Մարբիկ» մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ տիկին Աստղիկ Պօղոսեանի եւ զաւակներուն ժագ Պօղոսեանի մահուան առթիւ։ Ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ Լօրան Փիլիկեանի մահուան առթիւ տարաբախտ երիտասարդին ընտանեկան պարագաներուն։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 16,
ժամը 20·30ին

ԴՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ԶՈՒՆԵՑԱՒ
ՀԱՅՐԵՆԻՔ

...Դէպի Արագած թռաւ մի կանթեղ,
Ուր երեսուն եօթն անմեղ կուսանաց
Արիւն-արցունքն էր լցուած իւղի տեղ։
Եւ նոյն վայրկեանին մի այր բաջիմաց
Վարքագրեց· «Կոյս մի յարձուն
տոհմէ,
Զի աւուն նորա Է՛ր Հռիփսիմէ...»

ԿԱՐԼԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆի զրոյցը՝
«Բանաստեղծութիւնը և բանաստեղծը»

Ընթերցումներ՝ ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ

10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՑԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին։

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին·
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ·
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Առետրաւճական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

"KHATCHADOUR ABOVIAN"

Association pour le Développement de la Langue et de la Culture Arméniennes

Յարգելի ծնողներ,
Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը հաղորդէ որ 2004-2005ի ուսումնական վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 22ին
339 avenue du Prado 13008 Marseille
- Մէկ աշակերտի երեք ամսուան համար վճարում 50 եւրօ։
- Երկու աշակերտի՝ 75 եւրօ։
- Երեք աշակերտի՝ 85 եւրօ։
Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն։

☎ 04. 91. 77. 84. 70

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱՒԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրաշագարին տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Ամբրուազին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26։
Բացումը՝ Շաբաթ 25 Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԺՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա· դասակարգ·- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ· դասակարգ·- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ

Դասակարգ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՏՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առթիւ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12։ Խաչվերաց։ Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։ Տաղաւար օր է։
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·30ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30ին։
Ծանօթ.- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
ժամը 16ին Խաչվերացի ոգեհանգիստ մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան։
Տարւոյս վերջին Անդաստանն է։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13։ Տօն է Ս. Խաչի, Ցիշատակ Մեռելոց։
Պատարագ՝ ժամը 10ին։
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՓՕԼՈՍ-ՓԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12· Խաչվերաց։ Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին։
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին։
Խաչվերացի Թափօր-Անդաստան՝ ժամը 17ին։

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12։ Տօն է Խաչվերացի։
Այս առթիւ Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՖԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13։ Մեռելոց։
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին։

ՄԱՐՍԷՅԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 12։ Տօն վերացման Սուրբ Խաչի։
Պատարագ՝ ժամը 10ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ ՔՀՆԱ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet
4 Vols Hebdos Août
3 Vols Hebdos Septembre
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ÉTÉ 2004

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

⁂

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 rue Jean-Goujon - Մեթրօ Գառնէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ
(*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
- CPEն միւնչեւ Պաբալօրէա, նաեւ չափահասներու պատարան։
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, երգ, թատրոն, պար։
Հեռաձայնել՝
- Արաքսի Գէորգեանի՝
01 · 39 · 83 · 71 · 19

⁂

Կապոյտ Խաչի Իսլի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն։

⁂

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**

le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**

Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.

Réservations :

☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.023 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.023

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՔԱՈՍԱՑԻՆ ՎԻՃԱԿ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ

45 մեռեալները կային չաբաթավերջին (Սեպտ. 11-12) երկրին զանազան կէտերուն վրայ։ Ամէնէն աւելի վրդոված է ամերիկեան հրթիռներու արձակումը պաղատի կեդրոնին վրայ, ուր համախմբուած էր բնակչութիւնը։ Հրթիռները արձակուած էին կրակ առած ամերիկեան հրթռայի մը չուրջ հաւաքուած բազմութեան վրայ։ 12 մեռեալ կար որոնց մէջ երկու մանուկներ եւ պաղեստինցի լրագրող մը։ Կային նաեւ 41 վիրաւորներ, որոնց մէջ Ռոյթըրսի նկարահան մը։

Թուրքիա եւս դժգոհ է Ամերիկացիներէն։ Իր խոր մտահոգութիւնը յայտնած է մանաւանդ Թալ Աֆարի թրքախօսներուն համար։ Կիւլ հեռաձայնով իսկ բողոք արտայայտած է Ա.Մ.Ն-ու իր պաշտօնակիցին, պահանջելով «ստիպողաբար» գործողութիւններու դադրեցումը այդ քաղաքին մէջ։ Նախապէս արդէն սիւննի կրթնաւորները բողոքած էին ամերիկեան գործողութիւններու դէմ Թալ Աֆար եւ Ֆալուճա, պաղատաի իր քարոզին մէջ, չէ՛ր էլ վարանած ըսելու «գրաւման ուժերը ցեղասպանութիւն մը կը գործեն»։

*
**

Սեպտեմբեր 13ին, ոչ մէկ նորութիւն կար Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն մասին, որոնք պատանդ են Օգոստոս 20-էն ի վեր։ Ինչ կը վերաբերի երկու Իտալուհիներուն, որոնք առեւանգուած էին Սեպտ. 7ին, իսլամապաշտ անծանօթ խումբ մը վերջնագիր մը տուած է Իտալիոյ։ Իրաքի իսլամապաշտ ճիհատը 24 ամ պայմանաժամ կու տար Իտալիոյ (Սեպտ. 12ին) իր զօրքը քաշելու Իրաքէն, այլապէս երկու Սիմոնաները կը պանդուխին։ Սեպտ. 13ին, պայմանաժամը վերջ գտած էր ժամը 13·30ին։ Իտալիա կը ջանար ելք մը գտնել եւ Արտաքին նախարարը՝ Ֆ. Ֆրաթթինի միտք ունէր Շոյի կողմերը երթալու, կառավարութիւնը կրկնած էր սակայն որ տեղի չի տար։

*
**

Մուսուլ, Պաղտատ, Սամարայի մօտ ծանր բախումներ եւ յարձակումներ եղած են, մեռեալներու մէջ են երեք լեհ զինուորներ, իրաքցի հինգ ոստիկաններ եւ բազմաթիւ բնակիչներ։

*
**

Իրաքի վարչապետը՝ Իյատ Ալաուի, Սեպտ. 12ին ընդունած է արեւմտեան մամուլի թղթակիցներ, ի շարս որոնց Ֆիկարոյի, եւ հարցազրոյցին ընթացքին օգնութեան կոչ ըրած է «համայն աշխարհին»։ Իրաքի ներկայ կացութիւնը արդելք մը չի նկատեր որ ընտրութիւններ ըլլան Դեկտեմբերին։ Վճռած է ահաբեկիչներու դէմ վարած պատերազմէն յաղթական ելլել եւ ժողովրդավարութիւն հաստատել։ Կը հաւատայ որ ամերիկեան ուժերը կը դրծեն իրաքեան կառավարութեան հաւանութեամբ Նաճաֆ եւ Ֆալուճա։ Կը խորհի որ Իրաք ամբողջական ճակատամարտի մը մաս կը կազմէ։ Իրաքցի եւ օտար ահաբեկիչները կ'ուզեն անկայունացնել երկիրը, բայց նաեւ ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքը։

*
**

Սեպտ. 13ին կռիւները կը չարունակէին նոյն սաստկութեամբ, մանաւանդ՝ Ֆալուճա։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻԻՍ, չաբաթավերջին աւելի յստակացուց իր դիրքը ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Սահմանադրութեան, Ին·Թէ·Եկ·-ի Մոնտէ յայտարարելով թէ իր պատասխանը՝ ո՛չ է։ Այլ խօսքով, այլեւս չպատմանաւորեց իր բացասական ընթացքը։ Իր դիրքը չփոթութիւն առեղծած է ոչ միայն ընկերվարական կուսակցութենէն ներս, այլեւ Եւրոպայի միւս ընկերվարականներու մօտ, որոնց համար «այո՛»ն բոլոր ընկերվարականներու պատասխանը պէտք է ըլլայ։ Ֆապիւս չի հասկնար առեղծուած իրարանցումը, կը չեշտէ որ կուսակցութիւնը չափահաս է, որ կը տիրապետէ վիճարկումին։

ՇԱՐՈՆ քաղաքական պատերազմի մը սպառնալիքը կը նախատեսէ, զոր կը պատրաստեն ծայրայեղ տարրերը։ Կիրակի օր, Սեպտ. 12ին, անոնք ցոյց մըն ալ ըրին Երուսաղէմ, պահանջելով որ Շարոն զօրքերը չքաշէ Գազայի գօտիէն կամ հրաժարի։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, չաբաթ օր, Սեպտ. 11ին, ոգեկոչեցին Նիւ Եորքի եւ Ուաշինկթընի ահաբեկչութեան երրորդ տարելիցը։ Նիւ Եորքի մէջ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է զոհերուն ընտանիքներուն հետ։ Պուշ ելոյթ ունեցած է եւ յայտնած թէ անխնայ պիտի չարունակէ իր հալածանքը ահաբեկիչներուն դէմ։

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՕՍԼԹԻՈՑ նախագահը Ա. Ծատոով հարցազրոյց մը տուած է Մոնտին (Սեպտ. 11), ուր կը բացատրէ իր դիրքը Բելգիան դպրոցին դրաման կապակցութեամբ։ Փորձած է միջնորդի դեր մը խաղալ, բայց ձախողած է։ Փութացած է տեղւոյն վրայ եւ ուզած է մըտնել, բայց բարձրաստիճան զօրավար մը ըսած է իրեն որ անմիջապէս կը ձերբակալուի։ Ջանք թափած է նաեւ կապ հաստատելու Մասխադովի հետ, բայց այդ ալ կարելի չէ եղած։ Միւս կողմէ, Մոսկուա դիմած է Արեւմուտքի, որպէսզի չխառնուի Չէչէնիոյ հարցին, չեշտելով թէ արեւմտեան երկիրները «ուղղակի պատասխանատուութիւն մը առած են քաղաքական ապաստան չնորհելով չէչէն ահաբեկիչներուն»։ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը կը թելադրէ չդատել թէ ի՞նչ ձեւով Ռուսաստան կը վարէ իր ներքին հարցերը։

ՅՈՑՆ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ՝ Պետրոս Ե. եւ 16 այլ կրօնաւորները զոհ գացին արկածի մը, երբ գիրենք փոխադրող թրոանը եգիպտական ինկաւ Սեպտ. 11ին, Ա-ղեքսանդրիայէն Ա.Թոսի լեռը իրենց ճամբորդութեան ընթացքին։ Ադեքսանդրիոյ պատրիարքը երկրորդ դիրքը կը գրաւէ, նուիրապետութեան մէջ։ 55 տարեկան էր, ծնած էր Կիպրոս։

ԳԱԶՏԻ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒ մեծ հոսք մը հասած է Լամփետուզա (Սիւսիլիոյ Ափրիկէի եւ Սիւիլիոյ միջեւ) Սեպտ. 11ին, բարդ կացութիւն մը ստեղծելով Իտալացիներուն։ Իրենց թիւը չուրջ 800 է եւ զանազան երկիրներէ մեկնած են։ Կառավարութիւնները կ'ուզեն իրենց յայտարարութիւններուն թէ պաղեստինցի են։

ԳԱՐԱՑԻՊՆԵՐԷն եաք, Իվան մրրիկը,

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃԱՄՔԵՆՓՐԷՕ»

(Սեպտեմբեր 11/13)

ՀԱՅՑԵԻՎՐԱՑԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ

Սեպտեմբեր 6ին Ջաւախքի մէջ հայեւրացական ընդհարում տեղի ունեցած է։ Ազգային ապահովութեան նախարարութեան Ներուժմինդայի չրջանային բաժնին նոր պետը եւ չրջանային վարչութեան փոխնախագահը Բորժոմէն չրջանային վարչութեան քանի մը աշխատակիցներ հիւրընկալած են. լաւ մը խմելէ ու դինովնալէ եաք սկսած են անվայել խօսքերով արտայայտուիլ Հայերու մասին։ Ցայտարարած են թէ Հայերը պարտաւոր են իրենց ծառայ ըլլալու, եւլն.։ Յետոյ պնդած են որ պէտնիի կայանէն ձրի պէնզին առուի իրենց, յայտարարելով որ Ներուժմինդան վրացական հող է եւ հոն ամէն բան պէտք է ձրի ըլլայ Վրացիներուն համար։ Երբ կայանին աշխատողը մերժած է հնազանդիլ, անդթօրէն խոշտանգուած է։ Միջամտած է տեղւոյն ոստիկանութիւնը. կռիւը սակայն աւելի բորբոքած է ու յանգած կրակոցներու։ Ազգութեամբ հայ ոստիկաններէն եղած են վիրաւորուողներ։ Այսուհանդերձ, Վրացիները դինաթափուած ու ձերբակալուած, ապա Ախալցխա փոխադրուած են։ Վիրաւոր հայ ոստիկաններն ու պէնզինի կայանին աշխատողը փոխադրուած են Հայաստան, Աչոցքի հիւանդանոցը։

*
**

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԱՆԲԱՂԱՁԱԼԻ Է ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Աբիեւ ըսած է թէ Հայաստան պէտք չէ պնդէ ու հրաժարի ՕԹԱՆ-ի «Լաւագոյն միասնական ջանք - 2004» զօրաւարժին ռազմափորձերուն մասնակցելէ. ռազմափորձեր որոնք տեղի կ'ունենան Բաքուի մէջ, Սեպտ. 14-26։ Աբիեւ հարց տուած է թէ ի՞նչ առիթան նպաստակայրմամբ կ'ըլլայ այդ մասնակցութիւնը երբ Հայաստան չի ճանչնար Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ չկան։ Ադրբեջանի նախարարը աւելցուցած է թէ Ադրբեջանի հանրութիւնը դէմ է հայ զինուորներու Բաքու երթալուն. նոյնիսկ չէ բացառած որ «հայկական կողմին յամառութիւնը երկու պետութիւններու միջեւ կրնայ լարումը չեշտել ՀԱՊ-ի Ատանայի վեհաժողովին նախօրեակին, երբ մանաւանդ այդ առթիւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն միջեւ հանդիպում մը կը նախատեսուի»։

Ի վերջոյ, Սեպտ. 13ին յստակ դարձած էր որ Ադրբեջանի իշխանութիւնները մուտքի արտօնագիր չեն տուած հինգ հայ սպաներուն որոնք պիտի մասնակցէին ռազմափորձերուն։ Անոնք Թիֆլիսի մէջ կը սպասէին հարկաւոր արտօնութեան ու հոն տեղեկացած են Բաքուի մերժումին։

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ

Ամերիկեան դրամատիրական ընկերութիւն մը պատուէրով աւտրիական ընկերութիւն մը ԼՂՀ 2 եւ 10 դրամանոցներ պատրաստած է։ ԼՂՀ Ուաշինկթընի ներկայացուիչը ըսած է թէ իրենք տեղեակ էին ատոր եւ այդ դրամները կը դիտեն որպէս Ղարաբաղի ի նպաստ ծանուցումի մէջոց։ Սակայն ամերիկեան ընկերութիւնը սկսած է աճուրդով ծախել այդ թղթադրամները որոնց գինը հասած է մինչեւ 6,5 տոլարի։ Վաճառքը հակադեցութեան մղած է Ուաշինկթընի ադրբեջանական դեսպանատունը որ բողոքած է ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութեան որ իր կարգին հրահանգած է վաճառքէն վերցնել ղարաբաղեան դրամները։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Եւրոպայի յանձնախումբին հողագործութեան պատասխանատուն Ֆրանց Ֆիշլէր իր պաշտօնակիցներուն դիմած է նամակով մը ուր կ'արտայայտուի Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, Թուելով վերապահութիւններ։ Այդ նամակէն լայն հատուածներ հրատարակուած էին Սեպտ. 10ի «Ֆայնէնշիըլ Թայմզ»ին մէջ։

Ֆիշլէր նախ կասկած կը յայտնէ Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութեան եւ աչխարհավարութեան լուրջ արմատաւորումին մասին։ Նկատի առնելով ներկայի իշխանութեան կրօնամէտ կուսակցութեան մը պատկանիլը, կը զգուշացնէ կրօնական մոլեռանդութեան վերադարձին դէմ։

Կ'ըսէ տակաւին թէ Թուրքիոյ Եւրոպայի համարկումը միայն հողագործական մարզին մէջ տարեկան 11,3 միլիառ եւրօ պիտի արժէ. այդ գումարը աւելին է տասը նոր անդամներու յատկացուելիքէն։

Ֆիշլէր անկարելի կը նկատէ չարունակել հանրային կարծիքը արհամարհել ու դիւանագէտներուն ձգել Եւրոպայի կառուցումը։ Ան աւտրիացի պահպանողական մըն է, իսկ իր երկիրը ամէնէն ընդսպահն է Թուրքիոյ անդամակցութեան։

Եւրոպայի գործադիր մարմինները անմիջապէս չեն հակազդած Ֆիշլէրի տեսակէտներուն։ Իսկ ինք իր կարծիքը յայտնելէ եաք, աւելցուցած է թէ դրեթէ վստահ է որ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Եւրոպայի չատ մը երկիրներուն մէջ հանրաքուէ պիտի կատարուի։

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԼԻԲԱՆԱՆՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՏԻՊԱՐՆԵՐԷՆ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒԺՈՒՆԻ»

(ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ)

Պէյրութ - 2002

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը, որ երեք տարի յետոյ պիտի տօնախմբէ իր ծննդեան 120րդ տարեդարձը, սփիւռքահայ գաղութներու պատմութեան մէջ ունի իր ուրոյն անցեալն ու դերակատարութիւնը:

Այդ դերակատարութիւնը մանաւանդ աչքի ուշագրաւ եղած է Լիբանանի մէջ, ուր մօտաւորապէս եօթը տասնամեակներէ ի վեր լոյս տեսնէ կուսակցութեան մայր պաշտօնաթերթը՝ «Արարատ»ը, եւ ուր կը գործէ կուսակցութեան դերագոյն մարմինը՝ կեդրոնական Վարչութիւնը:

Ս.Դ.Հ.Կ.ի Լիբանանի շրջանի պատմութեան ամէնէն տիրական դէմքերէն մին եղած է կուսակցական եւ հանրային ծանօթ գործիչ Ցարուժիւն Կուժունին (ձէրձեան), որ վարած է կեդրոնական Վարչութեան նախագահի պաշտօնը 1965-1976, մինչեւ իր կանխահաս մահը:

Կուժունիի մահէն չուրջ 25 տարի ետք է որ իր երբեմնի երիտասարդ գործակիցներն ու հաւատարիմ հետեւորդները զրնահատելի նախաձեռնութիւնը ունեցած են հատորի մը մէջ պարուրելու անոր կեանքին եւ հանրային գործունէութեան յիշատակարժան դրուագները: Գիրքին պատրաստութիւնն ու խմբագրումը վստահուած է պէյրութաբնակ երկարամեայ կրթական մշակ, գրող եւ հրապարակագիր Պէպօ Սիմոնեանին: Պատկերազարդ հատորը կը բաղկանայ 528 էջերէ, չարուած ու տպագրութեան յանձնուած՝ Պէյրութի «Շիրակ» հրատարակչատան կողմէ: Մեկենասութիւնը ստանձնած են ձէրձեան ընտանիքի հարազատները:

Ց. Կուժունիի հանրային բեղուն գործունէութիւնը կ'երկարի 40ական թուականներու վերջերէն մինչեւ 70ականներ: Այլ խօսքով, կ'ընդգրկէ ժամանակաշրջան մը, որ սփիւռքահայ գաղութին համար կը յատկանշուի ծայր աստիճան ճակատագրական, խռովալից եւ բախտորոշ դէպքերու երկար չարանդով մը: Արդարեւ, այս նոյն ժամանակաշրջանին է որ կազմակերպուեցաւ դէպի Հայաստան ներգաղթը (1946-47), բռնկեցաւ եկեղեցական տագնապը (1956), պատահեցան եղբայրասպան կռիւներ (1958), աւելի ուշ՝ հայկական կուսակցութեանց միջեւ հաչտութեան եւ մերձեցումի առաջին փորձերը եղան, Եղեռնի 50ամեակը նշուեցաւ միաձայնաբար ու զանգուածային տարողութեամբ (1965), վերաթարմացումի ու ծաղկումի նոր շրջանի մը սկիզբը դրուեցաւ, հուսկ ապա՝ հայութիւնը դիմագրաւեց պարտաւորութեամբ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի (1975էն ընկերեալ) անդորհանքն ու աւերները...:

Պէպօ Սիմոնեանի պատրաստած այս գիրքը, ուրեմն, Ց. Կուժունիի անձին ընդմէջէն՝ ձեւով մը կ'ուրուագծէ նաեւ պատմութիւնը Հնչակեան կուսակցութեան Լիբանանի թեւին: Նիւթեր կը հայթայթէ այդ պատմութեան ապագայ դրառումին ի նպաստ:

Ո՞վ էր Ցարութիւն Կուժունի:

Կուժունի ծնած է Գոնիա, 1916ին: Կիլիկիոյ պարպումէն ետք Պէյրութ փոխադրուելով՝ նախակրթութիւնը կը ստանայ տեղւոյն հիւսիսանի Հայ Աւետարանական դպրոցը: Ճետոյ կը չարունակէ իր ուսումը Ֆրանսական Սաքրէ Քէօր վարժարանին մէջ, մինչեւ միջնակարգի աւարտական դասարանը: Նիւթական անճոռնի պայմանները կը ստիպեն զինք ակամայ դադրեցնել ուսումնառութիւնը եւ նետուիլ կեանքի ասպարէզ: Զարկ կու տայ սակայն ինքնազարգացումի, կը դառնայ մոլի ընթերցող մը՝ մասնաւորաբար տեսական ու փիլիսոփայական գրծերու: Իր մասին կը վկայուի, թէ «տճնաջան աշխատանքին եւ ինքնազարգացումին շնորհիւ, դարձաւ սփիւռքահայ այն հիւ մտաւորականներէն, որոնք ի վիճակի եղան գիտելիքներ հաղորդել նոյնիսկ համպսարանական ուսանողներու» (էջ 428):

1936ին մաս կը կազմէ Հնչակեան Ուսանողական «Կայծ» Միութեան: Հետզհետէ պատասխանատու դերեր կը ստանձնէ կուսակցական մարմիններու մէջ, համակրելով նաեւ մամուլի եւ հրապարակագրական մարզին նկատմամբ: Աչխոյժ մասնակցութիւն կ'ունենայ Լիբանանի քաղաքական շարժումներուն մէջ ալ՝ սերտօրէն գործակցելով ճախակողմեան եւ ընկերվարական հոսանքներուն հետ: Կուժունի եղած է Հնչակեան գաղափարախօսութեան ժամանակակից գլխաւոր տեսաբաններէն մին, մարքսիստ թեքումով մը, անհատականութեան հիմնական ատորոգելիներ ունենալով «ուժեղ տրամաբանութիւնը, հեռահաս մտածողութիւնը, յարատեւող մարդու տոկունութիւնը, լրջութիւնը, ճկունութիւնն ու պարզութիւնը» (էջ 404):

Նորատիպ հատորը սեւեռումի ենթարկած է Կուժունիի հանրային մարդու դիմագծութիւնը՝ Լիբանանի հայութեան ազգային, կուսակցական ու քաղաքական կեանքին ընդհանուր պարունակին մէջ: Սրանձին գլուխներու տակ ներկայացուած է Կուժունին իբրեւ «Ղեկավարի տիպար», «Հայ ժողովուրդի եւ Հնչակեան կուսակցութեան ծառայութեան մէջ», «Լիբանանեան բաղաբական կեանքի դերակատարութեան մէջ», ճշդուած է անոր տեղը՝ «Լիբանանահայ բաղաբական մտքի արժեւորման մէջ», հուսկ խօսուած է իր ճիգին մասին՝ Պէյրութի Սահակեան-Մեսրոպեան Կրթասիչեան Ընդհանուր Վարժարանի Տնօրէնի պաշտօնին մէջ, վերապատրաստելու նպատակով նոր սերունդ մը ուսուցիչներ, «յուշեր, վկայութիւններ եւ տպաւորութիւններ» մէկտեղուած են իր մասին՝ զանազաններու գրիչով:

***

Ց. Կուժունիի ազգային գործունէութեան սկզբնական շրջանի ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթն է «Առաւօտ» օրաթերթին վերահրատարակութիւնը: Այս մասին չափահաս ուսումնասիրութիւն մը տորադրած է հատորին մէջ բանասէր եւ մանկավարժ Ժիրայր Դանիէլեան: Ըստ այդ ուսումնասիրութեան, 1948ին Ց. Կուժունի կը յաջողի տիրանալ հայրենադարձ մտաւորական Հրանդ Տէվէճեանի «Առաւօտ» թերթին (1938-1947) արտօնագրին ու զայն վերականգնել իբրեւ «ազգային քաղաքական անկախ օրաթերթ», թէեւ բացայայտօրէն ձախակողմեան թեքումով: Թերթը լոյս կը տեսնէ 1948 Մարտէն մինչեւ նոյն տարուան Նոյեմբերը, ընդամէնը 75 թիւ, նոյնինքն Ց. Կուժունիի խմբագրութեամբ: Թերթին մէջ Կուժունի կը տորագրէ բազմաթիւ յօդուածներ, «կուռ, գաղափարները յստակ, խոհուն, ամուր տրամաբանութեան տէր խմբագրի մը մասին կ'ակնարկէ» ու «իր ազգային-բաղաբական, ինչպէս նաեւ միջ-լիբանանեան եւ միջազգային գործունէութեան մէջ եղած է տիալոգի ու իրար հասկացողութեան մարդը: ...Ան դէմ էր ծայրայեղ մտածումներու եւ միջոցառումներու»: Այս յատկանիչին իրրեւ ապացոյց կը յիշատակուին 1958ի Պէյրութի միջ-կուսակցական եղբայրասպան տրիւնալի կռիւները, որոնց ժամանակ, կ'ըսուի, Ց. Կուժունին «որպէս ատենապետ Ս.Դ.Հ.Կ.ի Լիբանանի վարիչ Մարմնոյ, նախաձեռնութիւն վերցուց եւ անմիջապէս կընկալօրէն գնաց այդ շրջանին Հ.Ց.Դ.ի Լիբանանի Կ. Կոմիտէի հերթապահ տոհբ. Եղիկ Գոնեալեանի տունը եւ միասնաբար երկու ղեկավարներ համաձայնեցան վերջ տալ եղբայրասպան կռիւներուն» (էջ 12):

Ի դէպ, ճի՛շդ այս նիւթին չուրջ ձեռքի տակ ունինք տարբեր վկայութիւն մըն ալ, որ հիմնովին կը հակասէ վերի տեղեկութեան ու եղբայրասպան կռիւներու դադրեցման նախաձեռնութիւնը կու տայ... լիբանանեան պետութեան:

Արդարեւ, այս երկրորդ աղբիւրին համաձայն, «ո՛չ ոք համարձակեցաւ այդ օրերուն՝ մօտենալ կռուող կողմերուն եւ զանոնք սաստել:

Ո՛չ օրուան կաթողիկոսը՝ Զարեհ Վեհափառ Հայրապետ: Ո՛չ թեմին առաջնորդը՝ Խորէն Սրբազան: Ո՛չ իսկ պետական հայ երեսփոխանները:

Իսկ կուսակցական մեր ղեկավարներու պարզ հանդիսատեսները մնացին արիւնոտ բախումներուն, որոնք շարունակուեցան շաբաթներո՛վ-շաբաթներո՛վ...:

Հայու գնդակներով հայեր կը սպաննուէին օր ցերեկով: Սպաննուեցաւ 150 երիտասարդներ եւ անչայտացան 250 անձեր:

Ի վերջոյ օրուան Լիբանանի ներքին գործոց նախարարը՝ Ռեմոն Էտտէ -այդ առիւծասիրտ, կորովի եւ հայասէր Լիբանանցին-, ստիպուեցաւ իր մօտ կանչել մեր երեք կուսակցութեանց պատասխանատու ղեկավարները՝ Հ.Ց.Դաշնակցութեան հերթապահ տոհբ. Ատուր Գապագեանը, Ս.Դ.Հ.Կ.ի պատասխանատու ղեկավար Ց. Կուժունին ու Ռ.Ա.Կ.ի պատասխանատու ղեկավար Գերսամ Ահարոնեանը ու անոնց խստիւ ազդարարեց.

- Այս կռիւները ա՛յսօր իսկ պիտի դադրին: Եթէ այս վայրկեանէն յետոյ նոր ոճիր պատահելու ըլլայ, ես ոճրագործը պիտի չհետապնդեմ, այլ ձե՛զ պիտի ձերբակալեմ: Հիմա գացէք:

Եւ կռիւները դադրեցան իսկոյն» (տե՛ս. Թորգոմ Վեհապետեան, «Լուսարձակ Ե.», Պէյրութ, 1995, էջ 306):

Իրաւասու չենք վերի զոյգ պատումներուն մէջէն «ճշմարիտ»ը մատնանչելու: Ճշդումի պարտականութիւնը կը թողունք իրազեկներուն...:

***

Հնչակեան կուսակցութեան ժամանակակից պատմութեան մէջ «չրջադարձային» նկատուած են անոր ԺԱ. եւ ԺԲ. ընդհանուր համագումարները (յաջորդաբար՝ 1965ին եւ 1972ին), որոնց որդեդրած որոչումներուն մէջ մեծ եղած է դերը Ց. Կուժունիին: Պէպօ Սիմոնեանի հաւաստումով՝ երկու համագումարներն ալ դնուած են «Ց. Կուժունիի հովանաւորութեան եւ գաղափարական չունչին տակ»: ԺԱ. համագումարն է որ կ'որոշէ նոր դպրոցաչէնքով մը օժտել Պէյրութի Սահակեան հնամեայ վարժարանը:

Կուժունի «11րդ համագումարի որոշման հիման վրայ նախ հիմը դրաւ Հայկական Կրթական Բարեսիրական Միութեան (իրրեւ իրաւական մարմինը նոր հողի վրայ կառուցուելիք դպրոցին-Լ.Շ.) եւ 1967 թուին իր հետ առնելով միութեան վարչութեան անդամ Գնել Վրդ. ճէրէեանը (ետքը արքեպիսկոպոս)՝ 5 ամիս, հակառակ իր վատառողջ վիճակին, ձգեց իր անձնական գործը եւ միաւորուած գացին Ուրուկուէյ, Արժանթին, Պրազիլ, Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի զանազան բաղաքներ, ապա Զուիցերիա եւ Ֆրանսա: Ամէն տեղ բացատրեցին կրթական բարձրագոյն բոլէճի մը անհրաժեշտութիւնը եւ կատարեցին հանգանակութիւն»՝ Պէյրութի Սահակեան վարժարանը արդիական նոր չէնքով մը օժտելու համար: Այսպէս է որ կը դնուի 6000 քառ. մեթր տարածութեամբ յարմար հողաշերտ մը եւ 1974ին իրականութիւն կը դառնայ Ց. Կուժունիի եւ իր գաղափարակա-մշակութային գործակիցներուն տեսիլքը՝ Սահակեան - Մեսրոպեան Կրթասիչեան քոլէճը, լիբանանեան մայրաքաղաքի Սին-էլ Ֆիլի գեղատեսիլ շրջանին մէջ: «Գաղութին հնագոյն թիթեղաչէն զպրոցը կը զգենուր իր վաստակին համապատասխան չքեղ կառոյց»:

Ինչ կը վերաբերի ԺԲ. համագումարին ալ անոր ուշագրաւ որոչումներէն մին եղած է Հնչակեան կուսակցութեան պատրաստակամութիւնը՝ չինիչ երկխօսութիւն եւ համագործակցութեան հնարաւորութիւն հաստատելու հայ քաղաքական բոլոր հոսանքներուն հետ: Բան մը, որ արդիւնաւոր գործակցութեան ուղիներ բացած է մասնաւորաբար լիբանանեան պատերազմի օրերուն, հայ համայնքին որդեգրած «դրական չէզոքութեան» հետաւոր քաղաքականութեան ծիրէն ներս:

Ց. Կուժունի, ղեկավար կուսակցապետի իր հանգամանքով՝ մօտէն չփում հաստատեր է Ամրհ. Հայաստանի պետական պատգամիին հետ ալ: Կը յիշուի, թէ ան յաջողած է համոզել խորհրդային իշխանութիւնները, որ «յառաջդիմական» մամուլի այլ օրկաններու կարգին՝ Հնչակեան կուսակցութեան «Արարատ» օրաթերթը եւս մուտքի արտօնութիւն ունենայ Հայաստան: Այսպէս է որ, սկիզբը 500 եւ ապա 700 թիւերու պետական բաժանորդագրութեամբ՝ «Արարատ» երկար տարիներ վաճառուած է Երեւանի կրպակներուն մէջ, դանելով նիւթական ինքնաբաւութիւն եւ ապրելով «իր ամէնէն ծաղկեալ շրջանը՝ մինչեւ Ամրհ. Միութեան փլուզումը»:

Կուժունի բազմիցս այցելած է Հայաստան, միչտ խանդավառ՝ անոր արձանագրած նուաճումներով: Շատերու կողմէ «պատմական» կ'որակուի այն երկխօսութիւնը՝ որ կայացած է Ց. Կուժունիի եւ Ամրհ. Միութեան ղեկավար Նիքիթա Մրուշչովի միջեւ, 1961 Մայիսին, Երեւան: Այդ հանդիպման ընթացքին՝ Կուժունի Մրուշչովին կ'առաջարկէ Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը դնել Ամրհ. Հայաստանի ատմիճիպրացիայի ներքեւ, մինչ սովետ ղեկավարը նկատել կու տայ որ «Խորհ. Միութեան սահմաններէն ներս ազգային հարցը լուծուած է միանգամընդմիշտ»:

Հատորին չահեկան բաժիններէն մէկն ալ «Ցարութիւն Կուժունիի հարցազրոյցները»ն է: Այնտեղ ի մի բերուած են չորս երկարաչունչ հարցազրոյցներ, զորս կուժունիին հետ կատարած են «Արարատ», «Ահեկան», «Երիտասարդ Հայ», եւ արտատուր «Էլ Հաուատէս» լիբանանեան թերթերը, 1967-1976ի շրջանին: Միասնաբար 90 էջերու վրայ երկարող այս զրոյցներուն մէջ ի յայտ կու գան Ց. Կուժունիի ազգային-քաղաքական մարդու հարազատ դիմագծութիւնը, աչխարհայեացքն ու համոզումները:

Կուժունի յանկարծական մահ մը կ'ունենայ 1976 Մայիս 11ին, Պէյրութ, 60 տարեկանին: Այս կանխահաս կորուստին առթիւ լիբանանահայ մամուլին մէջ հրատարակուած թաղմանթիւ դրուագներ՝ ստորագրած են վարկիչ, զոր վայելած է Կուժունի, իրրեւ գաղափարանուէր ու ողջմիտ գեկավար: Օրինակ, «Ազդակ»ի մէջ, տոքթ. Մելքոն Խալիլպեթեան (մկկը՝ Կուժունիի հետ գաղափարականօրէն հակադիր «Ըրամատ»ի մը մէջ գտնուողներէն) գրած է հետեւեալը.

- Ամբողջ կեանք մը իր իտէալներուն զոհած Ցարութիւն Կուժունի յարգանք կը պարտադրէր ո՛չ միայն իր գաղափարի ընկերներուն, այլեւ՝ գաղափարական հակառակորդներուն: Տարիներու ընթացքին, թօթափելով երկրորդական բոլոր պատկանելիութիւնները, հետզհետէ ձերբազատելով կողմնակի պայքարներու բոլոր շղթաներէն, անընդհատ բարձրանալով, անկա հասած էր ներքին ինքնաբուխ զգացման այնպիսի՛ ատիճանի մը, որ կը լուսաւորէր իր էութեան հետ՝ ողջ շրջապատը:

Եւ լոյսը հայութիւնն էր եւ ընկերվարութիւնը, անխախտելիօրէն միացած Ցարութիւն Կուժունիի անձին մէջ:

Հատորին վերջին 80 էջերը տրամադրուած են Կուժունիի մասին զանազան անձնաւորութիւններու վկայութիւններուն, որոնք գրի առնուած են յատկապէս այս մատեանին համար: Այստեղ, կ'երեւին ստորագրութիւնները Սիլվա Կապուտիկեանի, Կարլէն Դալլաքեանի, Թոմէն Քոզմոյեանի, Աւետիս Տէմիրճեանի, Ժիրայր Նայիրիի, տոքթ. Արշակ Գալանճեանի, Մանուէլ Ադամեանի, Տիգրան Սարաֆեանի, Սարգիս Նաճարեանի, Փանոս Թիթիզեանի, տոքթ. Ցարութիւն Լաչինեանի, կարապետ Հաննէսեանի եւ ուրիշներու:

Ողջունելի հրատարակութիւն մըն է անիկա: Աւելի մը՝ յետագային նետելու մեր մօտաւոր անցեալին վրայ եւ ուսանելի դասեր քաղելու դարդասյ եւ ուսանելի դասեր քաղելու դարպատրաստ մարդու մը կեանքէն եւ ոգեղէն ժառանգէն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ԹԱԹՈՒԼ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԳԻ-ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Պատանի մը յիշատակները որքան ալ մչուշապատ ըլլան, հոն կը մնան միշտ անմոռանալի քանի մը տպաւորիչ դէպքեր եւ պատկերներ:

Գահիրէի հրաշակերտ Օփերայի թատրոնը, որ յետոյ հրոյ ճարակ դարձաւ, կառուցուած էր Սուէզի ջրանցքի բացման առիթով. եւ հոն առաջին ունկնդրութիւնը տեղի ունեցաւ Վերդիի «Այտա» երաժշտա-թատերական ներկայացումին:

Թաթուլ Ալթունեանի երգի-պարի համոյթին ամէնէն փայլուն ժամանակաշրջանն էր, երբ իր ղեկավարութեան տակ համերգային ելոյթներու չարք մը տեղի ունեցաւ Գահիրէի Օփերային մէջ:

Ամէն ինչ հմայիչ էր. երգն ու պարը, երգչախումբն ու հայկական ազգային ժողովրդական նուագարաններու նուագախումբը: Տպաւորիչ էր մանաւանդ ինծի համար՝ խաղազութեան ճերմակ աղաւնիներու արձակումը Օփերայի մեծ սրահին մէջ...

Մանօթ այս համոյթը ծագում առած է 1938ին, առաջինը՝ իրրեւ երգի-պարի համոյթ, Խորհ. Միութեան մէջ: Նոյնպէս առաջին խումբը որ ներկայացուեցաւ սփիւռքահայութեան, Պարսկաստան 1944ին, հայրենասիրական եւ հայապահպանման առաքելութեամբ:

Ջանի մը ամիսներէ ի վեր խումբին նոր նշանակուած ղեկավարն է Թաթուլ Ալթունեանի որդին՝ Ժիրայր Ալթունեան:

Ժիրայր Ալթունեանի հիմնական տեսլականն է վերականգնել իր անուանի հօր Թաթուլ Ալթունեանի աւանդութիւնը:

Սակայն, դժբախտաբար, այսօր Հայաստան ողողուած է աղաւաղուած հայկական երգերով, որոնք սխալ ուղիով կ'առաջնորդեն մեր նոր սերունդը: Պէտք չէ մոռնալ որ սերունդ մը ներշնչուեցաւ Թաթուլ Ալթունեանի ոգիով: Հետեւաբար իր կոչումն է դաստիարակել հայ ժամանակակից արուեստասէր հայ մարդը, հայկական հարազատ ակունքներէն ներշնչուած:

Երկար տարիներ հասկնալի պատճառներով Թաթուլ Ալթունեան համոյթը ելոյթներ չէր ունենար, գործածելով հայկական այն առածը թէ «Երբ կը խօսին թնդանօթները՝ մշակոյթը կը լռէ»:

Բարեբախտաբար Հայաստանի ապիմու կայան վիճակը թոյլ տուաւ նոր վերելք ի տալ մշակոյթի բազմաթիւ ասպարէզներու եւ այսօր Յուլիս 25ին, ներկայ եմ Թաթուլ Ալթունեան Հայաստանի երգի-պարի համոյթի համերգին, Երեւանի Օփերային մէջ:

Ժիրայր Ալթունեանի անդրանիկ համերգն էր որպէս խումբին գեղարուեստական նոր ղեկավար: Եւ նախքան համերգին քննական մեկնաբանութիւնը գրելս, համերգէն անմիջապէս յետոյ փոքրիկ զրոյց մը փափաքեցայ ունենալ ղեկավարին հետ:

Օփերայի արուեստագէտներու մուտքի անցքին մէջ, գրեթէ մութ դրան եւրին, անկիւնը մը կեցած տեսայ ծայրը ասիմեան համեստ, սակաւախօս, գրեթէ ամօթխած թուի անձնաւորութիւն մը:

Ան Ժիրայր Ալթունեանն էր:

Մեր խօսակցութեան սկիզբը ինքնամփոփ էր, հանդարտ, որոշ վերապահութեամբ, որ հետզհետէ անչքացաւ, երբ սկսայ մտերմանալ ու խանդավառուած խօսիլ համոյթին մասին ու հարց տուի, թէ ինչ են ապագայի ծրագիրները: Կարճ ու տրամաբանական պատասխանը եղաւ. «Վերածնել երգի-պարի պետական համոյթի աւանդոյթները, որպէս գաւակը, մեծ պապու կը լինի Թաթուլ Ալթունեանին»:

Վերադառնալով ելոյթին, երգի-պարի համոյթը մեկնաբանեց ժողովրդական եւ հեղինակային ստեղծագործութիւններ, որոնց երգերը ու պարերը չատ համաչունչ էին ալթունեանական ոճին եւ բնոյթին:

Իւրայատուկ էին պարերու բեմադրութիւնները, որոնց հեղինակները եղած էին մեծանուն պարուսոյց վարպետներ՝ Ա-չոտ Ղարիպեան, Վանուշ Յովնանեան. անոնց չարունակութիւնը ապահոված էին այսօր Իննա Կոստանեան եւ Փայլակ Սարգսեան:

Պարագրութիւնը (բոբէկրաֆի) յաջող եւ հաճելի էր: Տղաքը երիտասարդ, աշխոյժ, խրոխտ չարժումներով բոլորն ալ միաձեւ հայեացքին միչտ դէպի հորիզոն սեւեռած, կը պարէին սքանչելիօրէն:

Գալով երգչախումբին, անչարժ եւ օրինակելի կեցուածքով, Ժիրայր Ալթունեան չատ ուշադիր աշխատանք տարած էր, որ հնչէին Ալթունեանի աւանդական նուրբ երանգները, որոնք կը փայփայէին հանդիսատեսին ականջները:

Այս նրբաճաշակութեան եւ մեղմութեան կողքին, գիւ զուռնայի նուագակցութեամբ տեսայ «Քոչարին», Սրամ Խաչատրեանի «Սրերով պար»ը: Ցափշտակուած դիտեցի «Նայիրեան աղջիկներու հեզահնչուն պարը», իրենց ալիքներու նման ծփացող «Սարերի հովին մեռնիմ»ը, «Եման եար»ը եւ «Կռունկներ»ը:

Ուշադրութեամբ ու հաճոյքով ունկընդրեցի համոյթին նոր ոճ ու չունչ ներմուծող վաղամեռիկ սիրուած ղեկավար Հենրիկ Մանկասարեանի մշակումները: Անոնցմէ են Սայեաթ-Նովայի «Ճիս քու դիմեթն չեմ գիտի», «Հօյ նար» եւ «Մշոյ հարսներ»:

Ունկնդրեցի «Ելէք Հայկազունք» երգը, որուն հեղինակն է Ռաֆայէլ Աբրահամեան, իսկ նուագախմբային եւ երգչախմբային մշակումը կրկին Հ. Մանկասարեանի: Երաժշտական գովելի մակարդակով դաշնաւորում մըն է:

Նոյն վերելքին վրայ մնաց Սփիւռքի մէջ ճանչցուած եւ գնահատուած Հայաստանի վաստակաւոր արուեստագէտ Ալպէր Սարգսեան, անոյշ, գրեթէ դիմադարձ ձայն թաւչային թեթեւ լիրիկական թենորի ձայնով «Հովիւի երգ»ին զգայուն մեկնաբանութեամբ:

Կ'ուզեմ նշել նաեւ թէ ճաշակով ընտրուած էին խումբին տարազները համապատասխան իրենց կատարումներուն, փայլ մը աւելցնելով ընդհանուր համերգին:

*
**

Անցնելով Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան օփերայի եւ պալէի ազգային ակադեմական թատրոնի պարահէդին երկաթեայ ցանկապատին առջեւէն ուր ըստ սովորութեան, հաստատուած են խոշոր գունաւոր տաւերով համերգային ծանուցումներ, աչքի կը զարնէր Թաթուլ Ալթունեան համոյթի գունաւոր մեծածաւալ յայտարարութեան քով զարմացուցիչ գովազդ մը իր անիմաստ բառախաղով «Ռապիզի երեկոյ»... այսինքն՝ ոչ մէկ կապ ունեցող յայտարարութիւն մը հայ մշակոյթին հետ:

Հայ մարդու ճաշակը խաթարող գրգռելի արարքը զարմանալիօրէն կը չարունակուի: Աւելին՝ այն անձնաւորութիւնները որոնք կոչուած են հսկելու, երբեք ուշադրութիւն չեն ըներ այս խորունկ վէրքը արմատախիլ ընելու:

Համերգը վերջ գտաւ իր յաջող կազմակերպութիւնով եւ բովանդակութեամբ:

Հոգեպէս բաւարարուած ելի, ունկընդրելով ու դիտելով հայկական երգի ու պարի բոլոր տարբերակները:

Բարձրօրէն գնահատելով այս համոյթը, մաղթանքս է որ ան չարունակէ անվհատ եւ յարատեւ, կանգուն մնայ, յաղթահարելով բոլոր այն դժուարութիւնները, որոնք այսօր կը չարուցուին:

Արդարեւ, պատկառելի անցեալի տէր Հայաստանի երգի-պարի պետական կոչումով այս համոյթը անհասկնալի եւ անընդունելի է որ չունենայ փորձերու համար իրեն յատուկ, պատշաճ եւ արժանի սրահ մը: Տխուր է հաստատել թէ փորձերը տեղի կ'ունենան ողբալի վայրի մը մէջ, Աբովեան եւ Պուշկին փողոցներու խաչմերուկին վրայ:

ՀԱԹԷՆՔԻ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ցունաստանի մայրաքաղաքին մէջ աշխատանքի իւրայատուկ սակարան մը կայ որուն գոյութիւնը ոչ մէկ տեղ նչուած է. ոչ քաղաքին չատակագիծին վրայ կարելի է տեսնել զայն, ոչ թաքսիի չարժավարները տեղը գիտեն, ոչ ալ բնակիչները: Այդ սակարանը Օմոնիա հրապարակին չատ մօտն է. հոն չինուհեան մը յանկապատին ամրացուած անհամար փոքր ծանուցումներ կան ամէնքն ալ ձեռադիր, ամէնքն ալ աշխատանք, կամ աշխատող փնտռող: Մէկը կ'առաջարկէ չանգիմով փոխադրութիւն ընել, ուրիշ մը երկու հոգինոց բնակարան կը վարձէ, երրորդ մը չինուհեան բանուոր կը փնտռէ, եւլն.: Գրեթէ բոլորն ալ ռուսերէն գրուած են. արդէն ուշադրուած են այդ զանգուածին որ Աթէնք գացած է Ռուսաստանէն, Բելառուսիայէն, Ղազախստանէն, Վրաստանէն, նախկին Խորհ. Միութեան բոլոր անկիւններէն: Ցունաստանի մէջ իրեց թիւը հարիւրաւոր հազարներու կը հասնի:

Նոր հասնողները որոնց առաջին մտահոգութիւնը գործ ճարել կ'ըլլայ, անմիջապէս այդ հրապարակը կը դիմեն: Աւոնք ՀԱՊ-ի երկիրներէն այն եկուորներն են որոնք Ակրոպոլի տեսարանով սրճարանի մը դարպասին վրայ նստելու եւ տեսարանին հիանալու համար չէ որ հոն են: Անոնց մեծ մասը ընտանիք ձգած է եւ հոն ու պէտք է դրամ չահի թէ՛ իրեն, թէ՛ ընտանիքին համար:

Անոնց օգնական կազմակերպութիւններ կան: Մէկը Համահելլէնական ընկերակցութիւնն է. նախկին խորհրդային ժողովուրդներուն բարեկամ ընկերակցութիւն մը որ իրաւական խորհրդատուութիւն կ'ընէ, անոնց թուղթերուն երկարաձգումով կը զբաղի, պաչտօնական հրաւէրներ կը ձեռակերպէ, աշխատանք գտնելու օգնական կ'ըլլայ: Այնչուչտ Ռուսերը ժժան աշխատանքի միակ տարրերը չեն. վերջին տարիներուն անոնց հետ կան Պուլկարներ, Ռումանացիներ, Ալպանացիներ, Ափրիկեցիներ: Անոնք բոլորը վաստակ ունին ողիմպիականներուն պատրաստութեան գործին մէջ:

Ամէնէն աւելի Աթէնքի այդ սակարանը յատնի կ'ընէ թէ Ցունաստան գաղթողներու թիւրլա երկրի մը վերածուած է: Ռուսական թերթերէ զատ, կրպակներու մէջ կարելի է տեսնել ալպանականներ, ալպանական ալպանականներ, ալպանական ալպանականներ ալ: Այդ կրպակներուն մօտը նիժերացիներ կեղծուած մակնիշով ձեռքի պայուսակներ կը ծախեն:

Հիմա երբ այլեւս ողիմպիական խաղերը աւարտած են, կարեւոր չափով պակսած է այս գանգուածին համար գործ հայթայթողներու թիւը: Մանաւանդ այրերուն համար: Կիները միչտ բան մը կը գտնեն. պլխաւորաբար տնային աչխատանք: Այդ չրջանակին մէջ ամէնէն յաճախակի գործածուած բառերն են «էքսուս»ն եւ «մէզա»ն. առաջինը որ «դուրս» կը նչանակէ, կը հասկցնէ թէ տնային գործերու աչխատող մը իր բնակարանը ունի եւ չի դիչերեր աչխատած տունը: «Մէզա»ն (ներսը) կը բնորոչէ անոնք որոնք կը դիչերեն իրենց աչխատած անձին, ընտանիքին մօտ: Ոչ ոք կ'ուզէ գործատիրոջ հետ նոյն երդիքին տակ ապրիլ: Աւիկա դժուար բան է: Խոստովանելով հանդերձ թէ դէչ-աղէկ կը չահին իրենց կեանքը, կ'ըսեն երբեմն թէ դիպուած չէ որ օտարատեացութիւն բառին արմատը յունարէն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԼՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ուղեղը կը թափի դուրս, քան մը կը ճչայ ու դեռ օճի պէս, պոչի նման մարդը կը չնչէ ու կը չարժէ իր ամդամները, անդամները, անդամ... ու ամէն անդամ Սրամի մը ձեռք կ'առնէ ու ամէն դրախտ դժոխքի մը կերպարանքը: Սրամները կը վազեն եւային եռեւէն: Ատուած կը հալածէ Սրամները: Ու տիեզերքը կը կործանի մարդուն մէջ: Քաոսին մէջ կը բարձրանայ միշտ գիւային ծաղիկը:

Անտոնի գլուխը կ'անցնէր անտեսանելի ու խաւար անդունդներու յատակէն: Կ'ընկղմէր ջուրերու մէջ, պղտոր ու տաք, յետոյ կը զարնուէր քարերու, փուշերու, կ'էնար վիշապներու կլափին մէջ եւ կը յառաջանար: Երկրին բոլոր անդունդներն ու ջերեզմանատները կ'ընդոսնէին իրենց մէջ այդ գլուխը, որուն ուժը ցամքած էր թէեւ սակայն անցած էր դեւի մը ճեռքին մէջ ու այցելութիւն կատարը բոլոր վիհերուն, չրջուած վիճակով: Ու այդ գլուխը կը տեսնէր դեռ ինչ որ կը կատարուէն, կեղեւին վրայ, երկրի մեծ կեղեւին վրայ ու իր չուրջը: Կը տեսնէր աւելի քան երբեք պատերազմները, սուին սուինի կռիւները, դիակները, արիւնները, թնդանօթները, ռումբերու փսխած ամբողջ դժոխքները, դիւային լոյսերը, մռայլով ու ծուխով զարդարնըկարուած, դաշտերուն վրայ, գիշերին մէջ, ու հեւքերը, աչքերը, սրտերը որոնք նոր տրոփով մը զարգացած են ու իրարմէ երու մէջ ապրող վաղուան նահատակները: Ռումբեր, որոնք գլուխներու մէջ կը մըտնեն ու տակալի աստղի մը պէս կրակ կը նետեն: Դժոխքի գիսաւորները կը յարձակին հեռուն ծածկուած մարմիններու վրայ ու միսեր, ոսկորներ կը կտրտին: Մահը մարդկային միսերով դաչտային սեղան կը սարքէն ու ագռաւները կը սպասեն աւարտի:

Ու մարդոց անօթութիւնը: Մարմինը կ'ուզէ իր միսը ու կը խմէ իր արիւնը: Հացը խոհակ կ'ըլլայ եւ ապուրը յաղթանակ: Կը թօշնի ստամոքսը եւ աղիքները սմքած կը տատիսկեան: Իւղ մը կը հատնի ու քոց մը կը մարի: Արեան կաթիլները դայլերու նման կը վազեն քանի մը խածնելու կամ յափշտակելու համար: Փնտռտուք կայ: Աւիւր կը թափի ուղեղին վրայ ու հոդմտաց մը կը զառնայ գլխուն մէջ: Փոսեր կը քացուին դէմքին վրայ ու մորթը կը հասնի ոսկորին: Կմախքը իր ձեւը ցոյց կուտայ չամրապար: Գազանը կը քալէ ու կ'ուզէ իր ուղեղը: Գրգռիչ հոտեր ու չատակերի տեսիլներ կը պարզուին: Շամփուրվ անցած ոչխարներ դառնան կըրակին վրայ ու փորը լեցուց հնդկահաւեր տեղաններու վրայ կ'ընկղմանին:

Ու կեղեւը իր հիւթը կը կորնչնէ: Հըսկայ կեղեւը կը բոզանայ իր զարատար մայրութենէն վերջը:

Անտոնի գլուխը կեղեւին խորերը կը մտնէր: Կրակէ գետեր, հալած մետաղներով, տաք ոսկիներով, արծաթներով: Ու լաւաններու ամբարներ, կապերու ծովեր եւ լեռներու մէջէն քարձրացող հուրի չատրըւանները: Բռնկած գլուխ մը որ իր մոխիրը չէր չիներ: Աւերակի մը պէս, որուն քարերը քուսած են գարերու անհատնում հարւածներուն, որուն չաղախը փտած է ու ծեփը ծակած՝ քայց որ դեռ կանգուն կը մնայ ու չի փլիր: Մահը իր կառչող օղակը կը նետէ պարիսպին ու չուանէն կը քաշէ. միւս կողմէն ալ կեանքն է որ կը քաշէ իր իւղոտ առասպանով: Ու երկու հակառակ ուժերը կանգուն կը պահեն չինուածը: Բերդը տապալած է սակայն ու վերջացած ամէն տիրապետութիւն: Դիւրչակը ինկած է եւ դէմն ու գարդերը բորբոսած: Պատին մէջ կը վայրն թուրերը ու կը քուխին մամուռներուն: Մեծ ու չարժող ու փտած սկռայի մը նման է: Անկարող է խածնել, փըշրել, ծամել, աղալ: Կը դպի օդին՝ անկէ յաղթուելով: Կը ծռի, կը տարժի, կ'երերայ:

Ու օր մըն ալ մահուան վախքը:

Անիկա ալ անհասկանալի խորհուրդ չատերու համար: Վատահութիւն, քաջութիւն, խելագարութիւն: Մեկնաբանութիւնները սխալ, քայց գործողութիւնը՝ իրական: Ոտտում մը դէպի մահ: Ծնունդը ակամայ ունեցող մարդը կը դարձնէ մահը կամաւոր ակամայէն առաջ: Խաւար մը կայ: Մեռաղներու նման ծանր խաւար մը: Ֆոյտը պատռուած է այրուեղ: Դարեր լռով քալել ճգնած է լոյսը, քայց իր արագութիւնը կատարած է եւ ինկած է խաւարին երկաթէ պատերուն առջեւ կոտրած ոտքերով: Երկաթը տաքցած է եւ լոյսը իր իմացականութիւնով-իր չերմութիւնով- կարծած է առաջացած ըլլալ, քան մը տեսնել կամ ցոյց տալ: Ու ամէն լոյս իր կարգին տրամաբանած է:

(Շար. 116)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Մխոքեան» մանուճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Արթիւր Ջէպալճեանի եւ զաւակներուն՝ Նաթալիի եւ Թիլդիի եւ ընտանեկան պարագաններուն, ընկերուհի վերա Ջէպալճեանի մահուան առթիւ։

***

Կապոյտ Խաչի Անիէրի «Ակնունի» մանուճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պապիկեան ընտանիքին Ժոզէֆ Պապիկեանի մահուան առթիւ եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Տէվէճեանի 100 Եւրոյի իրենց նուէրին համար։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱԻԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

կը հրաւիրեն հրաղաղարկի տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Ա.թրիումին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26։
Բացումը՝ Ջորեքշաբթի Սեպտեմբեր 15
ժամը 18·30 - 20·30
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 16,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ԶՈՒՆԵՑԱՒ
ՀԱՅՐԵՆԻՔ

...Դէպի Արագած թռաւ մի կաքաւեղ,
Ուր երեսուն եօթն անմեղ կուսանաց
Արիւն-արցունքն էր լցուած իւղի տեղ։
Եւ ևայն վայրկեանին մի այր բաջիմաց
Վարքագրեց· «Կոյս մի յարձունի տռհմէ,
Զի անուն նորա Է՛ր Հռիփսիմէ...»

ԿԱՐԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆի պրոյէկտ՝
«Բանաստեղծութիւնը և բանաստեղծը»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ

10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

ETUDE de Maître
Lévon DJOLAKIAN
NOTAIRE

CHANGEMENT D'ADRESSE

93 RUE PARADIS
13006 MARSEILLE
04. 91. 54. 01. 15

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայկերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն։

***

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :

01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱ.Լ.Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ։
Յայտագիրը կը վարէ ժիրայր ԲԱՔԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԴԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- ժիրայր ԲԱՔԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱԻԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սովրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱԻԹԵԱՆի։

Տեղերը ապահովելու համար պէտք է Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արմուվիլիէ-Կոնկորսի, Շաւիլի եւ Իսի-լը-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակները։
Նկատի ունենալով որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՄԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՈՆԲԱՅԼՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն քարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, *ի Տանէ Աբջուկենց*
եւ եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու ատարին, հատուցեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու ապահովական ՄԱՏՈՒՑԻՆ,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑը
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին։

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին։
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
Հեռայլին աշխատանք եւ այլն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ։
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏՕՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 21.024 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.024

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Կ

ՆՈՐ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄՆԵՐ

Իսլամապաշտ խումբ մը՝ Սարաւանի ջամաթը, որ կախում ունի իսլամապաշտ Թաղանի թանակէն, յայտարարած է Սեպտեմբեր 13ին որ չորս օտարներ առեւանգած է՝ երկու Աւստրալիացի եւ երկու Ա-ռաքայ: Կը սպառնայ սպաննել առաջին երկուքը եթէ Աւստրալիա իր զօրքերը չքաշի Իրաքէն 24 ժամուան ընթացքին:

Ամերիկացիներուն համար Իրաքի Թիւ 1 թշնամին յորդանանցի Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուին է: Իր կազմակերպութիւնն է՝ Թաւհիտ վալ Ճիհատ (Միութիւն եւ Սըրբազան պատերազմ) որ համացանցի կայքէջով յայտ առած է Թուրք պատանդի մը սպանութիւնը: Ան պատկած է պետինը եւ առեւանգողներէն մէկը զաչոյնը ճեռքին կը մորթէ նախքան դլուխը կտրելը: Ջոն բեռնատար կառքի մը վարորդն էր:

*
* *

Իտալիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Ֆ. Ֆրաթթինի Քուէյթ հասած է եւ կոչ ըրած որ ազատ արձակուին երկու Իտալուհիները, միաժամանակ կրկնելով թէ Իտալիա իր զօրքը պիտի չքաշէ: Երկու Սիմոնաները, 29 տարեկան, առեւանգուեցան Սեպտեմբեր 7ին, իրաքցի երկու պաշտօնակիցներու հետ: Մահմետական ուլեմանեու մարմինն ալ (սիւննի կրօնական դլխաւոր կազմակերպութիւնը) կոչ ըրած է որ ազատ արձակուին երկու Իտալուհիները եւ Ֆրանսացի երկու լրագրողները:

*
* *

Ֆալուճայի մէջ (Պաղտատէն 50 քմ. արեւմուտք), կռիւները կը չարունակուին: Եօթեմբեր 13ին, 15 մեռեալ եւ 20 վիրաւորներ եւս կային: Շիրաք, որ Մաարիա կը դտնուէր նոյն օրը, իր ելոյթին մէջ չէ նահակած իր տոնեութիւնը, չեչտելով. «Քեւով մը, Իրաքի մէջ, Պանդորայի տուփը բացինք, զոր անկարող ենք գոցելու»:

*
* *

Քրիստոնեաներու դէմ ալ յարձակումները կը բազմանան: Անոնք բնակչութեան 3%ը կը ներկայացնեն բայց Թիւրախ դարձած են թռոսի մէջ գտնուող երկրի մը մէջ: Անցեալ չաբթու վերջ թակարդ կառք մը պայթած է Պաղտատի կեդրոնը Նոթր-Տամ եկեղեցիին քով, մեծ վնասներ պատճառելով: Միաժամանակ Մուսուլի մօտ քրիստոնեայ պղտիկ քաղաքի մը մէջ՝ Պախլիտայի մէջ, երեք պայթումներ 13 տարեկան մանուկի մը մահուան պատճառ եղած են եւ երկու հոդի ալ վիրաւորուած են: Լիռնի կաթոլիկէ հաւատացեալներու քաղաքական գիտութեանց պրոֆ. Ժոզէֆ Եագուպի համաձայն վերջին չաբաթներուն 30 հազար քրիստոնեաներ հեռացած են Իրաքէն:

*
* *

11.800էն 13.800 Իրաքցիները սպաննուած են պատերազմին սկիզբէն ի վեր, ըստ ոչ կառավարական անկախ Պոտի Գաունթ կազմակերպութեան: Զինուորական գործողութիւններու առեն ալ 4.900էն 6.400 պինուոր մեռած է (2003 Մարտ 19էն Մայիս 1):

*
* *

Սեպտեմբեր 14ի առաւօտուն, թակարդ կառք մը պայթած էր Պաղտատի ոստիկանութեան կեդրոնատեղիին առջեւ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 39 մեռելներ կայ եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ կ'ուզէ չրջանները ձեռք առնել աւելի արմատական ձեւով, քանի Ռուսաստան չէ յաջողած յաղթել ահաբեկչութեան: Վճռած է փոխել Դաչնակցային Ռուսաստանի Հանրապետութիւններու եւ Շրջաններու ընտրական դրութիւնը: Այլ խօսքով, կառավարիչ, նախագահ նշանակովի պիտի ըլլան, այլեւս դադրին ընտրուելէ:

ՄԱՏՐԻՏի մէջ, ուր Սեպտ. 13ին տեղի կ'ունենար չաւտնց նախատեսուած հանդիպում մը Շրէօտէրի, Շիրաքի եւ Ջափաթերոյի միջեւ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը տուիթը օդտագործեց ակնարկելու համար Լօրան Ֆապիուսի մեղմոդական դիրքին Եւրոպական Սահմանադրութեան հանդէպ: Ան չեչտեց. «Հանրաքուէին դրաւարկը չատ պարզ է եւ չատ յստակ. հարցում մը կայ՝ Եւրոպական Սահմանադրութիւնն է: Ցառաջդիմութի՞ւն մըն է Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար: Թոյլ կու տա՞յ չարունակելու ընդլայնուած Եւրոպայի մը կառուցումն ու կազմակերպումը: ... Ամէն ինչ պիտի բնեմ, որպէսզի այդ արչաւը կատակցական նպատակներու չծառայէ»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

(Սեպտեմբեր 13/14)

ԲԱՔՈՒԻ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՉՆՉՈՒԱԾ

ՕԹԱՆ-ի «Լաւագոյն միլոնական չանք - 2004» դաչտային ռազմափորձերը որոնք պէտք է սկսէին Սեպտեմբեր 14 երեքչաբթի օրը Բաքուի մէջ, չնչուած են: Լուրը հաղորդած է ռազմափորձերուն մասնակից կեդրոնը, առանց պատճառ նչելու: Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցէին դաչինքի անդամ ինը, դործընկեր 11 երկիրներ: Հայ սպաներու մասնակցութեան համար Բաքու երթալուն արտօնութիւն չէր արուած ադրբեջանական իշխանութիւններուն կողմէ:

*
* *

ՕԹԱՆ–Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովի պատուիրակութիւն մը որուն մաս կազմած են Ուկրանիայէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Ռուսաստանէն, Լատոնիայէն, Թուրքիայէն, Բրիտանիայէն, Իտալիայէն, Լատվիայէն, Ռումանիայէն երեսփոխաններ, դացած է Երեւան: Սեպտեմբեր 13ին Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է հիւրերուն հետ: Հայկական պատուիրակութեան մէջ դտնուած են պաչտպանութեան, ազգային ապահովութեան եւ ներքին գործերու մնայուն յանձնախումբերու ներկայացուցիչներ: Զայն գլխաւորած է Մհեր Շահգելդեան: Ան Հայաստանի ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութիւնը չրջանի ապահովութեան կարեւոր ազդակ համարած է, ապա խօսած ապահովութեան մարզին մէջ առաւել ժողովրդավարութիւն բերելու Հայաստանի ձգտումին մասին: Երկու պատուիրակութիւններու կլոր սեղանին ելոյթ ունեցած է նաեւ Ազգ. Ժողովի փոխնախադահ Վ. Յովհաննիսեան: Ան անդրադարձած է հայ սպաներու Բաքու մուտքին արտօնութիւն տալու ադրբեջանական իշխանութիւններուն մերժումին, ատով հանդերձ Հայաստանի գործադիր իշխանութեան խաղաղ լուծում դտնելու վճռակամութեան: Անդրադարձած է նաեւ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կիրարկած չրջափակումին:

ելոյթ ունեցած է Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի փոխնախադահ Մ. Բադէեան. նիւթ ըրած է չրջանի կայունութիւնն ու ապահովութիւնը որոնց համար կարեւոր գործօն նկատած է հայեւադրբեջանական յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցը որուն արդար լուծումով կարելի կ'ըլլայ չրջանի խաղաղութեան մասին խօսիլ:

*
* *

Պ Ո Լ Ի Ս

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԼՈՒՒՆ ՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾՆՈՒՆԴ ԿՈՒՏԱԾ

«Մարմարա» օրաթերթը Օգոստոս 30-ին հրատարակած էր Պոլսոյ Կրօնական ժողովին մէկ հաղորդագրութիւնը ուր կ'ըսուէր թէ Մեսրոպ պատրիարք «ըստ պիտոյից» (առեղծուած ոտիպտղութեան բերումով) մէկոյ մը պիտի բացակայէր իր Աթոռէն ու այդ օրերուն համար պաչտօնի փոփոխութիւններ, նչանակումներ կը կատարուէին:

Թերթը Սեպտեմբեր 7ին անդրադառնալով նոյն հաղորդագրութեան, կ'ըսէր թէ ան չափազանց ծանուց տուած էր: Ապա ինքն ալ իր կարգին հարց կու տար թէ ո՞ւր է պատրիարքը եւ ո՞րո՞նք են այն հարկեցուցիչ պատճառները որոնք զինք հեռացուցած են իր Աթոռէն:

Սեպտ. 9ին, թերթը կը տեղեկացնէր թէ պատրիարքարանին «Լրաբեր» տեղեկատուն որ բաչխուած է եկեղեցիներուն, դրած էր թէ Մեսրոպ պատրիարք Սեպտ. 1ին Հոգեւորականներու եւ խորհրդականներուն հետ խորհրդակցական ժողով դումարած, յայտնած էր թէ հոգեւոր մեկուսացումի, աղօթքի ու կրօնական այցերու նպատակով կը փափաքէր մէկոյ մը հեռու մնալ:

Նոյն թիւով ըսուած էր նաեւ թէ Մեսրոպ Արք. Սեպտ. 2ին Էջմիածին հասած, անկէ անցած էր Ծուխտատանի Փաթինոս կղզիին վանքը, ներկայ դտնուելու Կիրակիի (Սեպտ. 5) արարողութեան:

Իսկ Սեպտ. 13ի թիւով «Մարմարա» կ'արձադանդէր նիւթին թուրք մամուլին մէջ դրած անպրպտարձին: «Փոսթա» օրաթերթին Սեպտ. 12ի թիւին մէջ Հաքան Չէլիք գրած է թէ պատրիարքը անճայն անչրչուկ հեռացած է իր Աթոռէն ու մեկուսացած եղէականի կղզիներէն մէկուն վրայ: «Այս մեկուսացումը չի նչանակեր որ Մեսրոպ պատրիարք իր պարտականութիւնը լքած է: Բայց կարեւոր է անով որ պատրիարքական իր պարտականութիւնները ուրիշներու փոխանցած ու հեռացած է» կ'ըսէ թուրք լրագրողը:

Ապա երեք բացատրութիւն կ'ենթադրէ Մեսրոպ պատրիարքին մեկնումին մասին: Առաջինը այն է որ մեկնումը հետեւանք է պետութեան կողմէ կատարուած ազդարարութեան մը. քաղաքական ներկայ փափուկ չրջանին կառավարութիւնը անհանդստացած է փոքրամասնութիւններու կողմէ ստեղծուած այն մթնոլորտէն թէ Թուրքիոյ մէջ զործերը չէպէ պէչ կ'ընթանան: Այս անհանդստութեան տեղեակ պահած է պատրիարքը որ նախընտրած է միջոց մը Պոլիս չդտնուիլ: Ու չէ պտնուած Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատուին՝ Կ. Վէրհէօկընի այցի օրերուն: Մինչդեռ անոր հետ տեսակցութիւնը չատ կարեւոր էր ու ամիսներ առաջ ժամադրութիւն առնուած:

Երկրորդ ենթադրութիւնը այն է որ Մեսրոպ պատրիարք հարցեր ունէր համայնքին հետ որուն չատ մը հաստատութիւնները -դպրոց, եկեղեցի- նիւթական անբաւարարութեան մէջ են ու համայնքին առաջատար դէմքերը անտարբեր կը մնան կացութեան. այդ անտարբերութիւնը դառնացուցած է պատրիարքը:

Վերջին վարկածն ալ այն է որ Մեսրոպ Արք. դառնացած է պետութեան, որովհետեւ տարիներէ ի վեր ըրած դիմումները պատասխան չեն ունեցած: Արդէն պատրիարքը կը դժդոհէր որ իր լիազօրութիւնները թուղթի վրայ կը մնային միայն, ինչպէս յայտարարած էր «Միլլիյէթ» օրաթերթին ալ («Ցառաջ», Սեպտ. 1) Ցայտարարած էր տակաւին թէ ի վիճակի չէր պատրիարքարանին կապուած եկեղեցիներն ու համայնքային հաստատութիւնները հակակչռելու եւ այս կէտը իր պատասխանատուութեան ամէնէն դժուար կողմն էր:

*

Վերջին եօթը-ութ օրերուն ընթացքին կարելի չեղաւ բանալ պատրիարքարանին կայքէջն ալ որ մնայուն ձեւով խանգարում կը յայտարարէր: Սեպտ. 14ի առաւօտուն կայքէջը բացուեցաւ, բայց ընթացիկ լուրեր կային միայն հոն ու ոչ մէկ տեղեկութիւն Մեսրոպ պատրիարքին մեկնումին մասին:

*
* *

Սեպտեմբեր 14ի առաւօտը Պոլսոյ պատրիարքարանէն մեզի տրուած տեղեկութեան համաձայն Պատրիարքը «արձակուրդի մեկնած էր», անհիմն լերեւանքներ կին թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած մեկնարանութիւնները: Ըստ նոյն ազբիւրին, Մեսրոպ պատրիարք իր Աթոռը կը վերադառնայ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան, կամ Հոկտեմբերի սկիզբը:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅԵՐՈՒ, ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Եկատերինբուրգի մէջ յարձակումի թիրախ եղած են Հայերու եւ Ադրբեջանցիներու պատկանող սրճարանները: Բախումներու ընթացքին մէկ հոգի մեռած է: Իրաւապահ մարմինները հաւաստած են որ յարձակումները քրէական բնոյթի են եւ ոչ ազգային, սակայն տուժածները համաձայն չեն դտնուած այդ պնդումին:

*
* *

ԿՈՒԶԵՆ ԳՐԳՌԵ՞Լ ՀԱՅԵՐԸ

Սեպտեմբեր 6ին Նինոծմինդայի մէջ վրացի պաչտօնեաներու կողմէ Հայերու խոչտանդումին միջադէպը ըստ հաւաստի ադբիւրներու, ըղծութեան արարք եղած է: «Ա-Ինֆօ» լրատու դործակալութեան համաձայն ընդհարումին վրացի մասնակիցներուն մէկ դտնուած են «Քմարա» երիտասարդական չարժումէն ներկայացուցիչներ որոնք կրնան Ազգ. ապահովութեան նախարարութեան հրահանդով ղրկուած ըլլալ Ջաւախք: Ընդհարումին ընթացքին տեղացի քանի մը Հայ ու Հայ ոտիկաններ խոչտանդուած, երեք հոգի հիւանդանոց փոխադրուած էր:

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻՃԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Ա.-ին եւ Ա.-ին

Գիտեմ, անհրաժեշտ հեռաւորութիւնը չկայ: Մանաւանդ, երբ հազիւ երեսան - Փարիզ թռիչքով կ'ուղղուիմ դէպի «տուն»: Ու դեռ կայ Փարիզ - Նիւ Եորք թռիչքը որպէս անմիջական չարունակութիւն:

Բայց հիմա լաւ է սեւագրելը: Այո՛, դիտակցութեան հոսքին ճամբայ հարթել, որ ապառօրէն ընթանայ, խաւ առ խաւ բանայ մնայուն տպաւորութիւնը եւ անցողիկ փաստը, մտերիմ յուշը եւ հաւաքական քննարկումը, ծիծաղաշարժ դէպքը եւ անձնական խոստովանութիւնը, օրերը թուղթի վրայ բերէ իրենց խառնիխուռն կերպարանքով, անհամար չեզոմաներով, անցեալի ու ներկայի ալիքներով: Նոյնքան առարկայական, որքան ենթակայական: Տասնըհինգ տարիներու եօթը այցելութիւններ քիչ մը խառնել իրարու: Եօթը տարբեր Երեւան: Պատկեր մը, համ մը տալու միակ կարելի ձեւը, գոնէ ինծի համար: Մանաւանդ հիմա, երբ չատ մը բաներ թարմ են մտքիս մէջ: Ինչպէս միշտ, օրագրութիւն կամ նշումներու տեսարակ չեմ պահած, հակառակ ընկերոջս թախանձանքին: Փորձառութիւնը ունեցած եմ. 1987ի վենետիկեան օրագրութեան վերջին տասնըհինգ օրերը... օդանաւին մէջ գրուեցան: Ուրիշ ճար չկայ. յիշողութիւնը կրնայ դաւաճանել ու խմբագրել, բայց նաեւ ամբարուած չոր ու ցամաք տուեալները բարեխառնել եւ դոյն վկայութեան մը վերածել:

Եւ ինչո՞ւ գրել: Մոռնալո՞ւս: Չէ, չըլլար, տարիներ առաջ, արդէն անցեալ դարաւերջին, իմ հին ու սիրելի ընկերներէս մէկը կատակախառն զարմանքով «մէմուար փաթոլոժիք» որակած էր յիշողութիւնս: Պէտք է ստէպ-ստէպ այդ մակդիրը ժպիտով յիշող ընկերներս «յուսախաբ» ընել: Արձանագրութիւնը մոռացում է, բայց նաեւ՝ վերյիշումի դործողութիւն:

Հրաժեշտի առաւօտն է. «Սուրճ-մուրճ խմի՞նք»: Իմ հիւրընկալ ընկերս, որ առջին օրը հարցուցած էր, թէ «անցեալ անգամուայ պէս գրելո՞ւ ես», եւ որուն տատամսոտ պատասխան մը տուած էի, սուրճի արարողութեան ուղեկցող զրոյցին նորէն հետապնդումի կ'անցնի. «Ի՞նչ ես գրելու օդանաւին մէջ, տե՛ս, էլ չեմ ասում կարդալու»: Աչքի միտքս աւելի յստակացած է. «Երեւի թէ պիտի սկսիմ այս օրերու մասին գրել...»: Քանի առաւօտ եղաք, այս չարունակելի երկխօսութիւնը պէտք է թուղթին անցնի: «Ցառաջ»ին խոստացեր եմ հարցազրոյց մը տալ. այս էջերուն մէջ, ինքզինքս չատ չհրկիզելու պարտադրանքին տակն եմ, թէեւ որոշ նմանութիւններ պիտի ըլլան, անխուսափելիօրէն:

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Մեկնումի պահուն՝ նորէն զարմանալի Արարատ մը: Առաւօտեան մէգին մէջ թեթեւօրէն չղարչուած, բայց աչքդ ուղղակի ծակող: Ի՞նչ է զաղտնիքը: Այդեօք գուցէ զաղափարական աւանդութեան մը բե՞ռն է, որ կը ստիպէ զլուխդ բարձրացնելու ու լեռը փնտռելու:

Կը լուսանկարեմ զայն օդակայանի վազքուղիէն, ապա՝ օդանաւի սանդխակի վերի հարթակէն: Ուրիշներ ալ նոյնը կ'ընեն: «Զի կարելի» չկայ, քովդ կանգնող դիմուոր չկայ, ինչպէս պատահած էր երկու ամառ առաջ: Քիչ մը յուսախաբ եմ. յուսանկարելը փորձած էի այդ «չի կարելին» զրգռելու համար, այս անգամ՝ դիտաւորեալ կերպով: «Օրէնքը ստեղծուել է խախտուելու համար»ի հրաժեշտի օրինա՞կն է, զոր ինծի պարգեւեր են, թէ պարզապէս հերթական չինովնիկը համոզեր է, որ պէտք է «արտասահմանցի հայ»երը հանդիսատ ձգել իրենց զղացական զէզումներով, եւ ուրեմն արդելք չկայ:

Բայց ինչո՞ւ լուսանկարել: Վատահաբար, լուսանկարներուն մէջ հազիւ թէ երեւի անոր չուքը: Չէ՞ որ լեռը բիբերուս մէջ դրոշմուած է, կամայ թէ ակամայ: Մտաւիճակ մըն է: Ընտանի ներկայութիւն մը, որ առաւօտ կանուխ Աչափնեակի բաբախուն այդ տան խոհանոցի լոյն պատուհանէն հսկած է դիս: Ես ալ դիտած եմ զայն նորաբաց աչքերով, ու աւելի ուշ, նախաճաշի ընթացքին տեսած եմ անհետանալը: Որքան անկեղծ ու անմիջական է Ցակոբին խօսքը, երբ իրենց մերձակայ, վերջնայարկ յարկաթաժնին այցելութիւն տալու ժամանակ, ցոյց կու տայ իրենց ննջասենեակը եւ կը բացատրէ, թէ «պատուհանը փակել տուեցի եւ էդ կողմը բացել տուեցի, որ Մասիսը տեսնենք ամէն օր»:

Լեռը՝ վերջին պատկերը, որով օդանաւ կը մտնեմ: Երկու տարի առաջ ան եզրափակած էր տպաւորութիւններուս չարաչարումը («Ցառաջ - Միտք եւ Արուեստ», 2003 Յունուար): Հիմա տեղին է անով սկսիլ, եթէ ճիշդ է, որ Արարատը ալֆա եւ օմեկայի պէս բան մըն է:

ՓԱԿԱԳԻԾ՝ ՎՐԻՊԱԿԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

«Տուն»ը չակերտած եմ: Կը սիրեմ խաղալ երկուութեան հետ: Միացեալ Նահանգներու մէջ կարծես աւելի ազատօրէն կը գիտակցիմ հայութեանս: Այո՛, գիտեմ, մեր առօրեայ գինարանին ամբողջ բառապաշարը դործածած ենք՝ «ձուլբան»էն մինչեւ «ուծացում», ու տակաւին չենք յոգնած: Բայց գիտակցութեան մակարդակը թերեւս խորչ մը կը գտնէ երրորդ լեզուի մը ազդեցութեան դօտիին տակ: Ի վերջոյ, «հայրենիքը լեզուն է», ըսած է վերջերս մեքսիքայի վիպասան Գարլոս Ֆուէնթէսը, թերեւս արձագանգելով Ալպէռ Գամիւի արտաբերած գրեթէ նոյն խօսքերուն: Իսկ իմ հայրենիքս անդլերէնը չէ, թէեւ խորքին մէջ, «սպանոցի»ներու հանդիպելու պարագային, կը փորձեմ խուսափիլ սպաներէնէն: Անկեղծօրէն, միտքս կը պղտորէ. իրենց խօսած սպաներէնը խորթ է ինծի, չեմ զգար այն հարազատութիւնը, զոր որպէս հայախօս ունիմ, օրինակ, արեւելահայերէնի հանդէպ: Սպաներէնը մեր հասարակաց լեզուն է, այլ բառապաշարի, հնչիւնեբու, չեշտի տարբերութեամբ, ալ չխօսինք երբ անդլերէնի մտածողութեամբ խաթարուած կ'ըլլայ... ամերիկահայերէնի պէս:

Իմ հայրենիքս այն լեզուն է, որուն մէջ ծնած եմ եւ որ հեռաւոր օր մը, դիտակցաբար կամ ոչ, որոշեցի թէ կ'արժէր խոհանոցէն դուրս հանել՝ անոր աչքերով աչխարհին նայելու համար:

Հեգնական զուգադիպութիւն մըն է, որ «ցեղային» դաղափարներով, մորթի գոյնով դեռ ահագին բան բնորոշող ամերիկեան դիւանակալութեան համար, ես «կովկասցի» եմ՝ «Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Հիւսիսային Ափրիկէի բնիկ ժողովուրդներէն ծագում ունեցող», եւ ոչ թէ «սպանացի», հակառակ որ Հարաւային Ամերիկայէն եկած եմ: Բայց արժանթինեան դիւանակալութեան համար, որ այդ հարցերը չունի, ես ուրուկուայցի եմ (քանի որ հոն ծնած եմ եւ այդ հպատակութիւնը կը պահեմ) եւ ոչ թէ Հայ: Դպրոցը մաքրող Գոլոմպիացիներու խումբերը, որոնց հետ հիմնական հաղորդակցդն եմ «կոտրած-թափած անդլերէն մը գիտեն լատինոյն պարագային, գրեթէ անհասկնալի-, զարմացած են, երբ առաջին անգամ հրենց խօսած եմ. «ինչպէ՞ս, դուք Արժանթինէն էք եւ "անոնց" լեզո՞ւն ալ գիտէք». «Ես ալ Հայ եմ...»: Ու յետոյ՝ երկար-բարակ բացատրութիւն:

Երբ սփիւռքահայ ըլլալու դիտակցութեան հասած էք ու ձեր ինքնութիւնը զարձած է համադրումը եւ համարկումը բազմաթիւ ինքնութիւններու (մենութեան պահերուս, սովորաբար ես ինծի հետ հայերէն կը խօսիմ, երբեմն՝ սպաներէն, հաղուադէպօրէն՝ անդլերէն), այն ատեն չատ աւելի «դիւրին» է... Հայ ըլլալ: Այն ատեն կ'անդրադառնանք, Ուիլիըմ Սարոյեանին սրեւելահայերէն թարգմանութեամբ, թէ «ինչ-որ տեղ, ինչ-որ ւրի բան սխալ է»:

Ինծի կը թուի, որ Արծուին դիպուկ բացատրութիւն մը զտած է..

- Այս պայմաններուն, երբ Հայաստանում ազգը ձեռքից գնում է, իսկ Սփիւռքում նոյնիսկ եկեղեցում սկսել են օտար լեզուներ գործածել, ուղղագրութեան հարցը թմբկահարելը անկապ է թւում... Ես, որ դասական ուղղագրութեան մոլի պաշտպան էի ժամանակին, հիմա դիրքերս գիջել եմ՝ տեսնելով Սփիւռքի ներկայ վիճակը: (Բայց ինք ինծի հետ կը չարունակէ թղթակցիլ դասական ուղղագրութեամբ):

- Սփիւռքը վիճակը ո՞րն է: Այս պահուն՝ ես եմ Սփիւռքը...

- Քեզ Լուտովիկոս ժդ-ի տե՞ղն ես դրել... Լա Տիաստրա, սէ մուա: Դու Սփիւռքի մի խոշոր վրիպակ ես --կը պատասխանէ, խնդալով-: Քանի՞ հոգի կայ Սփիւռքում էեզ նման: Որ ծնուած լիճի Հարաւային Ամերիկայում եւ կատարեալ հայերէն խօսի ու գրի եւ նոյնիսկ՝ գիրք գրի...:

Բարձրաձայն կը խնդամ, մինչ վէճը կը չարունակենք: «Վրիպակ»: Այո՛, այդ զգացողութիւնը դիս հետապնդած է տարիներով, նոյնիսկ դիտնալով, որ մեր սերունդին մէջ միակը չեմ, թէեւ մատի վրայ կը համրուինք, որ հարաւային կողմն աշխարհի ծնած և յաւ հայերէն խօսելու եւ գրելու ի վիճակի է: Բայց, պայմաններու բերումով, ամէնէն «ծանօթ»ը զարձեր եմ, եթէ ներելի է այսպէս ըսել: Այս այցելութեան նոր ճանչցած անձեր, որոնք անուն լսած էին, կա՛մ աւելի տարիքով մէկը կը կարծէին դիս, կամ ծնած թէ ուսանած՝ Միջին Արեւելք: Արդէն սովոր եմ նման թիւրիմացութիւններու: «Առասպելը» դեռ ի զօրու է: Սփիւռքը որպէս կորստեան հող այնքան խոր նստած է մեր գիտակցութեան մէջ, որ ուժգնօրէն տարիէ ի վեր բոլոր բացառութիւնները չարգելի են, բայց... անկարելի:

ԱՐԴԵՕՔ

Այո, «տուն» բառը չակերտած եմ: Զորս տարի առաջ Միացեալ Նահանգներ գալով, Պուէնոս Այրէսի ընտանեկան «տուն»ը ձգեցի. վերադարձի ծրագիր չունիմ: Փարիզահայ բարեկամներուս կատակներուն պատասխանելով՝ չէ, ամերիկացի չեմ զարձած: Բայց միշտ կը խորհիմ, որ «տուն»ը, հոս թէ այլուր, յատաբերական հասկացողութիւն մըն է: Երբ քանի օր կ'անցընես Երեւանի մէջ, հեռու՝ հիւրանոցային չքեղութիւններէ, անեցիներուն ամէնօրեայ կենցաղը բաժնելով՝ դիչերները քաւարի մէջ դտնուող բակէն ու սանդուխներէն բարձրանալը չորրորդ յարկ, երեք օրով չուրին կորուիլը ամրան ամենատաք օրերուն եւ մօտակայ ցայտաղբիւրէն դիչերուան 11ին դոյլերով ու չիչերով չուր հաւաքելը, զաղափարախօսական անոտիքէն անդին մտքիդ մէջ նորէն կ'ուրուագծուի հին հարցումը. «Արդեօք այս ալ տուն չէ՞»:

Այո՛, դեռ ամէնօրեայ կենցաղի չատ մանրամասներ կը մնան անլոյծ, արեւմտեան չափանիշերէ հեռու է, Արծուի զրածին պէս՝ Երեւանը «մայրաքաղաքի մը, բայց արդեօք Արեւմուտքը մա՞րն է բոլոր չափանիշներուն:

Ու եաեւ-եաեւի կու գան հին ու նոր ծանօթ անուններ, որոնք վեց, տասը, տասնըհինգ, քսան տարիէ ի վեր յոխկմնջիկ զացեր ու հաստատուեր են Երեւան. Խաչիկը, Շուշանը, Յովիկը, Թալինը, Կարօն, Մարիանօն: Եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Տարբեր պահերու կը յիշեմ արժանթինա-ֆրանսահայ ընկերս՝ Պատրիկը, որու հիւրն էի երկու տարի առաջ եւ որ սրտի կաթուածով մահացաւ, հազիւ չորս ամիս ետք, դեռ 40ը չբոլորած: Կը յաղողիմ այս երեք չաբթուան ընթացքին չանդնիլ Ալպեստանի իր ապրած տան առջեւէն, որ իր մահուան տունը զարձած էր: Բաներ կան, որոնցմէ պէտք է խուսափիլ, եթէ կ'ուզես հոդեկան անդորրը պահել:

Լենան կ'ըսէ, թէ «ես մեծապէս յարգում եմ նրանց, ովքեր Սփիւռքից են գալիս ու հաստատուում են այստեղ»: Իսկ Արմինէն, թէ՝ «ես չեմ հասկանում նրանց, այնքան դժուար է այստեղ գալ ու աշխատել մերոնց հետ»: Փարիզահայ հին ընկերուհիս համար, «ընդհանրապէս անոնք են, որոնք ուրիշ տեղ չեն կրցած յաջողիլ ու Հայաստան կու գան ապրելու»: Ճիշդ է, յարգելի են, դժուար հասկնալի (Հայ ենք, ի՞նչն է դիւրին հասկնալի), ու անոնց մէջ ըլլալու են «ուր որ հաց, այնտեղ կաց»ի հետեւորդներ (այս տեսութիւնը մեր Հայաստանէն դո՞ւրս կիրարկելի է), բայց դիտեմ, նաեւ կարդացեր եմ, որ կան անոնք, որոնք արտասահմանի մէջ իրենց հանգստաւէտ ու յաջող կեանքը ձգեր ու եկեր են այս խառնարանը հաստատուելու:

Սեւանը կը նշէ, թէ Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ սփիւռքահայերու սփիւռքացումը: Այո՛, անոնց որոնք կը յաճախեն միայն յատուկ սրճարանները, կամ ըստ «Հայրենակցական» (իրանահայ, լիբանանահայ, պոլսահայ...) պատկանելիութեան թաղամաս կ'ընտրեն, կամ հայերէն չեն յօժարիր սորվելու (անդլիախօսներ, ֆրանսախօսներ...), պարզապէս՝ վերնախաւային կեանք մը կ'ապրին:

«Հայաստանի մարզերում երկու տարով ապրող եւ աշխատող Փիլ Դոբսի բոլոր ամերիկացի կամաւորները սահուն հայերէն են խօսում (յաճախ՝ տուեալ մարզի բարբառով), մինչդեռ շատ ամերիկահայերէն, ապրելով Երեւանում, այդպէս էլ չեն կարողանում նորմալ հայերէն խօսել՝ իրենց ժամանակն անցկացնելով Աբթ Պրիճում եւ Մարքօ Փոլօում, դիտելով միայն Սի.Էն.Էն. եւ շփուելով միայն ըզբօսաշրջիկների եւ իրենց ընտանիների հետ», - կ'ըսէ Արծուին:

Սակայն, կան նաեւ մխսները, որոնք կ'ապրին իրրեւ մասը ամբողջին:

Ես կը յարգեմ ու կը հասկնամ զիրենք: Թոյլ կու տա՞ք, որ նախանձիմ:

ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ուրբաթ, Յուլիս 9ին, Լոս Անճըլըսին վահէ Պէրպէրեանը եզակի ելոյթ մը պիտի ունենայ կամերային թատրոնին մէջ: Տոմս չկայ. լսողներ կան, թէ մուտքը հրաւիրատոմսով է, ուրիշ լսողներ, թէ ծախու հանուած բոլոր տոմսերը սպառած են:

Մխայն մէկ անգամ գացած եմ հոն, 1989ին: Փետրուար-Մարտը տեղատուութեան ամիսներ էին: 1988ի փառաւոր օրերը այդ պահուն միայն ժողովուրդի խօսակցութեան մէջ կային: Պարէտային ժամ, հրաւայլեր՝ փողոցը, «Ղարաբաղ» կոմիտէն՝ բանտարկուած Մոսկուա, երկրաչարժին առթած սուգն ու անկումը, Շարժումը՝ տեղատուութեան մէջ: Բայց եւ այնպէս, ամէն առիթ յարմար էր ցոյց տալու, որ բան մը փոխուած էր անվերադարձ եւ որ Շարժումը կասեցնելու իրաձգը անօգուտ էր: Կամերային թատրոնին մէջ չարաքինորէն ի վեր կը խաղային «Հայք» ներկայացումը: Բոլոր տոմսերը սպառած էին: Դիմադրութեան թատրոն, ծայրէ ծայր լեցուն սրահով: Ժողովրդային վարչակարգի չեշտակի քննադատութիւն մը՝ երգիծանքի սպանիչ նլաքներով: Այդ դիչեր, այն զգացումը ունեցայ, թէ անմիջապէս որ վերջանար, ամբողջ յարանը ուղղակի բանտ պիտի նետուէր:

Նման բան չեղաւ, ի հարկէ: Ուզեցի արժանթինահայ Մարիանան ու դուպացի (ոչ-հայ) Ալպերթօն տեղ մը հրաւիրել բան մը ուտելու կամ խմելու: Մարիանան դրեթէ վրաս խնդաց. «Ո՞ւր կ'ուզես որ երթանք, հոս Երեւան է, ամէն տեղ զգացէ՛ք»: Դիչերուան տասն էր, մոռցեր էի կարծես, որ Պուէնոս Այրէս չեմ: Հիւրանոց վերադառնալով, ճաչարանը փակ զտայ. այդ դիչեր հերթապահին երշիկով ու հացով ստիպուեցայ գոհանալ...

Տասնըհինգ տարի ետք, երեք հազար դրամ արժող տոմսերը իրօք սպառած են (յետոյ կ'իմանամ, որ մեծ մասը ձրի բաժնուած է), բայց հազար դրամի «մուտքի տոմս»եր կան, որոնք մեղի տեղ կ'ապահովեն... գորգապատ աստիճանները վրայ: Բայց մենաթատրոն ըլլալով, իսկ Կամերային թատրոնը՝ 140 հոգինոց տեղ, ամէն կողմէ լաւ կը տեսնուի, նոյնտարան ըլլայ թէ «նուտարան»:

Սրահը խնդուքներով կը պայթի: կ'երեւի թէ սրահին 70 կամ 80 առ հարիւրը «տեղացի» թէ «դրսեցի» սփիւռքահայեր զրաւած են, բաւական ծանօթներ կան չուրջ՝ Թհրայրը, Անահիտը, Մելանին, Թալինը, Սեպուհը, Հուրին, ուրիշներ: Վահէի սան փառոն հումորը, քանի մը «վրան բաց» խօսքերն ալ բնականօրէն ներհիւսուած, իրրեւ թէ ամերիկահայութեան նուիրուած է, բայց հայաստանցիին համար ալ լիովին ընկալելի է, որքան որ նոր՝ դերասանին կեցուածքը:

Աւարտին, կը յամենանք զրան առջեւ: Զրոյցներ, մտքերու փոխանակումներ: Արմինէն յաւ դիտէ իր ըսածը, երբ կը նչէ, թէ «Հայաստանում նման ոճի դերասան չկայ»: Վահանին եւ Վիոլէթին կը (վերադա)ծանօթանամ: Նաեւ կը ծանօթանամ Ստեփանին: Ներկայացումին չուրջ խոհակցութեան հոսքով բոլորս անկատելի օրէն կ'իջնենք Մաշտոցէն ու չարունակութիւնը մեզ կը գտնէ Օփերայի դիմացը՝ հայկական գարեջուրի չուրջ:

Թատրոնէն մինչեւ զրականութիւն, մըչակոյթի բոլոր ոլորտներէն կը դառնանք, մինչեւ որ անխուսափելիօրէն այժմէական հարցերու եւ քաղաքականութեան կը յանգինք: Որքա՛ն հանգստութեամբ կարելի է զրուցել ամէն նիւթի մասին ու նոյնիսկ բազմիցս տարակարծիք ըլլալ: Որքա՛ն հաճոյք է նչմարել, որ այդ սեղանին չուրջ, ուր պատահարար հանդիպած ենք, ուր բոլորս ցարդ անծանօթ դիպած ենք, ուր բոլորս ցարդ անծանօթ մէկը ունինք, հաղորդութիւն մը կայ, ընտանութիւն մը, հարիւր տարուան ծանօթութիւն մը, հայրենիք նօթ ըլլալու զգացողութիւնը: Հայրենիք կամ Սփիւռք կայ եւ չկայ, պարզապէս մեր սերունդն է, մենք՝ մենք ենք: Նոյն-

ԻՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՈՒՂԻՈՎ

- Տա՛ր բաժակըդ հեռու՝
Կուշտ ու կուռ եմ ես եզմէ:
Ա. Ա.

Այս տողերով բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեան կը մերժէ ա՛լ ճակատագրին այն բաժակը, որ՝ իր կեանքին եօթանասուն եւ վեց տարիներու վրայ երկարող ուղիին իրերայաջորդ հանդրուաններուն մատուցուեցաւ իրեն: Սակայն կարելի՞ է փախչիլ, ձերբազատիլ այդ ճակատագրին արիւնաքամ ճիրաններէն, որոնք արդէն խրուած են անոր սրտին մէջ: Ա՞յս պիտի ըլլար իրա՛ւ բանաստեղծին ճակատը զարդարող պակը: Հաւանաբար Ա. Ալիքեան հակցած էր այդ իրականութիւնը եւ լրաւամբ ըսած.

. Բանաստեղծի բախտ՝ ա՛խտ ծնգնդած կամ, /Դրախտ դեւերու, ուր սուրբեր չկա՛ն:

Պիտի հետեւինք մեր բանաստեղծին կեանքի ուղին, եւ ճակատագրին հանդերձեալներուն, իւ՛ր իսկ տողերուն ընդմէջէն:

Ալէքսանտրէթ: 1928 Մայիս 21ին, Ա. Ալիքեան իր աչքերը կը բանայ պզնձ ըղձապատող անծանօթ կեանքի եւ անորոշ ճակատագրի մը դիմաց: Մանկութեան ուրախ օրերուն, մօրը չունչին տակ հոգեպէս կը սնանի հայկականի աւանդական եւ տոհմիկ աւիշով, որուն համար պիտի ըսէ.

- Շնորհակա՛լ եմ լեզո՛ւս, որ քերա-նիս մէջ մանկուց Ամրան պաղու տանձի պէս էե՛զ դրեց բախտը բաշխիչ:

Իր ծննդավայրին մէջ, մանկութեան եւ պատանութեան օրերու ջերմ յուշերը երկա՛ր տարիներ այնքա՛ն թարմութեամբ անբաժան մնացած են իր հոգեկան աւօրեայքին, որոնց անդրադառնալով՝

- Ո՛չ, ես գիտեմ, ինձ սիրում ես տակաւին, / Հովերիդ մէջ պահում շո՛ւնչն իմ մանկական, / Ու ո՛չ մի պահ ես այդ օտար տէրերին / Դու չե՛ս ձերել մեր բաժանումը անժամ...

1939ին կը բացուի Ա. Ալիքեանի կեանքի ճակատագրին դուռը: Պատանութեան ջրջանի սկզբնական տարիներուն, ընտանեօք կը փոխադրուին Պէյրութ, ուր աշակերտելով Լ. Շանթի, Ն. Աղբալեանի եւ Կարօ Սասունիի, անոնց ազդային ու հայրենասիրական չունչին կնիքն ալ կը դրոշմուի արդէն այդ ուղղութեամբ թըրծուած իր մատղաշ հոգւոյն, մտքին ու սրտին վրայ, որոնց համար արդարօրէն կ'ըսէ.

- Ուսուցիչներս ծերուկ մատուցել խինդ ու թախիծ...

1943-46 տարիներուն Ա. Ալիքեանի ներաշխարհը բռնկած է արդէն բանաստեղծութեան կրակով.

- Բանաստեղծուքի՛ւն, բոցաշունչ հուրա՛յ...

Խօսքով կ'արտայայտէ իր այդ վիճակը եւ «Հորիզոն» խորագիրով Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ իր երախայրիք հատորը:

Հայերէնի հանդէպ ունեցած սէրն ու երազը իր մէջ այնքան խոր արմատներ ձրդած էին, որ իր այդ արբեցած վիճակին մէջ հայրենադարձութեան երգը եղաւ՝

- Դեռ չունեցած էեզ համօրէն, հա՛յրենիք, / Ունեցայ մեծ կախարդանքը անուններիդ:

Անշուշտ բանաստեղծին հոգեկան աչքերէն ծածկուած էին իր ճակատագրին յաջորդ հանդրուանները, սակայն 1947ին Երեւան հասնելէն անմիջապէս ետք, կարօտ ու երազ կը մնան չղթայուած իր սրտին մէջ, եւ իրազեկ դառնալով նո՛ր իրականութեան մը, կը զգա՛յ, թէ ինք օտար մըն է իւ՛ր իսկ հայրենիքին մէջ: Եւ ահա, կը սկսի իր կեանքի փշոտ ճամբուն երթը:

- Թողած հեռուն եկած մինչ հոս, / Սերըդ սրտիս ապաւէն... / Բայց, ներէ՛ ինձ որ կապածն է կու գայ / յուզել իմ հոգին:

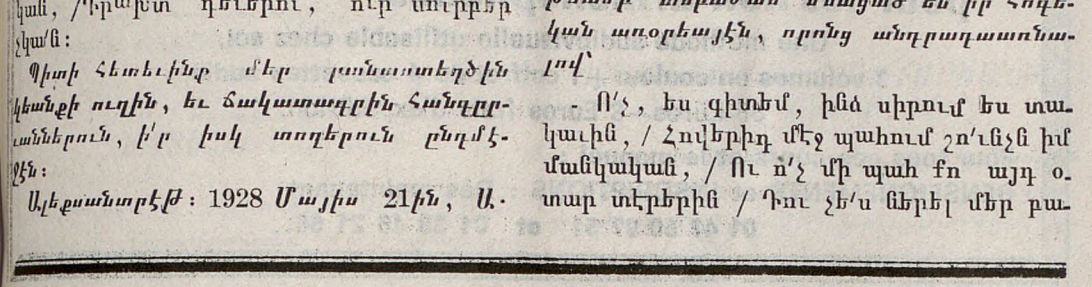
1949ին, ուսումնական տարին հապճեպ ամբողջացուցած, նախախնամութիւնը դինքը կ'ազատէ մութին մէջ երկարող դաւադիր ձեռքերէ եւ արագօրէն կը մեկնի Մոսկուա, հոն չարունակելու ուսումը, ակամայ բաժնուելով իր միւս երկու բանաստեղծ ընկերներէն՝ Արամ Արմանի եւ Անդրանիկ Թերզեանի ներկայութենէն: Ճեւագային, իրենց մտերմութեան մասին անդրադառնալով պիտի գրէ.

- Անուճ երեք, երե՛ք էին, երեք տղաք երազային, / Ե՛ւ գեղեցիկ, ե՛ւ պատանի, աստուածներու պէս յուսկան, / Տիր աստուծմէ ստանալով ձիրքի յուսուքբ եւ համայիլ, / Անուճ իրենց գիւղն ու շէնիէն ևո՛յն օրերուն ճամբայ ինկան:

Կրկին անգամ օտարացած, Ա. Ալիքեան իր հոգւոյն բարասանը եւ միակ ապահով օթեւանը կը նկատէ բանաստեղծութիւնը.

- Առանց իրեն ես՝ մի իշխան վտարանդի... / Իսկ իրեն հետ մակընթաց է շուրջըս անդուլ, / Ինչպէ՞ս ապրիլ: Ես չեմ կարող առանց իրեն. / Իսկ իրեն հետ ինչպէ՞ս ապրեմ, ինչպէ՞ս ապրեմ:

Եւ բանաստեղծը, հայերէն լեզուի բառերուն գանձատունը բանալով, իւրայատուկ ծիսակատարութեամբ դո՛ւրս կը կանչէ գանոնք իրենց թմբիրէն եւ նոր ա-

խոկ երբ Արմինէն ու Վիոլէթը կը սկսին գեղեցկօրէն կրքոտ զրոյց մը, որ հետզհետէ զուարճալի տեսարան մը կը ստեղծէ. երեք սեղանակից այրերս երկար վայրկեաններ կը մնանք... լռիկ-մնջիկ ականատեսներ, առանց կարենալու բառով մը իսկ միջամտել: Ո՞վ ըսաւ, թէ տղամարդիկ միշտ իրենց խօսքը կը պարտադրեն:

(Վենետիկի 1987ի ամառնային դասընթացքէն ետք, հաւաքական հաղորդութեան այդ զգացողութիւնը մէկ անգամ ապրեր եմ Նոյնքան եւ աւելի ուժգնութեամբ: 1997ի Նոյեմբերի երեկոյ մըն էր, Նիւ Եորքի ուսանողական աղմկոտ խմբիչքարանի մը, Զարենցի գիտաժողովին առաջին գիշերը: Անոնք՝ «Թո՛ղ Ուէսթ Ինտ», այնքան յարմար. չէ՞ որ ծայրագոյն Արեւմուտք հասեր ենք կամ հասնելու վրայ ենք: Հոն էինք Մարկը, Գրիգորը, Խաչիկը, Անին, Էլոն, Բաֆֆին, Վէհան ու ես. Փարիզէն մինչեւ Նիւ Եորք ու Մոնրէալ, Փրովիտընսէն մինչեւ Լոս Անճըլըս ու Պուէնոս Այրէս: Սփիւռք մը ամբողջ, որու կէսը այդ գիշեր ճանչցեր եմ: Ջեմ յիշեր 4-5 ժամ տեւած այդ հոյակապ խօսակցութիւնները մանրամասնութիւնները, բացի հոգեկան հաղորդութիւնն փառատէն, որ մնացած է անջնջելի (մինչեւ օրս):

Կէս գիշերը չսառոյց անցած պէտք է լլայ, երբ զրոյցի հերթական նիւթը կը յառնայ Ռուբէն Հախվերդեանի տուն ընտանեկան՝ նախագահին որոչումով: Քոլի սեղանէն մէկը, քիչ մը խմած, կու գայ այս մասին վիճելու Ստեփանին հետ: Ինդիրը կարծէք լուրջ դառնալու վրայ է, երբ վիճողին ընտանիքը կը յայտնի գինքը դուրս բերել՝ պատուիրած թաքսին եկած ըլլալով: Ու կը յանդի ինչպէս միայն Հայաստանի մէջ կարելի է. տասը վայրկեան ետք, մատուցողուհին... մեկնողէն նուէր հայկական չամփանելի չիշ մը կը բերէ որպէս հաշտութեան նշան:

Առաւտեան երեքուկէսին վերջապէս ժամացոյցին նայող կ'ըլլայ: Նիւ Եորքը «երբեք չքնացող քաղաք»ն է եղեր. եթէ չեմ կրնար պէտք եղածին պէս այդ «չքնանալը» վայելել՝ ամերիկեան արուարձանի մը տափակութեան մէջ ապրելով, դէթ կը վայելեմ Երեւանի չվերջացող գիշերը:

Կիրակի կէսօրէ ետք, Օփերայի սրճարաններէն մէկուն մէջ, նման հաղորդութիւն մը կ'ըլլայ, այս անգամ՝ Սեւանի, Արմինէի ու Սիրանոյշի հետ, բայց այստեղ արդէն իմակով թէ նախորդ այցելութենէս բոլորս ծանօթ ենք: Մեր 3-4 ժամուան զրոյցը տարբեր է, հոս արդէն Սփիւռք - Հայաստան 2-2 են, հաւասարապէս հոգեհարազատ (հաւասարութիւնը կը խախտի, երբ Սիրանոյշը «Սփիւռքի հողի վրայ է կանգնում», ըստ Արմինէի «մեղադրանք»ին), եւ արեւմտահայ/ըսփիւռքահայ / արեւելահայ / հայաստանեան զրականութեան աչխոյժ քննարկումվիճարկումներուն կարծիքի լիակատար ազատութիւնը կը գործադրենք ու կանդուն արձան դրեթէ չենք ձգե...:

Վ. Մ.

(Շար. 1.)

ւիշով կը վերակենդանացնէ ու կը սպառազինէ զանոնք իր տողերուն մէջ:

- Կան մոռացուած հեզիկ, ֆաղցրաբախիծ բառեր, / Հնչուն, արոյրն ինչպէս արտաշէսեան փողի: / Մօտենալով ևրանց, ես ասում եմ՝ «Բարե՛ւ / Հերիք չէ՞ ձեզ ճնել, ժա՛մն է, ելէ՛ք ուղի՛»: / Եւ իջնելով զգո՛յշ՝ երգիս հովիտը լայն / Շառաւնակում իրենց հայրենաւանդ ուղին...

Ա. Ալիքեան Մոսկուա՝ 1950 թ. մինչ Երեւանի մէջ կ'այրեն իր «Նախերգանք» հատորը, որուն մեղքը արեւմտահայերէն գրուած ըլլալն էր: Թէեւ տարի մը ետք նոյն հատորը դարձեալ կը հրատարակուի, բայց արեւելահայերէն լեզուով եւ բառերու քաշքշուքներով ու փոփոխութիւններով, սակայն բանաստեղծը այդ չրջաններուն կ'ապրի հոգեկան ահ ու դողի մէջ: 1952ին բանաստեղծ ընկերոջ՝ Անդրանիկ Թերզեանի խորհրդաւոր պայմաններու մէջ արկածահար մահուան լուրը սաստիկ կը տիրեցնէ զինք:

- Ահ, բարեկա՛մ, միգուցէ իմ սուրբ բեռին անարժան, / Տե՛ս, դեռ մագլում եմ երգի Ջարչարանաց լեռն ի վեր - Եւ աւելի ստէպ եմ նայում արդէն, ժամ առ ժամ, / Խաչիս տակից ես խաչին, ուր ոչ մայր կայ, ո՛չ ընկեր:

1959ին թէեւ լոյս կը տեսնէ Ա. Ալիքեանի «Կանաչ սօսափ» բանաստեղծական հատորը, այսուհանդերձ՝ «Բարեյուսոյ հրուանդանը» հատորը հինգ տարուան ուշացումով եւ 51 գրաքննական փշաթելերէ անցնելով եւ նոյնքան տարապրութիւններով լոյս կը տեսնէ 1965 թ.:

Անորոշ եւ անապահով օրերու երդիքին տակ, ականատես իր չուրջ տեղի ունեցող անարդար երեւոյթներուն, կը գրէ.

- Շուրջս այնքա՛ն արցունքներ կան տակաւին, / Որոնց պէտք է ես մի աւուն դեռ գտնեմ / Եւ ըմբռնեմ ես ձեզ, աչքե՛ր տեղդային, / Որ բացուում էք իմ մէջ ամէն կեանքի դէմ:

Երեւանի մէջ յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն 1968ին՝ «Աչքեր», 1974ին՝ «Նժարը», 1983ին՝ «Արեւմտագ» բանաստեղծական ժողովածոները: Սակայն խորհրդային օրերուն հոգեկան զրկանքներով իր ճակատագիրն ապրած բանաստեղծը կը գրէ «Մղձրթը» եւ «Թուղթ չափաբերական»ը(*) որոնք ապահով քարտէի վրայ լոյս կը տեսնեն 1991ին եւ 1993ին՝ Պէյրութ:

1992ին Ա. Ալիքեան կը հրաւիրուի Պէյրութ: Աքսորէ մը վերադարձողի համոզումով խնդութեան մէջ էր ան. սակայն՝ անողոք ճակատագիրը կը հարուածէ նաեւ հոս, երբո՛րդ անգամ ապրելով հոգեկան աքսոր մը: Վանականի նման մեկուսացած Ֆարայա գիւղի իր տան մէջ, աչքը ճամբուն՝ կ'ըսէ.

- Ճամբաներն են անհիւրընկալ, եւ վերջին / Անիւներուն հետքերն են մեծ բացական:

Եւ այսպէս, բաղմաչարչար ուղիով կեանքի մը մէջ կեա՛նք մը ապրելով ու քանիցս օտարանալով իր չրջապատէն, կը յիշէ մայրը, որ կու գայ երազին.

- Ահ, ես որքա՛ն փնտռեցի, ու շարունակեց աղեկէզ,- / Որո՞ւն մտքէն կ'անցներ հո՛ւ՝ այս երկրին մէջ գտնել ես զեզ, / Ինչո՞ւ գացիր, ո՞ւր գացիր, երբ պիտի գայիր ետ, / Եւ խեղճ խցիկն այս ըլլար ես մեծ իղձիդ խեղճ հասկէտ...

Հոգեկան այս տագնապալի վիճակին մէջ իսկ բանաստեղծութեան կրակը այնքա՛ն ջե՛րմ կը պահէ Ա. Ալիքեանի սիրտն ու հոգին, որ անտարբեր չի մնար բնութեան ամենափոքր հրաշալիքին դիմաց. եւ աւելին՝ կաթիլ մը քնքշանք կ'ուզէ նրւիրել տակաւին.

- Հոգի՛, հոգի՛ սարսափած, նայէ՛ բառէ, բարբառակ / Սա վարդերուն, որ կ'աճին աւուրթին տակ երաշտին / Քամէ՛ կաթիլ մը ճիշդաւիճ աւոնց վրայ, որ հեշտին / Մատուցումով մը գուցէ իրենց մէկ կոպը բանչան;

1995ին Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ «Հեզ իրիկուն»ը, եւ 1998ին՝ «Ֆարայա»ն, որոնք կը կազմեն բանաստեղծին հոգեկան թռիչքներուն գագաթնակէտը:

Բանաստեղծի սրբազան առաքելութեան խաչը ճակատագրի պէս կրելով եւ ապրելով Աբրահամ Ալիքեան կրծքաբաց քալեց օտար հոմերու հարուածներուն դէմ, վասն հայրենեաց լեզուի եւ ոգիի աւանդին: Դեռ մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ե՞րբ այս ազգը պիտի չդրկէ՛ այ իր սիրասուն զաւակը, որ ազգային դիմագիծը վեր պահէ անարատ ու կը պահէ տակաւին: Ան իրաւունք չունի՞ բռնելու.

-Ահ, Ա՛զգ Հայոց, ի՛նչ օրուան հասցուց / զիս սէրդ, ի՛նչ օրուան...

ԼԵՒՈՆ ԱՐՏԱՋԵԱՆ

«Ա զ գ», Յուլիս 23

(*) Նախապէս լոյս տեսած «Յաուաջ» մատենաշարէն (1991.):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒՋԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հակասութիւնները կռուած են իրարու հետ, խաւարը լքելով: Ու խաւարը մնացած է անվկիզելի, անպարտելի, անխոցելի: Ահա խաւարը: Մեծամտութիւններ, տխմարական հանճարամտութիւններ արհեստական լոյսեր նետած են խաւարին վրայ: Իրենց մտքին օճերը այրած են այդ խաւարին վրայ: Ու օճերէն ելլող երփնեփանդ բոցերը ցոյց են տուած խաւարին մահկերեսը, մորթը մխայն: Օճերու այրումին հրաշալի հանդէսը, որ նման է հրախաղութեան, ուշադրութիւնները կը գրաւէ չըլացուցիչ տեսարանին վրայ ու կը մոռցնէ խաւարը որ կ'ուտէ ամէն հրթիռ, ամէն վարկն բարձրացող հառայլ ու զոյն: Կեղծ լոյսի սանդուխները մէկ վայրկեանէն վար կ'իյնան: Խաւար, ու խաւար, դեռ խաւար:

Մարդ պէտք է նետուի մարդու մէջ որ ոգիի մահուան տեսնէ: Մարդ ներքին դերասանութիւն մը պէտք է ընէ, ճշդագոյն դերակատարութիւններով: Անոնք իսկ, որոնք հասած են մինչեւ այդ ըղձանքին ու ետ քաշուած յետոյ, անկարող են լոյս բանալ այդ խորհուրդին վրայ: Քանզի անոնք քարած են դէպի այդ ըղձանքը իրենցինէն դուրս յիշողութիւնով ու տրամաբանութիւնով: Պահը երբ ցնդած է տարած է իր կարասիները իր հետ: Ու մարդը գիտնալ կը կարծէ կարգ մը բաներ, սակայն ոչինչ դիտէ էականէն:

Կեանքը իր կապերը կը քակէ: Ու կապերը կը կաւչին ծառերուն: Մարդը իր ցաւը չսլկած դէպի գերեզման կ'ուզէ փախչիլ: Իր եռեւէն կը տուչեն կեանքի մեղքին մէջ զտնուողները: Կը հրեն գինքը իր ճամբայէն դուրս նետելու համար: Անիկա խըրած է ամէն յարաբերութիւն: Կեանքին աղը հատած է իրեն համար ու աչխարհը գարչելի բոյր ունի: Խաւարի բոլորակը կը գառնայ իր շուրջը: Ուղեղը կը հալի ճարպի պէս: Մեծ դէպք մը անդունդ բացած է իր եւ կեանքին միջեւ ու կ'երթայ գերագոյն վիհին՝ հանգստութեան համար: Մարդը կորաքամակ կը քալէ, գլուխը զարնելով քարերուն: Մտածումները ռումբերու նման կը պայթին իր ուղեղին մէջ: Խելայեղ կը վազէ: Ատրճանակ մը: Բրթակը՝ եւ խմաստութեան պզտիկ չարժում մը: Շատ պզտիկ ճնշում մը եւ ահա մեծագոյն փոփոխութիւնը: Մահ:

Ու յաւիտեան լռութիւն: Ցաւերու կատաւանը կը գադրի: Ուրախութեան աստղները ընդմիչտ կը մարին: Հողը ամէն բան կը ծածկէ: Պոչ մը կը մնայ դուրսը՝ անզգայ պոչ մը յիչատակը: Կ'ուզեն խարազանեն զայն, կ'ուզեն զգուեն ու թարմացնեն, կ'ուզեն քաչեն ու դարձնեն իրենց փափաքած կողմը, կ'ուզեն անոր ոսկի ու գանիի կապեն, ամէ՛ն, ամէ՛ն ինչ մխեւնոյնն է: Պոչը յարաբերութիւն չունի իր տիրոջը հետ: Թող պատարագ մատուցանեն ու խունկ ծխեն, թող քարոզներ խօսին կամ չուներու նման հաչեն, թող գայլերու նման ոռնան ու խածնեն այդ պոչը, միչտ մխեւնոյնն է:

Ա՛խ, բրթակին վրայ պզտիկ ճնշում մը, չատ չնչին, չատ թեթեւ ու ահա իրը արդիւնք կը ստացուի մեծագոյն փոփոխութիւնը:

Անոնք ա՛լ չէր ապրեր, կը զգար թէ չէր կրնար ապրիլ: Կը զգար թէ բան մը կործանած էր իր մէջ անվանդնելի կերպով ու կապերը կտրուած էին: Մարդիկ նոր կապեր կը փորձեն ու վերջ ի վերջոյ յուսահատուած չեն սպաններ, այլ կը կապեն, այս անգամ նախքան: Զեն սպաններ, որպէսզի հաստատեն եւ այս միջոցաւ որ վայրենի չեն: Քաղաքակիրթ մարդը ոճիր չի գործեր:

(Շար. 117)

Madame Marie Sanoïan,
son épouse;

Monsieur et Madame Henri Masdevall,
Monsieur et Madame Guy Sanoïan,
ses enfants;

Delphine, Dorothée, Arnaud et Joselyn,
ses petits-enfants;

Madame Hermine Adjemian et ses enfants,
ses sœur, neveu et nièce;

Les Familles Zadikian et Masdevall,

Et toute la famille,

ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur Jacques, Varouj SANOIAN

survenu le samedi 11 septembre 2004 à l'âge de 80 ans, à Villiers-le-Bel.

Priez pour lui !

La cérémonie religieuse sera célébrée le Jeudi 16 septembre 2004 à 16h en l'église arménienne Sainte-Croix d'Arnouville - 31-33, rue Saint-Just, où l'on se réunira.

Un registre à signature tiendra lieu de condoléances.

Suivie de l'inhumation au cimetière d'Arnouville dans le caveau de famille.

126 avenue Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սօնիա եւ Բաֆֆի Փիլիկեան 150ական եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, իրենց Հարազատին՝ Լօրան-Գրիգոր Փիլիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 16,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ, ՈՐ ՁՈՒՆԵՑԱՒ
ՀԱՅՐԵՆԻՔ

...Դէպի Արագած թռաւ մի կանթեղ,
Ուր երեսուն եօթն անմեղ կուսանաց
Արիւնաքրցուածը էր լցուած իւղի տեղ:
Եւ նոյն վայրկեանին մի այր բաջիմաց
Վարքագրեց· «Կոյս մի յարմունի տուիմէ,
Զի անուն նորա Էր Հոիփսիմէ...»

ԿԱՐԼԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆի պրոյէկտ՝
«Բանաստեղծութիւնը և բանաստեղծը»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ԼԻԼԻԹ ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ

10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ՎԾՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Tél. : 04. 91. 50. 15. 09

Շաբաթօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15ին:
Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ամէն օր, բացի Երեքշաբթիէն:
-- Հայերէն լեզուի դասեր, բոլոր մակարդակներու համար
-- Պաքալօրէայի համար հայերէն լեզուի պատրաստութիւն
-- Հայկական պարեր
-- Հայկական երգ եւ նուագ
-- Ձեռային գեղարուեստական աշխատանքներ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare, éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE

Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**

Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.

Réservations :

☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանուած	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդարու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մեռելեային:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վաճառքեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑՔ

կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն, բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ, ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

⁂

ՎԾՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

⁂

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— **PARIS**
17 rue Bleue 75009 Paris
Araxie Karanfilian : 01 39 83 71 19
— **ARNOUVILLE**
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripssimé Altounian : 01 39 87 08 73
— **ISSY-LES-MOULINEAUX**
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)
— **SEVRAN**
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76
— **VALENCE**
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49
— **DECINES**
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97
— **GRENOBLE**
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43
— **ST MAURICE DE BEYNOST**
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07
— **VIENNE**
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80
— **MARSEILLE-VILLE**
MAJC 12-14 rue Saint Bazlle
13001 Marseille
Denise Gabrielian : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ գտնուող պատասխանատուներուն:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 SEPTEMBRE
2004
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 21·025 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·015

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/15)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՍՏԱՆԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ· 15ին մեկնած է Ղափանի մայրաքաղաքը Աստանա ուր տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ-ի երկիրներու դեկավարներու խորհուրդի նիստը: Անկէ առաջ տեղի կ'ունենան նոյն երկիրներու վարչապետերուն եւ Արտաքին գործերու նախարարներուն նիստերը: Օրակարգերու գլխաւոր նիւթը կ'ըլլայ ահաբեկչութեան դէմ միասնական պայքարի մղող այժմէականութիւնը:

Աստանայի վեհաժողովը առիթ կ'ըլլայ նաեւ Ռ. Քոչարեան -- Ի. Ալիեւ նոր հանդիպումի մը որ Ադրբեջանի նախագահին ընարութենէն ի վեր երրորդը կը հանդիսանայ: Հաւանական կը նկատուէր որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ Ռուսաստանի նախագահին միջնորդութեամբ, նաեւ մասնակցութեամբ:

Լրատուները կը հաղորդէին թէ Սեպտեմբեր 14ին Մոսկուայի հրահանգով մասամբ փակուած են ռուսեւադրբեջանական սահմանին կարգ մը կէտերը:

*
**

ՕԹԱՆ-Ի ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ ՋՆՋՈՒՄԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

ՕԹԱՆ-ի պաշտօնական տեղեկատուութեան մէջ նշուած է թէ Բաքուի ռազմափորձերը չեղեալ յայտարարելուն պատճառը այն է որ այս անգամ խախտած է կողմերուն հաւատարմութեան սկզբունքը: Հայ սպաներուն մասնակցութեան Բաքուի արուցած արդելքը պատճառ եղած է որ Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Ի. Մամէդեարով փութով Պրիւսէլ կանչուի: Բաքուի պաշտօնեաները մերժած են մեկնարանել կատարուածը, սակայն որոշ անձնաւորութիւններ արտայայտուած են. Արտաքին գործերու նախկին նախարար Թ. Զուլֆիքարով սխալ համարած է ՕԹԱՆ-ի որոշումը, բսելով որ կ'անտեսուի Ադրբեջանի յարձակումի զոհ երկիրը ըլլալու հանգամանքը: Ցոյս յայտնած է որ կարմակերպութիւնը յառաջիկային նկատի կ'ունենայ ադրբեջանական կողմին կեցուածքը: Թէեւ նոյն աղբիւրն ալ չէ բացառած որ վերջին զարգացումներէն եաք իր երկրին ՕԹԱՆ-ի ու ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնները կրնան վտանգուիլ:

Քաղաքագէտ Զ. Ալիեւ ալ ըսած է թէ կատարուածը ոչ մէկ առընչութիւն ունի հայրենասիրութեան, ոչ ալ Ղարաբաղի հետ եւ կը մնայ Ադրբեջանին: Անդրադառնալով «Ղարաբաղի ազատագրումի» չորքային ներուն յարուցած մեծ ազմուկին հայ պետական ներու Բաքու երթալուն դէմ, աւելցուցած է թէ այդպէս ընել պէտք չէր: Ամէրիկա ոչ մէկ կերպով կրնայ ներկայ ըլլալ Ադրբեջանին:

Ուրիշ քաղաքագէտներ ալ անկարելի չեն նկատած Ադրբեջանի համար անցանկալի հետեւանքները:

*
**

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի Ազգ· ժողովի երեսփոխաններուն, ընդհանուր առմամբ դատապարտութիւն յայտնած են ՕԹԱՆ-ի որոշումին, գոյն նկատելով Ադրբեջանի ժողովուրդին յարձակումը: «Մենք Հայերու երկիրը մուտքը արգիլեցինք եւ հասանք մեր նպատակին» յայտարարած է Ազգ· ժողովի նախագահը:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՀԱԿԱՋԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի վարչապետը դատնակութեամբ անդրադարձած է Բաքուի ռազմափորձերը ջնջելու ՕԹԱՆ-ի որոշումին, ըսած է. «ՕԹԱՆ-ի դեկավարութիւնը չատ ճիշդ որոշում կայացրեց, գոյց տալով որ իր գործընկերը բոլոր երկիրների նկատմամբ հաւասար դիրքորոշում ունի եւ չհետեւեց ազրբեջանական կողմի սադրանքներին»:

*
**

ՇՈՒՇԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔ

Շուշիի մշակ· ժառանգութիւնը ուսումնասիրող ճարտարապետական արշաւախումբը վերադարձած է Երեւան: «Շուշի» հիմնադրամին ընորհիւ կատարուելիք աշխատանքները կ'ընդգրկեն ԺԸ. -ԺԹ. դարերու չէնքերուն չափագրութիւնները, անոնց կացութեան արժեւորումը, ամրացման ու նորոգութեան կարելի ձեւերը, եւլն.: Այդ աշխատանքներուն համար հիմնուած է «Շուշի» հիմնադրամը: Ծրագրուած է քաղաքը դարձնել համահայկական մշակութային կարեւոր կեդրոն, ինչպէս եղած է անցեալին: Կը սպասուի որ ամբողջ աշխարհի հայութիւնը աջակցի այս ծրագրին, որ առիթ պիտի տայ նաեւ Շուշիի չրջակայքին մէջ պեղումներու, վիմագրութիւններու, քարանձաւներու ուսումնասիրութեան: Առանձին դրուի կը կպահ Շուշիի, Ստեփանակերտի, Երեւանի, Մոսկուայի, Ս. Պետերբուրգի ու այլ արխիւներուն պահպանած Շուշիի մասին նիւթերու ուսումնասիրութիւնը, քաթալոկներու եւ հատորներու հրատարակութեան գործը:

«Շուշի» հիմնադրամի նախագահ ու վերականգնումի ծրագրին գեկավար Բ. Կարապետեան բսած է թէ Շուշին այսօր հայկական միակ կենդանի բերդաքաղաքն է որուն վերականգնումը համահայկական նշանակութիւն ունի:

Հիմնադրամը ունի իր կայքէջն ալ՝
www.Shoushi.am

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

«Կիլիկիա»ն եգիպտականէն Կիպրոս հասած, անկէ ալ անցած է Լիբանան: Նաւատիներու կազմը գլխաւորութեամբ նաւապետ Կարէն Բալայեանի եւ ընկերակցութեամբ Հայաստանի Լիբանանի դեսպան Արեգ Յովհաննիսեանի, Սեպտեմբեր 12ին բարձրացած է Պիքֆաֆայի վանքը ուր ատացած Արամ Կաթողիկոսին օրհնութիւնը:

Պատարագէն եաք Կաթողիկոսը ամբարնոցին դահլիճին մէջ ընդունած է «Կիլիկիա»յի անձնակազմը ու ջերմ ուրախութիւն յայտնած պատմական Հայաստանի խորհրդանշան անունը կրող նաւուն Լիբանան այցին: Անդրադառնալով հայ ժողովուրդին միասնական ճակատագրին ու հարուստ անցեալին, Արամ Ա. ըսած է. «Կիլիկեան աշխարհը մեր ժողովուրդի պատմութեան կարեւոր մէկ հանգրուանն է իր Հայրապետանոցով, թագաւորական իշխանութեան ու մշակութային ծաղկունքով: Ահա թէ ինչպիսի պատգամ մը կունքով: Ահա թէ ինչպիսի պատգամ մը կուգնքի դուք ձեղի հետ ուր որ երթաք այս նաւով: Հայաստանէն մինչեւ այն երկիրները ուրկէ պիտի անցնիք, մեր ժողովուրդի պատմութիւնն է որ կը տանիք իր երգով-վէրքով, իբրեւ մէկ ժողովուրդ, մէկ հայրենիքով, մէկ անցեալով, մէկ ներկայով ու մանաւանդ մէկ ապագայով»:

Ճաշկորդ օրն ալ Արամ Ա. մխթարեան հայրերու ընկերակցութեամբ այց մը տուած է «Կիլիկիա»յին ուր դիմաւորուած է Հայաստանի դեսպանին եւ նաւուն պաշտօնական պատմական տարազներով զարդարուած նաւասաներուն կողմէ:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԷԹԵՐԱՆՆԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Փրակայի մէջ աւարտած է ազատ ոճի ըմբշամարտի վեթերաններու աշխարհի ախոյենութիւնը: Հայաստանի ըմբիշներէն Ժ. Յովհաննիսեան (58 քկ.) եւ Ա. Շախեան (67 քկ.) իրենց դասակարգերուն մէջ աշխարհի ախոյեան դարձած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՍՓԱՆԴ ԵՒ ՍՓԱՌՆԱԼԻՔ

«ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆ Է ՖՐԱՆՍԱ»

Մինչ Սեպտեմբեր 14ին յաջորդական ռմբակոծութենէ սարսափի մթնոլորտ մը ըսեղծած էին Պաղտատի մէջ (օրուան մէջ 70 մեռեալ), Իրաքի Իսլամական բանակը որ Ֆրանսացի լրագրողները առեւանգած էր Օգոստոս 20ին, մատնոդիչ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է համացանցի վրայ, որու վաւերականութիւնը չէր հաստատուած: Հոն, Ֆրանսա կ'ամբաստանուի որպէս թշնամին մահմետականներուն ու կը ներկայացուին այդ թշնամութեան փաստերը, ինչպէս Ալժերիան, ուր 1992ին արդելք եղած է իսլամներու իշխանութեան գլուխ գալուն: Ֆրանսայի բանտերը լեցուած են մահմետականներով յանուն ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, Ֆրանսա զօրավիղ է սիոնական ինքնութեան, պատերազմ կը մղէ իսլամի խորհրդանիշներուն դէմ (լաչակ), Ֆրանսա նաեւ մասնակցած է Իրաքի ժողովուրդը սովի մատնելու 12 տարուան շրջափակումին, եւլն., եւլն.:

Հաղորդագրութիւնը կը ճշդէ նաեւ որ կը յարկեն անոնք որոնք խափանարարական աշխատանք չեն տանիր եւ լրտես չեն վերածուիր: Իրաքի Իսլամապաշտ այս բանակը լռելեայն կը հասկնէ որ Ֆրանսացի լրագրողները կրնան լրտես ըլլալ, քանի կ'աւելցնէ. «Իսլամական ոչ մէկ կողմ իրաւունք ունի արտայայտուելու հարցի մը մասին որուն մանրամասնութիւններուն ծանօթ չէ»:

Սեպտեմբեր 15ին ոչ մէկ լուր կար նաեւ երկու Իտալուհիներուն մասին:

*
**

Տեղւոյն վրայ, ողբերգական պատկեր մը կը պարզուի, քանի որ ոճրափորձ, անձնասպանական արարք չեն դադրիր եւ բնակչութիւնը խուճապի մէջ է: Պաղտատի մէջ, օրինակ, ոստիկան փոխադրող մինիպիւս մը յարձակման թիրախ եղած է, 12 ոստիկան եւ վարորդը մեռած են: Պաղտատի ոստիկանական կեդրոնատեղիին առջեւ պայթած թակարդ կառքին զոհերու թիւն ալ (Սեպտ· 14) 39էն բարձրացած է 70 մեռեալի: Ռամատի մէջ -Ս. Հիւսէյնի կոմնակիցներու բերդաքաղաքը, Պաղտատէն 100 քմ. հեռու--, բռնկումներու ընթացքին ամերիկացի զինուորներու հետ, 10 հոգի մեռած է եւ 22 հոգի ալ վիրաւորուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ (ԻԻ.ՏԷ.ՖՖ.ի նախագահը) պահանջած է կառավարութենէն (Սեպ· 14) որ վիճարկում մը եւ յաջորդող քուէարկութիւն մը կատմակերպէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար: Կ'ուզէ խուսափիլ որպէսզի հարցը չպատկանի սահմանադրական հանրաքուէին 2005ին եւ ժամանակ չկայ: Պայրու սա հաշիւը կ'ընէ. «Այլի ընտրողներու ճայները որ դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան, յաւելեալ՝ ձախի ընտրողները որոնք դէմ են Սահմանադրութեան, առաւել բողոքողներու ճայները «ոչ»ի մեծամասնութիւն մը կը կազմեն»: Երկար կը բացատրէ Թուրքիոյ անդամակցութեան իր ընդդիմութիւնը եւ կ'ուզէ որ ԻԻ.ԺՄ.ՓԷ.ն յստակ արտայայտուի այդ մասին եւ ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ:

ԹՈՒՐՔԻԱ. յետքայլ ըրաւ, անակնկալօրէն, եւ Սեպտ· 14ին Ազգ· ժողովին չներկայացուեցաւ այն օրինագիծը որ յանցադործութիւն կը նկատէր արտամուսնական յարաբերութիւնները: Օրինագիծին զօրավիղ էր իշխանութեան գլուխ գտնուղ խրամատական կուսակցութիւնը (Արդարութեան եւ զարգացման): Ան կը նախատեսէր վեց ամիսէն մէկ տարի բանտարկութիւն նման յանցանքի մը համար: Ցոյցերը, բայց մանաւանդ Եւրոպական Միութեան անդամակցութիւնը վճռական դեր խաղացին այդ ուղղութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, ըստ ոմանց այս յետքայլն ալ յապաղած է եւ վիճասը գործուած է: Եւրոպացի բարձր պաշտօնեայ մը խոստովանած է նոյնիսկ. «Շատ ուշ է, արդէն զէշ կը հոտի»: Դեռ վերջերս ատ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՆՈՐ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վերամուտի այս օրերուն կրկին այժմէականացած է Կիպրոսի Մելգոնեան կրթարանի վարչութեան որոշումին ընդդիմութեան ճակատին գործունէութիւնը: Նորութիւնը այն է որ, ինչպէս կը գրէր «Սայփրըս Ուիքլի» թերթը (Սեպտ· 10), կրթարանին գոյութիւնը տեւականացնելու պայքարը նոր զօրակից մը ունեցած է. ան կը կոչուի ճէֆ Մելգոնեան. եղբօրորդին է հիմնադիր Մելգոնեան եղբայրներուն: Ան մասնակցած է վերջերս նախկին սաներու եւ համակիրներու Լոնտոնի ժողովին, որպէս Մելգոնեան ընտանիքին ներկայացուցիչը:

Ժողովին որոշուած է փակելու ՀԲԸՄեան որոշումին դէմ պայքարը չարունակել:

Կիպրոսէն, Բրիտանիայէն, ԱՄՆ-էն, Լիբանանէն Մելգոնեան սանուց միութիւններու ներկայացուցիչները համախմբած ժողովէն եաք յայտարարութիւն մը հրապարակուած է. հոն կ'ըսուի թէ չատ հետաքրքրական հանդիպում մը ունեցած են նախկին սաներն ու ճ. Մելգոնեան. այս վերջինը կատարելապէս համաձայն է առնուած իրաւական եւ մարտավարական քայլերուն:

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻԾԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԽԱՌՆԱՐԱՆ

Այո՛, «խառնարան» գրեցի քիչ առաջ: Ամէն ինչ լինելութեան մէջ է: Եւ եթէ ճիշդ ռազմավարութիւնը կիրարկուի, Հայաստանը կրնայ «պետականութիւն կառուցելու», «անցումային» եւ այլ կաղապարային հասկացողութիւններու այս չըբջանէն անցնիլ ու հունաւորուիլ յուսալից ապագայի մը ուղղութեամբ:

Կրնայ, կ'ըսեմ: Կ'ուզե՞ս: Երբ մարդիկ զգայուն զարճած են, օրինակ, խանութներու կամ սրճարաններու մէջ սպասարկութեան հանդէպ, եւ սպասարկողները կը դիտակցին, որ յաճախորդին դոհունակութիւնը կամ վայելքը առաջնահերթ են (ինչո՞ւ չյիշեմ այդ երիտասարդ մատուցողը՝ Կարէնը, որ մէկուկէս ժամուան տեղատարափ ու պաղ անձրեւի այդ դիշերը մեր խնդրանքին վրայ թաքսիի պատուէրով զրաղեցաւ, քանիցս մեզի առաջարկեց տաք հագուստ մը բերել եւ անձրեւին տակ մեզի ընկերացաւ մինչեւ Օփերայի մուտքը), կը նշանակէ, որ կարելի է բաներ փոխել: Պզտիկ բաներ են, բայց մեծ յեղափոխութիւնները կը սկսին փոքր քայլերով:

Միւս կողմէ, երբ կը նկատես, որ Երեւանի կեդրոնէն դուրս ուրիշ կեանք մը կայ, որ դիշերային լոյսերու, Մերսէտէսներու կամ թանկ խանութներու խաբուսիկ պսպղումին հետ փաստօրէն կապ չունի, անմիջապէս կ'անդրադառնաս, որ Հայաստանը «զարգացման ուղիի վրայ դտնուող երկիր» մը ըլլալէ հեռու է, պարզ ու մեկին երրորդ Աշխարհ է:

Նորութիւն մը չէ ըսածս, հասանաբար: Սրտի խոր ճմլումով վերահաստատում մըն է պարզապէս: Փոքրաթիւ խաւ մը կայ, որու ուղղուած են այդ պերճանքները, եւ մեծամասնութիւն մը, որ բոլորովին անմասն է: Դեռ չեմ խօսիր այդ արտօնեալ խաւին ամբարտաւան ցուցամոլութեան, ուրիշ աշխարհ ապրելու, անըզդամ կեցուածքին մասին: Երկրի բնակչութեան գործազուրկ 30 առ հարիւրը կամ աղքատութեան դիծէն վար ապրող 60 առ հարիւրը անտարակոյս արժանի չեն նման յիտիւթեան: «Եւ անկախ չի կարող հրեն անուանել այն ժողովուրդը, որի իշխանութիւնն է անկախ այդ ժողովրդից: Այդ տեսակի անկախութիւնը ամբողջական չէ» («Հայկական Ժամանակ», 2004 Օգոստոս 24): Միտքը յայտնուած է 1990ի անկախութեան հռչակագրի 14ամեակին, կառավարական համախոհութեան անդամ Հ. Ց. Դաշնակցութեան գլխաւոր դեկավարներէն եւ Ազգային Ժողովի փոխնախագահ Վահան Ցոլհաննիսեանի կողմէ: Ուրիշ ըսելիք չունիմ: Ուրեմն, ե՞րբ անկախ պիտի անուանենք մենք մեզ:

Այլ հարց, թէ անհատին երջանկութիւնը նիւթական բարիքներով չի պայմանաւորուիր: Բայց կ'երեւի, թէ 70 տարի լսելէ ետք «սիրում ես յա՛ւ ապրել» ռուսերէն կչտամբանքը եւ անոր համարժէքները, որոնց կ'երեւի, թէ կ'արդարացնէին տգեղ ու նոյնիսկ նուաստացուցիչ բնակելի չէնքերու պանդուածային չինարարութիւնը՝ յանուն «կոմունիստական անդասակարգ հասարակութեան» կերտումին, ո՛չ միայն գեղեցիկի ու ճաշակաւորի հասկացողութիւնը սպանուած է, այլեւ դուռ բացած է այլանդակութեան բազմատեսակ օրինակներու: (Տասը-քսան տարի ետք, ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ չէնքերուն վիճակը, որոնց գոնէ մէկ քառորդը վթարային վիճակ մը կը մատնէ: Ո՞ւր պիտի երթան անոնց բնակիչները): Հեռատեսիլի անմակարդակ վիճակէն մինչեւ սրճարաններու բարձրաձայն երաժշտութիւնը, քաղաքի ճարտարապետական որոշակի դիմադիծը խաթարող նորարոյս չէնքերէն մինչեւ կանաչազարդ գօտիներու քանդումը, խանութներու արտաոդ անուններէն մինչեւ սրճարանային մշակոյթի դերաճը, ամէն ինչ կը թուի մաս կազմել ճրդնաժամի մէջ գտնուող (եւ ուղղութիւն չունեցող) ընկերութեան մը նոր դէմքին:

Վերջին օրը, ընտանեկան հաւաքոյթին, Արծուին կը սկսի երգել Ռուբէն Հախվերդեանի իմ սիրած հին երգերէն մէկը՝ «Դու ես իմ միակ սէրը»: Կը ճայնակցիմ իրեն.. «Իսկ այդ ժամանակ աղջկայ սենեակում / Տիրում էր կատարեալ իրարանցում... / Իսկ այդ ժամանակ դատարկ փողոցում / Քայլում էր մի տղայ՝ ձեռքերը գրպանում...»: Ու յետոյ՝ «Կատաղած անձրեւը», որ այնքան յարմար պիտի ըլլար այդ տաք կիրակիին.. «Կատաղած անձրեւը, սառն անձրեւը / Մարդկանցից մաբրել է փողոցները, / Փողոցից մաբրել է կեղտն ու փոշին»: Եւ լաւ դիտէ իր ըսածը, երբ դիտել կու տայ, թէ «Էդ երեւանը, իմ մանկութեան երեւանը այլեւս չկայ, միայն էս երգերում կը գտնես»: Ի հարկէ, ժամանակը չատ արագօրէն կ'անցնի եւ մեր մանկութեան քաղաքները նոյնքան արագօրէն վերափոխուած են, լաւ ու գէշ իմաստներով, ինչպէս եւ աշխարհը, բայց վա՞ղը:

«Ես սիրում եմ բաղաքն իմ, / Երբ մարդիկ ապրում էին մարդկանց նման...»:

Վաղը մշակութային --բառիս ամենալայն իմաստով-- արժէքներու եւ ըմբռնումներու ի՞նչ համակարգ պիտի փոխանցուի այս մթնոլորտին մէջ հասակ առնող սերունդին:

Ո՞ՒՐ ԳԱՑԵՐ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Փոփոխութիւններ կան երկու տարեան մէջ: Բայց այդքան չատ չեն, դոնէ իմ աչքին: Զեմ կրնար, օրակարգ, մտային բաղդատութիւններ չընել 1989ի, 1992ի, 1996ի կամ 1998ի հետ:

Երեւան - Փարիզ յարմարաւէտ, միջազգային չափանիշներու համաճայն ընթացող այս թռիչքը ոչինչով կը յիշեցնէ 1992ի վերադարձի ճամբորդութիւնս, որ «Արմենիա» պանդոկի մեկնումէն մինչեւ Փարիզի մէկ պանդոկը չունէր առնելս տեւած էր ... 18 ժամ: Իսկ օդակայանին պայմանները, թէեւ հազիւ սկսած է նոր չէնքին չինութիւնը (պատասխանատուներէն մէկը՝ դպրոցական հին ընկեր մը, կը հաւաստէ, թէ 2007ին պատրաստ պիտի ըլլայ), ոչինչով կը յիշեցնեն 1992ի «ախուռը»՝ խորհրդային չրջանի չէնքը, եւ որոչ բարելաւում մը կը մատնեն՝ սպասարկութեան որակի թէ արագութեան մէջ, 2002ի հետ բաղդատմամբ:

Ցիշել 1992ի աշնան անոյշ, անկազ, անջուր, գրեթէ անհոգ, դիշերները ամայի, գրեթէ ամէն ինչէ զուրկ Երեւանը, որ արդէն չօշափելի փոփոխութիւն մը կրած էր 1996ին, բաղդատել այդ օրերուն նախարարութեան մէկ չէնքէն պլպլացող ու Հանրապետութեան հրապարակը «լուսաւորող» մէկ լամբը այսօրուան վերանորոգ ու չքեղ վայրի, դիշերով բազմամբոխ հրապարակին հետ, կրնայ անարդար ըլլալ: Անկախութենէն հազիւ տարի մը ետք, պատերազմով ու շրջափակումով ճնշուած երկիր մըն էր այդ մէկը: Բայց շրջափակումը այսօր ալ կայ: Պատերազմի վտանգն ալ բոլորովին մոռցածին չէ: Ազգաղութեան մէջ կորնդնել ինչ որ պատերազմով չհած ենք Հայոց պատմութեան յարատեւ յարակարծիքներէն մէկն է, որմէ խուսափելու առիթը պէտք չէ փախցնել այս անդամ...:

1992ին յայտնաբերած էի, թէ նախարարութեան մը բաժնի վարիչը, իր իսկ խոստովանութեամբ, տէրն էր խազարանի մը, վեց Մերսէտէսներու, նորակազոյց չէնքերու եւ այլեւայլ ծրագիրներու (այսօր՝ չատ աւելի բաներու): Ինչպէ՞ս կարելի էր: Դեռ միամիտ էի եւ չէի հաւատար, որ նման մարդիկ նաեւ անկախ Հայաստանի մէջ զոյութիւն կրնան ու նենալ: Հիմա, երբ այս կամ այն չէնքին, խանութին, գործատան, ընկերութեան, խազարանին, պարասրահին եւ այլին պատկանելիութիւնը կ'իմանամ՝ նախկին ու ներկայ նախարարներէ մինչեւ նախկին ու ներկայ երեսփոխաններ, առանց ոաղափարական կամ կուսակցական որեւէ խորութեան, ինչ կը մնայ դարմանելու: «Հին ընկերները չեն դատաճանում» կը լսեմ մէկ - մէկ այդ խօսքը, աւելի կատակ քան լուրջ կերպով, բայց կարելի է դարձեալ Ռուբէն երգել.. «Հին ընկեր, իմ անգին ընկեր, / Արդեօք ևո՞յնն ես մընացել...»: Անկախութեան առաջին օրէն սերտաճած, խորհրդային ժամանակներէ եկած թաքուն դրամադուլխներու «լուացումը»՝ անտեսական ներդրումներու ձբւով, իր կարգին դարձած է դրամադուլխի կուտակում (մարօ՞ւր. «դա բացատած է»ն հասարակաց խօսք է) եւ նոր գումարներու յաւելում, եւ այսպէս դոյացած է ներկայ սակաւապետական հասարակութիւնը, որ պատճէնահանումն է ռուսական ընորդին, անշուշտ: Հատանաբար չատ աւելի աչքառու, քանի որ հոն ուր ամէն մարդ գիւրաւ կը ճանչնայ՝ Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը, գժուար է աննկատ անցնիլ ու վրիպիլ հանրային աչքէն, թող որ ալդէն զգայագիրկ, սկեպտիկ, յուսահատուր:

«-- Մենք կը վերաշինենք երկիրը, - ասաց Վարդանը:

-- Մոսկուան մեզանից տարեկան 28 միլիարդ վերցնում՝ փոխարէնը տալիս երեք միլիարդ, - ասաց Սպարտակը:

-- Հայաստանը կը դառնայ գիտութեան ու արդի ճարտարարուեստի կենտրոն, - ասաց Արթուրը:

-- Ես վստահ եմ որ Հայաստանը մշակութային նոր զարթօնք կ'ապրի, - ասաց Գրիգորը:

-- Ամէն ինչ հայրենիքին, - ասաց արծուահայեացք Սիլվան:

-- Մենք բարեկամութեան ձեռք ենք երկարում բոլորին, - ասաց Վահագնը:

-- Ազատութիւն՝ հիմա: Իմքնավարութիւն՝ հիմա: Անկախութիւն՝ հիմա, - յայտարարեց Հրանդը:

-- Մենք մեր ձեռքերով դրախտի կը վերածենք Հայաստանը, - ասաց Ռազմիկը:

-- Որպէսզի բռնապետութիւնը հսպատ չֆռնայ, - շարունակեց Սեդան:

-- Առանց կրօնի ու բարոյական սկզբունքների անկախութիւնն անհնար կը լինի, - ասաց Արմէնը:

-- Սփիւռքի հետ միասին մենք հրաշք կը գործենք, - ասաց Աստղիկը:

-- Ազատութիւն կամ մահ, - ասաց Վահանը:

-- Ամէն մէկս պիտի դառնանք մի նոր փիդայի, - ասաց Անդրանիկը:

-- Սակայն նախ բաղաքական գիտակցութիւն, - ասաց Վազգէնը»:

Այսօրուան խօսքեր չեն: Յեղափոխական «romantika»յի չրջանին կը պատկանին: Ճամբորդելէ քանի մը չաբաթ առաջ, Յակոբ Կարապետեան վերջին դիբքի՝ «Մի մարդ ու մի երկիր»ի ընթերցումէն կու գան: Պատմուածքներու եւ պերճարեւտական ակնարկներու հատոր մըն է, որ վկայութիւններ կը բերէ Շարժումի ու պատերազմի օրերէն: Գրուած է Հոկտեմբեր 1990ին, արձագանգելով Նոյեմբեր 1989ին գրագէտի Հայաստանեան վերջին ուղեւորութենէն:

Բայց վիպապաչտ ամէն պոռթկումի տակ իրապաչտ չերտ մը կայ: Այդ խօսքերը օդը նետուած փուչիկներ չէին երբեմն ալ: Տարիներու հեռատեսութենէն, ես ինձի հարց կու տամ (Կարապետեան վստահաբար նոյնը պիտի ընէր), թէ ո՞ւր դացեր են այդ երազները: Ո՞ւր մնացեր են այդ բոլորը խոստացող մարդիկը: Հո՞ն են դեռ, արդեօք իմացեալ մահո՞վ մահացեր են, երկրէն դացե՞ր են: Տասնըհինդ տարուան քաղաքանին մէջէն, երկրաչարժէն մինչեւ պատերազմ, շրջափակումէն մինչեւ խաւար ու առնաչունչ ձմեռ, ամէն ինչ տեսնելէ ետք, այսօրուան իրավիճակին, «ինչ էլ անես, ոչինչ չի փոխուելու»ի հոգեբանութեա՞ն պիտի հասնէինք: Հասնէինք. այո՛, ես ալ մաս եմ այս բոլորին, նոյնիսկ հեռուէն. ես ալ տասնըհինդ տարուան մէջ վերափոխուած եմ, թէեւ կը չարունակեմ հաւատալ, անուղղայ վիպապաչտս, թէ բան մը կրնալ է բարեփոխել:

Այս պատճառով է, «բնական» համարուող այս երեւոյթին հետեւանքով, որ քաղաքական երկիսօսութիւններու դրեթէ չեմ հանդիպիր: Շրջանակս գլխաւորաբար մըտաւորականներու չրջապատ մըն է, ուր քննադատական ակնարկութիւններ ու քաղաքական վերլուծումներ կ'ըլլան, չեն պակսիր անցեալ ու ներկայ նախագահութիւններու միջեւ զուգակշիռներ, մէկուն կամ միւսին դատապարտումներ, դատափետումներ: Բայց կը զգաս, որ ակնարկը «կռուազան» բնոյթ չունի դրեթէ, տեսակէտ կը յայտնէ բայց յանձնառութիւնը կը պակսի: Առօրեայի մտահոգութիւնը եւ տարիներով կուտակուած յուսախաբութիւնը ընկլուզած են ամէն ինչ:

ՔԱԻԱՌՑԻՆՆԵՐԸ ԱՅՂԵՒՍ ՕՂԻ ՉԵՆ ԽՄԵՐ

Տունը հեռատեսիլ չկայ (թէեւ հոս ու հոն որոչ բաներ կը տեսնեմ), ի չահ երաժխաներու մտաւոր զարգացման, այս անգամ ալ փաստօրէն թերթ չեմ դներ, բացառելով «Գրական Թերթ»ը, իսկ համացանց մտնել լուր կարդալու համար՝ հեռաձայնային դանդաղ դիծերու օգտագործումով, ժամավաճառութիւն է: Հազիւ չաբաթը երկու անդամ մէկ ժամի չափ կը տրամադրեմ այս կամ այն «ինտերնետ-կաֆէ»ին մէջ, սոսկ անձնական բնոյթի խմակներս կարդալու կամ պատասխանելու համար:

Եթէ ուզեմ, վերջին հաշուով, կրնամ չատ մը թերթերու այս չաբաթներուն թիւերը վերադարձիս համացանցի վրայ կարդալ. չմոռնամ աւելցնել, որ համացանցային այս կէտերը՝ Երեւանի մէջ, դոնէ իմ յաճախածներս, «մոդեր են», որ մեբբասեան այբուբեն մըն ալ գոյութիւն ունի աչխարհի երեսին, եւ հայատառ դրելու կամ կարդալու կարելիութենէն գրկած են իրենց յաճախորդները: «Բա ի՞նչ ես ուզում», հեգնախառն կ'ըսեն ինծի, «հիմիկուայ երեխեքը իրենց իմակ-ները հայատառ չեն գրում...»:

Տարբեր պողոտաներու վրայ պարզուած «Հայաստանի պետական լեզուն հայերէնն է» յիչեցում-պաստառը այնքան դասաւորհաւնէչ երեւալու է, ցաւօք, որքան... հին տարիներուն աչքի փոչիի պէս ամէնուրեք ցանուած ռուսերէն «Սլիավա ՍՍՍՌ» կամ «Սլիավա ԿՊՍՍ» լոզունգները՝ Խորհրդային Միութիւնը կամ Համայնավար կուսակցութիւնը փառաբանող:

Պատահաբար «Ազգ»ի մէջ կը կարդամ, որ ակադ. Վլադիմիր Յովաբէկեանը, որ երկրի ժողովրդագրական հարցերու ամէնէն հեղինակաւոր մասնագէտը կը նկատուի, ամիս մը առաջ դեկուցում մը կարդացած է, արտագաղթով Հայերու ընդհանուր թիւը 1.480.000 հաչուելով, իսկ բնակչութեան այժմու թիւը՝ երկուուկէս միլիոն: «Ուաշինկթընն փոսթ»ի Յուլիս 12ի թիւը չատ թանձր դոյներով յօդուած մը ունի արտագաղթի մասին: Ուրկէ՞ ուր ամերիկեան հեղինակաւոր թերթը Հայաստանը դոեր է սա պահուն, արդեօք քաղաքական պատուէ՞ր մը կայ անոր տակ: Ամերիկեան հեռատեսիլին ու գրաւոր մամուլին հետեւելով, մանաւանդ՝ Իրաքի ապատեղեկատուութեան օրինակով, չատ աւելի տողընդմէջ կարդացող դարձեր եմ, քան ինչ որ արդէն էի առաջ:

Շրջաններ երթալու ատիթ չունիմ, բայց եթէ Երեւանի մէջ կացութիւնը դժուար է, մարզերուն մէջ՝ ա՛լ աւելի: Սիրանոյշը կ'ըսէ, օրինակ, թէ «Գաւառում գրեթէ մարդ չի մնացել, բոլորն էլ գնացել են Ռուսաստան»: 1989ի ձմեռը հարսանիքի մը ներկայ եղեր էի հոն. արդեօք հարսնեւորներէն քանի՞ հոգի մնացեր է: Զաւէնը արդէն տարիներ առաջ ինծի ըսած էր Պուէնոս Այրէսի մէջ, թէ իր ազգականները Ռուսաստան կամ Լեհաստան գացած են: Երեւի թէ այս պատճառով է, կը մտածեմ դառն հեգնանքով, որ քաւաքիներու օդէի պաչտամունքը ոգեկոչող առասպելական մանրավէպերը նախկին առատութեամբ չեն պատմուիր, նախապատուութիւնը անցած է ապարանչիներուն: 1993ին տպուած դրքոյկ մը կը նեմ՝ քաւաքիներու 140 մանրավէպերով, դոնէ անոնք փրկուած են թէ՛ մանրավէպերու յիչողութիւն չունեցողիս եւ թէ վաղուան ազգագրագէտին համար...:

ԿԻՉ ՄԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Լուր մը կայ, սակայն, զոր կարիքը չունիմ կարդալու, քանի որ դրպանիս ալ ուղղուած սպառնալիք մըն է: Տոլարի հետեւողական անկումին մասին է խօսքը: Ժամանակին՝ Յուլիս 7ին, տոլարը 530 դրամ կ'արժէր (անկէ քանի մը չաբաթ առաջ մինչեւ 560 արժած էր), Յուլիս 22ին՝ 500, թէեւ տեղ-տեղ 485ի եւ 495ի միջեւ կը տարուբերէր, մեկնումին՝ Յուլիս 26ին, 520 էր: Երկար չրջանէ մը ի վեր տոլարին տկարութիւնը եւրոյին դիմաց հասկցանք, բայց դրամին դիմա՞ց: Երբ նման անկում տեղի կ'ունենայ, պատճառը այն է, որ չուկայի մէջ տոլարի առատութիւն եւ գնորդներու սակաւութիւն կայ: Այսքանը բոլորս գիտենք: Զբօսաչրջիկներու ներկայութիւնը կրնա՞յ նման հետեւանքներ ունենալ: Վերջին հաչուով, Երկու չաբթուան ընթացքին որքա՞ն տոլար պէտք է փոխած ըլլան 10 առ հարիւրի անկում պատճառելու համար: Արտածումներու դիմաց տոլարի գանձումն ու իրացո՞ւմը: Այդ մէկը տակաւին կ'երեւի, մանաւանդ, երբ պաչտօնական վիճակագրութեան համաձայն, վերջին ամսուան ընթացքին արտածումներու քանակը նուազած է:

Որքան որ կեդրոնական Դրամատունը անկախ սեպուի, Հայաստանի նման երկրի մը մէջ անկախութիւնը բաւական առաձգական հասկացողութիւն մըն է (դատական հասկացողութիւն մըն է կրնայ ալ իչխանութիւնը վկայ): Ամէն երկրի մէջ, կեդրոնական դրամատան մը պաչտօնեաներէն է իր լծակները գործածել ու միջամտել անընական կացութիւններ դարմանելու համար: Հոս, ան անչարժ կը մնանելու համար: Հոս, ան անչարժ կը սպասէ, որ «չուկային անտեսանելի ձեռքը» (Ժէ. դարու անգլիացի տնտեսագէտ Ատամ Սմիթի հռչակաւոր բառնաձեւումն է) այդ ծայրայեղութիւնը սրբագրէ:

ԾԱՌԱՅԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՈՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԵՑԱՒ ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

(ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՒԻԹՈՎ)

Սեպտեմբեր 9ին, Անթիլիասեան տակաւին խոնաւ ու տաք օդին, ցրտաշունչ քամին անգամ մը եւս փչեց մահասրինգի ծակիկներէն, նուագելով մահուան իր տխուր մեղեդին: Կիլիկեան Ս. Աթոռի խոնարհ զինուորը՝ Վարդան Արք. Տէմիրճեան անակնկալ կերպով մահաշունչ քամիին յանձնեց իր հոգին, սուգի մատնելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետն ու ամբողջ միաբանութիւնը:

Զարեհ Ս. մեծանուն Կաթողիկոսի ձեռնասուններէն Վարդան Արք. 1957 թուականին կատարած իր ուխտով, կ'անդամագրուէր Անթիլիասի մէջ մնացած բուռ մը միաբանութեան, խառնելով եկեղեցական ազնուագոյն նոր դուրս եկած կիլիկեան Ս. Աթոռին գինուորագրեալ միաբանութեան վանյա չափքերը: Այնուհետեւ, ամբողջ 47 տարիներու հոգեւորական իր կեանքին ընթացքին, աշխատունակ ծառայասիրութիւնը, Վարդան Արք.ի պիտի ընկերակիցը մինչեւ իր վերջին շունչը: Մաեմնութիւն մը՝ որուն բնաւ զլաճանեց ան, համեստօրէն ծառայելով նոյնիսկ նուիրապետական կարգով իրմէ խոնարհ աստիճանի վրայ գտնուող հոգեւորականներուն կամ ծանօթ թէ անծանօթ աշխարհականներուն: Ծառայասիրութիւնը իրրեւ կիրք, մղեց զինք իր շուրջ ստեղծելու լայնածիր ծանօթութեան ցանց մը բարեկամներու, որոնց համար հաճոյք դարձաւ իր մտերմիկ ընկերակցութիւնն ու զուարթախօսութիւնը եւ հակառակ բարձրացուած հոգեւորական կարգին՝ ծառայասէր համեստութիւնը:

Թեմական ծառայութեան կարճ փորձառութենէ մը ետք, անցնող 32 տարիներու ընթացքին, Վարդան Արք. Անթիլիասի մայրավանքէն ներս ծառայասիրութեամբ յատկանշուող կեանք ապրեցաւ: Իր անձնական հանդիսատը, աշխատանքները ու սեփական այլ զբաղումները ակընթարթային պատրաստակամութեամբ փոխարինեց միանական իր պարտականութիւններով զոհ կատարից Ս. Աթոռին նկատմամբ անշեղ հաւատարմութեամբ: Որպէս Կաթողիկոսարանի հիւրընկալ Եպիսկոպոս, երկար տարիներ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ներկայացուց Լիբանանեան մակարդակի վրայ տեղի ունեցող պետական, դիւանագիտական, քաղաքական, համայնքային ու կրօնական այլազան ձեռնարկներու եւ հանդիսութիւններու, միշտ մնալով խոնարհ զինուորը՝ օրուան Կաթողիկոսի հրահանգին անսացող:

Միեւնոյն ծառայասիրական ոգին, մըտաւորական իր աշխատանքին ասելցուց պրպտումի սէրը, որով ան կրցաւ ամէնէն յետին մանրամասնութիւնները հաւաքել, դաղութներու պատմութեան ու թեմերու եւ թեմակալ առաջնորդներու գաղաղանագիրքերու պատրաստութեան սեւ աշխատանքներուն մէջ:

Հոգելոյս կրօնաւորը հեղինակ էր բազմաթիւ հատորներու, որոնք իրենց պատմական, վաւերագրական ու տեղեկատուական ճոխ բովանդակութեամբ, սփիւռքեան չարք մը թեմերու եւ գաղութներու պատմութեան մթին ծալքերը ի յայտ կը բերեն, որոնք այլապէս գատապարտուած էին կորստեան մատնուելու: Ազգապատականի ու Բերիոյ պատմական թեմերուն, ինչպէս նաեւ Լիբանանի թեմին, չարք մը այլ գաղութներու եւ Անթիլիասի Դպրեվանքի անցեալին ու ներկայի ժամանակակից պատմութիւնը հարատեւութեամբ ներկայացուած են հոգելոյս Վարդան Արք.ի հրատարակած հատորներուն մէջ: Տքնաջան ու սեւ աշխատանք մը, որուն բառարանային արժէքը ի յայտ պիտի գայ յատկապէս նոր գաղութներու հիմնադրութիւնը կամ պատմական գաղութներու անցեալը լմնցող անձերու նօսրացումին հետեւանքով:

Անթիլիասի այս խոնարհ զինուորին մըտաւորական հետաքրքրութիւնները զինք տարին նաեւ բանասիրական կալուածէն ներս, ուր համբերատար խմբագիրի ու խղճամիտ սրբագրիչի զոյգ առաքելութիւններով, դեղնաւուն թուղթերով ծանրաբեռն դրասեղանին եաին վանկ առ վանկ ընթերցեց Կիլիկեան Ս. Աթոռի բանասէր երանաչնորհ հայրապետներուն եւ հոգելոյս միաբաններուն ձեռագիրները, եւ հրատարակութեան յանձնեց այլ բանասէրներու հետ անոնց փոխանակած չահեկան նամակներն ու այլ երկասիրութիւնները:

Հոգեւորականի ծառայական կեանքին պահանջած հետեւողականութիւնը սովորութեան մը վերածուած էր իր մէջ, երբ նոյնիսկ ստանձնած ամէնէն փոքր պարտականութիւնը մինչեւ լուծում հետապնդելու համար ճիգ չէր խնայեր: Միեւնոյն հետեւողականութեամբ, որպէս մատենադարանապետ, մամուլի պակսող թիւերուն ամբողջացումը ու նոր հրատարակութիւններու Անթիլիաս առաքումը հետապնդեց, ինք իսկ ճարելով զանոնք Մայրավանք փոխադրելու կերպերն ու միջոցները:

Հոգելոյս Վարդան Արք., այս աշխարհի վրայ պանդխտութեան վերջին օրը, Մայրավանքի տեղեկատուական բաժանմունք կը մտնէր, իրեն վերապահուած խմակ մը ստանձնելու, օգտակար հանդիսանալու համար անծանօթի մը որ իր հատուցատները կը փնտռէ: Իր անակնկալ վախճանումով այդ նամակը կը մնայ անպատասխան, սակայն ծառայասիրական իր կեանքով այսօր ան կը պատասխանէ բոլորին: Ծառայասիրութիւն որ չարունակուեցաւ մինչեւ վերջին օրը:

ԳՐԻԳՈՐ Ծ. ՎՐԴ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ ԱՐԽԻԱՏԱՆ ԿԸ ՎՍՏԱՀՈՒԻ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»).- Արեւմտահայ գրականութեան տիտան դէմքերէն Յակոբ Օշականի (Քիւֆէճեան) ձեռագիրները, որոնք աքնաջան աշխատանքներէ ետք անցնող քանի տարիներու ընթացքին իրարու եւ տեւէ լոյս տեսած էին Անթիլիասի տպարանէն, իրենց վերջնական հանգիստը գտան Անթիլիասի նորակառոյց ու նորադրդի յարմարութիւնները ունեցող արխիւատան մէջ:

Յ. Օշականի ձեռագիրները իր որդւոյն Վահէ Օշականի կողմէ տրամադրուած էին Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին, տպագրութեան յանձնուելու համար, ու այնուհետեւ կը մնային Անթիլիասի հոգածութեան ներքոյ: Քանի մը ամիսներ առաջ, Անահիտ Օշական՝ Յակոբ Օշականի ազջիկը, ձեռագիրներու նկատմամբ բծախնդիր մօտեցումով, յատուկ պաշտօնական փոխանցագիրով զանոնք յանձնեց Անթիլիասի արխիւատան, եւ ինչպէս իր նամակին մէջ կը դրէ՝ «արդար է, որ ձեռագիրները մնան իրենց հարազատ տունը»:

Նշենք, որ Անթիլիասի արխիւատունը իր նորակառոյց բաժնով ու արդիական սարքերով մօտալուտ ապագային Թուայնացման պիտի ենթարկէ իր բովանդակութիւնը, դիւրութիւն ընծայելու համար ուսումնասէր հանրութեան:

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Օգոստոս 17ին իր մահկանացուն կնքած է դեղանկարիչ Քաջազ Քեչէճեան: Ծնած էր Պէյրութ 1924ին, 1947ին փոխադրուած էր Հայաստան եւ աշխատած տպարանի մէջ: Գործակցած էր Մարտիրոս Սարեանի, Յակոբ Կոջոյեանի եւ Երուանդ Քոչարի հետ: 1973ին վերադարձած էր Լիբանան եւ քանի մը տարի ետք ընտանիքին հետ անցած էր Միացեալ Նահանգներ: Մասնակցած էր միջազգային մրցումներու եւ ձեռք ձգած զանազան մրցանակներ ու մեծարանքներ: 2004ին, Երեւանի մէջ, Գիտութիւններու ազգային ակադեմիական կողմէ լոյս տեսած էր իրեն նուիրուած «Քաջազ» հատորը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Եւ սակայն մէկը կայ որ կը պոռայ.

- Քաղաքակրթութիւնը ոճրագործի հետամտութիւն է: Քաղաքակրթութիւնը երեմպզուրկ կլիմայի տակ ապրող անօթիներուն ճիպն է: Անոնք ստեղծեցին չատ մը բաներ, խել մը բաներ, որպէսզի գոհացում տան ստամոքսին: Ու իրենց քաղաքակրթութեամբ զացին ուրիչ երկիրներ ու ծռնուտուեցին այնտեղի քնիկներուն քնանան ու բանաստեղծական վեհանքը: Այդ քնիկները չունէին քաղաքակրթութիւն, քանզի պէտքը չէին ունեցած: Բնութիւնը հարուստ էր ու չոայլ եւ բարի: Ամէն բան կուտար: Եւ մարդիկ կը սիրէին, կը պատէին, կ'երգէին ու կը քնանային զիրար գրկած: Քաղաքակրթեալ մարդը գրաւեց հողը եւ բերքը ու ըսաւ քնիկին՝ աշխատէ որ չափս հացդ: Ու այս ոճիրը գործողները տուին .- քաղաքակրթեցինք: Ա, Բ, Գ տուեցուցինք ու լեզուներ, եւ գիտութիւններ: Անոնք չունէին պատերազմ: Օրէնք դրինք ու կրօնք: Ցխուռը տուինք իրենց եւ տուեցուցինք քրիստոնէական: Հիմակ Ստալըք Գիրք կը կարդան եւ կ'ուսանին: Մեր փիլիսոփայութիւնը, բնագիտութիւնը, մարդկայնութիւնը, բուսաբանութիւնը հանքաբանութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, անասնաբանութիւնը տուինք: Եւ տակաւին աստեղագիտութիւն, տիեզերագիտութիւն, աստուածաբանութիւն ու մաթեմաթիկ:

Եւ տղուն չինեցին աղատ ու երջանիկ բնիկը: Ու լեցուցին իրենց ստամոքսը: Երկիրը չղթայի զարկին ու մարդերը դըրին լուծելու լաբիւրինթոսի տակ:

Մարդը իր մեծատղոյն ինչքին կողոպտուած է: Ու դեռ քաղքի ճամներուն համերդի չեն վերածուած: Եւ տակաւին պիտի դայ այդ փոթորկայոյզ համերգին մեծ օրը ու մարդը պիտի պոռայ իր ամէն կարդի տէրերուն, իր ամէն կարգի յեղափոխականներուն երեսին.

- Կորսուեցէ՛ք: Կորսուէ դուն որ ինծի թոշակ կը վճարես, որ ինծի քաղաքակրթութիւն կուտաս, որ ինծի կարասի, հադուստ, ուտելիքներ կը չինես: Կորսուէ՛ դուն որ կը ճգնիս ազատել զիս իմ պայմաններէս ու դնել քու պայմաններուդ տակ: Ձեր կրօնքին, ձեր վարդապետութեան ու ձեր ծրագիրներուն պէտք չունիմ ես: Կորսուեցէ՛ք: Մարմինը իմս է ու բնութիւնը մարմնոյս համար է: Մարմինս իմս է մանուանդ: Այս մարմինը ոչ մէկ գնով ուրիչի չեմ տար: Դուրսէն ներածած ,ձենկ ներարկուած ոչ մէկ զաղափարի համար չեմ զոհեր այս մարմինը: Դուք իրաւունք չունիք անիկա պինտորագրել կամ բանտարկել, դուք, ըլլաք յետադիմականներ կամ յեղափոխականներ եւ կամ քրիստոնեաներ: Ամէնքդ ալ, ամէնքդ ալ կորսուեցէ՛ք: Մարմինը իմս է, իմս, միմիայն իմս, ան իմ սեփականութիւնս է: Թողուցէք զայն ազատ եւ ինծի, իր տիրոջը: Ես եթէ ուզեմ անոր հարիւր տարուան ծուլութիւն կուտամ, կամ օրական տասնեւութը ժամ աշխատանք: Ուզեմ կը հեշտացնեմ զայն, ուզեմ կը տառապեցնեմ, ի՛մ կամքովս: Ուզեմ կը խնամեմ զայն եւ կամ կը կործանեմ: Եւ կամ կը սպաննեմ: Անիկա ամբողջովին իմս է: Կորսուեցէք ձեր մեքենապիտութիւնով եւ տիեզերագիտութիւնով: Մեքենան քարիք չբերաւ մեզի ու ձեր պիտութիւնը լոյս չնետեց խորհուրդին վրայ: Դուք բանաստեղծութիւնը սպաննեցիք ու տէրը մսավաճառութեան փոխեցիք:

Մարմինը իմս է:

Եթէ ուզեմ կը սպաննեմ զայն: Կը սպաննեմ:

*
**

Օր մը Անտոն փախաւ տունէն:

Գլուխը առաւ ու գնաց: Գրպանը իրեն էր: Առանց Ֆէսի, երկու քովերը մնացած ճերմակ մազերը խառն ի խուռն ճամբայ ինկաւ բաց կուրծքով ու ստակալի նայուածքներով: Հրդեհ մը կը տեսնէր ան ու կրակնեղուն մէջ կը քալէր: Քիթը այրած մարմինի հոտ առաւ: Լսեց սրտակեղէք ձայներ: Թմրած էր ինք: Քիչ վերջ գան մը չլսեց, չհոտոտեց ու չտեսաւ:

Շիտակ ճամբայ ելած էր ու մարդերուն զարնուելով կը քալէր: Ջինքը տեսնողը կը կարծէր որ հապճեպով չատ կենսական գործի մը կը չտապէր: Իր աչքը բան մը կը փնտռէր: Ու հեռ ի հեռ քալեց: Վախի նման զգացում մը կար իր մէջ: Բարեկամներու հանդիպիլ չէր ուզեր ու կը խրտչէր ոտիկաններէն: Իրեն երբեմն կ'ըսէր թէ պիտէին իր մտադրութիւնը, իր գաղտնիքը:

Ղալաթիա հասաւ: Վախը սաստկացաւ: Մտածեց որ կրնան բռնել զինքը պարտաւորեցնելով վճռաւորականները ու դրամ ուզել:

Քովնտի փողոցներէ անցաւ եւ փախչելի մը նման սկսաւ արագացնել իր քայլերը: Մէկը մօտեցաւ իրեն բարեւ տալու համար: Մարդը իր առջեւ կանգնած էր շարմացած ու բերանը կղպուած:

Անտոն քաբի նման անչափ մնաց, յետոյ մէկէն մարդուն ձախ կողմէն անցաւ գնաց, առանց բառ մը փոխանակելու: Մարդուն մէջ մտածում մը երեւցաւ ու վազեց Անտոնի ետեւէն: Կռնակին զարկաւ: Անտոն մեծ դողի մը մէջ ետին դարձաւ: Աչքերով հարցուց .. Ինչ կ'ուզես: Մէյար բսաւ.

- Ո՞ր կ'երթաս...

Զարատասխանեց Անտոն: Մարդը բռնեց Անտոնի թեւէն ու ըսաւ.. Քալէ՛, տուն երթանք, ինչ կը վճռուես աստեղ, ո՞ւր կ'երթաս...

Անտոն ընկերացաւ մարդուն: Հազիւ քանի մը քայլ էին առած: Անտոն հրեց մարդը բաց դուռի մը մէջ ու սկսաւ հեռանալ արագ քայլերով: Մարդը գետին ինկած էր: Անտոն դարձաւ փողոցը ու արձարան մը մտաւ:

(Շար. 2)

(Շար. 117)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Թէրայր եւ Աբշալոյս Մուրատեան իրենց եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ եւ հարազատներու յիշատակին 1·000 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի կապոյտ Խաչի Հոգս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Աստղիկ Պօղոսեանին, զաւակներուն նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր ծագ Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

***

Մարսէյլի Հոգս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն նաեւ Փիլիկեան, Ելքովանեան եւ Օմէր ընտանիքներուն իրենց պատկին՝ Լօրան-Գրիգոր Փիլիկեանի վաղահաս մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէրի «Ահնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Հայկանոյշ Սարգիսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տէվէճեանէ 200 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վարդանեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Հիսայեանէ, Օր· Նիկողոսեանէ, Տէր եւ Տիկին Գայիչեանէ, Տէր եւ Տիկին Գըլըճեանէ, Տիկին Շերոյեանէ, Տէր եւ Տիկին Գալթալեանէ 20ական եւրօ, Տիկին Տաղտէվէրեանէ 10 եւրօ: Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ընտանիքին:

(Շար· Ա· Էջէն)

կան, վէրհէօկըն իր այցելութեան ընթացքին ապրարարած էր Ազգարայի ոռոգման հրաժարի նման օրէնքէ մը: Էրտողան երկրորդ անգամ ըլլալով դաւաճանած կ'ըլլայ իր ընտրողներուն: Անցեալին ալ հրաժարած էր կրօնական դպրոցներէն շրջանաւարտներու համալսարան մուտքին հարցին մէջ: Ա՛րնուամենայնիւ, Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը չէ լուծուած: Ընդդիմութիւնները քիչ չեն և Մոնտ (Սեպտ· 15) ամբողջ էջ մը նուիրած էր: Յօդուածներէն մէկը կը վերաբերէր աւրտոդիական տարբերակի մը: Վիէննա համաձայն է բանակցութիւններու առանց անդամակցութեան: Բոլորովին անկարելի չի նկատուիր վէթօ մը, որ արգելք կ'ըլլայ այդ անդամակցութեան, քանի որոշուի մը միաձայնութեամբ պէտք է տրուի (25 պետական ղեկավարներու): Արտաքին նախարարներու յարաբերութիւնները օրէնքով չեն ցանք համարելու եւ պատժելու թրքական նախաձեռնութեան դէմ յայտարարութիւն մը հրապարակած են Տանիէլ Գոհն-Պէնտիթ եւ ծանօթ թուրք վիպագիր Օրհան Փամուք: Անոնք մտահոգութիւն կը յայտնեն այդ մասին օրէնք հրապարակելու տրամադրութեան ու կը չեշտեն թէ այլ բնոյթի օրէնք մը կը նշանակէ զէմ դործել Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նպատակին: Յայտարարութեան մէջ ըսուած է· «Իր բազմաթիւներուն մըտերիմ կեանքին մանրամասնութիւնները ապահովութեան ուժերու միջոցով հետապնդող երկիր մը չի կրնար տեղ ունենալ այդպիսի Եւրոպայի մէջ»:

ԻՍՐԱԷԼԻ «Եաիոթ Ահարոնոթ» օրաթերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Սեպտ· 14ին Շարոն յայտարարած է որ «Արաֆաթ պիտի արտաքսուի»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ 55 հազար լիսէներուն, այս օրերուն կը ղրկուի Տէ·Վի·Տէ· մը, ուր կան Գլօա Լանգմանի Շօայի Ֆիլմին լայն հատուածներ, որպէսզի աշակերտները պատկեր մը ունենան եւ հրաժարին ցեղասպան արտայայտութիւններէ: Այս կարգադրութիւնը կը ձգտի «զինք» մը տալու դաստիարակներուն որպէսզի պայքարին հակահրէութեան դէմ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21:
ԴՈՂԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ԱՌԹԻԻ

Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացման տասներեքերորդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 18·30ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Գոհաբանական աղօթիւք՝ Հանրապետական յատուկ մաղթանք կ'ըլլայ վառն անսասանութեան եւ յարատեւ բարգաւաճման Հայաստանեայց Աշխարհին:

Կը հրաւիրուին բոլորը անպայման մասնակցելու այս ոճնախմբութեան եւ աղօթակցութեամբ ի խորոց սրտի հայցել՝

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս եւ արա զնոսա պայծառ»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա· դասակարգ՝ 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ· դասակարգ՝ 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՁԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դասակարգ՝
Արքիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՅՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՑԼ

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
Tél. : 04. 91. 50. 15. 09

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ամէն օր, բացի Երեքշաբթիէն:
-- Հայերէն լեզուի դասեր, բոլոր մակարդակներու համար
-- Պաքալօրէայի համար հայերէն լեզուի պատրաստութիւն
-- Հայկական պարեր
-- Հայկական երգ եւ նուագ
-- Ձեռային գեղարուեստական աշխատանքներ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

28ème RENTREE DES ACTIVITES PERMANENTES DE LA M.C.A.

LE 20 SEPTEMBRE
Inscriptions

Samedi 18 septembre de 14h30 à 17h30
Activités proposées

Langue arménienne
Eveil à l'identité
Musique — piano, violon, guitare,
éveil musical
Danse arménienne
Arts plastiques
Anglais (soutien)
Echecs
Pour tous renseignements
s'adresser à la Direction

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :

☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : **Pasteur SAMUEL SAHAGIAN**

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՑԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին·
լեզուի եւ պատմութեան դասատանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ·
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի պատանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի պատրաստութեան դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
թիւերուն:

***

ՍԵՎՐԱՆ - ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Ս· Մխաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01·43·85·03·76 *թիւին:*

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.026 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.026

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ր. ՓՈՋԱՐԵԱՆ – Ի. ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ղազախստանի մայրաքաղաքին մէջ ՀԱՊ-ի երկիրներուն վարչապետներուն Սեպտեմբեր 15ի վեհաժողովը բացուած է Բեսլանի ահաբեկչութեան զոհերուն յիշատակին վայրկեանի մը լռութեամբ։ Քննարկուած են ՀԱՊ-ի տարածքին կազմակերպուած չարագործութեան եւ վանդալուր յանցանքներու դէմ պայքարը համակարգելու բնոյթին հարցերը։ Որոշուած է կեդր. Ասիոյ մէջ թմրեցուցիչի շրջանառութեան դէմ պայքարը կազմակերպելու կոչուած բաժին մը հիմնել։ Քննարկուած են նաեւ անտեսական խնդիրները։

Մանակից վարչապետները ստորագրած են համաձայնագրերը, ծրագրերը, որոշումները որոնք կը վերաբերին փոխադրութեան քաղաքականութեան, ուժանիւթի, կրթութեան ու այլ մարզերու մէջ գործակցութեան։

Նոյն օրը տեղի ունեցած է Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդին նիստն ալ. մանակցած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Վ. Օսկանեան։ Հոն ալ օրակարգի նիւթ եղած են գործակցութիւնը եւ գործնական յարաբերութիւնները խորացնելու հարցերը։

*
**

ԱՄՆ ԳՈՀ ԵՆ ԵՐԵՒԱՆԻՆ

ԱՄՆ-ու Երեւանի նոր դեսպանը Ճ. Կրնլին մամուլին հետ հանդիպումի մը ըլած է թէ իր երկիրը գոհ է Իրաք ականազերծողներ եւ բժիշկներ ղրկելու Հայաստանի որոշումներէն։ Աւելցուցած է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՃԱՐԺՄԱՆ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարդումի խորհուրդին Մարսէյլի ու Նիս – Գոթ տ'Ազիւրի մասնաճիւղերուն հրաւէրով Մարսէյլի Մայր տաճարին սրահին մէջ Սեպտ. 11ին ժողով մը գումարած են հայկական տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները։ Անոնք որոշած են պահանջել որ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան բանակցութիւններուն կիրարկուի Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18ի բանաձեւը որ այդ անդամակցութեան պայման կը դնէ ցեղասպանութեան ճանաչումը։ Այդ նպատակով կոչ կ'ուղղեն Ֆրանսահայութեան ու ժողովրդավար ուժերու ամբողջութեան որ ցոյցի գիմեն Հոկտեմբեր 6ին երբ եւրոպական յանձնախումբը պիտի հրապարակէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին իր տեղեկագիրը։ Կը յիշեցնեն Ֆրանսայի քաղաքական չարժումներուն որոնք դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան առանց ցեղասպանութեան ճանաչումին, թէ հարկ է ըզդոյշ ու վճռակամ ըլլալ, որպէսզի եւրոպական գործադիր մարմինները յարդեն 1987ի բանաձեւը։

Վախ կը յայտնուի որ Եւրոպական յանձնախումբը կրնայ Հոկտեմբեր 6ին մարդկային իրաւունքներու մարզին մէջ յետքայլ մը ընել ու նոր անարդանք մը չպրտել հայ ժողովուրդին զոհերուն յիշատակին։

Կոչին նպատակն է Հոկտեմբեր 6ը չվերածել արժանաւորութիւնը խորտակող դրոշմի մը, այլ՝ երկրին մարդասիրական դիտակցութեան նոր զարթօնք պատճառող թուականի։

Կոչ կ'ուղղուի բոլոր Հայերուն, ժողովրդավարներուն եւ մարդկային իրաւունքներու ամէն կրօնքէ պաշտպաններուն որ Եւրոպայի մէջ ցեղասպանութեան Թրքական ժխտումին բոլոր փորձերուն պատուար կանգնին։ Կոչ կ'ուղղուի վերջապէս պայքարելու քաղաքական այպանելի այս կեցուածքին դէմ որ լուրջ սպառնալիք է ոչ միայն Ֆրանսահայ համայնքին, այլեւ Եւրոպան կառուցած մարդասիրական արժէքներուն համար հաւասարապէս։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՒ

Իրաքի մէջ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ Սեպտեմբեր 16ի առաւօտուն Ներքին նախարարը կը հաղորդէր որ երկու Ամերիկացի եւ Բրիտանացի մը եւս առեւանգուած են Պաղտատի Մանսուր թաղամասի իրենց բնակարանէն։ Շրջանին մէջ չատ օտարական կ'ապրի։ Միւս կողմէ, Իրաքի Իսլամապաշտ բանակը երկրորդ հաղորդագրութիւնը մը հրապարակած է, միշտ համացանցի միջոցաւ, թէեւ առաջինին վաւերականութիւնն ալ դեռ չէ հաստատուած։ Երկրորդ հաղորդագրութեամբ առեւանգողները կ'ըսեն թէ պիտի դատեն Ֆրանսացի լրագրողները։ Սեպտեմբեր 15ին, 17 հոգի սպանուած էր Ռամատի եւ Պաղտատ։ Երկրին ոստիկանութիւնն ալ խուճապի մէջ կ'ապրի եւ բարձրաստիճան պաշտօնատար մը՝ գընդապետ Խալտուն չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը (Լը Մոնտ, Սեպտ. 16)։ Կր խոստովանի որ աշխատանքի պայմանները անհանդուրժելի են։ Իր անձնակազմէն 200 անդամներ կը յաջողին 500 աւազակ ձերբակալել ամիսը, բայց իրենք ոճրագործութեան առաջին զոհերն են։ Տակալու համար, կ'ըսէ, Ատաուած կայ եւ օրը երեք ծրար դլանիկ։ Շատ յոռետես է ապագային համար ալ։ Ընտրութիւններուն հետ, կ'աւելցնէ, ոճրափորձերը պիտի բազմանան, ոչ մէկ միջոց ունինք բնակչութիւնը պաշտպանելու համար։ Իտալիոյ նախագահը նոր կոչ մը ըրած է, Սեպտեմբեր 16ին, ազատ արձակելու համար երկու Իտալուհիները, որոնց մասին ոչ մէկ լուր կայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգ. Ժողովը քննարկած ու ընդունած է ցեղասպանութեան օրէնքը։ Հոն նախ ցեղասպանութեան սահմանումը կատարուած է, որպէս «ազդային, կրօնական, ցեղային խմբաւորում մը ծրագրուած ձեւով ամբողջովին կամ մասամբ բնաջնջելու ար՚ք»։ Ապա նշուած է թէ այդ յանցանքը ժամանցումի ենթակայ չէ ու յանցաւորը ցկեանս ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուի։ Օրէնքին ընդունումը կարգ մը երեսփոխաններու մտահոգութիւն պատճառած է. անոնք ըսած են թէ Թուրքիա արդէն հայամփոփ պատմականը։ Ելոյթ ունեցած են նաեւ պետ Կ. Բալայեան եւ Ջօրի Բալայեան որ մասնակից է ուղեւորութեան։ Փոխվարչապետ Ֆարէս ողջունած է առաջադատաւուն Լիբանան այցը, ծանրացած հայ-լիբանանեան դարաւոր բարեկամութեան եւ գործակցութեան, լիբանանահայ գաղութին ներլիբանանեան կեանքին մէջ կատարած դերին վրայ։

Այցին ընթացքին նաեւ անձնակազմը զացած է նաեւ Այնճար հայկական գիւղաքաղաքը։

*
**

«ԿԻԼԻԿԻԱ» ԱՌԱՔԱՍՏԱՆԱԽՈՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Երէկուան մեր թիւով անդրադարձած էինք «Կիլիկիա» առագաստանաւուն անձնակազմին Անթիլիաս այցին։ «Արմէնփրէս» յաջորդ օրը կու տար լիբանանեան կայքին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ։

Սեպտեմբեր 13ին փոխվարչապետ Ի. Ֆարէսի հովանաւորութեամբ «Կիլիկիա»ն ողջունելու հանդիսաւոր արարողութիւն տեղի ունեցած է. ներկայ գտնուած են նախարարներ, երեսփոխաններ, կրօնական դէմքեր, դեսպաններ, հայկական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, մեծ թիւով Լիբանանցիներ, Հայեր։ Արարողութեան մասնակցած է ամբիոնի պատուոյ պահակախումբը եւ փողերախումբը։ Լիբանանի ու Հայաստանի ազգային փառերգներէն ետք խօսք առած է Լիբանանահայ թեմին առաջնորդը Գեղամ Ասչէրեան որ ըրած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի ներկայացուցիչ Տ. Գարեգին Արք. Յովսէփեանի ողջոյնի խօսքը։

Լիբանանէ մեկնելէ ետք «Կիլիկիա» առագաստանաւը ղեկը դարձուցած է դէպի Սուրիա, Լաթաքիոյ ափերը։ Անկէ պիտի ուղղուի պատմական Կիլիկիոյ Կոռիկոս նաւահանգիստը։ Այդ վայրը այսօր մաս կը կազմէ Թուրքիոյ զբօսաշրջական վայրերուն ուր հայկական գրեթէ ոչ մէկ հետք պահուած է։ Սակայն ինչպէս ըսած են նաւատորմիղը, այդ շրջանին մէջ նաւարկել իւրովի յարգանք է մեր պատմութեան, նախնիներուն։ Այնոնք յոյս յայտնած են որ նաւահանգիստ մտնելու արտօնութեան հարց չեն ունենար ու կընան խարսխել «հայկական ջուր»երուն մէջ։ Հակառակ պարագային պարզապէս կը շրջին ու կը վերադառնան Աֆէնք։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՓԱԿԱԾ Է ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՈՐՈՇ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ազրբեջանական 525րդ թերթը (Սեպտ. 15) կը տեղեկացնէր թէ նոյն օրը Ռուսաստան որոշած է Ազրբեջանի ու Վրաստանի իր սահմաններուն որոշ մասերը առժամապէս փակել, կամ որոշ կէտերէ անցքերը սահմանափակել, խնամ հակակշիռ հաստատելով։ Որոշումը հաղորդած է Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը, աւելցնելով որ երբ Կովկասի մէջ կացութիւնը բնականոն դառնայ, սահմանափակումները պիտի վերնան։ Թերթը կը դրէ թէ աւելի խնամ կարդադրութեան ենթակայ է Վրաստանի հետ սահմանը եւ կացութիւնը կարելի է շրջափակում նկատել։ Ռուսաստան Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ իր օդային տարածքը պիտի փակէ վրացական օդանաւերու թռիչքներուն։ Վրացիները միայն ռուսական օդանաւերով պիտի կրնան այդ երկիրը հասնիլ։ Կ'ըսուի թէ Ռուսաստան այս որոշումին զուգահեռ բացած է Աբխազիոյ հետ երկաթուղին։

Ջնջուած է Ազրբեջանի մայրաքաղաքէն ռուսական քաղաքներ մեկնող հանրակառքերու երթեւեկն ալ։

Ռուսաստանի կեցուածքը կը բացատրուի Բեսլանի պատահարէն ետք ահաբեկչութեան դէմ աւելի լուրջ պայքար մղելու տրամադրութեամբ։

կական ցեղասպանութիւնը ճանչցած չըլլալուն համար լուրջ դիմացուի տէր է, այս օրէնքով աւելի՛ եւս նեղ կացութեան պիտի մատնուի։ Արդարութեան նախարարը ապահովութիւն տուած է որ Թուրքիոյ անհնազանդ կացութիւններու պարագային ճեռնպահութեան կը դիմեն, տակէ զատ կարդադրութիւնը յետադարձ զօրութիւն չունի։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Եւրոպայի անդամակցութեան բանակցութիւններու Թուականն տալու հարցով Մխիթեան ընդլայնումի պատասխանատուն՝ Կ. Վէրհէօկընի տեղեկագրին պատրաստութենէն առաջ հարկաւոր նկատուած է «վերջին պահու քննիչ խումբ» մը ղրկել Թուրքիա։ Պատճառը կանոնաւոր չարչարանքի կիրարկումներու պնդումներն են որոնց մասին Եւրոպական յանձնախումբը չէ կրցած յստակ կարծիք կազմել։ Թրքական պատուիրակութիւն մըն ալ Պրիւսէլ զացած է վերաքեսութեան ենթարկելու համար տեղեկագրին վերջին մանրամասնութիւնները։

ՊՈԼՍՈՑ մէջ կը չարունակուի 69 ամբաստանեալներու դատաքարութիւնը եւ հաստատուած է այլեւս որ 2003 Նոյեմբերի ոճրափորձերուն մէջ մատ ունի Ալ-Քաիտան (60 մեռեալ, արարքները սինակոկի, դրամատան եւ Մեծն-Բրիտանիոյ հիւպատոսարանին դէմ)։ Թուրք ինը կասկածեալները, Սեպտեմբեր 16ին, առաջին անդամ ըլլալով կը ներկայանային վկայելու համար եւ սկիզբէն կը պարծենային որ Ուսամա Պէն Լատէն խումբին կը պատկանին։ Ուրիշ ամբաստանեալ մը՝ Ատնան Էրսօյ, լուսաբանած է դրամական մասնակցութեան հարցը, հաստատելով որ ոճրափորձերը պատրաստելու համար Թրքական խմբակին յատկացուած 150 հազար տոլարը Իրանէն եւ Սուրիայէն անցած է, բայց ինք չէ մասնակցած։ Ալ-Քաիտայի հետ կապը «փոխադարձ օժանդակութեան կապ է», այսինքն Թրքական կազմը ճիւղ մը չէ Ալ-Քաիտայի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերային Շաղիապահովման նախարարը՝ Ժան-Լուի Պորլօ, Սեպտեմբեր 15ին ներկայացուցած է իր օրինագիծը, աշխատանքի եւ բնակութեան բարելաւման համար։ Նախատեսուած միջոցներն են.. 800 հազար երիտասարդներ հինգ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻՃԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

Տեղական եւ արտաքսահամանեան ներդրումներու չնորհիւ, թեթեւ արդիւնաբերութեան ճիւղը հետզհետէ աւելի ու աւելի կը զարգանայ Հայաստանի մէջ: Գոնէ սննդամթերքի կալուածին մէջ, պրեթէ ամէն ինչ տեղական մակնիշ ունի: Իսկ ինչ որ չկայ, կու գայ տարբեր տեղերէ: Մարդ պիտի չհաւատար, որ 15-16 տարիէ ի վեր երկրին սահմաններէն երկուքը գոց են, բայց եւ այնպէս, կասկածէ դուրս է, որ ներածուած շատ մը ապրանքներ ղպլիօրէն աւելի աժան պիտի ըլլային, եթէ չրջափակումը չըլլար:

Ինչպէս միշտ, նոյն հարցն է· եթէ դրամ ունիս, եւ ո՛չ անպայման շատ դրամ, կրնաս լաւ ապրիլ: Ամսական 300 տոլար, մօտաւորապէս, կ'ըսէ Աչխէնը: Շահողները կան, ի հարկէ: Բայց որքա՞ն ճիւղով, ընդհանուր քանի՞ տոկոսը: Ծովինարը կ'ըսէ, թէ հազիւ քանը թեւակոխած իր տարեկիցները շատ աւելի նիւթապաշտ դարձած են, ինչ որ բաւական յատկանշական է:

Ժամանակին մեր չրջապատի՝ հօրս դառնութեամբ յիշած ու պախարակած «դրամ ունի՞ս՝ մարդ ես, դրամ չունի՞ս՝ էշ ես»ի հոգեբանութեան հոտը կը տարածուի: Բնչային հեռաձայնները կը վրխտան հիմա: Բայց «կեղծ» բնչայիններու նորոյթը, որ 90ականներու սկիզբը շատ տարածուած էր Արժանթինի մէջ, հոս ալ կայ եղեր· այսինքն, մարդիկ որ անոնցմէ ունին պարզապէս յուշադրութեան համար, քանի որ··· կապուած չեն: Թէեւ մէկ վայրկեան խօսակցութեան գինը՝ կէս տոլար, բացայայտ կողոպուտ մըն է, այն պարագային, երբ Վրաստանի եւ Ադրբեջանի մէջ առճեռն հեռաձայնը շատոնց դադրած է պերճանքի առարկայ ըլլալէ· կ'ըսուի, թէ նոյնիսկ Զաւախքի սար ու ձաշտերուն մէջ գիւղացիները բնչայինով կը հաղորդակցին իրարու հետ: Ռուբէնը կ'ըսէ, թէ Ղարաբաղի մէջ ալ շատ աւելի աժան գիներ կան: Ղարաբաղի՛ մէջ: Ինչպէ՞ս 150·000 հոգինոց չուկայ մը կրնայ աւելի աժան հեռաձայն ունենալ, քան քանի մը միլիոն հաչուող Հայաստանը:

Սակայն, երիտասարդ աղջիկները որ գիշերները Օփերայի սրճարաններն ու ընթակայքը կը լեցնեն, իսկ ցերեկները խումբերով կը պտըտին Աբովեանէն կամ Մաշտոցէն, կը շարունակեն մարդիկ ափ ի բերան ձգել իրենց չքեղ հագուածքով, երբեմն՝ սոսկ «ման գալու», այսինքն, տեսնելու եւ տեսնուելու համար: Վստահ եմ, որ ո՛չ բոլորը ունեւոր (երբ այս բառը կը գործածեմ, տիկին Մանուչակը կը սրբագրէ· «Ուզում էֆ ասել՝ թպաւչիներ») դասուն կը պատկանին:

Բայց առօրեայ հոգերը աւելի տիրական են, քան իգական գեղեցկութեան ցուցադրութիւնը: Մէկ տարուան մէջ, լոլիկին քիլօն 70 դրամէն անցած է 350ի, իսկ ծիրանի քիլօն որ այս տարի հասած էր հազար դրամի, հիմա նահանջած է 500ի: Բանջարեղէնի և պտուղի գիները անհամեմատ բարձրացած են, եւ եթէ նկատի ունենանք, որ անոնք ընտանիքի մը անուղղի հիմնական բաժինը կրնան ըլլալ, կարեւի է պատկերացնել, թէ «ընտանեկան կոդով»ի աւելի խորացած տազնապի մը սեմին կը գտնուինք, քանի որ գիւղամթերքներուն յաւելումները կրնան փոխանցուիլ վերամշակուած գիւղամթերքներու գիներուն վրայ: Շաբաթ առաւօտ մը, մերձակայ չուկան կ'երթանք եւ կէս ժամէն անհրաժեշտ դնումները ընելէ ետք, հաչիւը 5·000 դրամ է: Մօտաւորապէս կէս չարթուան պտուղ ու բանջարեղէնը առած ենք, ծախսելով թոչակառուի մը գրեթէ մէկ ամսականը:

Ու թէեւ, ըստ երեւոյթին, որոչ պտուղներ ու բանջարեղէններ ամերիկեան տնտեսակներով փոխարինուած են, Ամերիկայի պտուղ - բանջարեղէնի անհամութենէն իր բաժինը հանած մէկու մը համար, ուղղակի խրախճանք մըն է համերու:

ՓՈՂՈՑԻ ՕՐԷՆՔԸ

Փողոցները ժողովուրդով կը վխտան: 1989ին բաղդատելով, ինծի կը թուի, թէ ինքնաչարժներու թիւը աւելի բարձր է, իսկ 2002ի բաղդատմամբ՝ ա՛լ աւելի վրտանգաւոր: Վարորդն ու անցորդը հաւասարապէս պատասխանատու են խախտումներու, արկածներու կամ այլ դժբախտութիւններու, բայց հետաքրքրական է նշել, թէ «փողոցի օրէնքը» վարորդին ի նպաստ է: Եթէ փողոցը անցնիս եւ ինքնաչարժ մը կու գայ, նախընտրելի է, որ ընթացքդ արագացնես: Ցունուար-Ցուլիսին, արկածներու թիւը 17% բարձրացած է: Զարմանալի չէ, նոյնիսկ եթէ 64%ը անցորդներու անփութութեան կը վերագրուի: Փողոցի օրէնքը է՛ ու կը մնայ անտառի օրէնքը: Եթէ ինքնաչարժը արտասահմանեան է, տէր-տիրական է, մանաւանդ եթէ «ճիփ» մըն է, որու տիրոջ հանրային դիրքը կոահելի է: Զգալիօրէն բարձրացած է վարորդ կիներու թիւը, որոնց անփորձութեան կը վերագրուին արկածներէն չատերը: (Մինչեւ այսօր, Պուէնոս Այրէսի մէջ շատ տարածուած է, կնոջ մը անփոյթ վարորդութեան պարագային, որ տղամարդ մը զայն այսպէս «գնա՛ պնակները լուալու» խօսքով): Բայց, տեսական դիտարկումով, տղամարդիկ նոյնքան եւ աւելի անհոգութեամբ կամ վայրենութեամբ կը վարուին ղեկին ետեւը:

Որքան որ մեթրօն կը չարունակէ լաւ բանիլ (50 դրամ է՝ 2002ի 40ին փոխարէն), հիմա վակոններու թիւը երեքէն երկուքի իջած է, իսկ յաճախականութիւնը՝ 5-6 վայրկեանի բարձրացած: Ի հարկէ, միապիծ ըլլալը եւ քաղաքի սահմանափակ բաժին մը ծածկելը չօդներ: Թրամուէյներու և թրոլէյպիւսներու վերացումէն ետք, զոր «Գրական թերթ»ի մէջ ատադ սեղմունդի դրագիտուհիներէն Անահիտ Սահհինեան վերագրած է երթուղային թաքսիներու «լոպի»ին, հանրակառքի չատ քիչ գիծեր մնացած են: Եղածները, սակայն, Ֆրանսայէն բերուած են (նոյնիսկ «Վիլ տը Լիոն» դրուած է անոնց մրայ) ու նոր են: Գինը կը մնայ նոյնը՝ 50 դրամ, թէեւ քաղաքապետը յայտնած է, թէ 70ի պիտի բարձրանայ:

«Մարշռուտնի»ները (երթուղային թաքսի)՝ 10-12 հոգի պարփակող այդ միճիպիւսները, լիովին արդիականացած են օրէնքի պարտադրանքով, եւ հանրային փոխադրութեան ամէնէն տարածուած միջոցն են, միակը՝ որ քաղաքի ամէն կողմ կը հասնի մատչելի գիներով (100 դրամ, թէեւ գիշերը երբեմն 200 կը դանձեն):

Երթուղայիններու, սակայն, չեն կրցած յուծել փոխադրութեան տագնապը եւ մէկմէկ կը պատահի, որ 25-30 վայրկեան սպասես, մինչեւ որ հատ մը երեւի, ուր տրամադրելի տեղ ըլլայ: Այդ պարագաներուն է, որ պիտի դիմես անցնող որեէ թաքսիի ու դին սակարկես (եթէ ոչ՝ 1500-2000 դրամ կրնաս «ցնծալ») կամ հեռաձայնով թաքսիի պատուէր տաս, ինչ որ կրնայ յաւելեալ վայրկեաններու կորուստ դառնալ, բայց չատ տարածուած ու ընդհանրապէս լաւ աչխատող միջոց մըն է: Սակայն, Օփերայէն մինչեւ ալաւիրնեակ ամէն օր 600-700 դրամ վճարող քաղաքացնակ դժուար թէ գտնուի, երբ դիտենք, թէ միջին երեւանցին դրամի մէջ յոդալէ հեռու է:

Կը նախընտրեմ երթուղայինով քաղաք իջնել կամ տուն բարձրանալ, թէեւ դիչերները առհասարակ թաքսի կը պատւիրեմ: Երթուղայինը կը գերադասեմ ո՛չ տնտեսական մաժանութեան, որքան փորձառութեան համար, Ամէնօրեայ դրական ու ժխտական բարքերու յուցասրահ մըն է, երեւանեան մանրատիեզերք մը, ներառեալ՝ ոտից գլուխ քեզ քննող հայեացքներ, ի մասնաւորի երբ կարճ տափատով «ման եմ գալիս քաղաքում»···

ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ ՀԷՔԵԱԹ՝ ԿԱՐՃ ՏԱՓԱՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այստեղ կը պաչտաճի ակամայ, բայց կամայ չեղում մը:

Պատանեկութեանս, Պուէնոս Այրէսի մէջ երբ պատահաբար ամառը կարճ տափատ հագած չափահասի մը կը հանդիպէիր, մանաւանդ քաղաքի կեդրոնական փողոցները, 100 առ հարիւր վստահ էիր, որ այդ մարդը ամերիկացի զբօսաշրջիկ մըն էր: Տաարօրինակ էր, նոյնիսկ ծիծաղելի:

Ցետոյ, ի՞նչ եղաւ-չեղաւ, 1990ի սկիզբները կարճ տափատները սկսան տարածուիլ մեր՝ տեղացի բնակիչներուն մէջ: Սմբան կիզիչ ու խոնաւ օրերուն կամ գիչերներուն, այսպէս հագուիլը իր յարմարութիւնները ունէր: Ճիշդ է, ամէնօրեայ գործի կամ պաչտօնական տեղ մը այդպէս չէիր երթար: Այժմ՝ յԱմերիկա, ամառը կարծես պարտադիր համապատասխ է, նոյնիսկ գործի երթալու համար:

Երբ 1996ի ամառը Պուէնոս Այրէսէն Հայաստան ճամբորդեցինք մեր գլորոցի աչակերտներով, բոլոր տղամարդիկ՝ մեծ ու փոքր, «գինուած» էինք կարճ տափատներով: Ու որքան որ հիմա ինծի ըսեն, թէ այդ թուականէն առաջ անոնք գործածութեան մէջ էին, ես ո՛չ մէկ տղամարդ տեսայայդպէս հագուած, բացի մտերիմ ընկերոջմէս ,որուն կը ծանօթանայի ժամանումի առաւօտուն, երկու տարուան բուռն թղթակցութենէ ետք:

Ու երբ յաջորդ օրերուն 17 տարեկան աչակերտներս կու գային դասի պատրաստելու, թէ «ուր որ երթաս, մարդիկ մեզի տարօրինակ կերպով կը նային», հասկնալի էր, որ նայողները վարժ չէին (իսկ նայուողները, բնականաբար, կարեւորութիւն չէին տալու կարողութիւն), տղամարդու անվայել բան մըն էր ոտքերդ ցոյց տալը: Նոյնը, նուազ կերպով, կը յամենայ նաեւ այսօր, թէեւ «այլափոխուած» տափատները բաւականաչափ սկսած են յայտնուիլ:

Շաբաթ կէսօրէ ետք, 40 աստիճանը յատոնց անցած, վերնիսաժի կոդմերը թափառելէ ու որոչ «տուրք» տալէ ետք, Ազգային Գրադարան կ'երթայի, ուր նախորդ օրը իմ առաջին պատուէրս տուած եմ: Նախորդ դիչերն ալ որոչեր էի կարճ տափատներս պայուսակէն հանել, մանաւանդ՝ «անպաչտօն» չաբաթավերջի հեռանկարով: Շաբաթ օրերը գիտական ընթերցասրահը բաց է, բայց նոր գիրքերու պատուէր չես կրնար տալ, միայն նախօրօք պատուիրած թերթ ու գիրքերով կըրնաս զբաղիլ: Պատուէրին գործադրումը առնուազն մէկ ժամ կը չարունակէ տեւել, այնպէս որ նախորդ օրը ձգած ու գացած էի:

Մուտքին երկու պահակ կայ:

-- Որ՞ր ես գնում:

-- Ընթերցասրահ:

-- Բա էդպէ՞ս:

-- Ինչի՞: Երկու տարի առաջ շատ եմ գնացել, մարդ բան ի՛չ ասել: (Երբեմն-երբեմն արեւմտահայերէն/արեւելահայերէն տարուբերումը երեւան կ'ելլէ, բայց ինծի համար գիտակցուած խաղ մըն է, որքան որ Րաֆֆին կամ Անին գիս կըշտամբեն, գուցէ իրաւացիօրէն, որքան որ դրքային արեւելահայերէնս «չորրորդ լեզու» ըլլայ, ինչպէս կ'ըսէ Ամինէն· ռուսերէնի, թարգմանի ու չեզոքլեզուի (ժարկոն) չեչտ նեղրարկումներով խօսուող արեւելահայերէնը, այսուամենայնիւ, չըրականէն բաւական հեռու է: Աւտր համար է, որ Սիրանոյչը ժպտալով կ'ըսէ, թէ «կ'ուզեցնայի ֆո պրեւելահայերէն խօսելը լսել···»):

-- Ամօթ ա:

-- Շա՛տ շոգ է:

-- Ընթերցողական տոմսդ հըլը ցոյց տուր:

քննելէ ետք՝

-- Որտեղի՞ց ես:

-- Արգենտինայից (անծանօթ հարցնողներուն «Արժանթին» կ'ըսեմ, երկար ու բարակ «ինչպէ՞ս է էնտեղ»ի հարց ու փորձի նուազ հաւանականութիւն կայ):

-- Դէ՛ լաւ, գնա:

Այդ միջադէպը վերյիչելով, չեմ կըրնալ միտքս դնել մտերիմ րնկերոջս՝ Արծուի նուրբ երգիծանքով լեցուն «Ռահվիրայ» ոտանաւորին հետեւեալ հատուածը·.

Բայց երեւան կոչուող այս հրաշէկ
թաւայում
համերաշխ տապակուող
բախտակիցներս
1980ականների վերջին,
90ականների սկզբին
անհանգստացաք,
երբ ես, Զոնաթան Լիվինգսթոն Ճայի
պէս,
որոշեցի մի փիչ խելօք տապակուել:
(···)
Տապակուող բախտակիցներիս անդորրը
խախտուեց,
եւ սկսեցին բարոյախրատական ճառեր
կարդալ
ինձ՝ բազմամեղիս,
որ խախտում եմ հայ տղայի
աւանդական կերպարը,
որ թռում եմ վարդան Մամիկոնեանի
յիշատակին,
եւ որ ինձ վերջապէս սխալ
կը հասկանան ու նման բաներ···
Իսկ բիք-մոութս ջարդուելու բախտին
չարժանացայ
(···)
բայց իմ մշտական ուղեկիցը փողոցում

Թիւններդ ունէր: Ճիշդ է, ամէնօրեայ գործի կամ պաչտօնական տեղ մը այդպէս չէիր երթար: Այժմ՝ յԱմերիկա, ամառը կարծես պարտադիր համապատասխ է, նոյնիսկ գործի երթալու համար:

Երբ 1996ի ամառը Պուէնոս Այրէսէն Հայաստան ճամբորդեցինք մեր գլորոցի աչակերտներով, բոլոր տղամարդիկ՝ մեծ ու փոքր, «գինուած» էինք կարճ տափատներով: Ու որքան որ հիմա ինծի ըսեն, թէ այդ թուականէն առաջ անոնք գործածութեան մէջ էին, ես ո՛չ մէկ տղամարդ տեսայայդպէս հագուած, բացի մտերիմ ընկերոջմէս ,որուն կը ծանօթանայի ժամանումի առաւօտուն, երկու տարուան բուռն թղթակցութենէ ետք:

Ու երբ յաջորդ օրերուն 17 տարեկան աչակերտներս կու գային դասի պատրաստելու, թէ «ուր որ երթաս, մարդիկ մեզի տարօրինակ կերպով կը նային», հասկնալի էր, որ նայողները վարժ չէին (իսկ նայուողները, բնականաբար, կարեւորութիւն չէին տալու կարողութիւն), տղամարդու անվայել բան մըն էր ոտքերդ ցոյց տալը: Նոյնը, նուազ կերպով, կը յամենայ նաեւ այսօր, թէեւ «այլափոխուած» տափատները բաւականաչափ սկսած են յայտնուիլ:

Շաբաթ կէսօրէ ետք, 40 աստիճանը յատոնց անցած, վերնիսաժի կոդմերը թափառելէ ու որոչ «տուրք» տալէ ետք, Ազգային Գրադարան կ'երթայի, ուր նախորդ օրը իմ առաջին պատուէրս տուած եմ: Նախորդ դիչերն ալ որոչեր էի կարճ տափատներս պայուսակէն հանել, մանաւանդ՝ «անպաչտօն» չաբաթավերջի հեռանկարով: Շաբաթ օրերը գիտական ընթերցասրահը բաց է, բայց նոր գիրքերու պատուէր չես կրնար տալ, միայն նախօրօք պատուիրած թերթ ու գիրքերով կըրնաս զբաղիլ: Պատուէրին գործադրումը առնուազն մէկ ժամ կը չարունակէ տեւել, այնպէս որ նախորդ օրը ձգած ու գացած էի:

Մուտքին երկու պահակ կայ:

-- Որ՞ր ես գնում:

-- Ընթերցասրահ:

-- Բա էդպէ՞ս:

-- Ինչի՞: Երկու տարի առաջ շատ եմ գնացել, մարդ բան ի՛չ ասել: (Երբեմն-երբեմն արեւմտահայերէն/արեւելահայերէն տարուբերումը երեւան կ'ելլէ, բայց ինծի համար գիտակցուած խաղ մըն է, որքան որ Րաֆֆին կամ Անին գիս կըշտամբեն, գուցէ իրաւացիօրէն, որքան որ դրքային արեւելահայերէնս «չորրորդ լեզու» ըլլայ, ինչպէս կ'ըսէ Ամինէն· ռուսերէնի, թարգմանի ու չեզոքլեզուի (ժարկոն) չեչտ նեղրարկումներով խօսուող արեւելահայերէնը, այսուամենայնիւ, չըրականէն բաւական հեռու է: Աւտր համար է, որ Սիրանոյչը ժպտալով կ'ըսէ, թէ «կ'ուզեցնայի ֆո պրեւելահայերէն խօսելը լսել···»):

-- Ամօթ ա:

-- Շա՛տ շոգ է:

-- Ընթերցողական տոմսդ հըլը ցոյց տուր:

քննելէ ետք՝

-- Որտեղի՞ց ես:

-- Արգենտինայից (անծանօթ հարցնողներուն «Արժանթին» կ'ըսեմ, երկար ու բարակ «ինչպէ՞ս է էնտեղ»ի հարց ու փորձի նուազ հաւանականութիւն կայ):

-- Դէ՛ լաւ, գնա:

Այդ միջադէպը վերյիչելով, չեմ կըրնալ միտքս դնել մտերիմ րնկերոջս՝ Արծուի նուրբ երգիծանքով լեցուն «Ռահվիրայ» ոտանաւորին հետեւեալ հատուածը·.

Բայց երեւան կոչուող այս հրաշէկ
թաւայում
համերաշխ տապակուող
բախտակիցներս
1980ականների վերջին,
90ականների սկզբին
անհանգստացաք,
երբ ես, Զոնաթան Լիվինգսթոն Ճայի
պէս,
որոշեցի մի փիչ խելօք տապակուել:
(···)
Տապակուող բախտակիցներիս անդորրը
խախտուեց,
եւ սկսեցին բարոյախրատական ճառեր
կարդալ
ինձ՝ բազմամեղիս,
որ խախտում եմ հայ տղայի
աւանդական կերպարը,
որ թռում եմ վարդան Մամիկոնեանի
յիշատակին,
եւ որ ինձ վերջապէս սխալ
կը հասկանան ու նման բաներ···
Իսկ բիք-մոութս ջարդուելու բախտին
չարժանացայ
(···)
բայց իմ մշտական ուղեկիցը փողոցում

դարձան
զանազան անյօդաբաչիս եւ յօդաբաչիս
բացագանչութիւններ՝
«Ապէ, հայ ե՞ս··· բա էս ի՞նչ ա
վիճակդ»,
«Չի դզում երեւանում շորտերով
փոփոխ···
բա մեր մայրերը, մեր հոյրերը···»,
«Ալլո՛, Մայքլ Ջէքսոն», ու նման
բաներ···

(···)

Անցան տարիները: Ինծ ոազբիրատի
[հաչիւ մաքրելու] կանչող ապերո
դը բուլոնները [«մաչօ»ները]
հիմա իրենք են
ամէն ոանգի, զանազան ու
զարմանազան կարգ շալվարներով
իրենց մայրերին, իրենց հոյրերին եւ
իրենց կանանց
շոպայօրէն ի ցոյց դնում իրենց ծուռ ու
փրչոտ գիստերը:
(«Բնագիր», 7, 2003, էջ 25.
տե՛ս նաեւ www.bnagir.am)

«ՄԵՂՔ ՉԻ՞ ՉԱՐԵՆՑԸ»

Փողոցի այս ընդհանուր վիճակին մէջ, ուր ինքնաչարժներ, երթուղայիններ, թաքսիներ, հանրակառքեր եւ հետիոտն անցորդներ միրար կը հրմչտկեն, ինչ է ոտիկանութեան դերը: Չհաչուած երբեմն լսուող ոտիկանակառքին բարձրախօսը, թէ՝ «այսինչ մեքենայի վարորդ, կանգնեցէ՛ք արձինչ տեղ», այսինքն, խախտողի մը հետապնդումը, պատկերը մը խիթարական չէ, այլ՝ վրդովեցուցիչ: Այս անդամ ռուսերէնի բառապաչարս կը հարստանայ քանի մը նոր բառերով, որոնց չարքին է կայչնիկը: Ո՞վ է ան: փողոցին «մեծարժէք» անկիւն մը կանգնած ոտիկանը, որ յաճախ խախտում չըրած վարորդը պիտի կանգնեցնէ խախտում մը «գտնելու» եւ խնդիրը փակելու «Չարենցը տո՛ւր»ի պահանջով: Ինչպէս կ'ըսէ թաքսիի պատահական մէկ վարորդը, «մեղք չի՞ Չարենցը, որ էդ անգրագէտ մարդիկը նրա անուանն են չահագործում»: «Չարենցը, ի հարկէ, 1000ի թղթադրամներն են, որ ջուրի պէս ձեռքէ ձեռք կ'անցնին, ոտիկաններու գրպանները լեցնելով:

«AIM» ամսագրի վերջին՝ Ապրիլի թիւէն (որ, ըստ տարաձայնութեան մը, կարծես թէ վերջինն է նորէն՝ զայն վերակենդանացնելու քանիերորդ փորձէն ետք), կ'իմանամ «Չարենց»ներու երկու տարբերակներուն մասին՝ 1999ի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բարն եմ սիրում» տողով (տե՛ս «Ցառաջ», 1999 Սեպտեմբեր 8) եւ 2000ի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բարն եմ սիրում»ով: Լուսանկարներն ալ կան: Բայց 2000ի իրականացնուած թղթադրամը չրջանառութեան մէջ տեսնելը աւելի դժուար կ'երեւի, քան լոամայի մեռտադրամ մը···:

Ոտիկանութեան կաչառակերութիւնը յատնի երեւոյթ մըն է Արժանթինի մէջ: Բայց հոն ոտիկանը քեզ կը տուգանէ իրականացնելու խախտումի մը համար եւ յետոյ, եթէ կ'ուզես տուգանքէն ազատիլ եւ դատարանի առջեւ չներկայանալ, կրնաս փորձել կաչառք «վերցնել»: Արժանթինցի ոտիկանը, որու աչխատավարձը նոյնպէս բարձր չէ, «լրացուցիչ» վճարում մը ընդունելու տրամադիր է: Բայց հոս, ներքուստի մէջ, իւրաքանչիւր չրջան ունի իր եկամուտներու «պլանը»· եթէ չկատարուի, միչտ կայ թեկնածու մը ճախորդը փոխարինելու համար (անշուչտ, կոկիկ դոլարի մը կանխավճարով որպէս մուտքի իրաւունք):

*Տարբեր չէ հարկահաւաքի պարագան: Վարդանը կ'ըսէ, թէ բոլոր վիճակագրութիւնները չինծու են: «Գալիս են fո խանութը եւ ասում, թէ էս ամիս երկու միլիոն պըտի տաս, իսկ յաջորդ ամիս կը գրոյացնես», այսինքն, կամայականօրէն դոլար մը պիտի վճարես, ըստ պիտի դոլար մը պիտի վճարես, ըստ պիտի ճչդրտ

ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Լրագրողուհի Մարի Ժեկո որ լաւատեղեակ է Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ կովկասի հարցերուն, «Մոնտ»ի Սեպտ. 12-13ի թիւին մէջ անդրադարձած է Ռուսաստանի ու Թուրքիոյ մերձեցումին, հակառակ տարակարծութեան մթզերու որոնցմէ մէկը կը նկատէ Հայաստանը:

Երկու երկիրները բազմաթիւ պատեբազմներու անցեալով մը աւանդական թշնամիները են. սակայն վերջին չորեքտասնամեայ ջերմացում մը նշմարելի է անոնց յարաբերութիւններուն մէջ: Ատիկա, առանց որ երկուքէն մէկը մոռնայ իր հակադիր ճակատներու պատկանած են անցեալին ու հակադրութիւններ կան այսօր եւս: Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի գլխաւոր սիւներէն մէկն է, մինչ Ռուսաստան միշտ վերապահ է այդ ուխտին նկատմամբ:

Մերձեցումին գլխաւոր արդիւնքը տնտեսական է. Մոր. Միութեան քայքայումէն իվեր Ռուսաստան Անգարայի առեւտրական երկրորդ դործընկերը դարձած է, Գերմանիայէն եւք: Նախագահ Պուտինի Սեպտեմբերին սկիզբը նախատեսուած այցն ալ Անգարա որ Հիւսիսային Օսկեթիոյ ահաբեկչութեան պատճառով յետաձգուեցաւ, աննախընթաց էր 32 տարիէ ի վեր:

Առեւտրական յարաբերութիւններուն մէջ յատուկ տեղ ունի գլխաւորջրութիւնը: 2004ի առաջին ութ ամսուան ընթացքին արդէն 1,7 միլիոն ռուս զբօսաշրջիկներ դացած են հանգստանալու Մէնտերկլակաձի, կամ Եղէականի Թրքական ափերուն վրայ, ըսել տալով Մոսկուայի Անգարայի դեսպանին թէ երկու ժողովուրդները շատ լաւ կը հասկնան զիրար, ունենալով նոյն հոդեբանութիւնը: Թուրք գործարարներն ալ տարուէ տարի աւելի յայնի ներկայութիւն կ'ունենան Ռուսաստանի յատկապէս շինարարական ոլորտին մէջ:

Կայ ուժանիւթի մարդն ալ. ռուսական գազրոմը Թուրքիոյ սպառած կազին մէկ չորրորդը կը տրամադրէ եւ մինչեւ 2008 պիտի կրկնապատկէ այդ համեմատութիւնը, չնորհիւ Կասպից հոսանք կոչուած խողովակաշարին որ կը դետեղուի Սեւ ծովու 2100 մեթր խորութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի քարիւղին, Տրանսնեֆթ ընկերութիւնը որ ռուսական քարիւղը փոխադրելու մենաշնորհին տէր է, կուզէ սեղան բերել Թրքական տարածքին վրայ կառուցելի երկու քարիւղատարի ծրագիրը: Այդ ծրագիրը անխուսափելի կը նկատուի, քանի որ քարիւղատար նաւերու Վոսփորէն անցքը ապահովութեան եւ շրջակայքի հարց կը ստեղծէ, պատճառ ըլլալով դժգոհութիւններու, բողոքներու,

Երկու երկիրներն ալ գործակցութեան պատրաստ են Սեւ ծովու ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար: Երկուքն ալ կը հակառակին ամերիկեան նաւերու ապահովութեան մտահոգութեամբ այդ ջուրերուն վրայ նաւարկելուն ու կը բաժնեն տեսակէտը թէ ծովը եզերող երկիրներուն պարտականութիւնն է անոր ապահովութիւնը:

Համաձայնութեան այլ մարզ մըն է Իրաքը: Թէ՛ Մոսկուա, թէ՛ Անգարա առաջին օրէն կողմնակից էին որ զերիչխանութիւնը անյապաղ իրաքեան փոխանցման չրջանի կառավարութեան ձգուի: Թէեւ Իրաքի մասին երկուքը տարբեր բաներ առաջնային կը նկատեն. Ռուսաստան կը փափաքի որ Իրաքի քարիւղի որոշ պաշարներու ն չհասպործումին մասին Սատտամ Հիւսէյնի օրով սկսած բանակցութիւնները կարենայ չարունակել. իսկ Անգարա ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ որ Պաղտատ ունենայ կեդրոնական հզօր իշխանութիւն մը որ միակ պատասխանը կրնայ ըլլալ երկրին մասնատումին ու իրեն սահմանակից Քիւրտիստանի մը կազմութեան:

Երկու երկիրներուն հակադրութիւնները կ'երեւան նաեւ Կիպրոսի հարցը. Անգարա չէ մոռցած որ միացումի հանրաքուէէն ետք երբ առաջարկուեցաւ որ Թրքական զօրքին իրավիճակը բարենորոգուի, Ռուսաստան վէթօ դրաւ: Կայ անջատողականներուն տրուած զօրակցութեան խընդիրն ալ: Մոսկուա միշտ ակնարկեր է զժգոհութեամբ կը հետեւի Չէչէնիոյ նկատմամբ Թուրքիոյ կովկասեան միութիւններուն համակրական ցոյցերուն: Անգարա իր կարգին չէ մոռցած որ Մոսկուա ապստամբ տուած է ՓՔՓ-ի ներկայացուցչութեան մը:

Առանց քով, տակաւին Մոսկուա վախով կը հետեւի կովկասեան չարք մը գործողութիւններու, ինչպէս Վրաստանի պարագային: Չի փափաքիր որ խորհրդային չրջանի իր խարիսխները այդ երկրէն վերցնելէ ետք անոնց տեղը առնեն ՕԹԱՆ-ի դինուորներն ու զինամոցը: Շատ հաչա աչքով չէ դիտած Թիֆլիսի կեդրոնական իշխանութեան եւ Հարաւային Օսկեթիոյ միջեւ թրքական զօրաթաժին մը դետեղելու Անդարայի առաջարկը: Կայ Հայաստանի պարագան ալ ուր երկու երկիրներուն չահերը նոյն ուղղութեան չեն հետեւիր:

Եզրակացնելով, լրագրողուհին կը գրէ թէ Մոսկուա եւ Անգարա չրջանային ենթադրելի մրցակցութեան մը լծուած չեն. իրենց ուշադրը «Եւրասիական» տնտեսական համայնք» մը ստեղծելն է: Եւ Անգարա իր ակնարկը յառելով դէպի Արեւելք, կը չանայ ամրացնել իր դիրքը, սպասելով Եւրոպական յանձնախումբին Հոկտեմբեր 6ի տեղեկագրին, որ եւրոպական թնտանիքին անդամակցութեան իր բանակցութիւններուն մասին առաջին կարեւոր վճիռը պիտի ըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶՂՈՒՇԻՐ ԶՂՈՒՇԻՐ

Սիտնէյի (Աւստրալիա) Ռայա Սիվիք Սէնթէրը սրահին մէջ, Օգոստոս 22ին տօնած է Համազգայինի հիմնադրութեան 75-ամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Աւստրալիոյ Շրջ. Վարչութեան եւ հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ Աղան Արք. Պալիոզեանի: Ներկայ եղած են կրօնական յարանուանութեանց, ազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Փառերգներու ունկընդրութենէն ետք, երբ պալուատի խօսքը արտասանած է Մաքրուհի Քորթեան, որ արագ ակնարկ մը նետած է 1928ին՝ ըմփիւռքի դժուար պայմաններու մէջ Շանթի, Աղբալեանի եւ ընկերներու կողմէ հիմնուած Համազգայինի պատմութեան: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Խոյ Վեցմատեան, որ յիշած է թէ այս տարի նաեւ 40ամեակն է Աւստրալիոյ Համազգայինի հիմնադրութեան եւ անդրադարձած է անոր չորս մասնաճիւղերուն տարած մշակութային գործունէութեան: Ան տուած է նաեւ ամփոփ կենսագրականը օրուան հիւր բանախօս՝ դպրագէտ, հրապարակագիր Յակոբ Պալեանի ու զինքը բեմ հրաւիրած: Բանախօսը լայնօրէն անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան, անոր անցեալի ու ներկայի աշխատանքներուն, յիշած կարեւորութիւնը ազգային լեզուին, չեշտելով թէ պատմութեան ընթացքին, ազգեր պոյտեւած են առանց կառավարութեան եւ հողի, բայց կորսուած են երբ կորնչուցած են իրենց լեզուն: Իր խօսքը աւարտած է ըսելով.. «Շնամեայ յոբելեանը առիթ է նոր յանձնառութեանց: Հայ մտաւորականը կամ պէտք է յանդուգն ըլլայ, բանայ նոր հորիզոններ, արտայայտուի, խօսի ազգին ցաւերուն մասին, ապա թէ ոչ, կը գառնանք անցեալ»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը: Երեկոյթին փակման խօսքը արտասանած է Աղան Արք. Պալիոզեան իր գնահատանքը յայտնելով Համազգայինի տարած աշխատանքներուն:

*

ԳՆԱԼՐի Կազդուրման կայանի «Ճամպազեան» խաղավայրին մէջ, Օգոստոս 28ին տեղի ունեցած է կայանին փակման հանդիսութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է կայանի տնօրէնուհին՝ տիկին **Մարի Գալայճը**, որ չնորհաւորած է աշակերտները եւ յայտնութիւն մաղթած անոնց ուսումնական նոր տարեչրջանին առթիւ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը: Ապա, յուշատախտակներ յանձնուած են բոլոր այն կամաւորներուն որոնք սիրայօժար կերպով օգնական հանդիսացած էին կայանի գործունէութեան: Հաւաքոյթը վերջ գտած է Թաթուլ Վրդ.ի հուսկ բանբով, որ կարդացած է նաեւ Մեսրոպ Պատրիարքի ուղերձը՝ փակման առթիւ:

ԳԱՆԱՏ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԻ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹՈՎ ՉՕՐԵԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Գանատայի Չօրեան Հիմնարկը հաղորդակցութեամբ մը տեղեկացուցած է թէ 40 ուսանողներ յաջողութեամբ աւարտած են «Յեղասպանութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութիւն» խորագրուած երկշաբաթեայ երրորդ տարուան ծրագիրը: Ուսանողներու խումբը բաղկացած է Հայերէն զատ Անգլիացիներէ, Թուրքերէ, Ադրբեջանցիներէ, Գամպոճցիներէ, Իրլանտացիներէ, Չինացիներէ: Դասախօսած են գանազան համալսարաններէ նիւթին մասնագէտ նկատուած 17 անձնաւորութիւններ: Անոնց կարգին գտնուած է Թանէր Ակչամ որ փափաք յայտնած է նման ընթացք մը կազմակերպելու նաեւ Թուրքիոյ մէջ:

Երեք տարուան ծրագիրներուն մասնակցած են 18 երկրէ հարիւր ուսանողներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ցուշագրութիւն
Ա. Հատոր

ՀԱՅԿԱՇԻՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Ազգ» Օրաթերթի
2004

*
**

ՀԱՅ ՄԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ՝
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ
ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՂՂԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ, ՈՐ ԿԱՍԵՑՈՒԵԼ ԷՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 1922 ԵՒ 1940
ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԵԿՐԵՏՆԵՐՈՎ

ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Երեւան, 2003

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այնտեղ գինքը աղքատ կարծեցին, տուրք մը տուին որ խմէ: Անոնց ծխելու փափաք ունեցաւ: Գրպանները խառնեց: Մխախոտի փոշիներ գտաւ: Ու թուղթ չկար: Մէկը ծխատուփը երկարեց:

Անոնի ձեռքերը ու մատները կը դողային: Չկրցաւ փաթթել: Երիտասարդ մը չինեց դէմինկը ու տուաւ Անտոնի: Ան թուղթ մը տուին իրեն: Նստաւ: Սուրճին կէսը թափեց, մնացեալը խմեց անյագօրէն, յետոյ ծխեց, առանց դադարի:

Աիրողջ դիշերը եւ առաւօտուն չէր ծըլնած: Գինովութիւն մը իր ալիքին մէջ առաւ Անտոնը որ մնաց աթոռին վրայ խեղճ մը պէս: Իր աչքերը ողողմելի մեծ նայուածքներ ունեցան: Փնտռտուք պահանջ ըրաց: Երկար քուն մը: Քունը: Մեծցաւ փափաքը: Ու յաւիտենական քունի գաղափարը յաղթեց առժամեայ քունին:

Դուրս նետուեցաւ սրճարանէն: Մարդիկը պեծութիւնով, գամացումով իր ետեւէն նայեցան: Ինք հանգիստ էր որ խօսելու տաժանքին մէջ չէրին գինքը:

Փիչ վերջ կամուրջին գլուխն էր: Կամուրջի դրամահաւաք պաշտօնեային քով կեցաւ: Ձամբայ տրուեցաւ. իրեն: Քալեց մինչեւ Պոլիս ու անկէ ձախ դարձաւ:

Ցանկարծ կեցաւ: Հետեւն նետեցաւ, մօտեցաւ ծովեզերքին, չորս կողմը քննեց ու իր մարմինը նետեց ջուրերուն մէջ:

***

Մարդ մը կը նետուի ծով: Ջուրը կը քանայ հազար փակագիծներ, որոնք կը մեծնան, կը լայնանան, կը հեռանան, կը հալին: Փակագիծներուն տակ քունած դլուխ մը կայ: Ջուրը կը քանայ հազար պահակներ, որոնք կը ծառայեն նազանքով: Պահակներու ներքեւ մարմին մը կայ: Ու ջուրը կը մանէ մարդուն մէջ մարելու համար հոգիին լոցը: Ու ջուրը ծովերու ծանրութիւնով անհուն օրօրի մը, մահուան օրօրի մը մէջ կը չարժէ մարդը. կը չարժէ աջէն ձախ ու վերէն վար, վարէն վեր: Ջուրը կը զարնուի մարդուն ու փոքրիկ տանջանքի մը վերջ կ'ուտէ դիտակցութեան մնացորդը:

Այդ ժամանակ կը բացուի երդը: Կարպատեան երկինքը մըն է, ուր կը մարի արեւը: Հեղուկ երաժշտութիւն մը կը մանէ մարդուն ականջներուն մէջ: Մահուան մեղեդիներ: Ծանրութիւններուն: Ներքին ալիքներ իրենց տատրոն վրայ առած մարդը, կը բարձրացնեն ու կ'իջեցնեն: Երազներու ծաղիկներ կը թափին: Աշխարհը փակուած է իր փուչերէ չինուած ամբողջ հրաշալիքներով: Ցամաքը որ դատապարտած է մարդուն: Ջուրը կ'ընդունի զայն ու կուտայ իր ցամաքին:

Մարդը կը փաթթուի բիւրաւոր կապոյտ ժապաւէններու մէջ: Կապոյտ պատանք: Բիլ ու բիւր հայելիներ կը զոցուին, կը բացուին: Լուրթ թռչուններու երամ մը կը մօտենար, կը հեռանար: Կապոյտին տիրապետութիւնը կը սկսի, անզութ բոլոր տիրապետութիւններուն նման: Մարդը իր ներքինէն կողոպտուած է ու իր արտաքինէն յաղթուած:

Դաղաղներ կան ջուրին երեսը: Ու ձարներ: Աչխարհէն աղաղակներ: Հեռու, մտերիմ, երազական զործողութիւններ: Ջուրը կը յուզուի: Հայելիներ, կապոյտ չուաններ, սեւ դազաղները: Իրարանցում մը ջուրին ներս ու դուրս: Մերկ թեւեր: Ու աչքեր: Ձեռքեր կ'երկարին աչքին ու ձախէն: Երեչտակները հասած են:

***

Անտոնը ազատած էին:

Պահակած էր իր անկողնին մէջ: Տունը տակնուվրայ: Չատակները յուզումի մէջ: Կինը ճնչուած: Փողոցը ուրբ վրայ: Ու այցելուներ:

Սարգիս աղան, Թօնին, Տրդատը ու Թօսեալըն խորհուրդ զումարեցին:

Սարգիս աղա Աղզ. Հիւանդանոց կ'առաջարկէր: Թօսեալը Ս. Յակոբայ հիւանդանոցին խօսքը կ'ընէր: Տիկ. Նուարդ այս վերջին առաջարկին յայտնեց իր հաւանութիւնը: Ս. Յակոբայ հիւանդանոցը մօտ էր: Ինդիր մը կար տակաւին: Հիւանդանոցը չէր կրնար ընդունիլ Անտոնը որ թողած էր կաթոլիկութիւնը եւ եղած լուսաւորչական:

Թօսեալը ըսաւ.

- Ես կը կարգադրեմ: Կաթոլիկի լուսաւորչական խօսք չենք ըներ: Ազգական վարդապետներ ունիմ ու ծանօթներ հիւանդանոցին մէջ: Երկու օրէն կը կարգադրեմ:

Թօսեալը յարգեց իր խոստումը:

Անտոնը փոխադրեցին չքմարանոց:

Տան մէջ մեռել մը կար: Այդ մեռելը չէր վերնար: Տունը տուփ, լուսթեան, տխրութեան մէջ մտաւ: Տան մը սիւնը հեռացած էր: Տունը ծռած էր, բայց դեռ կանգուն էր: Կար մայրը: Օր մը մահը միւսին տունը կը կործանէ: Երկու եղբայրները ուրիչներու աչքերուն մէջ կը կարդային տակավին խօսք մը. «Հայրիկդ խենթ է»: «Հայրիկդ խենթեցած է»: «Խենթ»:

***

Անտոն նետուած էր չիմարներուն մէջ: Գլուխը ածիլած էին ու հագցուցած թիապարտի մը համազգեստը: Ինելօք մը կը գիտէր իր ընկերակիցները ու չէր խօսեր: Բերանը կղպած էին: Օրերը կ'անցընէր ծխելով նաեւ խոտակցութիւններ, խրատներ, ճառեր:

(Շար. 118)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՆ-ԿՐԱՍԻԷՆ ... Տէր եւ Տիկին Տելմաք Գաւէզեան 170 եւրօ:

ՓԱՐԻԶ ... Տէր եւ Տիկին Բագրեզ Խրիմեան 70 եւրօ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ... Օր. Աստղիկ Շինկիթեան 120 եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ աներհօր՝ կարպիս Մուսայեանի մահուան քառասունքին առթիւ Շաքէ Մուսայեան, Վահէ Մուսայեան, Շուշան եւ Գէորգ Ափրիկեան հետեւեալ նուէրները ըրած են ... Շէն կազմակերպութեան 150 եւրօ, Հեղ. Զաւարեան ենթակոմիտէին, Հայ Դատի Յանձնախումբին, Նոր Սերունդին, կապոյտ Խաչի Պանեէոյի մասնաճիւղին, ՍՅԲ-ԻՖ-ԷՄ-ին 100ական եւրօ:

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

(Շար. Ա. էջէն)

տարիներու երկայնքին աշխատանք պիտի դառնէ, 2009ին համար 500 հազար աշկերտի կը տպատուի, 1600 եւրոյի վարկ մը այն գործատէրերուն համար որ աշկերտ մը գործի կ'առնեն, ապագայի (2009) մէկ միլիոն պայմանագրութիւններ Ի.Մ.Ի.-ներուն համար: Նաեւ բնակարաններ:

ԻՍՐԱՑԼԻի մէջ նոր վտանգ մը կը սպառնայ Շարոնի՝ փուլսա տէնուրան, որ արամերէն հրէական հին ծէս մըն է, որու միջոցաւ երկնքի կրակը կ'ոդեկոչուի անթծեալ անձ մը կայծակնահար ընելու համար: Ծայրայեղ ազ ռաբունի մը յայտարարած է, որ հրէական Ամանորի նախօրեակին, պիտի գործադրէ այդ ծէսը ոդեկոչելով վարչապետի մահը, եթէ չհրաժարի Գազայի դէմ պարպելէ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Հաշուեքննիչ Ատեանը երեւան հանեց որ Ընկերային Ապահովութեան բացը չատ աւելի մեծ է քան ինչ որ կ'ըսէր: 2003ին, միայն հիւանդութեան սընտուկին բացը հասած է 11,9 միլիառ Եւրոյի: 2000էն ի վեր հիւանդութեան վերաբերեալ ծախքերը 22,4% յաւելում կրած են:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ - 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ - 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արքիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
Թիւերուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21:
ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ
ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ԱՌԹԻԻ

Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացման տասնվեցերորդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 18·30ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Գոհաբանական աղօթքի՝ Հանրապետական յատուկ մաղթանք կ'ըլլայ վառն անսասանութեան եւ յարատեւ բարգաւաճման Հայաստանեայց Աշխարհին:

Կը հրաւիրուին բոլորը անպայման մասնակցելու այս տօնախմբութեան եւ աղօթակցութեամբ ի խորոց սրտի հայցել՝

«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս եւ արա զնոսա պայծառ»:

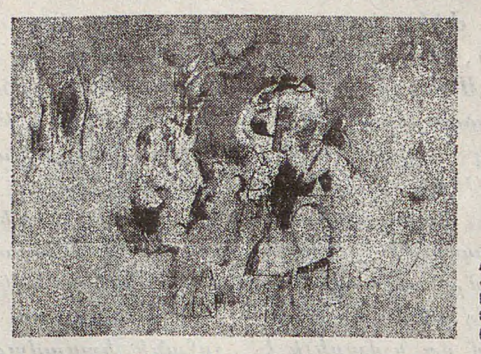
ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

TAJAN

HOMMAGE À JULIEN LEVY

900 ŒUVRES PROVENANT DE LA COLLECTION DE JULIEN ET JEAN LEVY

5, 6 & 7 OCTOBRE 2004 - ESPACE TAJAN

ARSHILE GORKY (1904-1948)
« PIRATE I », 1942
HUILE SUR TOILE
SIGNÉE AU MILIEU VERS LA GAUCHE
(74 X 101,5 CM)

ASSISTÉ DE MESSIEURS MARCEL ET DAVID FLEISS - contact@galerie1900-2000.com
RENSEIGNEMENTS - CATALOGUES BRUNO JANSEM +33 1 53 30 30 53 - jansem-b@tajan.com
37 RUE DES MATHURINS 75008 PARIS - FRANCE +33 1 53 30 30 30 www.tajan.com

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՌՆԱՑԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՇԱԻԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱԿՊԵՏԱՐԱՆԸ
կը հրաւիրեն հրաժարարձակ տասնամեակին առթիւ պատրաստուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, Շաւիլի Ազթլուսին մէջ, Սեպտեմբեր 16 - 26:
ATRIUM DE CHAVILLE
3 parvis Robert Shumann, 92370 Chaville

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Յոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Յարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ձ. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մուտքաւլին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վաճառքեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի պաշտպանութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

⁂

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին՝
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21ին
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի օրերը ժամը 18էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեան համար կարելի է հեռաձայնել՝
01 46 42 45 25 / 01 46 42 90 68
Թիւերուն:

⁂

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տ. Մխսքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալորէա: Ցաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01·43·85·03·76 թիւին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՑԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն, բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ, ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Առետրականաց եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 SEPTEMBRE
2004
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.027 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.027

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

«ԱՊՕՐԻՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է» Կ'ԸՍԷ ՔՈՓԻ ԱՆԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐԶԱԿՈՒՄՆԵՐԷ 60 ՆՈՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Քոֆի Ա-նան սուր բանավէճի մը առիթ տուած է յայտարարելով որ ամերիկեան միջամտութիւնը իրաք «ապօրինի» էր։ Շեչտած է.- «Մաս կը կազմեմ անոնց որոնք կը հաւատան որ Ապահովութեան Խորհուրդի երկրորդ բանաձեւ մը պէտք է ըլլար արձակելու համար Իրաքի վրայ յարձակումը»։ Պի.Պի.Սի.ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին է որ Ք. Անան այս խօսքերը արտասանած է, աւելցնելով «նշեցի, որ համապատասխան չէր (իմա՝ պատերազմը) Միացեալ Ազգերու Ուխտին հետ»։ Ն. Պուշ բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է, պնդելով որ ՄԱԿ-ը քուէարկած էր միջամտութեան ի նպաստ։ «Քննեց, կ'ըսէ այն նոյն տեղեկութիւնները զոր ունէի եւ եզրակացուց որ Սատամ Հիւսէյն սպառնալիք մը կը ներկայացնէր»։ Քոֆի Անանի խօսքերը մեծ խրատանդամ մը ստեղծած են համախմբումի դլխաւոր անդամներուն մօտ։ Մեծն-Բրիտանիոյ Ա-ռաջնորդ եւ ճարտարարուեստի նախարարը Փ. Հէուիթ կ'առարկէ որ պինուորական գործողութիւնը ոչ միայն օրինաւոր էր այլեւ «անհրաժեշտ»՝ յարգել տալու համար Միացեալ Ազգերու բանաձեւերը։ Աւստրալիոյ նախարարապետն ալ առիթը օգտագործած է խնդրոյ առարկայ ընելու համար ՄԱԿ-ի գործելու անկարողութիւնը, օրինակ բերելով Սուտան։ Քոֆի Անան չի խորհիր նաեւ որ Իրաքի այս քաոսային վիճակը թոյլ տայ որ օրինաւոր ընտրութիւններ տեղի ունենան Յունուարին։

*
**

Տեղւոյն վրայ կացութիւնը ոչ միայն քաոսային է այլեւ վտանգաւոր, եւ բազմաթիւ լրագրողներ սկսած են մեկնիլ։ Սեպտեմբեր 16ի երեք նոր առեւանգումները (երկու Ամերիկացի եւ առաջին անգամ ըլլալով մէկ Անգլիացի) նոր խուճապ ստեղծած են, երբ արդէն Ֆրանսացի երկու լրագրողներէն ոչ մէկ նոր լուր կար Սեպտեմբեր 17ին (գրեթէ ամիս մը վերջ), ոչ ալ երկու Իտալուհիներէն։ Ամերիկեան ռմբահարութիւնները աստկացած են, մանաւանդ Ֆալուճայի վրայ եւ չուրջը Սեպտեմբեր 16էն 17ի գիշերը եւ 60 մեռեալ կար։

*
**

2004 Ապրիլէն ի վեր պատանդներու պարզած պատկերը հետեւեալն է.- ԱՄՆ՝ 2 Ամերիկացի, երեք՝ անհետացած, Մեծն-Բրիտանիա մէկ անգլիացի, Աւստրալիա երկու աւստրալիացի, բայց չէ հաստատած, Իտալիա երկու Իտալուհի եւ Իտալիոյ համար աշխատող երկու Իրաքցի, Ֆրանսա երկու լրագրող, Ճորդանան մէկ յորդանանցի, Սուրիա երկու սուրիացի, Թուրքիա երկու Թուրքեր առեւանգուած, Իրան դիւանագէտ մը անհետացած է, Սոմալիա վարորդ մը առեւանգուած է, Գանատա ծագումով Իրաքցի Գանատացի մը։

*
**

Ֆրանսացի մահմետականներու Ազգային Դաշնակցութեան նախագահը՝ Մոհամէտ Պէշարի Տոհա (Քաթար) գացած է եւ ողջագուրուած Ապասի Մատանիի հետ պատճառ է»։ Արդէն հինգ երկիրներ կա-Սեպտ. 14ին։ Մատանի ալժերական Փըլկութեան իսլամական նախկին ճակատին պետն է եւ աքսորական կեանք մը կ'ապրի Քաթար։ Պէշարիի այս քայլը չմեծցուցած է Փարիզի մեծ մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօրը եւ պառակտում առեղծած մահմետական պաշտամունքի ֆրանսական խորհուրդին ներս։ Մզկիթը հաւաքած չրջանային 40 պատգամաւորները հաղորդագրութիւն մըն ալ հրապարակած են ուր վճռականօրէն կը դատապարտեն Մ. Պէշարիի անպատասխանատու քայլը, զոր դրդռոթիւն մը կը նկատեն իրենց հանդէպ։ Յանդգնածը պարտի բացատրութիւններ տալ երբ Ֆրանսա վերադառնայ։ Այս վերջինին արդարացումն այն է որ ուզած է պատանդներու ապատ արձակումը ձեռք ձգել։ Տոհայի նոյն պանդոկը դտնուած են, նոյն յարկը եւ ուզած է քաջալերել Մատանին, որ հացադուլի դիմած էր։ Երբեք չէ ուզած քաջալերել Ալժերիոյ իսլամապաշտ կեռիլան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԻՆ երկար հարցազրոյցով մը Ֆիկարոյի (Սեպտ. 17) 2005ի իր ծրագիրները կը ներկայացնէ, հաստատելով թէ Հանրապետութեան եւ իր մէջ ոչ մէկ միջամտութիւն կայ։ Գլուխ դլխի հանդիպումներու առեն է որ կ'ըսուի կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Կը ցաւի Լ. Ֆապիուսի «ոչ»ին համար Եւրոպական Սահմանադրութեան, հաշիւը սխալ կը նկատէ։ Տունը աշխատողներուն համար տուրքի դեղչը 50% յաւելում կը կրէ։ Ինդրոյ առարկայ չեն 35 ժամերը հանրային ապասարկութեան մէջ։ Ոչ-հանրային մարզերու մէջ սակայն, որոշ ճկունութիւն կարելի է կիրարկել մինչեւ 2005ի վերջ։ Համաձայն չէ Կրթական նախարարին հետ, ինչ կը վերաբերի Հոդեգալուստի երկուշաբթի օրը աշխատանքի օրուան վերածելու դպրոցական մարզին մէջ, կ'ուզէ որ ակադեմիաներու տեսուչները ազատ ըլլան այդ ընտրութիւնը կատարելու։ Այս հարցազրոյցին նպատակը կը թուի ըլլալ նախարարապետին հաստատումը որ կայ եւ ինք կը կառավարէ երկիրը Շիրաքի հետ, մէկ խօսքով կը չեշտէ իր ներկայութիւնը։

Ք.ԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՊ-ի վեհաժողովին, Պոտին եւ Սահակաշվիլի չեն ծածկած իրենց խոր տարակարծութիւնները։ Պուտին չեշտած է.- «Բնական վայրագութիւնները բարոյական իրաւունքը կու տան մեզի ըսելու որ այդ մարդիկը մաս կը կազմեն ահաբեկչական միջազգայնականին»։ Վրաստանի նախագահը համաձայն չէ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ անհակչռելի անջատողականութիւնը որ ըսպառնալիք մըն է Վրաստանի համար ինչպէս Ռուսաստանի։ Ու կը պնդէ կէտի մը վրայ որ կը խանգարէ Ռուսաստանը, յայտնելով թէ Շամիլ Բասայեւ, 90ական թուականներու սկիզբը «արիւնապղծականներու հերոսն էր» այսինքն անոնց որոնք այսօր Մոսկուայի հաճելի են։ Միւս կողմէ, Բասայեւ ատր եղած է Բեսլանի, նաեւ Մոսկուայի Օգոստոս 31ի ռմբակոծութիւններուն եւ օդանաւերու ջախջախումներուն։ Նամակով մըն է որ Բասայեւ ստանձնած է իր պատասխանատուութիւնը, կը չեշտէ սակայն թէ չարդը ապահովութեան ուժերու յարձակման հետեւանք է եւ ոչ ռումբի մը պայթումին։

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութիւնը դատապարտած է, Սեպտ. 15ին, իր տարեկան տեղեկագրին մէջ կրօնական ազատութեան նուիրուած Սաուտի Արաբիոյ դիրքը որ «յատուկ մտահոգութիւններու կը կազմեն ահաբեկչական միջազգայնականին»։ Վրաստանի նախագահը համաձայն չէ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ անհակչռելի անջատողականութիւնը որ ըսպառնալիք մըն է Վրաստանի համար ինչպէս Ռուսաստանի։ Ու կը պնդէ կէտի մը վրայ որ կը խանգարէ Ռուսաստանը, յայտնելով թէ Շամիլ Բասայեւ, 90ական թուականներու սկիզբը «արիւնապղծականներու հերոսն էր» այսինքն անոնց որոնք այսօր Մոսկուայի հաճելի են։ Միւս կողմէ, Բասայեւ ատր եղած է Բեսլանի, նաեւ Մոսկուայի Օգոստոս 31ի ռմբակոծութիւններուն եւ օդանաւերու ջախջախումներուն։ Նամակով մըն է որ Բասայեւ ստանձնած է իր պատասխանատուութիւնը, կը չեշտէ սակայն թէ չարդը ապահովութեան ուժերու յարձակման հետեւանք է եւ ոչ ռումբի մը պայթումին։

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԳՆԱԾ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Օտարներու Թուրքիոյ մէջ կալուած դնելու երեւոյթը կը չարունակէ մտահոգել Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւններ. յայտնուած կարծիքներէն են հետեւեալները. «Երկիրը սկսած է սահիլ մեր ոտքին տակէն», «Ոչ մէկ երկիր մեղի չափ առատաձեռն է», եւլն.։ Դժգոհութեան պատճառ են յատկապէս Սուրիացիներու եւ Յոյներու գնումները։ Կ'ըսուի թէ առաջինները սահմանային գօտիներէն կալուած կը գնեն, երկրորդները Թրակիացիէն։ Կալուածառիրութեան բաժնին պատասխանատուն պատասխանելով մտահոգութիւններուն, ըսած է թէ օտարներու կալուած գնելու հոլովոյթը չատ բացայայտ կերպով կը հետապնդուի ու ինքն իր վիճակին ձգուած մարզ չէ։

ԱՍԱԼԱ–ՅԻ ԴԷՄ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Թուրք զաղտնի կազմակերպութեան լրտեսաքներէն մէկը իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ըսած է թէ 1980ական թուականներու սկիզբը Եւրոպայի մէջ ԱՍԱԼԱՆ թիրախ առնող գործողութիւնները կը ղեկավարուէին չորջանին Հանրապետութեան նախագահ Ք. Էվրէնի աղջկան Շ. Կիւրվիթի կողմէ։ Իրեն մօտիկ գործակիցներու չարքին ալ դըտնուած է ամուսինը որպէս նոյն զաղտնի կազմակերպութեան Հանրապետութեան նախագահին մօտ ներկայացուցիչը։

ԱՍԱԼԱ-յի դէմ լիբանանեան գործողութիւններն ալ կազմակերպած ու կիրարկած է Ք. Էվրէնի փեսային մտերիմ բարեկամներէն մէկը։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

ԴՐԱՄԱՇՈՐԹ ՀԱՑԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մոսկուայի դատարանը ութ տարի բանտարկութեան դատապարտած է Ռոսպանքի պաշտօնատարներէն Անդրէյ Նուրիջանեանը. ան մեղադրուած է պաշտօնակիցի մը հետ խարեբայութեամբ 10 միլիոն տոլար իւրացնելով։ Մեղադիցն ալ տասը տարուան դատապարտուած է։

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱԽՈՑԵԱՆԸ ԺՈՐԱ. ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ազատ ոճի ըմբշամարտի վեթերաններու աշխարհի ախոյեանութեան որ տեղի ունեցաւ Զեխիոյ մէջ, վանաձորցի մարզիչ Ժ. Ցովհաննիսեան (58 քգ.) աշխարհի ախոյեան դարձած է, երրորդ անգամ ըլլալով։ Ան յաջորդաբար յաղթած է ամերիկացի, ճափոնցի, Թուրք եւ իրանցի իր հակառակորդներուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ «ՎԱՂՈՒԱՆ ԲԱՆԱՎԷՃԸ»

Խորագիրը Թուրք լրագրող Օքայ Կէօնէնչլիին է որ «Վաթան» թերթին մէջ գրած է ցեղասպանութեան նիւթին չուրջ ստեղծուած բանավէճին («Մարմարա», Սեպտ. 16)։ Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ երկար տարեներ խուսափելով հանդերձ, Թուրքիա պարտաւոր է այդ բանավէճը բանալու եւ մասնակցելու անոր պաղարիւն մերձեցումով։ Ան հարցը կը յատկացնէ, դրելով որ պէտք է ճշդել թէ էթնիկհատականները գիտակից որոշումով որպէս ցեղասպանութիւն գործեցին Հայերու տեղահանութեան արարքը, թէ ան օրուան պայմաններով ինքնաբերաբար վերածուեցաւ կոտորածի։

Թուելէ եւս ցեղասպանութեան թէզին վրայ պնդող ու հակառակ տեսակէտը պաշտպանող քանի մը հատորներ որոնցմէ են Վ. Տատրեանի ստորագրածները, Թուրք լրագրողը համոզում կը յայտնէ որ Եւրոպայի անդամակցութեան ընթացքին մէջ Հայկական հարցը աւելի պիտի հրահրի ու Թուրքիա որքան՝ն առարկայական եւ ոչ զգացական մօտեցում ունենայ, զայն այնքան բնական հունի մէջ պահել կարելի կ'ըլլայ։

Գրութիւնը կ'աւարտի յիշեցումով մը.- «Իթթիհատականներու երեք դլխաւոր ղեկավարներէն մէկը որ յաճախ ամբաստանուած է տեղահանութեան արարքով եւ որ Պէրլինի մէջ հայ ազգայնականներու կողմէ սպաննուած է, Թալէաթ փաշան, ինք եւս «աղէտ» որակած է 1915ի դէպքերը»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախկին նախագահը Բորիս Ելցին «Մոսկովսկայա Նովոստի»ի տրուած հարցազրոյցի մը մէջ (Սեպտ. 17) կը զգուշացնէ Կրեմլինը կեդրոնացման իր քաղաքականութեան հանդէպ։ կը չեշտէ.- «Թոյլ պիտի չտանք հրաժարիլ Սահմանադրութեան ոգիէն (1993), որովհետեւ ժողովրդավար իրաւունքներու ջնջումը ահաբեկիչներուն յաղթանակը կ'ըլլայ»։ Նախորդ օրը, բայց նամակով մը, Բեռեզովսկի հրաւիրած էր Ելցինը որ միջամտէ։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի թալիպանները ըստանձնած են նախագահ Քարզայիի վրայ յարձակումը Սեպտ. 16ին, երբ ան կը պատրաստուէր դպրոց մը այցելել։ Կը սպաննան նաեւ նախագահական ընտրութեան բոլոր թեկնածուներուն (Հոկտ. 9)։

ԵՐԵԻԱՆ ՄՏԱՎԻԾԱԿ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏ ԲԱԶՈՒԿԸ

Երէքշաբթի օր, կէսօր։ Քայլերս կ'ուղղեմ դէպի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան։ Մուտին մօտ, Ա.ն կանգնած է ու կը խօսի իր մէկ ծանօթ աղջկան հետ։ Կը ներկայացնէ։ Այդ պահուն Մ.ն կու գայ, որ բարեւելէ եառ, կ'ըսէ.-

-- Ուզո՞ւմ էի մի քանի պատմեմ որ վերջապէս հիասթափուէի էս երկրից։ Երէկ ինձ զանգեց իմ ընկերուհին՝ Ի.ն։ Ցիշո՞ւմ ես։

-- Հա, բայց չէ՞ որ գնացել էր Մոսկուա։

-- Հա, վերադարձել ա։ Ինձ պատմեց որ նոր-նոր դուրս է եկել հիւանդանոցից։

-- Ի՞նչ ա եղել։

-- Անցեալ շաբաթ իրա էրոջ ու մի Ամերիկացու հետ գնացել են Բունկեր բար։ Ցայտնի տեղ ա, «Անի» հիւրանոցի հէնց դիմացի մայթը։ մի բանի անգամ եղել եմ։ Վերջը։ Էնտեղ եղել ա Պաշտպանութեան փոխնախարարի տղան։ Էս տականէրը սկսել ա ձեռ գցել Ի.ի էրոջը։ Ի.ն միջամըտել ա, թէ «Էս իմ էոյրն ա», էդ մէկը ներա ապտակել ա ու գետին ա գցել։ Ցետոյ էրոջը, որ ընդդիմանում էր, բռնել ա ու մի լաւ կոկորդը սղմել ա։ Էդ պահին Ամերիկացին փորձել ա միջամտել, ներա ծեծել ու էիթն են ջարդել։ Երեքն էլ ընկել են հիւանդանոց։

-- Բայց ո՞վ է ծեծողը։ Միայն այդ նախարարին տղա՞ն։

-- Ո՛չ, ինքը եւ իր թիկնապահները, սրանք երբեմ մենակ չեն մարդ գալի։ Վերջը։ Էդ Ամերիկացին գնացել է դեսպանատուն, դեսպանի օգնականի հետ տեսակցել ա, որ ներա ասել ա, թէ էս աւօրինական երկրում մարդիկ կան, որոնց դէմ չես կարող ոչ մի բան անել։ Նրան առաջարկել ա թիկնապահների պաշտպանութիւն, իսկ երկու էոյրերին, եթէ ցանկանում են, բանակային պաշտպանութիւն։

-- Ինչի՞։

-- Նրանց զանգել են ու ասել, թէ կը սպանեն եթէ մի բան ասեն որեւէ մէկին...։

Ցետոյ ճշդեցի, որ դէպքին «հերոսը» ապայակոյտի պետին տղան էր։ Ընդհանուր դատախազութիւնը քննութիւն բացած է, եւայլն, եւայլն։ Եթէ Ապրիլի սկիզբը սրճարանի մը մէջ մէկուն վրայ կրակող նախարարին «տիպար» (հօրը խօսքն է) դաւակն ու իր ընկերը վեց տարեան առկախ բանտարկութիւն ստացած են (առանց պաշտպան փաստաբանի իսկ անհրաժեշտութեան), իսկ Ապրիլ 12-13ի գիշերը ժողովուրդը ծեծող ոստիկանութեան վրայ «Ջերմուկ»ի փլասթիէէ չիշ մը նետողը 18 ամիս բանտ պիտի նստի, վստահ եմ, որ արդարութեան բազուկը ամենայն «խստութեամբ» պիտի տնօրինէ երկու ազգիկ եւ մէկ Ամերիկացի հերոսաբար ծեծող «տղամարդոց» ճակատագիրը։ Հինգ տարուան առկախ բանտարկութի՞ւն։ Քանի մը հազար դրամի տուգանք։ Գրաւի՛ եկէք, պարոններ։ Արտարութեան խորհրդանիշը աչքակապ կրող կինն մըն է, կշիռը ձեռքին, բայց աչքակապը բազմիմաստ է տեղւոյս անկախ ու անկաշառ դատարաններուն համար։ Արդեօք ինչո՞ւ միտքս կու գայ ոչ այլ բան, քան Սիամանէթոյի արձանախոտոր տողը... «Ո՛վ մարդկային արդարութի՛ւն...»։

Երեք օր եառ, ծեծին զոհերէն պատմութիւնը կը լիշեմ, երբ Սրտակը խնդալով կը պատմէ, թէ «Օրինաց երկիր» կուսակցութեան անունը կու գայ այն իրողութենէն, որ Ք. ա. 28-27րդ դարերու սումերական աղբիւրներուն մէջ յիշուած Այաուտա երկիրը (որու Հայկական լեռնաշխարհ գտնուելու վարկածին մասին գրած են թէ՛ ինքը եւ թէ, աւելի ուշ, նուաստա) բնորոշուած է իբրեւ «սուրբ օրինաց երկիր»։ Օրինաց երկի՞ր։ Այն օրը, երբ Հայաստանի մէջ ոչ ոք, նախագահներէն մինչեւ պարզ դիւզացիները, նախարարներէն մինչեւ ասելածուները, օրէնքէն վեր դասէ ինքզինք, օրէնքի տառն ու ոգին լիուլի յարգէ ու դառնայ քաղաքացիական պարտքը գործադրող մարդ, այն ատեն է, որ վերջապէս պիտի կայանայ այն նշանաւոր իրաւական պետութիւնը՝ «օրինաց երկիր»ը, որու մասին 15 տարիէ ի վեր տիւ ու գիշեր կը լսենք։

*Հայաստան մեկնելէս առաջ «Նիւ Եորք Ռեվիու աֆ Պուքս»ի Օգոստոս 12ի թիւին մէջ (ամառնային թիւ մըն է, Յունիսին լոյս տեսած), Ապրահամ Լինքըլնի նուիրուած նոր գիրքերու գրախօսականէ մը ընդօրինակած եմ 1860 Փետրուար 27-ին Նիւ Եորք խօսած պատմական ճառէն նշանակալից մէկ կէտերուն մէջ.- «Let us have faith thait right makes might, and in that faith, let us, to the end, dare to do our duty as we understand it» («Ցոյս ունենանք, որ իրաւունքը ուժ է, ու այդ յոյսով, համարձակինք մեր ըմբռնումին համաձայն մեր պարտքը կատարել մինչեւ վերջ»)։ *Իրաւունքը ուժ է, այո՛, բայց զայն ուժի վերածելու գործը Սուրբ Հոգիին պարտքը չէ...։*

Այլապէս, պիտի փոխանցենք այն օրինակը, զոր իր մանկական ամբողջ անմեղութեամբ ու ճշմարտախօսութեամբ (ճշմարտութիւնը մանուկներու եւ գինովներու բերնով կը խօսի, ի՛րաւ ժողովրդային իմաստութիւնը) եօթնամեայ Արեգը կը պատմէ հօրը...-

«Ընկերս ասեց. "Ես որ մեծնամ՝ պրեզիդենտ եմ լինելու"։ Ես էլ ասացի. "Եա, ես եմ լինելու, ես աւելի շուտ եմ ասել"։ Էդպէս վիճեցինք, վերջում ես էլ ասեցի՝ դէ որ դու ընտրուես, ես էլ խախտումներ կ'անեմ ու ես կ'անցնեմ, տես, ոնց Քոչարեանն անցաւ...»։

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԻՒԹԸ

Երեւան այցելութիւնս կը զուգադիպի գրողներու համահայկական Բ. համագումարին։ Աւելի ճիշդ, ինչպէս պատահած էր երկու տարի առաջ, փակումէն երկու օր եառ կը հասնիմ։ Այս անգամ, հրաւէր չէի ստացած եւ ոչ ալ կրնայի ընդառաջած ըլլալ։ Երբ հարցուցին, թէ ինչո՞ւ չէի եկած ու ըսի, թէ չէի հրաւիրուած, պարզուեցաւ, որ այսինչ մէկը «չէրէզ Մ.»ն (այսինքն, «Մ.ի միջոցով») սլմտի գրկէր այդ հրաւէրը։ Զհասկցանք, չստացանք, չեկանք. որոշ մասնակիցներէ լսածիս համաձայն, բացառիկ բան մը չկորսնցուցինք, ցաւօք սրտի։

Համագումարէն աւելի, գրական չքնաղներու խօսակցութեան առարկայ է Արեմ Յարութիւնեան -- Սիլվա Կապուտիկեան ըախումբը, որ սկսած է անոր ամպիոնէն առաջինին յախուռն ելոյթով ու չարունակուած է հեռատեսիլէն, հրապարակային դեռ աւելի յախուռն կեցուածքով։ Նիւթը, ի մի բան, Ա.ն Ց.ի կոչտ դատապարտումն է Ս. Կապուտիկեանի յայտնի որոշումին՝ 1999ին ստացած «Մեսրոպ Մաշտոց» պետական չքանչանը վերադարձնելու, ի զօրոք Ապրիլ 12-13ի ցոյցերուն ոստիկանական վայրագ ճնշումին։ Յարութիւնեանի ոճը եւ դիրքը չատ մը մտաւորականներու զայրոյթը յառաջացուցած են, ո՛չ միայն Կապուտիկեանի ազգային կուռքի երեւոյթով --որու հանդամանքը կարելի է վիճել, ի հարկէ--, այլեւ 85ամեայ կնոջ մը հանդէպ անվայել կեցուածքով --որու անպատշաճութիւնը հասկածէ դուրս է, ի հարկէ--։ Ընդհանուր կասկածը այն է, որ այս տարի պետական մրցանակի արժանացած Արեմ Յարութիւնեանը՝ 1960ականներու երբեմնի «երիտասարդ բանաստեղծներ»ու, այժմ՝ աւագ սերունդ դարձած սերունդին ներկայացուցիչներէն մէկը, պարզապէս պետական պատուէր մը կը դործադրէ իր այս ելոյթներով (դժբախտաբար, անոնց բառացի բովանդակութիւնը չեմ կրցած իմանալ, ոչ ալ տեսնել)։ Ս. Կապուտիկեան «Գրական Թերթ»ի Յուլիս 16ի թիւին մէջ քամահրականօրէն կ'ոչընչացնէ Յարութիւնեանը։

«Գրական Թերթ»ի նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է «Պատուհան» խորագրուած Գրողներու Միութեան երիտասարդական բաժանմունքի ամէնամսեայ երկու էջերուն առաջին հրապարակումը։ Քանի մը սերնդակից գրչակիցներու միջոցաւ եւ պատահականօրէն ձեռքս անցածի թերթրումներով գաղափար մը ունիմ Հայաստանի երիտասարդ գրողներուն մէջ րնթացող խմորումներուն մասին։ Կամ, թերեւս կարելի է ըսել, անհրաժեշտ խմորումներու բացակայութեան մասին։

Սեւանը ինձի սրամտօրէն կ'ըսէ «Գրական Թերթ»ի Փետրուար-Յունիս թիւերը, ուր, բացառելով Ծադկաձորի Մատիեի երիտասարդական խորհրդակցութեան առիթով տպուած քանի մը երիտասարդներու բանաստեղծութիւնները, ուրիշ նոր անուններու չեմ հանդիպիր։ (Ընդհանրապէս, «Գրական Թերթ»ի մասին խօսք բացողը դժդոհութեամբ կը խօսի անոր մասին, «մեռելութիւն» ալն. ածականներով. իրողութիւնը լոկ կ'արձանագրեմ ու կ'անցնեմ)։ Կայ, անշուշտ, «Սերունդ» համայանցային հանդէսը, բայց համայանցը որպէս գրական վայր տակաւին ինքզինքը չէ պարտադրած Հայաստանի մէջ (երկրին մէջ, 2002ի տուեալներով, համայանցի 60·000 բաժանորդ կար), եւ, որքան ոտ սահմանափակ («Գարուն»ը կը տպուի 700 օրինակով, «Գրական Թերթ»ը՝ 1000ով), թղթային հրատարակութիւնը դեռ անհրաժեշտութիւն մըն է։ Երիտասարդներու այընտրանքը, թող որ որակը իմ կարծիքով հեռու է բաւարարող ըլլալէ, թէեւ այդ չէ ըսո երեւոյթին հրատարակիչներուն մտահոգութիւնը, համայանցային «Բնագիր» հանդէսն է, որ նաեւ կը տպուի 99 օրինակով (խուսափելու համար արձանագրուելէ, օրինական ձեւակերպումներէ, եւլն.)։ «Բնագիր»ը, դոնէ, ազատութեան եւ փորձարկումի վայր մը ըլլալու արդար յաւակնութիւնը ունի, հայհոյանքն ու փողոցային լեզուն չափէն աւելի գործածելու այդքան ադմուկ հանած հարցէն անկախ։

«Պատուհան»ի առաջին թիւը գէս չի տպաւորեր։ Բացառելով հոն լոյս տեսած եռաճախ գրոյց մը, ուր որոշ հետաքրքրական մտքեր կան, մնացեալը տարտամութեան մէջ կը թաւալի։ Կարծես թէ 20-25 տարեկան գրողները, որոնց առաջնահերթ կայքը ուղղուած ըլլալու է, որակեալ բան մը չունենան ըսելիք։ Բայ քննարկում մը յայտարարուած է Գրողներու Միութեան մէջ։ «Սատիրիկոն»ը երիտասարդական պարբերաթերթի սենեակը, Ցովհ. Գրիգորեանի եւ Գուրգէն Խանջեանի կողքին, 10-15 երիտասարդներ հաւաքուած են, ինծի անծանօթ, թէեւ մէկ-երկուքը անունով գիտեմ։ Հարցումները չատ են, պատասխանները՝ քիչ։ գրականութիւնը հոնուրարի դիմա՞ց, ինչո՞ւ ամսական երկու էջ եւ ոչ թէ եռամսեայ ամբողջ թիւ մը, եւայլն, եւայլն։ Մերթ յաւակնոտ կամ ամօթխած, մերթ սպասողական կամ պահանջող։ Գիրք հրատարակելու դժուարութիւնը, պարբերաթերթերու մէջ տեղ ունենալը («Ձես գիտեր ինչքա՞ն ժամանակ խլեց, մինչեւ որ կարողացանք "Գարուն"ի 9րդ համարի նիւթերը ...որ նուիրուած էր երիտասարդական գրականութեան... հաւաքել, մարդ նիւթ չէր բերում», կը վկայէ Սրմինէն) երկրորդական հարց կը դառնան, եթէ արժէք ունեցող նիւթ կամ խմոր չկայ։ Էական հարցը այն է, որ Հայաստանի երիտասարդական գրականութիւնը ստեղծագործական տաղնապ մը կ'անցնի, որովհետեւ դեռ երկու ջուրերու մէջ կ'ապրի, չէ կրցած ձերբազատիլ հինի յաւելեալ բեռէն եւ աղօտ գաղափար ունի նորի մասին։ Բայց ներկայ երիտասարդներուն եւ ինծի ծանօթ բացականերուն մէջ տեսած եմ այն աւիւնը, յարատեւելու այն ջիղը, որ վաղուան մասին ինծի յոյս կը ներշնչէ։

ԳԻՐՔԵՐ՝ ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԵՒ ԱՑՍՕՐՈՒԱՆ

Հետազօտութեան տարբեր նիւթերու կապակցութեամբ, պրպտումներ կ'ընեմ Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին, Հայաստանի Ազգային Արխիւին, Ազգային Գրադարանին մէջ։ Այս եւ միւս հաստատութիւնները, հակառակ նիւթականն այնքան դժուար վիճակին, միջոցը կը գտնեն իրենց ճամբան չարունակելու։ Ուրախալի է տեսնել, օրինակ, որ Ազգային Արխիւի Ա. մասնաչէնքին մէջ (Հրաչեայ Քոչար փողոց) ամերիկահայ բարերարներու օժանդակութեամբ նորոգումներ եղած են եւ համակարգչային բաժին մը հաստատուած է, ուր լաւորած աշխատանք կը տարուի։ Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկին ամբողջ յարկը բարերարի մը չնորհիւ իր տեսքը լիովին փոխած է։ Հրատարակած է «Հայ պաշտամայրերի պատմութիւն» եռահատորեակի առաջին երկու հատորները եւ հիմա կը պատրաստուի «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» քառահատորեակի հրատարակութեան (Մեսրոպ Աբգ. Աչճեանի փայլուն յիշատակը պահող գեռնայարկի լսարանին մէջ կը մասնակցիմ երրորդ հատորի խմբագրական կազմի ժողովին)։

Գրականութեան Թանգարանին մէջ, հիմա կ'աշխատին «Վէրք Հայաստանի»ի նոր հրատարակութեան մը վրայ, որ պիտի վերականդնէ Մաչատուր Աբովեանի բնագիրը ինչպէս որ էր, առանց գրական հայերէնի միջամտութեան։ Երուանդ Օտեանի «Անիծեալ տարիներ»ը գրեթէ պատրաստ է։ Զարմանալի է, չէ՞, բայց այնքան չատ գրողներու գործերուն ամբողջական, անթերի բնագիրները չունինք, նոյնիսկ 100-150 տարի հետք։ Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկը եւ Գրողներու Միութիւնը համատեղ հրատարակած են «Գրականագիտական հանդէս»ի առաջին հատորը, որուն չորս սիւեռաքաշ հայ անուններ աշխատակցած են եւ առաջին թիւին նիւթը կարեւոր մասով արեւմտահայ և սփիւռքահայ գրականութիւնն է։ Հայկական Հանրագիտարանը «Հայ Սփիւռք» հանրագիտարանի կարեւոր հրատարակութիւնը վերջապէս լրագործելէ եառ, հիմա ձեռնարկած է «Մենք» անունով դէմքերու հանրագիտարանի մը հրատարակութեան։ Ցեղասպանութեան թանգարանը նորատիպ հանդէսներու, գիրքերու, գրքոյկներու բաժմալեզու ցուցակ մը ունի։ Եւ ցանկը երկարաչունչ է, միայն միտքս մնացած օրինակներէն մէկ քանին հոս կ'արձանագրեմ։

Սակաւաթիւ գրախանութները ողողուած են բազում հրատարակութիւններով, ամենատարբեր տեսակի եւ որակի։ Ճիշդ է, որ հիմա ամէն մէկուն կրնայ պիրք հրատարակել եւ որ Գրողներու Միութեան 400 անդամներէն միայն 30-40ը հարելի է վաճառական գրող նկատել (բացառութիւն Ցովհ. Գրիգորեանի «Գոմք միջակութեան» յօդուածին, «Գրական Թերթ»ի մէջ)։ Տարբեր չէ Սփիւռքի վիճակը, ուր նման միջակութիւններ «գրող»կը նկատուին։ Ճիշդ է, որ Միութեան մէջ չեն ընդգրկուած երիտասարդ արժանի անուններ եւ որ գիրքերու տպաքանակը ամենալաւ պարագային 1·000ը չանցնիր։ Ճիշդ է, որ չատ մը գիրքեր գրախանութ ու գրադարան իսկ չեն հասնիր, ալ չխօսինք գրականն ու դիտական պարբերականներուն մասին։ Բայց, ինչպէս բուած է Կալիլէոն, «eppur si muove», եւ բարեփոխութեան յոյսը տակաւին առկայ է միջակութի բոլոր բնագաւառներուն մէջ։

Միայն թէ պետութիւնը միջակութը յուրջի առնէ եւ չխանդարէ։ Կամ, աւելի ճիշդ, իր դերը կատարէ, մեր պարագային՝ մշակութային հաստատութիւնները պաշտպանէ մականունաւոր անհատներու ոտնձգութիւններէն։ (Որքա՜ն յստակ ու կարեւոր է, հիմա «մականուն» բառին իմաստները տարբերակել՝ արեւմտահայրէնի եւ արեւելահայերէնի մէջ, երբ այսպէս կոչուած չատ մը սեռական այրեր այլեւս իրենց մականունը (արեւմտահայերէն) կորսնցուցեր են, այսինքն, «գրչանուն»ի արժէք ունեցող իրենց մականուններուն (արեւելահայերէն) կ'ապրին ու... մէկ-մէկ գիրար կը մաքրեն)։ Կամ, ինչո՞ւ չէ, մշակոյթի հիմնաքարերը պահելու կոչուած հաստատութիւններուն եւ ծրագիրներուն յանկարծ իր նիւթական միջոցներու կամ տնտեսական նման միջոցներու հայթայթումը՝ իր ազդեցութեամբ։ Արժէ՞ր «Հայերը համաչխարհային կինոյի» գիրքի չնորհանդէսի աւարտին, «Հովհաննէսեանական» երդչախումբը Պահէն միհրանեան Պիթլզ բնդդրկող, թարմ դեփիւռի պէս գովացնող հինդ երգերու կարճ համերգ մը կու տայ, որու եզրափակումը՝ կոմիտասի «Պարերգներ»ով, իր ճաչակաւոր ինքնատպութեամբ կարելի չէ նկարագրել հոն չեղողին։ Ահա «Հովերը» տասը տարիէ ի վեր առանց նիւթական նեցուկի գործած է, իսկ հիմա կը գոյատեւէ ըմպիւռքահայերու չատ համեստ նուիրատուութեան չնորհիւ։

Ամիսներ առաջ, Սեւանը ինծի գրկած էր Նիկոլ Ադալեանի նորատիպ «Նամականի»ն։ Հրատարակութիւն մըն է, որ մասնագիտական առումով հակառակ իր ճախաւեր կերպարանքին, որոշ իմաստով սեղանի դիրք պէտք է դառնար մեր աւօրեան ու վաղուն պետական ու ոչպետական ղեկավարութեան։ Ադալեանի նամակներուն մէջ այնքա՜ն չատ արդիական գաղափարներ կան, իսկ Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարարի պաշտօնավարութեան չրջանին ըռածներուն մէջ՝ այնքա՜ն չատ ուսանելի քայլեր, որ մարդ կ'ապշի, թէ որքա՜ն բան աչխատած է իրագործել այնքան դժուարին պայմաններու մէջ։ Ու 1918-1920ի պայմանները, կը համարձակիմ ըսելու, աւելի ծանր ու ողբերգական էին, քան այսօրուան վիճակը։ Կը չափազանցե՞մ։ Բոլոր անպտուղ վէճերը թողեցէք եւ մերկ իրականութեան մօտեցէք առանց դատողարդումներու. այդ երկու տարիներուն «որբի ,ողբի հայրենիք» էր Հայաստանը, որ հազիւ սկսած էր կարգաւորուելու նախագրան մօտենալ։ Այսօր, Սեպտեմբեր 21էն տասներեք տարի ետք, «անեմբեր 21էն տասներեք տարի ետք, «անձեւ քաոս»էն արդէն անցած ենք, ուրիշ չրջանի մը մէջ կը գտնուինք, որ ճակատագրական է մեր ապագան ձեւաւորելու համար։ Իսկ այդ ապագան կախում ունի, նախ եւ առաջ, մե՛ր եւ ո՛չ թէ ուրիշներու ըրածէն եւ ընելիքէն։

(Շար. 4)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍՈՒՐԻԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Սուրբան որ Իրաքի պատերազմին ընկերէն մէկուց մը եաք համաշխարհային ուշադրութեան թիրախ էր, որպէս հաւանական յաջորդ ռազմադաշտ, այսօր ալ ակնարկները իր վրայ կը հրաւիրէ Լիբանանի ներքին քաղաքականութեան մէջամտելու անտեղիտալի կեցուածքով: Այդ միջամտութիւնը Ա.Մ.Ն-էն զատ Եւրոպային ալ հակազդեցութեան բախած է, ինչպէս հրապարակաւ ու բացայայտօրէն չեշտած է նախագահ Շիրաք, ըսելով որ Դամասկոս պէտք չէ միջամտէ ընտրել Լիբանանի նախագահական ընտրութեան: Բայց ըսածը խուլ ականջներու մէջէն հասած է ու Սուրիա կը չարունակէ պնդել որ նախագահ է. Լահուտ պաշտօնավարութեան նոր շրջան մը ունենայ:

Սուրիական կառավարութեան յատկապէս վերջին ամիսներու ընթացքը, որոշումներու եւ որոշողներու տեսանկիւնէն, կը չեշտէ երկրին իշխանութեան առջեւ ծառացող երկուութիւնը. Պաշար ալ Աատի գործի դլուխ գալէն ի վեր կը խոստանայ «հին»երու եւ «նոր»երու ընդդիմութիւնը: Ատոր քով կայ նաեւ իշխանութեան տէր ընտրանիին չհաւերուն համար բարեշրջումներու գլխաւոր խոչընդոտ նկատուելուն պարագան:

Հիներուն աչքարհհայեացքը որուն հիմնաքարը իրենց շահերը պաշտպանելու սկզբունքն է, այնպիսի ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւն մը վարել կուտայ որ երկրին անտեսութիւնը կը քայքայէ ու միջազգային համայնքին հետ տեսական ճակատումներու կ'առաջնորդէ: Լիբանանի նկատմամբ Փարիզի եւ Ուաշինկթընի ներկայի տեսանկիւնիներուն նոյնացումը, ի տարբերութիւն անցեալին, Սուրիացիներուն համար ապրանչան է թէ եւրոպացիներուն անվերապահ զօրակցութիւնը չունին:

Դամասկոսի ընթացքը ներկայի կացութեամբ աչքարհի մէջ շատ քիչերու վերացումին կ'արժանանայ: Արդէն երկիրը ղեկավարողները անոր ժխտական մեծագոյն ազդակներուն վերածուած են: Քանի կ'աւելնան անոնց արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան սխալները, այնքան կը նուազի ժողովուրդին յարգանքը ու անոնք կը կորսնցնեն իրենց արդիականացուելիութիւնը: Նոյնն է պարագան ինչպէս ներքին դէպքերուն, իշխանութիւնները Գալիֆորնիոյ համալսարանին հայկական ամպիոնին կողմէ փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած պիտաժողովներուն յաջորդը նիւթ պիտի ունենայ «Հայկական Երուսաղէմը եւ Սուրբ Տեղերու Հայերը»: Գիտաժողովը Նոյեմբեր 6-ին կը գումարուի, Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Թորգոմ Աբգ. Մանուկեանի պատուակալ նախագահութեան տակ:

Երկօրեայ ձեռնարկին կը մասնակցին Նինա Գարսոյեան, Աբրահամ Տէրեան, Ռոպէրթա Լրվին, Վարդան Մաթիկոսեան, Պետրոս Տէր Մաթոսեան (Նիւ Եորք), Ճոն Գարսուէլ (Պէյրութ), Գէորգ Հինդլեան, Հայկ Գրիգորեան, Սերճիօ Փորթա (Երուսաղէմ), Նուրիթ Քէհան-Քէտար (Թել Ավիվ), Գէօտ-Արմէն Մուրատեան, Սօսի Անտէգեան (Փարիզ), Սիլվա Նաթալի Մանուկեան, Վահրամ Շէմմասեան (Գալիֆորնիա), Իմմա Կոստանեան, Աչպէր Մուրատեան (Երեւան), Հէրի Ճակոբեան (Լոնտոն), Քրիսթինա Մարանճը (Ուիսքոնսին):

րուն: Բարեվորոգիչներու դասը եւ ինքը՝ նախագահ Աատ պէտք է անդրադառնան իրենց ապատող մարտահրաւէրին. չատ դէտերու կարծիքով, վարչակարգը չէ միայն, այլ ամբողջ երկրին ապագան խնդրոյ առարկայ է որպէս պետութիւն: Այս գիտակցութեամբ պէտք է առաջնորդուին սուրիացի ղեկավարները իրենց յետագայ գործունէութեան մէջ:

Միջազգային համայնքը իր նեցուկը չըդլացաւ երիտասարդ նախագահին, անոր պաշտօնավարութեան չրջանին սկիզբին, 2000 թուականին: Որոշ չրջանակներէ կը չարունակուի այդ նեցուկը. բայց ան հիմնուած էր բարեչրջումներու յոյսին վրայ: Այսօր, աւելի քան երբեք, այդ ակնկալութեան պատասխանելու Պաշար ալ-Աատի կարողութիւնը, նաեւ Լիբանանի պարագային նման սխալ հաչիւներէ խուսափելու վճռակամութիւնը պիտի որոչեն երկրին ճակատագիրը: Ու չատ անորոշ կը թուի պատասխանը հարցումին թէ սուրիացի բարեվորոգիչներու դասը պիտի կարենա՞յ իրմէ ապատուած բարգութեան վրայ գտնուիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԿԻՆԷՍԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐԸ

Հակառակ սաղոսափի համատարած մթնոլորտին, Պաղտատի մէջ կայ լրագրող որ կը յաջողի բոլորովին չկորսնցնել երդիծանքի չեչտը: Ճիշդ է որ այդ երդիծանքը կարելի չէ յատակ գիծով մը բաժնել զառնութեան ապրումներէ: Նիւթը անշուչտ իրաքեանն է, պատերազմի ու օտար ուժերու գրաւումին առօրեային ներշնչուած:

Լրագրողը իր գրութեան մէջ թուած է Իրաքի այն յատկանիչները որոնցմով բազմակի անգամ արժանի է մրցանիշներու կինէսեան հատորին մէջ տեղ դանելու:

Առաջինը այն է որ Իրաք աչխարհի այն երկիրն է ուր նուազագոյն է կրօնական խմբաւորումներու եւ տեղական ազգայնականներու թիւը. յատկանիչ մը որ ոչ մէկ ուշադրութեան կ'արժանանայ քաղաքագէտներու կողմէ, մինչդեռ կրնայ համայնքներու միջեւ երկիսօսութեան, մերձեցումի, համերաչխութեան կարեւոր ազդակ ներկայանալ: Իրաքը արաբական այն առաջին երկիրն է ուր տեղական կառավարիչ մը բախումներուն մասին կարեւոր յայտարարութիւններ կ'ընէ, փոխանակ Պաչտպանութեան նախարարին. հոն է նաեւ որ Բնակարաններու նախարարը կ'արտայայտուի ելեկտրականութեան տրնօրէնին տեղ, կամ ապահովութեան հարցերը կը մեկնաբանէ Մչակոյթի նախարարը, մինչ այդ գործը կը սպասուի Ներքին գործերու նախարարին:

Իրաք քաղաքական կուսակցութիւններու աչխարհի մեծագոյն արտադրիչն է. որեւէ քաղաքի որեւէ թաղին մէջ մրցակից երկու կուսակցութիւն կը կազմուի, անմիջական հետեւորդ ունենալով երբորդ մը որ երկուքին միջեւ դիրք մը կը գրաւէ: Ան երկիրն է ուր ամենամեծ հաւանականութիւնը ունի ներքին կամ արտաքին յարձակումներ կրելու, պատերազմներու, քանդումներու թիրախ ըլլալու:

Իրաք աչխարհի այն առաջին փոքր երկիրն է որ յաճախանքի վերածուած է աչխարհի հզօրագոյնին՝ Ա.Մ.Ն-ու համար որ անտեսելով պատմական տրամաբանութիւնը, իր կացութիւնը կը բաղդատէ անոր հետ: Իրաք միակն է աչխարհի վրայ ուր ելեկտրականութեան արտադրութիւնը կը չափուի օտար մասնագէտներու առեւանդումներուն թիւով: Ժողովրդավարութեան ամէնէն արագ կիբարկումն ալ այդ երկրին մէջ կ'ընէայ. հոն քաղաքական կուսակցութեան մը կազմութեան յայտարարութեան համար մէկ ժամը բաւարար է, մինչ պաշտօնաթերթը մէկ օրէն կը սկսի հրատարակուիլ, մինչ չորս տարուան ժամանակի կը կարօտի հանրապետական կոչուելու ձեւակերպութիւն մը աւարտին հասցնելու գործը:

Այս օրինակները լրագրողին եզրակացնել կու տան որ Իրաք ամէնէն արագաչարժն է, ամէնէն հզօրը, ամէնէն երկարը, ամէնէն կարճը, միակը, առաջինը որեւէ մարզի մէջ: Անարդար պիտի ըլլայ որ այդքան յատկանիչներ ունենալով հանդերձ, տեղ գտած չըլլայ մրցանիչերու համաչխարհային հեղինակութիւն նկատուած կինէսեան հատորին մէջ:

ԴԱՍԱԿԱՆ ԳԱՍԱԿԱՆ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի ճաչասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 2ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Համազգայինի կեդրոնական Վարչութեանատենապետ՝ Մբկըտիչ Մկրտիչեանի, որ նախորդ օրը ժամանած էր, ուրկէ պիտի անցնէր Հիւսիսային Ամերիկայի Համազգայինի երեք չրջանները: Ընդունելութեան բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Շրջ. Վարչութեան տատենապետ՝ Վիպէն Թրթփեանճեան, ապա կեդր. Վարչութեան անդամ Վրէժ-Արմէն Արթինեան ներկայացուցած է հիւրը, որմէ եաք Մկրտիչ Մկրտիչեան հակիրճ դեկուցում մը տուած է Համազգայինի ընդհանուր գործունէութեան մասին: Մ. Մկրտիչեան Գանատայէն մեկնած է Սեպտ. 5ին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԴԷՄՔԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Գարեգին Ա.
աստուածաբանական եւ հայագիտական մատենաչար, թիւ 4

Հրատարակութիւն՝
Հայկ եւ Լուսա Տիտիզեան Ֆոնտի,
2004

տարուան ժամանակի կը կարօտի հանդերձեան կոչուելու ձեւակերպութիւն մը աւարտին հասցնելու գործը:

Այս օրինակները լրագրողին եզրակացնել կու տան որ Իրաք ամէնէն արագաչարժն է, ամէնէն հզօրը, ամէնէն երկարը, ամէնէն կարճը, միակը, առաջինը որեւէ մարզի մէջ: Անարդար պիտի ըլլայ որ այդքան յատկանիչներ ունենալով հանդերձ, տեղ գտած չըլլայ մրցանիչերու համաչխարհային հեղինակութիւն նկատուած կինէսեան հատորին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ձմարացած մը, որ չորս խոտի մէջ ծածկուկ մը դրած անդադար կը ապահէր իր սիրուհին ու կ'արտասանէր.

- Սիրուհիս, քեզի տամար է աս փինջիկը: Ես ալ այս ծաղիկին պէս ըլլայի: Կուրծքիդ վրայ պահէի քնանայի: Ես ալ ծաղիկ եմ: Գլուխս սոխի կը նմանի, հոգ չէ: Դուն ալ սխտորի պէս ես: Առաջ անոյշ էիր, հիմակ սխտոր ես, սխտոր... Դուն, րոպ ես, տասը ղրուչնոց բոպ ես... Թո՛ւ երեսիդ, չհպնած, առ նամուդ ո՞ւր է... Կարպիսին հետ ես... Չեմ նախանձիր, չեմ նախանձիր... Եկո՛ւր... առ ծաղիկս, էջը որդնոտած է, եկուր, դուն ալ որդնոտած ես, որդնոտած, բո՛զ, բո՛զ, կարպիսին մանր օձիքաձև ես: Ծաղի՛կ ունիմ... ծաղի՛կ... ծաղիկ... ծաղ... աղիք... Թո՛ւ, թո՛ւ... անամօթ բոզ... չեմ նայնանեղը...

Երկրորդ մը որ քառատուն տարեկան կար, կը բանար իր թեւը ու ցոյց կուտար բոլորին ըսելով.

- Ահա վերջերս... ալա Թուրքա՝ եարա-

- Թո՛ւ, չխպնած... սիւտլաճը ծախէ, թիւթիւն առ:

Կռիւը սկսաւ: Ձիմարապետը իր վիճախոտի հատակով վրայ հասաւ: Ամէնքը փախան, բայց Անտոնէն: Մարդը մօտեցաւ Անտոնի ու ըսաւ.

- Զե՞ս վախնար ինէ...
- Ինչո՞ւ վախնամ... զազա՞ն ես դուն...
- Մի՛ւռնեղը կը տեռնաս որ կը սոսկան...
- Զաւալլները ըրածնին չեն գիտեր...
- Գիտե՞ս թէ ի՞նչ են անոնք...
- Քենէ աղէկ գիտեմ...
- Ի՞նչ են...
- Խեղճեր են...
- Դուն ի՞նչ ես...
- Ե՞ս... հա՛... ինծի անոնցմէ՞ կը կարծես: Օր մը... ձգէ՛...
- Ըսէ՛, լսե՛...
- Օր մը գլուխս տաքցած էր... քան մը եղաւ... քան մըն էր եղաւ... ինծի հոս նետեցին... հոգ չէ... Աչխարհի մէջ ամէն տեղ մխեմտյին է... Մարդ քիչ մը օդի պէտք ունի, քիչ մըն ալ ուտելիքի: Մարդ մէյ մը չծերանայ: Մեզի համար ամէն բան լմնցած է: Հոս է եղեր, հոն է եղեր: Այստեղ քանի մը տարի ունինք ապրելիք: Անկէ եաքը... ո՞վ գիտէ... էլ վէտա... էյ վէտա...

Ձիմարապետը ապչեցաւ: Կոպիտ անկեղծութիւնով մը հարցուց.

- Խելքը գլուխը չմորհքով մարդու պէտ կը խորտթես կոր: Սաքըթմիշ չէ՛ս ըրեր...
- Դուն է որ հիմակ սաքըթմիշ ըրիր... Քաղաքավար պիտի խօսի՞ս... չէ նէ եվի՛ր գնա...
- Վա՛յ... կը տեռնուինք...

Ձիմարապետը մտանատուր ուչադրութիւն դարձուց Անտոնի վրայ, իր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար:

Անտոն չէր խօսեր: Հազիւ քանի մը անգամ չարաթը կը բացուէր իր բերանը: Անծանօթներու հետ եղած ժամանակ հանդարտ էր ու լաւ կը տրամաբանէր: Երբ իր կինը, իր զաւակները, իր բարեկամները էին որ կ'այցելէին իրեն այն ժամանակ իր զգացումը չատրուանի նման կը բարձրանար ու կ'ողողէր գինքը: Կը սկսէր լալ ու չափազանցուած խօսքեր գնել: Անչուչտ երբեմն ալ սարկն ծորէն բարբառել:

- Ղալաթիա պիտի իջնամ: Պատրաստ ապրանք պիտի վերցնեմ: Աչխատ տարի է կը ճանչնան ինծի: Մեծ գործ պիտի բանամ: Ի՞նչ կ'ըսես...

Անտոն ծրագիրներ կ'որճար: Իոլորտվին հանդարտ էին իր խօսքերն ու քայլերը: Երբեք ընկերութիւն չընար չիմարներուն հետ:

Բժիչկը չատ լաւ կը պանէր անոր վիճակը:

Անտոնի խոհեմն էր դարձնել այդ բանտէն: Խելօքի դեղ կը կատարէր, չատ ճարտար կերպով: Շարաթներ անցուց ու չիմարապահը երբեք չկրցաւ տեռնել Անտոնի մէկ նուազն: Մտածեց.

- Ես մարդը մենէ խելացի է: Պօշ տեղը հոս թերեր են:

Ու լաւ յանճնառարարական տուաւ բժիչկին:

Քանի մը չարաթներ անցան հանդարտութեան մէջ: Շարաթը անգամ մը չորրորդապետութիւնը, ծխախոտներով ծանրաբեռն, կ'այցելէր Անտոնի:

(Շար. 119)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Շէն – Ֆրանս Կափակերպութիւն»ը իր նախկին ատենապետ կի Մուսայեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Պ. Ալպէր Մոսկոֆեան 150 եւրօ, Հայ Դատի Յանձնախումբ, Ռ. Տէր Սահակեան, Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդ, Ժակ Թէրզեան, Օհան Թուֆանեան, Յովհ. Քիւլէճեան, Կարպիս Մկրտիչեան, Շաւարշ Թորոսեան 100ական, Փարթրիս Պալեան, Անոյշ Մկրտիչեան, Քնարիկ Շահպէնտէրեան, Աչոտ Պահատարեան, Ժերոմ Ափրիկեան 75ական, Արթօ Գէորգեան, Ժերար Մուրատեան, Ժակ Գափթան 50ական, Ժակ Ճաճիկեան, Պետրոսեան, Եաղըճեան, Անրի Ղազերեան, Էլիան Գիզիլեան, Արման Աղապապեան 30ական։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage
d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS,
LE MEURTRE D'UNE NATION
1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet
4 Vols Hebdos Août
3 Vols Hebdos Septembre
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ÉTÉ 2004

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ ժառանգաւորութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին։

Պատարագ՝ ժամը 10ին։

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի,
պատմութեան,
երգի ու պարի,
կրօնի ուսուցում՝
5–12 տարեկան աշակերտներու համար։
Ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17։

Աւծանուագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01·44·59·23·50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21։
ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ
ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ
ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ
ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացման տասներեքերորդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 18·30ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Գոհաբանական աղօթքիւ՝ Հանրապետական յատուկ մաղթանք կ'ըլլայ վասն անսասանութեան եւ յարատեւ բարգաւաճման Հայաստանեայց Աչխարհին։

Կը հրաւիրուին բոլորը անպայման մասնակցելու այս տօնախմբութեան եւ աղօթակցութեամբ ի խորոց սրտի հայցել՝
«Տէր կեցո՛ Դու զՀայս եւ արա զնոսա պայծառ»։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՑԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի դործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին։

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 թիւին

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼ Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Ցայտագիրը կը վարէ ժիրայր ԲԱՐԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- ժիրայր ԲԱՐԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերդ,
- «ԴՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակնե-րուն։

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀԱԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻԻՆ,
- ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՁԷՔ,
- ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն քարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Սրբ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Սրբ. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂԻՆ,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ – 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ – 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ

Դասակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՅՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐիի ՄԱՆԱՃԻՊ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Մխաքեան» մանկաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին։
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալորէա։
Քաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01·43·85·03·76 թիւին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 21·028 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·028

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

«Մարմարա» (Սեպտ· 18) կը տեղեկացնէ թէ «Փոսթա» թերթին քրոնիկագիրներէն Հ· Զէլիք նախորդ օրը իր սիւնակին մէջ հրատարակած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի մէկ լուսաբանութիւնը Պոլսէն իր հեռանալուն մասին: Այդ նոյն թերթին էր որ անդրադառնալով Պատրիարքին քացակայութեան կարգ մը ենթադրութիւններ ըրած էր («Ցառաջ», Սեպտ· 15):

Լուսաբանութիւնը որ ղրկուած է Սեյչուք-Ֆիչմէն, մտածել կու տայ թէ Մեսրոպ Արք· վերադարձած է յունական կղզիին ու կը դանուի Եղիականի չրջանին մէջ: Ան կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնները...

«1998ին Պատրիարք ընտրուած եմ եւ այդ օրէն ի վեր պետութեան կողմէ որեւէ ճնշում կամ ազդարարութիւն չեմ առացած: Որպէս մէկը, որ կը փափաքի որ Թուրքիա անդամակցի Եւրոպական Միութեան, այս ուղղութեամբ ինչ որ կրնայի ընել, ըրի քաղաքացիական գիտակցութեամբ: Կը հաւատամ որ մեր պետութիւնը քրիստոնեայ հայրենակիցներու հարցերը պէտք է լուծէ ամէն բանէ առաջ ամբոր համար որ պետութիւնը կը մըտածէ իր բոլոր հայրենակիցներուն մասին: Ես կը գնահատեմ նաեւ համայնքի հայ գործարարները: Անոնք բազմաթիւ դպրոցներու ու եկեղեցիներու նորոգութիւնը իրականացուցին: Ես ո՛չ պետութեան նկատմամբ դառնութիւն ունիմ, ոչ ալ համայնքին: Հոգեւոր իմ ուխտս ուղղուած է Աստուծոյ: Այս տարի արդէն մը անցուցի ու երկար ժամանակ Պատրիարքարանէն դուրս չկրցայ ելլել: Յատիկի նախորդող չաբաթներու ընթացքին ալ չկրցայ կատարել մեկուսացումի ու Պահքի պարտականութիւնները: Հիմա այդ պարտականութիւնները կը կատարեմ ու կ'այցելեմ այն կրօնատեղիները, որոնք կարեւոր են»:

Յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ Հայոց Պատրիարքը ճշդած է թէ բացարձակապէս խնդրոյ առարկայ չէ իր Աթոռը լքած ըլլալու հարց մը եւ թէ ինք ալ մեկուսացումէն օգտուելով, կը քննարկէ երեք դրքեր, որոնք մօտ ատենէն պէտք է հրատարակուին իր հոգածութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՆԵՐՈՒՄ ՇՆՈՐՀԱՒ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻՆ

ՀՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան քննելով դատապարտուածներու ներման խընդրագրերը, Սեպտ· 17ին 13 հոգիի ներում շնորհած է: Անոնց մաս կը կազմէ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեան եւ անոր ծածկը Խ· Փարամազեան որոնք նախագահին դէմ գործուած ոճրապարտքին առընչութեամբ դատապարտուած էին: 22 դատապարտեալ ալ մասնակի ներումի արժանացած են, իսկ 16 խնդրագիր մերժուած է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 18/20)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Եւրոպական Յանձնախումբի նախագահը Ռոմանօ Փրոտի Սեպտ· 17ին Բաքուի մէջ հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի Նորհրդարանի նախագահ Մ· Ալիեւքարովի հետ: Խօսելով Ղարաբաղի հակամարտութեան մասին ան յայտնած է որ կողմերը երբորդներու միջամտութեան թոյլ չեն տար եւ իրենք համաձայնութեան կը յանգին: Նոյնատեղ ան հաստատած է որ Եւրոպական Միութեան օժանդակութիւնը Հայաստանի ու Ադրբեջանի:

Փրոտի Ադրբեջանէն Վրաստան, անկէ ալ Երեւան գացած է· հոն յայտնած է թէ Կովկաս կատարած այցը շատ կարեւոր է չրջանի երկիրներուն հետ փոխադարձ գործակցութեան հարցերը քննարկելու համար:

Ա.յցին ընթացքին նիւթ եղած է Ղարաբաղի խնդիրն ալ: Այնոր ու այլ հակամարտութիւններու մասին Փրոտիի տեսակէտը այն է որ անհրաժեշտ է այլեւս վերջ դնել անոնց:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԿՈՎԿԱՍԱՅԻՆԵՐՈՒ ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄ

Սեպտեմբեր 18ին Մոսկուայի մէջ չուրջ հինգ տասնեակ երիտասարդներ Կովկասցիներու վրայ յարձակած են, ծեծած, խոշտանգած, պոռալով՝ «այս մէկը ձեր ահաբեկչական արարքներուն համար»: Խոշտանգուածները հիւանդանոց փոխադրուած են: Ոստիկանութիւնը նախ խուլկանութիւն նկատած է պատահարը, բայց յետոյ ըսած թէ ծանր յանցագործութիւն է, ազգային առեւրութենէն դրդուած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՈԼԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԲԵՐԴԸ

Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթին մէջ հայկական տեսանկիւնէն կարեւորագոյն փայլն էր թրքական պատժական օրէնսգրքին մէջ ցեղասպանութեան յօդուածին ընդգրկումը: Յօդուածը տեղ տուած էր ծանրագոյն այդ յանցանքին սահմանումին ու շեշտած թէ այդ մասին որեւէ ժամանցում խնդրոյ առարկայ չէր կրնար ըլլալ: Թուրք մամուլը լուրին հետ արձագանգած էր տեղին մտահանգումներու· թուրք քաղաքական դէմքեր դիտել տուած էին որ այդ յօդուածով Թուրքիա կը վտանգէ ինքզինք, բանի որ արդէն տարիներէ ի վեր դէմ յանդիման է հայկական ցեղասպանութեան պնդումներուն ու «անժամանցելիութեան» արձանագրութեամբ ողջ գլուխը կը դնէ աւետարանին տակ: Արդարութեան նախարարը փորձած էր ապահովութիւն տալ, ըսելով թէ «անժամանցելի» օրէնքը յետադարձ զօրութիւն չունի...

Տրամաբանութեան լարերուն վրայ կատարուած այս լարախաղացութիւնը այնպէս կը թուի թէ հեռու է համոզիչ ըլլալէ Թուրքերուն համար ալ: «Միլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 17ի թիւին մէջ Մէլիհ Աշըճ «Բաց պատուհան» անկիւնին մէջ, «Ցեղասպանութեան ճանաչում...» խորագիրով կ'անդրադառնայ նիւթին: Ուշադրութեան կը յանձնէ օրէնքին «անժամանցելի»ին ու նախարարին «յետադարձ զօրութիւն չունի»ին հակասութիւնը: Կ'ակնարկէ թէ Օգոստոսի սկիզբը հեռատեսիլի յայտագրի մը ընթացքին Ազգ· Ժողովի Արդարութեան ենթայանձնախումբին նախագահը Հ· Գէօյլիւ խոստովանած է թէ ցեղասպանութեան յօդուածը Եւրոպական Միութեան պահանջով ընդգրկուեցաւ պատժական օրէնսգրքին մէջ:

Լրագրողը ապա կը գրէ թէ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան ենթափոխանձներէն մէկը «ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պատրաստութիւն» որակած է եղածը: Վերարեկ ատեանի նախկին գլխաւոր դատախազն ալ կը բաժնէ եղեր այդ տեսակէտը:

Լրագրողը հորիզոնին վրայ յայտնուած փորձանքին յօժարածի անզօրութեամբ կ'եզրակացնէ. *«Իշխանութենէ մը որ Եւրոպական Միութեան հետ կատարած մրցումին յաճախ իր բերդին կոլ կը նետէ, այս մէկին ալ անակնկալ պիտի չըլլայ...»*:

Իսկապէս անակնկալներով չդի այս զարգացումին ի տես մե՛ր բերդապահները ի՞նչ կը մտածեն արդեօ՞ք:

Թ· ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԻՍԷԼԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԱՐԱՑԻ

ԷՐՏՈՂԱՆ ... «ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՄԻ՛ ԽԱՌՆՈՒԻՔ»

Մինչ Հոկտեմբեր 6ին Պրիւսէլի Եւրոպական Յանձնախումբը պարտի իր տեղեկագիրը յանձնել Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ, անակնկալ յետադարձը Թուրքիոյ կառավարութեան նոր թրնճուկ մը ստեղծեց չաբաթավերջին:

Արդարեւ, Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 14ին Թուրքիոյ իշխանութիւնները հրաժարած էին այն օրինագիծէն, որ կը վերաբերէր արտամուսնական յարաբերութիւններուն յանցագործութեան բնոյթ տալու: Թէ Թուրքիոյ ընդդիմութիւնը եւ թէ Եւրոպա դոհ էին («Ցառաջ», Սեպտ· 16), բայց յանկարծ ամէն ինչ փոխուեցաւ Սեպտեմբեր 16ին, Թուրքիա որոշեց չհրաժարիլ այդ օրինագիծէն իսլամապաշտներու ազդեցութեան տակ եւ օրինագիծը կրկին պիտի ներկայացուի Ազգ· Ժողովի քուէարկութեան: Այս առընչութեամբ, Վէրհէօկըն, որ նոր վերազարձած էր Անգարայէն, խիստ ազդարարութիւն մը ըրաւ... «Ինչ կը տեսնեմ, չատ մտահոգիչ յեղաշրջում մըն է: Ինչ որ կրնամ ըսել այն է որ պատժական օրինագիծը պէտք է քուէարկուի, որովհետեւ դիւաւոր հարցն է դիտնալ թէ Թուրքիա համապատասխա՞ն է թէ ոչ իրաւական երկրի մը պայմաններուն»:

Էրտողան հակազդեց անմիջապէս: Ջուդեր որ ոեւէ մէկը փորձէ ճնշել Թուրքիոյ վրայ Եւրոպական Միութիւնը օգտագործելով որպէս պատրուակ: Աւելին, չեչտեց թէ Եւրոպական Միութիւնը չի կըրնար խառնուիլ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն: «Թուրքիան ենք եւ Թուրք ենք, մենք կու տանք մեր որոշումները մեր Խորհրդարանին մէջ» կ'ըսէ Էրտողան:

Պատահածը այն էր որ Ազգ· Ժողովը պարտէր քուէարկել պատժական օրինագիծը, անկէ հանելէ ետք արտամուսնական յանցագործութեան վերաբերող յօդուածները, ինչ որ չըրաւ, այլ յետաձգեց պահելով այդ յօդուածը, որ անուն փոխեց ու դարձաւ... «սեռային անհատատարմութիւն»:

Այս պայմաններուն մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար բանակցութեանց սկսիլը՝ հետեւանք Եւրոպական Յանձնախումբին դրական մէկ տեղեկագրին, խնդրոյ առարկայ կը դառնայ, մանաւանդ երբ Հոկտեմբեր 6էն վերջ քուէարկութեան դրուի պատժական օրէնսգրքին վերաբերող օրինագիծը: Վէրհէօկըն կ'ուզէ որ այդ քուէարկութիւնը առաջ ըլլայ: Շաբաթ, Սեպտ· 18ին, ան չատ աւելի խիստ ոճ գործածած է, չեչտելով թէ այդ հարցը չատ կենսական է քաղաքական պարտաւորիչ չափանիշներուն կարգին: Կիրակի, Սեպտ· 19ին ալ, Ներքին նախարար Տ· տը Վիլլեփէն չեչտած է որ Եւրոպական Միութիւնը «չատ պահանջկոտ» պէտք է ըլլայ, աւելցնելով... «Եթէ Եւրոպական Յանձնախումբը ըսէ Անգարայի՝ նայեցէք, չատ ճիշդեր թափեցիք, բայց պարտաւոր չէք· տակաւին չատ աշխատանք կայ տանելիք», այդ պարագային չատ հեռու չենք ըլլար ճշմարտութենէն, կ'ըսէ նախարարը:

Գաղտնիք չէ որ չատ են այն Եւրոպացիները որոնք չեն ուզեր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը նոյնիսկ 10-15 տարիէն, չատ է թիւը անոնց որոնք համամիտ են ընկերակցութեան դրութեան մը: Անգարայի այս յետքայլը չատ նպաստաւոր է այս երկրորդ հատուածին:

***

Գերմանիոյ Քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահուհին Անկէլա Մէրքել Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը խոչընդոտելու համար նամակով մը դիմած է Եւրոպական Միութեան երկիրներուն ղեկավարներուն· հոն կ'ապրակէ որ փոխանակ անդամակցու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿԻՊՐԱՑԻ ՅՈՅՆԵՐԸ 30 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովէն երեք երեսփոխան --Նիւ Ճըրզիէն Ֆ· Փալոն (դեմոկրատ), Գարոլին Մալոնէ, Ֆըլորիտայէն Մայքըլ Պիլիրաքիս (հանրապետական)-- օրէնքի քանաձեւ մը ներկայացուցած են, որպէսզի Կիպրոսի Թրքական մասին մէջ մնացած Ամերիկացիներուն կալուածներուն փոխարէն Թուրքիա հատուցում վճարէ:

Թրքական զբաւումով Կիպրոսի մէջ կալուած կորսնցուցած ԱՄՆ-ու քաղաքացիներուն մեծ մասը ծագումով յոյն է: Բանաձեւը պէտք է Ներկայացուցիչներու ժողովէն եւոք վաւերացուի Մերակոյտին ալ կողմէ, ապա հանրապետութեան նախագահին:

Թուրք մամուլը լուրին արձագանգելով կը դրէ թէ Յոյներու Կիպրոսի Թրքական մասին մէջ մնացած կալուածները 30 միլիառ տոլար կը դնահատուին: Արդէն աւելի քան հազար Յոյն Եւրոպայի տեւանները առջեւ Թուրքիոյ դէմ հատուցումի դատեր բացած են: Անոնց խորհրդանշական դէմքն է Թ· Լիոճիտու որուն զաւրտած է Թուրքիան պարտաւորեցնելով 1,1 միլիոն Եւրօ հատուցում վճարելու:

Թրքական թերթերը կը նշեն թէ բանաձեւին հեղինակներէն Ֆ· Փալոն հայկական չահերն ալ մօտէն հետապնդող քաղաքական դէմք մըն է: «Հիւրիյէթ» (Սեպտեմբեր 19) նոյնիսկ լուսանկար մըն ալ հրատարակած է ուր Ֆ· Փալոն կ'երեւի Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին, Հայաստանի ԱՄՆ-ու դեսպան Արմէն Կիրակոսեանի ու հայ հոգեւորականներու հետ:

ԵՐԵՒԱՆ՝ ՄՏԱՎԻՃԱԿ

ԶՈՑԳ ՍԷՐԵՐՈՒՍ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ Բ.

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՀԱՑԿ ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Քաղաքի աշխարհագրութենէն 35 տարի առաջուընէ ապրած անուն մը, որ հոն ապրած է իր կեանքին վերջին ութ տարիները, այս օրերուն ալ կը վերադառնայ անոր, կարծես իմ ներկայութեանս կը սպասէին լուրը հրապարակելու համար: «Գրական Թերթ»ի Ծուլիս 16ի յիշեալ թիւը առաջին էջով կը հրատարակէ Երեւանի քաղաքապետին Ծունիս 11ի հրամանագիրը, ըստ որուն «Քանաքեռ - Զէյթունի թաղային համայնքի "Երեւանի հ. 117 միջնակարգ դպրոց" պետական ոչ-առեւտրային կազմակերպութիւնը անուանակոչել հայ նշանաւոր արձակագիր, բանաստեղծ, մշակութային, հասարակական գործիչ Կոստան Զարեանի անուամբ»: Սկիզբ մըն է: Արդեօք որ մը փողոց մը այդ անունը պիտի կրէ՞: Իսկ յուշատախտակ մը պիտի դնեն՞ Աբովեանի 14բ չէնքին առջեւ, ինչպէս որ ողողած են կեդրոնական Երեւանի գրեթէ բոլոր բնակելի չէնքերը՝ ծանօթ ու անծանօթ գրական, դիտական, քաղաքական - կուսակցական դէմքերու անունով: Ծուշատախտակը, ի հարկէ, յիշելու է թէ՛ «Նաւը լերան վրայ»ի հեղինակը եւ թէ իր վաստակաւոր զաւակը՝ ճարտարապետ Արմէն Զարեանը:

Քանի մը անգամ կ'երթամ աշխատելու նախկին Կոմկուսին արխիւը, որ անկախութենէն ետք կոչուած էր Հասարակական եւ Քաղաքական Կազմակերպութիւններու Պատմութեան Պետական Կենտրոնական Արխիւ, իսկ այժմ Հայաստանի Ազգային Արխիւի 2րդ մասնաշէնքն է: Երկու տարի առաջ, հոն եղած էի քանի մը ամիսով: Իր դիրքին պատճառով, ծանօթ է ժողովուրդին «Փոսի արխիւ» անունով: «Փոս» կոչուածը Մարշալ Բաղրամեանի եւ Օրբելիի խաչմերուկէն քիչ մը դէպի վար, Մարշալ Բաղրամեանէն աստիճաններով իջնելէք, բաւական երկարաւուն զառիվարն է: Արխիւ հասնելէ քիչ առաջ, դրեթէ դիմացը, «Փոսի դպրոցը» կայ՝ խորհ. շրջանին հանրայայտ, անգլիական թեքտոմով հագուադիւտ դպրոցներէն մէկը: Ուրախութեամբ կը նշմարեմ, որ այսօր «Երեւանի քաղաքապետարանի Ծակոր Օշականի անուան թիւ 172 դպրոց վարժարան» կը կոչուի պաշտօնապէս:

«Ծառայ»ը աւելի ընթերցողներ ունի, քան ինչ որ կարելի է կռահել առաջին հայեացքով: Կը պարզուի, որ նուաստիս ստորագրութիւնը գրական որոշ շրջանակներու յայտնի է, մինչդեռ այդ շրջանակները անծանօթ են նուաստիս: Անոպասելիօրէն, ինծի անծանօթ ընթերցող մը կ'ուզարկէ Կոստան Զարեանի հետ կապուած անտիպ ու մեծարժէք վաւերաթուղթերու փունջ մը, որոնք իր մօտն են, պետութեան յանձնելէ առաջ: Ծուզիչ ու պարտաւորեցնող չարժուձեւ մը, ըստ ամենայնի: Կը պատճէնահանեմ ու կը վերադառնեմ:

Վերջին օրը, բարեպատեհ զուգադիպութեամբ, Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին մէջ ինծի կը հանդիպի Ակադեմիայի Գրականութեան Հիմնարկի երիտասարդ ասպիրանտուհի մը՝ Նարինէն, որուն նիւթը Կոստան Զարեանի օրագրութիւնը պիտի ըլլայ: Ծանօթ է դիրքիս, իրեն մատենադիտական որոշ թելադրանքներ կ'ընեմ: Ուրախալի է, որ Զարեանով ուրիշ գրաղող մը կը յայտնուի՝ ապագայ աւեհախօսութեան մը հեռանկարով: Նաեւ ուրախալի է, որ տրամադիր կ'երեւի գրականագիտութեան տրտրուած ճանապարհներէ չերթալու: «Յետափոխութիւնը յաւերժական երազ մըն է», կը խորագրուի արժանթինցի ժամանակակից ծանօթ արձակագրի մը՝ Անտրէս Ռիմերայի վէպը, ու ես պիտի աւելցընէի՝ «այս ու այն կողմը սահմանին»:

«...ՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԱՒԱՐ ՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ՏԱԼԻՍ»

Կիրակի, Ծուլիս 25: Վերջին երեկոն է: Ֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ տեղի ունեցող համերգէ մը կը մեկնիմ: Մէկ ժամ ետք, կասկադի մօտ բացօթեայ համերգ մը պիտի կայանայ, ուր Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նուագախումբը եւ «Հովերը»ը պիտի մեկնաբանեն Աւետ Տէրտէրեանի 6րդ համանուագը կամ Զայքովսկիի «1812» նախերգը չէ, գոր ունկնդրած եմ նման բացօթեայ համերգներու: Բայց ուշագրաւ գործ մըն է, որ, կը լսեմ աւելի ուշ, բացօթեայ քանիցս մեկնաբանուեր է Գերմանիոյ մէջ: Իսկ Գերմանացիները, իրենց յայտնի կարգապահութեամբ, յարգալից լուութեամբ ունկնդրեր են: Մենք, ըստ երեւոյթին, դեռ այդ մակարդակին չենք հասած:

Մեր չուրջը անընդհատ լսուող չչուկ կայ, կարծես թէ պրօսավայր մը ըլլար: Այո՛, ճիշդ է, պրօսավայր մըն է, բայց խօսիլ ուզողը աղատօրէն կրնայ երթալ ու ժամ մը ետք վերադառնալ, մնալ ուզողը՝ պարտի լռել: Քանի մը տասնեակ հոգի կը մեկնի, ըստ երեւոյթին՝ երաժշտութենէն կամ ադմուկէն դժգոհ: Եւ սակայն, կարելի չէ կեդրոնանալ, կարելի չէ ըմբռնել:

Փորձը փորձանք չէ, ժամանակի ընթացքին մարդիկ պիտի վարժուին մտիկ ընելու:

«ԲԱՑԷՔ ԻՆԾԻ ՁԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

1996ի ամրան, ժամանումի մեր առաջին, տօթակէզ օրը քաղաքի տեսարժան վայրերու չրջապտոյտ մը ըրինք: Մայր Հայաստանի արձանին կողմերը իջանք, խորհրդայնացումի 50ամեակին լքուած յուշարձանին քով, ուրկէ կարելի էր քաղաքի համայնապատկերը վայելել ու լուսանկարել: Կրպակի մը վրայ «յարձակեցանք» 47 հոգիով եւ մեծ ու պզտիկով «Կոկա-Կոլա» ու պաղպաղակ «յափշտակեցինք»: Քոյրս՝ Նայիրին կը յիշէ, որ Հայաստան իր առաջին այցելութեան առաջին օրը լսած առաջին երգը այդ կըրպակին բարձրախօսներէն հնչող Ժօ Տասէնի «O Շանզէլիզէ»ն էր: Ու ամէն անգամ որ այդ այցելութեան գնած երգը կը լսէ, Երեւանն է որ իր միտքը կու գայ:

Ութ տարի ետք, մինչեւ կասկադ ճանապարհին, քանի մը հազար դրամ մնացեր է գրպանս: Հրաժեշտին համար դեռ տասներկու ժամ կայ: Բայց վերահաս բաժանումը իր մանր խորհրդանիշները ունենալու է: Կը մտնեմ առաջին հանդիպած խանութը եւ կը գնեմ այդ երգը պարունակող խտասալիկ մը (Նայիրին իր օրինակը «օժիտ տարած է» Շիքակօ): Հիմա, երբ Տասէնի ձայնը խաղացկուն, այլաժամ լաւատեսութեամբ կ'երգէ «O Champs-Elysées! / Au soleil, sous la pluie, / à midi ou à minuit, / il y a tout ce que vous voulez / aux Champs-Elysées», խօսքերուն ուշադրութիւն դարձնելով կ'անդրադառնամ, որ Նայիրին իրաւունք ունի. Երեւանը հանդիպումի «մեր» վայրն է՝ Շան զ'Էլիզէի նման: Այլոց հետ, բայց նաեւ մենք մեզի հանդիպելու, մենք մեզ հարցադրելու ու քննելու: Ո՛չ թէ տեսնելու եւ տեսնուելու, այլ վերլուծելու եւ վերլուծուելու:

Այժմ կը վերադառնամ դէպի Սփիւռք, որ է նաեւ՝ դէպի երկիր: Մէկ մտավիճակէն միւսը: «Ouvrez-moi les chemins de l'Arménie» ըսած է Ֆրանսայի թատերագրին հայազգի հերոսը, իսկ Հայաստանի ճանապարհները նաեւ կ'անցնին ըմփիւռքէն:

Բայց, արդեօ՞ք հայրենիքները մնայուն են:

Անկասկած որ Հայաստան կոչուած հողամասը, որ կարճ դեմիրճեանին, անոր փոքրաքանակութիւնն ու ժողովրդականութիւնը օգտագործելու համար ի չահ իրեն եւ հայրենիքին:

Բայց, յուսատու այս կացութիւնը չատ կարճ տեւեց: Դաւադիր եւ ոճրագործ ուժեր արդար եւ զօրաւոր հայրենիք մը կերտելու գործին լծուած այս ղոյզը եւ տասնեակ մը գործակիցները սպանեցին Մօրհրդարանին մէջ իսկ: Թէ ինչպէս պաշտպանութեան եւ ներքին սպահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի պահակ-զինուորներու ուշադրութենէն վրիպեցան հնգեակ մը ոճրագործներն ու անոնց կրած ինքնաչխատ գնդացիրները, վերին իշխանութեան մեղսակցութեան մասին կասկած յարուցեցին: Ապա, երբ տասնեակ մը տարիներ անց արիւնն իսկ չէր չորցած եւ ոճրագործները ոչ իսկ փախուտի փորձ կատարած էին, նախագահ Քոչարեան Մօրհրդարանի սպանդանոցէն ներս մտնելով, հլու-հնազանդ իրեն ենթարկուող ոճրագործները ոստիկանութեան յանձնեց, աւելի՛ եւս հիմնաւորելով վերոյիշեալ կասկածը: Արդարեւ, չորս հինգ տարի քաչքչուող դատավարութեան մը բեմադրութիւնը, արդելափակման տակ հանդիսատ ապրող ոճրագործներուն ամբաստանութեան արտայայտութիւնները, պետութեան կազմ մը գլխատող ոճիրին ծալքերուն չբացայայտուիլը եւ ոճրագործներուն համապատասխան պատիժ չենթարկուիլը կը չեշտեն իշխանութիւններու ուղղուած կասկածները: Այնպէս կը թուի թէ արդելափակումով յատուկ պաշտպանութեան տակ առնուած են ոճրագործները, որոնք եթէ ազատ արձակուած ըլլային, անկախաբար օրէնքի եւ արդարութեան խախտումէն, ենթակայ պիտի ըլլային ժողովրդային վրիժառուական գոհութեան:

Աւիկա ամէնէն գայթուն օրինակն է ներկայ իշխանութեան օրէնքի եւ անարդարութեան ըմբռնումին: Ամէն ի վեր գործուած քաղաքական ոճրարարքներ անպատիժ մնացին կամ անտեսուեցան, աւելի զօրացնելով այն կասկածը, որ ծագած էր իշխանութիւններու մասին:

Արդարութեան եւ օրէնքի բացակայութեան, կամ ըստ կամս գործածութեան այս մթնոլորտին վրայ գործազրկութիւնն ու չքաւորութիւնն ալ բարդուելով՝ կեանքի պայմանները դարձած են այնքան անտանելի, մարդկօրէն ապրիլը այնքան անկարելի, որ Հայ մարդը ազգին ու հայրենիքին ապագան մոռցած՝ իր ապրուստն ու ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելու համար կը չուէ աշխարհի որեւէ անկիւնը, «Ուրտեղ հաց՝ հոնտեղ կաց»ի պատճառապաշտ կենսափիլիսոփայութեան հետեւելով: Իսկ մնացողնե՞րը. արտագաղթելու անհրաժեշտ գումար չունեցող եւ արտագաղթելու կարելիութեան սպասողներն են, եւ կամ, հողին կառչած համբուրելի այն դասակարգը, որ համբերութեան չիպուխը բերնին, դիտէ թէ արտագին թէ ներքին ակերերը գնայուն են:

Բայց, արդեօ՞ք հայրենիքները մնայուն են:

Անկասկած որ Հայաստան կոչուած հո-

(Շար. 5 եւ վերջ)

Երեւան -- Նիւ Ճըրզի
Ծուլիս -- Օգոստոս 2004

ղամասը աշխարհի ստեղծագործութենէն ի վեր գոյութիւն ունեցեր է, անկախաբար անկէ թէ ո՞ր ցեղախումբերը ապրեր են հոն. սակայն մեզի հասած աւանդութիւններն ու փաստացի պատմութիւնը կը վկայեն, թէ հայ ժողովուրդը բաղկացնող բնիկ թէ եկուոր ցեղերուն ձուլումն ու միախառնումը եւ պետականօրէն կազմակերպումը հոն է որ տեղի ունեցեր է թէ այդ աշխարհամասը կոչուեր է Հայասա, Նայիրի, Ուրարտու եւ վերջապէս՝ Արմենիա ու Հայաստան: Հայրենիքը իր անունը կ'առնէ իր վրայ բնակող ժողովուրդէն: Բայց ասիկա պայմանաւորուած է ոչ միայն այդ երկրամասին վրայ բնակելով, այլեւ պետութիւն կազմակերպելով ու զայն պաշտպանելով: Այլապէս, կը դառնայ աւելի զօրաւոր ժողովուրդներու կողմէ, եւ բնիկը իր հայրենիքին մէջ կը դառնայ ճորտ, ենթարկուելով անարգանքի, հարստահարութեան, ջարդի ու ձուլումի, եւ կամ, ըլլալու համար անհայրենիք թափառական: Ահա ա՛յս է ներկայ պատկերը հայութեան: Մեծն Հայաստանի մաս կազմող Ղարաբաղը (այժմ ապստաղրուած), Նախիջեւանը, Զաւախքը ու ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանը (Արեւելեան Թուրքիա) վանէն Մուշ եւ Տրապիզոն երկարող դիծէն արեւելք, զբաղած կը մնան մեր դարուն ժողովուրդներուն կողմէ: Հայուն պատմական հայրենիքէն մնացեր է շուրջ 30 հազար քառ. քմ. հողակտոր մը, որ Մեծն Հայաստանի հազիւ մէկ տասներորդն է:

Եւ այսօր, այդ ալ վտանգուած կը թուի: Ի տարբերութիւն անցեալին, ներկայիս հայրենիքի գոյութեան սպառնացող վտանգը միայն արտաքին չէ. մե՛նք ենք: Մենք՝ ինքնավար ըլլալու անկարողութեամբ, մեր անմխիթարանութեամբ ու պատկոտմներով: Մենք՝ մեր ինքնահանութեամբ ու կարճատեսութեամբ: Եւ վերջապէս ,մենք՝ մեր իշխանութեամբ, որ ոչ ժողովուրդին պէտք եղած օրէնքն ու արդարութիւնը եւ ոչ ալ առօրեայ հացը կրնայ ապահովել: Հեռուէ՞նք. հեղգհեղգ աճող արտագաղթը, որ անկախութենէն ի վեր կ'ըսուի թէ մէկուկէս միլիոնը անցած է:

Այս մասին ահազանգ հնչեցնողները չնի՞ն երբ «Ոսկի Կեղծ Գայմ» եւ «Ոսկի Կեղծ Փոսթ» թերթերն են, որոնք իրենց հասատումները կը կատարեն անկախ եւ փաստացի աղբիւրներու հիման վրայ, որոնց Հայաստանի ներկայ բնակչութիւնը կը տարուբերի 2 -- 2,5 միլիոնի միջեւ, եւ որ աշխարհի ամենաարագ անհետացող ժողովուրդներէն մէկն է: Արտագաղթողներու 80%ը Ռուսաստան կամ նախկին Խորհրդային Միութեան այլ երկիրներ հաստատուած է, իսկ մնացեալը՝ ԱՄՆ կամ եւրոպական այլեւայլ երկիրներ: Միայն Ռուսաստան հաստատուածները արեւկան մէկ միլիառ տոլար կը ղրկեն տարին մէջ մնացած իրենց հարազատներուն, ինչ որ պետական պիւտճէին կէսը կ'ըլլայ: իսկ ամէնէն ողբերգականը՝ երկրի մէջ մնացած ժողովուրդին շատ քիչ տոկոսը կը կազմեն տղամարդիկը, նոյնքան քիչ ամուսնութիւններով եւ ծնունդներով:

Այսպիսի մտահոգիչ տեղեկութիւններու հիմնուելով նոյն օրաթերթերը կը հետեւցնեն թէ 25--30 տարի յետոյ Հայաստան կոչուած պետութիւն կրնայ գոյութիւն չունենալ: Թուրքերու կողմէ մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդէն յետոյ, անկախ հայրենիք ունենալու գիտակցութիւնը հրճուանք պատճառեց հայկական 4 միլիոններոց Սփիւռքին, սակայն Արեւմուտքի մէջ նոր կեանք սկսած Հայերը փոխանակ վերադառնալու իրենց հայրենիքը՝ յետ-խորհրդային անկախ Հայաստանը (պատգաղթով) կորուստի նոր էջ բացեցաւ արդէն իսկ տխուր իր պատմութեան մէջ, կը գրեն անոնք:

Եթէ Ազերիին նոյնօրինակ արտայայտութիւնը թշնամական ցանկութիւն ու դիւային քրքիջ կը թուի, վերոյիշեալ թերթերու ահազանգը մահազդի ղօղանջի պէս կը հնչէ:

Բայց, պէտք կա՞յ ճիգ թափելու, փաստելու համար որ Հայաստանի ժողովուրդը պարպուելու վրայ է եւ հայրենի պետականութեան կորուստին հաւանականութիւնը մղձաւանջի մը վերածուած է:

Այս իրականութիւնը ամէնէն լաւ գիտեն Հայաստանի իշխանաւորները որոնք տակաւին կառչած կը մնան իրենց աթոռներուն: Ճիշդ է որ ձախողեցաւ ներկայի իշխանութիւնը պաշտօնազրկելու միտող պայքարը: Բայց արդեօք յարմարագոյնը պիտի չըլլա՞յ համազգային դերադոյն ժողովի մը կազմակերպումը, մասնակցութեամբ հայրենիքին ու Սփիւռքին, օրակարգի դիմաւոր նիւթ ունենալով հայրենիքին գոյութեան սպառնացող վտանգը: Այլապէս, այդ վտանգը կրնայ յանգիլ պատմական Հայաստանի հողերուն վրայ մնացած 30 հազար քառ. քմ.ն ալ աւելցնելու հեռանկարին, միաժամանակ փաստելով որ ոչ միայն իշխանութիւնները, այլեւ հայրենիքներն ալ կրնան գնայուն ըլլալ:

Հ. Ն.

Մոնրէալ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՋԷՋԷՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԸ

Բազմաթիւ առիթներով Եւրոպական Միութիւնը փաստը տուած է թէ Ռուսերու Ջէչէնիոյ մէջ վարած ընթացքը մտահոգիչ կը նկատէ: Սակայն երբեք այդ մտահոգութեան արտայայտութիւնը Մոսկուայի հետ Միութեան յարաբերութիւնները վտանգարացնելու սահմանը չէ գանցած: Ռուսաստանը ռազմավարական գործընկեր է ու ամէն բան կը յանդի այս իրողութեան: Դժգոհութիւնները, բողոքները ոչ հրապարակային ձեւով կը յայտնուին, երեւոյթը պահպանելու լուրջ մտահոգութեամբ: Միայն Եւրոպական Խորհրդարանն էր որ անցեալ Փետրուարին դատապարտեց ռուսական քաղաքականութիւնը, պահանջելով որ Միութեան անդամ երկիրներուն նախագահներն ու կառավարութիւնները ամէն առիթով ու ամէն միջոցով մղեն նախագահ Պուտինը իր քաղաքականութիւնը փոխելու:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի Խորհուրդին, նոյն կեցուածքը ցուցաբերելու տրամադրութիւն չի մատներ: Ու ատիկա չի բացատրուիր միայն Շրէօտէրի, Թ. Պլէրի կամ Ս. Պէրլիւսքոնիի նախագահ Պուտինի հետ մշակած լաւ յարաբերութիւններով: Աւտր քով կան հզօր դրացիի մը հետ նոյն աշխարհամասին վրայ խաղաղութեան մէջ ապրելու նախընտրութիւնը եւ ուժանիւթի կապուած աւելի չօչափելի շահերը: Եւրոպա կը ձգտի աւելի մեծ քանակութեամբ կազ եւ քարիւղ գնելու Ռուսաստանէն, արաբական քարիւղէն կախում ունենալու կացութիւնը թեթեւցնելու համար:

Կան ապահովութեան հարցերն ալ. Եւրոպան չի կրնար միջազգային ոճրագործութեան, մարդկային արարածներու առեւտուրին եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ հրաժարիլ Մոսկուայի հետ գործակցութենէն, քանի որ առանց անոր չի կրնար վակել թմրեցուցիչներու ճամբան որ ռուսական կայսրութեան չըրջաններէն կը հասնի Արեւմտեան Եւրոպա. առանց այդ գործակցութեան նոյնպէս չի կրնար վերջ տալ Համպուրկի, Մատրիտի, կամ Միլանոյի մէջ ռուսական մաֆիային գործունէութեան:

Պէտք չէ անտեսել անտեսական պատճառներն ալ. Ռուսաստան հսկայական չուկայ մըն է որ ունի զարգանալու լուրջ կարողականութիւն: Աւտր հետ միջազգային քաղաքականութիւնն ալ Եւրոպացիները կը մղէ Խորհ. Միութեան անկումէն 15 տարի ետք գործակցելու Մոսկուայի հետ, զայն առանձնաշնորհեալ գործընկեր մը ընելով համաշխարհային չրջանակին մէջ:

Համեմատելով այս բոլոր չահերուն հետ, Ջէչէնիան Եւրոպայի համար երկրորդական խնդիր կը հանդիսանայ: Արդէն Միութիւնը կը չարժի այն համոզումով որ հարկ է պաշտպանել Ռուսաստանի հողային ամբողջականութիւնը: Այլ խօսքով՝ սեպհական պետութիւն ունենալու ջէչէնական երազը դիւրին դիւրին դրական արձագանգ պիտի չգտնէ Պրիւսէլէն:

ՔԱՂՀԱՆ

30 ՀԱԶԱՐ ԹԱՆԿԱՐԾԷՔ ՀԱՏՈՐ ՀՐՈՑ ՃԱՐԱԿ ԵՂԱԾ

Ժ.Ը. դարու վերջաւորութեան եւ Ժ.Թ. դարու սկիզբի չրջանին Գերմանիոյ Թիւրինկի հին թագերը հիմնական նորոգութեան ենթարկուեցան, հոն կազմակերպուեցաւ գրադարան մըն ալ: Տեղւոյն դղեակէն երկու քայլ անդին ,բլուրի մը վրայ սպիտակ չէնք մըն է ան ,չուկային չատ մօտը: Շէնքին կեդրոնական մասին մէջ կայ ճուտճեւ սրահ մը որուն պատերը ծածկուած էին թանկագին հատորներով: Շքեղօրէն յարդարուած այդ սրահէն զատ երկու սրահներ ալ լեցուն էին պատառներով, աչտանակներով, կիսանդրիներով, ոսկեզօծ իրերով:

Այդ չքեղանքը ունէր իր տրամաբանութիւնը. Ժ.Ը. դարուն գրադարան մը տարբեր ձեւով չէր կրնար ըլլալ: Դքսուհի Անա-Ամալիան էր այդ վայրին ստեղծիչը, 1761-1766:

Անցեալ Սեպտեմբեր 2-3ի գիչերը այդ գրադարանը հրոյ ճարակ եղաւ: Շէնքը առանց տանիքի մնացած է, մեծ սրահին ձեղունը փլած: Պատառները չկան այլեւս: Ճարակից երկու սրահները, պատերը, սիւները լրջօրէն մնասուած են: Աւելի տխուրը այն է որ 30 հազար հատոր այրած է. անոնց մեծ մասը բարձրարժէք գործերէ կը բաղկանար: Այրածներուն մէջ էին դքսուհիին ձգած ժառանգութիւնը, առաջին գրադարանաւար Ս. Շուրցֆլայչի պատմական եւ փիլիսոփայական հատորները: Այս վերջիններէն միակ օրինակներ ըլլալով, ի սպառ կորսուած են:

Այս կորուստներուն հետ ծանրակչիռը այն է որ այդ գրադարանը կը ներկայանար համաշխարհային յատկանիչով վայր մը ուր կը պահուէին մեկենասներու ամբողջական հաւաքածոները ու այդ վայրը Գերմանիոյ գիտութեան պատմութեան թարձրակէտն էր. Կէօթէի ու Շիլլերի չրջանին երկրին մտաւորական կեանքին սիրտը:

Վայմարի պատմական այդ կեդրոնը նորոգուած էր 1999ին երբ քաղաքը Եւրոպայի մչակութային մայրաքաղաքը հրաւիրակուած էր: Այդ առթիւ տեսնուած էր որ գրադարանը այնքան հարստացած է որ միայն սկզբնական հաւաքածոն կրնար պահուիլ հոն: Մեկենասներու նուիրատուութիւններով երկու քայլ հեռու պահեստի յատկացուած վայր մը սկսած էր կառուցուիլ, մնացեալ մասը հոն փոխադրելու համար: Եւ փոխադրութիւնը որոշուած էր կատարել յառաջիկայ չաթթներուն ընթացքին:

Շրջանի մչակոյթի նախարարութիւնը անմիջապէս չորս միլիոն Եւրօ յատկացուցած է, բայց առաջին արժեւորումներու համաձայն, նուազագոյն 10 միլիոնի պէտք կայ: Այլ հարց որ որեւէ գումարով կարելի չէ եւս բերել անգառնալի կորուստները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Թօսեալը կը կատակէր ու կ'ըսէր.

- Քեզի հոս բերինք որ կաթոլիկութիւնդ փրկես, Անտոն:

- Ձիչդ կաթոլիկի տեղ է աստեղ,- կ'ըսէր տիրացու Տըղատ:

- Առատած խելք տայ լուսաւորչականներուդ: Դուք ամէնդդ ալ փախուկ էք, ձեր համար ձեզի ազատ են ձգած: Կկաթոլիկներուն մէջ հազարին մէկ կը պատահի, կ'ըսէր Թօսեալը:

Արդէն աղա պէհին հետ կը խաղար ու կ'ըսէր.

- Տեղը չէ ասանկ շահաձերու: Է՛, ի՞նչ որ ես նայինք, Անտոն աղա...

- Աղէկ եմ: Ա՛լ աղէկ եմ: Բժիչկն ալ ըսաւ որ բան մը չունիմ: Ինծի պիտի հաւնիս...

Հայտէ, նայինք: Բօբբօ լա Մատօնիա, պատոն է օղի չենք խմած միասին, կ'ըսէր Թօսեալը:

- Հոգիս կը քաչէ կոր...

- Տեսա՞ր հիմակ խելացի խօսքը: Ծով նետուելուդ, օղիի մէջ նետուէ... ինքզինքդ ձո՞ւկ դիտցար...

Անտոն կը ժպտէր...

Զորրորդ պատեստիութիւնը վկ հեռանար սեպտեմբով Անտոնի ձեռքը եւ յաջորդ չաբթուան համար Նիքօլիի օդեսան մէջ ժամադրուելով:

Այս կատակախառն ժամադրութիւնը հոգեկան մեծ հաճոյք կը պատճառէր Անտոնի: Դուրս ելլելու զաղափարը, իր բարեկամներուն հետ ըլլալու հեռապատկերը, Նիքօլիի խանութին քէֆը եւ մանաւանդ իր կնոջ ու զաւակներուն մօտաւորութիւնը: Դուրսը իրեն համար դրախտի փոխուած էր: Հիմակ, առաջին անգամ ըլլալով մեծ բառի մը հոգիին կը թափանցէր, անոր իմաստին մէջ կը նետուէր իր թեւերով: Այդ բառն էր.

- Ազատութի՛ւն...

***

Անհամբերութիւնով եւ տակաւին արտաքին հանդարտութիւնով իր արձակման ժամուն կը սպասէր: Օրերուն մահը իրեն կը պատճառէր ուրախութիւն: Ամէն ժամ քայլ մը առաջ գացած կ'ըլլար: Կը փափաքէր երկարօրէն քնանալ, որպէսզի ժամանակը անցնի, առանց տատապանքի, առանց սպասման տատայտանքներուն:

Կը դիտէր երկինքը, վերջալոյսին՝ թռչուններուն անցքը, ծառերուն ճիւղերը եւ տերեւներուն չարժումները: Կը դիտէր հիւանդապահուհիներուն դէմքերը եւ արտայքները: Աղուոր ցանկութիւն մը կ'արթննար իր մէջ: Զոատրթ ու բախտաւոր կը զգար ինքզինքը այդ տեղերը դեռ ունենալու համար:

Մտքէն անոյշ ու տենչալուտ քառեր կ'ուղղէր հիւանդապահուհիներուն: Ցետոյ պահանջ կը զգար իր քառերը ինք ալ լսելու: Եւ կը մօտենար ինքզինքին ու ցած ձայնով կը կրկնէր.

- Աղուոր, անուշ, ուտե՛մ, ուտե՛մ, սիրե՛մ... Այն լ՛ինչ աղուոր մարմին ունիս, կրծե՛մ, սիրեմ... աղուոր, աղուոր... աղուոր...

Ու կը հեչտանար իր քառերով, երբեմն ալ կը կարմրէր: Ցետոյ կը խորհէր... ատեն էր անցած: Եւ որպէսզի սպասնուի ժամանակը, պէտք զգար մէկուն հետ քիչ մը մտերմանալու, խօսակցութիւններ ունենալու:

Ցիմարներու մէջ լուսկեայ մէկը կար: Ցետոն տարեվան, մօրուսաւոր ու զարգացած: Անտոն նախընտրեց զայն: Ու վորձեց մօտենալ: Ըսաւ.

- Ո՞րքան տանէնէ ի վեր հոս ես:

- Ես հոս ծնած եմ...

Անտոն կանգ առաւ:

- Քանի՞ տարի է հոս ծնած ես:

- Ըսեմ: Պեսերտազ թելերը համբ ու իմ մօրուքիս թելերուն հետ բազմապատկէ: Գումարը տասնըհինգի մէջ բաժնէ ու կը գտնես...

- Բարակ հաչիւ չեմ հասկնար...

- Հետս գլուխներդը տատանկ կ'ըլլան:

- Մեր ամէնուս գլուխը հոս մէկ է: Հաստը քարակ մէկ դին է:

- Հաւատարմութիւն եղաւ:

- Ազատութիւն, եղբայրութիւն:

- Առնէք վրաս գրէ: Բացուէ, քիչ մը օդ առնենք:

- Ձանըմ, խօսինք, քիչիկ մը...

- Վա՛յ... Օդ առնենք, օ՛դ, բացուէ՛, հայտէ՛, հօ՛բ...

Անտոն յուսահատած քաչուեցաւ:

Գիչերը տաժանք մըն էր: Քունը չէր տանիր. իր խչտեակին վրայ կը տապլտըկէր: Կը մտածէր, կը յիչէր, կը յուսար, կ'որոճար: Ինտարը տտելի կը դառնար իրեն: Աչխարհս զերեզմանի երեւոյթ կ'առնէր ու հիւանդանոցը քանտ: Ցետոյ կը փլխտափտէր.

« Ընտանութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է: Ծիխլն ալ տնտայն է, ծնցնելն ալ. զաւակներ ունենալն ալ, երջանիկ ըլլալն ալ. դժբախտ ըլլալն ալ: Ամէնքս ալ պիտի մեռնինք: Հատտ ու բտրտակ մէկ գին է: Ու ցաւին, վիչտին մենք է որ մեծ կարեւորութիւն կուտանք: Տիեզերքին համար ի՛նչ նչանակութիւն, ի՛նչ կարեւորութիւն ունի մեր ցաւը: Մենք ի՛նչ կարեւորութիւն ունինք տիեզերքին համար: Ո՞վ ենք մենք. ունայնութեան պղպջակներ: Մենք մեզի քան մը կը կարծենք... Ունայնութի՛ւն... Մենք երջանիկ ըլլալու ենք որ ցաւեր ունինք... Բնութիւնը մեզի քանի տեղ է դներ ու վիչտեր է տուեր... Բնութեան մէկ չնորհն է ցաւը... Մարդը ի՛նչ է որ, ճեւաւոր կղկղանք մը... ինքզինքնիս քան մը կը կարծենք... եթէ ինքզինքնուս մեծ կարեւորութիւն չտանք, ցաւն ալ չատ չենք ըզգար: Մենք մեր ձեռքով դժբախտ ու թշուառ կ'ըլլանք մի՛չտ:

(Շար. 120)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

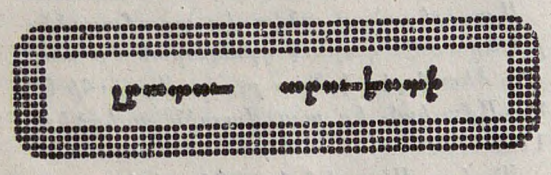
Հայկան Սարգիսեանի մահուան առթիւ, Մուրատեան ընտանիքը 100 եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

***

Վահրիճ Պամամեեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 100 եւրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՎ... Աչտա եւ Շաքէ Շիրվանեան 70 եւրօ:

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 14էն Նոյեմբեր 18 Գանի եւ Հերուվիլ Սէն-Կլէրի (Վալվատոսի նաւահանգ) մէջ մշակութային ձեռնարկ մը կազմակերպուած է միքրոսած՝ «Ըսէ, ո՞վ ես»:

Զանազան ձեռնարկներու կարգին են նուագահանդէսներ, թատերական ներկայացումներ, պար (Նաւասարդ), ցուցահանդէս, հանդիպումներ եւ չարժանկար:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝-
PEGASARTS' — ☎ 02. 31. 47. 45. 13

(Շար. Ա. էջէն)

թեան, Թուրքիոյ «յատուկ գործընկերու-թեան» իրավիճակ մը տրուի: Գերմանիոյ Թրքական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ հակազդած են Մէրքէլի նամակին, ըսելով որ լուրջ մօտեցում չէ ատիկա:

***

Թուրքիոյ վարչապետը ամուսնական անհատատրմութեան օրէնքով Եւրոպայի հետ ստեղծուած տագնապը մեղմացնելու նպատակով Սեպտ. 23ին Պրիւսէլ կը ժամանէ: Ան հանդիպումներ կ'ունենայ Եւրոպական Խորհրդարանին քաղաքական կուսակցութիւններուն, խմբակցութիւններուն ղեկավարներուն, անդամներուն հետ: Ապա կը պատասխանէ նշուած տագնապին առընչուած հարցումներու: Քաղաքական դէտեր միօրեայ այս այցը կը մեկնաբանեն ամուսնական անհատատրմութեան օրէնքին առթիւ Էրտողանի Եւրոպայի ուղղուած խիստ ազդարարութեան, տեսակ մը յետս կոչում:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ քաոսային վիճակը կը շարունակուի, օրէ օր նոյնիսկ աւելի վատթարանալով: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն, Իրաքի Իսլամապաշտ բանակին մէկ նոր ղեկոյցը որոշ յոյսեր ներշնչած է, այն համոզումը տալով նաեւ որ վաւերական է այս անգամ: Հոն կ'ըսուէր թէ երկու լրագրողները ողջ են եւ ազատ են, որովհետեւ համաձայնութիւն գոյացած է առանց ճնշումի, որ ոչնչան մը իրենց պաշտօնը կատարեն լուրեր տալով Իսլամական բանակի գործողութիւններու մասին և իրենց վկայութիւնը հրապարակեն Իրաքի հերոսական դիմադրութեան մասին: Նոր առեւանգումներ ալ եղած են: Սեպտ. 19ին Մոհամէտ Պէն Ապտալլահ անուն Լոկատ մը յայտարարած է որ Իրաքեան ազգային պահակազօրքէն 18 անդամներ առեւանգած են: Նախորդ օրն ալ սպանուիլը կար որ պիտի գնդակահարուին երկու Ամերիկացիներն ու մէկ Անգլիացին եթէ Իրաքցի կիները ազատ չարձակուին: Կ'առեւանգուին եւ կը սպանուին նաեւ Թուրք վարորդներ: Վերջին օրը 12 Թուրք առեւանգուած կամ սպանուած են, բեռնատար չորս Թրքական կառքեր ալ յարձակման ենթարկուած են: Քէրքիւք ալ ազգային պահակազօրքը անճնասպանական արարքի մը թիրախ եղած է, 18 հոգի մեռած է եւ 63 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

Ֆ...փ. ՌԱՖԻԼԻԷն հեռաւեսիլի Ա. կայանէն պարզեց 2005ի կառավարական ծրագիրը՝ ամփոփուած երեք պլխաւոր կէտերու մէջ... գործազրկութեան նուազում, դպրոցականներու յաջողութեան համար բարեկորոգում եւ ապրուստի սղութեան դէմ պայքար:

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:
Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01. 44. 59. 23. 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ 01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆԻՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հովուանկոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11.45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:
Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01. 44. 59. 23. 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ - ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալօրէա:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Ամեմբիսի՝ 01. 43. 85. 03. 76 թիւին:

ՀԱՄԱՉՓԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՍՈՒՐԲ ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ - 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ - 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ԾԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲԻՆ,
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՅԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ

Դասակարգ՝
Արքիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՅՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին ժամկէտ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
Թիւերուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ
կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին.
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն, բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ, ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ.
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 13ԱՄԵԱԿԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՐԿՐԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐՈՎ ՉՆՈՐՀԱՒՐԱԾ Է ՄՈՆԸ: ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ, ԳԱՐԵԳԻՆ Ա., ԳԵՂԱԴՆ ՄՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԹԻՒՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐՂԱՐԵԱՆ ՈՒՂԱԽՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԱԾ ԵՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՅԻՇԱԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՉՐՋԱՆԸ, ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆԸ: ԱՊԱ ՀԱՒԱՍՏԱԾ ԵՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ ԿԱՌՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ: ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՐ ՀԱՆՐԱՊԱՏԱՒՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ՈՒ ՀՐԱՀԱՂՈՒԹԻՒՆ:

«ԱՐՄԱՆԻ»

(Սեպտեմբեր 20/21)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 13ԱՄԵԱԿԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՐԿՐԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐՈՎ ՉՆՈՐՀԱՒՐԱԾ Է ՄՈՆԸ: ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ, ԳԱՐԵԳԻՆ Ա., ԳԵՂԱԴՆ ՄՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԹԻՒՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐՂԱՐԵԱՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԱԾ ԵՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՅԻՇԱԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՉՐՋԱՆԸ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ ԿԱՌՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ: ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՐ ՀԱՆՐԱՊԱՏԱՒՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ՈՒ ՀՐԱՀԱՂՈՒԹԻՒՆ:

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·029 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·029

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

Շրջան մը բարեացակամութիւն յայտնել ենք, Եւրոպական Ձանձնախումբը ուրած է աւելի խիստ եւ վճռական լեզու գործածել Թուրքիոյ հետ: Ձանձնախումբը աւելի քան դժգոհ է պատժական օրէնսդրքին քրէակարկուէթեան յետաձգումէն եւ, ինչպէս կը գրէ Ֆրանսական մամուլը, «գանակը կոկորդին դրած է»: Արդարեւ, Վէրհէօկընի բաները յայտարարած է Սեպտեմբեր 20ին.- «Ցորչափ պատժական օրէնսդրքին բարենորոգումը չգործադրուի, Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւնները չեն կրնար սկսիլ»:

Դիրքորոշման այս փոփոխութիւնը անմիջական հակազդեցութեան առիթ տուած է Անգարա, ուր սակարանը երեք կէտի անկում մը արձանագրած է: Հինգշաբթի, էրտողանի կը սպասուի Պրիւքսէլ: Ինք է որ տեսակցութիւն մը ունեցած է Վէրհէօկընի հետ, հակառակ անոր որ, սկիզբը, Թուրքիա լուռ մնացած է Պրիւքսէլի «լուսաբանութեան» դիմումներուն նկատմամբ: Ձանձնախումբի նախագահութիւնը կը գտնէ որ «Թուրքերը քիչ մը չատ ամբարտաւան կը դառնան: Մինչեւ հիմա, էրտողան սխալ չէ գործած, բայց հիմա չատ ծանրակչիռ սխալ մը գործեց: 15 օր ունի զայն զարմանելու համար: Իր եւ իր երկրին չահն է»:

Ֆիկարոյի թղթակիցը դիտել կու տայ որ ազդարարութիւնը միայն երեւութական չէ: Թուրքիոյ պատժական օրէնսդրքին արդիականացումը անհրաժեշտ է լաւ նիչ մը ձեռք ձգելու համար Պրիւքէլի Հոկտեմբեր տեղեկագրին մէջ: Այս առընչութեամբ Թուրքիոյ Մորվրդարանը պարտի վերանայել պատիժները, որոնք կը վերաբերին արտայայտութեան ազատութեան, կիներու եւ երախաներու իրաւունքներուն, «պատուոյ ոճիրներ»ուն: Այս ամբողջը, ինչ Վէրհէօկընը, յետաձգութեամբ արտօնական յարաբերութիւններու յանգործութեան բնոյթին ստեղծած խառնափոթութեան պատճառաւ: Տեսակէտ մը զոր կը պաշտպանեն ծայրայեղ տարրերը էրտողանի իսլամապաշտ կուսակցութեան: Այս գայիթ օրերը չատ նեղ կացութեան մատնած են Անգարայի կառավարութիւնը: Էրտողան երկու ելք ունի.- կամ կը պարտադրէ բարենորոգումներու քուէարկութիւնը Հոկտեմբեր 6էն առաջ եւ միջադէպը կը մոռցուի, կամ կը յամառի առկախումին վրայ քաղաքական ներքին պատճառներով եւ այն ատեն Ձանձնախումբին տեղեկագիրը տարբեր լեզու կը գործածէ: Ցարդ, ոչինչ չարաղրուած է:

Ֆիկարոյի ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն, պատժական օրէնսդրքի բարենորոգման առկախումը «արկած» մը կրնայ նկատուիլ եւ չփոխել բանակցութիւնները սկսելու սկզբունքը, որ պիտի յանձնարարուի եւրոպացի 25 դեկավարներուն, Դեկտեմբեր 17ի վեհաժողովէն առաջ: կրնայ փոխել սակայն տեղեկագրին Գ. մասը, որ կը վերաբերի Անգարայի հետ գործելակերպին: Եթէ Պրիւքսէլ միտք չունի թելադրելու անդամ պետութեանց թուական մը՝ բանակցութիւնները սկսելու համար, կրնայ յանձնարարել որ սկսին ցորչափ օրէնսգրքին փոփոխութիւնը չէ ընդունուած: Այս «պայմանաւորումը» նեղ կացութիւն մը կը ստեղծէ Անգարայի համար, որ կը ստիպուի օրէնքներ քուէարկել:

Ձանձնախումբը ըսած է թէ նաեւ Սեպտեմբեր 20ին.- «Բարենորոգում կամ ոչ, կը ղեկուչայնենք անդամ պետութիւնները բանակցութիւններու նախատեսուած ղեկավարութիւններու նկատմամբ Թուրքիոյ հետ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՈՒ ՄՈՒՍԱՊ ԱԼ-ԶԱՐՔԱՒԻ՝ խալիֆապետ Ցորդանանցիին խումբը յայտարարած է Սեպտ· 20ին, որ սպանած է ամերիկացի երկու պատանդներէն մէկը՝ ձէք Արմսթրոնկ եւ տեսերիզով ալ ցոյց տուած է տեսարանը: Ոստիկանութիւնն ալ հաստատած է որ Ամերիկացիին մարմինը գտնուած է եւ ինքնութիւնն ալ ճշդուած: Արմսթրոնկ առեւանգուած էր Սեպտեմբեր 16ին Անպլիացիի մը եւ ուրիշ Ամերիկացիի մը հետ, Պաղտատի կեդրոնը: Տեսերիզին մէջ զահիճներէն մէկը կը սպառնայ... «Որոշած ենք 24 ժամէն զըլխատել միւս երկու պատանդներէն մէկն ալ ամերիկացի դրաւիչ ուժին, որ կը չարդէ անհնայ առանց զանազանելու նոտածիններն ու ծերերը, կիներն ու այրերը»: Ընդհանուր ձեւով միչտ նոյն քաոսն է որ կը տիրէ երկրին մէջ, առեւանգումներու եւ սպանութիւններու սարսափով:

ՇԻՒԱՔ երթուղարձ մը ըրաւ Նիւ Եորք մասնակցելով Ազգաժողովին կողքին տուի եւ աղքատութեան դէմ վեհաժողովի մը եւ «համաչխարհային տուրք» մը առաջարկեց պայքարելու համար տուի դէմ: Ապրատայտուեցաւ նաեւ պատանդներուն մասին, քանի նոյն ատեն կը հաղորդուէր որ պատանդ Ամերիկացիներէն մէկը գըլխատահարուած էր, յիչելով որ Ֆրանսացի երկու լրագրողներն ալ որոնք, նոյն օրը (Սեպտ· 20) ճիշդ մէկ ամիս է պատանդ էին: Ինչ կը վերաբերի աղքատութեան դէմ պայքարին, Շիրաքի կողքին էր Պրազիլի նախագահը՝ Լուլա: Աչխարհի մէջ 2,8 միլիառ անձեր, այլ խօսքով աչխարհի բնակչութեան կէսէն աւելին, թերաճ երկիրներու մէջ, տարեկան 700 տոլարով կ'ապրի: 1,2 միլիառն ալ օրական մէկ տոլար իսկ չունի: Ամէն օր 33 հազար երախայ կը մեռնի սնունդի պակասէն կամ հիւանդութենէ: Շիրաք չէ հանդիպած Պուչի, թէեւ հոն էին նոյն ատեն, բայց փոխադարձ համակրութիւն մը չի տիրեր:

ՀԱՄԱՍԻ պինուորական թեւի պատասխանատու մը՝ Խալէտ Ապու Սելմիյա ըսպանուած է Սեպտ· 19ին իսրայէլեան հրթիռի մը արձակումէն, երբ կառքով կ'անցնէր Գազայէն: Հրթիռը նաեւ վեց հոգի վիրաւորած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ երկու չրջաններու մէջ Սաքս (Տրէզդէն) եւ Պրանտըպուրկ (Փոտսդամ) ծայրայեղ աջը եւ ծայրայեղ ձախը դգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրած են Սեպտ· 19ին չրջանային ընտրութեան: Եթէ նոյնիսկ քաղաքական յեղաչրջում չէ, զգալի ցնցում մըն է ատանդական երկու կուսակցութիւններուն համար (ԷՍ· փէ· Տէ եւ Սէ· Տէ· Իւ·): Բուն յաղթողները նոր համայնավարներն են: Պրանտըպուրկի մէջ, ձայներու 28%ը ստացած են եւ 23,6%ը՝ Սաքսի:

ՄԵՐՍԻՆԻ մէջ (հարաւային Թուրքիա) նուագահանդէսի մը մօտ ռումբ մը պայթած է: Սեպտ· 19ին: 18 վիրաւորներ կան որոնց երեքը ծանր վիճակի մէջ են:

ԹԱՆՆ ՄՐԻԿԸ հսկայ աւեր գործած է Հայիթի, ուր առժամեայ հաչուեկշիռի մը համաձայն մեռելներու թիւը 600էն աւելի էր, Ապրիլ 21ին: Մեծ մասը գոհ գացած էր ահաւոր ողողումներու:

ԱՄՆ դեմոկրատ թեկնածուն՝ Ձոն Քէրրի չատ խիստ ոճ գործածած է Պուչի նկատմամբ Սեպտ· 20ին, չեչտելով անոր գործած «հսկայ սխալները», որոնք անվերջանալի պատերազմի մը մղեցին:

ԳՈՒԹ Տ'ԻՎՈՒԱՒՒԻ մէջ Ֆրանսացի 12 պինուորականներ ձերբակալուած են զինադադարի համար: Պատերազմական հրամայլերու 501-503 գօրարաժինն պատկանող այս պինուորները 100 հազար եւրօ կողոպտած են Աբեմուտքի Ափրիկէի պետութիւններու կեդրոնական Դրամատունէն: Ձանցադործները Ֆրանսա դրկըուած են պինեալ ուժերու մնայուն դատաբանին կողմէ դատուելու համար:

Ս. ՀԻՒՍԷՑՆ, որ միչտ կը պնդէ թէ Իրաքի օրինաւոր դեկավարն է, Ամերիկացիներու տուած ճաչերը կ'ուտէ, Գուրան կը կարդայ եւ թոյլ կը խնամէ, ըստ Նիւ Եորք Թայմզի: Իր խուցը 3,5×3,9 մ., անկողին մը ունի, փոքրիկ պրասեդան մը, աթոռ մը, ջուր եւ զորգ մը՝ աղօթելու համար: Օրական երեք ժամ բակը կրնայ անցընել:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄՔՆՓՐԷՍ»

ԹԱՂԱՑԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ

*ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16Ի ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԴԻՐԸ. ԱՆՈՎ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐՈՒԱԾ Է, ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԵՂԵԿԱՑՆԷՐ «ՄԱՐՄԱՐԱ» (Սեպտ· 18): ԱՌԱՋԻՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ԵԿԵղեցիի մը վարչականները միայն նոյն թաղին բնակիչներէն ընտրելու պարտաւորութեան. ատիկա լուրջ հարց կը ստեղծէր այն թաղերուն մէջ ուր հայ բնակչութիւն չէր մնացած ու Մեսրոպ պատրիարքը երկար տեսնէ ի վեր այս պարագան կը յանձնէր պատկան իչխանութիւններու նկատառման:

Նոր կանոնադրին մէջ գրուած է թէ այն թաղերուն ուր հայ բնակիչ չէ մնացած, սահմանները պիտի ընդարձակուին կուսակալութեան որոչումով դէպի այն ամենամօտ թաղը ուր հայ բնակչութիւն կայ: Այս կարգադրութեամբ ձեւով մը լուծում կը գտնէ անելի մատնուած հարց մը:

Երկրորդ նորութիւնը թաղային խորհուրդներու անդամներուն թիւին մասին է. այդ թիւը ճշդուած է որպէս եօթը, մինչ ներկայիս 10-11 է: Ներկայի կազմերը պաչտօնի վրայ կը մնան մինչեւ թաղային յաջորդ ընտրութեան թուականը:

ղինակներն են Կարապետ Աբրահամեան եւ Կարապետ Փաչեան: Դրօչը սպիտակ խորքի վրայ կեդրոնը Երեւանի զինանչանը ունի, չրջապատուած հայկական 12 նախկին մայրաքաղաքներու խորհրդանչերով: Դրօչին վրայ գեոեղուած են հայկական եռագոյնին երեք երանգները: Մըրցումին մասնակցած են Հայաստանէն ու արտասահմանէն 162 առաջարկներ:

Ինչ կը վերաբերի փառերգին, աւելի քան 20 առաջարկ տրուած է, որոնք յառաջիկայ օրերուն կը ներկայացուին մըրցումի յանձնաժողովին:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿՈՓԱՄԱՐՏ

Ռուսաստանի Սարատով քաղաքին մէջ Սեպտ· 19ին աւարտած է կռիմամարտի Եւրոպայի պատանեկան առաջնութիւնը: 52 քկ· դասակարգին մէջ երեւանցի Ազատ Ցովհաննիսեան հռչակուած է Եւրոպայի ախոյեան: Եզրափակիչ մրցումին ան յաղթած է դերմանացի մարզիկին:

Հայաստանէն սեւանցի Սամուէլ Բարսեղեան (46 քկ·) եւ վանաձորցի Վաղարչակ Ալանեան (86 քկ·) ալ պրոնզէ մետալի արժանացած են: Հայաստան ներկայացած էր ինը կռիմամարտիկով:

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԵՂՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԷՆ: ՁԱՆՑԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ՓՐԱՆՍԱ ՂՐԿԸՒԱԾ ԵՆ ՊԻՆԵԼ ՈՒԺԵՐՈՒ ՄՆԱՑՈՒՆ ԴԱՏԱԲԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ ԴԱՏՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ ՅՈՒՇԱԾՆԵՐԸ

Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպայի լրատուիւները զբաղեցնող այժմէական նուիրեան նիւթերուն գլխաւորներէն ու մնայուններէն է: Կողմնակիցներու, ընդդիմադիրներու կարծիքները, համոզելու եւ տարհամոզելու ջանքերը, Թուրքիոյ կատարած բարեշրջումներուն հաւատացողներու, այդպէս երեւիլ ուզողներու եւ անհաւատներու բերանացի ելոյթները, յօդուածները, հարցազրոյցները, վէճ ու վիճարկում ողողած են մթնոլորտը: Բոլոր թէզերն ալ իրենց հետեւորդները ունին որոնք վիճարկումը կը փոխադրեն լրատուիւներէն աւելի նեղ չրջանակներ ալ, հազար լեռ ու ձորէ ջուր բերելով իրենց ջաղացքին, կամ ջուրը պատէն վեր հանելով:

Այս վիճայարոյց անդամակցութեան համար Եւրոպայէն պարտադրուած չափանիշերէն մէկը կը վերաբերի երկրին փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքին: Թուրքիա անդամակցութեան արժանի պիտի համարուի երբ Մխիթեան 25 երկիրները համոզում գոյացնեն որ այլ պայմաններու կարգին յարգուած է այս մէկն ալ ու փոքրամասնութեան համայնքներ ամէն մարզի մէջ -քաղաքական, կրթական, կրօնական, ընկերային, եւլն.- կը վայելեն համահաւասար քաղաքացիի վերաբերում: Այլ կէտերու հետ այս մէկն ալ տեղւոյն վրայ ատուգելու նպատակով դիւանագէտներ, մասմիններ, խմբակներ ղրկուեցան Անգարա և այլ չրջաններ. արժեւորումներ եղան, տեղեկագրեր ներկայացուեցան: Գոնէ միջազգային լրատուիւներու արձագանգներէն դատելով, կը գերակչռէ ղրկուած մօտեցումը: Ողջունելի, քաջալերելի կը համարուին բարեչրջումները, առանց միւտ լրջօրէն չափելու անոնց դրուած թուղթերէն կիրարկութեան միջեւ ինկած միջոցը. այլեւս նաեւ սովորական դարձած է պապէն աւելի պապականի եւրոպական կեցուածքը որ Անգարայի բերնով, երբեմն աւելի համոզումով, կ'ըսէ թէ մեծապէս գնահատելի է արդէն բարեչրջումներու կամքը, անոնց լրիւ կիրարկումը ժամանակի ալ հարց է, թէ մերժումի պարագային Եւրոպային համարկուելու այնքան պատրաստ երկիրը յուսախաբութեան անդունդը իյնալով ինքնութեան, ուղղութեան տագնապ կ'ունենայ, եւլն.:

Այս բոլորը այն տպաւորութիւնը կը դործեն որ Եւրոպայի ղեկավար դասուն մէջ կայ կարեւոր տոկոս մը որ առանց այլեւայլի կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Այդ անդամակցութիւնը պէտք է տեղի ունենայ, անկախ՝ չափանիշերու յարգանքէն, դիւանագէտներու դատումէն, նոյնիսկ ապագայի վախցնող հեռանկարներէն: Այս տոկոսին համար չատ ալ կարեւոր չէ թէ ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքներու յարգանքի, փոքրամասնութիւններու հաւասարութեան նման ակնկալութիւններ իսկական ի՛նչ անդրադարձ կ'ունենան Անգարայի մէջ:

Հակառակ պարագային այնքան անուշադրութեան պիտի չմատնուէր Սեպտեմբեր 5ին Պոլսոյ Ցունաց ուիեզերական պատրիարքարանին ուղղուած տղեղ արարքը: Անոր հեղինակները էին ազգայնամոլ տիպարներ որոնք ցոյցի դիմեցին պատրիարքարանին առջեւ իրենց հազարի չափ համախոհներուն հետ. Բարթուղիմէոս պատրիարքին խամաճիկը ծառէ մը կախեցին ու երբ ապահովութեան ուժեր արդելք եղան իրենց չէնքէն ներս խուժելուն, յարձակեցան անոնց վրայ:

Ժողովրդավար ու մարդկային իրաւունքներու յարգանքին տէր երկրի մը պատկերը տալու Անգարայի ջանքերը առօչինչ համարող պատահարը կարեւոր էր մանաւանդ անով որ կ'արթնցնէր ճիշդ ու ճիշդ 49 տարի հեռու մնացած նախընթաց մը:

Թէեւ առանց այդ յիշեցումին ալ Թրքական թարեչրջումներուն հասակը չափել դժուար չէր, աեեն աեեն աչք մը նետելով Պոլսոյ հայ մամուլին. հոն տասնամեակներէ ի վեր չեն հինցած, կամ փոխուած, եկեղեցիներու, դպրոցներու, համայնքային այլ հաստատութիւններու առընչուած դժգոհութիւնները, բողոքները եւ զանոնք ամենակարճ ատենէն կարգադրելու հաւաստումները:

Վերադառնալով սեպտեմբերեան զուգահեռին որ կը գծուի ազգայնամոլներու Ցունաց պատրիարքարանին ուղղուած ցոյցով, յետադարձ ակնարկի հետաքրքրական առիթ մը կու տայ «Ակօս»ի (Սեպտ. 10) քաղուածքը. «Կէս դարու ցաւը» խորագրուած սիւնակներու մէջ տրուած են Թրքական թերթերու անդրադարձներէն պարբերութիւններ: Յատկապէս «Փիրկլիւն» (Սեպտ. 7) թերթին մէջ Ֆոթի Պէնլիօյլի գրութիւնը կարեւոր կէտեր կը մատնանչէ. առաջինը այն է որ չրջանի թուրք ղեկավարութիւնը որեւէ անպատեհութիւն չէր տեսներ Կիպրոսի հարցին սակարկութեան մէջ Պոլսոյ Ցոյները չահագործելի ազդակ նկատելուն մէջ: Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը տարիներ ետք, 1964ին ամենայն յստակութեամբ յայտնած էր. «Թուրքեւոյն յարաբերութիւնները Լօզանի մէջ հաստատուած հաւասարակչռութեան վրայ հիմնուած են: Համեմատելով՝ Կիպրոսի հարցը, Եգէականի կղզիներուն թուրք բնակչութիւնը, պոլսաբնակ Ցոյները եւ պատրիարքարանը այդ հաւասարակչռութեան հիմով նկատի կ'առնուին»: Ցօդուածագիրը նոյնիմաստ մէկբերում մըն ալ ըրած է Սեպտ. 6-7ի դէպքերուն նախորդող օրերէն. «Կիպրոս թրքական է» միութեան նախագահը Օգոստոս 20ին յայտարարած է թէ Կիպրոսի մէջ Թուրքերուն ուղղուած կոտորածի փորձի մը պարագային չատ կարուկ պէտք է հակազդել. «Պոլսոյ մէջ չատ Ցոյն կայ»:

Ոչ մահմետական իր քաղաքացիները, այս պարագային Ցոյները, պատանդ նկատող համատարած կեցուածքին քով, նոյնքան ուշադրաւ է այլ երեւոյթի մը չեշտումը: Այս երկրորդը կը վերաբերի այդ փոքրամասնութեան պարտադրուած հոգեվիճակին, վերաբերումին: Իրենց հոգեւոր իչխանութեան ու համայնքին ուղղուած թշնամութեան դէմ Ցունաց պատրիարքարանը, մամուլը, հաստատութիւնները կը հրաւիրուին նոյնութեամբ վաերացնելու կառավարութեան կիպրական քաղաքականութիւնը: Անոնք պէտք է բարեկամին ու թշնամիին ամէն առիթով ցոյց տան որ հայրենասէր են, զօրավիգ՝ տարուած քաղաքականութեան, որպէսզի իրենց ուղղուած կասկածները անզօրացնեն:

Տարի մը ետք այս օրերուն կէս դար անցած պիտի ըլլայ Թալեաի, քարբարոսութեան այն երեկոյէն որ Սելանիկի մէջ Մ. Քէմալի ծնած տան առաջ ղրուած ըռլալու խայծով զժոխքի վերածեց Պոլսոյ փոքրամասնութիւններուն, գլխաւորաբար Ցոյներուն կեանքը: Ներկայիի մեծադոյն դրականը պէտք է նկատել այն որ 49 տարի ետք դոնէ պայմանները ստեղծուած են ազատօրէն դրելու չատ բաներ. օրինակ այն որ Սելանիկի ռումբը զետեղողը Թուրք մըն էր, ան յետագային ալ դեր ունեցաւ կիպրական դէպքերուն ընթացքին:

Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն յաջորդող տարիներուն Պոլսոյ մէջ կիպրոսի նիւթով չարունակուեցան հակայոյն ցոյցերը: Ցետոյ, 1964ին դործադրուեցաւ անոնց արտաքսումի որոչումը: Ցոյցերուն յաճախ կրկնուած բեմադրութեան մաս կը կազմէր գլխաւոր թշնամի համարուած Մակարիոս Արք.ին խամաճիկին անարգանք տեղացնելն ու անոր հրկիզումը: «Ակօս» նոյն թիւին մէջ դրելով Սեպտ. 5ին Ցունաց պատրիարքարանին առջեւ ազգայնամոլներու ցոյցին մասին, կը նկարադրէ այս անգամ Բարթուղիմէոս պատրիարքին խամաճիկին ծառէ մը կախուիլը, ինչպէս ըրած էին արդէն Թրքական թերթեր ալ: Ցատկանշական նմանութիւն է նաեւ որ 49 տարի ետքի ցուցարարներն ալ փորձած են պատրիարքարանէն ներս խուժել, ինչպէս 1955ի խուժանը: Տարբերութիւնը այն է որ այս անգամ ոստիկանութիւնը արդելք եղած է:

Եւ վերջապէս Ցունաց պատրիարքարանին հաղորդակցութիւնը ուր կ'ըսուի թէ այդ դէպքերը կազմակերպուած են Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար վճռական օրերու նախօրեակին, յատուկ մատնութեամբ: Չի՞ յիչեցներ Պոլսոյ Ցոյներուն 1955ին «իրենց հայրենասիրութիւնը ամէն քայլի, բարեկամին ու թշնամիին վաստակելու» պարտաւորութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՇԱԻԻԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ղարաբաղի պատերազմի հրադադարի 10րդ տարեդարձի տօնախմբութիւններու ծիրէն ներս, Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ֆրանսայի Ներկայացուցչութիւնը եւ Շաւիլի քաղաքապետարանը կազմակերպած են լուսանկարներու ցուցահանդէս մը՝ «Ղարաբաղի լուսանկարներու ցուցահանդէս»:

Չորեքչաբթի, Սեպտ. 15 ժամը 18ին սկսեալ հոծ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ Հայեր, փութացած էր ներկայ գտնուելու բացման հանդիսութեան, քաղաքի մշակութային կեդրոնը՝ «Ագրիւմ»: Ներկայ էին նաեւ Պ. Ժան-Ժապկիյէ, չրջանի երեսփոխանը, Շաւիլի քաղաքապետին կցորդները եւ խորհրդականները, մշակութային կեդրոնի եւ դրադարանի տնօրէնները, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, ևլն.:

Բացման խօսքը արտասանեց քաղաքապետ Պ. Ժան Լըվէն, չնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն նշեց իր անցեալ տարուան Հայաստան կատարած ճամբորդութիւնը, ցաւօք սրտի չէր կրցած այցելել Ղարաբաղ: Առաջին առիթով պիտի կատարէր զայն: Տեսած էր ժողովուրդ մը որ կրցած է պահել իր հաւատքը, իր աւանդութիւնը: Ինքը պատրաստ է տանելու նոյնիսկ չնչին աչխատանքը որ կրնայ հետեւիլ տայ այս հրադադարը վերածելու խաղաղութեան: Ցետոյ հրաւիրեց ժողովուրդը դիտելու լուսանկարները:

Իր կարգին, Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ Պ. Ցովհաննէս Գէորգեան (Ֆրանսերէնով) իր չնորհակալութիւնը յայտնեց Շաւիլի քաղաքապետարանին, Պ. Մկրեանին որ աչխատած է այս ծրագրին իրականացման, եւ Շաւիլի հայ համայնքին: Բացատրեց որ հրադադարը կը տօնենք որովհետեւ ժողովուրդը տասը տարիէ ի վեր խաղաղ եւ ապահով կեանք մը ունի: Եւ եթէ այս երկրին մէջ կը տօնենք, անոր համար է որ Ֆրանսա՛ն խորհրդանիչ մըն է: Ֆրանսան Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծման համար քաղաքական կարեւոր աչխատանք կը տանի: Իր փափաքն է միասնաբար տօնել երբ խաղաղութիւնը վերջնապէս հաստատուի:

Այս հակիրճ ճառերու աւարտին քաղաքապետը, իբր խորհրդանիչ, Շաւիլի մէջ արտադրուող գրիչ մը նուիրեց Ղարաբաղի ներկայացուցչին, յուսալով որ Արցախի անունով, ան խաղաղութեան ստորագրութիւնը կը դնէ այս գրիչով:

Մինչ հիւրերու մէկ մասը հապճեպով հաւաքուած էր ընդունելութեան սեղաններու չուրջ, տհաճ տեսարան մը տալով, սրահին կեդրոնը զետեղուած պաստառի մը վրայ կը ներկայացուէր Ֆիլմ մը: Ֆրանսերէնով պատրաստուած այս Ֆիլմը 16 վայրկեանի մէջ մեզի ցոյց կու տար Ղարաբաղի նոր պատմութենէն էջեր: Ցոյցեր, պատերազմ, խաղաղութիւն, աչխատանք, վերաչինութիւն, ապագայ, եւայլն:

Այս Ֆիլմը պիտի ցուցադրուի ցուցահանդէսի ամբողջ տեւողութեան: Սրահին մէկ անկիւնն ալ կը վաճառուէր գիրքեր ի նպաստ Ղարաբաղի:

40ի մօտ գունաւոր լուսանկարներ զետեղուած են Ագրիւմի երեք յարկի նըրբանգներուն, գլխաւոր երեք նիւթի չուրջ: Առաջին յարկը յատկացուած է «Մչակոյթի եւ ճարտարապետութեան», ուր կը տեսնենք վանքեր (Գանձասար, Դադիվանք), խաչքարեր եւլն.: Երկրորդ յարկը իբր նիւթ ունի «Բնութիւն եւ Երջանկայք»ը, դաչտեր, ժայռեր, 2000 տարուան ծառ, պուտղներ: Իսկ վերջին յարկը կը դիտէինք մամիկներ, տատիկներ եւ երախաներու նկարներ որոնք մաս կը կազմէին «Մարդ եւ Հող» նիւթին:

Մխայն խաղաղութեան ենթախորքով այս նմոյչները կու տան դրական զաղափար մը անծանօթ երկրի մը մասին: Կը յուսանք որ այս ցուցահանդէսը արձագանդ կը գտնէ այցելուներուն մօտ, առիթը կու տայ աւելի լաւ ճանչնալու Ղարաբաղը, յուսալով որ խաղաղութիւնը կը հաստատուի մօտիկ ապագային:

Հակառակ կազմակերպչական որոչ թեթերութիւններուն, գնահատելի աչխատանք մը:

Ցուցահանդէսը կարելի է այցելել մինչեւ Սեպտեմբեր 26, ամէն օր, բացի երկուչաբթիէն, ժամը 14-էն 19, իսկ Շաբաթ օրը՝ ժամը 8·45էն 19:

ATRIUM
3 parvis Robert Schuman
92370 CHAVILLE

Հ. Ն.

ՕՐԱՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԲԱԲԵԼՈՆՆ Է

Եւրոպական Միութեան նոր անդամակցած երկիրները լեզուական լուրջ հարց մը սեղան բերած են. առանց անոր կարգադրութեան, Եւրոպական Խորհրդարանը որեւէ պահու կրնայ մանրակերտ բաբելոնի մը վերածուիլ: Օրինակ, չեխ պիւանադէտ Ե. Քոլիչէք որ Փոխադրութեան եւ զբօսաչրջութեան յանձնախումբի անդամ է, եթէ ժողովի մը որոչէ չեխերէն խօսիլ, ինչ որ իր իրաւունքն է, բացի իր հայրենակիցներէն ոչ մէկ անդամ պիտի հասկնայ ըսածը: Միւսները իրենց ընկալչութեան լրութիւնը պիտի լսեն միայն, քանի որ Խորհրդարանը անհրաժեչտ թարգմանները չունի չեխերէնի համար: Պարագան նոյնն է նոր անդամ երկիրներու այլ լեզուներու ալ:

Մինչդեռ ընդլայնումէն առաջ Պրուսէլ խոստացած էր որ Մայիս 1էն իսկ նոր անդամներու լեզուները պաչտօնական լեզուներու ցանկին վրայ պիտի աւելնային ու վայելէին գործածութեան նոյն կարելիութիւնները: Այսօր իրականութիւնը չհետեւած այդ խոստումին ու չեխերէնի, սլովէներէնի, լիթուանիերէնի թարգման չկայ: Հետեւաբար աչխատանքի գրութիւնները տրամադրելի կ'ըլլան միայն նախկին անդամ երկիրներուն լեզուներով: Օրակարգի նիւթերն ալ ձեռք կ'առնուին անգլերէնով կամ գերմաներէնով:

Թարգմանները գործի առնելու դրասեենական պատասխանատուն ըսած է թէ 11-էն 20ի բարձրացած պաչտօնական լեզուներով Խորհրդարանը պէտք ունի 400 թարգմանի, բայց հազիւ կէսը կարելի եղած է ունենալ: Աւելի լաւ չէ Եւրոպական Ցանձնախումբին եւ Խորհուրդին պարագան: Միայն չեխերէնի համար 135 թարգմանի պէտք կայ, բայց ընդունելութեան քննութեան ներկայացողներուն մէկ քառորդն ալ չի յաջողիր պահանջած մակարդակին փաստը տալ: Կացութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ թարգմանութիւնը վաերադրերն ալ յապաղին, կամ երեսփոխանները, պաչտօնատարները միայն անգլերէնով չարադրուած օրինակներ ըստանան:

Հարցը բաւական լուրջ կը նկատուի ու անցեալ Մայիսին Ցանձնախումբին նախագահը Ռ. Փրոտի պահանջած է որ երեսփոխանները 15 էջէն աւելի երկար տեղեկագրեր չհրապարակեն: Մինչ այդ, անոնց միջին երկարութիւնը չիսուն էջի կը հասնէր: Հարցը ուչադրութեան չանճնողները կը յուսան որ առնուազն պէտք եղած ձեւով թարգմանուած է նախագահին հրահանգը:

ՔԱՂՀԱՆ

Livres reçus

L'INSTRUMENT DU CHANTEUR : SON CORPS

SIRVART KAZANDJIAN PEARSON

Collection **Le Monde du Verbe**

Solal — Marseille 2004

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ, ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Տարւոյս Յուլիս 10-17 Թուականներուն Գերմանիոյ Պրէմէն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Միջազգային Երգչախմբական փառատօն-մրցոյթ մը, որուն ի չարս 80 երգիչներու ներկայացուցիչներու մասնակցեցաւ նաեւ «Տարօն» ազգագրական համոյթը Հայաստանի Էջմիածին քաղաքէն: Մանուկ եւ պատանի քսան երգիչ-երգչուհիներէ կազմուած երգչախումբը յաջող ելոյթներ ունեցաւ փառատօն-մրցոյթի ընթացքին՝ արժանանալով մասնագէտներու դնահատանքին եւ յատուկ մրցանակներու:

«Տարօն» երգչախումբին Գերմանիա գալը եւ փառատօնին մասնակցիլը կարելի դարձաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի անմիջական աջակցութեան շնորհիւ: Փառատօնին մասնակցութենէ զատ, երգչախումբը Առաջնորդարանի եւ Պրէմէնի եւ Հանաուի հայ համայնքներու կազմակերպութեամբ համերգներ տուաւ նշուած համայնքներուն մէջ՝ յուզումնալի պահեր պարգեւելով ներկայ հայորդիներուն: Երգչախումբը չորս օրեր վայելեց նաեւ համայնքներու հիւրասիրութիւնը:

• Յուլիս 25ին, Քէօլնի Անթոնիթէր Ա. Լուսաւորչական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Քաղաքի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Պատ. Տոքթ. Հանս Կէորկ Լինքի հրաժեշտի արարողութիւն եւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որուն մասնակցեցաւ նաեւ Քէօլնի հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ Հայրապատ Քհնյ. Մարտիկեանը: Ան արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ փոքր աղօթքով մը, իսկ ընդունելութեան ընթացքին ողջոյնի խօսք ուղղեց ներկաներուն եւ տոքթ. Լինքին փոխանցեց Առաջնորդին բարեմաղթանքներն ու ողջոյնները:

• Յուլիս 31 -- Օգոստոս 8 Թուականներուն Գերմանահայոց Կեդրոնական Մարմինը դարձեալ կազմակերպած էր Ամանային արձակուրդներու մանկական ճամբար մը, որ տեղի ունեցաւ Շթամպերկի կոչուած գեղատեսիլ վայրի մը մէջ եւ որուն այս տարի մասնակցեցան 8--15 տարեկան աւելի քան 30 մանուկներ ու պատանիներ: Ճամբարին հիմնական նպատակն է տարին դոնէ անգամ մը կարելիութիւնը ստեղծել որպէսզի Գերմանիոյ պէս ցրուած գաղութին մէջ ապրող հայ երախաները միմեանց հանդիպին եւ հաւաքաբար տրուին հայերէն լեզուն եւ հայ պատմութիւնը, հայկական երգն ու պարը, ստանան հայեցի դաստիարակութիւն: Կը կազմակերպուին նաեւ այլազան խաղեր եւ մարզական մրցոյթներ:

Կազմակերպիչներու դովելի ու դնահատելի փափաքին ընդառաջելով, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին կողմէ երախաներուն համար կազմակերպուեցաւ նաեւ կրօնքի եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան ամէնօրեայ դասընթացքներ, ինչպէս նաեւ սպարտուիթիւններ: Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ եւ Սերովբէ Վրդ. Խաչանեանի ջանքերով պատրաստուեցան երկու նկարագրող գրքոյկներ՝ հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, «Ճանչնանք մեր եկեղեցին» եւ «Քրիստոնէական Եկեղեցիներու տարբերութիւնները» խորհրդակութեամբ, որ բաժնուեցան մասնակից բոլոր երախաներուն:

Ամէնօրեայ դասընթացքներու կազմակերպումին Սերովբէ Վրդ.ի կոդքին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ Մայր Աթոռի միարաններ՝ Արշէն եւ Յովհան, ինչպէս նաեւ Գարեգին Վրդ.ները:

• Օգոստոս 20--21ին Հիլտէհայմի մէջ տեղի ունեցաւ չրջանի կաթողիկէ եկեղեցւոյ Առաջնորդ, Գերմանիոյ կաթողիկէ եպիսկոպոսաց ժողովի եւրոպական միութեան եւ արեւելեան եկեղեցիներու յանձնախումբերու նախագահ Ժողէֆ Եպիսկ. Համայէլի 75րդ տարդարձի հանդիսութիւնները: Երկու օրուան վրայ տարածուած ձեռնարկներու առաջին եւ երկրորդ օրերուն Հիլտէհայմի Ս. Մարիամ մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցած երեկոյեան ժամերգութեան եւ յաջորդ օրը՝ պատարագին զուգընթաց, հաւաքոյթի մը ընթացքին Համայէր Եպիսկ.ի անձն ու գործը ներկայացուեցան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու կողմէ ի թուին՝ փրոֆ. տոքթ. Եոհան Պափթիսթ Մէթցի, Գերմանիոյ կաթողիկէ եպիսկոպոսաց ժողովի նախագահ Քարլ կարդինալ Լեհմանի, Հանովրի ապետարանական-լուտերական եկեղեցւոյ եպիսկոպոսուհի Մարկոթ Քեսմանի, Նիւռերզաքսէն նահանգի նախագահ Քրիսթիան Վուլֆի եւ կաթողիկէ առաջնորդական խորհուրդի նախագահուհի Մարկարէթէ Մայէրի: Պատարագի ընթացքին քարոզիչն էր կարդինալ Վալթէր Քասպէր, որ Հռոմի մէջ պատասխանատուն է միջեկեղեցական յարաբերութիւններու յանձնախումբին:

Հանդիսութիւններուն ներկայ բազմահարիւր հաւատացեալներու, պետական ու չուրջ քառասուն եպիսկոպոսներու կողքին հանդիսութեանց իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Հայ Եկեղեցին, յանձին Թեմին Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի, յարգած ըլլալու համար Հայ Եկեղեցւոյ ճչմարիտ բարեկամ ու զայն մօտէն ճանչցող Համայէր Եպիսկ.ը: Հանդիսութեանց աւարտին Գարեգին Արք. չրնորհաւորելով յարգելի յոբելեարը, իրեն յանձնեց Հայ Եկեղեցւոյ 1700ամեակը խորհրդանշող յուշանուէր մը, մաղթելով իրեն տակաւին երկար ու առողջ կեանք մը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՊՈԼՍՈՑ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ԹԻԵԼՈՎ

Պոլսոյ մամուլը յաճախ նկատի կ'ունենայ վարժարաններուն կացութիւնը: Անոնք մտահոգութեան մնայուն պատճառ են համայնքին պատասխանատուներուն համար, յատկապէս աշակերտութեան տարուէ տարի պակսող թիւով: Պոլիսէն արտագաղթը նախորդ տասնամեակներու թափը կորսնցուցած ըլլալով հանդերձ, աշակերտութեան նուազումը կը բացատրուի այն նախընտրութեամբ որ հայ ծնողները կ'ունենան ոչ համայնքային վարժարաններու նկատմամբ: Սեփական ու նաեւ պետական վարժարաններ սկսած են առաջնային տեղը դրաւել այդ ընտրութեան մէջ, ոչ միշտ հասկնալի պատճառներով: Տխուր է հաստատել որ հակառակ ծանօթ պայմաններուն, արեւմտահայերէնի, արեւմտահայ մշակոյթին մինչեւ վերջին հանդամանքը միեզեր վերջին տասնամեակները պահած համայնքը նախ սկսաւ պարտադրաբար պակսեցնել իր դպրոցներուն թիւը, ապա ականատես ըլլալու համար աշակերտութեան նուազումին: Այդ նոյն ժամանակաշրջանին դպրոցներուն աշակերտութեան ոչ բաւարար թիւին ու անոր կապուած նիւթական ու այլ պատճառներու հետեւանքով փակուեցան 6-7 վարժարաններ: Այսօր Պոլիս ունի 17 վարժարան:

«Մարմարա» կը դրէ թէ այս վերամուտին 3251 աշակերտ արձանագրուած է անոնց: Աւելկա անցեալ տարուան թիւէն 58 պակաս է: Եւ ինչպէս կ'ըսէ թերթը, համայնքի վարժարանները աւելի մեծ թիւով չրջանաւարտ կու տան, քան նոր աշակերտ կ'արձանագրեն: Ցաւակի է որ ընթացքը եթէ ուղղութիւն չփոխէ, չատ փայլուն հեռանկար նախատեսելի չէ պոլսահայ կրթական կեանքին համար:

«Մարմարա» տեղեկատուութեան ընկերացուցած է ցուցակ մըն ալ ուր տրուած է ամէն մէկ վարժարանի գանազան բաժիններուն աշակերտութիւնը, անցեալ տարուան թիւին հետ: Ամէնէն բազմամարդը Պագըրգիւղի Տատեան վարժարանն է որ լիսէի բաժին չունենալով հանդերձ ունի 411 աշակերտ, ինչպէս անցեալ տարեշրջանը: Կը հետեւին Սահակեան լիսէն (401), Մխիթարեան լիսէն (375), Խասեան լիսէն (304): Միայն լիսէի բաժինով գոյութիւն պահողներ՝ կեդրոնականը ունի 202, Ս. Խաչ Դպրեվանքը 73: Ամէնէն փոքր թիւով ներկայացած է Սուրբ Յարութեան Ազգային Ազգ. Վարժարանը (20) որուն փակումին վէճը ամառուան օրերէն նիւթ եղաւ Պոլսոյ հայ մամուլին: 17 անուններու ցանկէն միակն է Սկիւտարի Սեմերճեան ճեմարանին հետ միացած Գալֆայեանը որ կը պահէ նախակրթարանի գիշերօթիկի բաժին մը (25), ընդհ. թիւով 110 աշակերտով:

ԱՆԻՒ ՄԷՋ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Այս խորագրով «Ակօս» (Սեպտ. 10) կը տեղեկացնէ թէ Սեպտեմբեր 24-26 կարսի քաղաքապետութեան կողմէ կազմակերպուած «Կարսի Բ. Նահանգային համադումար եւ կովկասեան մշակոյթներու փառատօն»ին չրջանակին մէջ Անիի աւերակները թատերարեմ պիտի ըլլան դասական երաժշտութեան նուագահանդէսի մը: «Պօրուսան»ի ֆիլհարմոնիք նուագախումբը հանդէս պիտի տայ Մայր Տաճարին մէջ:

Փառատօնին կը մասնակցին Հայաստանէն, Վրաստանէն, Ադրբեջանէն, Չեխիայէն ժողովրդական արուեստի խումբեր: Ծրագրուած դասախօսութիւններուն կարգին են Երեւանէն փրոֆ. Ալ. Սաֆարեանի «Ընդհ. ակնարկ հայեւթուրք մշակութային յարաբերութիւններուն վրայ» եւ տոքթ. Աշոտ Սողոմոնեանի «Ընդհանուր ակնարկ մը հայեւթուրք լեզուական յարաբերութիւններուն վրայ» նիւթով դասախօսութիւնները:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Թիֆլիսի «Պետրոս Ադամեան» հայկական պետական տրամաթիկական թատրոնը իր դերասանները կորսնցնելու վտանգին տակ է: Պատճառը Վ.Վ. Պուտինի կարգադրութեամբ քաղաքին ռուսական թատրոնին կազմին մէջին աշխատավարձին 300 տոլարի բարձրացումն է: Հայկական թատրոնին դերասանները լաւ տիրապետելով ռուսերէնին ու չատ ջերմ յարաբերութիւններ ունենալով ռուսական թատրոնին հետ, մեծ մասով կ'ուզեն հոն անցնիլ: Իրենց աշխատավարձը 14 տոլար է: Ցոյս կը յայտնուի որ Հայաստանի կառավարութիւնը քայլերու կը ձեռնարկէ «Պետրոս Ադամեան» կեդրոնը պահելու համար:

Նարատ Ցղութեան քոյրերու Բանկալթըի վարժարանը (20) որուն փակումին վէճը ամառուան օրերէն նիւթ եղաւ Պոլսոյ հայ մամուլին: 17 անուններու ցանկէն միակն է Սկիւտարի Սեմերճեան ճեմարանին հետ միացած Գալֆայեանը որ կը պահէ նախակրթարանի գիշերօթիկի բաժին մը (25), ընդհ. թիւով 110 աշակերտով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

«Մարդը չիմար է, մէչտ, ամէն տեղ: Աստեղները կամ տուպլը չիմար են կամ ինծ չիմար: Դուբսիները ամբողջ ու քաւնամ չիմարներ են: Մէկուն զլա՞ր կամ ինքզինքին զլա՞ր, կ'առնեն հոս կը քեթեն: Իրիչ մարդեր կան դուբսը որ ամէն զր կը զպին ուրիչներուն: Մարդս մարդուն ըրածին խելք չի կրնար հասկցնել: Մարդուն ըրածը եթէ խելացի բան ըլլայ խելք կը հանի. չիմար բան ըլլալուն համար է որ խելքը մէջէն չի կրնար կոր ելլալ:

«Հասկնաս կամ չհասկնաս ,նորէն մէկ է: «Ունայնութի՛ւն, ունայնութի՛ւն... ինչ ալ ընես բանը, ազատութիւնը կրնեայ կամ, մարդ ուզածին պէս քալէ, ուզած տեղը երթայ, ուզած քարին վրայ նստի... խոտերուն վրայ պառկի, արեւին մէջ լողայ, այրի... Օր մըն ալ ոտքերը կը տանկի... կը ցմնդայ կ'ներթայ»...

Ուղեղը մտածութիւններու կառչած կը դառնար պատահարի մը նման: Երանի կուռ բան կառչողներուն: Լուսաբացը, իրեն համար հիւսուած էր յոյսերով: Ցետոյ յանկարծ տարօրինակ կերպով կը մտածէր ծխախոտին մասին ու կ'ըսէր.

-Օրհնեալ ըլլայ կինս, օրհնեալ ըլլան բարեկամներս որ ինծի ծխախոտ կը բերեն:

Լուսաբացին կը նստէր իր մահիճին վրայ ու կը խաղար պեխին հետ:

«Էհ՛յ կիտի կեա՞նք... մարդ ի՛նչ կ'ըլլայ: Մարդ ինչե՛ր կ'ընդլայ... ի՛նչ վիճակներէ կ'անցնի... Ինչքան կը փոխուի ամէն բան... Մայր, եղբայրներ... դէպքոց... զործ... Մկրտիչը... փայտան... Ֆրանչեսքան... Հէ՛յ կիտի օրեր... խառնութիան... Թօնի... Ալչանած... նոր խառնութ... տուն, տեղ, կտրասի... սիրուհի... սիրուհիներ... նախանձ, կասկած, կռիւ... յաճախորդներ, վաճառականներ ... դրամ... ամուսնութիւն... զաւակներու մահ... զաւակներ մահեր, մահե՛ր... զաւակներու ամուսնութիւն, թոռներ, մահէ՛րդ, գործերու... գործերու բան... Օ՛ֆ, օ՛ֆ... զաւակներու օ՛ֆ... օ՛ֆ»...

Կը թոթվէր ինքզինքը ու կը մնար սպասած, սիրուհիան մը սպիին մէջ ծրարուածի նման: Մէկ խօսք կը մնար մտքին մէջ.

«Ի՞նչ է սա կեանքը»...

Ու գլուխը կը կախէր կեանքին առջեւ:

Այդ վայրկեաններուն կեանքը իրեն համար ուժն էր, ամէնէնէն տիրական ուժը: Այդ ուժը անպարտելի: Թագաւորներն անգամ կը ծռին այդ զօրութեան առջեւ, հակառակ որ տակնին զօրավարներ, բանակներ, առրուկներ:

«Ի՞նչ է սա կեանքը»...

Կեա՞նքը, բայց ո՞ր կեանքը, որո՞ւն կեանքը: Ամէն մարդ կեանքը կ'առնէ իր կեանքին պէս: Ամէն մարդ իր գոյնը կ'առնէ իր կեանքէն, իր տրամադրութիւններէն, իր գրպանէն - քսակէն: Ու քանի կեանքը վեր կամ վար այդ բոլորէն ի՞նչ է: Ամառն կ'ըսէր Սողոմոնի պէս.

- Ունայնութիւն...

Բայց երբեմն ալ կը մտածէր.

- Ի՞նչ կարզի ունայնութիւն, քանի որ այնքան չատ են ունայնութիւնները նըմար երկինքի աստղերուն ու ծովուն աւազներուն: Ունայնութիւններ ալ կան հովով լեցուն: Կեանքը խառնուրդ մըն է, քանի որ կը թաւալի զարճող երկրագունդին վրայ: Բայց խորհուրդը կայ.

- Ի՞նչ է սա կեանքը...

Ամառն արմաւիներուն ծունկերուն վրայ ու գլուխը ձեռքերուն մէջ կը մնար, երազուն աչքերով: Ապա ծխախոտ մը կը վառէր ու անյագութիւնով ներս կը քաշէր: Նախաճաշէն վերջ կ'ելլէր պարտէզ ու կը մրմնջէր մեքենարար.

- Փա՛ռք քեզ, Աստուած... վա՛ռք քեզ, Տէր...

Ու պզտիկ ջղայնութիւն մը բաւական էր որ այդ խողովակի մէջէն քալող Աստուծոյն հայհոյէր.

- Վա՛յ ես քեզ ծնող Աստուածը...

Ամառն անաստուած մըն էր: Սակայն, չէր կրցած ձերբազատիլ իր մանկութեան ու պատանեկութեան ժամանակ իր մէջ ներմուծուած քրիստոնէականին հետքերէն: Իր հայհոյութիւններէն ազեղի մէջ դրած միշտ կ'ուղղէր երկնքին՝ Աստուծոյն: Ցետոյ սակայն խղճի խայթի լարում մը կ'ունենար: Աւելի վերջը կը քննադատէր ինքզինքը դէմ քրիստոնեայ մըն ալ ըլլալուն համար: Աւելի վերջը պաղարիւնութիւնով իր տրամաբանութիւնը գտած՝ կը զարմանար կրօնքին արմատներուն ուժին վրայ: Կը զարմանար մանաւանդ իր մէջի սկզբնական տպաւորութիւններուն յարատեւութեանը վրայ: Ու կրօնքի վրայ իր մտածումը միտքը կը թերէր յիշատակներ:

Աշկերտ մը ունեցած էր խանութին մէջ: Առաքելի դէմքով, երեսուն տարեկան, դաւառացի մըն էր: Խանութին ներսը լեցուցած էր սուրբի պատկերներով, խաչերով, աւետարաններով, համբիչներով, մոմերով ու խունկերով: Օր մը Ամառն բարկացած էր լսելով.

- Խանութին ուղղութիւն կը բերես կոր...

Աշկերտին աչքերը լեցուած էին: Ամառնի սրտին դպած էր: Զղջացած էր: Ցետոյ նուէր մը տուած էր աշկերտին:

Կը յիշէր Մաղաքեանի գրած մէկ նամակը... Ամիսներ վերջը չատ զարմացած էր ինքն իր վրայ առանձ նամակ մը գրած ըլլալուն:

Ամառուած բառը իրեն համար բացագանչութիւն մըն էր.

- Փառք քեզ, Տէր...

(Շար. 121)

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ասպիկ Պօղոսեանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝ ժագ Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

***

Նոյնպէս Սեվրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղէն ընկերուհի վերա Քէպապճեանի մահուան առթիւ, Շրջանային Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արթիւր Քէպապճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Պ. Լեւոն Կիւրճեանէ ընկերուհի վերա Քէպապճեանի մահուան առթիւ:

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՊՐՕՆԱԿԱՆ ԹՐԳԵՐՈՒԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ - 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ - 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ ժան-Կուժոն, փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արքիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

Թիւերուն:

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 *տարեկան աշակերտներու համար:*
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:
Ազգանպատրելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01·44·59·23·50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAİNE ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30ին սովորական կեդրոնատեղին:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ:

***

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ - ԼԻՎՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:

Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալորէա:

Ցանկալի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01·43·85·03·76 *թիւին:*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Կ Ա Լ Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ·
Ցայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- *«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,*
- *«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,*
- *Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,*
- *Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,*
- *Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,*
- *Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,*
- *Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱԻԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,*
- *Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,*
- *«ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱԻԹԵԱՆի:*

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու զրասենեակներուն:

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀԱԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴԻՒՆԲԱՁԻՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն քարեբար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑԻ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԻՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Աբջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂԻՆ,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

կը վերսկսի 2004-2005 տարեշրջանի գործունէութիւնները
ՇԱԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25ին:

Բազմաթիւ միջոցներ՝ ապրեցնելու մայրենին·
լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւն,
բանաստեղծութիւն-պար, թատրոն, երաժշտութիւն, համակարգիչ,
ձեռային աշխատանք եւ այլն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը, ժամը 14էն սկսեալ·
Հասցէ՝ Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8 rue du Groupe Manouchian 94140 Alfortville

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
01 - 48 - 93 - 57 - 33 *թիւին*

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·030 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·030

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԼՐԱՑՆԵՐ ՀԱՐԿ ԵՂԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ»

ԿԸՍԷ ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԱՐՈԶՈ

Եւրոպական Յանձնախումբի նոր նախագահը՝ Մանուէլ Տուրան Պարոզո երկար հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Սեպտ· 22), ուր կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ, Ցրանսայի, Սահմանադրութեան։

Իր կազմած յանձնախումբին դէմ եղած քննադատութիւններուն կը պատասխանէ, որ ծիծաղելի են եւ չընդունիր որ ազատական ոչի մը պատկերը կու տայ այդ յանձնախումբը, ոչի ընտրեալը չէ ձախին դէմ այլ կեդրոնի բարենորոգիչ մը։ Յանձնախումբին ունկախ քնոյթը անհրաժեշտ է։ Վերջաւորութեան կը խօսի Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին ու կ'ըսէ ... «Մեր Եւրոպան զօրակցութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած է։ Անընդունելի է որ երկրի մը անդամակցութեան համար, փոխինք անոր քնոյթը, ինքնութիւնն իսկ։ Թուրքիա մեզի նոր մարտահրաւէրներու առջեւ կը դնէ ամէնի իր տարածքով քան կրօնքով։ Այս վերջինը հարց մը պէտք չէ ըլլայ, եթէ ազդագրական երեւոյթները յաղթուած են, ներառեալ պատմական օրէնսգիրքը։ Այս կէտին վրայ որեէ պիղում անկարելի է։ Եթէ Թուրքիա դրական պատասխան տայ յայտնուած չափանիշերուն, չեմ գիտեր թէ ինչպէս կարելի է ո՛չ ըսել»։ Լրագրողը, ապա, կ'ուզէ Պարոզոյի անձնական կարծիքն ունենալ այդ մասին, ու ան կը պատասխանէ։ ... «Այո՛, որպէս փորթուկալի վարչապետ, պայմանաւ որ, կը կրկնեմ, բոլոր չափանիշերը յարգուին։ Կը խօսինք բանակցութիւններու սկսելուն մասին։ Թուրքիան է որ պէտք է յարմարի Եւրոպայի չափանիշներուն եւ ոչ թէ Եւրոպան Թուրքիոյ չափանիշներուն։ Մի՛շտ ըլլալ չի նշանակեր։ Երկիր մը կայ, որ կ'ուզէ անդամակցիլ, պէտք է ընդունի պայմանները»։ Ու Պարոզօ կ'եզրակացնէ ... «Թուրքիա դեռ չի լրացներ պայմանները, յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ, բայց սա ժամուն, պայմանները չի լրացներ»։

***

«Գանար Անչէնէ»ն ալ (Սեպտ· 22) երգիծական քնոյթի գրութիւն մը ունէր նոյն նիւթին շուրջ։

***

Ի Բ Ա Ք

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ԱԼ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՒ

ՄԱԿ ԵՒ ԱՄՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԿԸ ՄՆԱՆ

Սեպտեմբեր 21ին, կարճ պահոյով մը, համացանցով տարածուած, յորդանանցի Զարքաուիի խմբակը հաղորդած է որ երկրորդ Ամերիկացին ալ՝ ձէյք Հէնալի գլխատուած է, նման նախորդին եւ նոյն պայմաններուն մէջ։ Այժմ սպառնալիք կայ երրորդ պատանդին համար, որ Անգլիացին է։ Պահանջը միշտ կը վերաբերի Իրաքի կիներու ազատ արձակման։ Երրորդ պատանդը, Անգլիացին, 62 տարեկան է։

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

«Մարմարա» (Սեպտ· 20) «Յատիքա»էն առնելով, Պատժական նոր օրէնքին մէջ կը մատնանշէ մամուլի ու մտածումի ազատութիւնը կաշկանդող տրամադրութիւնները, որոնք հակասական են մամուլի ազատութիւն ճանչցող այլ յօդուածներու։ Նոր օրէնքով կ'ըսուի թէ բանտարկութեան կը դատապարտուին հեղինակները մամուլին մէջ լոյս տեսած զրոյթիւններու, յայտարարութիւններու որոնք կընան վնասել երկրին շահերուն։ 127րդ յօդուածի 3րդ եւ 6րդ հատուածներուն մէջ այս մասին յստակ տրամադրութիւններ կան։ աւելին՝ բառացիօրէն օրինակներ ալ արուած են երկրի շահերուն վնաս պատճառող նիւթերուն մասին։ Այսպէս՝ օրէնքին մէջ դիտել տրուած է որ ազգային շահերուն ներհակ է մամուլին մէջ զրել թէ «Թուրք բանակը պէտք է քաշուի Կիպրոսէն» կամ «Հայերը ցեղասպանութեան ենթարկուած են Օսմանեան Հայրենին»։ Թէեւ օրէնքի քննարկման ընթացքին որոշ երեսփոխաններ ուզած են մեղմացնել կտրուկ ոճը եւ աւելցուցած են պարբերութիւն մը թէ այս պարագաները դատապարտելի կ'ըլլան եթէ կատարուած են նիւթական չահու ակնկալութեամբ։ Բայց եւ այնպէս, թերթը կը գրէ թէ նեղկայի ձեւով ալ օրէնքը կը խոչընդոտէ մամուլի ու մտածումի ազատութիւնը։

***

«ՖԻԿԱՌՕ»Ցի ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ բանաձեւ մը քուէարկած են Սեպտ· 20ին ուր կը հաստատեն իրենց անկախութիւնը, 93% համեմատութեամբ։ Արձանագրուած 565 լրագրողներու վրայ 404 քուէ տրուած է, որոնց 376ը՝ այո՛ էր եւ 27ը՝ ոչ։ Բանաձեւը կը յիշեցնէ որ Ֆիկարօ, որեւէ պարտզայի, չի կրնար չարքային թերթի մը վերածուիլ։ Պէտք է մնայ ազգային եւ միջազգային լուրերու մեծ թերթ մը, բայց բոլոր հոսանքներուն, 150 տարուան իր աւանդութեամբ։ Ծանօթ է որ թերթին տէրը այլեւս Տասօն է։

***

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ նախագահ ընտրուած է Եուտհոյոնօ ձայներու 60%ով մինչ ներկայ նախագահուհին ձայներու 39%ը կը ստանար։ Նոր նախագահը բաւական ծանր հարցեր ունի լուծելիք աղքատութեան ողբերգական պատկերին մինչեւ զանգուածային գործազրկութիւն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս· ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՆԵՐՕՒԻՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան լրատուիւնները տեղեկացուցին թէ ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան իրեն տրուած ներման խնդրագիրը քննելով ազատ արձակելու որոշում տրուած է շուրջ տասնեակ մը բանտարկեալի· անոնց կարգին էր Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս· Բաբայեան։ Ան 14 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, 2000 Մարտ 22ին Ա· Ղուկասեան դէմ գործուած մահափորձին մեղսակցութեամբ ու չորս տարիէ ի վեր Շուշիի բանտը կը գտնուէր։

«Ազգ» (Սեպտ· 21) կը գրէր թէ նախագահ Ա· Ղուկասեանի Սեպտ· 17ի հրամանագիրը անակնկալ եղած է Բաբայեան ընտանիքին ու շրջապատին համար։ Ուշագրաւ է որ Ս· Բաբայեան ներման խընդրագիրը չէ յղած նախագահին։ Մայրն է որ խնդրագիր տուած է։ Այս տարբերութիւնը կը մեկնաբանուի անով որ Ս· Բաբայեան ինչպէս դատարանին յայտարարած էր իրեն դէմ կատարուած ամբաստանութեան պատասխանելով թէ ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր կատարուած մահափորձին մէջ, այսօր ալ նոյն կեցուածքը կը պահէ։

Ազատ արձակման որոշումին մէջ, կ'ըսուի թէ որոշ դեր կատարած է Ս· Բաբայեանի առողջական վիճակը։ Ան ներկայիս Երեւանի իր բնակարանը կը գտնուի։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 21/22)

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՌԱԲԼՈՒՐ ԱՑՑԸ

Անկախութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ Գարեգին Բ· եւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը նախագահ Ռ· Քոչարեանի գլխաւորութեամբ այցելած են Եռաբլուր։ Պաշտօնական թափօրին մաս կազմած են վարչապետը, Ազգային ժողովի նախագահը, ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան, նախարարներ, բանակի բարձրաստիճան սպայակազմը, երեսփոխաններ, ոստիկանութեան աշխատակիցներ, եւլն։ Զանազան ելոյթներէ եւաք ծաղիկներ զետեղած են զօրավար Անդրանիկի, Վազգէն Սարգսեանի եւ հայրենիքի համար զոհուածներու շիրիմներուն։

***

Օ· ԷՄ· ՍԷ· Ը·Ի ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Օ·ԷՄ·ՍԷ·Ը·ի նախագահին Հայաստան ու Ադրբեջանի յատուկ ներկայացուցիչը Ֆ· Տիմիթրով Բաքուի մէջ հանդիպում ունենալով Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարին հետ յայտնած է թէ նախագահը մտահոգ է Ղարաբաղի կարգաւորման ձգձգումէն։ Ան կ'ուզէ որ խընդիրը լուծուի կարելի չափով արագօրէն։ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարն ալ ըսած է թէ Ռ· Քոչարեան ... Ի· Ալիեւ վերջին հանդիպումը խաղաղ կարգաւորման յոյս կը ներշնչէ։ Աւելցուցած է նաեւ թէ լուծումը պէտք է հիմնուի միջազգային իրաւական չափանիշներու եւ Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան վրայ։ Ապա կրկնած է որ Հայաստան իր դրաւած հողերէն պէտք է քաշուի, թէ հակառակ պարագային իր երկիրը ստիպուած կ'ըլլայ ազատագրել զանոնք։

Ֆ· Տիմիթրով տեսակցած է նախագահ Ի· Ալիեւի հետ ալ որ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը խոչընդոտ համարած է շրջանի խաղաղութեան եւ կայունութեան։ Ինք եւս ըսած է թէ պետութիւններու տարածքային ամբողջականութենէն ու սահմաններու անձեռնմխելիութենէն տարբեր ակզբունք ամրնդունելի է։

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԱՐՑԱԽ-ԱՄԱՌ 2004

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Զորս երկար տարիներ բացակայած էի Հայաստանէն եւ ամիսներով անհամբեր սպասած այս պահին երբ անդամ մը եւս, չորս ու կէս ժամ թռչելէ յետոյ, դուրս պիտի ելլէի Երեւանի օդակայանէն, անդամ մը եւս մերուելու համար հայրապատ ժողովուրդիս: Ամէն մէկ այցելութեանս առթիւ կը վերյիշեմ չմշկածագցի մեծ հայրս որ մինչեւ կեանքին վերջին օրը հաւատացած էր թէ «օր մը չէ օր մը Հայը իր վրէժը պիտի լուծէր եւ Հայաստան պիտի անկախանար»: Ամէն անգամ կը մտաբերեմ Զէնկիլէր եւ Պուրսա ծնած միւս մեծ հայրս ու մեծ մայրս որոնք միայն ու միայն Հայոց Ժառանգական ողբերգութիւնը ճաշակած էին, ու ամէն անգամ Աստուծոյ փառք կու տամ որ սերունդիս բախտը վիճակեցաւ իրենց երազին հասնելու: Այս անգամ յուզումս աւելի մեծ էր որովհետեւ առաջին անգամ ըլլալով Արցախ պիտի այցելէի: Գիտակից էի որ երկիւղածութեամբ պէտք է մօտենայի այդ հողին: Գիտէի նաեւ որ միայն հողը չէր զիս յուզողը. բայց մանաւանդ իր քաջ ժողովուրդը: Գիտէի թէ հոն պիտի հանդիպէի անսովոր ու բացառիկ մարդոց ու այդպէս ալ եղաւ...

ՍԱՄՈՒԷԼԸ

Կառակով կ'ըսեմ յաճախ թէ Հայաստանաբնակ տղոց գոնէ կէսը Սամուէլ կը կոչուի, այնպէս որ քանի տարուան մէջ առիթ ունեցած եմ բազմաթիւ Սամուէլներու հանդիպելու. պէտք է խոստովանիմ սակայն թէ ոչ մէկը միւսին նմանած է երբեք: Այս ամառ Սամուէլներու երկար ցանկիս նոր մը աւելցաւ որուն կ'ուզեմ անդրադառնալ քանի մը տողով:

Ստեփանակերտի Սամուէլը կ'աշխատի քաղաքին ծանօթ պանդոկներէն մէկուն մէջ ուր բազմազան զբաղումներ ունի: Մեր կեցութեան ժամանակ իրեն դիմեցինք որպէս վարորդ, որպէսզի Արցախի տեսարժան վայրերը ծանօթացնէ մեզի: Ու իր «Նիվա»յին չնորհիւ, առիթը ունեցանք այցելելու Շուշի, Գանձասար եւ Դադի վանք, ծանօթանալու քանի մը գիւղերու, մինչեւ Արցախի հիւսիսային շրջանները: Երեք օրուան ընթացքին ամէն ճամբաներ մտերմացանք:

Բոլոր Ղարաբաղցիներուն նման սակաւախօս էր, երբ Ֆիզուլիէն կ'անցնէինք լսաւ միայն հետեւեալը. «Մենք արեցինք ինչ որ պարտաւոր էինք անել... Նրանք Սումգայիթը, Բաքուն, Կիրովաբատը արեցին ու դժբախտաբար մենք չէինք կարող իրենց այլ կերպ հասկացնել»: Մարտերու ընթացքին ականէ մը կը վիրաւորուի եւ տուն կը վերադառնայ:

Ճաղթանակէն ետք իր «երկրորդ կեանքը» սակայն սպասածին չափ ուրախ չէ եղած, թէեւ իրենց զոյգը բախտաւորուած է երկու մանչ զաւակներով: Քանի մը տարի առաջ երիտասարդ կինը անդամալոյծ եղած է ու այսօր գրեթէ անկողնին գամուած կ'ապրի: Սամուէլ իր երկու մանչուկներով կը զբաղի ամէն ինչով: Ամուսինը մօտ չորս տարիէ ի վեր Ռուսաստան կը գտնուի, ընտանիքին ապրուստը ապահովելու համար: Մանուչակն ալ Սամուէլին նման «հայրենասիրականն» սկսի յայտարարութիւններով չի տարուիր. ուրիշներուն նման չէ որ առաջին իսկ առիթին օդանաւի տոմսը գրպանած, լուռ ու մունջ արտագաղթի ճամբան կը բռնեն մոռնալով իրենց բոլոր համոզումները: Տեսակ մը անզէն մարտիկ է ինք. իր պայքարը կեանքի պայքարն է, իր մարտադաշտը՝ մանկական մեռելութեան դէմ: Իրեն համար ծնող ամէն մէկ երախայի ճիչը յաղթական երգ մըն է: Մանուչակ իրօք Բարուին հարազատ աղջիկն է. Արցախ աշխարհի «հալալ» պտուղը:

ԳԵՂԱՄ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Հայաստանեան մամուլի մասին գաղափար կազմելու համար կը բաւէ երկրին թերթերու կրպակները դիտել: Գրեթէ ամէնուրեք անոնք իրենց նախկին տեսքը կորսնցուցած են ու չատ աւելի նման են արեւելեան նպարավաճառներու, քան թերթի կրպակի. հոն դիզուած են օծանելիք ու օճառ, տեսակ-տեսակ ծխախոտներ, ամէն մակնիշի ըմպելիներ, վիճակախաղի տոմս, ծամօններ, եւլն.: Մամուլի բաժինը հարուստ է կանացի հատս հանդէսներով, երազահաններով, խաչբառերու գրքոյկներով (տասնեակ հազարաւոր գործազուրկներու նոր ժամանցը):

Պաշտօնական, կառավարականներուն քով --«Հայաստանի Հանրապետութիւն», «Զինուոր»-- կը գտնուին անկախ եւ կուսակցական քանի մը թերթեր, ինչպէս՝ «Իրաւունք», «Ազատ», «Ազգ», «Երկիր», «Հայկական ժամանակ», «Ազատ գարդ», «Գոլոս Արմէնիի» (ռուսերէն): Գրեթէ բոլորն ալ 100 դրամ կ'արժեն, ինչ որ բաւական բարձր գին է երկրին ներկայի պայմաններուն մէջ: Թերթը «սովորական» քաղաքացիին համար պերճանք դարձած է եւ եթէ աւանդաբար Հայաստանցին մամուլի մեծ սպառող մըն էր, այսօր պատկերը ամբողջովին փոխուած է: Թերթերու պատասխանատուները քիչ կը խօսն անկումին ու իրենց տագնապներուն մասին:

Արցախի մէջ ալ պատկերը գրեթէ նոյնն է, թերեւս քիչ մը աւելի յուսադրիչ: Հակառակ ընթերցողներու նուազումին, ըստեփանակերտի կրպակներուն մէջ կարելի է գտնել «Ազատ Արցախ» (նախկին «Սովետական Ղարաբաղ»ը) թերթը (700 տպաքանակ), քաղաքապետարանի «Ստեփանակերտ» եւ բանակի «Մարտիկ» պաշտօնաթերթերը, Հ.Ց.Դ.ի «Ապառաժ»ը: Համայնավարներն ալ իրենց թերթը ունին. «Արցախի կոմունիստ»ը: Գոյութիւն ունին նաեւ պաշտօնական, շրջանային հինգ ուրիշ թերթեր: Արցախի Գրողներու Միութիւնը եւ «Հայկի սերունդ» կազմակերպութիւնը կը հրատարակեն «Եղիցի լոյս» եւ «Հայկի սերունդ» պարբերականները: Արցախեան մամուլին այս ընդհանուր պատկերին մէջ իւրայատուկ տեղ մը ունի «Դեմո» թերթը:

Ան յունական «Դեմոկրատիա» (ժողովրդավարութիւն) բառէն չինուած անունով կը ներկայանայ որպէս «հանրային», անկախ երկշաբաթաթերթ. տպաքանակը 600 օրինակ է: Հիմնուած է 2004 Մարտին «Ստեփանակերտ փրէս» ընկերութեան կողմէ: Կը հրատարակուի բրիտանական կազմակերպութեան մը օժանդակութեամբ: Այս կազմակերպութեան նպատակն է նպաստել նախկին խորհ. հանրապետութիւններուն մէջ անկախ մամուլի զարգացման: «Դեմո»յի գլխաւոր խմբագիրն է Գեղամ Պաղտասարեան: Խմբագրութեան տասը պաշտօնեաները Օգոստոսին մտան իրենց նոր, վարձու չէնքին մէջ, Ստեփանակերտի գողտրիկ մէկ անկիւնը: Թերթը կը տպուի Երեւանի մէջ: Փոխադրական միջոցներուն սղութիւնը տակաւին չարտօներ որ թերթը կանոնաւոր կերպով տարածուի Արցախի բոլոր շրջաններուն մէջ:

Գ. Պաղտասարեան երիտասարդ, բայց փորձառու լրագրող է, ինչպէս կը վկայէ իր կենսագրութիւնը: 1992-93ին Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի լրատուական ծառայութեան պետ եղած է. 1994-95 աշխատակցած է «Ազատ Արցախ» թերթին: Խորհրդային շրջանէն մնացած «Լրագրողներու Միութեան» գուգահեռ, հիմնած է «Ստեփանակերտի մամուլի ակումբ»ը, 1998ին: Ժամանակ մը աշխատակցած է Մարտա Պետրոսեանի հիմնած «Զթօ՛ տիէլոթ» (Ինչ ընել) ռուսերէն թերթին: Մէկ տարի յետոյ, 1999ին կը հրատարակէր «19րդ Նահանգ» շաբաթաթերթը:

Գ. Պաղտասարեան առաջին օրէն մասնակցութիւն բերած է Արցախեան շարժումին: Այսօր պայքարը կը շարունակէ, որպէսզի երկրին մէջ ամրանայ ժողովրդավարութիւնը եւ «հանրային կարծիք» ի յայտ գայ: Իր փափաքն է որ «Դեմո»ն ազատ բեմի մը վերածուի այդ կարծիքին համար:

Օտար դէսպերու վկայութեամբ մամուլի ազատութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ, ո՛չ Հայաստանի մէջ, ոչ ալ Արցախ. սակայն, եւ ամրան վերջին դէպքերը, նկատի ունի՛մ լրագրողներու խոշտանգումները, ցոյց կու տան որ արձագանգը պէտք է մնայ:

***

Կարելի էր անշուշտ «դիմանկարներու» այս շարքը երկարել: Քանի մը օրուան մէջ առիթը ունեցանք հանդիպելու տասնեակ Ղարաբաղցիներու որոնց «սովորական» քաջութիւնը նոյն ձեւով կրնար մեզի հիացում եւ (բարի) նախանձ պատճառել: Ինչպէս մոռնալ, օրինակի համար, Գետաւանի մօտ ապրող Կարոյին եւ կնոջ յոգնած, բայց ոչ անյոյս նայուածքները, Վաղուհասի արտերուն մէջ խոտ հնձող գիւղացիներուն մաշած, բայց հպարտ դէմքերը: Ինչպէս չսիրել բուքէն հրաշքով փրկուած այն ռուսախօս Հայուհին որ յիսուն տարեկանին նոր կեանք կը վերսկսի Ստեփանակերտի մէջ: Ինչպէս չսիրել Դադի վանքի մօտ ապրող Ժիւլ Վէրնը (այո, արցախցի այս գիւղացիին անունը Ժիւլ Վէրն է...) որ իր ամբողջ ընտանիքով ուխտած է հաւատարիմ մնալ իր հողին ու մշակել զայն: Ինչպէս չհամբնալ ու չնախանձիլ տեսնելով այս ժողովուրդին դիմադրելու եւ գոյատեւելու անկոտրում կամքը, հեռու երեւանեան սրճարանային եւ խորհրդարանական աֆոռներու կռիւներէն:

Սամուէլին, Բաբուին եւ Գեղամին համար խաղաղութիւնը տակաւին ցանկալի պտուղ մը կը մնայ, սակայն իրենք արդէն ձեռք բերած են նախանձելի «ներքին խաղաղութիւն» մը, ինքնավստահութիւն մը որ միայն ու միայն փոխանցիկ լաւատեսութիւն մը կրնայ պատճառել Սփիւռքահայերուս եւ մանաւանդ Հայաստանցի մեր հայրենակիցներուն: Ստեփանակերտի մուտքին կանգնած «պապիկն ու մամիկը» կը վկայեն. «Մե՛նք ենք մեր սրերը» ու ոչ ոք այլեւս մեզ չի կրնար բաժնել մեր սարերէն, քանի դեռ կան Սամուէլներ, Բաբուներ, Մանուչակներ եւ Գեղամներ:

Լիոն

ԸՍՓՈՓ ՍՓՈՒԵՍՔ

ՏԻՐ ՎԱՀԱԳՆ

Հովանաւորութեամբ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանի (Ֆրանսայի Աւետարանական Եկեղեցիներու նախագահ) Տէր Վահագնի գործերը կը ցուցադրուին Սեպտեմբեր 13էն Հոկտ. 13, Եանի Գլէօպ, 5 ավընիւ Ռէյ, Փարիզ 14րդ:

ԱՐՏՈՑՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

ԳԱՄԲԻԷԼԼՕ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԵՒ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԹԱՓՈՒՆ ԽԱՂԵ՞Ր...

Հաւածախտէ բռնուած Հայ մը չեմ, որ ամէն տեղ թշնամութիւն եւ հալածանք տեսնեմ... բայց ինչ որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 19ին, Վենետիկի աշխարհահռչակ Օփերայի «Լա Ֆենիչէ» սրահին մէջ, յայտնի կերպով դաւաճանութիւն մըն էր վերջերս այնքան գնահատուած, բազմաթիւ հրատարակութիւններ ունեցած եւ մրցանակներու արժանացած Ամերիկա Արսլանի իրական կեանքէ առնուած վէպին դէմ զոր այս էջերուն մէջ առիթ ունեցայ գրախօսելու՝ «Արտոյտներու Ագարակը» (Յուլիս 30):

«Արտոյտներու Ագարակը» որպէս նիւթ ունի հայ դերդաստանի մը (հեղինակին) ողբերգութիւնը Եղեռնի օրերուն, ուրկէ միայն երուանդ կը փրկուի, Անթոնիայի մեծ հայրը, որ պատերազմէն առաջ վենետիկ ղրկուած էր Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարան, ուսանելու: Ցետադարձ ակնարկով Արսլան կ'ոգեկոչէր իր մեծ դերդաստանին տեղահանութիւնն ու կոտորածը աջորի ճամբուն վրայ:

Վէպը այնքան մեծ ընդունելութիւն գըտաւ յայտնուած օրէն ի վեր (2004) որ ստացաւ բազմաթիւ գրական մրցանակներ. ունեցաւ վերահրատարակութիւններ եւ չափազանց ավանդով հասաւ «Գամբիէլլօ» գրական մեծագոյն մրցանակի 5 աւարտականներու առաջինը:

Մինչ ամէնքը համոզուած էին որ այս հայկական վէպը, որ ամբողջ Իտալիան յուզած էր իր նիւթով, ունենալով վերադարձ նախընտրութիւն միւս չորս աւարտական հանգրուանին հասնող գրողներուն վրայ... յանկարծ ի զարմացումն ներկաներուն, ամէնուն, եւ հեռատեսիլէն հետեւողներուն, դասուեցաւ երկրորդ, երկու կէտով միայն տեղի տալով անծանօթ, գրեթէ, հեղինակի մը որուն խօսքը երբէք չէր եղած...:

Շաբաթ մը առաջ արդէն փիճապիստ հեղինակներէն Պէւիլագուա անունով գրողը մամուլով բողոքած էր թէ ինչպէ՞ս նախընտրութիւն կը տրուի հայկական նիւթի մը եւ հայ ծագումով հեղինակի մը առաջին վէպին... եւ ի ցոյց ու բողոք հրաժարած էր մասնակցելէ, քանի նախընտրական հաշուետուութեան ընթացքին արդէն, Անթոնիայի 86 կէտին դիմաց, ըստացած էր միայն 4 կէտ...:

Հարց կու տամ եւ մեծ կասկածներ կը սնուցանեմ նաեւ Վենետիկի քաղաքապետութեան օրերս ունեցած սիրաբանութիւնը Իսթանպուլի քաղաքապետութեան հետ, զուգորդութիւն ստեղծելու հաստատութեան մը առջեւ, որ ունեցած ըլլան մեծ դեր դերադոյն մրցանակը մերժելու, ցեղասպանութեան նիւթը չօշափող վէպին...: Ախո՛ւ մարդկութեան եւ արուեստի երկիր Իտալիոյ մէջ կարծես գըրականութիւնն ալ սկսած է իր յաւալի տուրքը տալ դիւանագիտութեան... հակառակ այս ամէնուն «Արտոյտներու Ագարակը» այսօր ամէնէն շատ կարդացուած վէպն է Իտալիոյ մէջ...:

Հ. Ց. ՊԱՅՏԻԿԵԱՆ

Ս. Ղազար, Սեպտ. 20

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

Օգոստոսի վերջաւորութեան մարդկային գործարաններու անօրինական վաճառքի գայթակղութիւն մը ցնցած է ամբողջ Իրլանտան: Ցայտնի եղած է որ հանրային ու սեփական աւելի քան 30 հիւանդանոց մահացած մանուկներու դործարանները հանած ու ծախած են դեղագործական ընկերութիւններու: Լուրին ամէնէն ցնցող կողմը այն է որ կառավարութիւնը անհաւատալի կերպով լայն սահմանները ունի ու գաղտնիքը շատ լաւ պահպանուած է: Բացայայտումը եղած է չնորհիւ Արդարութիւն փնտռող ծնողներու ընկերակցութեան մը որուն եռին կան հիւանդանոցներ, դեղագործական հաստատութիւններ: Եւ ըսել որ այդ մայրերն ու հայրերը ոչ մէկ կասկած ունեցած են թէ իրենց զաւակներուն գործարանները առնուած են առանց իրենց տեղեկութեան ու պատշաճօրէն գործածուած բժշկական նպատակներու համար: Հայր մը որուն երկու տարեկան աղջնակը մահացած է հիւանդանոցին մէջ, այդ խումբին խորհրդանիշը կը համարուի: Ան ըսած է թէ ինք ու կինը արտօնած են որ դիւաղնութեան ենթարկուի երախային մարմինը. ապա տեղեկացած են որ դիւաղնողները պահած են մարմինէն հանուած ու քննուած բոլոր գործարանները: Միակ բառով մը այդ հայրը կողոպուտ կոչած է եղածը:

Կ'ըսուի թէ 32 հիւանդանոց առընչուած են գայթակղութեան ու անոնց պատասխանատուները խոստովանած են կատարուածը: Երեք տարիէ ի վեր հետաքննութիւն ալ բացուած է այդ մասին, բայց ան ալ մնացած որպէս ամբոխավարական դաղտնիք: Այդ բոլորին վրայ աւելցած է հիւանդանոցներու արխիւները փճացնելու Առողջապահութեան նախարարութեան հրահանգը որուն պատրուակ տըրուած է տեղի չգոյութիւնը: Ատոր վրայ Արդարութիւն փնտռող ծնողներու ընկերակցութիւնը երկու տարի առաջ վերջ տուած է իր հետաքննութեան, պահանջելով որ խորհրդարանական հարցապնդում բացուի, վկաներ ունկնդրութեան կանչուին ու փաստաթուղթեր ձեռք ձգուին: Պահանջը ոչ մէկ արդիւնքի յանդած է: Պաշտօնական ատեանները նախընտրած են միլիոնաւոր եւրօներ ծախսել խոչընդոտելու համար նախաձեռնութիւնը, փոխանակ յոյս սփռելու ճշմարտութեան վերաբերեալ: Կառավարութիւնն ալ այն տպաւորութիւնը գործած է որ հակումը ունի մութ շահերու պաշտպան կանգնելու, քան խարուած ընտանիքներու արդարութիւն տանելու:

Այսօր յայտնի է որ գտնուած են դեղագործական հաստատութիւններ որոնք իրենց իսկ խոստովանութեամբ, դամբաններ վճարած են հիւանդանոցներու բժիշկներուն որպէսզի անոնց մեղսակցութեամբ հիւիսֆիզ ձեռք ձգեն, ինչ որ անհրաժեշտ է մարմնական ածի դեղձեր պատրաստելու: Ուրիշ ընկերութիւնէ մը խոստովանած են որ աւելի քան երեսուն հաստատութիւնէ այլ գեղձեր ստացած են, հանուած մեռեալներու մարմիններէն: Հասկնալի է որ խնդրոյ առարկայ յանցաւորները յամառօրէն ժխտած են դրամի փոխարէն չարժած ըլլալու պնդումները:

Մնայլ այս պատմութեան ամէնէն տըխուր կողմը կը նկատուի այն որ գործարաններ նուիրելու մղող քարոզչութեան այս վերջին տարիներուն, մահացած երախաներուն ծնողները, գոնէ անոնց մէկ մասը, չատ հաւանօրէն այիսի համաձայնէին զօրակցելու բժշկական նպատակով կատարուած այդ արարքին: Բայց պատասխանատուները նախընտրած են գաղտնի պահել ամէն բան, առ ոչինչ համարելով վշտահարիր ծնողներու կրելիք յաւելեալ ցաւը:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԻՒՑԻՒՔՏԷՐԻ Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ Հռիփսիմեանց Երաժշտասիրաց երգչախումբը Սեպտեմբեր 5ին ոտնած է իր հիմնարկութեան 60ամեակը: Եկեղեցւոյ արարողութեան աւարտին տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ: Բացումը կատարած է կարապետ Քհնյ. որ պատմած է թէ ինչպէս 60 տարի առաջ խումբ մը արհեստաւորներ հիմնած էին այս երգչախումբը: Երգչախումբին նկատմամբ ողջոյնի արտայայտութիւն մը ունեցած է ուսուցչուհի Միհրինէ Քըլպաշօղլու: Ջերմ ուղերձ մը ունեցած է, յանուն Գուրուչէմի Կոմիտաս երգչախումբին, Գէորգ Թիւյսիւզեան, ողջունելով քոյր երգչախումբի վաստակը: Խօսք առած է նաեւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեան: Ան չնորհաւորած է այս «երիտասարդ երգչախումբին ալեհեր երգիչները»: Ան նաեւ համեմած է իր խօսքը Գանատա եւ Եւրեան ապրած ուրախ օրերու յիշատակութեամբ: Հուսկ բանը արտասանած է կարապետ Քհնյ. Թէրզեան, որ ուրախութեամբ հաստատած է թէ իր մտահոգութիւնները փարատած էին, քանի ներկաները առատաձեռն նուիրատուութիւններով դիւրացուցած էին անօրէն խորհուրդին գործը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ԹՈՒՏՍ

■

Ուսուցչուհին հարց է տալիս դասարանին.

-- Ին ո՞ր ամիսն է որ 28 օր ունի:

Վարդանիկ վեր-վեր է ցատքում իր տեղից ու անհամբեր ձեռք բարձրացնում:

-- Աա Վարդանիկ, լսում եմ:

-- Օրիորդ, բոլորն էլ ունեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԼԻՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն տուն վերադարձաւ:

Ազատութեան երանութիւնը հազիւ տեւեց մէկ կամ երկու օր: Շաբաթներու իր բանտարկութիւնը մոռցաւ: Ազատութիւնը իր հետ նոր բան մը չբերաւ: Անտոն սկսաւ ղպայնանալ: Հակաճառութիւններ, ընդդիմախօսութիւններ յանախադէպ դարձան իր կնոջ հետ:

Օր մըն ալ հով մը կասկած մը բերաւ ու տեղաւորեց իր գլխուն մէջ: Որքան յիմարական, նոյնքան զարհուրելի էր այս կասկածը:

Կինը անհաւատարիմ էր իր բացակայութեան: Իր այս խօսքը դիւային գործիքի մը նման պայթեցաւ տան մէջ: Մարդուն եւ կնոջ նահատակութիւնը սկսաւ տանջանքներ պեղել: Անտոնի ուղեղը ծռեցաւ, ամրոկեցաւ ու սիրտը մտաւ նահանջին ներքինիներուն մէջ: Ամէն բոպէ արիւնը կը վազէր: Այդ անհաւատարմութեան պատկերը գծելով իր աչքերուն առջեւ ուղեղը կը ցնցուէր: Ու կատաղութեան նոպաներ ունեցաւ, պոռաց, կոտրեց, կուխ եղաւ, յարձակեցաւ:

Դեղին հեղուկ մը կը հոսէր իր ուղեղէն ու կը դոնաւորէր իր մարմինը: Քունը փախաւ, ախորժակը կտրեցաւ, ուրիշ բան մտածելու ժամանակ ու կարողութիւն չունեցաւ: Կասկածը ագռաւներու երամի մը պէս ինկած էր իր սրտին դիակին վրայ ու կը կրծէր, կը կրծէր: Իր վնասոյ իւրաքանչիւր շարժումը եւ մանաւանդ տունէն հեռանալը իրեն փաստ կը ծառայեցնէր ու հիւանդագին երեւակայութիւնով տեսակ տեսակ որոշ պատկերներ կը բերէր իր տեսողութեան առջեւ, իբրեւ վաւերաթուղթեր: Ցարգանքի եւ սիրոյ պակաս կը տեսնէր ու այդ իրողութիւնն ալ կը կապէր անհաւատարմութեան: Կը պոռար.

- Պատիւս:

Ու իր չինած նկարներէն, իր արտասանած խօսքերէն խարազանուած՝ կը բարկանար ու կը վրդիւրէր: Քանի մը ծանօթ կիներ կը խրատէին, կը հանդարտեցնէին, կ'այպանէին զինքը: Կը նեղուէր անոնց պատասխան տալու համար: Իր արժանապատուութեան մամուլին մէջ կը ճմռուէր:

Այս դրութիւնը տեւեց քանի մը չաբաթ: Ամէն բան մոռցաւ: Ինկաւ խաւարի մը մէջ: Իր ուղեղին մէջ ջահ մը մարեցաւ: Պզտիկ անհանդարտութիւն մը եթէ գործեր իրեն կ'ըսէր.

- Նորէն Ս. Ցակոբի հիւանդանոցը կ'երթաս...

Ակռաները կը սեղմէր ու կը լռէր: կ'ըզդար, որ շատ տակաւ ապրած մըն է այլեւս ինքը: Կը գիտակցէր որ կրնան զինքը ուղածնուն պէս գործածել: Ու մանաւանդ կրնան ուզած տեղերնին նետել: Ատրունկ ու անորոշ կերպով կը հասկնար որ իր կեանքին վերջին վարագոյրը, սեւ ու ընդարձակ վարագոյրը, իջնելու մօտ է:

Սպիտակ ատաններ իրեն կը յիշեցնէին պատանքը: Ինչ մը կուզար իր աչքերուն առաջեւ: Ու Ու քահանայ մը կը փախչէր:

- Չո՛ւ... ո՛ւ... ատաններ:

Սարսռչելով կը հրմշտկէին զինքը: Ա՛ի՛նչ է, կը մտածէր: Դժո՛խք, դժո՛խք պիտի երթանք: Ա՛յ չափ քաշել ու...

- Այ՛չափ քաշել ու անկէ դժո՛խք... Ա՛յ մեղքիս վրայ դժոխք... Մեղքը... ա՛՛՛... Մեղքը... դժոխք...

Անտոն յոյսը իր կորնցուցած մեծ աղջկան՝ Էօժէնիին վրայ դրած էր: Եթէ Արքայութիւնը եւ դժոխքը դոյութիւն ունէին անպատճառ իր հայրիկը կ'ազատէ, այո՛, կ'ազատէ: Չէ թողուր որ դժոխք տանին, հարկաւ չէ թողուր: Կը բարեխօսէ, դիմումներ կ'ընէ, կ'ազատէ: Անիկա հարկաւ շատ սիրուած է հոն, անդիի աշխարհը:

- Ա՛հ, աղջիկս, դեղեցիկ աղջիկս...

Թերեւս ալ քաւարանին մէջ կինայ առեն մը, առեն մը, առեն մը...

- Օ՛օ՛օ՛ֆ...

Ու նետուիլ կը փափաքէր: Ծուռահասուածներէն նետուիլ: Անտոն գիտէր որ ամէնէն վերջինն, ամէնէն անորակելի ճակատագրան է որ տեղի կ'ունենայ ու գիտէր թէ չարաչար պարտուած մըն է: Դաւաճանութիւնը կը տեսնէր: Իր զաւակները իր կողմը չէին: Կը խորհէր մեռածներուն վերայ: Եթէ անոնք ողջ ըլլային... Ցաւիտեան բացականերտուն վրայ հաստոք ուներ: Բայց լաւ է, Էօժէնին հոն է:

Քիչ մը աւելի ուշ այլեւս Անտոն տուած էր իր գիտակցութեան բոլոր բերդերը: Իր քաղաքը կործանուած էր: Հողը կը բարձրանար իր ոտքերէն վեր: Իր ամենեցած առաջին հարուածող ալիքէն աւելի սեւ ալիքի մը մէջ պղտուած էր: Եղած էր կոյրի մը պէս որ վիրաւորուած է իր ղլուխէն: Անտեսանելի գլխաւոր մը տեղի ունեցած էր: Բիլթերը կը շարժէին ու այդքան: Փիլթը կը վազէր ու այդքան: Անդամները կը խօսէին ու այդքան: Մարդը փոխուած էր անճանաչելի:

Անտոն լռութիւն էր հագած:

Իր առջեւէն կ'անցնէին, կը գտնային, կը նստէին, քաներ կ'ըսէին, ինք անզգայ էր: Թմրութեան մէջ էր:

■

Երեկոյ մը Անտոն քնանալ կեղծեց: Երբ հաստատեց որ բոլորը խորունկ քունի մէջ են, զգուշութիւնով ելաւ իր անկողինէն ու սենեակին դուռը բացաւ: Այդ պահուն իր նայուածքը տեսնող մը պիտի կարծէր թէ քանի մը հոգի սպանած ոճրագործ մըն է որ փախուստի ելք մը կը փնտռէ:

Անտոն դուռը փակեց ու սկսաւ իջնել սանդուխներէն: Աստիճաններ կային որ կը ճգային: Անկիւնները կոխելով ու բախրիքը բռնելով յամրաքայլ կ'իջնէր: Ցանկարծ իր աջ ոտքի մուճակը բաւականացած մոկ համերով ինկաւ: Կեցաւ ու մտիկ ըսաւ: Լռութիւն. բոլորը կը քնանային: Ուզեց գտնել մուճակը: Քիչ մը փնտռելէ վերջ հրաժարեցաւ: Ձախ ոտքի մուճակն ալ սանդուխին մէկ աստիճանին անկիւնը թողուց եւ աւելի դիւրութիւնով սկսաւ իջնել:

♣

Երեկոյ մը Անտոն քնանալ կեղծեց: Երբ հաստատեց որ բոլորը խորունկ քունի մէջ են, զգուշութիւնով ելաւ իր անկողինէն ու սենեակին դուռը բացաւ: Այդ պահուն իր նայուածքը տեսնող մը պիտի կարծէր թէ քանի մը հոգի սպանած ոճրագործ մըն է որ փախուստի ելք մը կը փնտռէ:

Անտոն դուռը փակեց ու սկսաւ իջնել սանդուխներէն: Աստիճաններ կային որ կը ճգային: Անկիւնները կոխելով ու բախրիքը բռնելով յամրաքայլ կ'իջնէր: Ցանկարծ իր աջ ոտքի մուճակը բաւականացած մոկ համերով ինկաւ: Կեցաւ ու մտիկ ըսաւ: Լռութիւն. բոլորը կը քնանային: Ուզեց գտնել մուճակը: Քիչ մը փնտռելէ վերջ հրաժարեցաւ: Ձախ ոտքի մուճակն ալ սանդուխին մէկ աստիճանին անկիւնը թողուց եւ աւելի դիւրութիւնով սկսաւ իջնել:

(Շար. 122)

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ առնուազնակոչութեան տօթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին։

Պատարագ՝ ժամը 10ին։

Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի «Հ. Ի. սահակեան» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է վահան Հայրապետեանի մահուան տօթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Թորոսեանէ 150ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թորոսեանէ 100 եւրօ։

***

Կի Մուսայեանի յիշատակին ալ չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհ. Պառաւեանէ, Տիկին Սաթենիկ Փիրէնկիւրեանէ 100ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Մանուկեանէ, Տիկին Նեկտար Թեւանեանէ 50ական եւրօ, Տիկին Մոնիք Պաճաքսըզեանէ 30 եւրօ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage
d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS,
LE MEURTRE D'UNE NATION
1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար։
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17։
Արձանագրութեու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01·44·59·23·50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ԾԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։

Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Կ Ա Լ Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Յայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ չութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արճուվիլիէ-կոնկսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու դրասենեակներուն։

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՄԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՈՆԲԱՅԼՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն քարեպար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ*ն*
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
Նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու աւարտին, հնչատուցեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂԻՆ,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30ին սովորական կեդրոնատեղին։

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

***

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ՄԱՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին։
Նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորիա։
Ցանկալի տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Ամրեմի՝ 01·43·85·03·76 *թիւին։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՒԲԱԿԻՆ ԱՍԿԱԳԻՆԸ

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս դիմերը կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մեայեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Voyage en Arménie
(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)
25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros
Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 21·031 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·031

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԿԱՌՕ (Սեպտ. 23) Թղթակցութիւն մը հրատարակած է Եւրոպական Յանձնախումբի նախագահ (դեռ քանի մը օր) Ռ. Փրոտիի կովկաս այցելութեան մասին։ Հոն կը յիշուի Փրոտիի հանդիպումը երեւելի ուսանողներուն հետ։ Անոնք ըսած են Փրոտիի ... «Ինչպէ՞ս կը մտածէք Թուրքիան ընդունիլ, երբ դեռ չէ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը։ Ինչպէս կրնաք հանդուրժել որ Եւրոպական Միութեան ապագայ անդամ մը իր սահմանագլուխը փակէ Հայաստանի հետ»։ Փրոտի ըսած է թէ սահմանային այդ հարցը գինքն ալ կը մտահոգէ եւ ջանք պիտի թափէ զարմանալու համար»։ Հայ - Թրքական կռուախնճոյը կրնայ տեղ գտնել տեղեկագրին յանձնարարութիւններու բաժնին մէջ։ Թղթակիցը կը գրէ թէ Բաքու չէ ընդունած Հայերու յաղթանակը Ղարաբաղ եւ Արեւմուտքէն լուծում կը պահանջէ։ Նախագահ Ալիեւ ըսած է Փրոտիի ... «Լ. Ղարաբաղի հարցին կարգադրութենէն զատ, ձեր օժանդակութեան սէգաք չունինք։ Մէկուկէս միլիառ թոն քարիւղ կը հանենք հոս», եւ Փրոտի պատասխանած է ... «քարիւղով կը հարստանաք, ճիշդ է, բայց կրնաք նաեւ մեռնիլ»։ Եւրոպացի մասնագէտներու վախն այն է որ քարիւղին չափը օգտագործուի զինուելու համար եւ պատերազմի դիմելու Հայաստանի դէմ։

ՍԱՐՔՈԶԻ, Սեպտեմբեր 22ին, ներկայացուց 2005ի պիւտճէն, որու գլխաւոր կէտը կը վերաբերի Պետութեան ծախքերուն նուազումին (հանրային բացը պէտք է 3%էն վար ըլլայ) եւ կը յարգէ եւրոպական յանձնառութիւնները։ 7200 պաշտօնատարի աշխատանքը կը ջնջուի եւ 65 հազար ալ հանդստեան կոչում կայ 2005ին։ Այդ բացին նուազումէն կ'օգտուին որոշ նախարարութիւններ եւ կը տուժեն ուրիշներ։ Ցաւերում կը կրեն Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան, Արտաքին, Հետազօտութեան, Արդարութեան, Կրթական, Ներքին, Պաշտպանութեան եւ Նախկին ռազմիկներու նախարարութիւններու պիւտճէները։ Ժառանգութեան տուրքերն ալ կը պակսին զաւակներուն համար, որոնք կ'օգտուին 50 հազար Եւրոյի ամբողջական նուազումէ մը։ Ժառանգութեան օրինքին այս բարելաւումէն կ'օգտուին միայն զաւակ եւ ամուսին, մնացեալը՝ քոյր, եղբայր, ազգական կամ ոչ մէկ կապ, որեւէ փոխհարութիւն չկայ։ Օժանդակութիւններ կան նաեւ ընտանիքներու համար որոնք տունը աշխատող ունին, ծրագիր մը կայ նաեւ աշխատանքներու տեղափոխութեան դէմ։ Պիւտճէն կը ներկայացուի նաեւ Ազգ. Ժողովին, ուր ճախը եւ ԻԽ. Տէ. ԷՓ.ը դէմ են։

ՀԱՑԻԹԻի ժանն մըրիկին զոհերու եւ վնասներու հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ եւ Սեպտ. 23ին կ'ըսուէր թէ մեռելներու թիւը աւելի քան 1700 է եւ 1000 հոգի ալ անհետացած են։ Դիակները կը թաղուին հասարակաց փոսերու մէջ, մարմիններու վիճակին պատճառաւ, կ'ըսէ Ներքին նախարարը։ Բազմաթիւ կենդանիներ ալ մեռած են եւ պէտք է թաղուին համաճարակի վախին պատճառաւ։ Ոչ էլեկտրականութիւն կայ, ոչ ալ որեւէ ապաստան, ամէն կողմ ողողում էր, կ'ըսէ վարչապետը՝ Ժերար Լաթորթիւ։

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, ինչպէս կը սպասուէր, արտայայտեցաւ Եւրոպական Սահմանադրութեան մասին յօդուածով մը «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի մէջ։ Նախկին վարչապետը բուռն կերպով այո՛ կը պատասխանէ Սահմանադրութեան եւ կասկած չընկայ որ իր դիրքը ազդեցութիւն կ'ունենայ շարքերուն վրայ։ Անիմաստ կը գտնէ ո՛չ շարքերուն վրայ։ Անիմաստ կը գտնէ ո՛չ Եւրոպայի ներքին քաղաքականութեան դրդապատճառներով (ակնարկութիւն Ֆապիուսի ո՛չին)։ Ժոսփէն երկու պատճառներ ալ կը պարզէ ... «Հակասութիւնը հոն է որ կը ցրուէ Ֆրանսացիներու ուշադրութիւնը քաղաքական բուն տագնապէն որ կը ցնցէ գործադիր իշխանութիւնը եւ մեծամասնութիւնը, ապա պատակուսիլ Եւրոպայի չուրջ փոխանակ միանալու աջին դէմ, կը նշանակէ նուէր մը ընել ձախը»։

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնին համար «դատաճանութեան» մը հերոսն է նախագահ Ռ. Տէնքթաշի թոռը։ Ան դիմած է կղզիին յունական իշխանութիւններուն որպէսզի Կիպրոսի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն ստանայ։ Մինչդեռ մեծ հայրը «հայրենիքի դաւաճան» սրակած էր բոլոր կիպրացի Թուրքերը որոնք նման դիմում կը կատարէին, Եւրոպայի քաղաքացի նկատուելու համար։ Թոռը որ 23 տարեկան երիտասարդ ուսանող մըն է, խոստովանած է «դատաճանութիւնը», ապելցնելով որ ատիկա ըրած է ուսումը դիւրութեամբ Անգլիոյ մէջ կարենալ շարունակելու համար։

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ կեդրոնը, Սեպտ. 22ին քամիքազ կին մը պայթեցուցած է իր կրած ռումբը հանրակառքի կայանի մը առջեւ։ Իրմէ զատ, երկու Իսրայէլացի մեռած է եւ 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են։

ՓԱՐԻԶի քաղաքապետը՝ Պերթրան Տելանոյէ յայտարարած է («Փարի Մաչ») որ Ֆրանսացիք չատ լաւ կրնան մխաեռական նախագահ մը ընտրել։ «Եթէ, կ'ըսէ, կրցան միտեռանական քաղաքապետ մը ընտրել Փարիզի գլուխը, կը նշանակէ որ երբ իրենց ներկայացուի իսկական ծրագիր մը, կարելի է հասկցուիլ»։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ ՀԱԿԱՌՈՒՍ Ա.ՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Սեպտեմբեր 17ի մեր թիւով գրած էինք թէ Ռուսաստան մասամբ փակած էր Ադրբեջանի ու Վրաստանի իր սահմանները։ Լուրին աղբիւրը ադրբեջանական մամուլն էր ուր բացայայտ կերպով չընդունելով հանդերձ, ակնարկութիւնն կար ահաբեկչութեան, որպէս պատճառ Մոսկուայի որոշումին։

Կիրակի Սեպտեմբեր 19ի հաղորդումով մը նիւթը աւելի որոշակի ներկայացուած է ռուսական հեռատեսիլէն։ Առաջին ալիքի հաղորդումին ըսուած է որ Ադրբեջան ու Վրաստան երկիրներ են որոնք անցք կը ծառայեն ահաբեկիչներու արաբական երկիրներէն Չէչէնիա մուտքին։ Սահմանային կէտեր փակելու Սեպտ. 14ի որոշումն ալ բացատրուած էր այդ տուեալով։

Հիւսիսային Կովկասի հակահարեւկչական արշաւներու պատասխանատուն Ի. Շարալկին յայտարարած է թէ արաբ վարձկան մը Ռուսաստանէն Ադրբեջան մտած պահուն ձերբակալուած ու յայտնի եղած է որ Բաքու կ'երթար դարմանուելու։ Աւելցուցած է թէ նշուածը միակ պարագան չէ ու չատ վարձկաններ վիրաւորուելէ ետք Ադրբեջան կ'երթան հոն բուժուելու։ Իսկ անոնց բուժումը կ'ըլլայ չերնորհիւ երկրին առողջապահութեան նախարար Ա. Ինանովի նեցուկին։

Այդ զօրակցութիւնը կը յիշեցնէ որ Չէչէնները, աֆղան մարտիկներ, արաբ վարձկաններ Ղարաբաղի պատերազմին Ադրբեջանի ուժերուն հետ կռուած էին հայկական ուժերուն դէմ, ինչպէս ինքը՝ Շ. Բասայեւը։ Այնպէս կը թուի թէ Բաքու երախտապիտական պարտք մը կը տուցանէ ներկայիս անոնց բուժումին առիթ տալով, մինչեւ իսկ ի դին Մոսկուայի հետ յարաբերութիւնները վտանգելու վտանգին։

ՄԱԿ-Ի ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ՆԱԽԱՕԹԱԿԻՆ

ՄԱԿ-ի համաժողովին մասնակցելու համար Նիւ Եորք մեկնումին նախաօթակին, Սեպտեմբեր 22ին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան մամուլի ասուլիս մը տուած է. նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւնները, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները, ՕԹԱՆ-ի Բաքուի ռազմավարձերուն հայ սպաներուն մասնակցութեան մերժումը, եւլն.։

Նախարարը անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին մէջ Հայաստանէն զիջում ձեռք ձգելու համար ուժանիւթի եւ փոխադրութեան ճամբաներու ծրագիրները չհարկելու կեցուածքին, ըսած է թէ մտածելի բան չէ սպառնալիքները նկատի առնել. Ղարաբաղը պին չունի ու անկարելի է որեւէ բանով զայն փոխարինել, ըսած է Վ. Օսկանեան։ Ապա բացատրած է որ այդ մարզին վերաբերող արժեւորումները յանգած են այն եզրակացութեան թէ նոյնիսկ եթէ շրջանի փոխադրութեան եւ ուժանիւթի բոլոր ճամբաները Հայաստանէն անցնէին, որպէս անցքի հարկ առաւելագոյն 50 միլիոն տոլար մուտք կը ղրծէր պետական պիւտճէ, ինչ որ տասը տոկոսը կը կազմէր անոր։

Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մասին նախարարը կրկնած է թէ Հայաստանի դիրքը չէ փոխուած. առանց նախապայմանի արդիւնքի հասնելու կողմնակից է, նախ Կարս - Կիւմրի - Թիֆլիս երկաթուղիի բացումով, սահմանային փոխանակումներով եւ վերջապէս սահմանի բացումով եւ դիւանագիտական փոխյարաբերութիւններու հաստատումով։

Պատասխանելով ՕԹԱՆ-ի Բաքուի ռազմափորձերուն հայ սպաներու մասնակցութեան մերժումին մասին հարցումին, Վ. Օսկանեան ափսոսանք յայտնած է, ըսելով որ լաւ առիթ էր երկու բանակներուն միջեւ վստահութիւնը վերահաստատելու։ Աւելի կարեւոր նկատած է երեւոյթը թէ Ադրբեջանի իշխանութիւնը չկրցաւ դիմագրել ճնշումներուն ու տեղի տուաւ, մերժելով հայ սպաներու Բաքու ներկայութիւնը. ուստի մտահոգիչ է կատարածը, քանի որ մտածել կու տայ որ նոյն իշխանութիւնները կը յաջողի՞ն Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման անհրաժեշտ համարուած փոխադարձ զիջումներու իրենց բաժինը ստանձնել։

***

Հայաստանեան լրատուիւնները հաղորդած էին որ ՄԱԿ-ի համաժողովը առիթ կ'ըլլայ Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարներուն մէջեւ նոր հանդիպումներու։ Սակայն Վ. Օսկանեանի Նիւ Եորք մեկնումի օրն իսկ ըսուեցաւ թէ նախատեսուած հանդիպումները տեղի պիտի չունենային։

Նոյն համաժողովին Վրաստան ու Ադրբեջան կը մասնակցէին նախագահներու մակարդակով, Հայաստանը միայն Արտաքին գործերու նախարարի։

«ԱՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Սեպտեմբեր 21ի գիշերը Ղազախի չրջանէն կրակ բացուած է Հայաստանի Կլբանց-Ոսկեպար ճամբուն վրայ։ Վիրաւորուած է Բագրատաշէնն մեկնող հանրակառքին ճամբորդներէն կին մը որ Մարտունի քաղաքի բնակիչ է։ Զինք փոխադրած են Նոյեմբերեանի հիւանդանոցը։ Անցեալ տարի երթեւեկի բացուած է Կիրանց - Ոսկեպար չրջանցիկ ճամբան, այսուհանդերձ չատ չարժաւարներ աւելի կարճ ըլլալուն կը նախընտրեն վտանգաւոր ճամբան։

ԴԷՊԻ ՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

(ՆՇՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՄԱՍՓԻՒՌԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՆՑԿԻՆ ՎՐԱՑ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Օգոստոսը, որ առաւելաբար արձակուրդներու ամիսն է, այս տարի յատկանշուեցաւ Հայ Աչխարհի դպրոցական ու կրթական կեանքը քննարկող երկու կարեւոր համաժողովներու գումարումով:

Համաժողովներէն առաջինը, որ կը կրէր «Համասփիւռեան կրթական համագումար» անունը, կայացաւ Օգոստոս 5-7՝ Պիքֆայայի (Լեռնալիբանան) Զարեհեան Դպրեվանքի երդիքին տակ, նախաձեռնութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, մինչ երկրորդը տեղի ունեցաւ ուրբաթ, Օգոստոս 27-29, Մաղկաձորի մէջ, Հայաստանի Գիտութեան ու Կրթութեան նախարարութեան հրաւէրով, արտասահմանէն ժամանած չափահաս դերակատարներու ալ մասնակցութեամբ: Զոյգ համագումարներն ալ օրակարգի բերին այն բոլոր տագնապալի հարցերը՝ որոնք կը յուզեն Հայ Դպրոց, եւ որոնց բարձումը անյետաձգելի դարձած է այլեւս, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ հասարակաց:

Սոյն յօդուածով թուղթին յանձնուած մեր «նշումները» կ'առընչուին լոկ Պիքֆայայի համագումարին, որուն բոլոր նիստերուն մասնակցելու պատեհութիւնն ունեցանք անձնապէս, Սուրիայէն հրաւիրեալ կրթական գործիչներու ուղեղանգամ պատուիրակութեան մը կազմին մէջ: Անմիջապէս ըսենք, թէ եռօրեայ համագումարին համար պատրաստուած էր խիստ հետաքրքրական, բազմերես ու իմաստալից յայտադիր մը, որ կիրարկուեցաւ ամենայն բծախնդրութեամբ, ներկաներուն առջեւ պարզելով տարասփիւռ հայ վարժարաններուն, բայց նաեւ պատկերացում մը տալով այն ենթադրելի դարմաններուն մասին, որոնք ի գործ պէտք է դրուին՝ գաղութներու միջեւ համախումբ ործակցութեամբ կամ առանձին նախաձեռնութիւններով:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ներազգային գործունէութեան մէջ միշտ ալ կարեւորութիւն ընծայուած է հայեցի դաստիարակութեան հարցին եւ այդ ուղղութեամբ մշակուած է որոշ քաղաքականութիւն մը: Զորս տարին անգամ մը գումարուող Կաթողիկոսարանի Ազգային Ընդհանուր Ժողովներուն մէջ հայեցի դաստիարակութեան հարցը տեղ գտած է միշտ օրակարգի վրայ: Զորօրինակ, վերջին անգամ 2002ի Յունիսին Անթիլիասի մէջ գումարուած Ազգ. Ընդհ. Ժողովին որդեգրած եզրափակիչ բանաձեւին մէջ թելադրուած էր «մշակել հայեցի դաստիարակութեան ուղեգիծ մը, որ ընդգրկէ հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան ուսուցումը, ինչպէս նաեւ հայկական ոգիի, ազգային ոճամգիծի, մշակոյթի եւ աւանդութիւններու փոխանցումը՝ իբրեւ հիմ թեմերու մէջ կիրառկելի կրթական ծրագիրներուն»: Յետոյ ըսուած էր թէ գաղութները պէտք է օգտագործեն «արդի արհեստագիտութեան ընձեռած միջոցները՝ հայեցի դաստիարակութեան բոլոր բնագաւառներէն ներս»: Տակաւին, թելադրութիւններ եղած էին արդիաշունչ դասագիրքերու պատրաստութեան եւ օտար վարժարաններ յաճախող հայ ուսանողներու ճակատագրին առընչութեամբ:

Բայց այս եւ նման բարի յանձնարարութիւններ, ըստ երեւոյթին, կը կարօտէին խոր եւ համապարփակ քննարկումի: Եւ այդ քննարկումին պէտք է մասնակից դառնային մեր վարժարաններուն կրթական վարիչներն ու վաստակաւոր ուսուցիչները, այսինքն անոնք՝ որոնք լաւագոյն դիտակ են դպրոցներու «ներքին խոհանոց»ին ու այն բոլոր տագնապներուն, որոնք կը սպառնան մեր «ոգու ամրոց»ներուն:

Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որ գլխաւոր մտայղացողն էր համագումարի գաղափարին եւ նախաձեռնող կազմակերպիչը անոր, յաջողած էր իրականութիւն դարձնել խիստ էական բաղձանք մը, --քով-քովի բերել երկրագունտի հինգ ցամաքամասերէն չուրջ 90 դաստիարակուսուցիչներ ու անոնց հետ քննարկել կրթական ու դաստիարակչական հասարակաց այժմէական մտահոգութիւններ:

«Ազդակ»ին տրուած երկարաշունչ հարցազրոյցի մը մէջ (2004 Օգոստոս 5-6) Ա. Արամ Ա. կը յայտնէր թէ երկու տարիէ ի վեր նախապատրաստական աշխատանքներ ու խորհրդակցութիւններ կը կատարէր ապրիլին՝ իրագործելու համար նմանօրինակ համագումար մը: Կը պահանջէր որ հայ կրթական մշակը գործօն ու յառաջապահ դեր ստանձնէ մեր հանրային կեանքին մէջ, դուրս գայ դասարանի նեղ պարունակէն ու «դառնայ հաւատք ջամբող, յոյս ներարկող, տեսիլք փոխանցող եւ ճամբայ բացող առաջնորդ»:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐ

Կիլիկիոյ Էաթողիկոսութեան նախաձեռնութիւնը եղող այս համագումարին իր գործօն օժանդակութիւնը բերած էր նաեւ Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժանմունքը:

Ծանօթ է, որ «Կիւլպէնկեան»ը նիւթական վիթխարի նպաստներ հասցուցած է տարաչխարհի հայկական գաղութներու կրթական, մշակութային, չինարարական եւ այլ ծրագիրներուն: Հինէն ի վեր, սերտ կապեր մշակած է ան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հետ ալ: Արամ Ա.-ի հաստատումով իսկ՝ «Անթիլիասի Մայրավանքէն ներս կիւլպէնկեան անունը տեսանելի է ամէն տեղ: Սակայն վերջին աւելի քան հինգ տարիներուն այս գործակցութիւնը աւելի ամրացաւ՝ նոր խորք, ծաւալ ու արտայայտութիւն գտնելով» (տե՛ս վերոնշեալ հարցազրոյցը): Ցիշատակութեան արժանի են մանաւանդ «Կիւլպէնկեան մատենաշար»ով Անթիլիասի տպարանէն լոյս ընծայուած կաթողիկեան ու անկորընչելի ծանրագին հատորները, թեմերու ազգային վարժարաններուն ղրկուած տարեկան մեծ նպաստները, հայագիտական ծրագիրներուն բերուած օժանդակութիւնը, չինարարական մարզին յատկացուած ներդրումները:

Այս հսկայածաւալ ներդրումներուն եւս կանգնած է միշտ Հայկական Բաժանմունքի տնօրէնը՝ տոքթ. Զաւէն Եկաւեան:

Պիքֆայայի «Համասփիւռեան կրթական համագումար»ի կայացման մէջ եւս բանալի դեր խաղացած էր տոքթ. Եկաւեանին խանդավառ աջակցութիւնը: Համոզուած ենք որ անկարելի էր պատկերացնել նման «համասփիւռեան» մէկտեղում մը առանց այդ աջակցութեան: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը «Ազդակ»ի վերոնշեալ հարցազրոյցին մէջ բացայայտօրէն կը նշէր, որ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը «40 հազար տոլարով մասնակից դարձաւ համագումարի ծախքերուն»: Այս հոգածութիւնը կ'ընդգրկէր արտասահմանէն հրաւիրեալներուն ճամբորդական եւ կեցութեան ծախքերն ալ...: Նշենք, որ տոքթ. Եկաւեան անձնապէս ալ իր մասնակցութիւնը կը բերէր համագումարի բոլոր նիստերուն:

Արամ Ա.-ի յանձնարարութեամբ՝ եռանդամ մարմին մը (բաղկացած՝ լիբանանաբնակ ժիրայր Դանիէլեանէ, Պէպօ Սիմոնեանէ եւ Կարօ Յովհաննէսեանէ) պատրաստած ու ղեկավարած էր համագումարին յայտադիրին առընչուած բոլոր մանրամասնութիւնները: Հրաւիրուած էին արտասահմանեան 15 երկիրներէ աւելի քան 80 հոգի, մեծաւ մասամբ վարժարաններու տնօրէններ կամ հայերէնասանդ վաստակաւոր ուսուցիչներ, նաեւ՝ կրթական գործիչներ, մտաւորականներ եւ մամլոյ սպասաւորներ: Հրաւիրեալներու մեծագոյն խմբակը կը կազմէին, բնականաբար, լիբանանաբնակները (37 հոգի), մինչ աւելի սահմանափակ թիւով ներկայացուած էին Սուրիան, Իրանը, Կիպրոսն ու Յունաստանը, Եգիպտոսն ու Յորդանանը, Քուէյթը, Պոլիսը, Ֆրանսան, Անգլիան, Միացեալ Նահանգներն ու Գանատան, Արժանթինն ու Աւստրալիան:

Համագումարին մէջ Հայաստան եւս ունէր իր ներկայացուցիչները, յանձինս՝ Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանի եւ Մշակոյթի հարցերու Յանձնաժողովի նախագահուհի Հրանոյշ Յակոբեանի:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՌՕՐԵԱՅ ՆԻՍՏԵՐԸ

Համագումարին եռօրեայ յայտադիրը բաղկացած էր տասնեակ մը նիստերէ, որոնց ընթացքին մասնակիցներէն մէկուն կողմէ նախ կը կարդացուէր զեկուցում մը (կամ գրաւոր ծաւալուն զեկուցումի մը ամփոփումը), այնուհետեւ հրապարակային վիճարկումի կ'ենթարկուէր տեսակ: Կ'ըլլային մատնանչումներ, կ'արտայայտուէին կարծիքներ, կ'առաջարկուէին դարմաններ: Արամ Ա. Կաթողիկոս, որ կը նախագահէր բոլոր նիստերուն, ի'նք էր որ կ'ամփոփէր ու ճարտարօրէն կը համադրէր արտայայտուած խայտաբղէտ գաղափարները ու համապատասխան եզրակացութիւններով հասարակ յայտարարի կը բերէր արտասանուած խօսքերը:

Պէտք է ըսել, որ այս համագումարին ամէնէն տիրական դէմքը մնաց Նորինիանի Արամ Ա. Կաթողիկոս, որուն ելոյթները կը յատկանշուէին խոհական եւ գործնապաշտ դաղափարներով: Համագումարին պաշտօնական բացման առթիւ արտասանած իր բովանդակալից պատգամին մէջ՝ Կիլիկիոյ Հայրապետը խտացուցած էր արդէն Սփիւռքի տարածքին հայեցի դաստիարակութեան վերաբերեալ իր պատկերացումները: Ան նկատել կու տար որ հայեցի դաստիարակութեան բոլոր գործօնները՝ հայ դպրոց, հայ ընտանիք, հայ մշակոյթ թէ հայ եկեղեցի նահանջի մէջ են այսօր եւ կը գունաթափին ու կ'ընկրկին չարունակ: «Հայ լեզուն սկսած է աղաւաղիլ մեր տուներէն, եկեղեցիներէն, մամուլէն ու նո՛յնիսկ մեր դպրոցներէն ներս. ան դարձած է նուազ կենսական՝ Հայու իմքնութեան պահպանման համար: "Ծագումով հայ" ըլլալու վտանգաւոր մտայնութիւնը սկսած է իր ներկայութիւնը հաստատել նո՛յնիսկ համախումբ ապրելու ամէն տեսակ կարելիութիւններով օժտուած գաղութներէն ներս: Մեր գաւակները սկսած են կամաց-կամաց հեռանալ հայութեան արժէքներէն ու սրբութիւններէն, աւանդութիւններէն ու ելոյթներէն»: Կաթողիկոսը կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէր համայհարհայնացումի աւերիչ վտանգներուն վրայ ու կը չեշտէր... «Այսօր, որեւէ ժամանակէ աւելի, Սփիւռքի մէջ հայեցի դաստիարակութիւնը տագնապի մէջ է: Հետեւաբար, եթէ մենք այս համագումարին մեր առջեւ դրուած հարցերուն պիտի փորձենք մօտենալ լուրջ, բնական ու համապարփակ կերպով, անհրաժեշտ է որ մեր մօտեցումները խարխուած ըլլան չորս տրուեալներու, իրապաշտ արժեւորումներու ու ճիշդ ախտաճանաչումներու վրայ: Այլապէս՝ ոռմանթիք մօտեցումները, մակերեսային դատումները ու թիւր ըմբռնումները մեզ պիտի առաջնորդեն սխալ ուղղութիւններու ու միակողմանի եզրակացութիւններու»:

Համագումարի առաջին օրուան առաջին նիստը ներկաներուն առջեւ կը պարզէր երկրագունտի հինգ ցամաքամասերուն վրայ գործող հայկական ամէնօրեայ վարժարաններուն համայնապատկերը, վիճակագրական տուեալներով: Յակոբ Զօլաքեան (Հայկ) կը հրաւիրուէր զեկուցելու Միջին Արեւելքի հայկական դպրոցներուն, Մանուէլ Աղամեան (Լոնտոն)՝ Եւրոպայի դպրոցներուն, Վազգէն Մատէոսեան (Լոս Անճըլըս)՝ Հիւսիսային Ամերիկայի դպրոցներուն, Պետրոս Համեան (Պուէնոս Այրէս)՝ Հարաւային Ամերիկայի դպրոցներուն, իսկ Մանուկ Տէմիրճեան ալ (Սիտնի)՝ Աւստրալիոյ նորակազմ դաշտերի նորածիլ դպրոցներուն մասին:

Յաջորդ նիստին Երուանդ Քասունի (Պէյրութ), Յակոբ Պալեան (Փարիզ), Կարապետ Տաքէսեան (Կիպրոս) եւ Մխոյան Գոճայեան (ԱՄՆ) չմնացին հիմնարկելէ հայեցի դաստիարակութիւնը նորահաս սերունդին մօտ: Ի՞նչ պէտք է ըլլայ ընտանիքի, եկեղեցւոյ եւ ազգային կառոյցներուն դերը՝ հայեցի կազմաւորման հաւաքական ճիգին մէջ: Զեկուցողներէն Յ. Պալեան կը չեշտէր որ առանց հայաբոյր տունի օժանդակութեան՝ դպրոցներու ջամբած հայեցի դաստիարակութիւնը կը մնայ կէս-կատար: Ան նշմարտութեան կը յանձնէր համացանցային նամակագրութեան մէջ տարածուն կերպով գործածուող լատինատառ հայերէնի բերելիք վնասները, ու ցաւ կը յայտնէր որ մեր կրթական վարիչները իրենց դպրոցներուն յաջողութիւնը կը չափեն լոկ Պաֆալօրէայի արդիւնքներով, մինչ հարց պէտք է տալ՝ թէ նոյն այդ վարժարաններէն քանի՞ գրող կամ հրապարակագիր կը յաջողինք արտադրել...:

Նոյն օրուան վերջին նիստին զեկուցումներ կատարեցին Պէպօ Սիմոնեան (Պէյրութ), Հուրի Բանեան-Պօյամեան (ԱՄՆ) եւ Յարութիւն Քիւրքճեան (Ա. Թէնք): Քննարկուեցաւ հայեցի արդիւնաւէտ դաստիարակութեան մը հեռանկարները: Առաջին զեկուցաբերը մանրամասնաբար ցաւով կը նշէր, թէ «արեւմտահայերէնի ապագան մռայլ է: Անոր փայլքը մոռնցուած է: Մամուլի, դպրոցներու, տան թէ փողոցին մէջ արեւմտահայերէնը աղճատուած է»: Նոյնիսկ կը համարձակէր հաստատել՝ թէ «հայերէն դասաւանդող, սակայն հայերէն չխմացող ուսուցիչներ ունինք մեր դպրոցներուն մէջ»...:

Երկրորդ օրուան առաջին նիստին մէջ օրակարգի եկաւ խիստ այժմէական հարց մը, --արհեստագիտական (թէքնոլոժիք) միջոցներու օգտագործումը հայեցի դաստիարակութեան մէջ: Այս առընչութեամբ չահեկան ու մեծապէս գնահատելի մասնագիտական զեկուցումներ կարդացին Մինաս Հանըքէհեան (Քուէյթ), Վիգէն Աւագեան եւ Մայք Կիւրիճեան (Պէյրութ): Առաջին զեկուցաբերը բացատրեց թէ ինչերը պէտք է ընել հայերէնն ու հայ մշակոյթը արդիւնաւոր ձեւով տեղատրելու համար համակրչային աշխարհին մէջ: Առաջարկեց հաստատել հայալեզու հսկայ կայքէջ մը, որ ունենայ գրադարան, երգադարան, հաղորդարան, նկարներու արխիւ եւ ամէն ինչ որ կ'առընչուի մեր մշակոյթին: Ընդհանրապէս ընդունուեցաւ, որ համակարգչային գիտութեան բարիքները հարկ է լաւագոյն օգտագործել հայեցի դաստիարակութեան մարզին մէջ: Անյապաղ պէտք է զարկ տալ նաեւ մանկավարժական եւ դասաւանդական համակարգչային յատուկ ծրագիրներու, որոնց նախագիծերը առնուած են արդէն: Այս առընչութեամբ, պատասխանատու վրայ ցուցադրուեցան Հալէպ պատրաստուած «Արեւիկ» ծրագրէն որոշ հատուածներ:

Երկրորդ նիստը քննութեան բովէն անցուց նոյնքան կենսական հարց մը, հայերէնի ու կրօնքի դասագիրքերու պարագան: Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան (Փարիզ) բացատրութիւններ տուաւ տրիներէ ի վեր իր կողմէ յաջողապէս կիրարկուած լսո-տեսողական դասաւանդութեան մեթոտին մասին: Գրիգոր Շահինեան վերլուծման ենթարկեց դպրոցին ունեցող դասագիրքերը եւ համոզում յայտնեց որ «բոլոր գաղութներուն կողմէ ընդունելի դասագիրքեր ունենալու փափաքը ցնորատեսութիւն է»: Ան թելադրեց որ իւրաքանչիւր գաղութ իր սեփական միջոցներով պատրաստէ իւրը: Սիլվա Գուրճեան-Մարկոսեան (Պոլիս) զարմանք յայտնեց չատերուն, երբ յայտնեց թէ Պոլսոյ վարժարաններուն մէջ իրրեւ հայերէնի դասագիրք դեռ կ'օգտագործուին Հրանտ-Զապէլ Ասատուրի հարիւրամեայ «Թանգարան»ն ու «Գանձարան»ը...: Յօգտ առին նաեւ Միհրան Քիւրտօղլեան (Ա. Թէնք) եւ Մինաս Գօճայեան (Լոս Անճըլըս): Անհրաժեշտ նկատուեցաւ դասագիրքերու կողքին անպայման պատրաստել ուսուցիչներու յատուկ ուղեցոյցներ ալ:

Յաջորդ օրակարգը սեղան կը բերէր ուսուցիչներու վերատրակատրամի հարցը

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԹՕՍԷԻՆ ՏԱՐՖՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

Այսօր չատ սովորական է տեսնել որ լրագրողներ ԱՄՆ-ը, կամ աշխարհը դատապարտեն Տարֆուրի զոհերուն համար պահուած անտարբերութեան պատճառով: Ամերիկեան հեռատեսիլն ալ որ երկար ատեն աչքը փակած մնաց այդ ողբերգութեան, սկսած է վերապրողներ ճարել, որպէսզի իրենց ոդիսականը պատմել տայ: Մարդկային իրաւունքներու, միջազգային տագնապներու մի՛ութիւնները սարսափներուն մասին թղթածրարներ կը պատրաստեն եւ միջազգային հանրութիւնը հակազդելու կը հրաւիրեն: Քանի՛ ա՛ճնայորութիւններ դային տեղւոյն վրայ տեսնելու պատահածը եւ պահանջելու սուտոնեան կառավարութենէն որ սրբագրէ իր ընթացքը: Ամէն պատրուակ վերադարձին չանգը կը թափէ Ուաշինկթընի չարժման անցընելու, մինչ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը կանոնաւոր ձողովներ կը դումարէ, վիճարկումի նիւթ ընելով հանրական պատիժները եւ հարց տալու թէ տեղի ունեցածը կարելի՞ է իսկապէս ցեղասպանութիւն կոչել:

Այս բոլորը միայն ծառայած են համոզելու կառավարութիւնները որ սովահար բազմութիւնները հարկ է սնուցանել. բայց տեղւոյն վրայ բնակչութեան ապահովութիւնը բարելաւելու տեսակէտէն ոչ մէկ դեր ունեցած են:

Երբ Սուտանի տագնապը ուշադրութիւնները իր վրայ հրաւիրեց չորս-հինգ ամիս առաջ, Զաատի մէջ հարիւր հազարի չափ ապաստանեալ կար, Տարֆուրի մէջ ալ աւելի քան մէկ միլիոն տեղահան: Անոնք միջոցը չունէին երկրէն փախչելու եւ խեղճուկրակ ճամբարներու մէջ կուտակուած էին: Այսօր Զաատի ապաստանեալներուն թիւը 150 հազարի հասած է, տեղահաններունն ալ մէկուկէս միլիոնի: Մեռեալներու թիւն ալ կ'ըսուի թէ 30էն 50 հազարի բարձրացած է: Սուտանական օդանաւեր կը ռմբակոծեն տարֆուրեան դիւղերը, իսկ ճամբարներուն ապաստանեալ կիները երբ կտոր մը փայտ փնտռելու ելլեն, յարձակումի թիրախ կ'ըլլան:

Ինչո՛ւ աշխարհը հակառակ յայտնուած ամբողջ զօրակցութեան եւ Ապահովութեան Խորհուրդին դատապարտումներուն, չկրցաւ Տարֆուրի հարցը լուծել. պատճառը պարզ է եւ ոչ միայն Տարֆուրին յատուկ: Մեծ ու փոքր պետութիւնները կը միջամտեն երբ անոնք սկսին վնասել իրենց միջազգային շահերուն: Ինչո՞ւ քաղաքական, նիւթական ու զինուորական մարզերուն մէջ վտանգի ենթարկուիլ, երբ անտարբեր մնալը ոչինչ կ'արժէ: Ճեռոյ, մեծ չէ մահերուն թիւն ալ որ 50 հազարի հասած է, 300-500 հազարի նախատեսութիւնները չիրականացնելով: Ժամանակակից պատմութիւնը Աֆրիկէի պարագային բաւական բարձր գետեղած է սահմանադիծը: Սուտանի նախորդ քաղաքացիական պատերազմը երկու միլիոն զոհի պատճառ եղաւ ու առանց որ մէկը միջամուխ ըլլայ, 20 տարի տեւեց: Իսկ Ռուանտայի մէջ ուր 800 հազար հոգի կոտորուեցաւ, ոչ ոք բան մը ըրաւ:

Մարդասիրական օժանդակութեան Տարֆուր հանիլը, ան ալ աննեբելի յապաղումով մը, մահերը նուազեցուց: Սակայն, քաղաքական հարցէն ամէնքը կը խուսափին: ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը պատրուակ կը ծառայէ երկիրներուն որ չառնեն անհրաժեշտ քայլերը, արգելք ըլլալու համար ափրիկեան զանգուածային կոտորածներու: Տարֆուրի նման տրամներուն համար կենսական է անմիջապէս գործի անցնիլ: Մինչդեռ պետութիւնները լաւ գիտեն որ Ապահովութեան Խորհուրդը չի կրնար արագ չարժիլ: Դիպուածի արդիւնք չէ որ հարցերը քննարկելու գործը անոր ձգուած է, իսկ պետութիւնները միջազգային բարի քաղաքացիներու դերը կը կատարեն: Մինչ այդ Ապահովութեան Խորհուրդը Ռուանտայի ու Զինաստանի վեթոյի իրաւունքով ոչ մէկ լուրջ քայլ կ'առնէ գերիչխան երկիրներու դէմ:

Միջազգային համակարգը, առնուազն Ափրիկէի մէջ, լուրջ խանգարում կը մատնէ: Ձիշդ է որ զոհերու թիւը Ռուանտայի ունեցածին համեմատած սահմանափակ է, բայց եթէ վաղը հոն ալ 800 հազար հոգի բնաջնջուի, ո՛չ պետութիւնները իրենք, ոչ ալ Ապահովութեան Խորհուրդը պատրաստ պիտի յայտնուին կացութեան պահանջած արագութեամբ գործի լծուելու: Իրականութիւնը այն է որ զօրաւոր երեւակայելի է ափրիկեան տագնապ մը որ յանգի ոչ միայն քաղաքացիներուն ուտելիք հասցնելու, այլ նաեւ զանոնք փրկելու հանդրուանին, ինչ որ ալ եղած ըլլայ զոհերու թիւը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ցը: Չեկուցաբերներն էին Մարգար Շահրայեան (Թորոնթօ) եւ տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան (Լոս Անճըլըս): Հաստատեց յայտնուեցաւ, թէ այս մարզին մէջ բարերար դեր կրնայ խաղալ Երեւանը:

Այլ նիստի մը ընթացքին չեկուցումներ կարդացուեցան ուսուցիչներու յատուկ հանդամեան թոչակի մը ստեղծման, Հայ Ուսուցիչներու Միութեան մը կազմումին եւ մանկավարժական պարբերաթերթի մը հրատարակութեան կարելիութիւններուն մասին: Չեկուցաբերներն էին յաջորդաբար՝ Կարօ Թիւթիւնճեան (Պէյրութ), Գեղանի Էթէմէզեան (Պէյրութ) եւ Յակոբ Միքայէլեան (Հալէպ): Շեշտուեցաւ, որ զանազան թեմերու մէջ հաստատուած «Քահանայից անտուկ»ներու նմանողութեամբ՝ հարկ է ստեղծել «Ուսուցչաց անտուկ»ներ ալ, թոչակառու կրթական մշակներուն նեցուկ եւ ապաւէն տրամադրելու հեռանկարով:

Երրորդ ու վերջին օրուան նիստերը կեդրոնացան կրօնա-բարոյական դաստիարակութեան ջամբումին, չարաթօրեայ դպրոցներու դերակատարութեան, ամառնային ճամբարներու ու դէպի Հայաստան կատարուած հաւաքական այցելութիւններու բարերար ազդեցութեանց, ինչպէս նաեւ մանկա-պատանեկան գրականութեան տարածման չուրջ ծաւալած վիճարկումներու վրայ: Ցաջորդաբար զեկուցումներ կարդացին Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւեան (Անթիլիաս), Կիլտա Քիւրկեան (Նիւ Ձըրզի), Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիքճեան (Անթիլիաս), Վարդի Քէչիչեան (Հալէպ) եւ Սիլվա Էպլիղաթեան-Գարագիւլեան (Փարիզ): Ի միջի այլոց՝ մատնանշուեցաւ, թէ հայ ընտանիքներու մէջ լայն տարածում սկսած է գտնել մանկահասակ երախաները օտար աղախիններու «ինամք»ին յանձնելու յոռի երեւոյթը: Գանգատ յայտնուեցաւ, որ մանկա-պատանեկան գրականութիւնն ու պարբերականները կը տուժեն ցրուումի եւ անտեսումի դժուարութիւններէ...:

Օրակարգի բերուած վերջին նիւթը կը չոչափէր «Կրթա-ուսումնասիրական կեդրոնի մը անհրաժեշտութիւնը»: Նպատակայարմար վերջաբան մը, որ ձեւով մը ուղղութիւն կու տար համագումարի ընթացքին հնչած բովանդակ արտայայտութիւններուն, եւ արծարծուած հարցերուն ու մատնանշուած տագնապներուն դարմանումի նախաքայլը կը տեսնէր կրթա-ուսումնասիրական համակարգող կեդրոնի մը գոյառումին մէջ: Այս նիւթին չուրջ զեկուցելու հրաւիրուեցաւ տոքթ. Զաւէն Եկաեան (Լիզպոն), առաջարկելով որ այդ բաղձալի կեդրոնը հաստատուի Անթիլիասի մէջ ու կատարէ Սիփւոքի համար կրթական փոքրամասրմին նախարարութեան մը պարտականութիւնը:

Համագումարի աւարտին ելոյթներ ունեցան Հայաստանի զոյգ ներկայացուցիչները՝ Լեւոն Անանեան եւ Հրանոյշ Ցա-

կոբեան, մասնաւորաբար ընդգծելով հայրենի պետութեան պատրաստակամութիւնը՝ Սփիւռքի կրթական հարցերուն լուծման ի խնդիր: Լ. Անանեան իր խօսքին մէջ ունեցաւ նաեւ արտասովոր արտայայտութիւն մը՝ ուղղագրութեան ցաւոտ հարցին առընչութեամբ: Ան նկատել տուաւ որ ինք, անցեալին, «աւելի կոշտ վերաբերում» ունէր մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան վերադառնալու հարցին մէջ, սակայն այսօր համոզուած է որ լուծում մը պէտք է բերել անոր: Առ այդ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը պաշտօնապէս խոստացաւ տարհամոզել Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան՝ որպէսզի հակադիր կողմերու միջեւ երկխօսութիւն մը ստեղծուի այս ուղղութեամբ, «առանց նախապայմանների»... (ի դէպ, աւելի ուշ իմացանք, որ Ծաղկաձորի մէջ կայացած կրթական համագումարի ընթացքին եւս՝ Լ. Անանեան անդրադարձած էր այս հարցին: Արդարեւ, Պոլսոյ «Մարմարա»ն Օգոստոս 30ի իր թիւին մէջ նկատել կու տայ որ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը ակնարկելով «ուղղագրութեան պատուհաս»ին, ըսած է թէ «այս հարցը այլեւս քաղաքական հարց է եւ չի կրնար ուշանալ»):

Հուսկ բանը կը պատկանէր Արամ Ա. Կաթողիկոսին: Ան նկատել կու տար որ երեք օրերու ընթացքին չատ լուրջ հարցեր քննարկուեցան եւ որոնց բաղձալի լուծումը կը պահանջէ հաւաքական աշխատանք ու գործակցութիւն: Կոչ կ'ուղղէր Սփիւռքի բոլոր կառոյցներուն՝ որ սթափին իրենց թմբիրէն, մէկդի դնեն հինէն ժառանգուած զգայնութիւններ կամ վերապահութիւններ ու կառչին հիմնականին, որ հայեցի դաստիարակութեան հարցն է: Կը դրուատէր նաեւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ցուցաբերած աջակցութիւնը ու կը յայտնէր որ «Անթիլիասը թող նկատուի բոլորիս տունը»:

Լ. Շ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բակին մէջն էր: Գետինը գոյզ աստղի նման բան մը կը փայլէր: Անտոն կանգ առաւ: Նայեցաւ: Աստղերն ալ իրեն կը նայէին: Անտոն թեւը երերցուց օդին մէջ: Ցետոյ աչ ոտքը: Կատուն էր:

Անտոն քայլ մը առաւ: Փողոցին մէջ չուն մը սկսաւ լալ, ապիրատրամ եւ անհաճոյ կաղկանձիւն մըն էր: Շունին լացը յանկարծ, միօրինակ ու տկար ձեւ մը ստացաւ: Անտոն մտիկ կ'ընէր: Քանի մը վայրկեաններ անցան: Փողոցին ծայրէն սկսաւ վեր բարձրանալ պիչերապահը իր երկթաթապատ գաւազանը զարնելով գետնի քարերուն:

Կէս պիչերը եկաւ ժամ էր անցած: Լրսեցաւ չունին պոռչտուքը ու լարով կաղն ի կող փողոցէն փախուստը: Լսուեցաւ նաեւ պիչերապահին հայհոյութիւնը: Գաւազանին «տա՛նկ տա՛նկ»ը սկսաւ հեռանալ ու մարիլ յամրօրէն:

Անտոն սկսաւ քալել դէպի խոհանոց: Բացաւ խոհանոցին դուռը ու իր եռեւը դարձաւ ականջ դնելով: Նորէն լռութիւն էր: Առաջացաւ: Իր դիմացը լուսամուտին դուռն էր ու քովը պատուհանը որուն առջեւ սեղան մը կար:

Անտոն կռթնեցաւ սեղանին ու կախեց գլուխը: Ինչինքը աշխարհի ամէնէն խեղճ, ամէնէն տղտմելի էակը զգաց: Գլուխը քիչ մը եւս ինկաւ: Այդ դիրքին մէջ այլեւս ոչինչ էր մնացած քարձր մնալու համար: Կեղեւ մըն էր միայն ու մէջը որդի նման մտածում մը կար. սեւ որդի նման: Գլուխը այդպէս ինկած իր կուրծքին վրայ առաջացաւ: Բացաւ նաեւ լուսամուտին դուռը: Ու քայլ մը առաւ: Գլուխը դժուարութիւնով բարձրացուց եւ նայեցաւ վեր: Փնտռեց երկինքը: Ալ ձեռքը պատին կռթնցուց, նայեցաւ հեռո՛ւն, եթեր-ին խորունկը: Պզտիկ աստղ մը կը փայլէր ու այդքան: Պատին կռթնցաւ եւ ինկաւ կրկին իր գլուխը:

Ցետոյ երկու քայլ առաւ: Հորին առջեւ էր: Կափարիչը վանտնաւորութիւնով մէկ կողմ դեռեղեց ու ծունկի եկաւ քաց հորին առջեւ: Ծօսք մը ուզեց լսել, սակայն գէշ թոթովախօսի մը նման մէկ երկու վանկ կրցաւ կրկնել միայն: Ոտքի ելաւ: Երկու ձեռքերը դրաւ հորին չրջանակը կազմող քարերուն վրայ ու դարձեալ կախեց գլուխը: Հետզհետէ գլուխը մտաւ հորին պատին մէջ: Մինչեւ կուրծքը հորին մէջ էր: Ցանկարծ ձեռքերը քաշուեցան...

Անտոն գլխիվայր, հորին պատերուն զարնուելով ու չախչախուելով ինկաւ չուրին մէջ:

***

Տասնեակ տարիներու եղերերգութիւն մը կը հասնէր իր ճակատագրական վախճանին:

Այս պատմութեան ընթացքին տեսնուեցաւ որ Անտոն իր ամուսնութենէն քիչ վերջը մշուշի մէջ մնաց: Այդ մշուշին մէջ ընտանեկան մեծ ցաւ մը կար: Այդ ցաւը զաւակէ զաւակ անցաւ: Իր անդրանիկ ու երկրորդ զաւակներէն վերջ սկսաւ տրամը: Ու մինս զաւակները առաւ ու զարկաւ գետին, նետերով հողերուն մէջ: Տիկին Նուարդի երազները առիթ ծնունդ կ'առնէին: Թռչուններուը կը թռչէին մինչեւ պալուտոը կապոյտ թռչունին՝ Նուարդին: Նուպարէն վերջ կրտսերն ալ ապրեցաւ:

Ահա թէ ինչ էր այդ տրամը: Շատ պարզ ու շատ զարհուրելի արկած մը: Անտոն իր ամուսնութենէն վերջ, երբ արդէն իկու զաւակի տէր էր եղած, օր մը փորձութեան չկրնալով դիմադրել՝ յարաբերութիւն ունեցած էր հայ հռոմկտկա աղջիկ մը հետ: Ու ստացած էր Ֆրանկոխաւ: Առանց դիտնալու հիւանդութիւնը տուած էր իր կնոջ: Երկուքն ալ կատաղօրէն վարակուած էին:

Կինը՝ տիկ. Նուարդ, Անտոնէն քան տարեկան պզտիկ, իրական չուշան մը, իր մարմնին վրայ տարտափէ ընկճուած աչքերով տեսած էր կարմիր ու ահաւոր բշտիկներու խումբը, այդ ցաւագին նման:

Ու մօտաւորապէս տասը տարի զարմանում:

Զաւակները չէին ապրեր: Թռչուններ կը թռչէին: Մինչեւ կապոյտ թռչունը, կապո՛յտ թռչունը... որ մնաց:

Տիկ. Նուարդ նահատակուհի մը եղաւ: Ոչ ոքի խօսեցաւ: Ոչ իսկ զանգատ մը իր ամուսնոյն: Լացաւ ու այդքան: Սրբուհիները բերան պիտի երթէին, սակայն այս գերագոյն հրեշտակը իր ընտանեկան յարկը երկնքի մը չափ սուրբ համարեց ու ինքն իր մէջ մխաց եւ քարձրացաւ:

(Շար. 123)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արուսեակ Մարտիրոսեան կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Հայ տիկին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ (երախայ կամ տարեց անձ խնամել կամ տան մաքրութիւն):

Հեռաձայնել Մարիթա Քիլէքճիի՝
01 39 85 79 74

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի, Յուլիսին ամբողջանում էր Ս. Թադէոս Առաքեալի Վանքի Ուխտագնացութեան 50-ամեակը:

Առըպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը նախաձեռնել է հրատարակել Վանքի 50ամեայ ուխտագնացութեան նուիրուած պատկերազարդ albom, պատմական, ճարտարապետական ու գիտական տեղեկութիւններով, մանրապատկերներով, երեք լեզուներով, հայերէն, պարսկերէն ու անգլերէն:

Կոչ ենք ուղղում այն բոլոր անձանց որոնք իրենց մօտ ունեն ուխտագնացութեան մասին յուշեր, պատկերներ եւ տպաւորութիւններ, բարի գտնուեն դրանց օրինակները ուղարկել Թաւրիզ, Ազգային Առաջնորդարան, հետեւեալ հասցէներին՝

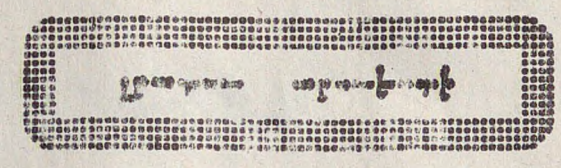
E-mail : archtab@itm.co.ir
Add. Armenian Prelacy
P.O. Box 4455
Tabriz - IRAN

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:

Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01 · 44 · 59 · 23 · 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

ՎԱՀԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
ԿՐ ՆՈՒԱԳԷ
ԷՆՎԱԼԻՏԻ ՄԷՋ

Դաշնակահար Վահան Մարտիրոսեան որ միշտ քննադատներու անվերապահ գնահատանքին կ'արժանանայ, կը նուագէ Շաբաթ, Սեպտ. 25ին Հօթել տէ գ'Էնվալիտի(*) մէջ Պախ, Պրամս, Շուիֆնի գործերէն կազմուած յայտագրով մը:

Ծանուցանելով ռեսիթալը, «Մոնտ»ի յաւելուածը կը գրէ թէ դաշնակի այսօրեան աշխարհին ամէնէն անխախտ արժէքներէն է Վ. Մարտիրոսեան: Իր նուագը կը ցոլացնէ անձին յատկանիշները. հզօր ու քնքոյշ, յեղակարծային ու մտածող, խանդավառ ու ներքահայեաց: Ան իր ներուժին հազուադէպ ներկայացուցիչներէն է նաեւ որ չի սահմանուիր միակ նուագացանկով մը. հազիւ յաղթանակած ժամանակակից գործերու կալուածին մէջ, կը ձգտի պախի հոյակապ ռեսիթալ մը:

(*) Hôtel National des Invalides, 129 rue de Grenelle Paris 7e; Grande Salle, à 20 heures. Entrée: 15 euros.
Réservations: 01. 44. 42. 48. 14.

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2004/05

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme **Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
25 SEPTEMBRE 2004 — 22 JANVIER 2005 : STAGE DE 50 HEURES
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

25 SEPTEMBRE 2004 — FIN JUIN 2005 :
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
85 Euros + 8 Euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Աբշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30ին սովորական կեդրոնատեղին:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ:

***

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՎՐԱՆ - ԼԻՎՐԻ ՄԱՆԱՃԻՒՂ

Կապոյտ Խաչի Սեվրան - Լիվրիի «Տ. Միսաքեան» մասնաճիւղի դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ՝
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14ին:
Նախակրթարանէն մինչեւ Պաքալորէա:
Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար դիմել Արտեմիսի՝ 01 · 43 · 85 · 03 · 76 *թիւին:*

repas annuel

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise son repas annuel au **Châlet de Vaupereux,**
le DIMANCHE 26 SEPTEMBRE
Cette journée débutera par une visite au **Château de Malmaison.**
Départ 9h15 devant la M.C.A. :
45 rue de la Défense, Issy-les-Mlnx
avec un arrêt à 9h30 devant l'Eglise arménienne :
6 avenue Bourgain, Issy-les-Mlnx.
Réservations :
☎ **01 46 42 90 68 / 01 40 95 81 33**

ԱԷՆ ԼՈՒԻ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ տեղի կ'ունենայ պատարագ եւ աւանդական մատաղօրհնութիւն, կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Մատաղօրհնութիւն՝ ժամը 11·45ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Mme CLAIRE MOURADIAN,
Historienne,
Directrice de recherche au CNRS,
présente
la récente réédition critique de l'ouvrage d'**Arnold Toynbee**
«LE MASSACRE DES ARMENIENS, LE MEURTRE D'UNE NATION 1915 - 1916»
annotée et préfacée par Mme Mouradian
Vendredi 24 septembre à 20h30
à la Maison de la Culture Arménienne de Paris : 17 rue Bleue 75009.

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՅԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա· դասակարգ·- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ· դասակարգ·- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
Հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ

Դաշտակապ՝
Արքիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՏՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթը որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն:

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·032 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·032

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ ԱՆԳԱՐԱՅԻ «ՀՐԱՄՄԵՑԷՔ»

ԲԱՅՑ ՇԱՏԵՐ ԴԷՄ ԵՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՌԱՖԱՐԷՆ

Էրտողան յաջողեցաւ սիրաշահիլ Եւրոպացիները ան պատասխանատուն, որու պաշտօնն է Եւրոպայի ընդլայնումը, այսինքն կիւնթերը Վէրհէօկընը, որ Սեպտ· 22ին խոչընդոտները կը տեսնէր Թուրքիոյ անդամակցութեան համար, բայց 23ին ամէն ինչ փոխուեցաւ եւ նոյն անձը յայտարարեց՝ «այլեւս ոչ մէկ խոչընդոտ կայ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները սեղանին վրայ»։

Ի՞նչ պատահած էր։ Ռեճեփ-Թայիփ Էրտողան չունէր Պրիւսէլ առած էր եւ համոզած բոլորը, սկսելով Վէրհէօկընէն որ ամէն ինչ վարդին է, կիրակի, Սեպտ· 26ին, Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ եւ քուէարկէ պատժական օրէնսդիրքը ան ինչպէս կ'ուզէ Եւրոպան, այսինքն առանց ան յօդուածներուն, որոնք յանցագործութիւն կը նկատէին արտամուսնական յարաբերութիւնները, կամ Թրքական նոր տարազով՝ սեռային անհատատարմութիւնը։

Էրտողանի հետ տուած մամուլի ասուլիսի ընթացքին Վէրհէօկընն յայտարարած է· «Կրցանք լուծումներ գտնել առկախ մնացած հարցերուն։ Իմ եղրակացութիւնս այն է որ այլեւս խոչընդոտ չկայ սեզանին վրայ։ Բարեկամէս՝ Էրտողանէն ձեռք ձգեցի ապահովութիւններ որոնք թոյլ կու տան ինծի շատ յստակ յանձնարարութիւն մը ըսել»։ Ցայտնի դարձաւ որ Եւրոպական Յանձնախումբը համամիտ է անդամակցութեան, բայց վերջին խօսքը կը պատկանի պետական 25 դեկավարներուն, Դեկ· 17ին։ Սեպտ· 23ին, Թուրքիոյ Սահմանը խանդավառութեամբ ողջունած է այս կարգադրութիւնը եւ հասած է պատմական մրցանիշի մը, անհնարինթայ՝ 22,117 կմ։ Նախքան այս յաջողութիւնը, Էրտողան խիստ քննադատութիւններու թիրախ էր, ներկայիս ամէն ինչ փոխած է, գովեստներ կը տեղան եւ այն հաճոզումը կայ նաեւ, որ Էրտողան դիտակցարար վախցուցած է Եւրոպացիները, ապրիլ դիւրութեամբ զիրենք սիրաշահելու համար, յետագային։ Այս կարծիքը կը յայտնէր նաեւ հեռատեսիլի Էն-Թէ-Վէ կայանին առջեւ Սերտար Թուրկութ, ճիշդ այն պահուն երբ Պրիւսէլէն հասած էր դրական լուրը։ Հետաքրքրական է, ամէն պարագայի մէջ, Վէրհէօկընի այնքան չուտափոյթ վերոխութիւնը։ Պատժական օրէնսդիրքին երկու յօդուածներու անհետացումը բաւեց, որ մոռցուին չարչարանքները, Քիւրտերը, փոքրամասնութիւնները, Կիպրոսը, եւլն·, եւլն·։ Կիրակի օր, Էրտողանի իսլամապաշտ կուսակցութիւնը, որ մեծամասնութիւն է Ազգ· Ժողովին մէջ, կը քուէարկէ 346 յօդուածներուն 344ը, ինչպէս ըսած էր արդէն, նախքան «միջադէպը» կամ Վէրհէօկընի որակումով՝ «կատակը»։

Էրտողան, հակառակ բարեկամական մթնոլորտին, բաւական չոր լեզու գործածած է Վէրհէօկընի հետ, գրեթէ յանդիմանական·· «Ցաջորդ անգամ երբ կարեւոր բան մը ունենաք մեզի ըսելիք, բարի եղէք ուղղակի ըսել, հարցեր չեն առեղծուած»։ Այլ խօսքով Թուրքիոյ վարչապետը բնաւ չէ գնահատած մեթիաններու միջամտութիւնը։ Զրոյցը չարունակուած է նոյն ոճով։ Էրտողան դիտել կու տայ «արդէն չատ բան ըրինք։ Արտամուսնական յարաբերութիւններու հարցը փոխութեան ծրագիրը մըն էր եւ ատոր վրայ կեդրոնացաք Եւրոպայի մէջ, ափսոս»։ Զրոյցներու ընթացքին, Փրոտի (որ նոր վերադարձած էր Հարաւային Կովկասէն) թափու նկատի մը կը փորձէ յիշեցնել՝ Հայոց ցեղասպանութիւնը· անօգուտ։ «Ամէն բան իր տեղին» կը թելադրէ նախագահին մէկ խորհրդականը։

Էրտողան պէտք է ներկայանար նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանին, ուր կը սիրէ զերմանական աջը, հինէն դէմ Թուրքիոյ անդամակցութեան։ Էրտողան հանդիպումներու երկայնքին կը բացատրէ որ արտամուսնական յարաբերութիւններու վերաբերող յօդուածը հանուած է եւ պիտի չանցնի։ Հարց կը տրուի Էրտողանի՝ միչեւ կրնայ պատահիլ եթէ այդ հարցը կըրկին սեղանի վրայ դրուի, ու Թուրքիոյ վարչապետը («յողնած, սպառած», կը գրէ Ֆիկարոյի թղթակիցը) կը պատասխանէ·· «Զեմ կրնար ըսել թէ ուրիշներ ի՞նչ կ'ընեն ինձմէ վերջ»։ Նոյն թղթակիցը կը գրէ թէ Եւրոպական Խորհրդարան այցելութիւնը թոյլ տուաւ Թուրքիոյ վարչապետին որ տեսնէ այն միջոցը որ կայ Եւրոպացի դեկավարներուն (մեծամասնութեամբ կողմնակից անդամակցութեան) եւ Եւրոպացի երեսփոխաններու (որոնք հանրային կարծիքը կը ներկայացնեն) միջեւ։

ՄԻՆԱԿ Է ՇԻՐԱԲ···

Ընդդիմադիրները միայն Եւրոպական Խորհրդարանը նստած չեն, դուրսն ալ չատ են։ Վերջին օրինակը Ժ·-Փ· Ռաֆարէնն է որ Ուղղ Սթրիք Ձըրնըլի մէջ հրատարակուած յօդուածով մը կ'արտայայտէ իր ընդդիմութիւնը։

Առաջին եւ գլխաւոր հաստատումը այն է որ Ֆրանսայի մէջ, մէկ հոգի կայ անդամակցութեան կողմնակից, ան ալ Ժաք Շիրաքն է· «բարի վայելում» պիտի ըսէր զօր· ար Կօլ···։

Ի՞նչ կ'ըսէ Ռաֆարէն։ Նախ կը գտնէ որ Թուրքիա անկարող է Թուրք ընկերութեան իւրացնել տալ մարդկային իրաւունք Եւրոպական արժէքները։ Հարցը, կ'ըսէ Ռաֆարէն, Թուրք կառավարութեան ձեռք առած յանձնառութիւնները չեն, այլ Թուրք ընկերութեան դիրքը։ Կ'ուզե՞նք որ իսլամի դերը միանայ աչխարհատարածութեան հունին»։ Այնուամենայնիւ, Թող դուռները յաւիտեանս փակուած չըլլան, կ'աւելցնէ Ֆրանսայի վարչապետը, հաւանաբար միխիթարելու համար Թուրքիան։ Հետաքրքրական երեւոյթն այն է, որ առաջին անգամն է որ Ռաֆարէն համաձայն չէ Շիրաքի հետ, այն աւել հրապարակաւ։ Ժիսքարի արտայայտած մերժողական դիրքէն ետք, Ռաֆարէն ըսած էր նոյնիսկ՝ «աւելի ժիսքարտիէն եմ քան չիրաքիէն»։ Սեպտ· 23ին ալ Թուպոն իր համոզումը արտայայտած էր որ ԻԽ· ԷՄ· ՓԷ·Ն պիտի կարենայ մեծամասնութիւն մը ապահովել Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ։

Ֆրանսայի կուսակցութիւններէն դէմ են·· ԻԽ· ԷՄ· ՓԷ·, ԻԽ· ՏԷ· ԷՖ· (Վիլիէ, որ դատապարտած է Աատուծոյ այն առելութիւնը (թէոֆոպի) որ դուռը կը դնէ Աատուած որպէսզի ներս մտնէ Ալլահ), Ծայրայեղ աջը։ Կողմնակից են, ընդհանրապէս·· Ընկերվարականները, որոնք կը պնդեն սակայն Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման վրայ, բայց, Ֆաբիուս կը չեշտէ որ պէտք չէ աճապարել, կանաչները եւ Ծայրայեղ ձախը։

*
**

«FOURBERIE EUROPEENNE»

Այս խորագրին տակ, Ռըմնօ Փիրար ստորագրած է դիպուկ խմբագրական մը Ֆիկարոյի մէջ, ուր կը ձագրէ Եւրոպական նենգութիւնը։ Ոչ մէկ հաւատք կ'ընծայէ Էրտողանի եւ իր կուսակցութեան, հեգնանքով յիշելով նաեւ Ամերմուտքի դործածած «չափաւոր իսլամապաշտ» եզրը։ Կը գտնէ նաեւ որ Վէրհէօկընն մոռցած է որ Յանձնախումբին որոշումները հաւաքարար կը որուին եւ աճապարած է յայտարարելով որ եղած վերջացած հարց է։ Կ'ոգեկոչէ նաեւ կողմնակիցներէն Գերմանիան, որու Ներքին նախարարը կ'ազդարարէ որ «եթէ այսօր ո՛չ ըսենք Թուրքիոյ, վաղը ուրիշ Իրան մը կ'ըլլայ»։

Եզրակացութեան մէջ, Ժիրար իրաւացի կերպով կը հաստատէ·· «Ամերիկացիք բացարձակապէս իրաւունք ունին իրենց ամբողջ ուժերով զօրավիղ ըլլալու Թուրքիոյ անդամակցութեան։ Գիտեն որ լաւագոյն միջոցն է, յետպատային, վիժեցնելու Եւրոպական Միութիւնը՝ հաւանական մրցակից համաչխարհային իրենց դերակայութեան»։

*
**

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՉԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբը Սեպտեմբեր 24 Թուականիր հաղորդագրութեամբ Եւրոպական Յանձնախումբին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Թրքական պատժական նոր օրէնքին այն տրամադրութիւններուն որոնք պատժելի յանցանք կը նկատեն հայկական ցեղասպանութեան հաստատումը, կամ Թրքական պինեալ ուժերու կիպրոսէն քաչուելու հարկը։ Հայ Դատի Յանձնախումբը կը չեշտէ Թէ նման վերապահութիւն չի կրնար հաչտ ըլլալ Եւրոպական արժէքներուն։ Յաւելեալ, Թիւ 127 յօդուածը որ կը վերաբերի Հայկական ցեղասպանութեան պնդումին կամ վաւերացումին, բացայայտ տըւեալ է Թէ Թուրքիա փոխանակ զղջում յայտնելու, ժխտողականութիւնը կ'արձանագրէ ուղղակի իր պատժական օրէնքին մէջ, ինչպէս ըսած է Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբի նախագահուհի Հիլտա Զոպոյեան։ Ան չեշտելով Թէ ամուսնական անհաւատարմութեան նկատմամբ Թ· Էրտողանի վերջին ճապկումը լրատուական արարք մը ըլլալէ անդին պիտի չանցնի, եթէ Եւրոպան Անդարայէն հիմնական զատութիւններու յարգանք չպահանջէ։ Ու այդ առումով կոչ կ'ուղղէ քաղաքական բոլոր ուժերուն, կառավարութիւններուն, Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւններուն որ Եւրոպական Յանձնախումբէն պահանջեն Հայկական ցեղասպանութեան պայմանը դնել Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու համար։

*
**

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Սեպտեմբեր 24ի Թրքական օրաթերթերը յատուկ տեղ տուած էին Էրտողանի Եւրոպական բեմադրութեան վերջին արարին։ Շատերու համար --խմբագիր, յօդուածագիր, քաղաքական մեկնաբան, եւլն··· Պրիւսէլի մէջ նախորդ օրը արձանագրուածը մեծ յաղողութիւն է, Թուրքիա ապացոյցը տուած է Եւրոպացի ըլլալու վճռակամութեան ու Եւրոպան առարկելու ոչ մէկ պատճառ ունի այլեւս։

Այս ընդհանուր կեցուածքին կողմ կայ աւելի խոհեմ, աւելի իրատեսներու խմբակն ալ։ Անոր գլխաւոր երկու դէմքերը կը հանդիսանան ծանօթ լրագրողներ Մ·-Ա·. Պիրանտ եւ Խմին Զէօլաչան։ Երկուքն ալ «Հիւրրիյէթ»ի մէջ կը մատնանշէին Եւրոպայի հաւանական դրական պատասխանին ներքին ու յետագայ ծալքերը։

Մ·-Ա·. Պիրանտ կը գրէր· «Հիմա կըրնանք մենք մեզի հարց տալ Թէ եթէ այսպէս պիտի ըլլար, ինչո՞ւ տագնապը ստեղծուեցաւ»։ Այսուհանդերձ դրական կը նկատէր Էրտողանի եռադարձը որ ապահովութեան աղղակ կ'ըլլար դրական տեղեկագրի մը։ Բայց անմիջապէս կ'աւելցնէր· «Եւրոպական Յանձնախումբին տեղեկագրով ապահովաբար անդամ երկիրներուն պիտի յանձնարարուի յստակ Թըւական տալ Թուրքիոյ։ Սակայն պէտք չէ մեծ երազներ փայփայել։ Բուն սակարկութիւնը պիտի ըլլայ Դեկտեմբեր 17ին։ Թուրքիոյ Թուական պիտի տրուի, սակայն տուիկա պայմաններ պիտի ունենայ»։

Թուրք լրագրողը կ'անդրադառնար նաեւ եւրոպական Թերթերուն, հոն նշմարելով Թ· Էրտողանի կրծամէտ ընթացքին վերաբերեալ կասկածները։ Այդ կասկածները իր կարծիքով պատճառ պիտի ըլլան որ Դեկտեմբեր 17ի վերջնական տեղեկագրով Թուրքիոյ պարտադրելի պայմանները Թիւը աւելնայ։ Արդարացի դտնելով եւրոպացիներու կասկածները, Պիրանտ կը գրէր Թէ վաղը պարտադրելի պայմաններուն համար պէտք չէր Եւրոպական Միութիւնը մեղադրել։

*
**

Նոյն Թերթին լրագրող է· Զէօլաչան աւելի խիստ դատումներ ունէր։ Վարչապետ Էրտողանի վերջին օրերու ընթացքը կ'որակէր «Թքածը լիզել»։ Մինչ քանի մը օր առաջ ան իր գաղափարակից հաստատածին հաճելի ըլլալու համար յայտարարած էր Թէ ոչ ոք կրնայ միջամտել Թուրքիոյ ներքին գործերուն, տեսնելով որ Եւրոպան անդրդուելի էր ու հարցը կատակ չէր վերցներ, յետքայլ ընելու պարտաւորած էր։

Զէօլաչան եւս չատ դոհ չէր Թուրք Եւ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ՋԱՒԱԽՔԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Վրաստանի դպրոցներուն հետ Ջաւախքինները ալ ուսումնական նոր տարին սկըսած են Սեպտ· 20ին։ Ուշագրաւ է որ նախորդ քանի մը տարիներուն նման Ա· դասարանի աչակերտութեան Թիւը նուազած է։ Ախալքալաքի մէջ այդ Թիւը 943 է, Նինոծմինդայի մէջ 460։ Անցեալ տարի այդ Թիւերը եղած են 1098 եւ 478։

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Տ· ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՒՈՑԵԱՆ

Պուլկարիոյ Պուրկաս քաղաքին մէջ ծանրաբարձութեան Եւրոպայի երիտասարդական առաջնութեան ախոյեան հանդիսացած է Տիգրան Մարտիրոսեան։ Ան դիմադրեցի է, 62 քկ· դասակարգէն հանդէս եկած է։ Վերցուցած ընդհանուր ծանրութիւնը եղած է 272,5 քկ· (122,5 քկ· պոկում եւ 150 քկ· հրում)։ Իրեն հետ Հայաստանէն կը մասնակցէին Կարէն Մկրտչեան (69 քկ·) եւ Գէորգ Պօղոսեան (77 քկ·)։

ԴԷՊԻ ՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

(ՆՇՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՄԱՍՓԻԽՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՆՑԿԻՆ ՎՐԱՑ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

ՀԱՑ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԷՄ ՑԱՆԴԻՄԱՆ

Համագումարէն առէն վերագարձին՝ մեզի ուղղեալ առաջին հարցումը եղաւ հետեւեալը.— ի՞նչ չօշափելի արդիւնք տըւաւ այս պատկառելի աշխատաժողովը. ի՞նչ շահեցանք անկէ։

Ի հարկէ, չափազանց միամիտ ըլլալու ենք եթէ անմիջական շօշափելի արդիւնքներ ակնկալէինք համագումարէն։ Ո՛չ ոք կը հաւատայ, թէ տասնամեակներէ ի վեր կուտակուած բարդ ու խրթին դպրոցական հարցեր՝ կրնան չուտափոյթ լուծում գտնել համաժողովներու մեծ կամ փոքր դահլիճներուն մէջ։ Մնաց որ, խնդրոյ առարկայ է Սփիւռքի տարածքին հայեցի դաստիարակութեան նման բազմերես հարց մը որ տարբեր գունաւորումներ ունի մէկ գաղութէն միւսը, յաճախ կ'ընկալուի բոլորովին տարբեր մօտեցումներով, եւ իր կրթական բնոյթով՝ տարիներու վրայ երկարող գործընթաց մը կ'ենթադրէ։

Պիքֆաֆայի համագումարին պարզուած ամէնէն յատկանշական երեւոյթը այն էր, որ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ամպհովանիին տակ կրցած էին մէկտեղուիլ գաղափարական ու ազգային տարբեր շրջանակներ ներկայացնող մեծաթիւ կրթական մշակներ եւ մտաւորականներ։ Յիշեցում եղաւ նոյնիսկ, թէ անոնցմէ ոմանք միեւնոյն քաղաքին մէջ (օրինակ՝ Ալֆէնք կամ Լոս Անճըլըս) ապրելով ու կրթական նոյն բնագաւառին ծառայելով հանդերձ՝ տասնամեակներէ ի վեր ո՛չ մէկ առիթով քով-քովի գալ փորձած էին...։ Հիմա, պատնէշներու մատամբ փուլ եկան եւ անոնք առիթ գտան հասարակայ մտահոգութիւններու շուրջ երկխօսութիւն ստեղծելու։ Սրամ Ա. Կաթողիկոսին իսկ հաստատումով՝ ասիկա համագումարին «ամէնէն հարստացուցիչ երեւոյթներէն մէկն էր»։

Ուրիշ խրախուսական երեւոյթ մըն ալ այն էր, որ այս անգամ մեր վարժարաններուն ցաւերը քննարկուեցան ո՛չ թէ կրթական հարցերու անդիտակ՝ պաշտօնի բերած «հոգաբարձու»ներու, «թաղական»ներու կամ անոնց նմանակներուն, այլ՝ վաստակաւոր ուսուցիչներու եւ հեղինակաւոր կրթական մշակներու կողմէ։ Այլ խօսքով, հիւանդին դեղադիրը այս անգամ պիտի գրուի մասնագէտ բժիշկին ձեռամբ...։ Բայց այս խնդրին մէջ հարցն այն է որ մեր կրթական մշակներուն ջախջախիչ տոկոսը դուրս կը մնայ գաղութներու գործադիր մարմիններէն (Ուսումնական Խորհուրդ, Թեմական Իչխանութիւն կամ աւելի՛ վերերը... ու իր ձեռքին մէջ չունի համագումարի ընթացքին խօսուածները կենսագործելու հարկաւոր լծակները։

Ինչպէս որ դիտել տուինք անգամ մը, համագումարին յայտագիրը չափազանց հետաքրքրական ըլլալով մէկտեղ՝ զերխռովուած էր եւ յորդուն։ Եթէ ուրախալի էր որ հայեցի դաստիարակութեան առընչուող բոլոր նիւթերը վիճարկումի բովէն անցնէին այսպէս, միւս կողմէ ալ պէտք է ափսոսալ անշուշտ որ կարգ մը խիստ էական հարցեր ստիպողաբար մերժուին մակերեսային քննարկումի մակարդակին վրայ։ Ժամանակի սահմանափակութիւնը թոյլ չտուաւ որ զեկուցաբերները լայնախարիսխ գետնի մը վրայ յաջողին դրնել իրենց նիւթը։ Նիստերուն նախագահող առենաւարները բազմիցս կը ստիպուէին զեկուցաբերները՝ պահանջելով «կարճի կապել» իրենց ելոյթը, նախատեսուած տասը վայրկեանը ամբողջացուցած ըլլալով...։ Կը խորհինք որ ոչ-խճողեալ յայտագիր մը, հայեցի դաստիարակութեան ամէնէն հիմնական տագնապներուն ընդգրկումով եւ անոնց համապարփակ ու մանրակրկիտ քննարկումով՝ կը դառնար աւելի օգտաշատ եւ բեղնաւոր։

Նկատողութեան արժանի է նաեւ զեկուցաբերներու պարագան։ Կարղացուած զեկուցումները (թիւով երեսուն), տեղ-տեղ կը մատնէին անհատապար մակարդակ մը։ Սքանչելիօրէն պատրաստուած բարձրամակարդակ ուսումնասիրութիւններու կողքին, կային նաեւ նուազ յաջող զեկուցումներ։ Բարեբախտաբար, զեկուցումներուն յաջորդող վիճարկումի նիստերը մըներացին միշտ բաղձալի դապաթի վրայ։

Համագումարը բոլորին աչքերուն առջեւ պարզեց Սփիւռքի մէջ հայեցի դաստիարակութեան ներկան, որ անշուշտ մտահոգիչ է՝ աւելի քան երբեք։ Դպրոցներու նիւթա-բարոյական նահանջը համատարած է։ Զեկուցաբերները ահազանգ կը հնչեցնէին չարունակ։ Համագումարի կազմակերպիչները հաստատեցին, որ կարգացուած բոլոր զեկուցումները ի մօտոյ պիտի հրատարակուէին առանձին հատորով մը, որպէսզի հոն արծարծուած նիւթերն ու արտայայտուած տեսակէտները դուռ բանան հրապարակային քննարկումներու։ Արամ Կաթողիկոսն ալ նկատել կու տար ապրէն, որ «համագումարին պէտք է յաջորդէ այնպիսի ծրագրուած գործընթաց մը, որ կարենայ հայեցի դաստիարակութեան առաջնահերթութիւնը միշտ պահել առկայ՝ մեր գաղութներու ու կառոյցներու կեանքէն ներս»։

*
**

Մինչ կը սպասենք որ փութիով լոյս տեսնէ համագումարին զեկուցումները ամփոփող հատորը, կ'արժէր այժմէն իսկ լուսարձակի տակ առնել յատկապէս Միջին Արեւելքի հայկական վարժարաններու պարագան։

Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Կիպրոսի, Իրանի եւ Պոլսոյ հայկական դըպրոցները, հինէն ի վեր, մարդուժ պատրաստող մեր հիմնական քուրանները եղած են։ Վերջին 10-15 տարիներուն սակայն՝ անոնք ալ ընկրկեցան անհերեւակայելի թեւաբեկումներով։

Եգիպտոս, գաղութին տարապայման նօսրացումով, պատմութեան դիրկը նետեց իր անցեալի չքեղ փառքն ու փայլը։ Այսօր, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ազգային երեք դպրոցներուն աշակերտութեան միացեալ թիւը չի հասնիր 300ի։

Կիպրոսի փոքրաթիւ գաղութը, որ հրատրանալու չա՛տ բան ունէր իր Մելգոնեան վարժարանով, հիմա կ'ապրի գայն փակելու հարկադրանքին ու ամօթը։

Պոլսոյ գաղութը, դեռ իր ծոցին մէջ ապրեցնելով հանդերձ 17 վարժարան, դրսդրոցական տարիքի իր երախաներուն կէսը կը նախընտրէ ղրկել օտար կրթօճախներ, մայրենի լեզուին ու տոհմիկ դաստիարակութեան նկատմամբ օրէ-օր աճող ընդվզեցուցիչ անտարբերութեամբ։

Իրանի հայկական վարժարանները, իրենց կարգին, կը տառապին ներքին պայմաններէ բխող դժուարութիւններէ ու իրը ճգնին թիավարել հոսանքն ի վեր։ Զենք խօսիր Իրաքի, Ծորդանանի, Երուսաղէմի կամ Քուէյթի հայկական դպրոցներուն մասին, որոնք գերծ չեն այլատեսակ ցնցումներէ ու տարիներէ ի վեր կը կրեն բացասական հետեւանքները իրենց երկիրներու քաղաքական ու տնտեսական անկայունութեան։

Այս բոլորէն անդին, ի՞նչ վիճակ կը պարզեն սակայն Միջին Արեւելքի հայադաստիարակութիւններու գլխաւորները՝ Լիբանանն ու Սուրիան։

Լիբանանը, որ է՛լ երբեմն՝ սի՛րտը կը նկատուէր հայ Սփիւռքին, կ'ապրի ցաւը իր վարժարանները մէկ առ մէկ փակելու հարկադրանքին։ Վերջին 5-6 տարիներու տնտեսական սուր տագնապը ուղղակի կը սպառնայ լիբանանահայ վարժարաններու գոյութեան։ Այլեւս անկարող հայ դպրոցին թոյակները վճարելու, լիբանանահայ բազմաթիւ ընտանիքներ, ճարահատ, պետական անվճար վարժարաններ կ'արձանագրեն իրենց ընտրանքները։ Երբեմնի չէն ու համբաւաւոր վարժարանները աշակերտ կը կորանցնեն չարունակ ու կը գալարուին նիւթական հոգերու տակ։

Լիբանանահայ կրթական մշակ եւ բանասէր Ժիրայր Դանիէլեան, չուրջ երկու տարի առաջ գրի առնուած վիճակագրական յօդուածաշարքի մը մէջ (տե՛ս. «Անտարբերութեան զոհ հայ դպրոցը», «Ճառագայթ», 2002 Հոկտեմբեր 29 - Նոյեմբեր 5), լիբանանահայ դպրոցը կը նմանցնէր ծովամոյն եղող նաւու մը ու առկայ ոդերդութիւնը կը վերագրէր «տասնամեակներու ընթացքին կուտակուած անտարբերութիւններու, ուշացած լուծումներու, լուսանցքային կարգաւորումներու եւ հեռանկարային ծրագրաւորումներու անգոյութեան»։ Դանիէլեան նկատել կու տար, որ քաղաքացիական պատերազմին պատճառով կոտորակուած լիբանանահայ գաղութը իր անցեալի 55 վարժարաններուն եւ 22 հազար աշակերտութեան փոխարէն՝ հիմա ունէր 30 դպրոց եւ 8400 աշակերտ։

Պէյրութի մէջ, հայկական վարժարաններէն դէպի օտար վարժարաններ արտահոսքը այնքան ուժեղ է, որ կրթական վարիչներ անընդհատ միջոցառումներ կը փորձեն առաջքն առնելու համար յոռեգոյնին։ Դեռ բոլորովին վերջերս (2004 Սեպտ. 7), դպրոցական վերամուտի նախօրէին, Լիբանանի Թեմին Ուսումնական Խորհուրդը «Հայ դպրոցը տունն է Հայուն» խորագրեալ կոչ-հրաւէր մը հրատարակեց տեղւոյն մամուլին մէջ, ուր կը յայտնէ թէ անվճար կը հռչակէ Պէյրութի հայահոծ թաղամասերու քանի մը վարժարաններուն մանկապարտէզները...։

Ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ, ապա տեղւոյն հայկական վարժարանները յարթբարար տակաւին կը գտնուին բարդ վիճակի մէջ։ Մասնաւորաբար Հալէպի եւ Գամըշլիի դպրոցները չէին են, կենսայորդ ու կայուն, ի տարբերութիւն Սուրիոյ փոքրաթիւ միւս հայագաղութներու դաւառային վարժարաններուն։ Այսուհանդերձ, կարգ մը վարժարաններու գլխուն վերեւ դամոկլեան սուրի նման կախուած կը մնայ հայախօս մթնոլորտի չքացման վտանգը, իբրեւ հետեւանք ոչ հայ ուսանողներու մեծաթիւ ներկայութեան։ Այս երախին կուլ գացած են արդէն, առաջին հերթին, հայ կաթոլիկէ եւ աւետարանական քանի մը դպրոցներ՝ Հալէպի ու Դամասկոսի մէջ։ Նոյն ալիքը, դժբախտաբար, իր յորձանուտին մէջ սկսած է առնել նաեւ Հալէպի Կիլիկեան Ճեմարանին, Մխիթարեան վարժարանին կամ Ազգ. Մեսրոպեան նախակրթարանին նման ազանդապաչտ ու տիպար դպրոցներ ալ, ուր ոչ-հայ (եւ բնականաբար՝ ոչ-հայախօս) ուսանողներու թիւը այլեւս կը կազմէ կարեւոր տոկոս մը (առարկայական մնալու համար, նկատել տանք, որ Կիլիկեան Ճեմարանի 2003/2004 տարեշրջանի պրէօվէի դասարանի 38 աշակերտներէն 15ը ոչ-հայեր էին։ (Տե՛ս. «Արարատ» չաբաթաթերթ, Պէյրութ, 2004 Օգոստոս 6-12, էջ 9)։

Հարց կրնա՞նք տալ, թէ այս ընթացքով դէպի ո՞ւր կ'երթան Սփիւռքի հայկական վարժարանները...։

Հալէպ

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ԳՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ

(1904 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2)

Թրք. գարու սկիզբէն, Փարիզի հայկական փոքրիկ գաղութը կը ցանկար ունենալ իր սեփական աղօթատեղին եւ 1854ին ձեռք կը ձգէր ,օրուան կառավարութենէն, Փարիզի մէջ մատուռ մը կառուցանելու արտօնութիւնը։ Ամուհանդերձ՝ մխայն Ի. գարու սկիզբէն է որ նման մաղթանք մը իրականութիւն կը դառնար՝ չնորհիւ Վրոամշապուհ Քհնյ. Քիպարեանի եւ մեծանուն քարեր ար Աղեքսանդր Մանթաչեանցի նուիրատուութեան։

1854ի ամառէն սկսեալ, Փարիզի մէջ, Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ ծէսով արարողութիւններ պարբերաբար կը կատարուէին քաղաքէն անցնող կամ ժամանակաւոր բնակութիւն հաստատած եկեղեցականներու կողմէ՝ անոնց տրամադրութեան տակ դրուած կամ վարձուած վայրերու մէջ, իսկ այդ եկեղեցականներէն առաջինը կը հանդիսանար Կարապետ Վրդ. Շահնազարեանը (1814-1865), որ 1854էն 1860, կը կատարէր հովուութիւնը 20, Թուրնոն փողոցի «Ս. Էջմիածին» կոչուած առժամեայ մատուռին, ապա, 1865 Յունիս 27էն սկսեալ, առնուազն երկու տարի, Յովհաննէս Քհնյ. Հիւնքիարպէյենեանը, որ կը ստանձնէր հովուութիւնը 130, Պուլվար Մոնփարնասի աղօթատեղիին։

1875էն սկսեալ, կը գտնենք հետքը «Փարիզի Հայկական Մատուռ»ը անունով ընկերակցութեան մը, ապա 1890էն 1904, հովիւէ մը եւ Հոգաբարձական մարմինէ մը բաղկացած փոքրիկ ծուխի մը, որ արարողութիւններուն համար կը գործածէր բողոքական եկեղեցիին պատկանող Վիէննա փողոցը գտնուղ սրահ մը, եւ որ կը տրամադրուէր անվճար։ Այդ արարողութիւնները կը կատարէր, 1899 Դեկտեմբեր 5էն սկսեալ, Վռամշապուհ Քհնյ. Քիպարեան, այդ պաշտօնին նշանակուած Պոլսոյ Պատրիարք Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի կողմէ։

Փարիզի հայ գաղութը, թրք. գարու սկիզբէն, գլխաւորաբար կազմուած էր մնայուն չարժումի մէջ եղող, կովկասէն, Հնդկաստանէն, Պարսկաստանէն, Օսմանեան Կայսրութեան երկիրներէն եւ այլազան հորիզոններէ եկած ճարտարարուեստի պետերէ, առեւտրականներէ եւ ուսանողներէ, ինչ որ կը դժուարացնէր ազգային ծրագրի մը իրագործումին համար անհրաժեշտ եղող ներդաշնակումը եւ կեդրոնացումը։ Բոլորին ակնկալած որոշումը տալու համար գաղութը պէտք ունէր Աղեքսանդր Մանթաչեանցի մը, որ արդէն մնայուն կապեր ստեղծած էր փարիզին հետ եւ ուր կ'անցընէր տարւոյն երկու ամիսը։

Կան երկու տարբերակներ, երկուքին ալ թուականը առընչուած 1901ին, վերաբերեալ այն ինչին զոր պիտի ուզէի կոչել եկեղեցւոյ կառուցման «զսպակ»...

Ա) Փարիզ կեցութեան ընթացքին, Աղեքսանդր Մանթաչեանց կանոնաւորաբար ներկայ կը գտնուէր կիրակնօրեայ պաշտամունքներուն։ Արդ, հաւանարար անհրաժեշտ տեղեակ պատուելիին եւ Վռամշապուհ Քհանայինի մէջնեւ կնքուած համաձայնութեան ըստ որուն հայկական արարողութիւնը պէտք է աւարտէր ժամը 11ին որպէսզի սկսէր բողոքականներու պաշտամունքը՝ ակամայ ուշացումի մը հետեւանքով Աղեքսանդր Մանթաչեանցի վիէննա փողոցի աղօթատեղին կը հասնէր ժամը 11։30ին, երբ հայկական արարողութիւնը աւարտած կ'ըլլար։ Այս չարաբաստիկ պատահարէն դժգոհ՝ ան անմիջապէս կը ժամադրուէր Վռամշապուհ Քհանայինի հետ, ուսումնասիրելու համար հայկական եկեղեցիի մը կառուցման ծրագիրը (ըստ Սրեքսանդր Մանթաչեանցի քարտուղարներէն Առաքել Սարուխանեանի)։

Բ) Կիրակի առաւօտ մը, Փարիզ իր կեցութիւններէն մէկուն ընթացքին, Աղեքսանդր Մանթաչեանց, պատարագի աւարտին առնելով աչքը Վռամշապուհ Քհանայինի, ըսած կ'ըլլայ... «Տէր Հայր, ի՛նչ խեղճ մատուռ նման բարեկեցիկ գաղութի մը համար»։ Երբ «Արդէն բարերար մը փնտռտուքին մէջ եմք» պատասխանած կ'ըլլայ Քհանայինի ամենայն լրջութեամբ, «Վաղը պրասեննակս եկէք» ըսած կ'ըլլայ Մանթաչեանց, հեռանալէ առաջ (ըստ Սարգիս Տէօվլէթեանի)։

Ամէն պարագայի, երկու եկեղեցականները ժամադրուեցան Սուրիոյ, ապա տեղւոյն հայկական վարժարանները յարթբարար տակաւին կը գտնուին բարդ վիճակի մէջ։ Մասնաւորաբար Հալէպի եւ Գամըշլիի դպրոցները չէին են, կենսայորդ ու կայուն, ի տարբերութիւն Սուրիոյ փոքրաթիւ միւս հայագաղութներու դաւառային վարժարաններուն։ Այսուհանդերձ, կարգ մը վարժարաններու գլխուն վերեւ դամոկլեան սուրի նման կախուած կը մնայ հայախօս մթնոլորտի չքացման վտանգը, իբրեւ հետեւանք ոչ հայ ուսանողներու մեծաթիւ ներկայութեան։ Այս երախին կուլ գացած են արդէն, առաջին հերթին, հայ կաթոլիկէ եւ աւետարանական քանի մը դպրոցներ՝ Հալէպի ու Դամասկոսի մէջ։ Նոյն ալիքը, դժբախտաբար, իր յորձանուտին մէջ սկսած է առնել նաեւ Հալէպի Կիլիկեան Ճեմարանին, Մխիթարեան վարժարանին կամ Ազգ. Մեսրոպեան նախակրթարանին նման ազանդապաչտ ու տիպար դպրոցներ ալ, ուր ոչ-հայ (եւ բնականաբար՝ ոչ-հայախօս) ուսանողներու թիւը այլեւս կը կազմէ կարեւոր տոկոս մը (առարկայական մնալու համար, նկատել տանք, որ Կիլիկեան Ճեմարանի 2003/2004 տարեշրջանի պրէօվէի դասարանի 38 աշակերտներէն 15ը ոչ-հայեր էին։ (Տե՛ս. «Արարատ» չաբաթաթերթ, Պէյրութ, 2004 Օգոստոս 6-12, էջ 9)։

Հարց կրնա՞նք տալ, թէ այս ընթացքով դէպի ո՞ւր կ'երթան Սփիւռքի հայկական վարժարանները...։

Հալէպ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՋՐԱՄՈՅՆ ՔԱՂԱՔԸ

Ռուսաստանի Սամարայի շրջանին մէջ արուեստական ընդարձակ լիճի մը յատակը Ջրամոյն քաղաք մը կայ. կէս դարէ ի վեր մեռեալ քաղաք է Վոլգայի Ստաւրոպոլը: Ան հիմնուած է 1738ին ու 216 տարի առանդուն կեանքով մը ապրած: Անոր առաջին բնակիչները եղած են մկրտուած Գալմուքները: 1950ին քաղաքը որ Թիկուլի լերան դէմը կը գտնուէր, յայտնուած է Վոլգայի էլեկտրականային չինուածեան հետեւանքով ջուրով ծածկուելիք հողերուն մէջ: Կայանին չինուիլը սկսած է նոյն տարին, աւարտած 1958ին ու քաղաքը գոհուած է երկրին «պայծառ ապագային»ին: Ամէկ տաք հազար հոգի այլ տեղ փոխադրուած են:

Մնացածը որ վերածուած է Ջրամոյն, մեռեալ քաղաքի, Թիկուլի արհեստական լիճին 5-22 մեթր խորութեան մէջ մնացած է: Վերջերս ընդծովեայ հնախոյզներ պրպտումներ ըրած են Ջրամոյն քաղաքին տարածքին մէջ ու սուզակներ յայտնած են եկեղեցիին մարմարէ սանդուխէն կտոր մը ջուրին երեսը հանել: Հանած են նաեւ մետաղէ իրեր, հողագործական գործիքներ: Անոնք նշմարած են թէ ինչպէս ռուսական արդի քաղաքները, Ստաւրոպոլն ալ աղտ ու կեղտի մէջ կորսուած էր:

Այսուհանդերձ, Ջրամոյն քաղաքը մեծ տպաւորութիւն ըրած է իր այցելուներուն: Անոնք տեսած են թէ փողոցները, կիսափուլ չէնքերը, խանութները, հանրային վայրերը, ծառերը, բոլորն ալ տասնամեակներէ ի վեր կը ննջեն ջուրին տակ: Ստաւրոպոլի անհետացման յիսնամեակին առթիւ երախաներու մէջեւ շարադրութեան մրցում մը կազմակերպուած է: Նիւ տրուած են «կատուները ոռնք զոհերը զարձան էլեկտրակայանին չինութեան»: Տեսնուած է որ այդ կատուներուն ճակատագիրը տակաւին տեղ ունի բնակիչներուն երեւակայութեան մէջ:

Երախաներէն մէկը գրած է. «Մարդիկ ծրարեցին իրենց ունեցածը, տուները նայրակից չէնքերը փոխադրուեցան այլ տեղ, տարին ազարակի կենդանիները՝ կովերը, ձիերը, ոչխարները, հաւերն ու չունները: Սակայն կատուները, որոնց կարը իրենց ապրած տունին, չատ ծանօթ է, վերաբնակներու ցանկերուն վրայ տեղ չունեցան: Երկար տեն մնացին իրենց նախկին վայրին մէջ, յուսալով որ մարդիկն ու տուները նա կու գան: Անօթի, ազատուած, կմախացած, ամիսներով դարձան ու դարձան իրենց ծանօթ վայրերուն մէջ. հիւծած, խումբեր կազմած, սպասեցին մինչեւ որ ջուրը իրենց հասաւ: Այն տեղն, մեծ չինութիւններու տօրէային մէջ կատուներու սրտաճմլիկ վիճակը ուշադրութիւն չդրաւեց: Արդէն կատուի մը ճակատագրին նկատմամբ դութ ունենալ, այդ օրերուն "քաղքենիական տկարութիւն" պիտի նկատուէր»:

Ստաւրոպոլէն ծագում առած ներկայի քաղաքին երախաները այդ կատուներուն ճակատագրին չնորհիւ է որ կը յիշեն ու կ'ապրին յիսուն տարի առաջուան պատահարները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՂԶԱՒՈՐԵՑ ԳՂԶԱՒՈՐ

ԱՑՆՃԱՐԻ Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 19ին պատարագ մատուցուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 89ամեակի եւ Այնճարի 65ամեակին առիթով, ներկայութեամբ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն, նախարար Սեպուհ Յովհաննէսեանի, Հայաստանի դեսպան Սրեզ Յովհաննիսեանի եւ պատկան մարմիններու ներկայացուցիչներուն: Պատարագէն ետք, առաջնորդութեամբ Սրամ Ս. Կաթողիկոսին, բաժանութիւնը ուղղուած է դէպի Մուսա Լերան հերոսամարտի յուշահամալիրը, ուր տեղի ունեցած է Մուսա Լերան հերոսներու դամբարաններէն բերուած աճիւններու օրհնութիւնը: Ապա, 65-ամեակի կեդրոնական մարմնին կողմէ խօսք առած է Յակոբ Ա.ԱՆԹԱՊԵԱՆ, որ չնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք պայքարած են Այնճարի հայեցի դիմագիծին պահպանման համար: Հայաստանի դեսպանը կարդացած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի խօսքը, որմէ յետոյ արտայայտուած է Գեղամ Եպիսկ. Յակոբեանն եւ խօսելու հրաւիրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը: Ան իր պատգամը ամփոփած է չորս կէտերու մէջ... Ա) Կառչած մնալ մեր մշակոյթին եւ ազգային արժէքներուն, որոնցմէ հեռու՝ կը դատարկանայ մեր կեանքը: Բ) Կառչած մնալ մեր ազգային ներքին միասնականութեան, յարգելով դաշափարներու տարբերութիւնները, զանազանութիւնը պահելով հանդերձ: Գ) Կառչած մնալ լիբանանեան ընտանիքին ներքին միասնականութեան, ուր ունինք մեր իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները: Դ) Նկատի առած Լիբանանի եւ չրջանի դժուարութիւնները, կառչած մնալ Լիբանանի եւ Սուրիոյ եղբայրական կապին, հիմնուած արդարութեան վրայ: Հանդիսութեան աւարտին «Կիլիկիա»յի երգեցողութենէն ետք տեղի ունեցած է մատաղօրհնութիւն:

ԸՍՏԱՒ ԱՂԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թուլուզի Երդի Միջազգային 45րդ մրցումին Լիանա Ալեքսանեան (սոփրանօ), 24 տարեկան, արժանացած է Գ. մրցանակին: Երգած է Նորմայի «Գասթա տիվա» ծանօթ եղանակը, ընկերակցութեամբ Թուլուզի Նուագախումբին եւ Տէպիւսիի «Պօ Սուառը», դաշնակի ընկերակցութեամբ Աստղիկ Սահակեանի (22 տարեկան): Երկու արուեստագիտուհիներն ալ, Երեւանէն, իրենց ուսումը կատարած են քաղաքին Երաժշտանոցը:

նները կը համդիպին չուտով եւ կ'արձակեն ծրագրին առաջին հանդէսները: Մանթաչեանց ծախքերուն վերաբերեալ կ'արտայայտէ ոչ մէկ վերապահութիւն, այլ կը մաղթէ որ ընտրուած վայրը ունենայ վայելչութիւն, պատիւ բերէ Հայերուն, ըլլայ, եթէ կարելի է, մօտակայքը Շան պղնիզին (ուր կը բնակէր) եւ ոճը հետեւի Սուրբ Էջմիածնի տաճարի ոճին:

Նկատի կ'առնուին այդ պայմաններուն համապատասխանող երկու հողամասեր... մէկը 45-47 ռիւ Լա Պոէսի, որմէ վերջապէս կը հրաժարին թաղամասը նկատելով չափազանց առեւտրական եւ խճողուած եւ ուր 1907ին կը կառուցուի «Սալ Կավօ»ն, երկրորդը՝ Ժան-Կուժոնի փողոցի հողամասը, որ կ'արժանանայ Մանթաչեանցի նախընտրութեան, գտնուելով աւելի խաղաղ չրջանի մը մէջ: Տխուր յիշատակներ արթընցնող այդ վայրը՝ հետեւանք «Պազար տը լա Շաւիթէ»ի ահաւոր հրդեհի ողբերգութեան, աւելի ընդարձակ էր եւ արժէքով չատ աւելի թանկ քան Լա Պոէսիի հողամասը: Աղեքսանդր Մանթաչեանց կը փափաքէր ձեռք ձգել հողամասին ամբողջութիւնը, սակայն կը պարտաւորուէր դոհանալ 800 քառ. մեթր տարածութեամբ եւ որուն համար կը վճարէր 450·000 ֆրանքի աստղաբաշխական գումար մը:

Հողաշերտին տուած այցելութեան ընթացքին, ան մեծապէս կը տպաւորուէր Ժան-Կուժոնի փողոցի թիւ 23ին վրայ կառուցուած, «Պազար տը լա Շաւիթէ»ի հրդեհի զոհերուն նուիրուած, ֆրանսացի երիտասարդ ճարտարապետի մը (13 պիս ռիւ տը Կրընել հաստատուած Պ. Հոսմանի ճարտարապետներէն) Անտրէի եւ Լալուի նախկին աշակերտ՝ Ալպէր Տէզիրէ Կիլպէրի կողմէ, երկու տարի առաջ կառուցուած «Նոթր Տամ տը լա Գոնսոլասիոն» եկեղեցւոյ գեղեցկութեամբ եւ չինութեան որակով:

Խարերարը անոր կը պատուիրէր հայկական ճարտարապետութեան ոճով եկեղեցի մը չինութեան նախագիծի մը պատրաստութիւնը: Երբ Ա. Տ. Կիլպէր կը խոստովանէր այդ ոճին մասին ունեցած տեղեկութիւններուն անբաւարարութիւնը՝ Մանթաչեանց անոր համար, Թիֆլիսի ճարտարապետներուն միջոցաւ պատրաստել կու տար հայկական հոգեւոր կառոյցներու յատակագիծերու, նկարներու եւ նախագիծերու ամբողջական թղթածրար մը, զոր ուսումնասիրելէ ետք, Կիլպէր կը ներկայացնէր նախագիծ ծրագիր մը՝ ներչնչուած Ախթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցիէն եւ որ կը փոխանցուէր Թիֆլիսի ճարտարապետներուն, որոնք իրենց հաւանութիւնը կու տային քանի մը մանրամասնութիւններէ ետք:

Իրի առաջին հարուածը խորհրդանշապար կը տրուէր 1902 Յուլիս 14ին, Ֆրանսայի Ազգային տօնին օրը, իսկ առաջին քարին գետեղման արարողութիւնը կը տարուէր նոյն տարուան Հոկտեմբեր 5-ի՝ Մանէթքերի Առաջնորդ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Եւրոպայի Պատուիրակ Գէորգ Աբգ. Իւթիւճեանի ձեռամբ: Անոր կը ծառայէին Վռամշապուհ Քհնյ. Քիսպարեան եւ Բառնարաս Քհնյ. Արընամեան, չրջապատուած բարերարէն եւ մեծ թիւով հիւրերէ:

Աչխատանքները կ'ընթանային չատ արագ եւ կը տեւէին հապիւ երկու տարի: Կառուցման ընթացքին սկզբնական ծրագրին մէջ կը մտցուէին քանի մը փոփոխութիւններ: Աղեքսանդր Մանթաչեանց եւ մանաւանդ անոր խորհրդականները չէին քաչուեր միջամտելէ եւ փոփոխութեանց ենթարկելէ ճարտարապետին հրահանգները:

Թէեւ դէպի ետ նախատեսուած՝ եկեղեցւոյ զանգուածը դէպի փողոց կը մղուէր: Սկիզբը, խորանին վերեւի կիսագմբէթին մեծ որմնանկարը կը նախատեսէր Քրիստոսը յոյնական ոճով, ապա, փոփոխութեան ենթարկելով՝ Քրիստոսը մեծածաւալ եւ լուսապսակ պատկերով: Սակայն այն որմնանկարը որ վերջապէս իրագործուեցաւ Լը Ռուայի կողմէ եւ զոր կը տեսնենք այսօր, կը ներկայացնէ մօրուսաւոր եւ գանգուր մազերով Քրիստոս մը՝ չրջապատուած չորս աւետարանիչներու՝ Ս. Մատթէոսի հրեչտակին, Ս. Մարկոսի առիւծին, Ս. Ղուկասի եզին եւ Ս. Յովհաննէսի արծիւին խորհրդապատկերներով: Նոյնպէս, Սուրբ Կոյսին պատկերը որ նախատեսուած էր դետեղել ճախի վիմաքաժներուն վերեւ՝ փոխարինուեցաւ Նոյի Տապանով՝ փոքր եւ մեծ Արարատներուն վրայ հանդչած: Այլ որմնանկարներ, որոնք նախատեսուած էին կողմի պատերուն համար, չիրագործուեցան: Կեդրոնական խաչը եւ գետնի խճանկարներու նիւթերը ամբողջովին փոփոխութեան ենթարկուեցան: Քառակուսի խաչ մը աւելցուեցաւ փոքրիկ գանգակատան վերեւ (որ անհետացաւ որպէս հետեւանք 1988ին, կողքի հեռատեսիլի Անթէն 2ի գըրասենեակներուն վրայ նետուած ռումբի մը պայթումին հետեւանքով): Դարպասներուն ներկերուն գոյները եւ չահերը չեզան ճարտարապետին որոշումներուն համաձայն, ինչ որ պատճառ եղաւ որ ան «տէր կանգնի կառոյցի քարի բաժնին» միայն, որուն վրայ անոր անունն իսկ չէ քանդակուած: Եկեղեցւոյ ամբողջական զանգուածը ունեցաւ 25 մեթր երկայնք, 13 մեթր լայնք եւ գլխաւոր խաչը կը գտնուի 31 մեթր բարձրութեան վրայ:

Ամբողջութիւնը (հողին գնումը, եկեղեցւոյ կառուցումը եւ առաջնորդարանի յարակից բաժինը) արժած է 1·540·000 ֆրանք (ոսկի):

Եկեղեցւոյ ճակատին, գաւիթին վերեւը, քանդակուած է հայկական այբուբենի եօթներորդ տառը՝ է, որ Աստուծոյ ակնարկելով կը նչանակէ «կայ», ապա, ներքեւը «Ողորմութեամբ Աստուծոյ է Հայրապետութեան Ս. Էջմիածնի Վեհ. Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց Բարեպաշտն Պ. Աղեքսանդր Մանթաչեան, Տփղիսեցին նուիրելով զգետինն արդեամբ եւ տրօքն իւրով 'ի հիմանց կառոյց զ'եկեղեցիս յանուն Ս. Յովհաննու Մկրտչի 'ի յիշատակ հանդուցեալ ծնողացն իւրոց եւ ի վայելումն որդւոց Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ»: Անոր տակը՝ «Ցամի Փրկչին 1904 եւ 'ի թուին Հայոց ՏՑՂԶ--4396»:

Վերջապէս, Առաջին Աչխարհամարտի աւարտին, եկեղեցւոյ ճակտին աւելցուեցաւ «EGLISE ARMENIENNE»ը՝ ֆրանսերէնով:

1904 Հոկտեմբեր 2ին, Գէորգ Աբգ. Իւթիւճեան կատարեց օծումը եկեղեցւոյ՝ զոյն ձօնելով Աղեքսանդր Մանթաչեանցի հօր՝ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչի անունին: (Իրականութեան մէջ, Աղեքսանդրին հօր անունը Յովհաննէս էր: Կրնանք ենթադրել որ ան՝ սքանչաչցողը եւ մեծ բարերարը Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսին, «Հայրել որ ան՝ սքանչացողը եւ մեծ բարերոնոց երկուքին անունները): Իր ժամանակ առաջ, Մանթաչեանց պարզեւատրուած էր Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի Խաչով:

ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՋԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ԳԼՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անկա մայրութեան տանջանքներէն վեր բարձրացաւ մինչեւ Աստուածամօր մօտ: Ու աչքերը, վիշտերով լեցուն, աղօթեց իր ամուսնոյն համար, իր մեռած զաւակները, իր ողջ զաւակներուն համար: Իր ամուսնոյն մահէն մէկ տարի վերջը իր փոքր քոյրը Պուլկարիայէն եկաւ իրեն: Մօտաւորապէս քառորդ դար էր որ չէին տեսած զիրար:

Տիկ. Նուարդ, առաջին ու վերջին անգամ լալով, իր քրոջը միայն պատմեց այս եղերերգութիւնը:

Քոյրը լսաւ, ցաւէն ու կատաղութենէն րոպէներ.

- Քոյրիկս, վա՛խ իմ ազուոր ու նահատակ քոյրիկս... Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս տարին այս խաչելութիւնը... Ի՞նչպէս համբերեցիր, ի՞նչպէս ատ մարդուն երեսը կրցար նայիլ...

- Մի՛, մի՛ ըսեր, ո՛չ, մի՛ ըսեր...

- Քոյրի՛կ, քոյրի՛կ, իմ նահատակ ազնուական քոյրիկս...

Ու ակատ իր աչքերէն ցատկել արցունքները. անզուսպ յուզումի մը պայթիւնն էր:

Գրկեցին զիրար ու ղողալով եւ հեկեկալով լացին, լացին...

Սէոնց լացին մէջէն կը լսուէին բոլոր մեռած զաւակներուն անունները:

Յետոյ աչքերնին արբեցին, լռեցին, խոլունկ չունչեր տուին: Դադարէ մը վերջ պզտիկ քոյրը ըսաւ.

- Ա՛հ, ինչպէս այդ լատիններուն, այդ կաթոլիկներուն մէջ մտար, քոյրիկ... Անոնք մեր ազգը խառնակեցին, երկպառակութիւն ցանեցին, ժողովուրդը երկու կտոր ըրին... Այդ բոլորը քաւական չէր կարծես, սկսան մեր ազգին արիւնին խառնել իրենց աղտոտ արիւնը... Մեր մաքուր, մեր սուրբ արիւնին խառնեցին աղտոտութիւն...

Այդ պահուն սենեակէն ներս մտաւ կապոյտ թռչունը՝ խանդավառ եւ ժպիտը չրթունքին: Մօրը վրայ վազեց ու ըսաւ.

- Մայրիկ, գիտե՞ս, ըսի որ գեղարուեստական երկսեռ միութիւն մը կազմած են: Իմ ընկերներս ինծի յանձնեցին ճառ մը խօսիմ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի վրայ: Ինծի պէտք է օգնես: Հայրիկէն ինչ որ լսած ես մեր բանաստեղծին վրայ ամէնն ալ ըսելու ես ինծի: Կ'ուզեմ որ չտպուած մանրամասնութիւններ տամ: Մեր ընկերներուն մէջ կաթոլիկներ ալ կան եւ կ'ուզեմ քանի մը խօսք ալ ըսել Պէշիկթաշլեանի ունեցած ազգային ոգիին վրայ, անոր վերաբերմունքը օրինակ բերելով:

Նուագարի մօրաքոյրը ըսաւ.

- Ի՞նչ պիտի ըսես, աղուոր, կաթոլիկներուն վրայ... Ամէնն ալ մէկտեղն է... Մինակ մեր գերդաստանին մէջ կատարուածը բաւական է զիրենք դատապարտելու համար... Օտար արիւն են անոնք... այդ աղտոտած արիւնը մտաւ մեր արիւնին մէջ ու ... ու աղտոտեց... փոթորիկ հասնեց... աա չէ՞ եղածը...

Նուագարի դէմքը ճառագայթեց ու նետուեցաւ եւ ըսաւ.

- Այո՛, մօրաքոյրիկ, փոթորի՛կ, հեղի՛ղ, խառնակութի՛ւն... Բայց այդ բոլորին մէջ մեծ Աղաւնի մը թարձրացաւ ու երգ մը նուիրեց Ազգին: Այդ երգը եղերայրութիւնն է, հաչտութիւնն է: Այդ երգը ամէնէն մեծն է, ամէնէն կենսական, ամէնէն անուչն է մեր երգերուն:

Այդ երգը մեր Ազգին բոլո՛ր, բոլո՛ր մասերուն, ամէն տեսակ բաժանումներուն արբազան քայլերդը պէտք է ըլլայ:

Ահա այդ երգը...

Տուր ինձ քու ձեռդ եղբայր ես մեսի,
Ու մրրկաւ էինք գատուած:
Թախտին ամէն ոխ չարացնիգ՝
Ի մի ճամբոյր ցրուին ի քաց:

(Շար. 124 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիլվան Տէր Կոմսեանի մահուան տարելիցը Տէր եւ Տիկին Վարդան Բարսեղեան 30 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին, Արնուվիլ լէ Կոնէսթ Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի, Աւագընորդ Հայոց Փարիզի

Այս առթիւ կը կատարուի մատաղի ա-ւանդական օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ սատարողաց յիշատակին։

Ցետ պատարագի, քաղաքապետարանին կողմէ սիրայօժար տրամադրուած սրահին մէջ հաւաքոյթ, քանի մը ժամեր միասին անցընելու համար։

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE «ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé,** Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet — 4 Vols Hebdos Août — 3 Vols Hebdos Septembre

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CAIRO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AERIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ETÉ 2004

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼԱ՝ Ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն Ժամը 19էն 22·30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ·
Ցայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱԶԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» Վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱԶԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱԻԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱԻԹԵԱՆի։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ-Կոնէսի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակնե-րուն։

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀՄԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- Ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻԻՆ,
- Ժամը 10ին, ԴՒՆԲԱՅԼԻ,
- Ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
եկեղեցաշէն քարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑԻ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
Նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք· ԻՒԹԻՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք· ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Աբջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂԻՆ,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԻՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա· դասակարգ·- ԺԷն 8 տարեկան
եւ
Բ· դասակարգ·- 9էն 12 տարեկան մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱՀՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Jaurès, փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱԲՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմիւնէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթը որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս· ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին·
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար։
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17։

Աբձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ՝ ☎ 01· 44· 59· 23· 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14·30ին սովորական կեդրոնատեղին։

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ։

***

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մչակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée
"MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

(Շար· Ա· էջէն)

րոպայի առջեւ պարզուած կամակորութենէն որով ընդունուած էին հարաւարեւելեան չրջանները, քրտերէնի, Կիպրոսի, Հայաստանի, Եգիպտոսի նիւթերով ներկայացուած բոլոր պահանջները։ Այդ կեցուածքը իրեն նախատեսել կու տար որ բանակցութիւններու թուականէն ետք անցնելիք 15 տարուան ընթացքին «անկուչա ճիւաղ»ը (Եւրոպական Միութիւնը) պիտի չարունակէ պահանջներ ներկայացնել ու Թուրքիա պիտի պատասխանէ անոնց։

Եզրակացութիւնը այն է որ 81 տարեկան Թուրքիոյ հանրապետութիւնը երբեք նման կացութեան մատնուած, արտաքին աչխարհին խամաճիկին վերածուած եւ դուրսէն ղեկավարուած չէր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԱՆԴԵՐՈՒ հարցը միչտ առկախ կը մնար Սեպտ· 24ին։ Ոչ մէկ հաստատ յուր կար Իսայուհի երկու Սիմոնեաններուն մասին (ո՞ղջ են թէ դիխաւուած) եւ Անգլիոհին, որուն մասին ապատնայիք կար միչտ։ Անգլիայէն մայրը, Պանկլադէչի թայլանտցի կինը կուչեր ըրած են տրպէզոնի ազատ արձակուի։

ԻՐԱՔԻ վարչապետ՝ Իյատ Ալաուի, ձէռք ձեռքի տուած Պուչի հետ, Սեպտ· 23ին, նոյն ոճով արտայայտուեցաւ, Գոնկրէսին առջեւ, գոհունակութիւն յայտնելով որ Ա.) «Ճակոզելու ճամբուն վրայ ենք»։ Բ) «Ժողովուրդս չհոգրհակալ է ձեր տիրական դերին եւ ձեր գոհողութեան համար»։ Գ) «Աւելի լաւ ենք, աւելի լաւ էք, այխարհ աւելի լաւ է առանց Սատամ Հիւսէյնի»։ Ֆրանսական մամուլին կարծիքն այն է որ գրուած ճառ մը կ'արտասանէր։

ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարը՝ Գ· Փաուըլ կը փորձէ համոզել Արաֆաթը որ մեկնի, քաչուի, քանի իրենք եւ Իսրայէլ համոզուած են որ խաղաղութեան միակ խոչընդոտն է։ Արաֆաթ 2001էն ի վեր Ռամալլա արգելափակուած է Շարոնի ոտքերով։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 21·033 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·033

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԱՐՔՈԶԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ Կ'ՈՒԶԷ

ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՕՐԷՆՍԳԻՐՔԸ ԿՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 26ին, ինչպէս էր տողան խոստացած էր, Թուրքիոյ Նորհրդարանը արտակարգ նիստի մը ընթացքին քուէարկեց պատժական օրէնսգիրքը առանց արտամուսնական յանցագործութեան վերաբերող յօդուածներուն: Այս նոր բնագիրը արդիւնքն է չորս տարիներու աշխատանքին եւ հիմնովին կը բարեփոխէ 1926ի օրէնսգիրքը, որ ներշնչուած է Մուսոլինիի Իտալիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութենէն:

Այս նոր պայմաններուն մէջ, էրտողան աւելի լաւատես է, քայց գիտէ որ մուտքի ճամբան դեռ երկար է եւ ինք իսկ կը խոստովանի.. «Երկար եւ դժուար ճամբայ պիտի բացուի Թուրքիոյ առջեւ: Բայց ճամբայ կ'ելլենք խանդավառութեամբ»:

Ֆիկարօ, որ ընդդիմադիր յառաջ դիրք մը կը բռնէ (բացառապէս չահեկան էր Սեպտ. 24ի իր խմբագրականը), ամբողջ էջ մը եւս նուիրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին, Սեպտ. 27ին: Կը ծանրանայ չարչարանքի հարցին վրայ որ մնայուն է եւ այդ առընչութեամբ հարցազրոյց մը հրատարակած է Թուրքիոյ Մարդկային իրաւանց լիկայի Տիյարպէքիրի ճիւղին նախագահին հետ: Ան ներկայի պատկերը կը պարզէ, կը հաստատէ որ չարչարանքը չէ դադրած եւ այդ մասին բացատրութիւններ ալ տուած է վէրհէօկընի, երբ չրջանը այցելած էր անցեալ ամիս:

Ֆիկարօ-Մակգիճի մէջ ալ Ալէն Ժերար նման չահեկան յօդուած մը տողրագրած է զոր խորագրած է.. «Զգենք որ Թուրքերը Թուրք մնան»: Ան կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Թուրքիա դուռ չունի Եւրոպայի մէջ. ոչ մէկ հաւատք կ'ընծայէ եղած խոստումներուն, չեչտելով թէ կոյր պէտք է ըլլալ հաւատալու համար որ Թուրքիա ներկայ երկիրը մըն է:

Ընդհանուր ձեւով, անդամակցութեան դէմ չարժումը կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ եւ ԻԻ. ԷՄ. Փէ.ի ապագայ նախագահը՝ Նիքոլա Սարքոզի, որ Սեպտ. 26ին հիւրն էր էՒ. Թէ. Էլ. - Լը Մոնտի «Մեծ ժիւրի»ին, յայտարարեց թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար հանրաքուէ մը անհրաժեշտ կը դանէ: Ինք, արդէն, վերապահ է եւ կը չեչտէ.. «Պատճառն այն չ՚ որ մահմետական երկիր մըն է, այլ որովհետեւ ատիկա կը ներկայացնէ Ասիական Եւրոպայի տասը նոր երկիրներու անդամակցութիւնը: Պզտիկ բան չէ»: Ինք կողմնակից է ընկերակցութեան դրութեան մը:

*
**

Եւրոպական Միութեան մէջ ալ խորհրդարանական ընդդիմութիւն մը ծնունդ առած է, կ. Վէրհէօկընի վերջին յայտարարութիւններէն ետք: Նախաձեռնութեամբ Օ-ար-Սէնի ԻԻ. ԷՄ. Փէ. երեսփոխան Ֆիլիփ Փէմէզէքի, արդէն քսան եւրեսփոխաններու խումբ մը կազմուած է, որոնց կը միանան ուրիշներ ալ: Փէմէզէքի համաբ, հարցը պարզ է.. ի մտոյ Թուրքիան կրնայ դառնալ Եւրոպական Միութեան ամէնէն աւելի բնակիչ ունեցող երկիրը եւ Խորհրդարանին մէջ աւելի երեսփոխան կ'ունենայ քան Ֆրանսա կամ Գերմանիա: Երեսփոխանը կը յիշէ նաեւ Թուրքիոյ սահմանային դրացնութիւնները եւ այն վրդովութիւնը որ դեռ չէ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Այս նիւթին մասին ալ խօսուեցաւ Սեպտեմբեր 26ին, 5րդ կայանի Ռիփոսթ յայտարէն եւ Փ. Լըլուշ չանաց համոզել որ Սահմանադրութեան դրական պատասխան մը չի նշանակեր որ Թուրքիոյ առջեւ դուռները կը բացուին: Դեռ երկար ժամանակ կայ եւ այլ քուէարկութիւններ...

*
**

Անդամակցութեան պարագային, Թուրքիան իր 70 միլիոն բնակիչներով, արագօրէն կը դառնայ Միութեան ամէնէն աւելի բնակչութիւն ունեցող Պետութիւնը, չըննորհիւ իր արագընթաց ածին, աւելի փարթ քան Գերմանիան իր 82 միլիոն բնակիչներով: Անգամ, այն առեն, Նորհուրդին առաջին տեղը կը գրաւէ, ըստ Սահմանադրութեան, ամէն երկիր իր բնակչութեան համեմատ ձայն ունի: Եւրոպական Նորհրդարանին 95 երեսփոխան կը ղրկէ, արտօնուած առաւելագոյն թիւը, հաւասար Գերմանիոյ, որ ներկայիս կը տիրապետէ: Եթէ Սահմանադրութիւնը չվաւերացուի, Միութիւնը կը վերադառնայ Նիսի համաձայնագրին, որ չի նախատեսեր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Հարկ կը դառնայ թարեփոխել բնագիրը մխաճայնութեամբ Թոյլ տալու համար Թուրքիոյ անդամակցութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԺԵՐԱԿՈՑՏԻՆ մասնակից (1/3) ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 26ին եւ պատկերը բաւական փոխուեցաւ: Ակը կորնցուց իր քացարձակ մեծամասնութիւնը, բայց կը մնայ մեծամասնութիւն: ԻՒ. ԷՄ. Փէ.ն վեց աթոռ կորնցուց, թայց ԻՒ. Տէ. Էֆ.ը երկու աթոռ չահեցաւ եւ ներկայիս 331 ժերակուտականի վրայ ակը 200 աթոռ ունի (անցեալին 321ի վրայ 206): Ընտրուած են Շառլ Փասքուա, որ կը վերստանայ խորհրդարանական իր անձեռնմխելիութիւնը, Տոմինիք Վուանէ եւ համայնավար ճակատի վրայ՝ Ռ. Հիւ: Նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ. Փոնտրէյ Թեկնածու է: Ռաֆարէն ալ ընտրուած է, թէեւ լսած է որ աթոռը պիտի չգրաւէ:

ԱՄՆ Արտաքին նախարարը՝ Գ. Փաուըլ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Սեպտ. 25) բացէ ի բաց յետքայլ կ'ընէ Իրաքի չուրջ եւ կը յայտարարէ որ Պուշ կողմնակից է միջազգային ժողովի մը, ինչ որ դեմոկրատ իր մրցակիցն ալ առաջարկած էր: Նախարարը չէ ծածկած որ կացութիւնը չատ գէշ է Իրաքի մէջ եւ Պոսնուարի ընտրութիւններն ալ հաւանաբար խանգարուին: Ըլմաֆելտ ալ մեծ կասկածներ ունի այդ մասին եւ կը խոստովանի որ նման ընտրութեան մը սկզբունքը կատարեալ պիտի չըլլայ:

ՌԻԱՏԻ (Սաուտի Արաբիա) մէկ թաղամասին մէջ, Շաբաթ, Սեպտ. 25ի գիշերը սպաննուած է Ֆրանսացի մը որ կ'աշխատէր էլեկտրոնիկի Թալէս ընկերութեան հաշուոյն: Իշխանութիւններու համար ահաբեկչական արարք է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ, Սեպտեմբեր 26ին, սպաննուած է տեղւոյն ամէնէն փնտրուած ահաբեկիչը՝ Ամժատ Ֆարուքի, որ ծրագրած էր նախագահ Մուշարաֆի դէմ մահափորձ մը եւ կը մեղադրուէր նաեւ ամերիկացի լրագրողին՝ Տանիէլ Փիրլի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՍԱԿԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»ը թերեւս ամէնէն աւելի կը յարմարի Ֆ. Սականի, որ իր մահկանացուն կնքեց Սեպտ. 24ի գիշերը, Հոնֆլէօրի (Գալվատոս) մէկ հիւանդանոցին մէջ:

Արդարեւ, յաջորդող ժամերէն իսկ մեծախօսները արձագանգելով զրպէտներու, հրապարակագիրներու, պետական դէմքերու արտայայտութիւններուն, այն համոզումը ուզեցին տալ որ Ֆրանսական գրականութիւնը կը կորնցնէր իր մեծ դէմքերէն մէկը, ինչ որ առնուազն չափազանցուած էր:

Ֆր. Սականի բախտը եղած է 18 տարեկանին գրել վէպ մը՝ «Բարե՛ւ տխրութիւն» որ իր առեներն (1954), այդ տարիներու մթնոլորտին մէջ եւ իր տարիքին բերմամբ զգայացոյց յայտնութիւն մը պիտի ըլլար, ցնցելով քաղքենական նեղմիտ չրջանակները: Քաղողութիւնը անմիջական էր, նաեւ հարստութիւնը եւ յանկարծ հրապարակ պիտի իջնէր չատ երիտասարդ կին մը, որ ինքն իսկ չէր մաց այդ անապատելի կացութենէն պիտի չըփանար եւ մսխելով իր գրամը կեանքը պիտի լեցնէր ալքոլով, թմրեցուցիչով, խաղամոլութեամբ: Այդ հատորէն ետք, ինչ որ գրեց, մանաւանդ վերջին չրջանին չունէին գրագէտ մը ակնկալուած որակը: Բայց, իր պարագային, գրածէն աւելի Լ'ԱՆՔԸ էր որ համբաւ մը չինած էր եւ մթնոլորտ մը ստեղծած իր չուրջ: 1957ին կատաղի արկած մը պատճառ կը նկատուէր որ վարժուի մորֆինի եւ ատկէ ետք կախում ունենայ միշտ թմրեցուցիչէ:

Իր այդ առաջին հատորէն ետք գրած է վէպեր՝ «Որոշ ժպիտ մը», «Ամիսէ մը, տարիէ մը», «Պրահմս կը սիրէ՞ք», «Քիչ մը արեւ պաղ ջուրին մէջ», եւլն. եւլն., որոնք նոյն յաջողութիւնը չարձանապրեցին: Իր վերջին գործն է «Ուսին եաին» (1998): Գրած է նաեւ թատերգութիւններ, որոնց ամէնէն յաջողն էր «Դղեակ մը Շուէտի մէջ»: Բայց եւ այնպէս, հարկ է խոստովանիլ որ իւրայատուկ ոճ մը չունէր, եթէ նոյնիսկ այսօր ըսողներ եղան, որ երեք տող կարդալով կարելի էր իր գիտիչը ճանչնալ: Հատորներուն դերակատարները միշտ նոյն միլիավայրին կը պատկանին, նիւթական հոգ չունեցող, աչխատանքի ստիպողութեան տակ չեղող, անհոգ անձեր: Շահած գրամը ծախսելէ աւելի մսխած է. առատաձեռն էր, բայց առաւելաբար գրամ կորնցուցած է գինուռներու մէջ եւ վերջին տարիներուն լոլորովին անանկացած էր, հարցեր ունենալով նաեւ տուրքերու ճակատին վրայ: Շատ կը սիրէր լիւքս կառքերը եւ երբ գինք մեղադրեցին որ 68 Մայիսին ժակուարով Սէն Միչէլ գացած էր, ճշդեց որ ժակուար չէր այլ Մազերաթի: Քաղաքական գեռնի վրայ ձախ էր:

Ամուսնացած էր երկու անգամ եւ զաւակ մը ունէր իր երկրորդ ամերիկացի ամուսնիէն: Բուն անունով՝ Ֆրանսուազ Գուարէզ, ծնած էր 1935ին Լոթի նահանգը եւ գրական ծածկանունը առած էր Փրուսթի մէկ գործէն: Թաղումը կը կատարուի Սեպտ. 28ին, իր ծննդավայրը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԱՔՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/27)

Ռ. ՓՈՉԱՐԵԱՆԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Փոչարեան պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Սեպտ. 26ին մեկնած է Չինաստան. պետական այցը կը տեւէ մինչեւ Սեպտ. 30: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն տարածքային կառավարման, դիւղական, մշակոյթի նախարարները, այլ պաչտօնատարներ, դիտական, հանրային, գործի չրջանակներու ներկայացուցիչներ, լրագրողներ: Նախագահ Ռ. Փոչարեան հանդիպում կ'ունենայ Չինաստանի նախագահին, Պետական խորհուրդի նախագահին, Ժողովրդական ներկայացուցիչներու ժողովին նախագահին հետ: Փէքինէն ետք նախատեսուած է Շանկհայի այցելութիւն մըն ալ:

*
**

ՀԱՅԸ, ՌՈՒՍԸ, ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆ ՆՈՑՆ ՆԺԱՐԻՆ ՄԻՋ

Սեպտ. 20ին Լառնաքայէն Մոսկուա գացող օդանաւէն վար առնուած են Հայ մը, Ռուս մը եւ Ադրբեջանցի մը: Երբ Հայն (քաքուցի) ու Ադրբեջանցին սկսած են բարձրաձայն ադրբեջաներէն խօսիլ ու յիչել Բաքուի պողոտաներն ու սրճարանները, միւս ճամբորդները վրդոված են. ի վերջոյ անոնցմէ մէկը բարձրաձայնած է միւսներուն մտածածը. «այս մարդիկը ահաբեկիչ են»: Ապա օդաչուին յայտնած են որ մինչեւ որ այդ երկուքը օդանաւէն չիջեցնեն, թոյլ չեն տար որ ան թռիչք առնէ: Երկու ժամուան վէճերէ ետք երբ որոչուած է Հայն ու Ադրբեջանցին իջեցնել, ռուս ուղեւոր մը ըսած է թէ կատարուածը խայտառակութիւն է, թէ ինք թոյլ չի տար որ Հայն ու Ադրբեջանցին լառնաքա մնան: Հետեւանքը այն եղած է որ Հայուն ու Ադրբեջանցիին հետ Ռուսն ալ իջեցուցած են օդանաւէն ու երեք օր մնացած օդակայանին մէջ: Ճաջորդ թռիչքով կրցած են Մոսկուա վերադառնալ, Սեպտեմբեր 23ին:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

«ՑԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ»

Վաղը կը սկսինք հրատարակել մեր նոր թերթօնը որ 1950-60 թուականներու պոլսահայ մամուլին ծանօթ դէմքերէն Արա Ալինեանի կենսագրական վէպն է. կը պատմէ Օսմանեան կայսրութեան ամէնէն նչանաւոր Հարեմէն Ցարութիւն Ամիրա Պէզճեանի կեանքը: Կեանք որ թաւալած է մեծ կայսրութեան մը վերնախաւին դաւերով, մրցակցութիւններով, յաղթահարումներով հիւսուած հոլովոյթին մէջ, երբեմն տառապանքի պահերով, բայց միչտ յաջող նաւարկումով:

Վէպը, գրուած՝ յաջորդական գլուխներով ու սահուն արեւմտահայերէնով, ընթերցումի չատ մատչելի ու հետաքրքրական նիւթ կ'ընծայէ: Առաջին անգամ հրատարակուած է 1963ին Պէյճեան վարժարանի նախկին սաներու միութեան կողմէ. ներկայի երկրորդ հրատարակութիւնը կու գայ «Արաս»էն որ յատկանչական բաժիններով օժտած է հատորը:

Ինչպէս նչած էինք գործին անդրադարձող յօդուածով մը (Մայիս 26), Արա Ալինեան Սամսունի մէջ ծնած է 1908ին: Ընտանիքէն կը վերապրին ինք ու մայրը: Պոլսոյ կեդրոնականէն ետք կ'աւարտէ ամերիկեան դպրոցը, կը ստանայ իրաւաբանական ուսում: Զբաղած է առեւտուրով: Մամուլին հետ կապը սկսած է 1926ին «Ժամանակ» օրաթերթի պատանեկան էջերէն, յետագային եղած է անոր մշակոյթ գրիչներէն: Մահացած է 1976ին:

ՆԱՇԱՏԱԿ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԱՒԾԱՄԷԱԿԱՆ

Ծառաջիկայ Հոկտեմբեր 7ին կը լրանայ Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Եկեղեցւոյ թեմի հիմնադիր եւ առաջին առաջնորդ՝ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի վախճանման 70ամեակը: Իսկ եթէ ընդունած է ըսել որ մարդիկ կ'ապրին իրենց գործերով, ապա Պալաքեան Եպիսկ. տակաւին կենդանի է, քանի Մարսէյլէն Նիս իր հիմնած ու օծած ինը եկեղեցիները այսօր կանգուն են, բայց ու «գործող» ըստ հայաստանեան խօսելաձեւին: Տասնամեակներու թաւալումով, այսօր մատներու վրայ կը համրուին անոնք որոնք գոնէ խելահաս երախայ այն ատեն, տեսած ու ճանչցած են զինք, եւ այսօր կըրնան յիշել անոր պայծառ դիմագիծը:

Ցետ - եղեռնեան Սփիւռքի գաղութներուն կազմութեան ու կազմակերպման դժուարին գործընթացին մէջ, թերեւս ոչ մէկ եկեղեցական այնքան բախտորոշ դեր կատարած է, որքան Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան Հարաւային Ֆրանսայի ողջ տարածքին, եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ: Եւ ոչ մէկ բարձրաստիճան եկեղեցական այնքան անարդարօրէն խծբծուած ու հալածուած է, որքան Գրիգորիս Եպիսկ.:

Անոր մահուան յաջորդող տարիներուն իր բազմաթիւ ծանօթներէն ու հաւատակիցներէն -որոնք լեզէոն էին հոս- եւ որոնց մէջ կային նաեւ մտաւորականներ կարող ուժեր, ոչ ոք մտածած է գրի առնել Գրիգորիս Եպիսկ.ի հարուստ եւ հետաքրքրական կենսագրութիւնը, եւ գայն յաջորդող սերունդներուն աւանդել թողուլ: Հազիւ ոտքի կանգնող երախայ եմ եղեր երբ ան կ'ինքեր է իր մահկանացուն, եւ իր մասին գիտցածս առած եմ հոս ու հոն կարդացածներէս, հօրմէս լսածէս, այլ մանաւանդ չափահաս տարիքիս Ցովհաննէս Վարժապետեանէն եւ Հրաչեայ Տէր Բարսեղեանէն: Երկուքն ալ մտաւորական կարող ուժեր, որոնց յետ մահու ցաւս կը յայտնեմ իրենց այդ թերացումին համար. քանի մինչեւ վերջ, Պալաքեան Եպիսկ. սրբութիւն մըն էր իրենց համար: Ու նպատակս չէ, կարողութենէս ալ չատ վեր, յօդուածիս պարունակին մէջ կենսագրութիւն մը գրել փորձելը: Իր հեղինակած «Հայ Գողգոթան» կոթողային գործը մեզի կու տայ ինքնակենսագրական լայն գիծեր ինչ կը վերաբերի 1914ի յաջորդող տարիներուն երբ ուրիշ հարիւր հազարաւորներու կարգին ինք եւս գմրուր քամեց դառնութեան բաժակը, մինչեւ Միջագետք:

Իր մասին միակ գրութիւնը որ ձեռքս ունիմ անստորագիր եւ ձեռագիր բաւական ընդարձակ գրութիւն մըն է վկայաբանական ոճով· ըստ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի (այժմ Աբք. եւ առաջնորդ Գերմանահայոց) որ երկար տարիներ Մարսէյլի հոգեւոր հովիւ եղած էր, եւ մեկնելով գիրքն, այդ մենագրութեան հեղինակը կրնայ ըլլալ այժմ հանգուցեալ վանեցի Բարսեղ Մաշոյեան, որ տարիներ չարունակ եղած էր հոս, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղար, եւ լաւ ճանչցած էր Պալաքեան Եպիսկ.ը: Ինչ որ ցաւօք սրտի, այսքան ունինք մի՛այն:

Գրիգորիս Պալաքեան ծնած է Եւթնակիա (Թոքաթ) 1877ին, բարեկեցիկ եւ բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ: Տեղւոյն վրայ իր նախնական ուսումը առնելէ յետոյ, աշակերտած է կարինի համբաւաւոր Սանասարեան վարժարանին, եւ անկէ անցած Գերմանիա, ուսանելու ճարտարապետութիւն եւ երկրաչափութիւն: Զենք գիտեր թէ հոն այդ բարձրագոյն ուսումնական ընթացքը աւարտա՞ծ է, թէ ոչ: Բայց յանկարծ, 21 տարեկան երիտասարդին մէջ կ'արթննայ եկեղեցական դառնալու կոչումը, եւ 1898ին կը մտնէ Ամմաչու դպրեվանքին լատրանական բաժինը· վայլուն կերպով աւարտելով զայն, 1901ին կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի Եղիշէ Եպիսկ. Դուրեանէն: Կրկին Գերմանիոյ մէջ, Պէրլինն, կը հետեւի աստուածաբանութեան, լաւ մը համառօտով գերմաներէն լեզուին, ինչ որ յետագային մեծապէս օգտակար պիտի ըլլար իրեն, արհաւիրքի օրերուն· անկէ վերջ ալ, 1921ին, երբ Պէրլինի մէջ տեղի կ'ունենար Սողոմոն Թէհլիրեանի գատաւարութիւնը: Հոն կը փութայ Գրիգորիս Ծ. Վրդ. եւ իր անուրանալի դերը կ'ունենայ ազգային հերոսին անպատրաստ պրճակութեան մէջ: Բայց մեզի աւելի պիտի հետաքրքրէ իր կեանքի վերջին տասը տարիները, նախ Եւրոպայի, եւ ապա Հարաւային Ֆրանսայի եւ Մարսէյլի մէջ:

1925ին իր արժանիքները բարձր գնահատելով, Ամենայն Հայոց Գէորգ Ե. Կաթողիկոսը զինք Եպիսկոպոս կը ձեռնադրէ եւ կը կարգէ «Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ», Եւրոպայի Հայց. Եկեղեցւոյ թեմ մը ստեղծելու առաջադրութեամբ: Եւրոպայի թեմ. եւ ի՛նչ Եւրոպայի: Պալաքեան Եպիսկ.ի հոգածութեան կամ իրաւասութեան -առէք ինչպէս որ կ'ուզէք- յանձնուած տարածքը կ'երկարէր Մատրիտէն Փարիզ ու Վարշաւա, Լոնտոնէն Պէրլին, Փրակա, մինչեւ Պելկրատ: Մօտ 15 պետութիւններ տարբեր վարչակարգերով, երբեմն իրարու թշնամի, ուր մէկէն միւսը անցնելու համար անհրաժեշտ էր անցագիր եւ վիզա... պէտք էր որ Երկրորդ Աշխարհամարտը անցնէր այդ Եւրոպային գլխէն եւ երկար տասնամեակներ ալ, որ մարդիկ հասնէին այսօրուան եւրոպական մտայնութեան մը: Թողունք նաեւ արդի հաղորդակցութեան ու փոխադրութեան միջոցները չգոյութիւնը· իսկ նիւթականը...: Հայրապետական կոնդակը չէր տար այս մէկը· Պալաքեան գլխուդ ճարը նայէ՛, dé-brouille-toi պիտի ըսէր Ֆրանսացին: Այս ատեն Եւրոպայի տարածքին կար միմիայն «կառուցուած» երկու հայկական եկեղեցի· մին Մանչեսթրը ուր ատեն մը Պալաքեան Վրդ. հովիւ եղած էր, միւսը՝ Փարիզ: Իբր յաղթական պետութեան մը մայրաքաղաք՝ Փարիզ այն տարիներուն համաշխարհային դիւանագիտութեան կեդրոնը դարձած էր: Հոն հաւաքուած էին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան դաշնակցական ղեկավարութեան մեծամասնութիւնը, ինչպէս նաեւ արեւմտահայ վերապրող մտաւորականութենէն եւ օսմանեան հայ պաշտօնէութենէն չատերը:

Ու Պալաքեան Եպիսկ. եկաւ իր «Հայրապետական պատուիրակ»ի «աթոռը» հաստատել Ժան-Կուժոն փողոցի մատուռանման Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին: Ցաղորդող ժամանակները եկան հաստատելու թէ որչա՛փ խախուտ էր այդ «աթոռ»ը: Հասկնալու համար թէ ի՛նչ ոգիով ու նպատակով Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան կը ձեռնարկէր այդ դժուարին, աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել՝ անկարելի առաքելութեան, բաւ է կարդալ 1926 Մայիս 23 թուակիր իր հովուական կոնդակը զոր հրատարակած էինք թերթիս թիւ 20·388ին (2002, Մարտ 20) մէջ: Որքան գրական գլուխ գործոց մը, նոյնքան ալ «հովիւ քաջի» մը դրսեւորումն է այդ դրութիւնը: Մինչ «աթոռ»ը Փարիզ էր, Պալաքեան Եպիսկ. ցուպը ձեռքին քանիցս գնաց այցելել իր հօտը Լոնտոն, Պրիւսէլ, Ժընեւ, Միլանօ, մինչեւ Վիէննա եւ Փրակա: Անշուշտ նաեւ Ֆրանսայի անկիւնները. Լիոն, Մարսէյլ, քանի այս երկրին մէջ հաստատուած էր Եւրոպայի հայութեան 85%ը: Գնաց համոզելու, յորդորելու, խրատելու եւ ողբալու երբեմն, բայց միշտ ալ նիւթական միջոցներ որոնելու, քանի եթէ զանգուածները իրեն բան մը չէին կրնար տալ, չատերը ամէն ինչ կը սպասէին իրմէ: Բայց հակառակ ամբողջ երկու տարի թափած բոլոր ջանքերուն, չյաջողեցաւ իր առաքելութիւնը:

Ան քանիցս այցելած էր Մարսէյլ: Իրրեւ նաւահանգիստ, Մարսէյլ այն դուռն էր ուրկէ Ֆրանսա մտեր էին տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ. անոնցմէ 1927-28ին 25·000 հնահատուած բազմութիւն մը հաստատուեր էր քաղաքս ու չրջակայքը: Հայութիւնը հոս հին գաղութէն մնացած ունէր գաղութային խորհուրդ մը, անոր ենթակայ մատրան հոգեբարձութիւն եւ այլ մարմիններ· փորձեր էր արդէն ինքնուրոյն թեմ կազմել, որքան որ Պալաքեան Եպիսկ. առոր հակառակեր էր նախապէս, եւ ստիպեր որ առաջնորդական տեղապահ Արսէն Վրդ. Ղլտչեանը հեռանայ: Բայց ի վերջոյ, համոզուելով որ Եւրոպայի թեմ մը ստեղծելը անհնարին է, դիմեր էր իր թեկնածութիւնը եւ 1927ի աշնան ընտրուեր Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդ, Հայրապետական պատուիրակութենէն իր հրաժարականը ներկայացնելով Գէորգ Կաթողիկոսին:

ՎՃՌԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ (ՏԷԹԷՐՄԻՆԻԶՄ) ՉՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ՆԵ՞ՐՍ

Լայոսի որդի Եդիբոսի դժբախտ ճակատագիրը կը խորհրդանչէ ճակատագրապաշտութեան յամառումը: Թեփէի պահէն վտարուած Լայոս, Պեղուսի մօտ կ'ապաստանի, այս վերջինին մանչ զաւակը առեւանգելով: Լայոսը պատժելու համար Ապողոն զայն կը զգուշացնէ՝ յիշեցնելով որ եթէ Լայոս մանչ զաւակ մը ունենայ, այս վերջինը պիտի սպաննէ: Երբ Լայոս Թեփէն ձեռք կ'անցընէ, Յոկաստեի հետ կ'ամուսնանայ: Վերյիշելով իրեն եղած սպառնալիքը, երբ իր մանչ զաւակը լոյս աշխարհ կու գայ, Լայոս զայն կը վստահի իր մէկ ծառային, պատուիրելով անոր որ սպաննէ իր զաւակը: Սակայն ծառան չի հնազանդիր տիրոջը եւ երախան կը յանձնէ հովիւի մը որ վեր կարգին զայն կը փոխանցէ Կորնթոսի Թագաւորը Պողիբոսին: Զափահաս դարձած Եդիբոս սորվելով թէ Պողիբոս չէին ու կշիռը, որոնք բնականոն վիճակի մը պահանջներն են առաւելապէս: ...Ողբացեալ Սրբազանը -պէտք չէ ուրանալ հիմը դրաւ այն բանին որ իրմէ վերջ եկողներուն պիտի ըլլար· հիմ որ դժբախտաբար իր նուիրագործման օրհնութիւնը չկրցաւ ստանալ հիմնադրին իսկ կենդանութեան» (տեղեկագիր Գարեգին Եպիսկ. Յաչատուրեանի, 1937ի Ազգ. երեսփոխանական ժողովի նորընտիր անդամներուն): Իր զաւակներուն մէկ քանիին քար ապերախտութեան զոհը, նահատակը դարձած առաջնորդին ոդիսականը չաւարտեցաւ իր մահով: Այդ ցեցերը մինչեւ այս աչխարհէն իրենց վերնալը, տարիներով տըջնեցան անոր յիշատակը աղտոտելու, պղտորելու: Իրենց գլխաւորած եկեղեցիին մէջ զլացան հոգեհանգստեան պաշտօն մը իսկ...: Մինչ ուրիշներ տակաւին երիտասարդութեանս տարիներուն միայն ու միայն իր անունով կ'երդուէին յաճախ իրենց հաչիւներուն ի նպաստ...: Անոր ատիճանն ալ ունեցաւ իր ոդիսականը: Ցուղարկաւորութեան օրը, եւ ամբողջ երկու տարի մարմինը պահ դրուեցաւ Սէն փիէր վերեզմանատան դիւանը: Աչատուրեան Աբք.ն է որ 1936ին դամբարան մը ճարեց եւ թաղումը կատարեց, ուր ապագային քահանաներու մարմիններն ալ ամփոփուեցան: Ամբողջ 25 տարի այդ դամբարանը մնաց առանց մահարձանի, առանց որեւէ արձանագրութեան: Երբ 1953ին Բարձէն Քհնյ. Արսլանեանի թոռման առթիւ կրկին փացուեցաւ, մէկը ամբողջութեամբ ջուր լեցուած էր· հարկ եղաւ դատղները դուրս հանել, ածխինները փոքր արկղերու մէջ ամփոփել եւ անկէ ետք Բարձէն Քահանան թաղել...: Այս բանին խիստ վրդոված Հանգուցեալ Համբիկ Քհնյ. Համբարձումեան ինք առանձին նախաձեռնեց Հանգանակութեան մը եւ տարիներու յամառ ջանքերով յաջողեցաւ աւելի պատուաւոր տեղ մը դամբարան մը չինել տալ, վրան հայկական ոճով գմբէթաձեւ մահարձանով: Նախագահութեամբ Սերովբէ Սրբ. Մանուկեանի Պալաքեան Եպիսկ.ի եւ միւս եկեղեցականներուն ազիւններուն հանդիսաւոր վերաթաղումը տեղի ունեցաւ 1961 Մարտին:

Անցեալ չաբաթ այցելեցի Պալաքեան Եպիսկոպոսին դամբարանը: Մեղմ ըսւած՝ ան անմխիթար վիճակի մէջ է· գմբէթին խաչը կոտրած ինկած, գաւիսի կոկուղ քարէ չինուածքը մամռոտած ու սեւցած, յօդուածի ճնչող ապաւորութիւն կը թողու: Հոն թաղուած քահանաներէն երկուքը (Թաթուլ Գեղունի եւ Ներսէս Կատարինեան) չունին յուչաքար, ինչպէս նաեւ վերջին տարիներուն մահացած ու հոն թաղուած Ցակոբ Աբք. Վարդանեան եւ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան: Մինչ այս ամօթ չէ՞ Մարսէյլի Հայութեան: Ո՞վ է իրաւատէրը այդ դամբարանին. տարիներէ ի վեր անդադար առաջնորդարանը թէ այլ ոք: Իր մահուան 70ամեակը լուսադրի առիթը չէ՞ մինչ որ անգլուխ ու անիչխանական Մարսէյլի ինքնիչխան եւ երբեմն ինքնակոչ թաղականութիւնները, փոխանակ իրենց դանձերուն մէջ տատնձակ հազարաւոր եւրօ դիզելու, մըտածեն միասին բարեկարգելու այդ դամբարանը: Ցուչի երեկոյթ մը եւ միասնական այդ մը Պալաքեան Եպիսկոպոսի գեղեցկանին լուսադրն նշանը պիտի ըլլար թէ ան մոռցուած չէ հակառակ սերունդներու թաւալումին: Եւ եթէ այդ բաները գրութեանս հրատարակութենէն ետք տեղի ունենան, այդ ալ համեստ ողբերուս վարձքը թող ըլլայ:

Լոյս իմնէ Պալաքեան Եպիսկ.ին հոգւոյն եւ հանգի՛ստ իր յաղնատանջ ոսկորներուն:

ՍՏԵՓԱՆ ՍՐԿ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, Սեպտ. 14

սի պաւակը չէ, կ'ուզէ ստուգել իր ծնողաց ինքնութիւնը: Իրրեւ պատասխան կ'ստանայ ան միակ բացատրութիւնը, թէ մօտաւոր ապագային պիտի ստանձնէ իր հայրը եւ պիտի ամուսնանայ իր հարազատ մօրը հետ: Կորնթոսէն հեռանալու նպատակաւ կը մեկնի դէպի Թեպէ. ճամբուն վրայ անծանօթի մը կը հանդիպի. Լայոսն է այս վերջինը... Վիճաբանութեան կը մանեն երկուքը, որուն հետեւանքով եղերաս կը սպաննէ Լայոսը: Մինչեւ Թեպէ իր ուղին կը չարունակէ ուր Սպինքսի սարսափը կը տիրէ. այս վերջինը կը սպաննէ բոլոր անոնք որոնք չեն կրնար պատասխանել Իր հանելուկին: Սպինքսը ոչնչացնող անձը պիտի տիրանայ Թագաւորութեան եւ ամուսնանայ Յոկաստէի հետ: Եդիպոս հանելուկին պատասխանը կը գտնէ, իսկ Սպինքս անձնասպան ըլլալով եդիպոս կ'ամուսնանայ իր մօրը Յոկաստէի հետ: Ճակատագրական վախճա՞ն, նախախնամութի՞ւն... Ամէն պարագայի՝ եդիպոս այսպէս չի յաջողիր խուսափիլ իր ճակատագրէն:

Այս առասպելը որ հոգեվերլուծական վճռապաշտութեան յատկանշական օրինակներէն մին կը նկատուի, կը հանդիսանայ նաեւ դիտական վճռապաշտութեան խորհրդանշանը: Վճռապաշտութեան եւ ապաշտութեան հարցը յուզած է փիլիսոփաները, սակայն մաթեմաթիկոս Լափլաս, 1814ին այս հարցին մեքենապաշտ պատասխան մը գտած է: Ըստ իրեն՝ տիեզերքը այնպէս կը ներկայանայ որ իր ներկայ վիճակը նախկին վիճակին հետեւանքն է, իսկ ապագայ վիճակին պատճառը: Լափլասի տեսանկիւնէն վճռապաշտը ըլալ կը նշանակէ նախատեսել ամբողջ տիեզերքին ապագան, ամէնուն մանրամասնութեամբ, միշտ նոյն ուղղութեամբ եւ բացարձակ վստահութեամբ, ներառելով իր պարունակած իրաքանչիւր մասնիկը:

Ինհատական վճռականութիւնները տիեզերքի այս բարձր օրէնքներուն կրնա՞ն ենթակայ ըլլալ: Կամքը եւ ազատը կըրնա՞ն ընդունուիլ այնպէս որ իրենց ներկայ վիճակը նախկինին արդիւնքը ձեւայնայ: Լափլասի վճռապաշտութեան տեսութեան դէմ առաջին եւ լուրջ հարուածը եկաւ Հայզենպերկի կողմէ, երբ այս վերջինը հաստատեց այն անվիճելի տեսութիւնը որուն համաձայն՝ զուգընթաց երկու չափանիշերու միանգամայն արժեւորումը անկարելի է· զոր օրինակ մասնիկի մը դիրքը եւ արագութիւնը: Ջղագիտութիւնը այսօր այս վիճարկումին նոր ծանօթութիւններ կը բերէ, ներմուծելով ղպակենագիտական վճռապաշտութեան դուռեհան հարցը:

Լիոնի իմացական դիտութեանց ուսումնարանին հետազօտողներու խումբ մը ապացուցանեց որ մեր արարքներէն որոշ մաս մը մեր կամքէն անկախ կ'իրագործուի· ուղեղային հոսանքներու արձանագրութիւնը կը յայտնէ թէ, երկվայրկեանի քանի մը տասներորդ միջոցին կ'անգիտանանք, զոր օրինակ, թէ պատառաքաղը պիտի սեղմենք կամ գիրքը պիտի բանանք, հակառակ որ մեր ուղեղը տեղեակ է այս որոշումներուն: Այնմիջապէս յետոյ մեր դիտակցութիւնը չարժման կ'անցնի այս արարքները իրագործելու համար եւ կորոշենք զայն կամ կիրարկել, կամ ընդհատել ուղեղին արձակած նոր ազդանշանով մ: Այս շատ կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, երբ դեռ նախատեսուած արարքին դիտակցութիւնը չունինք, ենթակա՞յ ենք արդեօք ջղաբջջային մասնաւորուկ վճռապաշտութեան մը: Ըստ Լափլասի սահմանումին՝ պատասխանը ժխտական է. նոյնիսկ եթէ երեւակայենք կատարեալս նոյնացած երկու մտային վիճակներ, սորդ չէ որ երկուքին ալ անհրաժեշտօրէն յաջորդէ միեւնոյն երեւոյթը: Այս հարցը անմիջապէս կը յարուցանէ ուրիշներ. մեր գործելու դիտաւորութեան դիտակցութեան համապատասխանող ջղաբջջային վիճակը՝ որ կը թուի մեր արարքներուն հրամանը մեզի վերադարձնել, արդեօք իրեն նախորդող ջղաբջջային վիճակներու կողմէ՞ վճռուած է: Ի՞նչ է իմաստը այս բացայայտ ազատութեան որ ձեզի թոյլատրեց մերժել իրագործել արարք մը երբ դիտակցեցանք որ չարժման անցնելու դիտաւորութիւնը ունեցանք: Ինչ որ ալ ըլլայ պատասխանը, հարցը Ռուսոյին հետաքրքրական պիտի թուէր: Սակայն, ջղակենսաբաններ կը հաստատեն թէ մեր վարուելակերպը կախում ունի մեր յուզումներէն, անդիտակից հակազդեցութիւններէն, մեր թաքուն մղումներէն:

Ըստ դանիացի մաթեմաթիկոս բանաստեղծ Փիթ Հայնի, վճռապաշտութիւնը եւ ազատ իրաւարարը երկու փակ արկղեր են որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը պարունակէ միւսին բանալին:

ԱԶԳԻ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՈՍՊՆԵԱԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ԱՀԱԶԱՆԳ

Գունաւոր ոսպնեակներու գործածութիւնը առողջութեան նկատմամբ վտանգէ զերծ չէ: Ակնաբոյժները ներկայ կանոնադրութեան վերաքննութիւնը պահանջած են: Երիտասարդ կարճատես անձերէ շատեր դիւթիչ տեսքով գունաւոր նայուածք մը ունենալու մարմաջը ունի: Սակայն փորձելէ առաջ անհրաժեշտ է մտածել կրկինս: Արդարեւ տափարակ, գունաւոր ոսպնեակները որոնք նոր գոյն մը կը բերեն մեր աչքերու բիբերուն, կրնան վնասարար ըլլալ: Վերջերս Միացեալ Նահանգներու մէջ դիտական հրապարակումի մը մէջ վեց լուրջ պարագաներ նշուեցան: Այս վերջիններէն մէկը վիրահատական միջամտութեան մը կարօտեցաւ: Այս վտանգին դէմ ամերիկեան առողջապահական հեղինակութիւնը զօրաշարժի ենթարկուած է, քիչ մը անկարդ ընթերցի ներկայացնող չուկայ մը հսկողութեան տակ առնելու համար: Ինչպէս ծանօթ է Ամերիկայի մէջ այս ոսպնեակները մեծ վաճառատուներու, քարիւղի կայաններու, ինչպէս նաեւ համացանցի վրայ ազատ վաճառքի դրուած են:

Գիտական այս հրատարակութեան յաջորդեց այն ահազանգը զոր հնչեցուցին ակնաբոյժները ուշքի հրաւիրելով ամերիկեան Գոնկրէսը եւ Սենրակոյսը, այս վերջիններուն պարտադրելով որ ոսպնեակները դասաւորուին իբրեւ բժշկական սարքաւորումներ զոր կարելի ըլլայ ձեռք ձգել միմիայն դեղագրերով: Նոյն պահանջը ներկայացուեցաւ Ֆրանսայի ակնաբոյժներու միութեան կողմէ, օրէնքի փոփոխութեան ուղղութեամբ:

Ներկայ չուկան աւելի երիտասարդներուն ուղղուած է որոնց մեծամասնութիւնը անտեղեակ ըլլալով սպառնացող վտանգին եւ նկատի առնելով այս ոսպնեակներուն յաճախ բարձր գիները (մօտ 40 Եւրօ), պատրաստ են փոխելու սովորականներուն հետ: Ըստ մասնագէտի մը կարծիքին, այսպէսով «հերբէս»ի նման ախտի մը վիրիւսը կը փոխանցեն անպիտակցաբար: Պէտք չէ մոռնալ որ ոսպնեակը օտար նիւթ մըն է մեր մարմնին: Հետեւաբար ոսպնեակներու գործածութեան համար արհեստավարժ կամ մասնագէտի մը բացատրութիւնները անհրաժեշտ կը նկատուին, մասնաւորաբար քրոնիկ բորբոքում մը կանխելու նպատակաւ: Ցիշեցնենք որ 2003ի ընթացքին 1·700·000 գունաւոր ոսպնեակներ եւ 17·900 ծպտուտի ոսպնեակներ վաճառուած են Ֆրանսայի մէջ:

ՍԱՂՄԻ ՈՐԴԵԳՐՈՒՄ

Դէպքը առաջինն է իրականացուած Ֆրանսայի մէջ: Երկու ամուլ ծնողք երախայ մը ծնած է: Ինդրոյ առարկայ զոյգը որդեգրած է փորձանօթի մէջ իրականացուած արգասաւորումէն ծնունդ առած սաղմ մը որ կը պատկանէր ուրիշ զոյգի մը որ զայն չէր օգտագործած: Ֆրանսայի մէջ հազիւ տասնեակ մը խումբ իրաւասու է ընդունիլ այս թնոյթի սաղմ մը:

Որդեգրումը ինչպէս ուրիշներ, խիստ զգալոնի պէտք է պահուի, նաեւ դատական հակակշռի ենթակայ, որպէսզի նորածինը լաւագոյն պայմաններուն տակ աշխարհ մուտք գործէ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆ ԱՊԱԿԱՆԱԾ ՇՐՋԱՊԱՏԸ

Ըստ «Միջազգային առողջութեան կազմակերպութեան» ցնցող յայտարարութեան՝ Եւրոպայի ցամաքամասին վրայ տեղի ունեցած անչափահասներու մահերուն երեքէն մէկումն պատճառը չրջապատի ապականումն է: Ամէն տարի, հարիւր հազարէ աւելի երախաներ եւ 19 տարեկանէն վար երիտասարդներ կը մահանան պարզապէս նեխած ջուր խմելու, ապականած օդ ներշնչելու եւ կապարի մասնիկներ կլլելու հետեւանքով: Իտալիոյ Ուտինէ քաղաքի համալսարանին մէկ ուսումնասիրութիւնը չեչտը կը դնէ մանաւանդ արեւելեան երկիրներու եւ ի մասնաւորի նախկին Խորհ. Միութեան, փափուկ դոյամիճակին նկատմամբ:

Ամենալուրջ պարագան կը ներկայացնայ օդի ապականումը որ տարեկան 63·000 երիտասարդ զոհ կը խլէ:

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՖ

(*) Ժխտողական Թուրքիոյ Եւրոպայի մէջ ներկայութեան «Ո՛չ» յայտարարող կոչը այդ երկրին անդամակցութեան պայման կը նկատէ հետեւեալները·

- Ճանաչում հայկական ցեղասպանութեան,
- Վերջ տալ կիպրոսի գրաւումին,
- Դադրիլ հալածելէ քիւրտ փոքրամասնութիւնը,
- Ազատ արձակում քաղաքական բանտարկեալներու, մարդկային իրաւունքներու շարգացում:

Ո՛Չ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒՏՔԻՆ

«Իմանիթէ»ի գաշտահանդէսին (Սեպտեմբեր 10-12) Ֆրանսահայ Ցառաջդիմական Շարժում կազմակերպութեանս կողմէ հաստատուած Հայկական տաղաւարին դրաւճառութեան սեղաններուն առջեւ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան թեկնածութեան դէմ մըղուած արշաւին մասնակցեցանք, հարիւրաւոր ստորագրութիւններ հաւաքելով: Ծեր ակոյտի փոխ նախագահ կի Ֆիշէրի ստորագրութիւնը մեծ հաճոյք պատճառեց մեզի: Մեծ թիւով ֆրանսացի եւ քիւրտ երիտասարդներ առանց վարանումի եկան ստորագրելու մեր բանաճեսը: Ցառաջդիմական Թուրքիա տարբեր ներկայացող եւ ընդունելով հանդերձ մեր բանաճեսին չորս պայմանները(*), ընդդիմացան ու չուզեցին ստորագրել կոչը, պատրուակելով թէ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան մէջ մտնելով պիտի կարենայ ընդօրինակել ժողովրդավարական սկզբունքները: Մենք իրենց պատասխանեցինք թէ ժողովրդավարութիւնը ապրանք մը չէ վաճառելու կամ գնելու: Ժողովրդավարութիւնը ընկերութեան մը մէջ ծնունդ կ'առնէ, ցոյց տալով այդ ընկերութեան զարգացման որակը: Ներկայ պայմաններուն մէջ Թրքական կառավարութեան քաղաքականութիւնը չատ հեռու է այդպիսի իրողութենէ մը: «Այո, ճիշդ էք, սակայն Թուրքիոյ պէտք է ընծայել այս թախտը, թերեւս կրնայ փոխուիլ», ըսին: Քաղաքականութեան մէջ թախտը տեղ չունի, քանի քաղաքականութիւնը դիտութիւն մըն է, գործառոյթ ու անսասան հիմերու վրայ կայացած: Ներկայի Թրքական կառավարութեան կառոյցը ծնունդ առած է երեսփոխանական ընտրութիւններէ. կրօնամոլ կուսակցութիւնը որուն նախագահն էր Էրտողան երբ Պոլսոյ քաղաքապետ կարգուած էր, մզկիթին երկու մինարէները Թուրք ազգին պաշտպան երկու սուրերն են, ըսած էր: Այժմ Եւրոպական Միութեան չեմին այդ երկու մինարէները փոխարինուեցան երկու ձիթենիի ոստերո՛ւ որոնք կ'ոգեկոչեն խաղաղութիւն, սէր ու եղբայրութիւն: Ի սկզբանէ «լաիք» յորջորջուած Թուրքիան այսօր յետադիմական զանգուածներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընտրեց Էրտողանի կուսակցութիւնը, որ սիրամարգի փետուրներով զարդարուած զգօն մահմետականի պիտակով կը ներկայացուի: Եթէ իսկապէս ընթացք տրուի Թուրքիոյ անդամակցութեան, ինչպէս կը կարծեն Թուրք յառաջդիմական տարրերը, ո՛չ թէ Թուրքիա պիտի փոխուի դէպի լաւը, դէպի ժողովրդավարութիւն, այլ Թուրքիան Եւրոպական Միութիւնն է որ պիտի խաթարէ պատճառ դառնալով անոր խորտակման: Ի զուր չէ որ ԱՄՆ լուրջ պայքար կը մղեն Թուրքիան Եւրոպական Միութեան անդամ դարձնելու համար: Մեծաթիւ ստորագրութիւններու հաւաքը կրնայ կանխել յաւելի վախճան մը թէ՛ Հայաստանի ժողովուրդին, թէ՛ Ֆրանսացի ու եւրոպացի ժողովուրդներու բարօրութեան ու զարգացման:

ՆԵՐՍԷՍ ՏՈՒՐՄԱՆ

ՕՐԱՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ԴՐԱՄԱՇՈՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր օրերու դրամաշորթութեան թիրախը խաղատուներն են. բայց ոչ անոնց «աւանդական» դասը, այլ համացանցային տարբերակը: Այսօր զօրութենական (վիրթիւէլ) բազմաթիւ խաղատուներ կան որոնց թիւը հետզհետէ կը մեծնայ: Անոնք կը ձեւացնեն խաղերու ճարտարարուեստի նոր տարբերակ մը որ կը բարգաւաճի անդադար: Այս ճիւղն է որ թիրախ է դրամաշորթիչներու սպառնալիքներուն, որոնք կը ծառայեն կարեւոր գումարներ կորզելու:

Աւելի ընելու համար համացանցի յեղլզակները յաջորդական իմակներով կը դիմեն տուեալ կայքէջին որ կը պատկանի զօրութենական խաղատան մը: Այնպէս կ'ընեն որ խոչընդոտեն, կամ առնուազն դանդաղեցնեն այդ կայքէջին գործունէութիւնը: Ցետոյ պարզապէս գումարներ կը պահանջեն, կարգադրելու համար հարցը· այլ խօսքով՝ վերջ տալու իրենց իսկ ստեղծած նեղութեան: Լաւատեղեակ աղբիւրները կ'ըսեն թէ մարդին կարեւոր հասցէները բոլորն ալ, Գարայիպեան կղզիներէն մինչեւ Աւստրալիա, իրենց բաժինը առած են այս տեսակի դրամաշորթներէն: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, այս վերջիններուն կարեւոր մէկ տոկոսը կը գործէ արեւելեան եւրոպական երկիրներու մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ սպառնալիքները, գումարներու պահանջները կը ղրկուին դողցուած, խարդախած համակարգիչներէ ու չարագործները գտնելու գործը վերջին ծայր դժուար կ'ըլլայ: Այսուհանդերձ, ըրխտանացի հետախոյզներ գործակցելով ռուսական ոստիկանութեան, յաջողած են Ռուսաստանէն երեք հոգի ձերբակալել· անոնք ամբաստանուած են համացանցի վրայ դրամաշորթութեան յանցանքով:

Շատ կայքէջեր կը խոստովանին թէ այդ կարգի չարագործութեան թիրախ եղած են, բայց կը մերժեն իրենց կրած նիւթական վնասին մասին արտայայտուիլ: Կը խուսափին տկար երեւալէ եւ ըսպառնալիքին տեղի տալով չեղլզակները քաջալերելու քննադատութենէն: Այդ պատճառով ալ կարելի չէ եղած ստուգել թէ չորթուած գումարներուն իսկական չափը ինչ է: Ձերբակալուած երեք Ռուսերը, օրինակ, խաղերու կայքէջերէն հաւրիւր հազարաւոր տոլար դրպանած են:

Համացանցի ապահովութեամբ զբաղող ընկերութիւններ գործի լծուած են, գըտնելու եւ զարգացնելու համար այս կարգի դրամաշորթներուն դէմ պահպանութեան ազդեցիկ միջոցներ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

■

Գարեջրատունը մի մարդ վեց գաւաթ գարեջուր է պատուիրում, յետոյ վերցնում դրանք, գնում զուգարան ու մէկը միւսի յետեւից լցնում զուգարանակոնքը:

Բարեկամը հարցնում է·

- Դուք ի՞նչ է, գժուել էք:

- Ոչ, պարզապէս ձանձրացել եմ միջնորդ լինելուց:

***

Մի հարբած մարդ բարձրանում է աւտոբուս, խցկւում առաջ ու բարձրաձայն ասում·

- Առջեւում միայն ապուշներ են նըստած, յետեւում պոռնիկներ:

- Վերջին նստատեղից մի կին վրդովւած ասում է·

- Ինչպէ՞ս չէք ամաչում: Ես քսան տարի ապրել եմ ամուսնուս հետ, ոչ մի անգամ նրանչեմ դաւաճանել:

Հարբածը լուրջ թոնով·

- Այդ դէպքում՝ անցէք առաջ:

Տէր եւ Տիկին Մ֊Հրան Ե֊ Տատեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Տատեան, Մկրտիչեան, Թէրզեան, Եփրանոսեան եւ Շօթիկեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ֊հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ՏԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ֊ 25ին, 99 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Սեպտ֊ 29, ժամը 15֊15ին Ալֆորվիլի Ս֊ Պօղոս֊Պետրոս եկեղեցին։ ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մէթոնիի գերեզմանատունը, ժամը 17ին։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»֊ ի Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տատեանի։

(Շար֊ Ա֊ էջէն)

սպանութեան համար։

ԴԱՄԱՍԿՈՍի մէջ, Սեպտ֊ 26ին, առաձեռն հեռաձայնի մը պայթումով սպանուած է Համասի մէկ գործակալը՝ Իզեդտին Շէյխ Խալիլ։ Արարքին անուղղակի մէջ եղած է Իսրայէլ, որմէն Համասի դինեալ թեւն ալ կը սպառնայ վրէժ լուծել։

ՀԱՑԻԹԻՆ եաք, որ աղէտալի պատկեր մը կը պարզէր եւ ուր ասվ, հիւանդութիւն, անապատան հազարաւոր անձեր կան, ժանտ մրրիկը Ֆլորիտա անցաւ Սեպտեմբեր 25ին, ուր միայն չորս մեռեալ կար։ Հայիթիի մէջ, մեռեալներու թիւը 2000ի մօտ է, եւ 1200 անհետացածներ կան, նաեւ 30 հազար վիրաւոր։ Օգնութիւնը դժուար իր տեղը կը հասնի եւ թալանի վախն ալ մեծ է։

ԱՆՆԻՊԱԼ ՔԱՏԱՖի, Լիբիոյ գեկավարին զաւակներէն մէկը, 140 քմ֊ ժամակաս արագութեամբ եւ բոլոր կարմիր ազդանշանները անտեսելով, փորձը վարած է Սեպտ֊ 24էն 25ի գիշերը Շան զ'Էլիզէի վրայ, հակառակ ուղղութեամբ։ Դիւանագիտական իր հանգամանքը պատճառ է որ որեւէ հետապնդում չըլլայ, բայց իր թիկնապահները բախում ունեցած են ոստիկաններուն հետ եւ այս վերջիններէն մէկն ալ վիրաւորուած է։ Նման միջադէպեր պատահած են Հռոմ եւ Լոնտոն, բայց, մարդը ազատ կը պտըտի֊֊֊։

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE
«ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé,**
Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

Informations artistiques

SEMAINE ARMENIENNE A CHATILLON

Du 1er au 6 octobre inclus;
«PAPIERS D'ARMENIE»

— Le 1er octobre : RENCONTRE avec **M. A. Bédanian** (20h30)
— Le 2 octobre : CONCERT - Musique traditionnelle (20h30);
— Le 6 octobre : CINEMA - **«Le 13ème Apôtre».**

Informations : 01. 40. 84. 97. 11

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս֊ ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին֊
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5֊12 տարեկան աշակերտներու համար։
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17։
Արձանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01֊ 44֊ 59֊ 23֊ 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	**140**	**(167,44)**
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք֊Նշանտուք	125	(149,50)
Ծննդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ֊Ը֊Ա֊ (տե՛ս֊ վաճառքի մէջ ընդհ֊ գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8֊րդ (12֊13 տող) մեռցեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ֊ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՒՆ ԵՐԳԵՐՈՒԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա֊ դասակարգ֊ 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ֊ դասակարգ֊ 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻՐՆԱՆՑ ԾԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15֊30ին
«Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ ժան֊Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դաշնակով՝
Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ֊ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31֊ը։
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
թիւերուն։

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ֊ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մանակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն։
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
Կ.Ա.Լ.Ա՝ ժամը 16էն 18֊30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22֊30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ։
Ցայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆէլիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ չոթաքի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԴՐՕՄԱ» Քառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլլէ֊կոնքսի, Շաւիլի եւ Իսի֊լէ֊Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու գրասենեակները։

Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ։

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս֊գիշեր ՀԱՑՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ֊ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱՁԻՔ,*
- *ժամը 10֊30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս֊ Յովհաննէս֊Մկրտիչ Մայր Տաճարի
ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑԻ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
Նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք֊ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք֊ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, *ի Տանէ Արջուվենոյ*
եւ եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին։

Արարողութիւններու ատարին, հատատագիալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու ատենդական ՄԱՏԱՂԻՆ,
եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՏՕՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.034 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.034

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ Ո՛Չ Ք'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԴԻՒՄԱԴԻՐ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ԾԱԽԱԼԻ

Նիքոլա Սարքոզիէն ետք, Արտաքին նախարար՝ Միշել Պարնիէ «անճնական հանդամանքով» դէմ արտայայտուեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ ինք ալ յայտնակից է հանրաքուէի մը։ Կը թուի որ մեծամասնութեան կուսակցութիւնը՝ ին. իմ. փէ.ն պէտք է հարցը վճռէ, մանաւանդ երբ նախագահ դառնայ Նիքոլա Սարքոզի։ Կուսակցութեան բանիերնէրէն մէկը՝ Վալերի Փեքրէս յայտարարած է.- Հանրապետութեան նախագահ մը ունենք որ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, յետագային, եւ կուսակցութիւն մը որ անհնազանդ է։ Հարկ է դէմ դնել այս հակասութեան մինչեւ Սեպտեմբեր» (Սահմանադրութեան հանրաքուէին թուականը)։ Նման Նիքոլա Տիւրհանէմի, որ սկիզբէն հանրաքուէ մը կը պահանջէր, Փեքրէս ալ կը գտնէ որ ծանրակէտ եթէ երկու հարցերը կապ չունին, Եւրոպայի սահմաններու հարցը կենսական հարց մընն է Եւրոպական Սահմադրութեան վիճարկումի չենթադրելի եւ թէ աշխ ընտրողները կրնան իրենք իրենք կորսուած զգալ նախագահի մը կողմէ որ նպաստաւոր է, յետագային, եւ կուսակցութեան մը որ անհնազանդ է»։ Փեքրէսի համար ին. իմ.փէ.ի ապագայ նախագահը առաջին պէտք է օգտուի վիճակը տալու իր մտահոգութեան։ Ազգային ժողովի անհեսական խմբերու նախագահն ալ՝ Փաթրիք Օլիէ կ'ըսէ թէ «եթէ լուծում մը չգտնենք յրուկերպով ընելու համար Ֆրանսացիներուն ինչպէ՞ս կ'ուզենք կարզադրել Թուրքիոյ հարցը, մեծ վտանգի մը առջեւ պիտի գտնուինք, այն որ հարցը ապականէ միանդամայրական հանրաքուէն ինչ որ պիտի մը կ'ընէ Եւրոպայի համար»։ Նախարարի պաշտպանը առաջարկութիւն կը ներկայացնէ կուսակցութեան համար, ին. Տէ. էճ.ի «ուրիշ տակի խոսը կարէ», ինչպէս կը բացատրեն Ֆրանսացիք։ Ֆր. Պայրու դիմած էր ժ.-փ. Ռաֆֆարէնի որ հարցը ներկայացնէ երեսփոխաններուն, իր մէջամտութիւնը աւելորդ գտնելով այլեւս։ Ըստ էլիզէի, Սարքոզի տեղեկացուցած էր Շէրաքը որ Թուրքիոյ համար հանրաքուէ մը պիտի առարկէ։

Ֆիկարոյի (Սեպտ. 28) հրատարակած արդիւնքները բաւական խօսուն է այս ուղղութեամբ։ Պատասխանողներու 56%ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, 39%ը նպաստաւոր է։ Ամէնէն աւելի դէմ են Ազգ. Ճակատի կողմը (74%), ապա Ին. Տէ. էՖ.ը (72%)։ Ընկերվարականներու մօտ դէմ են 55% համեմատութեամբ 39%ը կողմնակից են։

ԻՓՍՈՍ (հարցախոյզ ընող հասատատութիւնը) զանազան հարցումներ ըրած է, ի վերջոյ ամփոփելով ստացուած պատկերը։ Օրինակ, յետագային համար, եթէ Թուրքիա քաղաքական եւ տնտեսական տեսակէտներ թափէ, կարելի է երեւակայել որ ազգային մտնէ Ֆրանսացիներու 63%ին համար։

Անցած 27ին, Ֆելիփ տը Վիլիէ, որ հիւանդ եղած է բարոյական եւ քաղաքական դիմադրութեանց Ակադեմիայի, առիթը օգտագործած է կրկին արտայայտուելու համար Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, ան չէ՞ած է.- կամ Եւրոպա կը մերժէ Թուրքիան եւ կը քէնուոտի անոր հետ, կամ կ'ընդունի եւ կը քէնուոտի ինքն իրեն հետ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Իրաքի մէջ, չորս պատանդներ ապատ արձակուած են Սեպտ. 27ին, ինչ որ որոշ յոյսեր՝ներշնչած է միւս պատանդներուն համար։ Ապատ արձակուած պատանդներուն մէջ երկու եղիպտացի կայ եւ մէկ Պարսիկ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆի Ապտալլահ Թափաւոնը Փարիզ եկած է Սեպտեմբեր 27ին եւ յաջորդ օրն իսկ տեսակցութիւն ունէր Շիրաքի հետ, որու սիրոյ տար նաեւ այն տեղեկութիւնները զոր կրցած է ձեռք ձգել Ֆրանսայի երկու պատանդներուն մասին։ Հարցազրոյցի մը մէջ Ֆիկարոյի (Սեպտ. 28) Թափաւորը կ'ըսէ Թէ այսօր ընտրութիւններ անկարելի են Իրաքի մէջ։ Կացութեան բարելաւում ալ չի տեսներ։

ՓԱՐԻԶի Լուվրի Գարուզէլի 22րդ Պիէնալէին արտակարգ կազդուռտ մը եղած է, Սեպտեմբեր 27ին, օր կերեկով, չչմեղցընելով բոլորը։ Շոփար զոհարաւճառուն կազդուռած են երկու ադամանդներ, երկուքը միասին 11 միլիոն եւրօ արժէքով։ Անհետացման պարմանները յստակ չեն, քանի հսկիչներ ալ կային, բայց ոչ ոք բան մը տեսած կամ զգացած է։ Սարքոզի գործողութիւնը հազիւ 15 վայրկեան տեւած է, ժամը 15ին։ Ցուցահանդէսին վերջին օրն էր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց ընդել հաշմանդամներու ողիմպիականներու փակման հանդիսութիւնը (Սեպտ. 28) ի յարգանս այն եօթը պատանիներուն, որնք փոհ զոհին կառքի արկածի մը, երբ Աթէնք կ'երթային ներկայ ըլլալու համար մրցումներուն։ Արկածը պատահած է երկրին կեդրոնը՝ Քամենա Վուրլա, երբ մօտ 40 պատանի փոխադրող հանրակառքը բախում ունեցած է հակառակ ուղղութեամբ գացող բեռնատար կառքի մը հետ։ Եօթը մեռեալներէն զատ, 31 պատանիներ ալ թեթեւօրէն վիրաւորած են։

ՍԻՐԵՐԻՈՑ մէջ սպանուած են Ռոզինա կուսակցութեան (Հայրենիք, ազգայնական ձախ) ընտրական վերին մարմնի երկու պատասխանատուներ Սեպտեմբեր 26էն 27ի գիշերը։ Անկարելի չի նկատուիր որ հրահանգուած ոճիր մը ըլլայ զոր գործած են արհեստավարժ մարդասպաններ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 27/28)

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու Ծերակոյտը որոշած է 2005ին 75 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն կատարել Հայաստանին, իսկ Ղարաբաղին 2,5 միլիոն։ Վրաստանին տրուելիքը 100 միլիոն է, Ադրբեջանինը 38 միլիոն։

*
**

Ա. ԴԱՇՏԵՆՅԻ ԿԻՍԱՆԴՐԻՆ

Թալինի չրջանի Իրինդ գիւղին մէջ Սեպտեմբեր 26ին բացումը կատարուած է Աշիկ Դաշտենցի (1910-1974) կիսանդրիին։ Ծանօթ արձակագիրը որ առաւելաբար յայտնի է «Ոռոգեցան» եւ «Ոսկեղջիւր» վէպերով, այդ գիւղին մէջ ուսուցչութիւն ըրած է, վայելելով նախկին մշեցիներուն եւ սասունցիներուն սէրն ու յարգանքը։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՄԵՐԺԵԼՈՒ ՏԱՍԸ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Գերմանական ծանօթ «Տի վելթ» թերթը Ժ. Շուսթըը եւ Ռ. Կոպէլ ստորագրուած յօդուած մը հրատարակած է ուր ստոյգ պատճառներ կը տրուին Թուրքիան Եւրոպական Միութիւն չընդունելու համար։ Գլխաւոր պատճառը այն է որ այդ երկիրը ո՛չ պատմականօրէն, ոչ ալ աշխարհագրականօրէն երբեք Եւրոպային մաս չէ կազմած։ Եւրոպայի մէջ ունի Թրակիան որ պատմականօրէն իրեն պատկանող հողամաս չէ։ Մնացեալ պատճառները կը վերաբերին մարդկային իրաւունքներու կանոնաւոր կերպով ոտնահարումին, դէպի Եւրոպա գաղթականներու նոր հոսքի վտանգին, Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան որ մեծ դժուարութիւններ չի տար անդամակցութեան պարագային, իսկ Միութիւնը օգնութեան կազմակերպութիւն չէ, Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիր ըլլալու բնոյթին, եւլն.։

Հետաքրքրական է որ Մարզկային իրաւունքներու յարգանքին բացակայութեան նշումին հետ ըսուած է որպէս փաստ, Թէ Թուրքիա այն երկիրն է որուն ոչ մէկ կառավարութիւնը, ոչ մէկ խորհրդարանը, պատմաբաններուն մեծ մասը չեն դատապրտած 1894-96 եւ 1914-15ի գործուած Հայոց ցեղասպանութիւնը։

ԹՈՒՐՔ ԱՐՏԱԳԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Կը ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ

Լուրը հաղորդած է «Անատոլու» գործակալութիւնը. Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար ու փոխ վարչապետ Ա. Կիւլ աշխատանքի ճեռնարկած է ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւններուն ցեղասպանութեան 90ամեակի պատրաստութիւններուն տեղին պատասխան տալու համար։ Նիւ Եորքի «Թրքական տան» մէջ իր հայրենակիցներուն հետ հանդիպումին ան հաղորդած է Թէ իր գլխաւորած նախարարութեան մէջ այդ նպատակով յատուկ կոմիտէ մը կազմուած է որ ժողովներ ու դիտական աշխատանք պիտի կատարէ։ Այդ կոմիտէին անդամները չորս տարի ալ պիտի ունենան ԱՄՆ-ու Թուրք դաղութին հետ։

Կիւլ յայտարարած է նաեւ որ ԱՄՆ ապրող Թուրքերը անիծոյթ չգտնուին ու ատանան երկրին քաղաքացիութիւնը։ Ասիա Թէլդրամ է որ կրաւորական դիրքով չմնան ու գործօն մասնակցութիւն բերեն ամերիկեան քաղաքական կեանքին։

Ի. ԱԼԻԵԻ ԵԼՈՑԹԸ ՄԱԿ–Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ադրբեջանի նախագահը Ի. Ալիեւ ՄԱԿ-ի վեհաժողովին ելոյթ մը ունեցած է, լայն տեղ յատկացնելով իր երկրին, Հայաստանի հողային ամբողջականութեան։ Ծօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ըսած է Թէ ադրբեջանական տարածքները գրաւուած են Հայերու կողմէ. կրկնած է նաեւ Թէ իր երկիրը ՄԱԿ-էն կ'ակնկալէ որ պարտադրէ Հայաստանին դուրս գալ այդ տարածքներէն, Թոյլ տալով որ ափերի դաղթականները վերադառնան իրենց տուները։

ԿԱՐՍԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԱՆԻԻ ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 25-26ի չաբաթավերջին գումարուած է Կարսի համադումարը, «Կովկասի մէջ մեր միասնական ապագան» խորագիրով։ Նպատակն է զարկ տալ քաղաքին յատկապէս տնտեսական վերելքին որ կարելի կը նկատուի առաւելաբար արուստքին առեւտուրին աշխուժացումով։

«Հիւրրիյէթ» Սեպտեմբեր 26 եւ 27ի թիւերով բաւական տեղ տուած է համաժողովին եւ այդ չրջանակին մէջ Անիի աւերակներուն վրայ տրուած դասական յայտարարով երաժշտահանդէսին։

Համադումարին աւելի քան 30 հոգի ելոյթ ունեցած է։ Մեծ մասով գործի չրջանակներու ներկայացուցիչներ եղած են անոնք որոնք նիւթ ըրած են տնտեսական, առեւտրական, արուստրական կարելիութիւններ, հեռանկարներ։ Մանակցած են նաեւ Հայաստանէն, Վրաստանէն, Ադրբեջանէն ներկայացուցիչներ։ Հայաստանէն մասնակիցները եղած են Երեւանի Պետական Համալսարանի փոխ տեսուչը Լեւոն Տոնոյեան, Թրքագիտութեան բաժնէն Ալ. Սաֆարեան, Աչոտ Սողոմոնեան։

Կարսը վերջին տասնամեակին կրած է արուստագործին հետեւանքները։ Անկէ մեկնած է մասնաւորաբար մտաւորական եւ առեւտրական տարրը ու պիւզանդի գանգրեւածը մեծցած է։ Ասիկա լուրջ փոփոխութիւն բերած է քաղաքին ընկերային, մշակութային դիմագիծին վրայ։ Թխտական ապղեցութիւն գործած է ահաբեկչութեան գործօնն ալ։

Հետաքրքրականը համագումարին ամբողջով Կարսի հայկական անցեալին ուղղուած ակնարկներն են։ Բնականաբար Անիին մեծ տեղ գրաւած է անոնց մէջ։ Մանաւանդ որ ինչպէս տեղեկացուցած էինք արդէն, դասական երաժշտութեան կարեւոր համերգ մը տրուած է աւերակներուն մէջ։ Ցայտագիրը բաղկացած է ժամանակակից Թուրք հեղինակներու հետ Մոցարթի, Պէթհովէնի, Չայքովսկիի գործերէն։

Ակնհերեւ է Կարսի բարգաւաճումը ապահովելու ջանքին մէջ Անիի պատմական անցեալը որպէս զբօսաշրջային դրամագլուխ չահարկելու նպատակը։ Տրուած համերգն ալ այդ նպատակին ուղղուած է, խօսուած է Անիի կիսաւեր յուշարձանները նորոգելու մասին։ Նոյնիսկ կը մտածուի Մեսրոպ Պատրիարքը ընդգրկել Անիին զբօսաշրջային ուշագրաւ կեդրոնի մը վերածելու ծրագրին մէջ։ Թուրքիոյ պատմական ժառանգութեան պահպանութեան վարչին նախագահը Օ. Ալճը ըսած է որ կը խորհին Պատրիարքը հրաւիրել որպէսզի հոն արարողութիւն մը կատարէ, այսպէսով զարկ տրուի զբօսաշրջիկներու այցելութեան։

Համաժողովի լրատուութեան մէջ կան լուսանցքային տեղեկատուութիւններ այ. օրինակ, այն որ երաժշտահանդէսը խանդավառ ապրակ եղած է Արտահի միւս ափէնն, Հայաստանէն, քարահանքներուն քարհատ մեքենաներուն ադմուկը....։ Երաժշտահանդէսին ողջոյնի խօսքին մէջ ըսուած է Թէ քաղաքը երեք հազար տարիէ ի վեր նման հոյակապ ճեռնարկի վայր չէր եղած։ Այսուհանդերձ, արձանագրուած է մօտակայ Օճաքլը գիւղին բնակիչներէն մէկուն հակադրութիւնն ալ. ան ունկընդրելէ ետք դասական գործերը, տխուռնանքով ըսած է. «Երանի ժողովրդական երգիչ մըն ալ ըլլար ու ժողովրդական երգ երգէր»։

Հայ Թուրք գործարարներու միութեան Թուրք նախագահը Գ. Մոյսք համաժողո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍԷՐՆ ՈՒ ՍԵՐԸ ՄԷԿ ԳԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾ ՕԳՆԷ «ՀԱՅՐԻԳԵԱՆ»ԻՆ

Մեր տեսածներէն Հայաստանեան երկու թերթերու Սեպտեմբեր 2ի թիւերը արձագանգած են Պարոյր Հայրիկեանի նախորդ օրուան առաւլիսին, «Գիտեւիքի Օր»ուան առիթով: Առաւլիսին թեման եղած է «Ազգային լեզուական քաղաքականութեան հարցը»: Եւ արդէն առաւելաբար այս թեմային ընծրութիւնն է որ առաւլիսը արձագանգելի պատահարի վերածած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» ու «Ազատօտ»ի համար: Մանաւանդ որ ըստ կատարուած տեղեկատուութեան ուր հեգնանքն ու խծբծանքը գլխաւոր տեղը գրաւած են (յատկապէս «Հայաստանի Հանրապետութեան» պարագային), Հայրիկեան կանգ առած է ուղղագրութեան վերադառնալու անյետաձգելի հարկին վրայ:

Երբեմն անհասկնալի ըլլալու չափ անակընկալ երեւոյթներ կը պարզէ հայաստանեան իրականութիւնը: Երբ պայքարի բուռն փուլերէ ետք անարձագանգ կը մնան կոչեր, կանչեր, դիմումներ, պահանջներ, այն տպաւորութիւնը գործելով որ անյոյս պարագայ է ուղղագրութեան ամօթին սրբագրութեան սպասումը, յանկարծ, ամէնէն անսպասելի չըջանակին մէջ կը վերայայտնուի ան: «Գիտեւիքի Օր»ը բնական է որ յարմար առիթն էր այդ վերայայտնութեան, բայց քաղաքակո՞ն դէմքի մը կողմէ, մինչ երկիրը ունի կըրթութեան ու գիտութեան նախարարութիւն, նախարար, փոխ նախարար, ու ակադեմականներու, լեզուաբաններու, բանասէրներու ամբողջ կազմ մը որ ի հարկին առանց դժուարութեան ազգային արժէքներու պահպանումին, անոնց նոր սերունդներու փոխանցումին մասին կը ճառէ:

«Ուղղագրութեան հա՞րցը. բայց ի՛նչ հարց: Ամէն բան այնպէս կարգին է, այնպէս ճիշդ դասաւորուած... պէտք չէ առանջ կախել Սփիւռքէն ալ մը "անոտով"ներու, ցնորատեսներու որոնք մեր այսօրուան, վաղուան, միւս օրուան սերունդները կ'ուզեն խզել հայերէնագիտութեան ժայռյուն ներկայէն ու ետեւել անդրադիտութեան անդունդը: Ի՛նչ ամբարտաւանութի՛ւն: Կը կարծեն որ չորս դրամի նուիրատուութեամբ իրաւունք կը շահին միջամտելու, խանգարելու մեր երեքհարիւրամեայ կուլտուրական ընթացքը: Ո՛վ պիտի հակակշռէ իրենց թէ մենք պետութիւն ենք, իրենք վարանդի, որուն նիւթական մանր-մունր օժանդակութեան ոչ չենք ըսեր, դիրենք չվշտացնելու համար»...: Այս չէ՞ ուղղագրութեան տապալինեան լուծը վերցնելու չանքին գտած արձագանգը հայաստանեան մեծատարնեբուն կողմէ: Շուրջ մէկուկէս տասնամեակէ ի վեր քանի՛ առիթներով, քանի՛ տարբերակները լսեցինք այս քարոզին: Ան հնչեց կլոր սեղաններէ, բեմերէ, մամուլի էջերէն, հեռատեսիլի պատասէն, միշտ նոյն նեղ, նեղմիտ պատճառաբանութեամբ հաւատարմութիւն նորոգերով «Մեծ առաջնորդ»ին անխծեալ կըտակին:

Ու այս մթնոլորտին մէջ Հայրիկեան մը կ'ելլէ անվստահութեան օրինակ հանդիսանալու: Հայրիկեան մը որ ոչ իսկ Մատենադարանի պիտաչխատողի սեղանէն անցած է քաղաքական մարզը: Իրը քաղաքական մօտեցումն է: Քանի որ անկախութիւնն կը նշանակէ կարելի չափով իր կեանքէն վանել օտար միջամտութիւնները, բնական է որ աբեղեանական փակագիծը փակուի: Այս կեցուածքը անարդէն ասկէ առաջ ալ, Հայաստան - Սփիւռք առաջին համագումարին վաղորդեանին (1999 Հոկտ.) Գրողներու Միութեան մէջ կազմակերպուած կլոր սեղանին ալ արտայայտած էր. արժանի տուրքն ալ մատուցանած Եկեղեցիին ու Սփիւռքին որոնք պահպանած էին հայերէնի դասական ուղղագրութիւնը:

Սեպտ. 1ի առաւլիսին Հայրիկեան խօսած է ուղղագրութեան վերադարձը դատարանի որոշումով ձեռք ձգելու իր մըտադրութեան մասին: Դիմումնագիրը արդէն փաստաբանին յանձնուած է. հոն բողոք յայտնուած է որ «մեր ժամանակակիցներին պարտադրւում է ստալինեան բաղաբակաւնութեամբ ընդունուած սովետական խեղագրութիւնը որը ոչ մի կապ չունի հայ դասական գրերատեսի հետ»: Հայրիկեան նաեւ կը խնդրէ «Լեզուի մասին» օրէնքին ոտնահարումով մեղադրել կառավարութիւնը, յատկապէս կրթութեան նախարարութիւնը, քանի որ օրէնքին մէջ յատակօրէն ըսուած է. «անցնել միասնական ուղղագրութեան»:

Լրագրողները, ինչպէս կը դրէ Յամիկ Բուդաղեան («Ազատօտ»), «կրակին վրայ իւղ լեցնելով» Հայրիկեանին կը յիշեցնեն այս տարուան Համալսարան մուտքի քննութիւններուն հայերէնի ու հայ դրականութեան բերանացի քննութեան անհնարին կերպով յապաղեցուած արդիւնքները: Դըժուար չէ եզրակացութիւնը. «ելակէտը ճոյնն է. ամէն ինչ հետաքրքրում է, բացի Հայոց լեզուից»:

Յ. Բուդաղեան մէջբերումներ ալ ըրած է Հայրիկեանի արտայայտութիւններէն. ան ամենայն ճշդրտութեամբ գիտէ գըլխուն գալիքը. «վաղը կիսագրագէտ համբակները կը խօսին այն բանի մասին որ դա իրենց՝ ապագային կիսագրագէտ լեզուաբանների խնդիրն է, եւ ինձ կոչ կ'անեն չխառնուել այդ հարցերին»: Բայց լինք տէր է անշեղ համոզումին թէ «սովետական խեղագրութիւնը պաշտպանող բոլոր մասնագէտ կոչուածները կամ ազգի դաւաճաններ են, կամ այդ դաւաճանների ձեռքին՝ տգէտ ու ծոյլ խամաճիկ»: Հետաքրքրական պիտի ըլլար դիտնալ թէ Ամ-ի նախագահը այդ խմբագրումներէն ո՛ր մէկուն մէջ կը գետեղէ այն մեղսակիցները որոնք խեղագրութիւնը բացէ ի բաց չպաշտպանելով հանդերձ, իրենց լռութեամբ կը դաւաճանեն: Գրող-մրցող, քաղաքական-հանրային գործիչ, խորհրդական, ներկարար, մանկլաւիկ, տէրտէր, վարժապետ, նպարավաճառ, դերասան, երգահան, երաժշտահան, երգիչ, տըննօրէն, որեւէ մարզէ կրնան ըլլալ անոնք որ դերադոյն իմաստութեան թափանցողի չեշտով, կիսաճաշ կը պատգամեն թէ նման հարցերու կարգադրութիւնը ժամանակի հարց է: Օրէնք, հրամանագիր լաւագոյն միջոցները չեն: Պէտք է համբերութիւն ունենալ:

Հայրիկեանի դատարան դիմելու որոշումը, մանաւանդ երբ կ'ըսուի թէ ի հարկին խնդրոյ առարկան Եւրոպական առեանը կ'ըլլայ, կարեւոր զօրակցութիւն է այդ մարզին սրբագրութեան պայքարը տանողներու խմբակին: Առնուազն ցոյց տալու իմաստով որ իրենք առանձին չեն: Թէ անկէ անդին գործնական գետնի վրայ ի՛նչ կարելի է ակնկալել, դժուար է ըսել: Եւրոպական դատարանը լիազո՞ր է երկրի մը ներքին, մշակութային մէկ խնդրին միջամտելու. կամ կրնա՞յ ունենալ արեւալ պարագային վիրաւորէն ու իրաւազուրկը զանազանելու վստահելի միջոցը: Ինչ որ ալ ըլլան պատասխանները, արդէն ուղղագրութեան սայլը խրած ճահիճէն հանելու ջանքին մէջ յուսահատելու պատճառ է Հայրիկեանի որոշումը: Նաեւ եբաչխիք մըն է թէ այդ հարցը դժուար է խաղել, թէ օր մը չէ օր մը ամէնէն անըզգայուն տէրեր կը յայտնուին անոր:

Նիւթը կարելի չէ փակել առանց անդրադառնալու խծբծանքի չեչտին որ Հայաստանի երկու լրագրողուհիները (եւկրորդը Ծովինար Նազարեան կը կոչուի, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը») ընկերացուցած են իրենց տեղեկատուութեան: «Ազատօտ»ի էջին մէջ այնքան բացատրուած չէ ան. չատ զգալի է թէեւ որ Ց. Բուդաղեան իրեն հետ որեւէ կապ չունեցող խնդրի մը նման կ'արձագանգէ Հայրիկեանի ատուլիսին թեմային: Իսկ Ծ. Նազարեան որուն պատկանած խմբագրութիւնը տեսականօրէն հայկական մտայնութեան, հայ ընտանիքի ամէնէն մօտիկ կանգնածներէն մէկը պէտք է ըլլայ, ենթախորագիրէն իսկ ծաղրի առարկայ կ'ընէ նիւթը, դրելով. «Բարոն Բարոյր Հայրիգեանի ատուլիսը»: Եւ ի՛նչ դառն է նկատել որ անկախ Հայաստանի անունը կրող թերթին մէջ 4 բառանոց այս ենթախորագիրով թէ՛ կը ծաղրուի Սփիւռքցիին առոգանութիւնը, թէ՛ 70 տարի բռնաբարուած ազգային արժէքը մը: Անշուշտ ազնիւթեան հոյակապ փաստն ալ տալով, քանիոր Պարոնը պարոն կամ «բարոն» արտասանել, կամ Հայրիկեանը՝ «Հայրիկեան», ոչ մէկ ազդեցութիւն դասական կամ անդասական ուղղագրութեան հետ:

Ծծբծանքի թաւիշն իր լոյսին տակ Հայրիկեան ալ որ կ'որակուի «անկախական» որուն վերագրուած է նոյնիսկ պրոխագիր ա մը: Թէեւ պէտք է ըսել որ տեղեկատուութեան գործը բաւական ճշդըրտութեամբ կատարուած է. կը կարդանք որ նոյնիսկ լրագրողներու լսարանի մը Հայրիկեան պարտաւոր եղած է բացատրելու թէ ինչո՛ւ «միասնական ուղղագրութիւն» ըսելով պէտք է դասականը հասկնալ, թէ խօսքը չի վերաբերիր արեւմըտահայերէնին անցնելու (որպէս թէ խօսքը Թրքերէնին վերաբերէր...), եւ այլն:

Կարդալէ ետք երկու թղթակցութիւնները, մարդ անպայման նախ յաջողութեան մաղթանք մը կը բանաձեւէ «անկախական»ի գլուխած Պ. Հայրիկեանին. յետոյ անպայման կը մտածէ թէ որքա՜ն համբերութիւն պէտք է ունենալ ապրելու եւ դատ պաշտպանելու համար նման չըջապատի մէջ ուր անկախութեան դափարն իսկ կրնայ չհաղորդուիլ որպէս մանրուք, անպաշտպանելի դատ մը նեցուկ կանգնելու յամառութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԿՑԱՐԷՆ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ Կ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԿՏԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ն. ՊԷՁԼԷՐԵԱՆ

Քանի մը ամիսէ ի վեր հայ մամուլը լայն տեղ կը յատկացնէ հայկական բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (Հ.Բ.Ը.Մ.) որոշման, ըստ որու «Մելգոնեան» կրթական հաստատութիւնը պիտի զաղրի ըլլալէ գիշերօթիկ վարժարան մը, ուր կ'ուսանէին 200է աւելի հայ ակերտներ, եւ պիտի վերածուի ցերեկօթիկ դպրոցի մը Նիկոսիոյ փոքրաթիւ հայ զաղութին համար: Թեր ու դէմ չատ զաղափարներ արտայայտուեցան խորհրդատու անձերու կողմէ, եւ ուրախ ենք տեսնելով, որ ամէնուն ալ հետապնդածը միայն ու միայն հայ ազգին բարօրութիւնն է, թէեւ տարբեր ձեւերով. ոմանք կ'ուզեն անօթինները կերակրել, ոմանք կը մըտահոգուին հայորդիներու առղջապահութեամբ, ուրիշներ կ'ուզեն Արցախի կամ Հայաստանի մէջ ուսումնական կեդրոններ հիմնել, եւլն.: Երանի՛ ունենայինք բազմաթիւ հարուստ ազգային բարերարներ, որպէսզի այդ բոլոր երազներն ալ իրականանալու առիթը ունենային, ինչպէս որ կ'ընէ Գըրիգորեան, նորգելով մեր մայրաքաղաքին ենթակառոյցը:

Ահակ 85 տարի առաջ ալ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր դժուարին կացութեան մէջ. ինչ կ'ըսեմ, չա՛տ աւելի աժուարին կացութեան մէջ, քան այսօր: Մօտ 2 միլիոնոց Արեւմտահայաստանէն քանի մը հարիւր հազար Հայեր միայն Միջին Արեւելքի կարգ մը երկիրներու մէջ ապաստան գտած էին, չնորհիւ արար, պարսիկ եւ յոյն ժողովուրդներու հիւրընկալութեան, առանց գիտնալու թէ վաղուան հացը ուրկէ պիտի գար, կամ ինչ ապագայ կը սպասէր իրենց եւ իրենց սերունդներուն:

Թերեւս ո՛չ այսօրուան պէս մեծ թիւով բայց այն առեն ալ ունէինք հարուստ բարերարներ, որոնք իրենց սրտին ձայնը լսելով, փորձեցին օգնել իրենց ժողովուրդին:

Առանցքէ էին Գրիգոր աղա եւ Կարապետ աղա Մելգոնեանները, կեսարացի Հայեր, որոնք հաստատուած էին Եգիպտոսի մէջ եւ կը զբաղէին ծխախոտի վաճառականութեամբ: Անոնք բախտը ունեցան Համաշխարհային Ա. պատերազմի ընթացքին, զրեթէ դիպուածաբար, մեծ հարստութիւն դիզելու: Երկուքն ալ ըլլալով ամուրի եւ տարեց, որոշեցին իրենց հարստութիւնը նուիրել հայ ժողովուրդին, ի սպաս յառաջդիմութեան, հայերէն կրթութեան:

Ցիշենք, որ Մելգոնեան եղբայրները առիթ չէին ունեցած ստանալու հայերէն կրթութիւն եւ նոյնիսկ իրենց անունը հայերէնով գրել չէին դիտեր. այդ պատճառով ալ «Մելգոնեան»ը այսօր կը գրենք «գ»ով, ինչպէս իրենք կը գրէին:

Դժբախտաբար Գրիգոր աղա կանուխէն մահացաւ, 1920ին, ասկայն Կարապետ Մելգոնեան կրցաւ մինչեւ 1934 եւ տեսաւ իրենց երազին իրականացումը:

Կարապետ աղա, ճարպիկ գործի մարդ, իրենց ժառանգը հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար, 1925ին կնքեց համաձայնութիւն մը Հ.Բ.Ը.Մ.ի հետ, որու կ'ակնարկենք որպէս Մելգոնեանի կտակը, կամ ժառանգը, կամ համաձայնութիւնը:

Երբ այսօր կը վիճինք, թէ «Մելգոնեան»ի ապագան ի՞նչ պէտք է ըլլայ, կը մոռնանք, որ պատասխանը պէտք է փնտռենք այդ համաձայնութեան մէջ, որ Կարապետ Մելգոնեան կնքեց Հ.Բ.Ը.Մ.ի հետ:

Ուստի, ատոր ճեղի կը ներկայացնենք Կարապետ Մելգոնեանի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի միջեւ կնքուած համաձայնութեան կարեւոր կէտերը եւ զաղափարները, որոնք առընչութիւն ունին «Մելգոնեան»ի ապագային հետ, եւ կը վերլուծենք զանոնք, դիտուած միայն ու միայն իրաւական տեսանկիւնէ, զերծ ամէն կարգի զգացական դիրքաւորումէ:

Այս առիթիս կ'ուզենք մեր չնորհակալիքը յայտնել Պ.Մ. Սարաֆեանի եւ Պ.Վ.Գ. գինեանի, որոնք հանրութեան յանձնեցին Կ. Մելգոնեանի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի համաձայնագրին անգլերէն թարգմանութիւնը ֆրանսերէնէ բնագրէն: Համաձայնութեան անգլերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր կրճատուած հայերէն թարգմանութիւնը հանրութեան մատչելի են համացանցի վրայ՝

www.savemelkonian.org

***

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

Ա.- Միշտ կը կարծուէր, որ Մելգոնեան եղբայրները երկար տարիներ ուսումնասիրելէ վերջ իրենց կտակը յանձներ էին Հ.Բ.Ը.Մ.ին, մինչ ըստ կտակին, անոնք յարմար գտեր են իրենց երազին իրականացման գործը յանձնել Պոլսոյ Պատրիարքարանին, եւ Պատրիարքարանն է, որ յետագային համոզած է Կ. Մելգոնեանը, որ գայն յանձնէ Հ.Բ.Ը.Մ.ին, «որպէսզի աւելի լաւ կառավարուին եւ անոնց ապագան ապահովուի... յարմար դասեին փոխանցել Հ.Բ.Ը.Մ.ին ձրիաբար, բոլոր ստացուածքները եւ իրաւունքները, զորս ստացած էին Կարապետ Մելգոնեանի նուէրով»:

Բ.- Իրաւական պետի վրայ կարեւոր է նշել, թէ Կ. Մելգոնեան արդէն կը ստեղծէ նախընթաց մը, Պոլսոյ Պատրիարքարանէն եւս առնելով իր «նուէրը», քանի որ ան անկարող դարձած էր իրեն վըստահուած առաքելութիւնը չարունակելու, «այսպիսով ազատ կացուցած նուիրատուն, որպէսզի ան կարենայ հիմնել որոշ բանոցներ եւ դպրոցներ այլ վայրերու մէջ, որոնք աւելի յարմար կը գտան»:

Մանաւանդ ամերիկեան օրէնսգիտութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ նուիրատուին «մտադրութեան», մեկնաբանելու համար որեւէ համաձայնութիւն:

Գ.- «Պոլսոյ Պատրիարքարանը արդէն կատարած է Նիկոսիոյ մէջ, Կիպրոս, երկու որբանոց-դպրոցներ, որոնք ծանօթ են "Մելգոնեան" հաստատութիւններ անունով»: Եւ այսպիսով մենք ալ կը տեսնենք, որ «Մելգոնեան»ի առաջին գեկանանք, որ Մելգոնեան»ի առաջին չէնքերը չհնուած էին Պատրիարքարանին կողմէ, որ երեւի խղճմտօրէն կը կատարէր իրեն յանձնուած գործը, ուրեմն, պարմանի չէ, որ երբ Պատրիարքարանը կը յանձնարարէ Հ.Բ.Ը.Մ.ը այս աշխատանքին համար, կարապետ Մելգոնեան կը հաւանի, կարեւոր համարելով «մանաւանդ որ այս փոխանցումը տեղի կ'ունենայ, որպէսզի իր ցումը տեղի կ'ունենայ, որպէսզի իր բարեխիղճ նպատակները աւելի ճըշդրտօրէն հետապնդուին»:

Դ.- Հ.Բ.Ը.Մ.ը կը պիտակէ, որ հոգատարութիւն մըն է, որ վրան կ'առնէ, որ նախապէս Պատրիարքարանինն էր, երբ կ'ըսուի, թէ «Հայկական բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը յանձն առած կ'ըլլայ ընդունիլ այս պարտականութիւնը, որուն

780 ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԸ

Արևմտահայերով արձանագրուած տեղեկութիւնները հարաւային բեւեռի սառերուն տակ տեսած են հսկայական խառնարաններ որոնք բացուած են երկնաքարի մը կատարումով. երկնաքարը նոյնքան մեծաձաւալ եղած է, որքան այն միւսը որ 65 միլիոն տարի առաջ պատճառ եղած էր հոյամողէզներուն անյայտացման:

Գիտնականները ստուգած էն որ խառնարանները 3800 քմ. երկայնքով ու 2000 քմ. լայնքով տարածքի մը վրայ են, բացուած՝ 4,8 - 11 քմ. տրամագիծով երկնաքարի մը կողմէ որ փչրուած է երկրագունտին մթնոլորտը մտնելով: Աւորը ամէնէն ուշագրաւ հետեւանքը եղած է բեւեռային օգտիկին սառնապատին 1%ին հալելը եւ ովկէանոսներու մակարդակին 60 մ. բարձրացումը:

Առիկա պատահած է յուրդ 780 հազար տարի առաջ. այդ շրջանի կլիմայական պայմանները տարբեր էին «հոյամողէզներու երկնաքար»ին Մեքսիքալի վրայ ինկած օրերէն: Առաջինին ընթացքին բարձրացած փոչիի մրրիկները եւ բռնկած հրդեհները պատուարած էին արեւուն ճառագայթները, ինչ որ պատճառ եղած էր երկրագունտի մթնոլորտին պաղելուն ու ստոյգ՝ հոյամողէզներու անյայտացումին: Բեւեռին վրայ ինկած երկնաքարը նուազ ողբերգական հետեւանք ունեցած է:

Գիտնականները առաջին անգամ 1960ին, հարաւային բեւեռ կատարուած հնէտախուզութեան մը ընթացքին նշմարած էին երկնաքարին հետքերը: Անոնցմէ մէկուն ուշադրութիւնը գրաւած էր որ բեւեռին յատակը տարբեր խտութիւններով նստուածքներ կային որոնք մագնիսական պաշտի անկանոնութիւններու պատճառ էին: Ուրիշ գիտնական մըն ալ այդ եզրակացութեան հասած էր որ չուրջ 780 հազար տարի առաջ հարաւային կիսագունտին մէջ, հանկարծ բեւեռային շրջանը, հսկայական տարողութեամբ բան մը պատահած էր:

Այսուհանդերձ, միայն վերջերս նկատած է որ սառոյցներուն տակ լայնատարած խառնարան մը կայ. ան լեցուած է սառի, ժայռի կտորներով: Ցնծանքերուն տէր գիտնականը բարեբախտութիւն կը նկատէ որ երկնաքարը անդորրանոցի հետեւանքներ չէ ունեցած նախորդին նման որ հոյամողէզներու անհետացումին պատճառ եղած էր: Անկարելի չէ որ երկրորդն ալ կենդանական կարգ մը տեսակներ ջնջած ըլլայ, բայց անոնցմէ ոչ մէկ հետք կայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգային Կրթական եւ Մշակութային Միութեան գրական հանդէս «Բազմավէպ»ի նոր թիւը, նոր տարազով, լոյս կը տեսնէ 2004 Սեպտեմբեր 30ին, գումարը եւ պատկերազարդ: Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն գրողներ եւ մտաւորականներ, ստեղծագործական եւ ուսումնասիրական աշխատանքներով, բերած են իրենց մասնակցութիւնը: Իր քառասնամեայ ծառայութեան ուղիղ գծին վրայ, «Բազմավէպ» կը թեւակոխէ նոր հանդրուան, փայփայելով երէց եւ նոր սերունդի գրական ու մշակութային ստեղծագործական ճիգերուն բեմը ըլլալ, ինչպէս երէկ, նաեւ վաղը:

Հաւատացած ենք որ մեր ազգային լեզուն, մեր գրականութիւնը եւ ընդհանրապէս մշակոյթը եղած են եւ կը մնան մեր ինքնութեան, գոյատեւումին եւ ոգիին պատասխանատուութիւնը, ինչ որ Համազգայինի առաքելութեան առանցքն է, եւ ազգի հեռանկարային առաջադրանքներուն կ'առընչուի սերտօրէն: Հակառակ վերջին տասնամեակներու վերիվայրումներուն, «Բազմավէպ» հանդիսացաւ ապրող նոր տաղանդներու ծլարձակման ճնշահողը: Նոր էջերուն մէջ կը գտնենք երէցներու կողքին նորեր, որոնք արդէն անուններ են մեր գրական հրապարակին վրայ:

Մեր ժողովուրդը, Սփիւռքի պայմաններուն մէջ, որպէս ազգի անխուսն հատուած տեւելու համար, կարիք ունի իր մտաւոր եւ ստեղծագործ ներուժին: Համազգայինի ընտանիքը, իր հիմնադիրներու ներշնչած գիտակցութեամբ եւ ամբողջական ներդրումով, կը շարունակէ «Բազմավէպ»ի հրատարակութիւնը, զայն ամէնքնելու եւ զարգացնելու հաստատակամութեամբ: Այս նպատակներու իրականացման համար, շատ բնական է որ մենք ապաւինինք մեր ժողովուրդի գիտակցութեան եւ յանձնառութեան, քանի որ գրականութիւնը ազգի ժառանգութիւն է, հետեւաբար պատասխանատուութիւնը նոյն ազգի բոլոր անդամներուն: Այլ խօսքով, հայ գրականութիւնը պէտք է որ մտնէ բոլորի տուները, բերելու համար մեր հաւաքական արժէքներու ըմբռնումը, զայն զարձնելու համար յառաջդիմութեան ազդակ:

Կոչ կ'ընենք հայ մտաւորականութեան, որ «Բազմավէպ»ը համարի իր ժամադրավայրը: Կոչ կ'ընենք բոլորին որ սիրեն հայ գրականութիւնը, գրեն, վարակուին ստեղծագործելու ազնիւ ցաւով եւ միտնան բոլոր անոնց որոնք կը հաւատան մեր ազգի ապագային եւ գիտեն որ գրականութիւնը հոն առաջնորդող մենաշնորհ-

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Ուրախութիւնն ունինք ծանուցանելու համայն հանրութեան, որ Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարը Պ. Ռիչըռ Տոնտիէօ տը Վապր, Կարպիս Ափրիկեանին շնորհած է Շեվալիէ տը լ'Օրտրը տէ գ'Ար գ'է տէ Լէթր տիստղոսը, ի բաժչտական մարզին բերած իր նպաստին համար:

Շքանշանի յանձնումը կը կատարէ Պ. Ֆիլիփ Մէյէր, պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, որ տեղի կ'ունենայ Հինդշաբթի, Հոկտեմբեր 21, ժամը ճիշդ 19ին, Փարիզի 9րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Սալ տէ Կոնսէյլին մէջ:

Մուտքը հրաւէրով է: Զինքը յարգողները, եթէ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, կրնան դիմել Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին՝ 17 rիւ Պլէօ, ատանալու համար մուտքի հրաւէրներ:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԳՈՒՏ

■

90ամեայ ծերունին զարմիս է բժշկի մօտ ու ասում.

- Ցաղորդ չաբաթ ամուսնանում եմ:

- Օ՛, հիանալի է, իսկ քանի՞ տարեկան է հարսնացուն:

- 18:

- Բայց պիտի իմանաք, որ անկողնում չափից աւելի ակտիւութիւնը կարող է բերել մահուան:

- Է՛հ, թող մեռնի: Նորից կ'ամուսնանամ:

եալ ճամբաներէն մին է, կարեւորագոյնները:

Գրել, կարդալ, մտածակցիլ, տիրոջ ըզգացումով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, Սեպտ. 24

պ. Կարապետ Մելկոնեան հաւանած է, հետեւեալ կէտերու վրայ համաձայնութիւն գոյացած է...»:

Ե. Ուշագրաւ է, որ Կ. Մելկոնեան ամենայեղոն մանրամասնութիւններով կը նկարագրէ, թէ ինչպէս իւրաքանչիւր կալուած անցաւ իր եւ եղբօր ձեռքը, որպէսզի երկուց ժառանգը յետագային չենթարկուի աւելորդ դատական հետապնդումներու, եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը անխոցական կարենայ հետապնդել իր ուսումնական եւ բարեսիրական ծրագիրները:

Զ. Կարապետ Մելկոնեանի կողմէ յստակ կերպով կը ներկայացուին այն նպատակները, որոնց համար կը յատկացնէ հարստութիւնը, առաջինը ըլլալով հոգաբարձութիւնը արդէն հիմնուած «Մելկոնեան հաստատութեան». «Հոգաբարձութիւնը "Մելկոնեան" հաստատութեանց, որ կը բաղկանայ երկու դպրոց-որբանոցէ, մին աղջ, միւսը աղջկանց, որոնք արդէն հիմնուած են Նիկոսիոյ մէջ, Կիպրոս, եւ կարող են ընդունիլ 500 աշակերտ»:

«Մելկոնեան»ը փակելու կամ անոնց դպրոցի մը վերածելու փորձը առաջին առթիւ կը հակասէ այս պարբերութեան, երբ նուիրատուն կը նախատեսէր մինչեւ 500 աշակերտ ընդունիլ: Վարժարանի վակման հակառակորդները յաջողացան կրնան վիճիլ դատարանի մը առջեւ, որ հակայ պիչերօթիկ վարժարան մը փոխը ցերեկօթիկ դպրոցի մը վերածելը «հոգատարութիւն» չէ, ուստի Հ.Բ.Ը.Մ.ը իր ստանձնած պաշտօնին մէջ կը թերանայ:

Կ'ենթադրենք, որ մեւս երեք հիմնարկները, որ յիշուած են այստեղ, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանները եւ Երեւանի համալսարանը, կանոնաւորապէս ստացած ըլլան իրենց տարեկան յատկացումները եւ կը շարունակեն ստանալ:

Է. Մնացեալ ծրագիրները միայն կրնային իրականանալ, եթէ եկամուտը արտոնէր: Նուիրատուն կ'ուզէր հիմնել «Արուեստի եւ արհեստի վարժարան "Մելկոնեան"ի կից», «Տպարան... գիտական եւ այլ հայերէն երկեր տպելու», «Արեւմտեան համալսարաններու մէջ թոշակաւոր հայ գիտնականներ պահել» եւ «Հիմնել կամ օգնել, որ Կիպրոսի մէջ կամ այլուր ստեղծուին հայկական ուսումնասիրութեան կեդրոններ»:

Տ. Ն. Պ.

«Ասպարէզ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(ՎԻՊ ՊԻՉՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԻՆ)

ԱՐԱ. ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.
ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.
ԻՆՔՆԱՎՍՏԱՀ ՊԱՏԱՆԻՆ

Երկու դար առաջ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանին դէմ գտնուող վարժարանը տարբեր էր այսօրուան սիրուն ղեկավարութեան: Դէպի ծով առաջացող նեղ ու կարճ փողոցը այդ օրերուն կարեւոր թաղի մը ծանօթ փողոցն էր, եւ հոն էին Հայոց Պատրիարքարանը, Հայոց Մայր եկեղեցին եւ Մայր վարժարանը, քով քովի եւ դէմ առ դէմ:

Այսօր Գումգաբուն աղքատիկ թաղ մըն է, թայց երկու դար առաջ Գումգաբուն ալ ներկայ աղքատիկ թաղերէն Խասգիւղի, Օրթագիւղի նման ամիրայական եւ յարդի թաղամաս մըն էր: Մայր վարժարանի համեստ չէնքը Պատրիարքարանի փողոցին մէջ խեղճուկ երեւոյթ մը կը պարզէր: Սակայն եւ այնպէս վարժարանը մակարդակով եւ ուսուցչական կազմով պատիւ կը բերէր ոչ միայն Գումգաբուի թաղին, այլ ամբողջ Թրքահայութեան:

Վարժարանի տնօրէնն Թորոս Էֆէնտի Ամատունեանցներէն զարգացած անձ մըն էր: Այդ օրերուն երբ ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ ամբողջ աշխարհի մէջ դեռ անծանօթ էր ռամկավարութիւնը, այդ օրերու երբ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը դեռ չէր պայթած, Թորոս Քֆէնտի Թուրքիոյ մէջ իր վարժարանէն ներս ներմուծած էր ռամկավարական սկզբունք: Կազմած էր ուսուցչական խորհուրդ մը եւ դպրոցին կարեւոր հարցերը, ինչպէս աշակերտութեան հանդէպ ուղղուցիչներու ժխտողութիւնները այդ խորհուրդին առջեւ կը բերէր եւ վիճաբանութեան կը դնէր:

Այսպէս ահա 1783ի ձմրան Շաբաթ օր մը Մայր վարժարանի մէջ կար ուսուցչաց խորհուրդի նիստը: Ջանազան հարցեր զննուելէ վերջ տնօրէն Թորոս էֆէնտի քիչ մըն ալ դժգոհ չեչտով մը ըսաւ.

- Պարոն Հրանդ, հիմա կրնաք բացատրել ձեր դժգոհութեան նիւթը:

Ուսուցիչը ոտքի եղաւ, հազիւ քանի հինգ տարու երիտասարդ մըն էր: Այդ օրերու ուսուցիչներուն սովորութեան յարմարելով ձգած էր պեխ ու մօրուք:

- Վերջերս, ըսաւ պարոն Հրանդ, իմ դասարանիս աշակերտներէն Յարութիւն Պէշճեան անկարգապահութիւններ ընել սկսած է եւ դասարանին կարգապահութիւնը կը խանգարէ: Մինչեւ այս տարի դասարանին լաւագոյն աշակերտներէն մին էր, ուշադիր էր, ուշիմ էր, բայց այս տարի զարճած է անուշադիր: Ինք չ'աշխատիր առաջուան պէս եւ իր ընկերներն ալ սկսած կը հանէ:

- Ինչպէ՞ս, հարցուց տնօրէնը զարմացած:

- Այո, անոնց կը թելադրէ ձգել վարժարանը եւ չուկայ երթալ դրամ շահիլ: Ես ականջալուր եղայ երբ ընկերներուն կ'ըսէր թէ փոխանակ դպրոցը գրաբարով եւ քերականական վերլուծումներով գլուխ պայթեցնելու, երթան չուկայ եւ դրամ շահին ու չուտով մարդ դառնան:

- Պարոն Հրանդ, հարցուց տնօրէնը, չէ՞ք խորհիր որ կտրելի է խրատելով կարգի բերել դինքը:

- Ոչ, պարոն տնօրէն, ես ամէն ինչ փորձեցի, ոչ մէկ խրատ օգուտ ունեցաւ:

Բոլոր աչքերը զարմանքով ուսուցիչին վրայ դարմուած մնացին: Բոլորն ալ Յարութիւնը կը ճանչնային որպէս ուշիմ եւ համակրելի տղայ: Մայր եկեղեցիի աւագերէցին թոռն էր: Հայրը եկեղեցասէր եւ ուսումնասէր մարդ էր: Ինչպէ՞ս 12 տարու Յարութիւնը կրնար այդքան փոխուած ըլլալ:

Երբ պարոն Հրանդ իր վրայ ուղղուած զարմացական ակնարկները տեսաւ, ակամայ չփոթեցաւ: Անմիջապէս բացատրեց.

- Քանի քանի անգամներ խրատեցի, օգուտ չըրաւ: Երբ ընկերներուն քով սատեցի, դիտէ՞ք թէ ինչ եղաւ իր պատասխանը:

Բոլորը միաբերան ու անհամբեր բացագանչեցին.

- Ի՞նչ:

- Ըսաւ թէ ինք վճռած է չուկայ իջնել հարստանալ եւ մեծ մարդ դառնալ: Ըսաւ նաեւ թէ համոզած ընկերներր ալ իրեն հետեւելու կամ ոչ: Ոչ իսկ ուզեց լսել խրատներս: «Պարոն, ըսաւ, ես չուկայի դպրոցին մէջ պիտի զարգանամ ու մարդ դառնամ»: Այո, պարոն տնօրէն եւ յարգելի պաշտօնակիցներ, Յարութիւն ուշիմ տղայ է, կրնամ նոյնիսկ ըսել թէ անկիրթ չէ, դիտեմ, թէ յարգելի ընտանիքի մը զաւակն է, բայց եւ այնպէս, հակառակ դեռ տասներկու տարու ըլլալուն՝ չափազանց յամառ է եւ ոչ ոք կրնայ իր որոշումներէն ետ կեցնել զինքը:

Ուսուցչական ժողովը Յարութիւնի խնդրին մէջ եղրակացութեան մը չյանգեցաւ: Ոչ մէկ պատիժ տնօրինեց անոր դէմ: Ժողովը աւելի ճիշդ նկատեց հարցին կարդադրութիւնը թողուլ տնօրէնին:

- Պարոն Հրանդ, ըսաւ Թորոս էֆէնտի, երկուշաբթի օր դասերը աւարտելէ վերջ մնայ բերէք Յարութիւնը: Ձեր ներկայութեան կ'ուզեմ անգամ մըն ալ ես հարցաքննել եւ եթէ պէտք է խրատել զինքը:

Ժողովը վերջացաւ: Տնօրէնն ու ուսուցիչները մի առ մի մեկնեցան իրենց մօտակայ տուները: Դուրսը ձիւնամրրիկ կար: Մայր վարժարանի նեղ փողոցին մէջ մարդ դժուար կրնար յառաջանալ: Բայց կիրակի էր յաջորդ օրը եւ ուսուցիչները աշակերտներուն չափ հաճոյքով կուրծք կու տային ձիւնին ու բուքին, խորհելով թէ մինչեւ երկուշաբթի հանդիստ պիտի ընէին:

Երկուշաբթի տարբեր չէր միւս օրերէն: Բայց դասերէն վերջ տարբեր եղաւ Յարութիւնի համար, երբ տուն մեկնելու պատրաստուած տեսն Պարոն Հրանդ ձայնեց:

- Դուն քիչ մը սպասէ Յարութիւն, տնօրէն էֆէնտին կ'ուզէ քեզ տեսնել:

(Շար. 1)

COMMUNIQUE

Rassemblements nationaux le 6 octobre à l'appel du CCAF

Le Conseil de Coordination des Organisations arméniennes de France dénonce les dispositions antidémocratiques du nouveau code pénal turc adopté le 25 septembre et en particulier son article 306. Cet article prévoit en effet une peine de 10 ans de prison pour «les citoyens qui déclarent que le génocide arménien a effectivement eu lieu pendant la première guerre mondiale».

Il appelle la Commission Européenne à réagir à cette législation contraire à toutes les valeurs de l'Europe et à demander la reconnaissance du génocide arménien comme condition à l'adhésion de la Turquie, ainsi que l'exige la résolution du 18 juin 1987 du Parlement européen, réitérée à plusieurs reprises depuis.

Il appelle les fils des rescapés du génocide arménien ainsi que tous les démocrates à se joindre aux ressemblements contre l'entrée d'une Turquie négationniste en Europe qui auront lieu dès le 6 octobre, jour où la Commission européenne doit rendre son rapport.

— **A PARIS,** rassemblement à 18h30 sur le parvis des Droits de l'Homme, Place du Trocadéro.
— **A MARSEILLE**, rassemblement à 18h30 devant le CMCI, rue Henri Barbusse.
— **A NICE**, rassemblement à 18h30, Place Massena.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Paris, le 26 septembre 2004

(Շար. Ա. էջէն)

վին աղբբեջանցի մասնակիցներու զայրոյթը գրգռած է, երբ ըսած է թէ Թուրքիոյ զգացական դիւանագիտութեան պատճառով Կարսի Արևելեան դուռը (Հայաստանի հետ) փակ կը պահուի: Աղբբեջանի Կարսի հիւպատոսը հակազդած է անմիջապէս, չեչտելով որ այդ մէկը դէպի Կովկաս միակ դուռը չէ, կայ Նախիջեւանն ալ:

Թերթը յատուկ բաժինով մը կ'արձագանգէ Հայաստանցի ներկաներուն, չեչտելով թէ անոնք հրաւիրեալներ էին. ապա կը յիշէ նախորդ համաժողովին, 2000ին, Հայաստանցի երկու մասնակիցի ոսոխականութեան կոդմէ վտարումը:

Պոլսոյ երկլեզու «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրը Հրանդ Տինք ալ մասնակցած է համաժողովին: «Հիւրընկէր» տեղ տալով անոր խօսքերուն, կը գրէ թէ հարկ է Անի մէջ պարկեշտ պեղումներ ընել, սակայն ո՛չ Թուրքիոյ, ո՛չ Հայաստանի միջոցները բաւարար են նման բանի: Թերեւս կարելի կ'ըլլայ ԻՒՆԷՍԿՕ-ի հակակշռին տակ հայերէնուլոք մասնագէտներու մարմին մը կազմել, իսկ պեղումներու ակռել եաք երկու պետութեան կոդմէ միասնաբար գրօսաշրջութեան դաշնալ գաղաքը: «Կրնամ ըսել թէ Թուրքիոյ առաջարկով նման ծրագրի մը իրագործումը երկու երկիրներուն բարեկամութեան համար չատ կարեւոր քայլ մը կ'ըլլայ» ըսած է Հ. Տինք:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մասնակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

***

Section «**D. Missakian**»
de Sevran-Livry

Soirée "MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

Կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ

Դատակազմ՝
Արքիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Տելիւս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ՅՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00
Թիւերուն:

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼ՝ ժամը 16էն 18.30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22.30
Սալ Կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ.
Ցայտագիրը կը վարէ ժիրայր ԲԱԲԱԶԵԱՆ

- «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- ժիրայր ԲԱԲԱԶԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՍԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, դուդերք,
- «ԴՐՕՄԱ» ֆառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արնուվիլըլ-Կոնկորսի, Շաւիլլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական Եկեղեցիներու գրասենեակներուն:
Նկատի ունենալ որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀԱԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՌՆԲԱԶԷՓ,*
- *ժամը 10.30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գլխաւորութեամբ Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑԻ
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, *ի Տանէ Արջուկենց*
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու ատարին, հատատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու ատենդական ՄԱՏՈՒՑԻՆ,
Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE «ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé,**
Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

---

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 SEPTEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.035 | Foudateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.035

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Օրուան հրատապ հարցը դարձած է Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթը եւ թերթերը սիւնակներ կը նուիրեն թեր ու մանաւանդ դէմ տեսակէտներու:

Սեպտեմբեր 29 Թուականիը Մոնտը յայտնել կու տար եւ այլեւս յստակ էր որ կառավարութիւնը կ'ուզէ որ չչփոթուին Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ Սահմանադրութեան հանրաքուէին հարցերը: Անկարելի չէ որ խաղ մըն ալ ըլլայ այս պատմութեան մէջ եւ կառավարութիւնը այն մտավախութեամբ որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կրնայ պատճառ ըլլալ որ ժողովուրդը Սահմանադրութեան, կը փորձէ մոքերը հանդարտեցնել: Մթնոլորտը լարած է մանաւանդ Շիրաքի եւ իր կուսակցութեան մէջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութենէն: Յանձնախումբին տեղեկագիրէն եաք (անկասկած զրական) Դեկտեմբեր 17ին է որ 25 երկիրներու պետական ղեկավարները պարտին վերջին խօսքը ըսել եւ այդ պատասխանը պէտք է որոշի միաձայնութեամբ:

Ի. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխաններէն Տոմինիք Փայէ չի վարանիր ըսելու որ անհամաձայնութեան պարագային Շիրաքի հետ, կրնայ մինչեւ իսկ կուսակցութեան պատակոտմը պատահիլ, ուրիշ կին երեսփոխան մըն ալ՝ Վալերի Փեքրէս կը խոստովանի որ կացութիւնը անլուծելի կը դառնայ: Անդամակցութեան վճռապէս դէմ է Ֆր. Պայրու, որ կը յիշեցնէ մինչեւ անդամակցութեամբ, կ'երթանք դէպի Եւրոպա մը, մշակութային դեռնի վրայ անհաղորդ ընկերութիւններու հետ, որոնց արժէքները, ժողովուրդները, մշակոյթները տարբեր են: Աւելի արդեօք կ'ըլլայ որ Միութիւնը մէկ ձայնով խօսի աշխարհի կարեւոր հարցերուն շուրջ»:

Զոհ ճակատի վրայ, գլխաւոր պատասխանատուները հարցը կանխահաս կը նկատեն: Հոլանտա կը գտնէ որ հանրաքուէի հարցը մեծամասնութեան ներքին հարցն է եւ կրնայ չփոթութիւն առեղծել: Հանրաքուէի մը նախընտրութիւնը կամ Խորհրդարանի քուէարկութիւնը, 2015ին, կախում կ'ունենայ անոնցմէ, որոնք այն առեն պետութեան գլուխը կ'ըլլան: Կուսակցութեան մէջ Անրի Էմմանուէլլի դէմ է, ինչպէս Ֆապիուս: Մայրյեզ ձախին համար, Պրզոնսընօ (Ճեղափոխական Համայնավար Լիկա) հարցը «ամբոխավարական» կը գտնէ, աւելցնելով որ Շիրաք եւ Սարքոզի իրենց միջեւ դերեր բաժնած են փրկելու համար Սահմանադրութիւնը: Մամէռ ալ կ'ըսէ որ Սարքոզի «քոյ դուռեր կը հրէ» խօսելով Ծրագրի մը մասին որ դեռ երկար ժամանակի կը կարօտի եւ այդ ձեւով հաճոյք կը պատճառէ աջի մը որ դեռ հարցեր ունի ապաշրջթականացման հետ: Համայնավարներն ալ կը գտնեն որ Թուրքիոյ հարցին շուրջ վիճարկումը «քաղաքական «խոտորում մըն է» ուշադրութիւնը չկեդրոնացնելու համար Սահմանադրութեան քուէարկութեան վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, հարցը չէ թաղած, ընդհակառակն: Ն. Սարքոզի կը շարունակէ խօսիլ հանրաքուէի մը մասին, որ վազուան համար չէ, այլ՝ միւս օրուան եւ ժամանակացոյց չի ճշդեր: Թուրքիան ընդունելու կամ մերժելու հարցը, ամէնէն կանուխը 15 տարիէն կ'որոշուի, եթէ ամէն ինչ յաւ ընթանայ: Եւ այլեւս, հաւանական ալ կը նկատուի որ Շիրաք դէմ չըլլայ: կարելի կը նկատուի կրկնակ հանրաքուէ մը, այսինքն մէկը կուսակցութենէն ներս թէ Սահմանադրութեան եւ թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին 2005էն առաջ: Ի. Էմ. Փէ.ի խորհրդարանական խումբին նախագահը՝ Պերնար Աքոյէ այլ ելք մը դատած է. կ'առաջարկէ որ Սահմանադրութիւնը վերաքննուի, որպէսզի որեւէ ընդլայնում հանրաքուէի ենթարկուի: Եւրոպացի երեսփոխանը՝ Ալէն Լամասուր համաձայն չէ եւ կ'առարկէ որ պէտք չէ ժողովուրդը չատ խանգարել: Ըստ իրեն խոչընդոտը այն կ'ըլլայ, որ Դեկտ. 17ին, Պրիւսէլի վեհաժողովին, Ֆրանսա եւ Գերմանիա միայն առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն մը առաջարկեն: Շրէօտէր չըներ, յանձնառութիւններ առած է Թուրք համայնքին նկատմամբ: Շիրաք չուզեր ինքզինք ժխտել, բայց կրնայ ըսել որ Ֆրանսացիները համաձայն չեն: Ձեւ մըն է կացութիւնը փրկելու համար, նաեւ Թուրքերու նկատմամբ: Նոյն կարծիքն ունի Պալատիւբ, որու համար Ֆրանսա չատ յստակ պէտք է ըլլայ իր մտադրութեանց մասին եւ Թուրքիոյ ընկերակցութիւն մը առաջարկէ: Արտաքին նախարար Մ. Պարնիէի կարծիքը չէ: Զուր խառնելով իր դինին մէջ, կարծիքը փոխած է (լը Մոնտ Սեպտեմբեր 29) եւ կողմնակից է այլեւս անդամակցութեան, քանի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ համար առաւելութիւնները աւելի չատ են քան դժուարութիւնները: Նախապէս կողմնակից էր հանրաքուէի բայց «անհատական հանգամանքով», թէեւ բոլորովին ալ դէմ չէ հանրաքուէին, երբ որ պէտք ըլլայ: Ժ.-Լ. Տըպրէ ալ անհրաժեշտ կը գտնէ հանրաքուէն:

***

Մոնտ կը հաղորդէր նաեւ նոյն թիւին մէջ, որ ութ Թուրք մտաւորականներ (իրաւագէտ, տնտեսագէտ, ընկերային պիտութեանց մասնագէտ) նամակներ ուղղած են պայքարելու համար «Թրքա-Եւրոպական հաւատատութեան դէմ»: 180 էջնոց տարբը ղեկավարած է Կալաթասարայի համալսարանի մէկ փրոֆէսէօրը՝ Ճենկիզ Աքթար: Կը յանդիմանան տրամաբանութեան վրայ, այլ խօսքով «տրամաբանական ընտրութեան», որ չատ այժմէական է քաղաքական պիտութեան մէջ ներկայիս: Կ'ուզեն համոզել որ այդ ընտրութիւնը թոյլ կու տայ գոյք տալ որ առաւելութիւնները կը գլեն կ'անցնին անպատեհութիւնները: Մանիֆեստին ներածական մը գրած է Ֆրանսայի ընկերաբան մը՝ Էտկար Մորէն, որու համար Եւրոպան ոչ աշխարհագրական ըմբռնում մըն է, ոչ ալ կրնայ սահմանափակուիլ քրիստոնէութեամբ եւ Թուրքիոյ հետ վերկութիւն մը կը գառնայ իսլամական աշխարհին դէմ: Մոնտի քննադատը կը գրէ թէ գիրքին ինքնատիպ բնոյթը անկէ կու գայ որ քրիստոնական տեսակէտը կը պաշտպանէ առանց ապաւինելու աւանդութեամբ ծանօթ գրգռապատճառներուն (Ալամանեան Ոսխոի երկիրը, լսիք, քեմալական եւլն.) այլ պահերը կու տայ երկրի մը եւ ժողովուրդի մը աւելի այժմէական ժողովրդավարութեան մէջ, քանի ուրիշ նորեր եւ «քիչ մնացած է» որ «երբ առենը գայ» ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը:

***

Ֆիկարօ (Սեպտ. 29) խմբագրականն ալ նուիրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Իմ Թրէար կ'անդրադառնայ հանրաքուէի հարցին, որ անմիջական բնոյթ չունի (10 տարիէն...): Յանձնախումբը կ'ըսէ թէ նման հանրաքուէ մը կախում ունի միայն անդամ պետութիւններէն: Հրապարակագիրը կը չեշտէ որ պատմական, կրօնական թէ իրաւական նկատումներէ զուրս, «Թրքական հարցը» երէք բան կը հաստատէ: Նախ, Եւրոպան կը ցնցէ պետութիւններու ներքին քաղաքականութիւնը, ապա, Եւրոպա միայն Պրիւսէլ չի կառուցուիր, ժողովուրդներու գլխուն վրայէն: Կարգ մը ծրագիրներու մասին, քաղաքական պատասխանատուները «վօքս փոփիւլի»ի ճնշումին տակ են եւ պարտին նկատի առնել, հուսկ, Թուրքիոյ անդամակցութեան վրայ կեդրոնացումը (եւ վազուան համար չէ) գոյք կու տայ որ Եւրոպան տեսանելի բովանդակութիւն չունի, բազմաթիւ այլ հարցեր նոյնքան ուշադրութեան արժանի են:

Պրիւսէլի մէջ ալ Եւրոպական քաղաքականութիւններու ուսումնասիրութեանց կեդրոնը տեղեկագիր մը հրատարակած է Թուրքիոյ անդամակցութեան ազդեցութեան մասին: Տեղեկագիրը կը կրէ «Միութեան էօրուէյէն ու լա Թիւրքի մոտէռն» խորագիրը եւ կը ջանայ մեղմացնել այդ անդամակցութեան անտեսական թէ քաղաքական հետեւանքները:

ՓՕ. ԵԱԼԶԸՆԻ ՆՈՐ ՎԷՊԸ

Թուրք գրող Փէմալ Եալչընը որ հայ ընթերցողներու ծանօթ անուն մը դարձաւ «Սիրոս քեզմով կը խայտայ» վիրքով ուր նիւթ կ'ընէր Հայկական Հարցին տարբեր երեսակներըը, նոր հատոր մը հրատարակած է: «Սարը կէլին - Սարի կալին» խորագրուած վէպը կը պատմէ Շերին անուն աղջնակի մը մասին. ան կը կարծէ թէ Հաճը Իպրահիմին զաւակն է երբ օր մը կը տեղեկանայ թէ ծնողքը Հայ է, բայց մահմետականացած է ու որպէս Թուրք կ'ապրի Աստաղուպի մէջ: Շերին կը լծուի իր բուն ինքնութիւնը փնտռելու գործին ու այդ ընթացքն է որ կը պատմուի հատորին մէջ:

Վերջին չորքանին ուշագրաւ երեւոյթ կը հանդիսանայ կրօնափոխութեան դատապարտուած, Թրքացած Հայերու յայտնութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Այնպէս կը թուի թէ Թրքական ժխտողականութիւնը բաւական դժուար յաղթահարելի կենդանի պատուարի մը դէմ յանդիման պիտի գտնուի այդ կարգի ամէն նոր յայտնութեամբ: Ու վստահաբար, բուն ինքնութիւնը որպէս ամէնէն անխոցոտելի գաղտնիք ամուր պահուած մեծ մայրիկի մը տէր «Թուրք»երու թիւը լուսանցքի վրայ չպահուելու չափ մեծ է Թուրքիոյ մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան որ ՄԱԿ-ի 59րդ վեհաժողովին առթիւ Նիւ Եորք կը գտնուի, չարք մը հանդիպումներ ունեցած է զանազան երկիրներու իր պաշտօնակիցներուն հետ: Անոնցմէ կարեւորագոյնն է թերեւս Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի հետ հանդիպումը որուն ընթացքին նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցն ու Հայաստան - Թուրքիա սահմանին բացումը, ընդհանուր առմամբ դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Հայաստանեան լրատուիւնները այս հանդիպումին մասին կ'ըսէին թէ ան դիւանագիտական քաղաքավարական մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցած է: Իսկ Ա. Կիւլ մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ Վ. Օսկանեանէն կարդ մը մանրամասնութիւններ ուղած է անցեալ ամսուան ընթացքին Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարին հետ ունեցած հանդիպումին մասին: Ապա յայտնած է թէ Թուրքիա միշտ պատրաստ է կողմերուն համար միջնորդի դեր կատարելու:

Սեպտեմբեր 29ի Թուրք մամուլը հաղիւ քանի մը տողով կ'անդրադառնար Օսկանեան - Կիւլ հանդիպումին, դրելով թէ Թուրք նախարարը մերժած է Հայաստան - Թուրքիա սահմանը բանալու եւ փոխյարաբերութիւնները զարգացնելու Վ. Օսկանեանի առաջարկները, միշտ նոյն պատճառաբանութիւնը տալով. «Այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծում չ'ստանայ չէ, նոր հանդրուաններ խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ»:

Վ. Օսկանեան տեսակցութիւն ունեցած է նաեւ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու փոխնախարար Մ. Կրոսմանի, Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահ Ս. Մանի, Լիբանանի Արտաքին գործերու նախարարին հետ: Ան վեհաժողովին ելոյթ ունեցած է Սեպտ. 29ին, չեչոր դնելով Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման վրայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 29)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 2 - 1

Մինչեւ 19 տարեկաններու Ֆրանսայի ու Հայաստանի Ֆութպոլի հաւաքականներուն Եւրոպայի ախոյեանութեան Մակեդոնիոյ մրցումը աւարտած է Ֆրանսական խումբին յաղթանակով: Խաղին առաջին կէսը նշանակած է Է. Մանուչարեան, բայց յետոյ Ֆրանսացիները երկու կէտով պատասխանած են: Մանաւանդ անոնք խաղին վերջին մասին առաւելութիւն մըն ալ ձեռք ձգած են երբ Հայկական խումբէն Մ. Սիմոնեան հեռացուած է դաշտէն:

Հայկական խումբը յաջորդ մրցումը կ'ունենայ Սեպտեմբեր 30ին Ադրբեջանի երիտասարդականին հետ որ Մակեդոնիան 0 - 1 պարտուած է:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԴԷՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԼԱՏՖՈՐՄ

Եւրոպայի Հայկական կազմակերպութիւններուն Հոկտեմբեր 18-19ի Պրիւսէլի համագումարին որպէս դէմ քայլ Պելժիոյ Թրքական միութիւնները ձեռնարկած են «Թրքական պլատֆորմ»ի մը պատրաստութեան: Նախաձեռնարկը Պելժիոյ Աթաթիւրքեան մտածումի միութիւնն է որուն նախագահին Մահիր Փալայի ղեկավարութեան տակ դումարուած ժողովին ըսուած է. «Հայերու գործունէութեան չենք կըրնար հանդիսատես մնալ: Կ'ուզենք ցոյց տալ թէ հրապարակին միակ տէրը իրենք չեն: Որպէս սկզբունք ընդունած ենք պըլատֆորմ մը կազմելու նպատակը: Որպէս առաջին ձեռնարկ Հոկտեմբեր 18ին Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ ժողով մը պիտի գումարենք. նիւթը պիտի ըլլայ «Եւրոպայի Թուրքերուն հարցերը»: Յաջորդ օրն ալ կ'ուզենք Խորհրդարանին առջեւ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպել: Հարկաւոր արտօնութիւնը ունենալու դիմումները կը կատարենք»:

Պլատֆորմին կազմութեան մասնակից է նաեւ «Եւրոպայի Ադրբեջանցիներու միութիւն»ը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼՈՒՀԻ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ՝ Սիմոնա Փարի եւ Սիմոնա Թոռեթթա ազատ արձակուեցան Սեպտ. 28ին եւ նոյն գիշերը Հռոմ հասան, ուր գիրկընդիմաւորեցին Պէրլիւսքոնի, պետական դէմքեր

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹՒՁՑՆ ՈՒ ԶՈՐԸ ԸՍՏ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Բաւական ծանր ապրումի, յատկապէս Սփիւռքի Հայուն համար, կ'ենթադրեմ, պատճառ էր Ա.Թէնէքի ողիմպիականներուն Հայաստանի հաւաքականին «զրոյական» արդիւնքը: Ամէն անոնք որոնք չորս աչքով կը սպասեն «եան»ի մը տիրուխեամբ յայտարարութեան միջազգային յաղթանակի մը, մեծամեծ յոյսեր կապած էին Ա.Թէնէքէն հաւնելիք լուրերու: Մանաւանդ որ Վրաստանի, Ադրբեջանի հետ կազմած երրորդութենէն Հայաստան առանձնացաւ այս արդիւնքով: Միւս երկուքն ալ գէշ ազգ յաջողեցան իրենց դրօշակը պարզել տալ, մէկ-երկու անգամ ազգային փառերգն ալ հնչեցնելով:Ա՛յս երրորդութեան մէջ վերջին դիրքը գրաւել, վատահաւար ամէնէն ծանր պարագան եղած է հայ մարզասէրին համար:

Հաւաքականին Ա.Թէնէքէն երեւան վերադարձէն առաջ արդէն անյաջողութեան լուրերը, այդ մասին մեկնաբանութիւններ, քննադատութիւններ տեղ գտան հայաստանեան լրատիւներուն մէջ. Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան բաւական մեծախօսիկ յայտարարութեամբ մը գրեթէ անկարելի նկատեց գերօ արդիւնքը, ուրիշներ պնդեցին թէ ընտրութիւնը լաւ կատարուած չէր, իսկ պատասխանատուները, ինչպէս Ողիմպիական ազգ. կոմիտէի փոխ նախագահը, ընտրեցին պատճառաբանութիւններ, արդարացումներ թուելու անելը, ի գին նոյնիսկ ծիծաղելի դառնալու:

Այս անգամ բաւական ուշ հասած հայաստանեան թերթերու տրցակէն «Հայկական ժամանակ»ի Սեպտ. 2ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը կար Ողիմպիական ազգ. կոմիտէի նախագահ Իշխան Զաքարեանի հետ: Նայիրա Զօհրապեան նիւթ կ'ընէր ձախողութիւնը, կ'ուզէր դիմանալ պատասխանատուներուն հաշիւները, հաւանական կարծուած հետեւանքները մասին կ'ուզէր տեղեկանալ:

Ստոր զրոյցը կը սկսի բաւական չեչտակի հարցումով մը. Ի. Զաքարեան որպէս գոնէ տեսականօրէն գլխաւոր պատասխանատուն արձանագրուած արդիւնքին, չի՞ պատրաստուիր հրաժարելու: Չէ՞ որ այսպէս է ընկալեալ սովորութիւնը:

Կոմիտէի նախագահը նախ ցաւ կը յայտնէ: Ապա անմիջապէս կ'ըսէ թէ խնդիրը այդքան քաղաքականացնելու պէտք չէր կար: Ստոր մէջ կը նշմարէ ճախողութեամբ ուրախացողներու գոյութիւնը,ինչ որ կը տխրեցնէ զինք: Կը նախընտրէ որ զինք ու իր գործակիցները քննադատէին, թերութիւնները մատնանշէին: Ինք կը մատնանշէ գլխաւոր մը, ըսելով թէ Հայաստան չատ ուշացած է մարզական կառոյցներուն համարկուելու գործին մէջ. ապա կ'աւելցնէ. «ատանդաբար չահում են այն երկրները, ուլքէր այդ կառոյցներում ունենում են իրենց մարզիկ»: Կ'ըսէ նաեւ թէ Հայաստան չունի մարզական բըժշկութեան եւ հոգեբանութեան ծառայութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են:

Ինք, չըսելով հանդերձ թէ եղածին մէջ յանցաւոր չէ, կը թուէ ըրածները. ապահոված է լուծումը այն հարցերուն որոնք իրեն ներկայացուած են մարզիկներու եւ մարզիչներու կողմէ: Հակառակ պարագային, Ա.Թէնէքի մէջ իակ կը գրէր հրաժարականը:

Պարզուած սեւ պատկերին մէջ լուսաւոր կէտեր տեսնողի մը նման կ'ըսէ տակաւին թէ միայն ողիմպիական արդիւնքներուն տեւեռելով կարելի չէ ամէն բան դատել. կարելի չէ թացը չորին հետ խառնել: Կը յիշեցնէ թէ երկու ամիս առաջ աղատ ոճի ըմբիշ Հրանդ Ենոքեան եւ մարզիչը ազգային հերոսի վերածուած էին երբ Թուրքիոյ մէջ Եւրոպայի առաջնութեան ընթացքին յաղթեցին ու Ապրիլ 24ի օրով Անգարայի մէջ պատուոյ տեղը գըրաւեց հայաստանեան եռագոյնը, հնչեց փառերգը:

Քիչ մը համբերութիւնը հատածի չեչտ մը ունի Ն. Զօհրապեան երբ հարց կու տայ թէ ինչ որ եղած ալ ըլլայ, մէկը պէտք է պատասխանատուութիւնը կրէ: Այդ ուղղութեամբ իր ընդունածը այն կ'ըլլայ որ գուցէ սխալ ընտրուած էին մարզիչներու կազմերը: Ստոր համար ալ ատոյգ է որ որոշ մարզիչներ հարկ է փոխել: Կը խօսի նաեւ կազմակերպչական հարցերու մասին:

Լրագրողուհին կը վերադառնայ հրաժարականի նիւթին: Կը յիշեցնէ ակնկալութիւնները որոնք անձնական որոշումը բացակայելու պարագային կը կապուին նախագահին հրահանգին. ատոնք, մարդիկ կը սպասեն որ Ողիմպիականի կոմիտէին նախագահը ինք հրաժարի, իսկ եթէ չատնէ այդ քայլը, Ռ. Քոչարեան պէտք է զինքը պաշտօնանկ հռչակէ: Բայց Ի. Զաքարեան աթոռին կառչած մէկը չէ, ինչպէս կը հաւատայ: Եթէ հրահանգը Ռ. Քոչարեանէն հասնի իրեն, անմիջապէս կը պատրաստ հրաժարականը: Ապա կ'աւելցնէ թէ չատ մը խնդիրներ կան որոնք ուժերու կուտակումով պէտք է լուծում գտնեն:

Զրոյցին ամէնէն մռայլ մասը վերջին հարցումով կը բացուի. Ն. Զօհրապեան նիւթ կ'ընէ գրեթէ բոլոր քաղաքական ուժերուն կողմէ արտայայտուած համոզում մը. կ'ըսուի թէ ողիմպիական պարտութեան մէջ դեր ունեցած է 2003ի նախագահական եւ Սպ. Ժողովի ընտրութիւններուն մարզիկներու խարդախութիւն ընել տալու անցեալը. օրինակ մըն ալ կը նշուի, կը տրուի մարզական ոլորտի յատասու դէմքերէն Աշոտ Դանիէլեանի անունը, որպէս Ռ. Քոչարեանի ի նպաստ ընտրական կեղծիքներու հեղինակ:

Ի. Զաքարեան հարցն իակ «չատ տհաճ» կ'որակէ. նման տարաձայնութիւններ միայն չահարկումներ են եւ անհիմն մեղադրանքներ: Կը մերժէ պնդումը թէ բոլոր մարզիկները լծուած էին Ռ. Քոչարեանի կառքին: Արդէն դժուար է, կ'ըսէ աչխարհահռչակ մարզիկներուն ուղղութիւն կամ որեւէ բան պարտադրել: Կը կրկնէ թէ յաւելի էր Ա.Թէնէքի ձախողութիւնը, բայց ատիկա պատճառ պէտք չէ ըլլայ անով ամբողջ հայաստանեան մարզական ոլորտը հողին հաւասարեցնելու:

Տխուր բան էր անշուշտ ա.Թէնէքեան արդիւնքը զոր կրցաւ ունենալ Հայաստանի հաւաքականը: Այդ տխրութիւնը թեթեւցնող միակ բանը կրնար ըլլալ զայն յաւարտ յաջողութիւններու հաստատ հիմ դարձնելու անկեղծութիւնը: Մխիթարական խօսք ճարելու համար չէ, բայց ի վերջոյ աւելի տրամաբանական է անյաջողութենէն ճամբայ ելլելով յաջողութեան ձգտիլ. անյաջողութիւնը չատ աւելի հարուստ է բարելաւման ուղղութիւն մատնանշող տուեալներով, քան իրականացած յաջողութիւնը: Ախտորոշին այն է որ Ողիմպիականի ազգային կոմիտէին նախագահը կը նախընտրէ եղածին ու անոր մեկնաբանութիւններուն սուր անկիւնները կլորցնել, փոխանակ «ինչո՞ւ»ները վերլուծելու տրամադրութիւն ու արբադրութեան անկեղծ կամք արտայայտելու:

Այս մարզի՞ն մէջ ալ գործը հրաչքի ըսպասելուն մնացած է, կամ աղօթելուն, մոմ վառելուն, մինչեւ 2008:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԻի Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գոլսոյեան վարժարանի Նալպանտեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 5ին նշուած է ՀՕՄ-ի 94րդ տարեդարձը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Ատէլ Գրաճեան եւ բարձր գնահատելով ՀՕՄ-ի գործունէութիւնը, յայտնած թէ հակառակ 94 տարեկանի հասած ըլլալուն, ան միշտ երիտասարդ է, քանի ամէն տարի նոր չունչ մը կ'առնէ եւ կը շարունակէ իր աչխատանքը: ՀՕՄ-ի 94ամեակին առթիւ խօսք առած են Մաքրուհի Քորթեան, Ռուբինա Մեծ Ցակոբեան եւ Աչի Բանոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱԲԷՆ

ԻՐԱԻԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ Կ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԿՏԱԿԻ

ՏՈՔԹ. Ն. ՊԷՁԼԷՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Տանտմեակներէ ի վեր Հ.Բ.Ը.Մ.ը հաչիւ չէ ներկայացուցած «Մելգոնեան»ի ֆոնտի գործածութեան մասին, ուստի չենք կրնար կարծիք յայտնել, թէ այս երկրորդական ծրագիրները գործադրել կարելի՞ էր թէ ոչ:

Սակայն եւ այնպէս, եթէ այս հարցը միւնչեւ դատարան հասնի, չատ հաւանաբար Հ.Բ.Ը.Մ.ը ստիպուի լրիւ հաչիւ ներկայացնելու, թէ տարիներու ընթացքին ինչ պատահեցաւ Մելգոնեանի կտակին:

Ը.ն. կարապետ Մելգոնեան ունի յստակ նախընտրութիւն, թէ իր հարստութիւնը ինչպէս պէտք է տոկոսի դնել.-

«Այս նպատակները իրագործելու համար նուիրուած բոլոր կալուածները պէտք է ծախուին անմիջապէս եւ պարտամուրհակները գանձուին եւ հաւաքուած դուարը պէտք է վերածուի անգլիական եւ ամերիկեան դրամանիշերու եւ «Մելգոնեան Ֆոնտ» անունով պէտք է դրամատուն դրուի, կէսը Անգլիական կառավարական դրամատունը, եւ միւս կէսն ալ Ուաչինկթընի Ամերիկեան դաչնակցային դրամատունը, կամ այլ դրամատուներ, որոնք ապահով կը նկատուին Հ.Բ.Ը.Մ.ի կողմէ, այսպիսով կազմելով աւանդ մը (trust):

Երկու կարեւոր գաղափարներ կ'արտայայտուին այստեղ.-

Ամէն կալուած, ապրանք, եւլն., ծախուելէ վերջ եկամուտը մաս պէտք է կազմէ «Մելգոնեան Ֆոնտ»ին, որու տոկոսումն է, որ վարժարանը պէտք է մատակարարուի: Վերջերս հարց եղած էր, թէ «Մելգոնեան»ի հողին վրայ չինուած առեւտրական հաստատութիւններու եկամուտը Մելգոնեանի կտակին մաս կը կազմէ՞ թէ ոչ, կամ գումարներ, որ գանձուեցան Մելգոնեանի հողերէն մաս մը ծախելով, պէ՞տք է որ մաս կազմեն «Մելգոնեան Ֆոնտ»ին թէ ոչ: Այս պարբերութիւնը չատ յստակ կերպով կը պատասխանէ այս հարցումներուն, թէ՝ այո՛, բոլոր կալուածներէն եւ ապրանքներէն գոյացած եկամուտները մաս կը կազմեն «Մելգոնեան Ֆոնտ»ին:

Միւս կարեւոր գաղափարն ալ այն է, թէ թէեւ կ. Մելգոնեան ունի իր նախասիրութիւնը, բայց վերջին նախադասութեամբ կ'արտօնէ, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ի վարիչները իրենց դատողութիւնը գործածեն, թէ իրենց նուիրատուութիւնը որ դրամատուները կրնայ դրուիլ:

Թ.. «Այս դրամագլուխին միայն տոկոսը եւ եկամուտն է, որ պիտի գործածուի վերեւ յիչուած նպատակներուն համար»:

Իր ժամանակին, կ. Մելգոնեանի նուիրը այնքան վիթխարի էր, որ տոկոսին փոքր մէկ բաժինը միայն կը մատակարարէր վարժարանը: Իսկ 1930ական տարիներուն դրամին արժէքը չատ աւելի բարձրացաւ: Դատական հետապնդումի պարագային, Հ.Բ.Ը.Մ.ը չատ դժուարին կացութեան կրնայ մատնուիլ այս կէտին չուրջ:

Դիւրին է ժողովուրդին ըսել որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը ամէն տարի «Մելգոնեան»ի բացը կը դոցէ, մանաւանդ երբ որեւէ հաչուետուութիւն չէ եղած. բայց հարցին բուն նոյթը բոլորովին կը փոխուի, երբ դատարանը բացատրութիւն պահանջէ, թէ Մելգոնեանի կտակը ինչպէ՞ս գործածուած է տարիներու ընթացքին:

ՃՈՒՐԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 10ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՕԳՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՕԳՆԱԿԱՆԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

ջէ, քանի որ չահող կողմը «պաչտպանած» պիտի ըլլայ համաձայնութիւնը, ուրնգութիւն ընող կողմին դէմ:

⁂

Ամիսներով վերեւ յիշուած դաղափարները կը տեսնենք թէ կարապետ աղա Մելգոնեան ամէն կարելին ըրած է, որպէսզի իր մտադրութիւնը ըլլայ յստակ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը առանց դժուարութեան կարենայ Մելգոնեաններու կրթական նպատակները հետապնդել: Ան նոյնպէս կը նախատեսէ, թէ իր վարժարանը ինչ ձեւով պարտի գործել, եթէ նոյնիսկ պարագաներու բերմամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ը անկարող դառնայ այս աշխատանքը շարունակելու:

Ան կնքած է համաձայնութիւն մը, որ կը մնայ միշտ ի զօրու, քանի լինք չէ ջնջած զան:

Համաձայնութեան իրաւական ուժին վրայ կասկած անդամ չունի կարապետ Մելգոնեան, որ իր ամէնօրեայ ապրուստին համար անդամ անոր կ'ապաւինի, եւ որուն կը պիտակցի Հ.Բ.Ը.Մ.ը:

Այս համաձայնութեան անմիջական նպատակները կը ներկայացուին շատ յստակ կերպով, եւ վարժարանին ապագան ապահով դարձնելու համար կը յատկացուի վիթխարի գումարի մը տոկոսը:

Իրաւական մեկնաբանութեամբ, այս դաղափարներէն իւրաքանչիւրը արդէն յստակ է բացատրելու Կ. Մելգոնեանի մտադրութիւնը: Իսկ երբ ամէնը միասին առնենք, իրաւականօրէն դրեթէ անկարելի կը դառնայ համաձայնութիւնը բեկանել, կամ փորձել զան այլ կերպով մեկնաբանել:

Ուստի, խուսափելու համար ապօրինի կացութիւններ ստեղծելէ, յարմար կը գտնենք, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը յետս կոչէ հապճեպով տրուած որոշումը, որ կը հակասէ նուիրատուին բոլոր նպատակներուն:

Այս ուղղութեամբ, նաեւ յարմար կը դատենք, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ի բարեկամ անձեր եւ կազմակերպութիւններ իրենց բարեացակամ հանգամանքը գործածելով օգնեն Հ.Բ.Ը.Մ.ի, որ միշտ յարգէ օրէնքի սահմանները: Ի մտի ունինք մասնաւորաբար Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարարութեան պէս կազմակերպութիւններ (նկատի ունենալով նախարար Վարդան Օսկանեանի վերջերը միջնորդելու այս հարցի բարւոք լուծման), որոնք որեւէ չահ չունին քաջալերելու, որ Հ.Բ.Ը.Մ.ը առնէ քայլեր, որոնց օրինականութիւնը հարցական է, եւ որ միայն կը տկարացնէ կազմակերպութեան եւ զինք քաջալերողներու վարկը յաչս հայ ժողովուրդի:

Տ. Ն. Պ.

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ ԱՆՑեԱԼԻ ՀԱՇԻՒՆԵՐ

Լեհական Խորհրդարանը Սեպտեմբեր 10ին քուէրակեց բանաձեւ մը որով Պէրլինէն հատուցում կը պահանջուի, Բ. աշխարհամարտին ընթացքին Լեհաստանի կրած վնասներուն: Պահանջին գումարը կը հասնի 600 միլիառ տոլարի: Սակայն հարցը այն է որ Լեհաստանի մէջ նախաձեռնութիւնը ունի թեր ու դէմ ճակատներ:

«Գուուիէ Էնթէրնասիոնալ» չարաթաթերթը երկուքէն ալ մէկմէկ օրինակ տրուած է, քաղելով լեհական մամուլէն:

Իրենց Խորհրդարանին պահանջը անարդար նկատողները կ'ըսեն թէ տարօրինակ է որ նոյն ձեւով ոչինչ կը պահանջուի Ռուսաստանէն որ Լեհաստանը դրաւեց 1939 Սեպտ. 17ին: Գերմանիոյ ուղղուած դիմումը ձեւով մը պատասխան կը նկատուի լեհական իշխանութիւններու կողմէ 1945ին Գերմանիա արտաքսուածներու որոնք իրենց կորսնցուցած կալուածներուն համար հատուցում կը պահանջեն: Հարցին մասին վճիռ պիտի արձակէ Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանը. իսկ երկու երկիրները հատուցումի պահանջը իրաւական հիմէ դուրկ կը դտնեն:

Գերմանիացին հատուցումը անտեղի նկատողները կը յիշեցնեն թէ Լեհերը ոչ մէկ ապդեցութիւն կրցան բանեցնել պատերազմին աւարտին դաշնակիցներու --ԱՄՆ, Ռուսաստան, Բրիտանիա-- կատարած հատուցումներուն դէմարին, կամ ձեւին վրայ, Փոցտամի ու Եալթայի ժողովներուն ընթացքին: Մեծերը որոշեցին թէ Լեհաստան հատուցում պիտի ստանայ ոչ թէ ուղղակի Գերմանացիներէն, այլ Խորհ. Միութենէն միջնորդութեամբ:

1945ի խորհրդայինեւլեհական համաձայնագրով Խորհ. Միութիւնը հրաժարեցաւ լեհական տարածքին վրայի գերմանական ստացուածքին իրաւունքէն: Լեհերն ալ իրենք ազատեցան այդ ստացուածքին, առանց որեւէ պարտաւորութիւն դգալու նախկին տէրերը հատուցանելու: Իսկ Լեհաստանի յատկացուելիք պատերազմական յատկացումը վճարուեցաւ Խորհ. Միութենէն որ միայն անկէ մաս մը փոխանցեց Վարշաւայի: Այս տրամաբանութեամբ, Լեհաստան հատուցումի պահանջը պէտք է ուղղէ Մոսկուային եւ ոչ Պէրլինին:

1953ին լեհ կառավարութիւնը հետեւելով խորհրդային օրինակին, հրաժարեցաւ գերմանական հատուցումէն, որպէսզի օգնական ըլլայ դերմանացի ազդին, գերմանական միացեալ, խաղաղասիրական եւ ժողովրդավար պետութիւն մը հիմնելու:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
Փարիզ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԱՍԻՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի հերթական ընկերային նուիրուած էր մեր ժամանակի մեծ բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեանին: Բանախօսութեան ընթացքին, որն ունէր չուտ ընդոյց էր պէղարուեստի համատարած նահանջի եւ ընդվզող ու տառապող անհատականութիւնների չնորհիւ միայն մշակոյթի, մասնաւորապէս ընկերանութեան արժէքներ ստեղծուելու մասին, Աբրահամ Ալիքեանի բանաստեղծութիւնները ընթերցեցին Լիլիթ Սիմոնեանը եւ Հայրօ Սերոբ-Տաղը:

Կարէն Սիմոնեանը ներկայացուց այն իրականութիւնը, որ Ռուսաստանով մէկ ծայր առաւ եւ մինչեւ այսօր խորանում է հոգեւոր - մշակութային արժէքների ոլորտի մէջ՝ 1921ից ի վեր, բանաստեղծ Նիկոլայ Գումիլեովի գնդակահարութեամբ: Իսկ արդէն 30ականներից յայտնի էր, որ գրողների մի ամբողջ վարչարարական հիմնարկութիւն հիմնելով եւ սովետական ընկերանութիւնը «մխակ ճչմարիտ» մեթոդով՝ սոցիալիստական ռէալիզմի մեթոդով ստեղծելու կուսակցական պահանջն էլ հրապարակելուց յետոյ «այլեւս ամէն բան զարձաւ ուրիշ, այլեւ ոչինչ չմնաց բանաստեղծութիւնից, արժանապատուութիւնից ու պարկեշտութիւնից», ինչպէս Օսիպ Մանդելչտամին դառնութեամբ գրել է մեկ ուրիշ յայտնի այժմէական բանաստեղծ Միխայէլ Զենկեւիչը:

Արդէն իսկ գրողների միութենական առաջին համագումարում Համկ(բ)կ կենտկոմի մշակոյթի եւ քարոզչութեան բաժնի վարիչ Ա. Ստեցկին «Խորհուրդների դրօշի տակ, սոցիալիզմի դրօշի տակ» իր ճառի մէջ նշելով, թէ «համագումարը ունի ոչ թէ սոսկ գրական, այլ քաղաքական նշանակութիւն», միեւնոյն ժամանակ յայտարարեց, թէ «երկրին պէտք են ոչ թէ տաղանդաւոր, այլ կուսակցութեան հաւատարիմ գրողներ»:

Նոյն այդ 30ականների գլխաւորեց հայ մշակոյթին ու գրականութիւնը: Եւ ասպարէզը նուաճեցին, յիրաւի, ոչ թէ տաղանդով, այլ կուսակցութեանն ու իշխանութիւններին իրենց հաւատարիմ նուիրուածութիւնը դրսեւորած բազմաթիւ մարդիկ, որոնք, ի հարկէ, լուսանցքից էլ անդին էին քշելու ճչմարիտ բանաստեղծին, ամբաստանելու, հալածելու էին նրան գրական եւ կուսակցական ամպիոններից, միմիչեւ բարոյական կամ ֆիզիքական վախճան:

Քերթութիւնը դարձաւ դորշութեան եւ միջակութեան ամենահաւութիւնը յադուրդ տալու եւ դիւրին հաց վաստակելու միջոց: Բայց բանաստեղծութիւնը երբեք չի եղել դիւրին հաց վաստակելու, առաւել եւս «ամենայն»ի որեւէ տարբերակ համարուելու միջոց, քանի որ ստեղծուում է արեան ու ճակատագրի գնով: Այս դէպքում՝ Աբրահամ Ալիքեանի օրինակով:

Աղօթողը հաղորդակցում է Աստծոյ հետ, իսկ քերթողը իր էութեան խորքերում որոնում է ինքն իրեն: Թերեւս այս է Աղօթքի եւ Քերթութեան տարբերութիւնը: Եւ քանի որ երկու դէպքում էլ հաղորդակցուելու միջոցը դեղեցիկ խօսքն է կամ, ինչպէս բանաստեղծն է ասել՝ «երբ բառի նկատմամբ, ինչը եւ տաղանդի արտայայտութեան ձեւերից մէկին է, ապա այս ընդհանրութիւնն էլ չփոթեցը նում է ոմանց, որոնք Աղօթքն ու Քերթութիւնը նոյնացուած են կարծում: Աբրահամ Ալիքեանի համար բանը, խօսքը, լեզուն այն հայերէնն է, որի հարբուտութիւնը սահման չունի եւ գեղեցկութիւնը լիանում է հայերէն մտածողութեամբ: Այս կարողութիւնը նա ձեռք է բերել ոչ միայն Լեւոն Շանթին եւ Նիկոլ Աղբալեանին աշակերտելիս, այլինքն եռանելի մի իրականութեան մէջ, այլեւ յայտնուելով սովետական մղձաւանջի մէջ, երբ սոսկ այն պատճառով, որ նրա գրական լեզուն արեւմտահայերէնն էր, բանաստեղծութիւնների ժողովածուն դանակի տակ ընկաւ: Պարտադրաբար գրելով արեւելահայ գրական լեզուով՝ Աբրահամ Ալիքեանը՝ ինքը որպէս մի բացառիկ երեւոյթ, լեզուամտածողութեան գալկացող մթնոլորտի մէջ բացայայտեց նաեւ արեւելահայ ոսկեդինիկ գրական լեզուն, ի վերջոյ, գործնականին ապացուցելով, որ Հայոց լեզուն է ազդային ընդհանրութեան մխակ միջոցը: Իսկ մնացեալ թիւրիմացութիւնները գալիս են Հայերէնը չտիրապետելուց:

Երեկոյթի մասնակիցների համար յայտնութիւն էր Աբրահամ Ալիքեանի քերթողական արուեստը, եւ իր տեսակի մէջ՝ նաեւ անակնկալ, քանի որ ներկաները ապրեցին հաղորդութեան աղնուացնող մի զգացում իրենց մայրենիի նկատմամբ:

Միւս անակնկալը Ռուբէն Մելիքի ներկայացութիւնն էր, որ եկել էր 1978ին Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ Երեւան հրատարակուած բանաստեղծութիւնների ժողովածուով: Ընթերցուեցին նաեւ այդ թարգմանութիւններից մի քանի կտոր, որոնց հայերէն հնչեղութիւնը հասկանալի յուզում պատճառեց հեղինակին:

Իդէպ, Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ հայերէն է խօսել նաեւ Սփոլինէրը եւ այդ հայերէնը նոյնքան պեղեցիկ է եւ առինքնող, որքան եւ Ֆրանսերէն բնագիրը:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(Վէպ՝ ՊԷԶԱՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԻՆՔՆԱՎՍՏԱՀ ՊԱՏԱՆԻՆ

Կոկիկ հագուստ, խոշոր քիթով, կլոր վայլուն աչքերով տղեկը յուզում մը անցուց, բայց չուտով կեղծ ժպիտով մը ծածկեց իր յուզումը:

Բոլոր աչակերտները մեկնելէ վերջ ուսուցիչը Ցարութիւնը առաջնորդեց տնօրէնութեան սենեակը: Տղիկը տնօրէնին սեղանէն քանի մը քայլ հեռու կեցաւ եւ սպասեց յուզումով: Տնօրէնին խոժոռ դէմքը կապարի ծանրութիւն մը կուտար միջնոլորտին: Վերջապէս խօսեցաւ Թորոս էֆէնտին:

- Ցարութիւն, քու մասիդ ատենէ մըն ի վեր դժդոհութիւն կը լսեմ: Հայրդ կը ճանչնամ, ուսումնասէր մարդ է: Իր մեծադոյն փափաքն է քեզ զարդացնել: Վստահ եմ եթէ լսէ ըրածներդ տատ ցաւ պիտի զգայ: Ինչո՞ւ դասարանին մէջ անկարգութիւն կ'ընես:

Ցարութիւն չպատասխանեց: Աչքերը լեցուած էին բայց ինսելու քաջութիւնը կը պակսէր: Տնօրէնին պատկառելի անձնաւորութիւնը զինքը լռութեան դատապարտած էր:

Ուսուցչուհի երեսին դասարանին մէջ ըսեր ես թէ չես ուզեր դպրոց դալ եւ կ'ուզես տակայ երթալ: Ընկերներդ ալ այդ ուղղութեամբ համոզեր ես, չարունակեց տնօրէնը ձայնին տալով աւելի խիստ շեշտ մը:

Երբ տեսաւ որ Ցարութիւն չէր խօսիր, տնօրէնը ձայնը բարձրացուց.

- Չգօսի՞ս, չպատասխանե՞ս, թեռնակի՞դ ըլլալ կ'ուզես:

Ցարութիւն գլուխը կամաց կամաց բարձրացուց, աչքերուն քանի մը կաթիլ արցունքը սրբեց իր ձեռքի թաչկինակով եւ աչքերը յառելով տնօրէնին, համոզած շեշտով մը պատասխանեց.

- Տնօրէն էֆէնտի, ես կ'ուզեմ չուկայ երթալ, գործ տորլիլ: Ես ընկերներս չեմ համոզած, միայն թէ Ցովհաննէսը, Գրիգորը եւ Մարգարը իրենք ալ կ'ուզեն չուկայ երթալ եւ այս մասին յաճախ միասին կը խօսինք: Ես կ'ուզեմ գործ տորլիլ:

Տասներկու տարու տղան այնքան հասկցողութեամբ եւ այնքան ինքնավստահ կը խօսէր որ այլեւս քիչ առաջուան ամբաստանելի տեղը առած էր զղջալիարի պաշտպան մը: Այս ինքնավստահ շեշտը, այս համոզուած շեշտը տնօրէնին տարիք ընեցիք չէր թողած:

- Հօդս ըսէ վաղը ինծի թող հանդիսպի, ըսաւ:

Դանդաղ քալելով ուղղուեցաւ դէպի պատուհան, պահ մը դուրս ձիւնամրրիկը դիտեց եւ առանց դառնալու, դուրս նայելով աւելցուց.

- Ցարութիւն, կեանքի պայքարը դիւրին չէ, դուն հոս տակ դասարանին մէջ նստած ուսում կ'առնես, քայց հոն չուկան ձիւնին եւ քուքին կը պայքարին եւ յաճախ չոր հացի դրամ մը իսկ չեն կրնար շահիլ: Դուն դեռ փոքր ես, խելքդ չի հասնիր կեանքի ահեղ պայքարի դըժսարութեանց:

Ցարութիւն չպատասխանեց, տնօրէնը դարձաւ անոր եւ սիրալիր շեշտով մը աւելցուց.

- Հիմա տուն գնա, վաղը հայրդ ինծի թող դայ, անոր հետ պէտք է տեսնուիմ:

Տղան տնօրէնին եւ ուսուցիչին ձեռքը համբուրելէ վերջ մեկնեցաւ:

Տնօրէնը պատուհանէն կը նայէր: Տղան մտածկոտ դուրս ելած էր: Հակառակ ձիւնամրրիկին չէր վազեր: Հաւանաբար կը խորհէր թէ ինչպէ՛ս պիտի համոզէր հայրը: Երբ Ցարութիւն անյայտացաւ, տնօրէնը դարձաւ պարոն Հրանդին:

- Լաւ գիտցիր, ըսաւ, այս տղան չուկայ պիտի երթայ եւ բան մը պիտի ըլլայ ես մենք հաւանաբար պիտի հպարտանանք իրմով: Այնքան համոզումով կը խօսի եւ յետոյ դէմքին վրայ այնքան համոզում եւ կամք կը կարդացուի որ մարդ իր ներկայութեան կը մոռնայ թէ տասներկու տարու է: Դէմքինը իր հաւաստացած բանեռուն մօտեցնելու ուժ տեսայ ես իր մօտ: Եթէ դիտնայ այդ ուժը գործածել եւ լաւ գործածել շատ պիտի յաջողի:

- Թելեսա, ըսաւ պարոն Հրանդ Թերահաստատ:

(Շար. 2)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս· ԽԱՉ ՄԻՕՐԵԱՅ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը բանայ իր դռները
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 9ին.
Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան, երգի ու պարի, կրօնի ուսուցում՝
5-12 տարեկան աշակերտներու համար:
ամէն շաբաթ օր, ժամը 14էն մինչեւ 17:
Աբաճանագրուելու համար դիմել Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ՝ ☎ 01· 44· 59· 23· 50
Հասցէ՝
Cathédrale Sainte Croix
13 rue du Perche 75003 Paris

(Շար· Ա· էջէն)

եւ ընտանիքները: Ծանօթ է որ երկու Իտալուհիները բիաքի մէջ կ'աշխատէին «կամուրջ մը Իրաքի համար» մարդասիրական կազմակերպութեան մէջ եւ առեւանգուած էին Սեպտ· 7ին, երկու Իրաքցիներու հետ, որոնք նոյնպէս ազատ արձակուած են: Իտալիոյ իշխանութիւնները ոչ հաստատեցին ոչ ալ հերքեցին, բայց յուսեցաւ որ 1 միլիոն տոլար փրկագին վճարուած է (ինչ որ հաստատած է սակայն քուէյթեան լատաեղեակ օրաթերթ մը): Միւս կողմէ Ֆրանսացի մը որ որպէս միջնորդ կը ներկայանայ, յայտարարած է Սեպտ· 28ին հեռաձեսիլի Ալ-Արապիա կայանէն որ երկու Ֆրանսացի լրագրողներն ալ (որոնց հանդիպած է) 48 ժամէն ազատ պիտի արձակուին: Ռաֆարէն խոհեմ է: Արտաքին նախարարութիւնն ալ կ'ըսէ թէ տեղեակ չէ: Ինչ կը վերաբերի Իրաքի չուրջ Միջազգային Ժողովին, որու իր հաւանութիւնն ալ տուաւ Պուշ, (որ Ֆրանսայի առաջարկն էր), Գահիրէ տրամադիր է ընդունելու, բայց Ֆրանսա այժմ կասկածամիտ է:

ԿԻՊՐՈՍԻ Արդարութեան նախարարը Թ· Թէոտորու պնդած է թէ կղզիին Թրքական հրջանին մէջ հէյէն մարտիկներ կը գտնուին· անոնք ահաբեկչական արարքներ կը ծրագրեն ու կը պատրաստեն Թուռատտանի դէմ, կը մարզուին Կիպրոս: Նախարարին կարծիքով Կիպրոսի Թրքական մասին մէջ գտնուողները միայն հէյէն ահաբեկիչները չեն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ

Կլոր սեղան հայերէն լեզուի դասաւանդութեան մասին, մանակցութեամբ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն եւ ուսուցիչներուն:
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10էն 18
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 rue Bleue 75009 Paris

*
**

Section **«D. Missakian»**
de Sevran-Livry

Soirée
"MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN"

le Samedi 9 octobre à 20 heures 30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry Gargan
Réservations avant le 5 octobre
auprès de Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68
ou Nilva : 01. 42. 36. 33. 73
— Nous vous attendons nombreux —

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՔԱՂԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա· դասակարգ·- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ· դասակարգ·- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար

կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ

«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ Ժան-Կուժոն, Փարիզ 8րդ

Դասակարգ՝
Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:

Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

Թիւերուն:

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 39 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Vendredi 1er octobre à 20 heures 30
Dans le cadre de la commémoration du 1600ème anniversaire de l'invention de l'alphabet arménien
CONFERENCE
sur
«LE ROLE DE LA BIBLE ARMENIENNE HIER ET AUJOURD'HUI»
par ARI TOPOUZKHANIAN
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Samedi 23 octobre à 19 heures
Dans le cadre du mois de la Culture Arménienne
PRESENTATION DU LIVRE «ET L'ARMENIE DEVINT CHRETIENNE»
par JEAN GUREGHIAN
GAGUIK SOGHOMONIAN
Préface de **Jean-Pierre Mahé**, Membre de l'Institut
au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre)

Voyage en Arménie

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

25 Octobre au 1er Novembre
Prix : 1.100 Euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh avec retour le 4 Novembre)
(Programme détaillé sur demande)

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ԿԱԼ Ա՝ ժամը 16էն 18·30 եւ Ընդունելութիւն ժամը 19էն 22·30
Սալ կաւոյի եւ անոր սալոններուն մէջ·
Ցայտագիրը կը վարէ Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ
- «ԴՊՐՈՑԱՍԻՐ» վարժարանի երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի,
- «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ Կարպիս ԱՓՐԻԿԵԱՆի,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, դաշնակ,
- Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ եւ Լուսինէ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, թաւջութակ եւ դաշնակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն, ընկերակցութեամբ Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի, դաշնակ,
- Ժիրայր ԲԱԲԱՋԵԱՆ, ասմունք,
- Սիւզան ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ եւ Իրիս ԹՈՐՈՄԵԱՆ, տաւիղի երկնուագ,
- Արթիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆ, դաշնակի եւ ջութակի երկնուագ,
- Մկրտիչ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ, պարիթոն եւ Անի ՍԱՐԳՍԵԱՆ, սոփրանօ, զուգերգ,
- «ԳՐՈՄԱ» ֆառեակ՝ ղեկավարութեամբ Հայկ ԴԱՒԹԵԱՆի:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել Փարիզի, Ալֆորվիլի, Արճանթէյլ-Կոնֆլանի, Շաւիլի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Առաքելական եկեղեցիներու դրասենեակներուն:
Նկատի առնելով որ Հոկտեմբեր 2ի օրը, տեղւոյն վրայ տոմսի վաճառք պիտի չըլլայ:

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
ժամը 23էն կէս-գիշեր ՀԱԿՈՒՄ
Սուրբ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ Մայր Տաճարին մէջ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
- *ժամը 8ին, ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ,*
- *ժամը 10ին, ԴՒՆԲԱՑԻՔ,*
- *ժամը 10·30ին ՊԱՏԱՐԱԳ որուն ընթացքին*

Գոհաբանական Մաղթանք պիտի ըլլայ Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Եկեղեցաշէն քարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑի
եւ անոր ընտանիքի անդամներուն,
Նաեւ Տաճարիս օծումը կատարող Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին՝
ԳԷՈՐԳ Արք· ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
Տաճարիս առաջին Առաջնորդին՝
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ Արք· ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենց
եւ Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն յիշատակին:

Արարողութիւններու աւարտին, հաւատացեալները հրաւիրուած են բաժնեկից դառնալու աւանդական ՄԱՏԱՂԻՆ, Եկեղեցւոյ շրջափակին եւ «Նուրիան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ:

ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€
եւ	
«ՅԱՌԱՋ - 50»	
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր ցլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976